

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

DISERTAČNÍ PRÁCE

2018

Zdeněk Ludvík

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Zdeněk Ludvík

**Kontrola teritoria jako faktor pro efektivní
realizaci politického cíle islamistického
násilného nestátního aktéra**

Disertační práce

Praha 2018

Autor práce: **Zdeněk Ludvík**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. RNDr. Nik Hynek, M.A., PgDip Res, Ph.D.**

Bibliografický záznam

LUDVÍK, Zdeněk. *Kontrola teritoria jako faktor pro efektivní realizaci politického cíle islamistického násilného nestátního aktéra*. Praha, 2018. 441 s. Disertační práce (Ph.D.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí disertační práce doc. PhDr. RNDr. Nik Hynek, M.A., PgDip Res, Ph.D.

Klíčová slova

Násilný nestátní aktér; teritorium; vládnutí; efektivita; případová studie.

Keywords

Violent Non-State Actor; territory; governance; effectiveness; case study.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze, dne 19. 7. 2018

Zdeněk Ludvík

Poděkování

Za odbornou pomoc při zpracování předkládané práce chci na tomto místě poděkovat svému školiteli doc. PhDr. RNDr. Niku Hynkovi, M.A., PgDip Res, Ph.D.

Abstrakt

Tato disertační práce má za úkol precizovat teoretický koncept v podobě testovatelné hypotézy o vztahu mezi politickou kontrolou teritoria násilným nestátním aktérem (*Violent Non-State Actor*, dále VNSA) a efektivitou realizace jeho politického cíle (politik). Jelikož v literatuře neexistuje žádná explicitní teorie či teoretizace, která by variující míru efektivity reflektovala s ohledem na variující stupeň teritoriální penetrace, a neexistují ani žádné explicitní parametrické ukazatele a hodnoty, které mohou být nutné pro efektivní dosažení politického cíle ve vazbě na teritorium, bude smyslem výzkumu nalézt odpověď na otázku, zda, jak a nakolik souvisí intenzita fyzické penetrace teritoria s mírou schopnosti snáze a efektivněji dosahovat cílů, za jejichž účelem se VNSA etabloval a o něž usiluje. Rámcové stanovení prahových hodnot penetrace může současně také poskytnout dílčí poznatky pro praktické politiky a přístupy k teritoriálně působícím VNSA ze strany států (protipovstaleckých aktérů).

Ačkoliv ve výzkumu není explicitně využívána žádná z rodiny teorií mezinárodních vztahů, přesto je užitý teoretický rámec inspirován východisky, která mají blízko a) k přístupům politické geografie a k vývodům o relevanci teritoria postulovaným autory zabývajícími se problematikou řešení teritoriálních sporů a b) ke státocentrickému pojetí neoklasického realismu. V této perspektivě jsou výnosy z držby teritoria nezbytnou podmínkou pro vytvoření silného sociálního a politického postavení aktéra, bez něhož není možný úspěšný výkon preferovaných politik v rámci mezinárodních vztahů.

Je-li tedy teritorium důležité pro státy, může být stejně tak důležité pro VNSA, kteří ho penetrují a kontrolují. Jestliže totiž někteří VNSA vykazují obdobné charakteristiky jako státy, když na vymezeném území disponují monopolem na výkon násilí a dokážou prostřednictvím soustavy institucí poskytovat/organizovat vějíř veřejných statků/služeb (tj. vládnout – garantují bezpečnost, blahobyt a reprezentaci), představují funkčně srovnatelnou entitu prakticky vystupující a jednající jako státy. V takovém případě je možno k takovým VNSA přistupovat jako ke geopolitickým formacím v protostátním stadiu existence.

Hypotéza na základě teoretického východiska výzkumu proto operuje s tvrzením, že i v případě VNSA existuje skrze schopnost vládnout zprostředkovaný (nelineární) příčinný vztah mezi efektivitou realizace cílů a teritoriální penetrací: čím intenzivnější teritoriální přítomnost VNSA (vstupní fenomén), tím vyšší pravděpodobnost výnosů z vládnutí VNSA v tomto teritoriu (zprostředkující fenomény suverenity, státnosti, mobilizace a extrakce a sociální epistemologie), a tudíž i vyšší předpoklad dosáhnout vyšší efektivity realizace cílů VNSA (výstupní fenomén).

Ve výzkumu jsou představeny čtyři případové studie a jejich prostřednictvím čtyři VNŠA, kteří penetrovali/penetrují teritorium na úkor státního aktéra (z mezinárodně-právního hlediska na úkor legitimního držitele moci) a usilují v tomto teritoriu o ustavení vlastních norem a pravidel a o vykonávání praktik spojených s nějakou formou vládnutí. Jedná se o tyto VNŠA: al-Káidu v islámském Maghrebu, Hizballáh, Daeš a aš-Šabáb. Každý z těchto VNŠA splňuje kritéria dvou modelů, které byly pro jejich výběr použity: a) všichni čtyři vyhovují požadavkům modelu *Moderního Sherwoodského lesa* (dopouštějí se přeshraničního násilí, operují v oblastech bez přítomnosti moci státu a jednají v souladu s proklamacemi radikální ideologie) a b) každý z nich splňuje parametry právě jednoho modelu využívání teritoria – taktického nebo operačního či strategického.

Zvolená metodologie představuje multivariantní přístup k analýze případových studií. Výzkumné metody a jejich posloupnost rezonují se současným a výzkumnou praxí ve Spojených státech amerických ověřeným způsobem vedení výzkumu problematiky konfliktu v mezinárodních vztazích, který vychází z vědecko-realistické metateorie a je veden z pozice kvalitativně-vysvětlující epistemologie. Po stanovení kritérií jednotlivých fenoménů výzkum metodologicky postupuje tak, že nejprve v kroku jedna, kongruenci, jsou vzájemně vztaženy hodnoty kritérií fenoménů predikovaných hypotézou s hodnotami detekovanými empiricky a sleduje se, u kterých kritérií hodnoty kovariují. Ve druhém kroku, rozboru procesu, je v každém ze čtyř případů definován kauzální mechanismus, který ukazuje, proč v některých případech a u některých fenoménů existuje kongruence s predikcí hypotézy a u jiných případů a jiných fenoménů nikoliv. A v závěrečném třetím kroku, mezipřípadovém srovnáním Millovou metodou tzv. sdružených změn, je potvrzen/vyvrácen kauzální vztah mezi fenomény inferovaný v předchozích krocích. Data pro účely výzkumu pocházejí jak z primárních dokumentů a sekundární literatury, tak z komunikace a konverzace s odborníky, kteří se profesionálně věnují daným VNŠA a lokalitám jejich působení, opakovaně v nich pobývají a jsou schopni své znalosti a poznatky zprostředkovat.

Výstupním analytickým zjištěním je částečné potvrzení hypotézy: a) mezi teritoriální penetrací a efektivitou cílů neexistuje přímo úměrný vztah a b) teritoriální penetrace a teritoriální vládnutí jsou nutnými podmínkami efektivitu cílů. Vliv teritoria a schopnosti vládnout ale není absolutní – analýza dále ukazuje, pro které typy cílů je tento vliv zároveň i postačující podmínkou a pro které nikoliv. Analýza také rozšiřuje a precizuje hypotézu detekcí konkrétních intervenujících fenoménů a kontextuálních faktorů, které se kauzálně spolupodílejí na amplifikaci/moderaci vlivu teritoria na efektivitu cílů. A nakonec analýza nastiňuje prahové hodnoty kritérií teritoriální penetrace a další okolnosti, při jejichž překročení a nastání může VNŠA představovat bezpečnostní hrozbu pro své okolí.

Abstract

This thesis wants to make clear the theoretical concept in the form of a testable hypothesis on the relationship between the political control of the territory by a Violent Non-State Actor (VNSA) and the effectiveness of realization of its political objective (policies). Since in the literature there is no explicit theory or theorization that would reflect the varying degree of effectiveness with regard to the varying degree of territorial penetration, and there are no explicit parametric indicators and values that may be necessary for effective achievement of the political objective in relation to the territory, the purpose of the research will be to answer the question whether, how and to what extent the intensity of the physical penetration of the territory is related to the ability to more easily and efficiently achieve the goals for which the VNSA has been established and has strived. A general definition of threshold values of the penetration can also provide partial piece of knowledge for practical policies and approaches to territorial VNSA on the part of states (counter-insurgency actors).

Although there is no explicit use of any of the theories of international relations in the research, the used theoretical framework is inspired by a) approaches to political geography and outlines of territorial relevance postulated by authors dealing with the settlement of territorial disputes, and b) to the state-centric concept of neoclassical realism. In this perspective land-holding profits are an essential prerequisite for creating a strong social and political position for an actor without which no successful execution of preferred policies can be pursued within the purview of international relations.

So, if territory is important for states, it can be just as important for VNSAs who penetrate and control it. If some VNSAs have similar characteristics to states when they have a monopoly on violence in a defined territory and are able to provide/organize public goods/services (i.e. to govern – they guarantee security, welfare and representation) through a system of institutions, they represent a functionally comparable entity practically behaving and acting as states. In such a case, such VNSAs can be approached as geopolitical formations in the protostate stage of existence.

The hypothesis, based on the starting point of the research, therefore operates with the assertion that even in the case of VNSAs exists, through the ability to govern, a mediated (nonlinear) causal relationship between the effectiveness of realization of objectives and territorial penetration: the more intense the territorial presence of VNSAs (the input phenomenon), the higher the probability of profits from the VNSAs governance in this territory (mediating phenomena of sovereignty, statehood, mobilization and extraction, and social epistemology), and hence the higher assumption for achieving higher effectiveness of realization of VNSAs goals (output phenomenon).

The four case studies are presented in the research and through them the four VNSAs who (have) penetrated the territory at the expense of a state actor (from the international legal point of view to the detriment of the legitimate power holder) and strive in this territory to establish their own norms and rules and to execute practices associated with some form of government. These VNSAs are concerned: Al-Qaeda in Islamic Maghreb, Hezbollah, Daesh, and Al-Shabaab. Each of these VNSAs fulfills the criteria of the two models that have been used for their selection: a) all four meet the criteria of the modern *Sherwood Forest Model* (commit cross-border violence, operate in areas without state power, and act in accordance with radical ideology proclamations), and b) each of them fulfills the parameters of just one of the land use model – tactical or operational or strategic.

The chosen methodology represents a multivariate approach to case study analysis. The research methods and their succession resonate with the contemporary and by research practice in the United States of America proven way of conducting conflict research in the international relations discipline, which is based on the scientific realism metatheory and is guided by a position of qualitative-explaining epistemology. After determining the criteria of the individual phenomena, the research proceeds methodologically as follows: In step one, intra-case congruence, the values of phenomena predicted by the hypothesis are related to empirically detected values and it is observed in which criteria their values covariate. In the second step, process-tracing, a causal mechanism is defined in each of the four cases, which shows why in some cases and in some phenomena there is congruence with the hypothesis prediction, and not in other cases and other phenomena. And in the final third step, cross-case comparison by Mill's method of concomitant variation, a causal relationship between the phenomena, inferred in the previous steps, is confirmed/refuted. The research data comes from both primary and secondary literature, as well as from communication and conversation with experts who professionally pursue VNSAs under research and their locations, repeatedly stay there and are able to communicate their knowledge and findings.

The output analytical finding is a partial confirmation of the hypothesis: a) there is no directly proportional relationship between territorial penetration and the effectiveness of objectives, and b) territorial penetration and territorial governance are necessary conditions for the effectiveness of objectives. However, the influence of territory and the ability to govern is not absolute – the analysis also shows for which types of objectives this influence is at the same time a sufficient condition and for which it is not. The analysis also extends and specifies the hypothesis by detecting specific intervening phenomena and contextual factors that are causally involved in amplifying/moderating the influence of territory on the effectiveness of goals. Finally, the analysis outlines threshold values of territorial penetration criteria and other circumstances at which, if they are exceeded and set in, a VNSA may present a security threat to its surroundings.

Obsah

Úvod	21
1. Násilní nestátní aktéři v mezinárodním systému	25
1. 1. VNSA a násilí	26
1. 2. VNSA a jejich vznik	27
1. 3. VNSA a bezpečnost	28
1. 4. VNSA a nekompetentní stát	30
1. 5. VNSA a vládnutí	32
1. 5. 1. Institucionalizace	32
1. 5. 2. Extrakce zdrojů – suroviny a daně	33
1. 5. 3. Ideologie	33
1. 5. 4. Zostřená represe	34
1. 5. 5. Výběrová distribuce	34
2. Teoretické východisko, hypotéza a teoretické koncepty	37
2. 1. Teritorium a teorie mezinárodních vztahů	37
2. 2. Neoklasický realismus	41
2. 2. 1. Neoklasický realismus a VNSA	42
2. 3. Teritorium a VNSA	44
2. 3. 1. Tři mody využití teritoria VNSA	45
2. 3. 2. Teritorium z perspektivy VNSA v akademické literatuře	46
2. 4. Pojetí VNSA jako státu	50
2. 5. Teoretické koncepty	56
2. 5. 1. Fenomén penetrace teritoria	56
2. 5. 1. 1. Stupeň penetrace	56
2. 5. 1. 2. Kritéria stupně penetrace	56
2. 5. 2. Fenomén suverenity (sui generis)	57
2. 5. 2. 1. Rozsah suverenity (sui generis)	58
2. 5. 2. 2. Kritéria rozsahu suverenity (sui generis)	59
2. 5. 3. Fenomén státnosti	59
2. 5. 3. 1. Rozsah státnosti	60
2. 5. 3. 2. Kritéria rozsahu státnosti	60
2. 5. 4. Fenomén mobilizace a extrakce	60
2. 5. 4. 1. Rozsah mobilizace a extrakce	61

2. 5. 4. 2. Kritéria rozsahu mobilizace a extrakce	61
2. 5. 5. Fenomén sociální epistemologie.....	62
2. 5. 5. 1. Spektrum sociální epistemologie.....	62
2. 5. 5. 2. Kritéria sociální epistemologie.....	62
2. 5. 6. Fenomén efektivity politického cíle	63
2. 5. 6. 1. Míra efektivity politického cíle	68
2. 6. Výzkumná hypotéza a výzkumná otázka.....	69
2. 7. Kategorizace cílů zkoumaných VNŠA	70
2. 8. Výběr VNŠA pro případové studie.....	72
3. Metateoretické východisko a metodologické uchopení.....	75
3. 1. Metateoretické východisko	75
3. 2. Metodologické uchopení.....	77
3. 2. 1. Kvalitativní vysvětlovací výzkum	77
3. 2. 2. Výzkumné metody.....	79
3. 2. 2. 1. Kongruence.....	79
3. 2. 2. 2. Rozbor procesu.....	80
3. 2. 2. 3. Mezipřípadová komparace – sdružené změny.....	84
3. 2. 3. Škálování, měření, data	86
4. Případové studie.....	91
4. 1. Konkretizace faktických cílů zkoumaných VNŠA.....	91
4. 1. 1. AQMI.....	91
4. 1. 1. 1. Ukazatele cílů AQMI	94
4. 1. 2. Hizballáh.....	95
4. 1. 2. 1. Ukazatele cílů Hizballáhu.....	100
4. 1. 3. Daeš	101
4. 1. 3. 1. Ukazatele cílů Daeše	105
4. 1. 4. Aš-Šabáb.....	107
4. 1. 4. 1. Ukazatele cílů aš-Šabábu.....	109
4. 2. Referenční body a vnitropřípadové členění případových studií	110
4. 2. 1. AQMI.....	110
4. 2. 2. Hizballáh.....	111
4. 2. 3. Daeš	112
4. 2. 4. Aš-Šabáb.....	115
4. 3. Zjištění kovariance sledovaných kritérií zkoumaných fenoménů	117
4. 3. 1. AQMI.....	117

4. 3. 2. Hizballáh.....	156
4. 3. 3. Daeš	215
4. 3. 4. Aš-Šabáb	275
5. Kongruence, rozbor procesu a sdružené změny	313
5. 1. Kongruence.....	314
5. 1. 1. AQMI.....	315
5. 1. 2. Hizballáh.....	317
5. 1. 3. Daeš	319
5. 1. 4. Aš-Šabáb.....	321
5. 2. Rozbor procesu	324
5. 2. 1. 5.2.1. AQMI.....	324
5. 2. 2. Hizballáh.....	330
5. 2. 3. Daeš	337
5. 2. 4. Aš-Šabáb.....	344
5. 3. Sdružené změny	350
Závěr	356
Seznam zdrojů a literatury.....	374

Přestaňte soudit podle zdání; suďte soudem spravedlivým.

Evangelium podle svatého Jana, *Bible svatá*

Veškeré naše myšlení je vskutku jen přemýšlení o tom, co ve skutečnosti bylo už předem promyšleno. Můžeme se jen skromně pokusit ono promyšlené jsoučno, a to jsou věci, jen dodatečně objevovat a nalézat v něm pravdu.

Josef Ratzinger, *Úvod do křesťanství*

Nemáme pravdu, řekl bych, nýbrž pravda má nás; neustanovujeme ji, nýbrž rodíme se do ní.

Emanuel Rádl, *Útěcha z filosofie*

Co je důležité, je očím neviditelné.

Antoine de Saint-Exupéry, *Malý princ*

Úvod

Tato disertační práce má za úkol formulovat teoretický koncept (testovatelnou hypotézu) o vztahu mezi politickou kontrolou teritoria ze strany násilného nestátního aktéra (*Violent Non-State Actor*, dále VNSA)¹ a efektivitou realizace jeho politického cíle (politik). Smyslem výzkumu bude nalezení odpovědi na otázku, zda, jak a nakolik souvisí intenzita fyzické penetrace teritoria islamistickým VNSA s mírou jeho schopnosti snáze a efektivněji dosahovat cílů, za jejichž účelem se VNSA etabloval a o něž usiluje. Je možné namítnout, proč se tímto potenciálně kauzálním vztahem zabývat, proč se snažit o jeho teoretizaci, když je nejspíše intuitivně předpokladatelný? Lze nalézt dva důvody, proč tak učinit. Tím prvním je mezera v akademické literatuře a druhým eventuální využitelnost empirických zjištění při provádění protipovstaleckých politik. Oba důvody spolu sice přímo nesouvisí, avšak vzájemně se konstitutivně přesahují a to skrze tu skutečnost, že v rámci stávající znalostní společnosti se věda jako hledání pravdy a politika jako hledání moci

¹ Definovat VNSA je možné jako nestátní entity, které ve svých agendách a chování nejsou „*motivovány primárně sdílenými principiálními myšlenkami nebo hodnotami*“ (Keck – Sikkink 1998: 30) a „*užívají organizované násilí k dosažení svých cílů*“ (Mulaj 2010: 3). Podobně Schneckener jimi rozumí privátní entity, které „*jsou 1) ochotné a schopné užívat násilí za účelem dosažení svých cílů a 2) nejsou integrovány do formalizovaných státních institucí*“ (2006: 25) a typologizuje je podle různých kritérií; standardním rozlišením bývá klasifikace podle jejich záměru zachovávat/měnit politický status quo, vykonávat/nevykonávat teritoriální vládnutí, preferovat užívání fyzického/psychologického násilí, dosahovat primárně politických/ekonomických výnosů. Na základě takovéto klasifikace Schneckener definuje ideální typy VNSA: rebely (guerillu, povstalce), milice, kmenové vůdce, warlordy, teroristy, organizované zločince a mafii, žoldnéře a soukromé bezpečnostní firmy a nájezdní lupiče (tamtéž: 25–31). V případě islamistických VNSA jsou tyto typy navíc motivovány ideologií radikální interpretace islámu a šaríi.

vzájemně prostupují, vedou vzájemný dialog a jsou předpokladem úspěšné společenské kooperace při překonávání problémů a překážek (Maasen – Weingart 2005: 4; Hoppe 2009: 237). Jinak řečeno, v takovémto pragmatickém modelu sepětí vědy a politiky (Hoppe 2009: 236–237) čistě instrumentální vědecké poznání díky své schopnosti kritické reflexe vyvolává úvahy o potřebě změny v praktické politice reálného světa a současně kritický vliv politiky na vědu stimuluje směr, jakým se akademický výzkum ubírá, tzn. že úvahy o možné potřebě modifikace politického chování v reálném světě (změny politik) jsou podloženy vědeckým poznáním (Hoppe 2002: 22). Takto scientisticky chápaná povaha vědění, která zdůrazňuje nezastupitelnost intervencionistické role vědy a jejího působení na politiku (Barša 2009: 23–24), bude současně ve shodě s metateoretickým rámcem vědněrealistického přístupu, jenž v duchu scientismu považuje vědecké poznání za nadřazené partikulárnímu a nesystematickému poznání laickému (srovnej Sankey 2008: 13–14).

Bliže k prvnímu důvodu. Ačkoli v akademické literatuře není potenciálně pozitivní vliv teritoriální penetrace na efektivitu politik násilných nestátních aktérů nijak zpochybněn, není v ní ale také ani blíže definován. V současné době si nedokážeme utvořit jasnější názor, nakolik je pro řadu aktivit a schopností VNSA, které mají pro mezinárodní společenství bezpečnostní implikace, ať už na lokální, regionální nebo i globální hladině, důležité teritorium, které VNSA penetruje a kontroluje ho. Jak říkají Tao et al.: „*dosavadní studie [...] jsou omezeny schopností odpovědět na takové otázky, protože nebyly schopny zhodnotit vliv území ve velkém počtu srovnatelných konfliktů*“ (2016: 414).

Neexistuje tedy žádná explicitní teorie či teoretizace, která by variující míru efektivity reflektovala s ohledem na variující stupeň penetrace; jinak řečeno, literatura neposkytuje v záležitosti držení teritoria žádné parametrické ukazatele ani jejich hodnoty, které mohou být nutné pro efektivní dosažení politického cíle. Na druhou stranu ale není ani pravda, že by literatura existenci významu teritoria ve vztahu k VNSA zcela opomíjela. Teritoriální kontrola představuje fenomén, který má pro některé VNSA specifický význam, což se i odráží v akademické sféře a těší se určitému výzkumnému zájmu (McColl 1969; Wendt 1999: 73; Wood 2003: 135; Schneckener 2006; Kalyvas 2006: 111, 132, 196, 218, 421; Weinstein 2007: 7–16, 34–39, 163–197; Mampilly 2011: 48–92; Wiegand 2011: 143–179; Fjelde – Nilsson 2012; Staniland 2012; Calle – Sanchez-Cuenca 2012; 2015; Kiras 2013; Carter 2014). Jakkoli poznatky z odborné literatury budou podrobně rozebrány níže, nicméně již zde lze konstatovat, že existující literatura nicméně nepojímá teritoriální dimenzi VNSA jako možnou determinantu podstaty jejich existence, ale pouze jako určitý výskyt v určitém místě, jenž pro celkovou efektivitu dosahování cílů VNSA má jen implicitně odvoditelnou spojitost.

Spokojit se s pouze intuitivně předpokládanou vazbou je ale samo o sobě nevěrohodné a nedostatečné, jelikož stricto sensu takový přístup nepředstavuje testovatelné vědecké poznání.² v rigorózním vědeckém poznání tedy absentuje seriózní znalost, jedná-li se o kauzální vztah, co přesně daný vztah determinuje, jaké další možné faktory se v jeho rámci spoluuplatňují, zda a jakým způsobem je ovlivňován kontextem, v němž se odehrává; schází rovněž vědomost, u kterých politických cílů (politik) je efektivita při jejich docilování teritoriálně podmíněna a u kterých není. V této perspektivě má vedení toho výzkumu svůj smysl a opodstatnění.

Současně pro akademický výzkum v uvedené oblasti hovoří ještě jedna skutečnost. Globální islámský terorismus čtvrté vlny (Rapoport 2001) spočíval v taktice útoků na civilní obyvatelstvo s cílem ovlivnit rozhodovací proces a docílit změny politik státního aktéra, proti němuž útoky směřovaly. Neměl však explicitní vazbu na teritorium a teritoriální vládnutí bylo mimo jeho horizont cílů (srovnej Schneckener 2009: 17; Mair 2003: 12). Novým trendem, který lze výrazně pozorovat v druhé polovině prvního desetiletí 21. století, je nárůst počtu i vlivu islamistických VNŠA, kteří se odklánějí od monistické strategie terorismu jako klíčového a výlučného nástroje k páchání násilí. Jejich novou strategií je ambice být územně ukotven³ a teritoriálně vládnout (viz Roggio 2015).⁴ Na území pod jejich mocenskou kontrolou se snaží vybudovat mocenský represivní a distribuční

² Zároveň ale platí, že vedení výzkumu se má odvíjet od věrohodného intuitivního východiska (Kalyvas 2006: 10).

³ Příklon k teritorialitě je v případě radikálně-salafistických organizací „reakcí na postup mezinárodního společenství proti teroristickým skupinám spojovaných s al-Káidou. V okamžiku, kdy mezinárodní společenství začalo kontrolovat globální toky jejich financí a odřízlo tak al-Káidu od akceschopnosti a životnosti, kontrola území znamená pro tyto organizace možnost opětovného přístupu ke zdrojům, které mezinárodní společenství nedokáže okamžitě limitovat. Model pro organizaci své teritoriality našly tyto skupiny v kavkazském islámském emirátu jako „islámském státě ve světě vezdejším““ (Respondent č. VII 2017).

⁴ S výjimkou centrálního vedení al-Káidy a některých asociovaných poboček především na asijském kontinentě se jedná o filiální skupiny asociované s centrální al-Káidou a pak především o Daeš a jeho dceřiné větve. Za nejdůležitější teritoriálně ukotvené VNŠA je dnes možno považovat (v abecedním pořadí) al-Káidu islámského Maghrebu, al-Káidu Arabského poloostrova, al-Núsru, aš-Šabáb, Ansar al-Šaría, Ansar Beit al Maqdess/Wilayat Sinaï, Boko Haram, Daeš, Hamás, Hizballáh, Islámský stát v Libyi a MUJAO/al-Mourabitoune.

aparát, který se svou strukturou podobá uspořádání, které vykazují moderní teritoriální státy (srovnej Kalyvas 2006: 219; Cronin 2015).⁵

K druhému důvodu. Zjištění vzešlé z výzkumu vztahu teritorium vs. efektivita může poskytnout dílčí poznatky pro praktické politiky a přístupy k teritoriálně působícím VNŠA ze strany států (protipovstaleckých aktérů). Díky ordinálnímu škálování stupně penetrace teritoria násilným nestátním aktérem a míry jeho efektivitu bude totiž zřejmé, zda je kauzální závislost ve vztahu v dokonalé či nedokonalé kovariaci (viz Mahoney 2000: 399–406); jinými slovy, zda s rostoucím/klesajícím stupněm penetrace roste/klesá také úměrně i míra efektivitu, nebo zda určitá změna hodnoty na škále stupně penetrace o velikosti A vyvolá změnu hodnoty o velikosti B na škále míry efektivitu, přičemž obě velikosti změny hodnot jsou nestejněměrné.⁶ Výzkum by tak mohl přinést poznatky o tom, jaký stupeň penetrace je optimální pro maximální efektivitu a vice versa – tedy kdy je hladina penetrace nedostatečná, jelikož se v jejím důsledku dociluje minimální efektivitu.

V ideálním případě bude možné stanovit i rámcové prahové hodnoty penetrace. Překročí-li VNŠA kritický práh hodnot teritoriální penetrace, otevírá se mu cesta k vyšší efektivitě realizace cílů. V takovém případě by bylo výhodné podniknout protipovstaleckou operaci relativně krátce předtím, než se k takové kritické hranici přiblíží, aby ji nemohl překonat. A současně prahová hodnota může indikovat, kdy je ještě přínosné pokračovat v protipovstalecké operaci, jelikož stupeň penetrace teritoria VNŠA dosud neklesl pod kritickou hodnotu rozhodnou pro jeho efektivitu a naopak kdy už je další vedení protipovstalecké operace bezvýznamné, protože pokračovat v ní by přineslo toliko marginální či dokonce nulové efekty, poněvadž stupeň penetrace teritoria VNŠA již klesl pod kritický práh rozhodný pro jeho efektivitu.

⁵ Současné teritoriálně determinované islamistické VNŠA nelze označit za výlučné teroristy kvůli multivarietnímu repertoáru taktik v rámci širší strategie jejich politického cíle. Tito aktéři se pohybují na rozhraní povstalců a protostátu. Není tedy možné hovořit o páté vlně terorismu. Současně se ale znovu setkáváme i s nárůstem počtu teroristických útoků (atentátů cílených na civilní obyvatelstvo), a to především v situaci postupné ztráty území islamistických VNŠA vyvolané tlakem vnějších (protipovstaleckých) aktérů. Jsme tak svědky procesu, kdy se islamističtí VNŠA opětovně vracejí ke strategii teroristických útoků, která se může při větší (či dokonce úplné) ztrátě teritoria stát zcela dominantní. Z hlediska akademické klasifikace by tak islamističtí VNŠA přišli o status povstalců/protostátu a (znovu) by spadali do kategorie teroristů čtvrté vlny. Srovnej Gray 2007: 247–250.

⁶ Nestejněměrností se pro případ nelineárnosti v kauzálním vztahu míní, že zde v příkladu uvedená velikost změny hodnoty A není rovna velikosti změny hodnoty B ($A \neq B$).

1. Násilní nestátní aktéři v mezinárodním systému

Po skončení studené války zaznamenáváme progresivní bytnění procesu privatizace regál-ních funkcí státu (Druetz 2009: 1, Cooley – Spruyt 2009: 206)⁷ a jsme svědky nebývale intenziv-ního početního nárůstu nestátních aktérů i polí agend, v nichž jsou nově činní (viz Götz 2011; Koch 2011; Calame 2008). S touto kvantitativní proměnou je ale také úzce spojena transformace kvali-tativní – nestátní aktéři si postupně osvojují praktiky, kdy se sami stávají tvůrci norem a nastavov-ateli pravidel a jsou tak kapacitě schopní vyvíjet nátlak na státy. Sami se tak alternací státního aktéra v jeho roli stávají podnětem a jejich normy nástrojem změny sociální reality. Současně vi-díme takovou míru inherentní fragility řady států vzešlých třetí (a čtvrté) vlny dekolonizace, jaká byla v době před druhou světovou válkou nevídaná (Rotberg 2003: 2). Moc, původně konsolido-vaná v rukou základních konstitutivních jednotek vestfálského uspořádání – států (srovnej Tilly 1990) –, je tak v mezinárodním systému procesem *diffusion of power* (Guzzini 2012, Strange 1998) rozptylována mezi řadu aktérů (*multiple agency*), jejichž zájmy jsou nezřídka obtížně definovatelné a často i vzájemně protichůdné. To je způsobeno tím, že narůstající počet nestátních aktérů aspiruje na to, plnit „*autoritativní role a funkce v mezinárodním systému*“ (Hall – Biersteker 2002: 4). Dů-sledkem tohoto procesu dochází k determinaci povahy současného mezinárodního řádu, kdy „(s)tát už není nadále jediným [...] zdrojem autority, a to ani na domácí aréně, ani v rámci mezinárodního systému“ (tamtéž: 5). Je tak narušen vestfálský axiom (geopolitického) sepětí držby/výkonu moci s výlučnou kontrolou území (*non-territoriality*), což John Ruggie označuje jako *unbundling of ter-ritoriality* (Ruggie 1993: 165 a násl.). Jak však chce tento text ukázat, neplatí to všude a vždy: teritorium neztratilo význam – někteří VNSA usilují o jeho výlučnou kontrolu a o vládnutí v něm. A to až do té míry, že se chtějí sebeorganizovat podobně jako stát.

Řada VNSA nemá své působení teritoriálně fixováno.⁸ Avšak případy probírané v této práci jasně ukazují na příklon některých VNSA k vestfálskému axiomu chápání teritoriality (viz Elden 2009: xx).⁹ Tito VNSA usilují o vytváření „*teritoriálně disjunktních, vzájemně se vylučujících a funkcionálně obdobných svrchovaných států*“ a snaží se o „*konsolidování všech parcelizovaných*

⁷ Jedná se o procesy privatizace bezpečnosti (Hubac 2005; Bureš – Nedvědická 2011), neoliberálního outsourcingu (Tulloch – Blood 2012: 136), regionální bezpečnostní integrace (Graham 2008), rozšiřování polí půso-bení nadnárodních korporací (Strange 1998: 43) apod.

⁸ Nejtypičtějším příkladem budiž al-Káida Central.

⁹ Z celé plejády islamistických VNSA, kteří mají větší či menší teritoriální aspirace zmiňme alespoň al-Káidu islámského Maghrebu, al-Káidu Arabského poloostrova, al-Núsru (vystupující pod novým označením Džab-hat Fatah aš-Šám), aš-Šabáb, Ansar al-Šariú, Ansar Beit al Maqdess/Wilayat Sinaï, Boko Haram, Daeš, Hamás, Hizballáh, Tálibán.

a personalizovaných autorit do jedné veřejné sféry“ (Ruggie 1993: 151). V této perspektivě teritoriální VNSA nepředstavují antagonisty modernity, ale naopak jde o aspiranty o modernitu usilující (Yeşiltaş – Kardaş 2018b: 161). Jedná se o paradox, jelikož v dimenzi kulturně-sociální představují pravý opak modernity, jak ji chápe západní svět.

1. 1. VNSA a násilí

Náklonnost současných VNSA k násilí jako primárnímu nástroji realizace politických cílů není nový fenomén (viz Gray 2007: 245). Naopak. Nestátní násilí předcházelo násilí státnímu a posléze s ním i koexistovalo a kooperovalo (korzáři, merkantilistické společnosti). Až nástup nacionalismu a národního státu v 19. století znamenal delegitimizaci a eliminaci nestátního násilí (Thomson 1994: 143). Od konce 19. století se již nestátní násilí vynořuje především subverzivně a představuje antagonistický vztah nestátních entit vůči entitám státním. Jednalo se především o povstalce a teroristy, kteří se postupně stali nerozlučnou součástí mezinárodní politiky 20. století, ať už jako aktéři usilující o změny ve vnitřním uspořádání států (dekolonizační národně-osvobozenecský boj, sekulární terorismus) a o změny v jejich zahraničních politikách (náboženský islámský terorismus), nebo naopak (což může do značné míry připomínat vztah mezi korzáry a velmocemi 17. a 18. století) jako *proxy actors* studené války, byvše zneužívání oběma tehdejšími supervelmocemi k jejich vzájemným mocenským výzvám a testům (Rapoport 2001; Lynn 2005; Brooker 2010; Mumford 2013). Jestliže tedy VNSA dosud vystupovali proti státu s vlastním nebo přijatým motivem ho sice vnitřně transformovat, avšak zachovat ho jako formu politicko-teritoriální organizace moci, v tomto století se jejich přístup ke státu alespoň z části mění. Strategií je stát buď obstruovat, nebo ještě lépe rovnou vytěsnit a nahradit. To lze dobře demonstrovat na konceptu *new wars*, které mohou mít, obecně vzato, dvě podoby.¹⁰

Za prvé, je-li VNSA kapacitně silný jen natolik, že se nedokáže zpříma postavit armádním jednotkám státu, využívá taktik guerilly a terorismu a násilí má asymetrický charakter (Gray 2007: 246). VNSA užívá násilí způsobem, aby se šířilo a přetrvávalo, cíl v podobě vítězství není prvořadý (*dismantling of the state*) (Kaldor 2013: 2–3). Za druhé, je-li VNSA dostatečně silný, neváhá se přímo postavit armádním jednotkám státu a využívá vojenské prostředky (dobyty) ke kontrole teritoria. Násilí má symetrický (případně disymetrický) charakter. Cílem je kontrola teritoria prostřednictvím vojenského vítězství a ustavením teritoriálního vládnutí (*state making*). Násilí užívané k teritoriálnímu vládnutí VNSA vyostřuje kompetitivní vztah ke státu a snaží se o legitimizaci tím,

¹⁰ Přičemž druhá zde uvedená forma se opět podobá tzv. *old wars*, avšak s tím rozdílem, že v konfliktu proti státu vystupují VNSA.

že si osvojí empirické funkce státu a bude napodobovat chování národního státu samotného (Mampilly 2011: 61). VNSA tak začínají dosahovat a v některých případech i předstihovat schopnosti států v oblasti vládnutí a správy území. Tímto symbolickým a empirickým chováním chtějí někteří z nich demonstrovat dostatečnou kapacitu v nakládání s násilím a nárokovat si tím právní uznání v rámci mezinárodního společenství (Mampilly 2011: 61). „*Ve 21. století se VNSA, lhostejno jak, zdají být hlavní výzvou vestfálskému státu*“ (Williams 2008: 5).

1. 2. VNSA a jejich vznik

Proč VNSA vzniká? Jak tvrdí Jeremy Weinstein, existují dva základní důvody, proč se VNSA ustavují.¹¹ Za prvé se jedná o analogický pohled na VNSA jako státy v bezpečnostním dilematu. VNSA se ustavují, jelikož se určitá sociální skupina ocitá v anarchickém prostředí, kdy její zájmy a bezpečnost nezaštiťuje centrální autorita.¹² Proto se skupina mobilizuje a ozbrojuje (stává se VNSA), aby se dokázala bránit před jinými (také již vyzbrojenými) sociálními skupinami/VNSA a vylepšila svoje postavení vůči nim.

Za druhé lze pohlížet na VNSA jako na sociální hnutí. Ta vznikají v důsledku strukturálních společenských změn a jimi vyvolaných dopadů na určitou sociální skupinu. Tato skupina se ocitá v realitě, která je v rozporu s jejími zájmy, aspiracemi a postavením. Přerod takovéto sociální skupiny ve VNSA je již jen radikální násilnou reakcí na nespokojenost a nepřijatelnost dané reality (Weinstein 2007: 34–37). Kauzální společenské změny mohou být vyvolány defekty trojího původu: defektem environmentu, defektem vládnutí a defektem identity. Do první skupiny se řadí např. nedostatek zdrojů, demografické tlaky (urbanizace, nezaměstnanost apod.), socio-ekonomická deprivace, dopady organizovaného zločinu a korupce; do druhé skupiny spadají nelegitimita nebo nezpůsobilost držitele moci, nadměrné užívání síly; a do třetí skupiny náleží pocit ohrožení společného osudu, identit a kulturních potřeb (Thomas – Kiser – Casebeer 2005: 22–90).

Roli určitých katalyzátorů obou příčin vzniku VNSA sehrává globalizace se svými toky financí a zbraní mimo kontrolu států a také charismatičnost vůdců VNSA působit na mobilizované cílové skupiny, ať už bojovníky nebo podporující populaci (Williams 2008: 6–7).

¹¹ Weinstein hovoří převážně o povstalcích; vzhledem k tomu, že teritoriální islamističtí VNSA, o nichž bude tento text primárně pojednávat, se pohybují v rozmezí kategorií povstalců/protostát, bude prezentována tato základní linie vysvětlení.

¹² Takováto situace ostře akcentovala po skončení studené války a rozpadu semihegemonních patronážních systémů (Mandel 2013: 67).

1. 3. VNSA a bezpečnost

Existence VNSA je dnes automaticky a nejednou i nekriticky pokládána za hrozbu mezinárodní i lidské bezpečnosti (Podder 2012: 2). Zjednodušeně lze říci, že se tak v této logice uvažování děje dvěma způsoby. Jednak tím, že VNSA znemožňují státům uplatňovat na jejich území zákony a pravidla (destrukce vlády práva), jednak tím, že VNSA násilnou (nelegitimní) cestou zbavují moci (legitimní) reprezentanty státu a sami je v jejich postavení nahrazují (destrukce mocenského monopolu) (Baldwin 1979: 172; srovnej Krause – Milliken 2009: 202).

V této perspektivě, zvláště jde-li o islamistické a teritoriálně ukotvené VNSA, jako je tomu např. v případě Daeše, politici často hovoří o nutnosti jejich fyzické eliminace jako o jediné možné a podle nich i jediné efektivní strategii. Ačkoli islamisté představují z celé množiny VNSA nejspíše největší výzvu pro současný mezinárodní řád, na řadu dalších VNSA (tj. neislamistickou většinu) se nemusí pohlížet takto striktně a vedle čistě konfrontační strategie se nabízí širší pojetí spektra možných vztahů mezi státy a VNSA. Jednostranné chápání VNSA jako výlučně protisystémových narušitelů, vůči nimž je třeba vždy zasáhnout silou, aniž se dostatečně berou v úvahu možné pozitivní dopady jejich schopnosti vládnout, je v současném mezinárodním systému naprosto zbytečným defektem, který jen dále prohlubuje společenské problémy spojené s (ne)vládnutím nefunkčních států v oblastech třetího světa a s otázkou odlišně spravovaných území (viz Herbst 2000: 266; Clunan – Trinkunas 2010a; Risse 2011). VNSA totiž nepředstavují homogenní kategorii, která vždy a za všech okolností představuje pro své okolí bezpečnostní hrozbu. I když v některých případech tomu tak skutečně je,¹³ v řadě dalších VNSA naopak představují subjekty, které dokážou (jako jediní) bezpečnost poskytovat (Chojnacki – Branovic 2011: 91).¹⁴

¹³ Specificky se jedná především o islamistické VNSA, o jejichž některých zástupcích se bude pojednávat v této práci.

¹⁴ Užitečný přehled rozlišení, kdy VNSA představuje hrozbu, sestavili Anne Clunan(ová) a Harold Trinkunas (2010c: 284–287). Aby VNSA představoval hrozbu, musí podle obou autorů jeho aktivita zasahovat do oblasti kontroly násilí (fyzicky škodí obyvatelstvu a brání mu ve výkonu jeho práv), zdrojů (snižují schopnost státu získávat příjmy, kontrolovat národní peněžní zásoby, ovlivňují hodnotu měny a obchodní bilanci státu) a normotvorby (vytvářejí pravidla, která vylučují většinu na úkor menšiny a která porušují současné pojetí lidských práv). Když má vliv VNSA do těchto tří oblastí nepříznivé důsledky pro bytí člověka a kapacitu státu, pak takový VNSA znamená hrozbu pro lidskou bezpečnost a bezpečnost státu. Když má navíc jeho aktivita přeshraniční dopady, pak je takový aktér hrozbou pro mezinárodní bezpečnost. Budou-li se navíc negativní dopady působení VNSA vzájemně překrývat, intenzita hrozby, kterou VNSA představuje, výrazně stoupá.

Dichotomie pozitivního a negativního vlivu VNSA spočívá v divergentním hodnocení a obecném pohledu na VNSA. Jak uvádí Schneckener, negativní vymezení je založeno na generalizovaném vnímání VNSA jako *spoilers*. V takovém případě VNSA zpochybňují koncept státního monopolu na použití síly, vystupují přeshraničně a destabilizují celé regiony a tak ohrožují mezinárodní bezpečnosti; působí a vyvolávají násilné konflikty, ale také mimořádně komplikují jejich ukončení a obnovu míru a stability. Oproti tomu pozitivní vymezení dokáže mezi VNSA rozlišovat a chápe některé z nich jako *governance actors*. Za takové situace jsou tyto VNSA ochotni a schopni poskytovat základní služby pro širší segmenty civilního obyvatelstva (tj. nad rámec vlastního členství) a dokážou v oblastech své omezené státnosti zajistit určitý stupeň stability založené na absenci násilí, zavedení pravidel a vynutitelnosti „práva“ (Schneckener 2009: 7–8). To znamená, že za určitých okolností typu poklesu/zániku schopnosti/ochoty státu chránit vlastní občany, mohou VNSA jednat jako rozhodující poskytovatelé bezpečnosti v modu *security governance without government* (Schneckener 2006: 34; Mandel 2013: 72).

Zaměříme-li se však blíže na negativní působení VNSA směrem ke státům ze systémové perspektivy, pak významnou hrozbou pro nekompetentní teritoriální stát¹⁵ je schopnost VNSA ho díky převaze v mocenském potenciálu v podobě ozbrojené síly (viz Schneckener 2007; Ludvík 2016) vytěsnit jako legitimního držitele moci z části (či dokonce celého) území a zavést na něm vlastní formu vládnutí/správy (srovnej Risse 2011; Clunan – Trinkunas 2010a;¹⁶ Mandel 2013).¹⁷ Rozsah narušení suverenity států ze strany jednotlivých VNSA se teritorium od teritoria značně liší (srovnej Call 2011: 309), tak jak se značně liší síla/slabost vytěšňovaného státu a vytěšňujícího VNSA (srovnej Varin 2017: 2). V návaznosti se také teritorium od teritoria značně liší povaha alternativního vládnutí VNSA, kdy VNSA supluje a (částečně) plní roli státu v poskytování bezpečnosti a veřejných statků (viz Ludvík 2014). Pozice VNSA v *governance* tedy může variovat díky teritoriálním disparitám ve vytěsnění státního aktéra a jeho substituční kapacitě. V této souvislosti hovoříme o segmentované suverenitě a státnosti VNSA sui generis (srovnej Clunan – Trinkunas 2010b: 19; Kalyvas 2006: 88–89).

¹⁵ Nekompetentní stát je definován jako státní aktér, který není vybaven byrokratickými organizačními schopnostmi a materiální kapacitou vojensky konat (viz Ludvík 2016: 8).

¹⁶ Koncepty *Areas of Limited Statehood* a *Ungoverned Areas*, kde VNSA komplementují/substituují legitimního držitele moci: stát.

¹⁷ Nutno mít ale rozhodně na zřeteli, že nekompetentní stát není sám o sobě příčinou vzniku VNSA, představuje pouze umožňující kontext jeho vzniku. Srovnej Tar – Mustapha 2017: 279–280.

Současně mezinárodní společenství jako celek, příp. relevantní a potentní státní aktéři, vykazují omezený zájem zapojit se do konfliktů, které se jich (zdánlivě) bezprostředně netýkají (srovnej Ludvík 2015). Pokud už svět vůči VNŠA silově zareaguje, opatření přicházejí až ve fázi, kdy VNŠA již získali pod svou kontrolu značnou část území a zdrojů. Kombinace faktorů schopnosti vytěsnění a liknavé reakce činí z VNŠA neopominutelné aktéry mezinárodní politiky a potenciální bezpečnostní hrozbu, kterou by bylo neprozřetelné ignorovat a bagatelizovat. V realitě VNŠA mohou představovat pro konkrétní státy konkrétní hrozbu existenciální povahy, jelikož danému státu hrozí ztráta území,¹⁸ a opožděná reakce světa tuto hrozbu jen zvyšuje, jelikož potenciál této hrozby „*nepramení z konání, ale z nekonání nebo opožděného konání*“ (Venesson 2007: 18). I když v této optice vestfálské teritoriální uspořádání států možná čelí další systémové výzvě (srovnej March – Olsen 1998: 945–947), v globální perspektivě mezinárodního systému jako celku VNŠA nyní nepředstavují fatální hrozbu pro mezinárodní bezpečnost, protože jejich podíl na moci má relační charakter. To znamená, že nemění regulativní obsah moci, pouze rozšiřují okruh jejich držitelů. VNŠA by však skutečně začali představovat vážné ohrožení mezinárodního (či dokonce světového) řádu, pokud by dokázali konstituovat pravidla do té míry, že by se stali v mezinárodním systému dominantními *norm setters* a transformovali by regulativní obsah moci (Guzzini 2012: 17 a násl.). Zdá se pravděpodobné, že takový scénář by musel být nejspíše spojen s předcházející masivní a plošnou destrukcí systému států, která je v současnosti jen obtížně představitelná. V daném momentě to VNŠA nedokážou.¹⁹

1. 4. VNŠA a nekompetentní stát

Nekompetentní státy obecně čelí dvěma destruktivním procesům. Na jedné straně působení tribálních podnětů vyvolává tendenci k fragmentaci dosavadní struktury těchto států do řady no-

¹⁸ V posledních letech a měsících např. Mali, SAR, Irák, Sýrie, Libye, Jemen atd.

¹⁹ Určitou míru hrozeb v mezinárodním systému ale přesto představují, byť se jedná o hrozby „dílčí“. V případě islamistických VNŠA jde zejména o: časté humanitární katastrofy v místech jejich působení; vyvolání katastrofálních uprchlických vln; zvýšení hrozby teroristických útoků v zemích „jinakosti“; hrozba propagandistické radikalizace části obyvatel zemí „jinakosti“; hrozba zneužití ZHN; vytváření zón chaosu a nestability s potenciálem pokusů ustanovovat nové a na islamistické ideologii vybudované státy v prostoru existujících nestabilních států s dostupnými surovinovými zdroji; džihádistská síť v rámci hladiny mezinárodního systému může dosáhnout kritické intenzity, kdy již nebude možné ji zastavit; možnost exportu bezpečnostních problémů ze zdrojové oblasti VNŠA do jiných teritorií jako cesta narušení globální systémové stability (Ludvík 2015: 73).

vých a identitárně homogenních státních celků (Mazrui 1994: 60), na straně druhé pod vlivem rostoucí agresivity a ambicióznosti VNSA stoupá hrozba rozvratu této struktury a její nahrazení ne-transparentní sítí překrývajících se volatilních autorit subjektů nestátní povahy: „*nestátní aktéři někdy disponují více atributy empirické státnosti než mezinárodně uznávané vlády*“ (Williams 2011: 47). To se projevuje netypičtěji v Sahelu: „*Afrika si po skončení studené války protrpěla více konfliktů nestátní povahy než jakýkoliv jiný region světa*“ (Williams 2011: 4). Podle Jacksona (Jackson 1986; 1992; Jackson – Rosberg 1982) se africký stát od svého ustavení na počátku šedesátých let 20. století vyznačuje vlastnostmi označovanými jako negativní suverenita (suverenita de iure). Ta je v opozici k suverenitě empirické (suverenita de facto), tj. takové, jak je obvykle pojímána: jako schopnost státu prosadit se v mezistátním systému sám o sobě tím, že v konkrétním teritoriu bude disponovat skutečně existující kontrolou a autoritou (Krasner 1999, 2001). Negativní (právní) suverenita tak znamená, že existence státu je garantována pouze de iure na základě domluvy mezi státy s negativní suverenitou navzájem a akceptováním takového stavu mezinárodním společenstvím (všech států). V takové situaci aktér neprojevuje způsobilost a obsah skutečně existující kontroly a autority zůstává částečně či zcela nenaplněn vinou materiální neschopnosti aktéra dostát nárokům empirické suverenity.

Ne nepodobná situace panuje i v případě blízkovýchodního státu, který má také postkoloniální charakter (Halliday 2005: 49). Na rozdíl od afrického však má vybudovanou robustní byrokratickou strukturu (Ayubi 2006: 12–13), která je však využívána pouze ku prospěchu vládnoucích elit (Halliday 2005: 55). Přetrvávají kmenové a sektářské vazby a blízkovýchodní stát tak zastřešuje segmentované/fragmentované společenství osob. Ve výsledku ztělesňuje autoritářské způsoby využívání moci a představuje rovněž jen nominální pojetí suverenity (Tibi 1990: 147–148, Owen 2006: 4).

VNSA, jejichž primární motivací je maximalizace politických a materiálních výnosů (Fjelde – Nilsson 2012: 607; Mandel 2013: 38), využívají pro ně výhodné situace v prostředí nekompetentních států. Obecně totiž platí, že takovéto státy jsou vystaveny atakům výrazně více než státy silné (Schneckener 2006: 33–34; Fjelde – Nilsson 2012: 613; Mulaj 2010: 7; Okumu – Ikelegbe 2010: 439; srovnej Hall – Biersteker 2002: 16; Mandel 2013: 72–73). Tento souběh slabosti státu a síly VNSA (inverzní asymetrie) vytváří odrazový můstek pro vytěsnění legálního držitele moci z jeho vlastního teritoria. Pokud totiž VNSA zmobilizuje více materiálních kapacit než státní aktér a dokáže si dokonce získat loajalitu populace efektivním poskytováním bezpečnosti a ekonomickou distribucí (Kilcullen 2010: 152), může být existence (části) státu velmi vážně ohrožena. Jinak řečeno, jestliže dosud nekompetentní státy nemusely systémově čelit vzájemným vnějším hrozbám, jelikož *Other* nebylo vnímáno ze strany *Self* jako nebezpečí, pak s nástupem agresivních VNSA se situace prudce mění: *Other* (VNSA) začíná pro *Self* (nekompetentní státy) nebezpečí

představovat. Nastává tak čas pojímat vztah *Self – Other* v nepřátelské schmittovské polarizaci (viz Schmitt 2007).

1. 5. VNŠA a vládnutí

Jak již bylo v úvodu konstatováno, řada současných VNŠA usiluje o vytvoření institucionální struktury, která má teritoriálně definovatelný rámec,²⁰ a v jejím rámci hodlá vykonávat sadu aktivit, které je možno označit jako vládnutí (*governance*) nebo dokonce přímo jako *state building* (Metelits 2010: 7). Jeremy Weinstein v této souvislosti definuje tři podmínky, při jejichž souběžném splnění VNŠA ‚vládne‘. Za prvé, VNŠA musí teritorium mocensky ovládat; za druhé, VNŠA ustavuje instituce, včetně silových, jako platformu pro moderaci vztahů mezi ním a civilním obyvatelstvem; za třetí, prostřednictvím těchto institucí VNŠA zavádí sady formálních nebo neformálních pravidel, jimiž je definována hierarchie rozhodování a redistribuce bohatství (2007: 164)

Rozvedeme-li tento Weinsteinův výchozí model podrobněji, nalezneme pět ústředních rysů, jimiž se ‚vládnutí‘ v této nestátní fázi existence VNŠA vyznačuje.²¹

1. 5. 1. Institucionalizace

VNŠA vytváří strukturu, v jejímž rámci teritoriální vládnutí vykonává a bez níž by ani nemohlo být vůbec realizováno (Weinstein 2007: 195). Vytváří relativně hierarchizovaný a centralizovaný systém exekutivní správy a systém soudnictví. Moc je koncentrována v rukou úzkého rozhodovacího jádra. V případě nízkého stupně institucionalizace směřují rozhodnutí z tohoto jádra k realizaci přímo ozbrojeným skupinám, ve vyšším stupni institucionalizace je exekutivní schéma komplikovanější. Pro jednotlivé sféry sociální reality jsou ustanovovány orgány analogické státním ministerstvům. Dochází také k rozčlenění kontrolovaného teritoria na územní celky, k jejichž správě je ustanoveno regionální exekutivní vedení. Soudní složku v případě nižšího stupně institucionalizace představují velitelé ozbrojených jednotek přímo působících v terénu, v případě vyššího stupně institucionalizace jsou ustavovány soudní orgány jak pro ekvivalent trestního (porušování předpisů daných náboženským právem), tak i občanského práva (rozsuzování sporů mezi obyvatelstvem). Je markantní, že absentuje jakákoli legislativní část institucionální struktury. Je to totiž

²⁰ Tj. prostor, který je politicky organizován a v němž uplatňovaná a vynucovaná pravidla a normy mají geografický dosah, který odpovídá delimitaci tohoto prostoru (Caporaso 2000: 10).

²¹ Jak již bylo zmíněno, povaha alternativního vládnutí VNŠA se výrazně teritoriálně liší a ne každý VNŠA níže uváděných pět rysů beze zbytku splní. Proto je třeba je pokládat spíše za ideální typy, které se ne vždy empiricky v realitě uskutečňují.

centrální rozhodovací jádro, které funguje i jako monopolní normotvorný orgán. Mezi současnými VNŠA nalezneme značné rozdíly v míře institucionalizace – od primitivních modelů až po velmi sofistikované a propracované způsoby institucionálního vládnutí.

1. 5. 2. Extrakce zdrojů – suroviny a daně

VNŠA se na území pod svou kontrolou snaží profitovat z dostupných materiálních zdrojů a využít je pro upevnění a posílení své mocenské pozice. Do této kategorie spadá těžba surovin (typicky ropy, ale i cenných kovů apod.), které jsou následně využívány pro vlastní potřebu (přednost má zásobování ozbrojených jednotek a uspokojení potřeb příslušníků VNŠA) a pro nelegální obchodní transakce za účelem získání peněžní hotovosti. Následuje přivlastňování si i majetku státu (zabavení valutových, devizových a zlatých státních rezerv; budov, objektů a infrastruktury) a vyvlastnění movitého i nemovitého majetku z pohledu VNŠA či neloajální nebo jinak deviantní části (uprchlého i neuprchlého) obyvatelstva (byty, domy, bankovní aktiva atd.). Také je třeba zmínit podíl VNŠA na spolupráci se skupinami organizovaného zločinu či jejich přímé zapojení do něho s ekonomickým (ale i politickým) záměrem (pašování drog, aut, cigaret, únosy pro výkupné, organizování řízené nelegální migrace). Zdrojem příjmů VNŠA je také zdanění obyvatelstva a ukládání pokut obyvatelstvu. Při získávání zdrojů je u nižšího stupně institucionalizace charakteristické spíše plenění a rabování, u vyšších stupňů institucionalizace se VNŠA snaží o dlouhodoběji využitelný ekonomický model (investice do klíčových sektorů generujících příjmy – typicky do těžby surovin, ale i do podpory podnikání a vytváření pracovních míst).

1. 5. 3. Ideologie

Zaměříme-li se specificky na islamistické VNŠA, kterými se tento text zabývá, pak tyto VNŠA prostupuje sdílená globalizovaná ideologie, která se ostře propisuje do norem regulace a organizace společenských vztahů. Islamistická ideologie představuje exkluzivní model politicko-spoolečenské organizace, jakékoli jiné ať náboženské či sekulární modely jsou nepřijatelné. Islamistické normy vycházejí z účelového výkladu pasáží v Koránu a v návaznosti na tuto interpretaci také ze striktního uplatňování práva šaría. VNŠA normy monopolně stanovuje, vynucuje a jejich případné porušování trestá. Návrat k životu organizovanému po vzoru prvotní muslimské ummy znamená silnou přítomnost prvku politizace a organizovaného násilí v každodenním životě společnosti. Islamistická ideologie ochromuje dosavadní pravidla společenského života a definuje nová, která

jsou ale často v rozporu s identitou většiny obyvatelstva.²² Islamistická ideologie však má i svůj vnější rozměr. VNSA považují současné státy za apostatické, jelikož nevyznávají stejný hodnotový systém. Vlády států by tedy měly být svrženy a na jich území by měl být zaveden řád, který bude v souladu s islamistickou ideologií. Obyvatelstvo má být islamizováno. Formou, jíž má být nový politický řád zastřešen, je chalífát, v němž je sekulární politická moc transformována do formy absolutistické teokracie s výlučnou kontrolou celého spektra společenského života.

1. 5. 4. Zostřená represe

Velmi častým způsobem, jakým si VNSA dokážou vynutit respekt, je zvýšená frekvence a míra užívání otevřeného násilí. Jeho účelem je vyvolat atmosféru strachu uvnitř společnosti a odstrašit protivníky zvenčí. Kruté fyzické tresty nejednou uplatňované bez jakéhokoliv předchozího soudního řízení jsou všudypřítomné (mučení ve věznicích, bičování, amputace, kamenování, shazování ze střech vysokých budov). Vztahují se i na vcelku banální přestoupení norem (kouření cigaret, delikt proti pravidlům odívání, nezavření obchodu/restaurace v době modlitby). Typické je vykonávání trestu smrti drastickým způsobem, přičemž exekuce jsou vykonávány veřejně.

1. 5. 5. Výběrová distribuce

V záležitosti poskytování veřejných statků postupují VNSA značně selektivně, a to ze dvou důvodů. Jednak s ohledem na ekonomický model (viz výše) a stav vnitřního i vnějšího konfliktu²³ je funkce VNSA jako aktéra zodpovědného za distribuci značně omezená. VNSA se primárně zaměřují na (násilné) vypořádání s protivníky a na vytváření sociálních struktur nemají (alespoň dočasně) dostatečnou kapacitu (materiální, znalostní). Dále je třeba říci, že selektivní přístup VNSA k distribuci veřejných statků je také zároveň účelový. Statky vzhledem k omezené materiální kapacitě směřují přednostně do vlastních řad (viz Kalyvas – Kocher 2007: 212) a pak také fungují i jako „motivační odměna“ – VNSA sociálně zajišťují tu část populace, která se přidává na jejich stranu, podporuje je a eventuálně přímo rozšiřuje jejich řady.

Teritoriálně determinovaný a na bázi extraktivně pojaté institucionalizace založený model organizace politické i ekonomické moci (viz Acemoglu – Robinson 2012: 73–83) představuje pro

²² VNSA působí jako destruktoři občanské společnosti a přirozených sociálních vazeb. Znemožňují občanskou participaci a angažovanost celé společnosti v rozhodovacím procesu.

²³ Vládnutí VNSA může, ale nemusí být vždy konsolidováno a pevně etablováno. Ve fázi budování protostátních struktur jsou VNSA se svými protivníky v konfliktu, který může být buď akutní, nebo latentní. Uvnitř jejich teritoria se jedná především o rozličné „domácí“ sociální a politické skupiny, mimo toto teritorium o protipovstalecké aktéry (tj. státy či jimi podporované jiné VNSA).

VNSA způsob, jak generovat takové množství zdrojů, jaké v organizačním modelu teroristické sítě neměli dosud k dispozici. Institucionalizované teritoriální vládnutí a centrálně organizovaná extrakce zdrojů s návaznou možností přímého financování aktivit VNSA znamená příležitost pro vzestup mocenské kapacity a přiblížení se potenciálu státu, jehož dominantní mocenské postavení v mezinárodním systému rovněž vyplývá z bohatství, jež má teritoriálně definovatelnou podstatu (Taliaferro 2006; Rose 1998; Waltz 1979: 131; Taliaferro – Lobell – Ripsman 2009: 30–31; Lobell 2009: 57). Někteří z VNSA do určité míry opravdu definiční znaky státu naplňují a o status státu explicitně usilují. Nekoercivně, a proto specificky tak činí Hizballáh a koercivním způsobem Daeš. Daeš dokázal svými aktivitami jako *governance actor sui generis* naplnit rysy státnosti do té míry, že lze o něm v určitém období hovořit jako o státně-teroristickém útvaru.²⁴ Státnost (resp. výše probírané znaky, ze kterých se na ni dá usuzovat), kterou Daeš vytvořil, však stála a padala se stavem jeho pokročilé vojenské kapacity (převahy). Daešský státně-teroristický útvar (geopolitická formace) tak existoval pouze na těch částech území Iráku a Sýrie, z nichž dokázal jemu nepřátelské aktéry teritoriálně vytěsnit, a existoval právě jen do té doby, než aktéři, kteří byli jeho nepřítelem, zpětně teritoriálně nevytěsnili jeho.²⁵ Řada ostatních VNSA nemá ale tak explicitní motivaci, k institucionalizaci přistupují jen v omezené míře a teritoriální kontrola jim slouží toliko k upevnění jejich mocenského postavení (jsou to typicky dcery al-Káidy).²⁶

Důsledek zvýšené materiální kapacity VNSA je zřejmý. Je jím posílení schopnosti vytěsnit stát a případně ho i nahradit (srovnej Risse 2011; Clunan – Trinkunas 2010a; Mandel 2013).²⁷ Konflikt se už neodehrává v dimenzi asymetrie, ale VNSA čelí státům (protipovstaleckým aktérům) symetricky, eventuálně dokonce mohou mít výhodu disymetrie (srovnej Souleimanov 2006: 35–37). Lze shrnout, že současné teritoriální vládnutí islamistických VNSA představuje model, který spočívá na mocensky monopolním postavení religiózně dogmatické autoritativní oligarchie a ve kterém převládá konfigurace nikoli nepodobná válečné ekonomice.

Prvek teritoriality v charakteristice VNSA nutně vyvolává odezvu i ve výzkumu na poli mezinárodních vztahů. Je logické a očekávatelné, aby právě v době vzestupu takto teritoriálně zaměřených VNSA byla určitá dosavadní poddimenzovanost výzkumu aspektů vlivu teritoriality na

²⁴ Autor děkuje doc. Eichlerovi, oponentovi tohoto textu, za upozornění na vhodnost užití tohoto výstižného termínu právě pro specifický případ Daeše.

²⁵ Reálně tento časový úsek ponejvíce odpovídá třetímu sledovanému období (2014–2015, viz níže).

²⁶ Zaměření na prvek teritoriality je u dcer al-Káidy také projevem snahy nepodlehout konkurenčnímu Daeši v souboji o vliv a prvenství na scéně VNSA. Dcery al-Káidy se k teritoriálnímu vládnutí uchylují jako k emulaci úspěšné strategie (viz Taliaferro 2006).

²⁷ Jako empirický příklad (aniž by se tu braly v potaz doba a rozsah vytěsnění) mohou posloužit zkušenosti z posledních let: Sýrie, Irák, Mali, Nigérie, Somálsko, Libye, Jemen, Egypt.

jejich politiky reflektována a aby tato možná spojitost byla v rámci disciplíny při výzkumu VNSA patřičně probádána. Překonání výše definované mezery v poznání, o něž se v tomto textu budeme snažit, má být v tomto duchu právě jedním z těchto počinů.

2. Teoretické východisko, hypotéza a teoretické koncepty

Tradiční teoretické školy vnímají problematiku VNSA různě (viz Schneckener 2009: 19–24). Liší se jak v názoru na jejich význam a míru autonomie jejich jednání v rámci mezinárodního systému, tak i na důležitost a způsoby přístupu států/mezinárodního společenství k nim (viz Ludvík 2017). Rámec užitý v tomto výzkumu nebude striktně využívat žádné z rodiny teorií mezinárodních vztahů. Bude nicméně inspirován východisky, která mají blízko a) k přístupům politické geografie a k vývodům o relevanci teritoria postulovaným autory zabývajícími se problematikou teritoriálních sporů a b) ke státocentrickému pojetí neoklasického realismu: teritorium je předpokladem moci nutným k efektivnímu dosahování cíle; vhodná domácí společenská konfigurace je umožňujícím kontextem moci nutné k efektivnímu dosahování cíle.

2. 1. Teritorium a teorie mezinárodních vztahů

Území neboli teritorium můžeme definovat jako „*geograficky ohraničený prostor nárokováný nebo obsazený osobou nebo skupinou osob nebo institucí*“ (Storey 2011). Prostor, propojí-li se se schopností mocenské kontroly ze strany těchto osob nebo institucí, nabývá pak čtyř vlastností: exkluzivity (výlučný přístup ke kontrolovanému prostoru a statkům v něm); přilehlosti (geografická celistvost kontrolovaného prostoru); trvalosti (časová kontinuita kontroly prostoru); seskupení (výkon administrativně-soudní struktury v hranicích kontrolovaného prostoru) (Kofman 2007: 67–68). Mocenské ovládnutí teritoria a vytvoření hierarchizované politické instituce – státu – v hranicích tohoto území se v novodobé historii lidstva jeví jako nejefektivnější model, v jakém může být společnost organizována.

Držení teritoria aktérem a rozsah moci tohoto aktéra je historicky a konzistentně propojen (Goertz – Diehl 2002: 2). „*Teritorialitu lze považovat za prostorové vyjádření moci*“ (Storey 2001: 6), neboť s ní operující aktéři dokážou jako s politickým strategickým nástrojem „*zasahovat, ovlivňovat nebo ovládat lidi, fenomény a vztahy tak, že vymezí a prosadí nadvládu nad určitou geografickou oblastí*“ (Sack 1986: 19). Na tyto skutečnosti poukazuje především realistická teoretická škola (viz Kelly 2016: 2). Namísto postulátu jedné univerzální a ucelené teorie, která by se vyčerpávajícím způsobem věnovala roli teritoria v mezinárodních vztazích, nalezneme v literatuře řadu dílčích teoretizací, s jejichž pomocí si nicméně lze utvořit určitý obraz o obecném významu teritoria.

V první řadě poukazuje na význam teritoria pro mocenské postavení aktéra politická geografie a na ni navazující geopolitika/geostrategie. Postulát politické geografie je založen na tvrzení, že

existují určité geografické, ale i sociální (populační) faktory,²⁸ které determinují rozsah moci aktéra a tím i jeho postavení v mezinárodním systému. Jinými slovy, vysvětlit a predikovat chování aktérů v mezinárodní politice lze „na základě geografických proměnných, jako jsou například zeměpisná poloha, velikost státu, podnebí, demografická situace či výskyt nerostných surovin“ (Střítecký 2009: 80).

Geopolitika a geostrategie postulát politické geografie přijímají, avšak zásadním způsobem jej dále rozvíjejí. Cílem geopolitiky je totiž navíc na základě geografických determinant nalézt takové strategie chování v mezinárodní politice, které aktéru, který se jimi bude řídit, přinesou maximalizaci výnosu (Ludvík 2011: 18). Geostrategie postupuje obdobně jako geopolitika, současně má ale ambici, aby se její postuláty explicitně inkorporovaly do zahraničně politických doktrín států (Romancov 2012). Pojem geopolitika je nejčastěji spojován se sociálně-darwinistickým přístupem německé geopolitické školy; v jejím pojetí si lidé podmaňují teritorium na základě organických podnětů k expanzi (viz Ratzel 1897; Kjellén 1916; Haushofer et al.: 1928). Geostrategie se pojí s geomorfologickým determinismem anglosaské geopolitiky; v tomto přístupu si lidé podmaňují teritorium na základě geostrategických úvah o zadržování nepřítele skrze kontrolu strategicky důležitých geografických bodů a prostor (viz Mahan 1890; Mackinder 1904; 1919; 1943; Spykman 1944; Cohen 1963). Za třetí je zde ještě pojetí v lamarkistické a possibilistické koncepci francouzské geopolitické školy; v tomto případě si lidé podmaňují teritorium na základě identitářních tužeb přizpůsobit se okolnímu prostředí, tedy pro socio-kulturní a antropologickou hodnotu teritoria, nikoli hodnotu politicko-strategickou (viz Vidal de la Blache 1889; 1994; Ancel 1936; 1938; Gottmann 1973; 2007).²⁹

V literatuře nalezneme další autory, kteří nejsou sice explicitně řazeni mezi proponenty geopolitického přístupu k mezinárodním vztahům, přesto však ve svých pracích o teritoriu a o význam jeho držby pojednávají. Některé z nich na jednu stranu spojuje s autory geopolitických textů příklon k obecně realistickému pohledu na mezinárodní systém, na druhou stranu však pozornost významu teritoria věnují hlavně v rámci širšího pojednání o fenoménech a procesech přítomných a odehrávajících se v mezinárodní politice. Konkrétní jednotlivé poznatky je proto nezbytné z literatury extrahovat a sestavit do pokud možno uceleného přehledu. První skupinu představují autoři

²⁸ Inherentní vlastností geografických faktorů (na rozdíl od sociálních) je objektivně daná neměnnost geomorfologie určitého teritoria a jeho fixní imobilita (území nelze „přestěhovat“). Geografickou hodnotu teritoria lze zvýšit v zásadě pouze expanzí, tj. získáním nových a kvalitativně hodnotnějších území.

²⁹ O souhrnném přehledu geopolitických a geostrategických přístupů včetně jednotlivých strategií pojednává např. Volner (2004), Romancov (2007: 437–454), Kupka (2001). Obsírně pojednává o francouzské geopolitické tradici Ludvík (2013).

věnující se teritoriu z perspektivy historicko-filozofické (např. Sack 1986; Elden 2009, 2013), druhou autoři nahlízející teritorium z perspektivy sociálně-politické (např. Storey 2001). Obě skupiny pojednávají o problematice teritoria především v abstraktních kategoriích. Pro účely tohoto textu je cenná třetí skupina autorů pohlížející na teritorium již mnohem praktičtěji, a to z perspektivy problematiky vzniku a řešení teritoriálních sporů. Tyto autory zastupuje hlavně Paul Hensel (2012) a Krista Wiegand(ová) (2011).

Na základě rozboru této literatury lze stanovit čtyři dimenze rozčlenitelné do dvou obecných kategorií, v nichž se spjitost mezi posílenou mocí aktéra a vlivem teritoria odehrává.³⁰ První skupinu představuje kategorie hmotná (Wiegand 2011: 23), do níž patří, za prvé, dimenze bezpečnostní. Aktér, který má ve svém držení určité území, může využívat ke své obraně geografické útvary (hory, bažiny, pouště apod.), které toto teritorium skýtá a které jsou jen obtížně napadnutelné (Hensel 2012: 10; Wiegand 2011: 24). Území tak může představovat objektivní složku v bezpečnostní architektuře aktéra, když z geomorfologické perspektivy přispívá ke snížení pravděpodobnosti externí hrozby.³¹ Území současně také dokáže posílit aktéra i v subjektivní složce bezpečnosti, jelikož s využitím vojenských zařízení a obyvatelstva (viz níže) se zvyšuje vojenská kapacita aktéra včetně (pro defenzivu i ofenzivu využitelné) schopnosti projekce moci, což má opět pozitivní dopad na bezpečnostní postavení aktéra (Wiegand 2011: 24; Eichler 2006: 9; srovnej Mareš 2002: 13). Teritorium tak v této dimenzi plní „*dvě hlavní funkce: na jednu stranu slouží jako bezpečné útočiště a na stranu druhou jako nezbytný předpoklad pro aspiraci [na expanzi]*“ (Gottmann 1973: 15).

Za druhé je to dimenze ekonomická, která dále tvoří tuto kategorii. Klíčový je v této dimenzi aspekt výskytu potenciálu zdrojů nerostů a půdy. Velmi důležitou roli při držbě teritoria tedy hraje skutečnost, zda a) se v teritoriu vyskytují energeticky využitelná ložiska přírodních minerálních surovin, obdělávatelná a úrodná zemědělská půda a také dostatečně bohaté zásoby vody pitné i vody užitkové pro zavlažování; b) je všechen tento potenciál dostupný (těžitelný/obhospodařovatelný); c) je aktér schopen tento potenciál ovládat (mocensky kontrolovat). K energetickým zdrojům a půdě je třeba také připočítat potenciál přístupu k moři (kontrola přístavů a mořských lodních

³⁰ Níže probírané čtyři dimenze jsou přibližně reflektovány v indikátorech, které sestavil Paul Hensel a jimiž by se mohla měřit hodnota vlivu teritoria na aktérovu moc. Henselovy indikátory hodnotí přítomnost stálé populace, výskyt využitelných zdrojů, strategickou ekonomickou nebo vojenskou hodnotu lokality, přítomnost etnických a/nebo náboženských spřízněných skupin a typ území (jádro vs. periferie apod.) (Hensel 2001: 94).

³¹ Současně však teritorium může mít i opačný dopad na bezpečnost. VNŠA, který byl dosud obtížně detekovatelný, jelikož nebyl teritoriálně lokalizovaný, v případě územní držby začíná disponovat tzv. center of gravity a je proto potenciálně zranitelný (viz Gray 2007: 26).

cest) a také potenciál kontroly suchozemských dopravních cest. V teritoriu se také mohou nacházet ekonomicky významná rozsáhlá urbánní a industriální centra s návaznou infrastrukturou (Goertz – Diehl 2002: 14–15; Hensel 2012: 9–10).

Druhý aspekt této dimenze při držbě teritoria je demografický a představuje výnosy z kontroly lokální populace. Ta může být zdaňována, čímž se otvírá prostor pro vytvoření modelu systémového získávání prostředků. Vedle toho se populace může také stát základem pro vybudování masové armády (*à la levée en masse*). Oba tyto aspekty umožňují zvětšovat objem bohatství aktéra a mohou tak vytvářet výchozí pozici pro další rozvoj a expanzi (Goertz – Diehl 2002: 16; Hensel 2012: 9–10; Wiegand 2011: 23).

Druhou kategorií je kategorie nehmotná (Wiegand 2011: 24). První dimenzí v této kategorii je dimenze identitární. Tomto případě teritorium představuje do určité míry materializaci společného vnímání a prožívání historie a kultury a tvoří komponentu vzájemné sounáležitosti konkrétní sociální skupiny (Hensel 2012: 10–11; Storey 2001: 172). Jelikož teritorium funguje jako „*psychosomatický fenomén komunity*“ (Gottmann 1973: 15), představuje fundamentální předpoklad toho, aby se lidé příslušející k identitárně spřízněné komunitě mohli společensky integrovat (Soja 1971: 33).

A za druhé je to dimenze reputační, kdy aktér držící území je ostatními aktéry (státy) vnímán jako aktér relevantně se odlišující od těch aktérů, kteří si teritorium podmanit nedokázali. Teritoriálně ukotvený aktér má vyšší prestiž, což je dáno obecně vyšším statutem, kterému se tellurokratičtí aktéři v mezinárodním systému těší (Hensel 2012: 11). Reputační stratus není samoúčelnou záležitostí, jelikož teritoriálně ukotvenému aktéru (ať už se jedná o stát nebo o VNŠA) přináší konkrétní pozitiva: „*schopnost státu se jako stát sebeorganizovat vytváří rezistenci vůči těm, kteří by chtěli jeho existenci popírat*“ a „*(s)chopnost skupiny kontrolovat a spravovat území [...] je hlavním kritériem jejího uznání ostatními jako státu*“ (Wendt 1999: 73).

Sečteno a podtrženo, teritorium slouží jako nástroj politické, ekonomické i sociální kontroly (Storey 2001: 172–173; Vollaard 2009: 692) a jeho ovládnutí je klíčové pro získání dominantní mocenské pozice nejen v mezinárodním systému, ale třeba i pouze v rámci regionálního bezpečnostního komplexu (Wiegand 2011: 22; Tir 2006: 30). Jestliže „*moc je primární determinant chování*“ (Christia 2012: 51) aktéra, pak teritorium představuje nepochybně faktor, který umožňuje aktérovi navyšovat jeho moc a tím snižovat objem nezbytně vynakládaného úsilí při realizaci cílů (Sack 1986: 22). Teritoriálně ukotvený aktér se zkrátka stává pro mezinárodní politiku relevantním – nemusí být sice hned zcela nutně považován za naprosto neopominutelného a respektovaného hráče, určitě se ale stává nepřehlédnutelnou entitou, která vyvolává zájem u ostatních aktérů mezinárodních vztahů.

2. 2. Neoklasický realismus

Neoklasický realismus nechápe objem relativní moci státu jako přímo úměrný objemu jeho zdrojů, ale tvrdí, že rozsah relativní moci významně závisí nejen na „*extrakční a mobilizační kapacitě politicko-vojenských institucí [ale také] na úrovni elitní nebo společenské soudržnosti*“ (Taliaferro – Lobell – Ripsman 2009: 4). Jestliže tedy materiální zdroje a z nich vycházející objem relativní moci (nezávislá proměnná) jsou nutným předpokladem, aby stát mohl vést preferovanou podobu politiky a bezpečnostních strategií, které vedou k jeho vytčenému cíli (závislá proměnná), politická mobilizace společnosti a limity této mobilizace (zprostředkující proměnná) představují převodovou páku mezi oběma proměnnými (Taliaferro – Lobell – Ripsman 2009: 7, 14–15, 20; Schweller 2003: 342–343).

To tedy znamená, že samotná materiální moc není pro efektivní dosahování cíle dostatečně účinná, pokud se uplatňuje v prostředí, ve kterém je sociální a politická pozice státu slabá. Nedočká-li si stát vydobýt ve společnosti silné postavení, pak mu ani značné materiální zdroje při prosazování jeho cíle nepomohou. Pouze souznívají-li oba faktory, tj. společnost je (dobrovolně či nedobrovolně) ztotožněna s cíli státu, lze očekávat, že na efektivní dosažení těchto cílů bude mít materiální základna aktéra vliv. Jinými slovy, materiální potenciál bude maximalizován plně jen tehdy, vznikne-li na základě „*koordinace mezi státem a společností*“ (Taliaferro – Lobell – Ripsman 2009: 27) „*kolektivní vůle [...] sdílené cílevědomosti vládců i ovládaných*“ (Schweller 2009: 233).

Pro extrakční a mobilizační schopnost je tudíž rozhodující síla mocenského aparátu a povaha uplatňované ideologie, které vycházejí ze sociální koheze populace a ze sociální vazby mezi elitou a masou (srovnej Rose 1998: 161–165; Taliaferro 2006: 487–494; Schweller 2003: 341), přičemž ideologie tu sehrává naprosto klíčovou úlohu.³² Čím více totiž uplatňovaná ideologie neproblematizuje limity způsobu extrakce zdrojů, ať už z teritoria (např. suroviny) nebo z populace (např. zdanění), a čím více proniká napříč celou společností a radikalizuje ji v kolektivním uvědomování si společného směřování k cíli (tzn. existuje soulad v chápání nutnosti a oprávněnosti dosažení cíle mezi elitou/vládcí a populací/masou na základě osvojení společných identitárních hodnot a postojů [srovnej Weinstein 2007: 48]),³³ tím snadněji stát dosáhne vytvoření prostředí, které je příznivé pro

³² Ustavení mocenského aparátu nutného pro zajišťování procesů extrakce a mobilizace proběhne ve vhodném ideologickém klimatu snadno, viz příklad institucionální transformace německého státu po nástupu NSDAP k moci po roce 1933.

³³ O identitární shodě ve společnosti lze hovořit, pokud VNŠA i populace vnímají povahu vytvořených institucí a ustavených společenských pravidel jako legitimní (viz Schweller 2002: 17).

dosazení tohoto cíle, obzvláště je-li takovým cílem „realistická“ expanze a agrese.³⁴ Zprostředkující proměnné tak v neoklasické realistické kauzální rovnici „*do značné míry určují, zda je stát ochoten a schopen mobilizovat pro expanzi*“ (Schweller 2009: 230). V neoklasickém realistickém paradigmatu je zkrátka nutné, aby cíl aktéra byl podpořen „*efektivním politickým režimem se širokou autoritou [a] svolnými masami, které bezvýhradně podporují expanzivní politiku státu a jsou ochotny přinést nezbytné oběti*“ (Schweller 2009: 247). Nenastanou-li takovéto okolnosti, je vysoká efektivita dosahování cíle aktéra prakticky neproveditelná.

2. 2. 1. Neoklasický realismus a VNSA

Chápeme-li VNSA jako aktéry, kteří usilují o postavení analogické/srovnatelné s postavením státu, je i pro ně klíčové zajišťovat si předpoklady nezbytné pro získání takového postavení. A podobně jako u států je i rozsah mobilizační a extrakční kapacity VNSA napojen na dimenzi sociální epistemologie, skrze niž k extrahování a mobilizování dochází, jelikož „*(m)obilizace je proces, kterým skupina zajišťuje kolektivní kontrolu zdrojů potřebných ke kolektivní akci*“ (Jenkins 1983: 532). Jeremy Weinstein v této souvislosti hovoří o ekonomické (zdroje) a sociální (organizace) složce aktivity VNSA, které jsou obě nutné pro efektivní a úspěšné dosahování jejich cílů (2007: 46–47).

Složka ekonomická obecně zahrnuje množinu zdrojů, které mohou být extrahovány a mobilizovány z teritoria a populace (tamtéž: 47). Lze mezi ně počítat především získávání přírodních zdrojů, zdanění, kriminální činnost či vnější patronáž. Jen skrze tyto materiální zdroje dokáže VNSA budovat vojenskou infrastrukturu, ať už jde o zbraně či bojovníky, a organizovat a financovat institucionální formát vznikajícího protostátu včetně poskytování veřejných statků (Weinstein 2007: 7; Wagner 1993: 240). Složka sociální zahrnuje „*sdílená přesvědčení, očekávání a normy, které mohou existovat v určité etnické, náboženské, kulturní nebo ideologické skupině (nebo být mobilizovány z jejího nitra)*“ (Weinstein 2007: 7).

Vztah mezi oběma složkami je přitom z pohledu shody na kolektivní akci obousměrný. Jednak je-li disponibilita materiálních zdrojů vysoká a může-li na výnosu z nich participovat i populace v teritoriu, které VNSA ovládá, utváření společných identit VNSA a populace je pravděpodobnější a rychlejší. A jednak VNSA, kteří vykazují silnou identitární shodu s populací, snáze dosahují vyšší kapacity ve prospěch extrakce a mobilizace než VNSA, kteří takovou identitární shodou nedisponují (Weinstein 2007: 48, 52; Jenkins 1983: 538). Z toho plyne, že sociální prostředí, které je ovládáno určitou ideologií a které je příznivě nakloněno identitárnímu souladu

³⁴ Takovéto pojetí cíle je koherentní s cílem zkoumaných VNSA.

mezi VNSA a obyvatelstvem, může vedle teritoriální posese představovat klíčový prvek při dosahování efektivity cíle VNSA.

Ideologiemi, které v minulosti úspěšně sehrály zprostředkující roli, byly fašismus, nacismus, sociální darwinismus a obecně nacionalismus a militarismus (Schweller 2009: 228), jelikož tyto ideologie jsou „*schopny mobilizovat vášně do nacionalistického zanícení*“ (Schweller 2009: 247). Lze tedy předpokládat, že také ideologie VNSA bude analogicky sehrávat obdobnou roli. Aktér, který dokáže kumulovat zdrojový potenciál extrakcí zdrojů z teritoria a mobilizovat podporu populace, má kapacitu expandovat (Schweller 2003: 343). Mnozí VNSA o expanzi a agresi usilují. Lze tedy potenciálně očekávat, že např. islámský fundamentalismus vykazuje podobné extrakční a mobilizační kapacity jako zmiňované ideologie, a mohl by tak být významným zprostředkujícím faktorem při dosahování cíle VNSA. Adaptováno na specifika tohoto výzkumu, teoretizace výzkumné hypotézy je proto koherentní se základním postulátem neoklasického realismu: existuje faktor rozsahu relativní moci VNSA, který vyplývá z fyzické kontroly teritoria; dále existuje faktor charakteru vnitřního společenského prostředí, v němž VNSA působí a který je určen povahou vztahů sociální epistemologie a schopností mobilizace zdrojů a společenské pozice aktéra (srovnej Rose 1998: 151–154).

Dále lze analogicky usuzovat, že pouhý vysoký stupeň teritoriální penetrace nepředstavuje sám o sobě přímou kauzální příčinu efektivity dosažení cíle.³⁵ Teritoriální kontrola zřejmě představuje nutnou podmínku efektivity, nikoli však zároveň postačující (srovnej Tilly 1975: 40). Zároveň ale míra extrakce a mobilizace nemusí sama o sobě představovat postačující podmínku pro efektivitu a teritoriální kontrola může sehrávat faktor nutné (i když nepostačující) podmínky pro efektivitu.³⁶ z tohoto předpokladu je možné vyvodit, že s rostoucím stupněm penetrace teritoria lze pravděpodobně očekávat stoupající efektivitu dosahování cíle (a naopak), přičemž však vazba mezi těmito faktory nebude zřejmě lineární (rovnoměrná), nýbrž lze očekávat nelineární (nerovnoměrnou) spojitost právě se zřetelem ke zprostředkujícím faktorům sociální epistemologie a institucionálního postavení VNSA, které mohou být součástí celého kauzálního mechanismu mezi penetrací a efektivitou (srovnej Rose 1998: 167; Taliaferro 2006: 464; Beach – Pedersen 2013: 38).

³⁵ Jak by nejspíše čistě intuitivní názor na vliv teritoria na efektivitu tvrdil!

³⁶ Tato úvaha vychází z vědecko-realistického epistemologického rámce využívaného v této práci a je ve shodě s ním: kauzální mechanismus mezi dvěma sledovanými fenomény (příčinou a následkem) jen málokdy pracuje v přímé linearitě; ve většině případů je vztah mezi sledovanými fenomény nepřímý (nelineární) a do kauzálního mechanismu vstupuje řada intervenujících prvků (Pawson – Tilley 2000: 67–68; Jervis 1997: 29).

2. 3. Teritorium a VNSA

Je možné, že by podobně jako dřívější společenské formace (středověké sekulární a klerikální subjekty, později městské ligy a městské státy a v neposlední řadě subjekty, které prošly dekolonizačními vlnami, tedy entity s fragmentovanou svrchovaností), jež finálně přijaly formu státu (entita s nefragmentovanou svrchovaností), také (někteří) VNSA usilovali o dosažení strukturované společenské organizace a formu teritoriálního státu (úspěšně) emulovali? Na základě výše probírané teoretizace lze konstatovat, že ano. Předpoklad kauzálního spojení efektivity VNSA s funkcí jejich teritoriální přítomnosti vychází z analogie významu teritoria pro stát. Protože, jak jsme ukázali, existuje-li vliv geografických faktorů na chování aktéra (Griffiths – O’Callaghan 2002: 120), potom kontrola teritoria může VNSA usnadnit mobilizaci a extrakci zdrojů a tím zvýšit efektivitu jejich působení. Jestliže totiž silný (kompetentní) stát profituje³⁷ z mobilizace a extrakce zdrojů v teritoriu, které mocensky kontroluje (Taliaferro 2006: 473, 487 a násl.), tak naopak slabý (nekompetentní) stát, který vykazuje sníženou až nulovou míru teritoriální kontroly, není schopen ve svém teritoriu plně mobilizovat a extrahovat zdroje, lze analogicky usuzovat, že i pro VNSA má teritorium důležitý vliv na jeho efektivitu.³⁸ Toto je teoretické východisko projektovaného výzkumu.

Založením mocenské kontroly nad určitým územím VNSA mohou:

- získávat hmotné prostředky (přírodní, movitý a nemovitý majetek, infrastrukturu atd.);
- mít v držení strategické body/zařízení a skrze ně tak ovládat širší území (bez kontroly těchto bodů by schopnost mocenské kontroly byla snížena) (klíčové dopravní uzly, produktovody, energetické a vodní zdroje apod.);
- uplatňovat vliv na kolektivní identitu místního obyvatelstva indoktrinací vlastní ideologie;
- získat do budoucna uznání jako stát (schopnost VNSA ovládat a spravovat území je hlavním faktorem v jeho uznání ostatními státy, protože držba území vysílá důležitý signál ostatním aktérům) (srovnej Chauprade – Thual 1998: 481–482).

Teritoriálně ukotvený aktér se kontrolou území tedy dokáže zmocňovat zdrojů, které se nalézají uvnitř, a s jejich pomocí dokáže úspěšně čelit mocenským výzvám, které přicházejí zvnějšku (Taliaferro – Lobell – Ripsman 2009: 30–31). Nástrojem k takové efektivitě je institucionalizace

³⁷ Tedy maximálně efektivně plní své agendy.

³⁸ K silným a slabým státům blíže Rotberg 2003; 2004; nedatováno. Ke konceptu kontroly jako součástí suverenity aktéra blíže Krasner 1999, 2001.

moci do byrokraticko-hierarchické struktury, která dokáže odstranit fragmentovanou suverenitu, mobilizovat společnost a koexistovat s jinými státními útvary. V důsledku této organizační formy aktéři dokážou dosahovat dlouhodobých cílů, kterých by v jiném společenském/institucionálním uspořádání dosáhnout nedokázali (Spruyt 1994: 554–555).

Současně ale platí, že aby se VNSA v teritoriu dlouhodobě etabloval a mohl vládnout, je zapotřebí splnit současně tři předpoklady: 1) vynutit si monopol na užití síly; 2) být ve své roli ostatními aktéry akceptován; 3) působit v souladu s identitou obyvatelstva. Jen aktér, který dokáže naplňovat tyto podmínky, je schopen se v teritoriu prosadit a má schopnost si svou dominantní pozici udržet také v časové perspektivě. Pokud v některé z kategorií selhává, horizont dlouhodobé teritoriální dominance není udržitelný (viz Ludvík 2014).

To tedy vše znamená, že teritoriální kontrola otevírá cestu k posílení mobilizační a extrakční kapacity VNSA a společně s aplikováním ideologie utužující společenskou kohezi civilní populace vytváří předpoklady pro svrchované postavení VNSA v tomto teritoriu včetně sofistikované správy tohoto teritoria (vládnutí). Jakého stupně penetrace, alespoň rámcově, je ale třeba dosáhnout, aby se tento potenciál co nejideálněji naplnil? Odpověď dosud bohužel není známa. Tento výzkum by ji měl však alespoň trochu naznačit.

2. 3. 1. Tři mody využití teritoria VNSA

Způsob využití teritoria lze rozlišit na taktický, operační a strategický.³⁹ v případě taktického využití slouží teritorium jako utilitárně-ideologický instrument („hospodářsko-technická základna“) k vylepšení pozice pro dosažení parciálních zájmů a naplňování religiálních, politických nebo kriminálních motivací VNSA (Ludvík 2014: 32). To znamená, že aktivita VNSA v teritoriu je uskutečňována lokálně za účelem dosažení cílů malého rozsahu (Kuperman 2011: 60–61). Kontrola teritoria je lokalizována pouze do určitých míst, VNSA nemá valný zájem poskytovat veřejné statky obyvatelstvu. Jinými slovy, geograficky limitovaný prostor je pouze ovládán skupinou osob. VNSA neprojevuje zájem o institucionalizovaný výkon moci, zajímá jej pouze svrchovaná kontrola určitých částí teritoria.

V případě operačního využití teritorium představuje víc než pouhý nástroj usnadňující dosažení parciálních zájmů. VNSA vykazuje snahu kontrolovaná lokálně situovaná teritoria propojit a budovat v nich potřebnou infrastrukturu typu *hard power*. Lokální zde přerůstá v regionální, kdy VNSA věří v legitimní nárok na prostor (*space*) k naplnění svých mocenských, ideologických nebo kulturních aspirací, a usiluje v něm o dosažení rozsáhlejších cílů (tamtéž: 61), které jsou politické

³⁹ Všechny tyto tři kategorie představují ideální typy, v praxi dochází k vzájemnému prolínání.

povahy. K tomu se vedle kontroly snaží využít i autority u obyvatelstva, spíše však v dimenzi ideologického tlaku než poskytováním veřejných statků. Aktér podniká kroky, které by jeho moc konsolidovaly do příslušné institucionální formy.

Strategické využití znamená realizaci dlouhodobých společensko-politických cílů (tamtéž) v souvislém a konsolidovaném teritoriu, kde VNSA disponuje rozsáhlou kontrolou a autoritou a poskytuje široké spektrum veřejných statků. VNSA svou moc plně institucionalizuje. Naplňuje empirické znaky suverenity i státnosti. Prostor VNSA je jasně ohraničen od těch aktérů, kteří v něm svou moc nevykonávají, a od státu ho odlišuje víceméně jen absence mezinárodně-právního uznání. Taktické úmysly nemusí VNSA výlučně naplňovat v teritoriu, v němž operuje, a naopak strategické záměry je možné vykonávat distančně (ať v čase či v prostoru) (Kärrholm 2012: 15).

2. 3. 2. Teritorium z perspektivy VNSA v akademické literatuře

Jak už bylo konstatováno v úvodu tohoto textu, současná akademická literatura nepřináší explicitní ani exaktní odpověď na otázku, jak důležitou úlohu hraje teritoriální penetrace v úspěšnosti realizace politických cílů VNSA. Přitom ale nelze tvrdit, že by se problematikou vztahu VNSA k teritoriu vůbec nezabývala. Obecným poznatkem, který lze rozbořením literatury získat, je závěr, že teritoriální dimenze VNSA je důležitá: společným jmenovatelem na nejnižší hladině průniku je konstatování, že díky držbě teritoria dokáže VNSA lépe v dlouhodobém horizontu přežít (viz El Ouali 2006: 634).

Snad zcela první text, který se věnoval teritoriálnímu aspektu VNSA, byla práce Roberta McColla z roku 1969 o vlivu teritoria na rozpoutávání revolucí. McColl uvádí, že pro propuknutí revoluce je motivace geografická stejně tak důležitá jako motivace politická; když nemůže VNSA ustavit svou bázi v lokalitách ovládaných mocenskými silami státu, musí se uchýlit k ‚mobilní válce‘, tj. obsadit území, kde stát nedisponuje tak vysokou mírou mocenské kapacity, a z něho proti němu vést ozbrojený (guerillový) boj (1969: 613).

Klasická je také práce Mancura Olsona z roku 1993, který v ní zavádí konceptuální pojmy *roving* a *stationary bandits*. Olson konstatuje, že usedlý, tj. teritoriálně definovatelný, způsob existence VNSA je z racionální perspektivy výnosnější než nomadický model. Olson poukazuje, že systematický výnos z výběru ‚daní‘ a jeho přerozdělování generuje pro VNSA jistější a dlouhodobější příjem a konsolidované prostředí než pouhé nesystémové okrádání civilního obyvatelstva. Z hlediska přežití VNSA je tedy kontrola teritoria a získávání zdrojů v něm naprosto klíčová veličina (1993: 568–569).

Práce dalších autorů jsou již podstatně ‚mladšího‘ data. Stathis Kalyvas se ve své monografii ‚The Logic of Violence in Civil War‘ (2006) z velké části věnuje držení teritoria ze strany VNSA. Kalyvas definuje dvě základní kategorie (ideální typy), které určují možný způsob držby a kontroly

teritoria. První kategorie zahrnuje proces segmentace, kdy v určitém teritoriu je moc monopolizována jedním aktérem, a druhá kategorie zahrnuje proces fragmentace, kdy v určitém teritoriu je moc oligopolizována skupinou aktérů (2006: 12). Podle Kalyvase jsou tyto kategorie v praxi ztělesňovány zónami variující teritoriální moci aktéra ve škále jedna až pět; v zóně 1 a 5 je moc aktéra v segmentovaném modu, tzn. je monopolizována státem (zóna 1) nebo VNSA (zóna 5). Zóna 3 odpovídá fragmentaci, protože moc státu a VNSA se překrývá/prostupuje. V zóně 2 dominuje moc státu, moc VNSA je okrajová; v zóně 4 dominuje moc VNSA, moc státu je okrajová (2006: 196).⁴⁰ Tento Kalyvasův počin znamená zřejmě dosud nejexplicitnější práci věnující se penetraci teritoria ze strany VNSA s ohledem na jejich schopnost posílené mocenské kontroly.

Dalšími autory věnujícími pozornost teritoriu z perspektivy VNSA je dvojice De La Calle a Sanchez-Cuenca (2012; 2015). Teritorium ovládané VNSA tito autoři klasifikují do dvou kategorií. Tu první představuje území v zásadě neobydlené a bez významnějších urbánních celků. Relevance takového území spočívá v jeho využitelnosti z hlediska získávání nerostných surovin a participace na nelegálních ekonomických aktivitách. Zásadní nevýhodou je ztížená/nemožná příležitost pro rekrutaci. Druhou kategorií představuje území obydlené s hojným výskytem urbánních celků. Na takovém území nejenže je možno získávat suroviny a podílet se na černé ekonomice, ale také se zásadně zlepšují podmínky pro rekrutaci a VNSA se otvírají pomyslné dveře k tomu, aby mohli vystupovat jako lokální autority a začít uskutečňovat správu svého území. Jinými slovy, aby mohli začít vládnout a chovat se jako stát (2015: 800; 2012: 583). Tato druhá forma je pro teritoriální zakotvení VNSA mnohem důležitější, poněvadž kruciólním způsobem pozitivně působí na jeho vojenskou sílu (2015: 797): teritoriálně zakotvené skupiny budou mít větší kapacitu díky své velikosti a také díky svým dostupným zdrojům (2012: 583), což je významné především pro nárůst jejich ofenzivní kapacity (tamtéž: 584).

Oba autoři se ještě dotýkají dalších dvou aspektů, které je také dobré zmínit. Upozorňují na fakt, že teritoriální penetrace a následná kontrola území ze strany VNSA je očekávatelná i proveditelná jen v kontextu slabých států. Narazí-li na soupeře, s nímž jsou nuceni vést silně asymetrickou podobu střetu, míra jejich teritoriální aspirace klesá (2015: 798; 2012: 581). A druhým zjištěním této dvojice je skutečnost, že teritoriálně zakotvení VNSA mají vyšší míru pravděpodobnosti zahájit vyjednávání se státními aktéry a eventuálního vyjednání podmínek svého postavení

⁴⁰ Kalyvas dále i specifikuje konkrétní parametry v podobě typů aktivit dotčených aktérů, jež indikují konkrétní rozložení v distribuci moci (teritoriální kontrole) a tím i příslušnost aktérů k některé ze zón. Mezi tyto parametry patří např. trvalost obsazení urbánních center, volnost vedení operací v teritoriu, schopnost aktivity v denních hodinách apod. (viz 2006: 421).

a akceptance mezinárodním společenstvím.⁴¹ v případě neteritoriálních VNŠA je míra takové pravděpodobnosti značně nízká (2012: 583).

Idean Salehyan (2009) zjišťuje, že teritoriální držba je pro VNŠA výhodná i z toho důvodu, že oproti teritoriálně nezakotveným VNŠA významně komplikuje případné protipovstalecké operace. Tento efekt teritoriality VNŠA navíc stoupá, pokud je VNŠA zakotven na nominálních územích více států současně. Takto pojatá teritorialita umenšuje negativní dopady nižšího vojenského potenciálu VNŠA a naopak zvyšuje jeho manévrovací prostor před vyšším vojenským potenciálem států (mezinárodní koalicí států) díky tomu, že státy musí respektovat (obvykle respektují) svrchovanost státních území, čímž se časově i prostorově komplikuje jejich manévrovací prostor (2009: 6–8).

Z autorů, kteří se teritorialitě VNŠA se zvýšenou pozorností věnují, je na místě ještě zmínit japonského badatele Yuichiho Kubotu (2013). Kubota dochází k závěru, že hlavní přínos při kontrole teritoria ze strany VNŠA představuje lokální populace, jejíž ovládnutí je předpokladem k vybudování vojenské síly VNŠA. Toto ovládnutí by nemělo být a priori koercivní, ale identitárně profilované, jelikož jen identitární spřízněnost umožní z populace plně extrahovat její potenciál – materiální, lidský i zpravodajský (2013: 24, 34). Důsledky sounáležitosti a extrahovaného potenciálu se záhy projeví ve zvýšené vojenské kapacitě (tamtéž: 117). Podle Kuboty jsou dopady teritoriální poseze pro postavení VNŠA zcela zřetelné: čím vyšší penetrace a schopnost kontroly, tím lepší schopnost projekce síly a další územní expanze a lepší schopnost odolnosti vůči nepřátelským silám (tamtéž: 118, 128). Stručně řečeno, VNŠA „s územím pod svou kontrolou bude pravděpodobně silnější než ten bez území“ (tamtéž: 128).

U dalších autorů zaznamenáme zájem o důsledky teritoriality VNŠA spíše už jen okrajově. Tak Schneckener obecně konstatuje, že VNŠA usilují o permanentní kontrolu teritoria (2006: 29). Podle Fjeldeové a Nilssonové teritoriální kontrola v dlouhodobé perspektivě přináší výnosy v podobě mobilizační kapacity lidských zdrojů – od zlepšených možností rekrutace přes *intelligence* až po poskytování materiální podpory VNŠA (2012: 610). Mampilly konstatuje, že teritoriální kontrola umožňuje VNŠA lepší přístup k populaci a k většímu množství zdrojů využitelných pro vojenské účely (2011: 8, 80). Weinstein upozorňuje, že schopností teritoriální kontroly VNŠA vysílá rozhodný a důležitý signál ostatním aktérům o své síle a mocenském postavení (2007: 163). Podle Kírasy VNŠA teritorium také používají jako kompenzaci za eventuální silovou inferioritu vůči soupeři, kdy v omezeném prostoru mohou disponovat lokalizovanou superioritou (2013: 179). Pro

⁴¹ Nemusí se primárně vůbec jednat o přiznání mezinárodně-právní dimenze suverenity.

Cartera je územní kontrola VNŠA významná i z čistě ofenzivního aspektu: „*skupiny, které nekontrolují příliš teritoria, mají obtíže prolomit vládní obranu*“ (2014: 4). Staniland uvádí, že míra rozložení teritoriální kontroly mezi státním aktérem a VNŠA má dopad na povahu politického uspořádání na daném území (2012: 247 a násl.).

Přes vše, co bylo řečeno, je ale důležité zmínit ještě jedno jméno, které bude nejspíše asi větší částí členů odborné akademické obce, která se problematice VNŠA věnuje, neznámé: Renaud Chomel de Jarnieu. Tento mladý Francouz promoval v roce 2014 na pařížské Université Paris 2 Panthéon-Assas s prací *Terrorismes islamistes et prises de contrôle territorial*⁴² věnované evoluci strategií islamistických VNŠA od teroristických k reteritorializačním (2014: 11). Nejspíše ke škodě disciplíny mezinárodních vztahů Chomel de Jarnieu nezamířil po svém absolutoriu k dalšímu studiu na akademickou půdu⁴³ ani svou diplomovou práci nepublikoval, a ta tak zůstala před širší akademickou obcí v podstatě „utajena“. Chomel de Jarnieu se ve svém textu ojedinělým způsobem věnuje sepětí vlivu teritoria se strategiemi VNŠA v konkrétních případech islamistických skupin a poukazuje na fakt, že právě z důvodu relevance držení teritoria mnozí VNŠA (teroristé), kteří území do té doby nevěnovali větší pozornost, se teritoriálně zakotvili právě pro pozitiva, která územní posese aktérům přináší. Jedná se právě o ta pozitiva, která byla do značné míry již probrána výše.

Chomel de Jarnieu konstatuje, že deteritorializovaný terorismus nevedl jeho původce k vyčleněným cílům (svržení apostatických vlád), a proto došlo ke změně strategií, které již s teritorialitou počítají (2014: 11–12). Tento krok vedoucí k transformaci strategií VNŠA vycházel z následujících faktů: „*ujmutí se teritoriální kontroly a následná posese území je ekonomicky nepostradatelná pro jejich přežití. Dále území představuje jednu z nezbytných podmínek pro možnost pokračovat v boji [...] jde o to se jednat zmocnit zdrojů, ze kterých mohou vyžít, jednat poskytovat bezpečnost obyvatelstvu, aby si získali jeho sympatie a prosadili se v oblasti jako nepostradatelný ekonomický aktér*“ (2014: 17–18). Dalším důležitým aspektem pro VNŠA byla možnost demonstrovat svoji legitimitu tím, že drží území, které násilně odebrali státům, a zároveň poukazovat na absenci legitimacy těchto států, protože o toto území přišly. VNŠA se svou teritorializací pasovali do rolí politických aktérů na lokální úrovni (2014: 25–26) s perspektivou přerůstání jejich vlivu do celých dalších regionů, neboť „*teritoriální kontrola dovoluje demonstrovat arabským společnostem jejich moc a sílu a je úspěšná při vyvolávání iluze kompetentnosti při naplňování politického programu*“ (2014: 31).

⁴² Islámský terorismus a ujmutí se teritoriální kontroly.

⁴³ Chomel de Jarnieu je v současnosti zaměstnancem Ministerstva obrany Francouzské republiky.

Příklon k teritorialitě a následný efekt růstu kapacity významně pozměnil aspirace VNŠA do takové míry, o které při svém předchozím neteritoriálně profilovaném působení asi ani příliš nevažovali. Nyní již neusilují jen o svržení a nahrazení vlád z jejich pohledu loajálními administrativami, ale přímo „o získání stejného charakteru, jako má stát, nebo přinejmenším o využívání svých výsadních práv k území a k obyvatelstvu [... už] se nejedná o zpochybnění státu, ale o jeho odstranění a nahrazení v jeho funkci“ (2014: 97–98).⁴⁴

Jakkoliv se nezanedbatelná řada všech výše jmenovaných autorů věnovala a věnuje, ať už podrobněji či méně podrobně, teritorialitě VNŠA, práce, která by se věnovala efektivitě dosahovaných cílů VNŠA ve vazbě na škálovaný stupeň penetrace, se dosud neobjevila. Tento text má tedy být na akademickém poli v tomto ohledu v zásadě prvním počinem, i když příspěvek Chomela de Jarnieu ke „znovuobjevení“ teritoriality ze strany VNŠA se částečně problematiky, jíž se věnuje tento text, týká. Jde však pouze skutečně jen o přiblížení témat, nikoliv o jejich překryv.

2. 4. Pojetí VNŠA jako státu

VNŠA lze rozdělit na dvě základní kategorie. Buď se jedná o aktéry (*roving bandits*), kteří nemají trvalou vazbu k definovanému teritoriu, relativně volně se v určitém teritoriu pohybují a ekonomické prostředky si zajišťují násilným přivlastňováním si (všeho) cizího majetku (tj. de facto loupením). Nedisponují schopností produkovat a investovat a vytvářet tak systémově hospodářské statky. Anebo jsou to aktéři (*stationary bandits*), kteří naopak vykazují o kontrolu teritoria značný zájem, vytvářejí podmínky pro systémovou produkci i investice tím, že vytvářejí společenský řád, poskytují veřejné statky a monopolizují si právo na výběr podílu ze zisku z hospodářských statků (tj. zdanění). Tím, že si přisvojí pouze část z výnosu, tak motivují obyvatelstvo k hospodářské produkci, kterou mohou opakovaně zdaňovat, a zajišťovat si tedy i trvalý zdroj příjmů (Olson 1993). Aktéry níže zkoumané bude možné (do větší či menší míry) zařadit právě do této druhé kategorie. A jelikož tito VNŠA vykazují obdobné charakteristiky jako státy, přičemž primárně se jedná o kontrolu území a obyvatelstva, což jim prakticky jako státy umožňuje vystupovat (Baldwin 1979: 179; Clapham 1998: 150–152), bude se k nim také jako ke „státům nebo státům v procesu svého vzniku“ (Weinstein 2007: 36) přistupovat.

Co je to stát? Neexistuje univerzální odpověď. Na existenci státu je možné nahlížet z různých perspektiv a každá z nich zdůrazňuje jiné parametry a kritéria, která jsou pro definování státu nosná a určující. Legalistický přístup chápe stát jako právní osobu definovanou (národním, mezinárod-

⁴⁴ Autor tohoto textu se s tímto vyjádřením Chomela de Jarnieu plně identifikuje.

ním) právním řádem. Společensko-centrické pojetí definuje stát jako sociologickou jednotku definovanou interakcemi mezi jedinci a společnou vůlí a zájmem. Státo-centrický přístup je založen na chápání státu jako politicky organizované společnosti spočívající na monopolizaci užití mocenské síly (Kelsen 1949: 181–191). Bob Jessop a Alexander Wendt definují přístupy k analýze státu také zhruba rozdělitelné na státo-centrické, weberovské (stát jako aktér) a marxisticko-pluralistické společensko-centrické přístupy (stát jako struktura, stát jako společnost, stát jako socializační aktér). Ty první definují stát v kategoriích teritorializace politické autority, jádrových funkcí státního aparátu a funkcionálních procesů spočívajících na závislostech na předchozích vzorech, ty druhé stavějí na sociálních štěpeních, roli vůdcovství a politických imaginacích a narativech (Jessop 2016: 6–10; Wendt 1999: 202; Ghaciu 2005: 84).

Pro účely této práce bude stát chápán v perspektivě státo-centrické, konkrétně v pojetí (neo)weberovského komplexu historické sociologie (Hobson 2003: 174–214), neboť ta splňuje předpoklady neoklasického realismu, když staví na komplexu vzájemně se prostupujících čtyř klíčových pilířů státu – moci vojenské, politické, ekonomické a ideologické/normativní (tamtéž: 196). Tuto volbu dále podporuje fakt, že důležitým rysem tohoto přístupu je jeho aplikovatelnost na VNSA (viz níže).

Minimalistická a notoricky známá definice státu pochází z pera Maxe Webera. Aby vládnoucí organizace mohla být nazvána státem, podle Webera 1) musí mít politický charakter, tj. musí v rámci definovaného území vykazovat trvalou existenci, jež je udržována a vynucována hrozbou použití i skutečným použitím fyzické síly, přičemž uplatnění této síly zajišťuje byrokratický aparát organizace; 2) byrokratickému aparátu se za účelem prosazení společenského řádu hlásaného organizací daří úspěšně vynucovat monopol na legitimní použití fyzické síly (Weber 1978: 54). Pro Webera je tedy primárním kritériem státnosti fyzická kapacita aktéra vládnout, lépe řečeno aktér musí být schopen se dlouhodobě teritoriálně prosadit na úkor konkurenčních aktérů. Z toho plyne, že VNSA se může nepochybně stát státem, nikoli až když dojde k jeho mentálnímu konstruování jinými státy, ale když splní daná kritéria. Nestátní entita se stává státem nikoli přáním/uznáním jiných států, ale svou vlastní schopností státem být. A naopak stát přestává být státem tehdy, když jím fyzicky nadále být nedokáže, když ztratí fyzické předpoklady státnosti. Ignorování této skutečnosti normami současného mezinárodního řádu způsobuje, že tak reálně existuje řada entit, které jsou de facto státem, ačkoliv jím de iure nejsou a vice versa. Aplikujeme-li Weberova kritéria na VNSA, lze je suspektně považovat za entity, které teoreticky mají potenciál státnosti dosáhnout anebo ho již dosáhly a jsou ve fázi „protostátu“.

Podobně se na formování států původně nestátními skupinami dívá také Charles Tilly. Tilly tvrdí, že „*státy se vždy ustavují v důsledku soupeření o teritorium a obyvatelstvo*“ (1990: 4). Pod-

stata tohoto soupeření spočívá ve snaze jedné entity ovládnout prostředky k vedení války (materiální zdroje) na úkor nepřátelských entit a vybudovat takové vztahy s obyvatelstvem (sociální epistemologie), které dále extrakci těchto materiálních prostředků usnadní. Úsilí o dosažení maximální extrakční schopnosti aktéra vede k vytvoření organizačního a řídicího mechanismu, který se stává zárodkem budoucí trvalé byrokraticko-administrativní struktury vznikající státní formace. Dokáželi tedy aktér akumulovat a koncentrovat dostatek zdrojů (kapitál) a donucovací moci (koerce), je díky této mobilizaci na cestě transformace své existenční formy do formy státní (tamtéž: 27–28). Tilly jde ale ve svých kritériích státnosti dále než Weber. Podle Tillyho totiž entita k tomu, aby byla opravdu státem, musí vedle kontroly obyvatelstva ve vytyčeném teritoriu být zřetelně odlišitelná od jiných organizací vyskytujících se na stejném území (z toho tedy implicitně plyne, že musí být vůči těmto ostatním organizacím dominantní), musí být autonomní (musí vykazovat znaky suverenity), musí být centralizovaná (tj. musí disponovat administrativně-byrokratickým aparátem, který funguje jako kanál aplikace moci v rámci celého kontrolovaného teritoria) a jednotlivé složky tohoto aparátu mezi sebou komunikují a koordinují svoji činnost (1975: 70). Současně tyto složky musí být natolik funkční, aby vedle schopnosti ochrany před vnitřními i vnějšími rivaly byly dále schopny autoritativního řešení sporů mezi obyvatelstvem a intervence do distribuce veřejných statků (1990: 96–97).

I z Tillyho perspektivy neexistuje kategorie státu, jež je uzavřena neprivilegovaným, jako jakási vyvolená kastovní forma existence. Na počátku je každá entita nestátní a státem se teprve může (a nemusí) stát. Tento proces není ničím ani nikým⁴⁵ ukončen, každá nestátní entita se potenciálně může jednou stát entitou státní. Nelze totiž „rozeznat předem“, zda jeden aktér má právo použít násilí a druhý nikoli, zda první ho používá legitimně a druhý nelegitimně, protože „(v) *raných stadiích procesu state makingu se řada stran dělí o právo užít násilí, o tuto praktiku jeho rutinního použití k dosažení jejich cílů [...] sled takových se táhne od banditů a pirátů až po krále skrze výběrčí daní, regionální držitele moci a profesionální vojáky*“ (1999: 173).

Dalším autorem, který definuje kritéria státu, je Michael Mann. Mann uvádí čtyři předpoklady, jimiž politická entita naplní znaky státnosti. Jednak je to existence teritoriálně ohraničené oblasti, v níž aktér disponuje monopolem autoritativně závazné normotvorby. A jednak aktér musí vytvořit od sebe navzájem odlišitelné sady institucí, které mají charakteristiku centrality, což znamená, že díky monopolu na užití fyzického násilí mohou promítat moc z centra do periferie (1988: 4). Vedle těchto materiálních znaků ale ještě existují kritéria procesní, jinak řečeno, aby nějaký

⁴⁵ Mezinárodně-právní uznání existence státu jako atribut státní výlučnosti a příslušnosti k společenství států je normativní konvencí, která nereflektuje skutečný empirický potenciál aktéra, ale která vypovídá o ochotě (zájmech) společenství států považovat aktéra za (formálně) jim rovného.

politický subjekt mohl být považován za stát, musí podle Manna vykonávat určitý vějíř aktivit. Za prvé se jedná o udržování vnitřního řádu/pořádku, což především zahrnuje ochranu vlastnických vztahů, tedy garance vlastnictví a jeho nezczizitelnosti. Za druhé stát musí aktivně vystupovat při obraně svého teritoria proti vnějším aktérům (eventuálně vést agresí proti teritoriím vnějších aktérů). Tato obrana má kolektivní charakter, kdy se na ní podílí celá společnost nebo jasnými pravidly definovaná část společnosti. Za třetí stát musí udržovat komunikační infrastrukturu. Sem spadá nejen provozuschopná a dostatečně kapacitní infrastruktura dopravní a informační, ale také existence měnového systému. Řadu konkrétních činností může pro stát vykonávat jiný subjekt, ale je třeba, aby stát měl tyto činnosti a tyto subjekty pod svou kontrolou. A za čtvrté Mann uvádí aktivity ekonomické redistribuce, kdy stát řídí přerozdělování vzácných statků v rámci kontrolované společnosti mezi jednotlivými sociálními skupinami, třídami atd. Rolí státu je zde ochraňovat ty skupiny ve společnosti, které by bez zásahu státu nebyly schopny dlouhodobě samostatné existence. Úkolem státu je také dohled nad obchodními vztahy s vnějším okolím, zvláště v dimenzi regulace obchodních vztahů a vytváření příznivých obchodních politik (tamtéž: 13–14).

Mannova kritéria jsou zjevně početnější než u Webera a Tillyho a definují stát již přece jen úžeji – stát je socioprostorovou organizací a racionálním aktérem konajícím v souladu s artikulovanými zájmy a na základě moci, kterou disponuje (tamtéž: 19). I zde ale lze rozumět státu jako entitě, která může v průběhu času nejen vznikat, ale stejně tak i zanikat, jako entitě, která se na základě kapacity, schopností a rozhodnutí aktéra může ustavit a v opačném případě neustavit/zaniknout. I při aplikování Mannovy definice státu je teoreticky cesta pro VNSA transformovat se ve stát otevřená.

Zvolené chápání státu má tedy VNSA za entitu, která je funkčně srovnatelná se státem, když na vymezeném území disponuje monopolem na výkon násilí a dokáže skrze soustavu institucí poskytovat/organizovat vějíř veřejných statků/služeb. Schneckener mezi ně řadí tři skupiny aktivit: poskytování bezpečnosti, redistribuci bohatství a navození podmínek umožňující politickou reprezentaci obyvatelstva (2006: 31–32; srovnej Desch 1996: 240). Tato kritéria i další aktivity typicky spojované s činností států řada (byť menšina) VNSA do značné míry dokáže naplnit: a) VNSA se nejednou tak jako stát „*dokáže efektivně postavit vládě a vybojovat si území s vlastní monopolní kontrolou, čímž nepostradatelně nabývá znaků státnosti*“ (Jackson – Rosberg 1982: 2); b) VNSA podobně jako stát často usiluje o svrchovanou kontrolu nad teritoriem; c) VNSA také jako stát i v prostředí mezinárodního systému usiluje o zabezpečení svých potřeb; d) VNSA rovněž jako stát je vybaven schopností artikulace svých motivací (srovnej Jackson – Rosberg 1982: 2; Kingston – Spears 2004; Weinstein 2007: 36–37; Schneckener 2009: 7; Mandel 2013: 2, 72; Tilly 1999: 172; Mampilly 2011: 35, 39, 61 a násl.; Reno 2001: 203; Migdal 2004: 22); e) VNSA stejně

jako stát také dokáže vytvořit systém, v němž vystupuje jako (alternativní) držitel moci – vládce:⁴⁶ vynutí si monopol na použití síly, kontroluje teritorium, vybuduje institucionální strukturu, v jejímž rámci je schopen organizovat vztahy s obyvatelstvem poskytováním veřejných statků a vytvořením sad pravidel, jejichž dodržování odměňuje a jejichž nedodržování sankcionuje (Weinstein 2007: 37, 164, 169; Kalyvas 2006: 219).⁴⁷ „*V mnoha ohledech se takovéto konání podobá chování, které je normálně spojeno s konáním vlád států: tak jako státy dokážou rebelské skupiny působit silově [i] vládnout*“ (Uribe 2017: 2).

Řada VNSA s výjimkou mezinárodně-právního uznání tedy vykazuje podobné atributy jako současné státy.⁴⁸ VNSA je tak obecně možno chápat jako legitimní konkurenty států, obzvláště pokud je výsledkem jejich způsobilosti vládnout klíčová dovednost aktéra mezinárodních vztahů, a to schopnost poskytovat bezpečnost (Weinstein 2007: 37). VNSA tak může ve své vývojové fázi dospět do stadia, kdy na něho jako na stát nebo na entitu velmi blízkou státu (alespoň ze zvolené akademické perspektivy) nelze nenahlížet.

VNSA se totiž dokážou chovat jako státy ještě v dalším důležitém ohledu. Interakce VNSA mezi sebou samými i interakce mezi VNSA a státy se odehrávají v reálné logice moci, kdy se mezi zainteresovanými aktéry vytváří mocenská rovnováha ve vazbě na jejich silovou kapacitu a zájmu na trvalém přežití. Tedy, podobně jako čistě mezi státy, tato logika se uplatní i pro „*v zásadě obdobné autonomní aktéry bez ohledu na to, co mezinárodní právo přikazuje*“ (Vinci 2008: 308).

Vnímat proto snahu některých VNSA stát se funkčním státem jako neoprávněnou je ze zde probíraných perspektiv chybné. Dominantní postavení státu není právně vynutitelné, odráží tak jen mezinárodně-politickou praxi a dlouhodobě silné (mnohdy exkluzivní) mocenské postavení států v mezinárodním systému. Nic, ani stát, neexistuje samo o sobě; stát je tak vždy utvářen skupinami jedinců, až když ti v určitých situacích konají určitým způsobem (Collins 1981: 988) a naplňují/ne-naplňují tím kritéria státnosti. Ač si státy za staletí svého neotřesitelného postavení odvykly, s nestátními vyzyvateli tedy musí nadále počítat a nemohou je odmítat s normativním poukazem na jejich nelegitimitu. V nejednom případě jsou to naopak státy, kteří se dopouštějí násilí (fyzického,

⁴⁶ Je jasné, že ne každému VNSA se podaří dosáhnout takového postavení, přičemž řada z nich ani o takové postavení neusiluje (typicky neteritoriální VNSA jako organizovaní zločinci a teroristé). Stejně jako u států, tak i mezi VNSA nalezneme rozdíly v potenciálu k vládnutí. Aplikujeme-li na VNSA Waltzova kritéria, bylo by možné nepochybně sestavit škálu od nejkapacitnějších až po nejméně kapacitní VNSA. Kritérii by mohly být podle Waltze parametry velikosti ovládaného teritoria a populace, rozsahu a dostupnosti zdrojů, vojenské a hospodářské síly a také vnitřní funkčnosti systému v podobě politické stability a způsobilosti administrativně-byrokratického aparátu (Waltz 1979: 131).

⁴⁷ Nabízí se pak pochopitelně otázka, zda je v takové situaci stále ještě namístě hovořit o VNSA nebo již o státu.

⁴⁸ Silný stát disponuje empirickou i právní suverenitou.

strukturálního) na části nebo dokonce na všem obyvatelstvu trvale žijícím na jejich území. Vznik VNSA a jeho motivace páchat násilí namířené proti takovým státům může být formou reakce na určité možné křivdy a eventuálně i oprávněné politické požadavky dané sociální skupiny vůči státu (srovnej Weinstein 2007: 34–36). Kategorické a plošné odmítnutí nestátního násilí by představovalo systémovou komplikaci pro řadu sociálních skupin se státu legitimně postavit. Objeví-li se proto v určitém teritoriu jiný aktér, který bude schopnější, kapacitnější a efektivnější než stát, který toto teritorium dosud ovládá, může být takový stát logicky poražen a svým vyzyvatelem nahrazen (srovnej Kilcullen 2010: 152; Brown et al. 2010: 104–105). Proto pokud určitý VNSA vykazuje empirické znaky státnosti a vyvíjí efektivní systém vládnutí, měly by ostatní státy (mezinárodní společnosti) takovému aktérovi učinit nabídku mezinárodně-právního uznání (či alespoň praktického akceptování) a propojit právní a empirickou dimenzi suverenity (srovnej Spears 2004: 16; Mampilly 2011: 34, 44, 46, 249).

Zároveň je namístě zmínit, že pojetí státu, o který VNSA usilují, a to včetně VNSA ztotožněných s islamistickou ideologií, vykazuje do značné míry⁴⁹ rysy globálně rozšířeného modelu vestfálského státu. Je tak paradoxem, že pro islamisty na jednu stranu kultura Západu představuje nepřátelský cíl a na stranu druhou islamisté přijímají formu státu, která je produktem západní kultury. Nicméně zůstává důležité, že přejímají formu politické organizace společnosti,⁵⁰ nikoliv však chování v ní. VNSA tedy akceptují organizační strukturu státu pro její efektivnost,⁵¹ ta však nemá sama o sobě vliv na behaviorální normy VNSA. Ty vznikají v rámci sociální epistemologie definované osvojenou ideologií a z ní plynoucí identitou VNSA. Jak správně poznamenává Martha Finnemore(ová), organizační izomorfismus se nerovná homogenitě (1996: 342), a tudíž pokud také nedojde k osvojení nových identit, není ani možné očekávat, že by ke změně chování VNSA došlo automaticky jen na základě převzatého modelu společenské struktury.

⁴⁹ Izomorfismus modelu vestfálského státu lokálně variuje v závislosti na dostupnosti zdrojů a organizačních kapacit (Meyer et al. 1997: 157).

⁵⁰ Stein Rokkan uvádí čtyři organizační principy (síla, právo ekonomie, kultura), z nichž vycházejí čtyři směry společenské diferenciacie (vojensko-administrativní, soudně-legislativní, ekonomicko-technologická, religiozně-symbolická), jejichž prostřednictvím se postupem doby ustavila státní společenská forma (Rokkan 1975: 564, 566). Z těchto čtyř typů organizačních principů a společenských diferenciací vycházejí i VNSA při svých pokusech budovat stát.

⁵¹ „(S)tát je nejefektivnější forma společenské organizace“ (Ghani – Lockhart 2008: 4).

2. 5. Teoretické koncepty

2. 5. 1. Fenomén penetrace teritoria⁵²

2. 5. 1. 1. Stupeň penetrace

Konceptuální definice stupně penetrace vyjadřuje intenzitu působení nestátního aktéra v teritoriu. Představuje sady ukazatelů vypovídajících o explicitní, tj. fyzické, přítomnosti aktéra na území, v jehož rámci vyvíjí činnost.

2. 5. 1. 2. Kritéria stupně penetrace⁵³

- 1) rozloha teritoria;
- 2) celkový počet příslušníků VNSA v teritoriu;
- 3) poměr mezi počtem příslušníků VNSA v teritoriu a přítomnými počty vojenských sil států;
- 4) poměr mezi počtem příslušníků VNSA v teritoriu a lokální populací (na principu tzv. *Force-to-Space Ratio* nebo *troop density*);⁵⁴
- 5) hustota rozmístění VNSA;⁵⁵
- 6) počet strategických bodů/zařízení s ozbrojenou přítomností (*choke points*, vojenské základny, energetická a komunikační infrastruktura);
- 7) počet relevantních lidských sídel s ozbrojenou přítomností;

⁵² Měření stupně penetrace teritoria VNSA není zavedeno. Existující model GIS (*Geographic Information Systems*) zohledňuje pouze čistě plošnou výměru přítomnosti VNSA (Tao et al. 2016) a nezohledňuje další ukazatele, jako jsou počty bojovníků, hustota jejich rozmístění, hodnota teritoria apod. Níže užívaná kritéria usilují o komplexnější pojetí fenoménu teritoriální penetrace.

⁵³ Kritéria fenoménů budou relativně početná. Důvodem je skutečnost, že zjišťování dat k VNSA je velmi obtížné. Větší počet kritérií má tuto komplikaci v rámci maximální možné míry překlenout. Nelze totiž vyloučit, že v každém zkoumaném případě budou empiricky k dispozici zjištění pouze k některým kritériím. Jejich širší plejáda má proto tento nedostatek eliminovat tak, že alespoň díky části dostupných zjištění ke kritériím bude možné evaluovat zkoumané fenomény.

⁵⁴ Dostatečná schopnost kontroly a stabilizace zalidněného teritoria závisí i na množství příslušníků VNSA (srovnej Biddle 1991; Kober 2013). Zmínění autoři doporučují poměr mezi ozbrojenými jednotkami a populací, který byl také zabudován do COIN strategií, 10/1000. Další autoři, kteří vyšli z původního Quinlivanova uvažování (1995), koncept rozvinuli v obecné předpoklady úspěšného ovládnutí teritoria a stabilizace poměrů v něm. Tato skupina autorů stanovuje minimální poměr 20/1000 (Krause 2007; Moore 2013: 859–860).

⁵⁵ Zda se příslušníci VNSA nalézají rozmístěni celoplošně v rámci teritoria (sít) nebo se nalézají pouze ve strategicky umístěných lokacích (nody).

- 8) počet přerušení logistických toků statků (vytěšňovaného státního aktéra);⁵⁶
- 9) vystupování VNŠA shodně za dne i v noci;⁵⁷
- 10) ekonomicko-geomorfologická hodnota (využitelnost) teritoria (*land use pattern*), např. podíl nížin vůči pouštím v kontrolovaném teritoriu.

2. 5. 2. Fenomén suverenity (*sui generis*)

Suverenitou se obecně rozumí „idea, že v rámci politické komunity existuje konečná a absolutní politická autorita“ a že „žádná konečná a absolutní autorita neexistuje někde jinde“ (Hinsley 1986: 26). Koncept suverenity nicméně prošel v průběhu historie dlouhým vývojem. Náзор na to, od koho/čeho se suverenita odvozuje a kdo je jejím držitelem, se výrazně odlišoval (viz Hinsley 1986). Postupně tak absolutní politickou autoritu představoval Bůh, monarcha, sociální elita, lid, ústava (Boli 2001: 54). V hegelovském pojetí je jejím držitelem stát samotný (tamtéž), v malthusiánském je to společnost sama (tamtéž: 57; Onuf 1991: 436).⁵⁸

Důležitý koncept suverenity týkající se nekompetentních států (a implicitně kapacitních VNŠA) narýsoval Robert Jackson (1986, 1992; Jackson – Rosberg 1982). Jackson definuje dvě komplementární (avšak v politické praxi často spíše kontradiktorní) pojetí suverenity – empirické a právní. Stát ve vestfálském standardu disponuje oběma složkami.⁵⁹ Tím, že zamezí pronikání vlivu vnějších aktérů do svého politického (teritoriálně definovaného) panství a vnitřní aktéry dokáže podřídit své autoritě, disponuje empirickou složkou suverenity a tím, že vnější aktéři akceptují jeho výlučnou vládu nad jeho politickým panstvím (mezinárodněprávní uznání), disponuje právní složkou suverenity. Státní aktéři nalézající se v oblastech, jimiž se bude zabývat tento text, jsou charakterizováni rozpojením obou složek suverenity, či přesněji řečeno absencí jedné z nich. Tyto státy (Mali, Somálsko, Irák, Sýrie, Libanon) nedokážou/nechtějí v plném rozsahu kontrolovat své území (eliminovat vnější a podřídit si vnitřní aktéry), disponují pouze mezinárodně právním uznáním.⁶⁰ Jestliže ve vztahu mezi státy tato konfigurace nevede ke vzájemnému konfliktu (Herbst 1989: 687–692), v případě VNŠA tomu tak není. VNŠA na rozdíl od jiných států nekompetenci státního aktéra velmi často neakceptují a ten se stává jejich „kořistí“. VNŠA vykazuje konfiguraci

⁵⁶ Tento a předchozí indikátor viz Calle – Sanchez-Cuenca 2012: 597.

⁵⁷ Viz Kalyvas 2006: 212.

⁵⁸ Konstruktivistická a postpozitivistická pojetí vidí suverenitu jako sociálně či diskurzivně konstruovanou instituci vytvářenou praktikami a interakcemi států. Její obsah není fixně daný, ale neustále se proměňuje, tak jako se proměňují praktiky a diskurzy států (Biersteker – Weber 1996; Weber – Biersteker 1996).

⁵⁹ Naplnění tohoto standardu představuje ideální typ.

⁶⁰ Tento stav, o kterém bude ještě řeč níže, bývá označován jako tzv. propast v suverenitě (*sovereignty gap*) (Ghani – Lockhart 2008: 3–4).

právě opačnou: mezinárodní společenství VNŠA neuznává, ten ale přitom dokáže kontrolovat teritorium a vládnout v něm. Proto se v této stati užívaný výzkumný rámec hlásí k Anthonymu Vincimu a jeho tvrzení, že VNŠA podobně jako státní aktér může disponovat minimálně empirickou suverenitou (2009: 29, 39–40),⁶¹ a k vyjádření Zachariase Mampillyho, který přímo vyzývá k tomu, že „VNŠA kontrolující území je nezbytné považovat za jasně zřetelnou kategorii suverénního aktéra“ (2011: 43).⁶² VNŠA tedy mohou být suverénní, jelikož jejich svrchovanost je ve své podstatě autonomie vypovídající o tom, „nakolik je aktér svobodný ve svém jednání, když se snaží dosáhnout svého cíle“ (Hocking – Smith 2014: 85).

Ve výzkumu bude využit koncept suverenity Stephana Krasnera (1999, 2001). Krasnerovo pojetí je blízké klasickému chápání suverenity v realistické tradici. Realisté suverenitě rozumějí jako „výskytu centralizované moci, která uplatňuje svou zákonodárnou a mocenskou donucovací autoritu v rámci určitého území“ (Morgenthau 1948: 243). Toto pojetí je zároveň příhodné i pro účely tohoto výzkumu, neboť tato formulace otevírá prostor pro přiznání stupně suverenity i VNŠA. Krasner pojímá suverenitu ve čtyřech dimenzích jako „*domácí suverenitu odkazující k organizaci veřejné autority v rámci státu a k úrovni efektivní kontroly vykonávané držiteli této autority; interdependentní suverenitu odkazující ke schopnosti veřejných autorit kontrolovat přeshraniční pohyby; mezinárodní právní suverenitu odkazující k vzájemnému uznání mezi státy nebo jinými entitami; a vestfálskou suverenitu odkazující k vyloučení externích aktérů z uspořádání domácí autority*“ (1999: 9). Zároveň v rámci suverenity Krasner rozlišuje mezi autoritou a kontrolou. Podřízení se autoritě držitele moci vyplývá z nenásilného akceptování takové autority ze strany entit, které se podřizují. Kontrola naopak znamená, že suverenita je naplňována násilnou akceptancí podřízených entit vůči moci (srovnej Lake 2008: 282–283). V tomto duchu pak Krasner autoritu přisuzuje suverenitám vestfálské a mezinárodní právní, suverenita interdependentní souvisí s kontrolou a suverenita domácí se pak vztahuje k oběma (1999: 10).

2. 5. 2. 1. Rozsah suverenity (sui generis)

Rozsah suverenity stanoví, do jaké míry získal aktér kontrolu na daném území.

⁶¹ To, že koncept suverenity nemůže být monopolizován státem, a lze jej tedy připsat i dalším aktérům, vysvětluje na metateoretické úrovni Latham (2000: 2 a násl.).

⁶² Konkrétní označení pro suverenitu VNŠA nalezneme různá: *counterstate sovereignty* (Mampilly 2011: 46), *multiple sovereignty* (Weinstein 2007: 37) a *softened sovereignty* (Clunan – Trinkunas 2010b: 19).

2. 5. 2. 2. Kritéria rozsahu suverenity (*sui generis*)

- 1) jak aktér proniká do společnosti (monopol na použití síly + kontrola politických, hospodářských, sociálních, kulturních procesů);
- 2) jak aktér kontroluje přeshraniční pohyb;
- 3) jak aktér dokáže vyloučit jiné aktéry ze svého rozhodovacího procesu;
- 4) jak aktéra uznávají cizí státní aktéři či jiní významní aktéři.

2. 5. 3. Fenomén státnosti

Každý člověk jako citlivá a vnímavá bytost vykazuje určitou potřebu jistoty a spokojenosti. Alexander Wendt to definuje jako lidské potřeby – fyzického bezpečí (potravy, spánku, ochrany před vnějším nebezpečím), ontologického bezpečí (pocitu bezpečí v lidské pospolitosti), sociace (sociálních kontaktů s okolím), sebeúcty (status daný společenským uznáním) a transcendence (osobnostního rozvoje člověka) (1999: 131–132). Je-li (v Evropě) již od poloviny 17. století dominující formou politické organizace prostoru teritoriální stát, pak jeho úkolem je vytvářet podmínky, aby tyto lidské potřeby mohly být uspokojovány. Stát je poskytovatelem tzv. veřejných statků osobám žijícím v teritoriu, ve kterém disponuje mocí (Rotberg 2003: 2).⁶³ Hovoříme o třech základních funkcích státu: poskytování bezpečnosti, sociálního zabezpečení a legitimní vlády práva (Schneckener 2006: 31).

Byl to Robert Rotberg, který nastavil kalibraci státnosti aktéra (2003, 2004, nedatováno). Rotberg klasifikuje státnost podle kapacity státu poskytovat společnosti svých občanů vějíř veřejných statků. Rotberg na čtyřbodové škále definuje druhy státností – od *strong* a *weak state* až po *failed* a *collapsed*. Silný stát dokáže poskytovat plné pensum statků. Vedle toho se slabý stát vyznačuje sníženou kapacitou statky poskytovat. V případě zkrachovalého státu je poskytován jen velmi omezený objem statků. Pokud jde o zhroutěný stát, pak poskytování statků zcela ustalo (nedatováno: 2–4).

Jestliže aktér (stát) nechce nebo nedokáže poskytovat veřejné statky,⁶⁴ jedná se o tzv. kapacitní, bezpečnostní a legitimační propast (Call 2011). V takovém okamžiku může jiný aktér než

⁶³ Německý ekonom 18. století Gottlieb von Justi, autor myšlenky o zodpovědnosti držitele moci za zajišťování sociálního a veřejného blaha formulovaného konceptem obecné blaženosti (Kaufman 1999: 39), který je tak v zásadě předchůdcem hojně užívaného pojmu veřejné statky. Von Justi tak implicitně rozšířil konceptualizaci státního aktéra – stát musí poskytovat svým občanům nejen statky bezpečnostní, ale právě také i sociální.

⁶⁴ Například z důvodu nezájmu o určitou oblast (v níž může probíhat kupříkladu tribunální forma vlády), neschopnosti generovat dostatečnou silovou i finanční kapacitu pro výkon moci nebo dokonce přímo z důvodu teritoriálního vytěsnění ze strany VNŠA.

původní držitel moci získat loajalitu obyvatelstva a tím koncentrovat moc ve svých rukou, když se lidé na něho obrátí v naději, že statky bude poskytovat za stát, který tak nečiní, a tento aktér opravdu začne populaci statky poskytovat (Brown et al. 2010: 104).⁶⁵

Zájem poskytovat veřejné statky je tak u teritoriálních VNŠA relativně vysoký.⁶⁶ Perspektiva získat si „srdce a mysl“ populace tím, že jí VNŠA poskytne ochranu před dotud všudypřítomným násilím a prostředky k přežití (především jídlo, vodu, eventuálně nezákladnější zdravotní péči), jsou pohnutkou, jež dokáže loajalitu obyvatelstva účinně budovat (viz Idler – Forest 2015: 5; Arjona 2014: 1378; Mampilly 2011: 64–65).⁶⁷

2. 5. 3. 1. Rozsah státnosti

Rozsah státnosti vypovídá o schopnosti poskytovat služby obyvatelstvu – od garance bezpečí po redistribuci bohatství ve společnosti.

2. 5. 3. 2. Kritéria rozsahu státnosti⁶⁸

- 1) jak aktér poskytuje společnosti bezpečnost před vnitřními a vnějšími hrozbami;
- 2) jak aktér udržuje společenský řád konzervací vlastnických vztahů;
- 3) jak aktér provádí ekonomickou redistribuci (makroekonomické politiky, sociální politiky, vzdělání, zdravotní péče atd.);
- 4) jak aktér působí/nepůsobí na míru možnosti politické participace společnosti (možnost politického uplatnění jedince – volit a být volen, občanská společnost).

2. 5. 4. Fenomén mobilizace a extrakce

K tomu, aby aktér v teritoriu dokázal vládnout a směřoval tak k naplnění svých politických cílů, potřebuje zdroje. V abstraktní rovině lze mít mobilizaci za „*proces, kterým skupina zajišťuje zdroje kolektivní kontroly potřebné pro kolektivní akce*“ (Jenkins 1983: 532). V konkrétním případě zkoumaných VNŠA mobilizace a extrakce představuje schopnost získávat zdroje z teritoria

⁶⁵ Viz sunnitské kmeny v Iráku, které původně Daeš vítaly v očekávání zodpovědnějšího aktéra oproti šíitské irácké vládě, která statky neposkytovala.

⁶⁶ Je jinou otázkou, že někteří VNŠA tuto činnost zvládají vcelku obstojně, a jiným se zato příliš nedaří.

⁶⁷ Je také jinou otázkou, že dříve či později míra poskytování statků většinou klesá a společně s dalšími faktory (nejčastěji identitární divergencí) vede k postupnému odepření loajality VNŠA.

⁶⁸ Kritéria jsou odvozena z Rabasa-Petersových indikátorů neovladatelnosti (2007: 3), Mannových kritérií aktivity státu (2003: 58–59), Schneckenerových základních státních funkcí (2006: 31–32), Moravcsikovy typologie domácích veřejných statků (2000: 225–226, pozn. pod čarou č. 32) a Rescherova rozšířeného konceptu funkcí státu (1972: 149).

(těžba nerostných surovin, zemědělská produkce, zdroje pitné vody) i společnosti (zdanění, vynucované příspěvky, vyvlastnění). Významnou roli přitom hraje skutečnost, v jakém rozsahu je moc aktéra institucionalizována a jaký typ ideologie aktér uplatňuje (Taliaferro 2006: 467).⁶⁹

Dokáže-li totiž VNSA díky své kapacitě (empirické suverenitě) kumulovat relevantní množství zdrojů a pokud současně 1) jeho vybudovaná hierarchická organizační struktura a 2) hlásaná ideologie sdílená a akceptovaná obyvatelstvem mu zjednodušují/posilují schopnost relokovat tyto kumulované zdroje do vojenské (event. jiné vytyčené strategické) oblasti, VNSA zvyšuje, stejně tak jako v neoklasické realistické logice potentní stát, své vyhlídky na realizaci svého politického cíle. Je tomu tak i proto, že ideologie ztotožňující zájmy jedince se zájmy skupiny (např. nacionalistické či náboženské politické systémy) umožňují snazší cestu k mobilizaci/extrakci zdrojů než např. demokratické politické systémy, které průběh mobilizace/extrakce zdrojů nutných pro expanzi mohou naopak brzdit (Taliaferro 2006: 491–494).

2. 5. 4. 1. Rozsah mobilizace a extrakce

Rozsah mobilizace a extrakce vypovídá o kapacitě relokovat hospodářské zdroje z teritoria a ze společnosti do ozbrojených složek aktéra.

2. 5. 4. 2. Kritéria rozsahu mobilizace a extrakce⁷⁰

- 1) jaké zdroje aktér získává a v jakém množství;
- 2) jak aktér získává zdroje – loupáním/pleněním vs. postupem „řádného hospodáře“;⁷¹
- 3) zda a jakou aktér vytváří hierarchizovanou politickou a vojenskou organizační strukturu (institucionalizace);
- 4) zda a jakou aktér vytváří hybridizovanou organizační strukturu, tj. do jaké míry přejímá uspořádání vytěsněného státního aktéra a do jaké míry toto uspořádání přizpůsobuje svým potřebám (institucionální adaptace);
- 5) jak je tato struktura nápomocna při relokaci získaných zdrojů do vojenské oblasti (centrální ekonomické plánování, výběr daní, vyvlastnění/ rekvizice);

⁶⁹ Mobilizace se vztahuje spíše k systémovému ekonomickému modu jako je právě výběr daní a direktivní intervence do hospodářství, extrakce pak představuje radikalitu – vyvlastnění/rekvizici (Taliaferro 2006: 487–494).

⁷⁰ Kritéria mobilizace a extrakce budou vycházet z Taliaferrova pojetí (2006) a Organski-Kuglerova modelu výtežnosti extrakce zdrojů (1981: 74 a násl.).

⁷¹ Tj. neusiluje o pouhé vyplundrování zdroje, ale přistupuje k němu s úmyslem opakovaného zisku vyžadujícího péči a správu.

- 6) zda je vůči populaci uplatňovaná ideologická doktrína aktéra usnadňujícím prvkem mobilizace/extrakce.

2. 5. 5. Fenomén sociální epistemologie

Sociální epistemologie představuje mentální výbavu lidí (kolektivní vědomí), s jejíž pomocí si představují a symbolizují formy politické komunity a tím podobu své kolektivní existence (Ruggie 1993: 157, 169). Sociální epistemologie povstává ze vztahu mezi obsahem a povahou poznání vs. sociálním zázemím a způsobem ospravedlňování přesvědčení získaného od jiných (Kořan 2008: 162), čímž dokáže poukázat na motivace aktérů preferovat určité aktivity spíše než jiné. Zahnutí sociální epistemologie mezi zprostředkující fenomény je důležité, neboť i ideje (myšlenky) mohou vyvolat kauzální efekty (Wendt 1999: 85; srovnej Goldstein – Keohane 1993: 13, Tannenwald 2005: 20–21), a tedy „*role přesvědčení a norem musí být vzata v úvahu společně [...] s materiálními zájmy*“ (Spruyt 1996: 27). To znamená, že sociální epistemologie může zeslabovat/zesilovat, vlivy teritoriální penetrace na efektivitu realizace cílů navzdory hodnotám nebo v souladu s hodnotami, jež zprostředkují fenomény materiální povahy. Sociální epistemologie tak dokáže vysvětlit případné zdánlivě nelogicky volatelné vlivy ostatních zprostředkujících fenoménů na výstupní fenomén (efektivita) při konstantní hodnotě vstupního fenoménu (penetrace).

2. 5. 5. 1. Spektrum sociální epistemologie

Z celého spektra idejí budou analyzovány ideje na úrovni identitárních přesvědčení a normativních postojů ke svému nejbližšímu i vzdálenému světu (viz Goldstein – Keohane 1993: 8–11; Tannenwald 2005: 14–17) v dichotomických prototypických kategoriích dobré/špatné, spravedlivé/nespravedlivé.

2. 5. 5. 2. Kritéria sociální epistemologie⁷²

- 1) jakou myšlenkovou pozici zastává vůči náboženským otázkám VNŠA a jaké obyvatelstvo;
- 2) jakou myšlenkovou pozici zastává vůči náboženským otázkám VNŠA a jaké obyvatelstvo;
- 3) jakou myšlenkovou pozici zastává vůči rozsahu a způsobu používání násilí VNŠA a jaké obyvatelstvo;

⁷² Sociální epistemologii není snadné po empirické stránce detekovat a měřit (Ruggie 1993: 173). Je třeba analyzovat identitární charakteristiky obyvatelstva a identitární charakteristiky VNŠA, vzájemně je vztáhnout a porovnat, abychom zjistili, existuje-li mezi nimi soulad motivací.

- 4) jakou myšlenkovou pozici zastává vůči politické organizaci v teritoriu VNŠA a jaké obyvatelstvo;
- 5) zdali ideje vyjadřované VNŠA korespondují s identitou obyvatelstva;
- 6) zdali a do jaké míry se v chování VNŠA odrážejí nové a odlišné principy, které přijal od obyvatelstva (v rozporu se svou původní identitou);
- 7) zdali a do jaké míry se v chování obyvatelstva odrážejí nové a odlišné principy, které přijalo od VNŠA (v rozporu se svou původní identitou);
- 8) existuje-li společná identita (ideologie, normativita) jak ovládajících (VNŠA), tak ovládaných (obyvatelstvo), v níž by obyvatelstvo VNŠA sociálně zmocňovalo⁷³ (legitimizovalo) k vládnutí.

2. 5. 6. Fenomén efektivity politického cíle⁷⁴

Proč pátrat po efektivitě? Protože podoba realizace cíle (politického záměru) aktéra nemusí být automaticky totožná s původním úmyslem. Mezi zamýšlenou podobou politiky (optimálním stavem) a reálným výstupem politiky (skutečným stavem) zeje propast. Ačkoli může být aktér hnán určitou představou, čeho chce dosáhnout, jak bude tato představa naplněna, závisí na jeho disponibilních zdrojích a organizačních schopnostech (Meyer et al. 1997: 157, srovnej Finnemore 1996: 342). I proto Max Abrahms říká, že o efektivitě můžeme hovořit, až když porovnáme „*stanovené cíle s politickými výsledky*“ (2006: 48) a Hannan s Freemanem o efektivitě hovoří jako o nezbytném „*stupni kongruence mezi organizačními cíli a pozorovatelnými výstupy*“ (1977: 110).

Jakkoliv zní takto formulované vymezení srozumitelně a mohlo by se zdát, že konceptuální pojetí efektivity postrádá jakoukoliv ambivalenci, není tomu tak zcela. Pokud jde o disciplínu mezinárodních vztahů, pak v ní „*konceptuální základy efektivity zůstávají nejasné a sporné*“ (Hegemann – Heller – Kahl 2013: 15).⁷⁵ To je vyvoláno v zásadě dvěma důvody, které spolu do určité míry souvisejí. Za prvé, výzkum efektivity není zdaleka výsadní doménou mezinárodních vztahů, naopak do disciplíny byl koncept importován zvnějšku, a to jednak především z prakticky a pozi-

⁷³ Srovnej Ruggie 1993: 169.

⁷⁴ Kritéria míry efektivity politického cíle u tohoto fenoménu představují cíle samotné; cíle budou rozděleny do systémových skupin a debata ke stanovování konkrétních cílů zkoumaných VNŠA bude vedena níže.

⁷⁵ Autor děkuje prof. Burešovi, oponentovi tohoto textu, za upozornění na kolektivní monografii *Studying 'Effectiveness' in International Relations: A Guide for Students and Scholars* (viz Seznam literatury), kterou sestavili Hegemann, Hellerová a Kahl a která je věnována problematice efektivity v mezinárodních vztazích.

tivisticky orientovaného prostředí ekonomických analýz. Ty příliš nespolehají ani tak na hutný teoreticko-metodologický fundament, ale spíše se koncentrují na expertní⁷⁶ zpracování a vyhodnocení empirických dat (tamtéž: 16–17; Young 2014: 276–277).⁷⁷ a jednak do oboru mezinárodních vztahů výzkum efektivity pronikl z prostředí *management studies*, specificky z teorie organizační efektivity. Ta se obecně snaží definovat organizační designy a manažerské strategie, které mohou přispět k účinnějšímu řízení organizace. Ani v tomto oboru ale výzkumníci nedošli ke konceptuálnímu konsenzu o pojetí efektivity (různí badatelé ji pojímali různě: jako míru zlepšování produktivity organizace, rostoucí úspěšnosti realizace cílů organizace, zvyšování schopností působení organizace apod.) a v průběhu desetiletí ve vazbě na diferentní chápání efektivity vyprodukovali řadu modelů, jak se k efektivitě stavět a jak s ní nakládat (Cameron – Whetten 1983: 1–2; srovnej Cameron 1986; Glunk – Wilderom 1996: 3–4; Henri 2004: 94–97).

Ačkoliv za téměř padesát let existence teorií spojených s organizační efektivitou⁷⁸ vznikla také padesátka jejich jednotlivých modelů, tyto modely se mnohdy vzájemně příliš neodlišovaly a často měly i stejné autory (viz Sayareh 2009: 6). Užitečnější a prakticky využitelnější je soupis modelů sestavený Kimem Cameronem (1984: 276). Ten uvádí celkem sedm typologií modelů v závislosti na konceptualizaci efektivity a utility takové konceptualizace (podmínky aplikovatelnosti modelu). Jedná se o tyto typologie:

- model cílů (*Goal Model*) – efektivita při dosažení vytčených cílů organizace; jasně definované, konsenzuální, časově ohraničené, měřitelné cíle;
- model systémových zdrojů (*System-Resource Model*) – efektivita při získání potřebných zdrojů pro existenci organizace; existence jasné spojitosti mezi vstupními zdroji a výkonnými výstupy;
- model strategických konstituencí (*Strategic-Constituencies Model*) – efektivita při alespoň minimálním uspokojení všech strategických konstituencí (klientů, partnerů); silný vliv konstituencí na organizaci a schopnost konstituencí reagovat na požadavky organizace;

⁷⁶ Tj. na individuální odborné zkušenosti konkrétních osob/týmů.

⁷⁷ V ekonomickém chápání dominuje především racionalistický pohled na efektivitu, kdy je zkoumán poměr výnosů a nákladů (*effectiveness-cost ratio*). O efektivitě můžeme mluvit tehdy, pokud náklady (optimálně vyjádřené v peněžních jednotkách) na dosažení cíle budou nižší, než je výnos z dosažení cíle (Levin – McEwan 2000: 137). Tento model pochopitelně nejlépe vyhovuje právě ekonomickému poli, kde je měření nákladů a výnosu automatické a je inherentní součástí tohoto pole v rámci klasického mikroekonomického paradigmatu o chování firmy v konkurenčním prostředí.

⁷⁸ Úplně první model navázaný na teorii organizační efektivity se objevil v roce 1952.

- model konkurujících si hodnot (*Competing Values Model*) – efektivita při naplnění potenciálně vzájemně konfliktních kritérií (flexibilita při získávání zdrojů, dle plánu dosažená produktivita, dostupnost informací garantující stabilitu organizace, kvalifikovaná pracovní síla); volatilita zájmů organizace;
- model vnitřního procesu (*Internal Process Model*) – efektivita při hladkém procedurálním chodu organizace; existence jasné vazby mezi bezproblémovým fungováním organizace a jejím výkonem;
- model vysoce výkonných systémů (*High Performing Systems Model*) – efektivita při excelenci organizace ve srovnání s ostatními organizacemi; vzájemné porovnávání organizací;
- model legitimacy (*Legitimacy Model*) – efektivita při schopnosti legitimizovat fungování organizace; komparace organizací za situace, kdy některé legitimizovat dokážou a jiné nikoliv;
- model neefektivity (*Ineffectiveness Model*) – efektivita při absenci znaků neefektivity; nejasnost jiných kritérií efektivity.

Ani v těchto typologiích tedy není obsažen a rozvinut významně silný teoretický a metodologický fundament. Vysoká specifická možnost užití jednotlivých modelových typologií je značná a výzkum efektivity znehledňuje a nepropůjčuje mu žádný jednotící ráz.

Nicméně ani obor mezinárodních vztahů se sám jako celek dosud nepropracoval k tomu, aby v abstraktní rovině jasně a univerzálně definoval kritéria úspěchu, které by mohla poukazovat na efektivitu. Koncept efektivity tak zůstává konceptuálně izolován v jednotlivých podoborech disciplíny, které se efektivitou z podstaty tradičně zabývají,⁷⁹ přičemž ale mezi nimi navzájem neexistuje konsenzuální definice tohoto konceptu (Hegemann – Heller – Kahl 2013: 16, 18). Důsledkem konceptuální nevyjasněnosti a nevyhraněnosti je eklektičnost a vzájemná nekonzistence, s jakou k efektivitě jednotliví autoři přistupují (viz Kahl 2013: 37). Takovým jedním důležitým rozporem v užívání konceptu je neshoda v užším a širším pojetí efektivity; tedy zda pod pojmem efektivita rozumět pouze dosažení cílů, které byly na počátku aktérem explicitně formulovány, nebo zda efektivita zahrnuje množinu všech dosažených cílů, tedy i těch původně aktérem nezamýšlených (Hegemann – Heller – Kahl 2013: 18).

Za druhé, s konceptem efektivity je v mezinárodních vztazích také spojena řada metodologických nesrovnalostí. Jak uvádí Kahl, v plnosti se i zde projevila rozpolcenost disciplíny mezi

⁷⁹ Jedná se především o výzkum efektivity mezinárodních režimů, mezinárodních sankcí, rozvojové pomoci, mezinárodních institucí a protipovstaleckých operací.

zastávce kvantitativních a kvalitativních přístupů k poznávání sociální reality. Jádrem vzájemné nesouměřitelnosti obou táborů je nazírání efektivity jako kauzálního vztahu mezi příčinou a důsledkem, který v sobě nese (predikovatelnou) regularitu děje ze strany „kvantitativců“ a odmítání takového pohledu ze strany „kvalitativců“ (2013; srovnej Hochstetler – Laituri 2014).⁸⁰ Tento základní epistemologický spor implikuje praktické důsledky. Prvním z nich je absence shody na způsobu měření efektivity. Existuje rozpor, zda rozumět změně chování ovlivňovaného aktéra ve prospěch aktéra ovlivňujícího jako indikátoru automatického úspěchu, a tudíž i dosažení určité efektivity, anebo zda změna chování je pouhou pouhým předpokladem úspěchu, a tudíž o efektivitě nemusí ještě zdaleka vypovídat (Kahl 2013: 38). A pak je zde ještě také spor o využití kontrafaktuálu (tj. simulace situací, kdyby politiky usilující o dosažení cíle neexistovaly) a nalezení kolektivního optima (tj. situace plně dosaženého cíle). Kontrafaktuální simulace ale vyžaduje analyzování neexistujících, nepozorovatelných dat, a usuzování reálně neexistujícího stavu tak musí být nutně neobjektivní a zavádějící (tamtéž: 38, 48).

Druhým důsledkem je tzv. atribuční problém. Výzkumníci odmítající regularitní kauzální vztah mezi fenomény tím současně popírají koncept efektivity jako takové: „*Pokud nelze propojit nebo ‚přiradit‘ nějakou aktivitu či opatření (nebo cokoliv jiného) k určitému výsledku, není ani možné hovořit o ‚efektivitě‘*“ (tamtéž: 39). A třetím důsledkem je tzv. problém finality. Kvalitativně orientovaní výzkumníci na rozdíl od výzkumníků orientovaných kvantitativně, respektují komplexitu sociální reality v tom smyslu, že nepopírají provázanost procesů s dalšími (kontextuálními) faktory. Spor tedy spočívá v tom, zda efektivitu lze nahlížet jako přímý důsledek na kontextu izolovaných politik, nebo zda takové abstrahování od mnohohrstevnatosti sociálního světa je nemožné (tamtéž: 46). Stručně řečeno, to, že jednotliví „*výzkumní pracovníci zastávají různé koncepty vědění a mají odlišné výzkumné perspektivy, které vedou k rozdílným epistemologickým volbám, činí využívání jednoho standardního konceptu efektivity a užívání jediné metody k měření efektivity v MV nedosažitelnými*“ (tamtéž: 56).

Za situace konceptuální neujasněnosti a nepřehlednosti, kdy mezinárodní vztahy jako disciplína „*nemohou nabídnout univerzální, již hotový recept pro vedení výzkumu efektivity*“ (Hegemann – Heller – Kahl 2013: 31) a kdy „*určitý stupeň flexibility a rozporuplnosti je [při vedení*

⁸⁰ Tomuto dichotomickému pojetí ale do značné míry schází odraz mnohem větší plastičnosti a rozmanitosti epistemologických přístupů. Zjednodušení pohledů na sociální realitu z perspektivy toliko stoupenců kvantitativních vs. kvalitativních přístupů (resp. pozitivistů vs. postpozitivistů) opomíjí ty rodiny přístupů, které takto vyhraněny nejsou (jako je např. metateoretický přístup využívaný autorem tohoto textu). Bylo by mnohem vhodnější použít rozdělení (alespoň) na kvantitativní vysvětlovací přístup, kvalitativní vysvětlovací přístup a kvalitativní interpretativní přístup (nutno přiznat, že Hochstetlerová s Laituriovou [2014] takto postupují).

výzkumu] *pravděpodobně nevyhnutelný a možná i žádoucí s ohledem na různé mezinárodně-vztahové kontexty, v nichž se uplatňuje*“ (tamtéž: 19), bude v tomto textu koncept efektivity v obecné rovině převzat z organizační teorie, konkrétně z typologie modelu cílů. Důvody této volby jsou dva: důvod konceptuální, na který navazuje důvod metodologický.

Předmětem zájmu zde vedeného výzkumu je obecně politický cíl určitého aktéra mezinárodních vztahů a specificky efektivita realizace tohoto cíle tímto určitým aktérem. To znamená, že konceptualizace efektivity jako míry, do jaké aktér dokáže realizovat své cíle, je přímým vyjádřením záměru tohoto výzkumu. Ve prospěch užití tohoto modelu rovněž hovoří podmínka aplikovatelnosti: Cíle aktéra dokážeme definovat, časově ohraničit a také měřit (viz níže), dokážeme tedy také stanovit míru efektivity, s jakou jsou dosaženy (viz Young 2001: 112). Dále je toto pojetí v mezinárodních vztazích vlastní výzkumu efektivity mezinárodních režimů, což by nebylo samo o sobě tak důležité, kdyby někteří z výzkumníků nevypracovali v této disciplíně metodologicky nejpokročilejší pojetí výzkumu efektivity (Hegemann – Heller – Kahl 2013: 18).⁸¹ Tento na cíle orientovaný a metodologicky osvědčený výzkum efektivity bude do určité míry využit i pro tento výzkum. A současně zde aplikované pojetí efektivity a jejího výzkumu konvenuje z větší míry i doporučením Charlotte Dany(ové) pro bádání o efektivitě nestátních entit. Danyová tvrdí, že chceme-li zkoumat efektivitu nestátních aktérů, musíme identifikovat jejich vliv, vyhodnotit jej (zda je silnější, nebo slabší) a vyvodit kauzální souvislost mezi jednáním daného aktéra a dopady tohoto jednání (2013: 88–89). Takovýto metodologický přístup odpovídá zvolenému rámci metodologie celého výzkumu: v souladu s doporučením Danyové se výzkum koncentruje na stanovení kauzálního řetězce, na jehož konci se efektivita nachází, a taktéž v souladu s doporučením Danyové zohledňuje (v podobě kontextuálních faktorů) vnější vlivy, které mohou také na efektivitu spolupůsobit (tamtéž: 91).

Pro potřeby tohoto výzkumu budeme tedy za efektivitu považovat obecně takovou situaci, v níž dochází k dosažení cíle aktéra (Price 1972: 3). Zabstraktníme-li specifickou definici efektivity výzkumníků mezinárodních režimů (Young – Levy 1999: 1; Galbreath – McEvoy 2012: 40), pak efektivní dosažení cíle aktéra představuje změnu stavu: Situace, se kterou byl aktér nespokojen a pro jejíž eliminování prováděl určité politiky, pominula, a tudíž aktér již tyto politiky nemusí nadále provádět.⁸² Avšak ve vazbě na účel a metodologii výzkumu samotného a také ve vazbě na

⁸¹ Jedná se především o Carstena Helma a Detlefa Sprinze, viz níže.

⁸² Takovému jednání odpovídá mikroekonomická paralela teorie mezního užítku (Gilpin – Gilpin 2001: 52–53; Soukupová 2007: 47–52): Aktér usiluje o zisk každého dalšího statku, pokud náklady na jeho opatření nepřesáhnou hodnotu jeho přínosu; efektivita v tomto pojetí představuje situaci, v níž aktér koná do té doby, dokud mezní užitek tohoto aktéra není dosažen.

doporučení Charlotte Danyové musí být takovéto dosažení cíle danému aktéru atribuovatelné a musí představovat terminální kulminaci kauzálního řetězce, přičemž na počátku tohoto řetězce musela figurovat penetrace daného teritoria zkoumaným aktérem. Pak v takovém případě platí, že „(č)ím větší je míra, s jakou organizace dosahuje svých cílů, [...] tím vyšší je její efektivita“ (Price 1972: 3; srovnej Cameron 1980: 67; Etzioni 1964: 8). Jinak řečeno, míra naplnění cíle aktéra je měřítkem efektivity.

2. 5. 6. 1. Míra efektivity politického cíle

K metodologickému určování dosažené míry efektivity bude použit, jak již zmíněno, model rozpracovaný výzkumníky angažujícími se ve výzkumu efektivity mezinárodních režimů Carstem Helmem a Detlefem Sprinzem (2000).⁸³ Ti sami prohlašují, že použití jejich metody není výlučně spjato s výzkumem mezinárodních režimů, ale že je aplikovatelná i v jiných segmentech výzkumu mezinárodních vztahů, přičemž explicitně jmenují výzkum mezinárodní bezpečnosti (tamtéž: 631). Základním principem Helmovy-Sprinzovy metody je vytvoření určitého formálního modelu, v němž může výzkumník indexovat bilanci efektivity (Galbreath – McEvoy 2012: 39). Indexování probíhá na základě stanovení hodnot tří ukazatelů, které rámuji teoreticky maximálně možný rozsah míry efektivity. Uzpůsobíme-li Helmovu-Sprinzovu metodu, která byla konstruována především pro potřeby výzkumu efektivity mezinárodních režimů (Helm – Sprinz 2000: 636–637), potřebám tohoto zde vedeného výzkumu, je třeba za prvé modelovat nejhorší možný výsledek aktivity aktéra, tedy hypotetickou situaci (kontrafaktuální stav), která by nastala, kdyby aktér žádný cíl neměl stanoven (odpovídá nulové efektivitě cíle). Za druhé je třeba modelovat nejlepší možný výsledek aktivity aktéra, tj. ideální situaci (kolektivní optimum), která by nastala, kdyby aktér cíle bez zbytku dosáhl (odpovídá stoprocentní efektivitě cíle).⁸⁴ a za třetí je třeba empiricky stanovit dosažený výsledek aktivity aktéra, tzn. skutečnou situaci (reálný výkon), která opravdu nastala a koresponduje s konkrétním rozsahem realizace cíle aktéra (odpovídá parciální efektivitě cíle).

⁸³ Helm-Sprinzova metoda není bez kritiky a samotnými autory, ale i dalšími výzkumníky byl remodelován (stručný, avšak výstižný přehled vývoje této disputace včetně odkazů na literaturu dotčených autorů uvádějí Galbreath a McEvoyová [2012: 39–41]). Leč toto úsilí nepřineslo vynalezení žádného modelu, který by byl natolik dobře aplikovatelný i v podoborech mezinárodních vztahů mimo výzkum efektivity mezinárodních režimů, jako je tato původní Helмова-Sprinzova metoda.

⁸⁴ Vzdálenost mezi kontrafaktuálním stavem a stavem kolektivního optima představuje potenciál cíle, tj. výše zmíněný teoreticky maximálně možný rozsah míry efektivity.

To tedy znamená, že konkrétní a skutečně dosažené cíle se nalézají na úsečce spojující body nejhoršího a nejlepšího možného výsledku. Efektivitu pak lze měřit jako relativní vzdálenost, nakolik se konkrétně dosažený cíl vzdálil od kontrafaktuálního stavu a nakolik se přiblížil kolektivnímu optimu. Čím blíže kolektivnímu optimu je na úsečce konkrétně dosažený cíl, tím je jeho efektivita vyšší; a naopak čím blíže na úsečce je konkrétně dosažený cíl kontrafaktuálnímu stavu, tím je jeho efektivita nižší. Míru efektivitu pak lze v tomto pojetí chápat jako nabývání konkrétních hodnot na úsečce mezi nejhorším a nejlepším možným výsledkem.⁸⁵

2. 6. Výzkumná hypotéza a výzkumná otázka

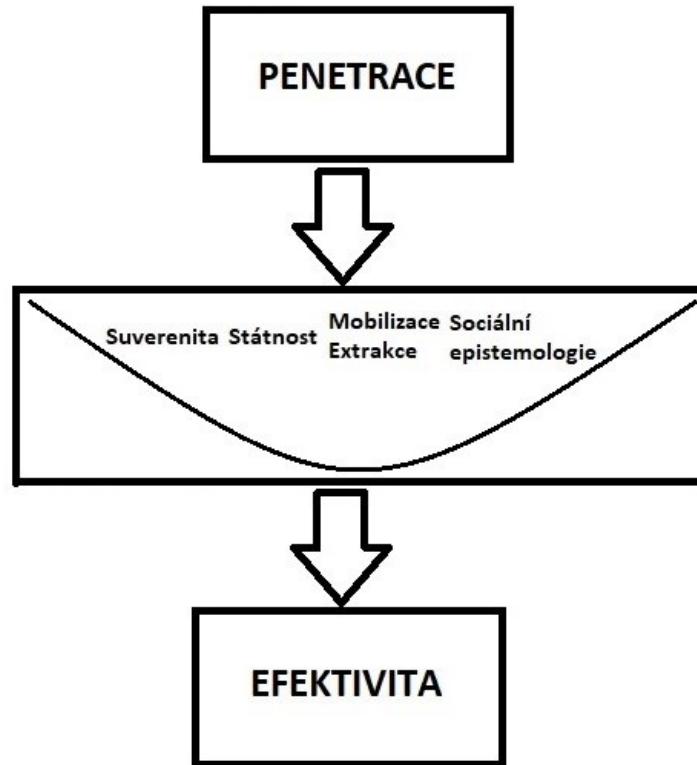
Výše probíraná teoretizace představuje těžiště výzkumu. Je patrné, že je-li neoklasické realistické paradigma aplikováno na problematiku teritoriální kontroly VNSA a na efektivitu jejich cílů, vztah mezi teritoriem a efektivitou není tak transparentní a zřejmý, jak by se mohlo na první pohled (intuitivně) jevit. Hypotéza bude na základě teoretického východiska výzkumu proto operovat s tvrzením, že i v případě VNSA existuje zprostředkovaný příčinný vztah mezi efektivitou a teritorialitou a bude předpokládat nelineární model kauzality, za nějž považujeme takové vztahy, v nichž projevy intervenujících proměnných nemusí nastávat souběžně, či nemusí působit v pevně daném pořadí (zařazení do sekvence), ale nástup jejich efektů může časově variovat, probíhat současně, nebo střídavě.⁸⁶ George s Bennettem o nelinearitě kauzálního vztahu tvrdí, že „*mnohé nebo většina jevů, které jsou předmětem zájmu v mezinárodních vztazích a komparativní politologii, jsou charakterizovány komplexní kauzalitou, pro kterou je předpoklad linearity nesprávný. Ve složitější formě kauzality plyne výsledek z konvergence několika podmínek, nezávislých proměnných nebo kauzálních řetězců*“ (2005: 149).

Tato nelinearita je významná obzvláště v případě vlivu sociální epistemologie, jelikož povaha sociálních vztahů, rolí, praktik a způsobů sociální organizace ovlivňuje kolektivní vědomí sociální skupiny, a proto nelze s jistotou předem stanovit, kdy nastane efekt zprostředkujících fenoménů, zda vůbec nastane a s jakou intenzitou apod. S pomocí nelineárního modelu s implementovaným kauzálním vztahem sociální epistemologie tak dokážeme zachytit multiplicitu alternativ

⁸⁵ Helm a Sprinz uvádějí také možnost vyjádření efektivitu v číselné podobě, procentuálně. Vzhledem k tomu, že způsob měření v tomto výzkumu bude probíhat na pětistupňové ordinální škále (viz níže), a nikoli na poměrové (*ratio scale*), nebude tato alternativa využita. Jeden stupeň míry efektivitu bude tedy zabírat jednu pětinu celkové vzdálenosti na úsečce.

⁸⁶ Protože kdo dokáže pouze intuitivně jednoznačně stanovit, že extrakce zdrojů předchází kontrolu teritoria a ne naopak, že poskytování veřejných statků vede k autoritě a ne naopak apod. (viz Kalyvas 2006: 111–112).

(Spruyt 1996: 18). Tyto alternativy vznikají právě pod vlivem působení přesvědčení a norem, které utvářejí preference kolektivního vědomí.

Eliptický model kauzality – hypotéza

Logika hypotézy je tedy následující: 1) VNŠA vytěsni státního aktéra z určitého teritoria a dosáhne relevantního stupně penetrace; 2) nastupují efekty materiálních (suverenita, státnost, mobilizace a extrakce) a ideacionálních (sociální epistemologie) zprostředkujících fenoménů;⁸⁷ 3) VNŠA dosahuje vysoké efektivity cílů. Čím intenzivnější je tedy teritoriální přítomnost aktéra, tím vyšší pravděpodobnost výnosů z vládnutí v tomto teritoriu, a tudíž i vyšší předpoklad dosažení efektivity.

Výzkumná otázka se proto bude ptát, jaký je vztah mezi stupněm penetrace (vstupní fenomén), sociální epistemologií, schopností mobilizace a extrakce, státností a suverenitou sui generis (zprostředkující fenomény) a mírou efektivity (výstupní fenomén).

2. 7. Kategorizace cílů zkoumaných VNŠA

Pro posuzování efektivity je třeba nejdříve znát cíl, jakého VNŠA zamýšlí dosáhnout. Tyto cíle budou rozdělené do tří skupin. V souladu s metodou členění cílů podle Keeneho a von Winter-

⁸⁷ Sekvence nástupu fenoménů v tomto řetězci (nelineární kauzalita) bude součástí tohoto výzkumu.

feldta (2010: 1804; Siebert – von Winterfeldt – John 2015: 5) první skupinu představují cíle strategické, tedy takové, které dávají vodítka a smysl všem rozhodnutím, která nestátní skupina činí. Strategické cíle bývají dlouhodobé a v průběhu času i trvalé. Je možno je dále rozdělit na strategické cíle náboženské a politické. Cíle fundamentální poskytují vodítka pro konkrétní rozhodnutí a jejich dosahování umožňuje dosahovat cílů strategických. Typicky se realizují ve střednědobém časovém horizontu. Poslední skupinu tvoří zprostředkující (dílčí) cíle, které mají krátkodobý charakter a slouží jako podpůrný nástroj pro dosahování především fundamentálních, ale i strategických cílů.

Toto členění bude využito především v první části analýzy při stanovování míry efektivity cílů. V dalších krocích analýzy budou navíc tyto skupiny reklasifikovány, či možná, přesněji řečeno, specificky kategorizovány. Takový postup je vynucen a) vysokým počtem cílů celkově a b) omezenou vzájemnou souměřitelností cílů u jednotlivých VNŠA, jelikož cíle jako výstupní fenomén jsou jediná kategorie, kterou není možné unifikovat tak, jako jsou unifikovány vstupní a zprostředkující fenomény, protože jednoduše každý VNŠA má přece jen své cíle odlišně koncipované.⁸⁸ Postup tedy má pomoci posunout se od značné heterogenity cílů k jejich relativní homogenitě skrze „pomocné kategorie“. Těmi budou:

- lokalizace cíle: místní, regionální, transregionální (globální);
- komplexita cíle: prostý (nesofistikovaný), sofistický;⁸⁹
- management cíle: koercivní metoda, koercivní i nekoercivní metoda, nekoercivní metoda.⁹⁰

⁸⁸ Kritéria vstupního fenoménu a fenoménů zprostředkujících jsou pro všechny čtyři případy shodná. U výstupního fenoménu tomu tak není; i když rozřazením na strategické, fundamentální a zprostředkující cíle získáme perspektivu relevance pro záměry jednotlivých VNŠA, pro vztažení efektivity mezi všemi čtyřmi VNŠA v závěrečné části analýzy toto nepostačuje právě z důvodu větší či menší vzájemné nesouměřitelnosti cílů.

⁸⁹ K dosažení prostého cíle není třeba takových strategicko-taktických postupů, jimiž VNŠA musí dokázat překonat/změnit vůli silných (příp. i vzdálených) aktérů. Pro realizaci sofistických cílů je takových strategicko-taktických postupů třeba.

⁹⁰ Komplexita cíle a management cíle budou nejspíše propojeny: čím náročnější cíl, tím vyšší potřeba užívat sofistické postupy vč. nekoercivních metod. Lze tedy očekávat, že pro dosažení místně lokalizovaného, prostého cíle s použitím koercivní metody nebude třeba dosahovat relevantních hodnot u všech kritérií všech zkoumaných fenoménů, kdežto u nadregionálně lokalizovaného, sofistického cíle s použitím i nekoercivní metody naopak ano (zvláště významný může být v tomto směru fenomén sociální epistemologie).

Ke stanovení konkrétních cílů zkoumaných VNŠA poslouží v souladu s postupem Barnetta a Finnemorové „*veřejně proklamovaná mise organizace*“ (1999: 716), data získaná od respondentů (srovnej Young 2001: 110; Etzioni 1964: 6–7) a analýza sekundárních pramenů, tj. především relevantní akademické literatury a odborných tzv. policy papers.

2. 8. Výběr VNŠA pro případové studie

Za tímto účelem budou představeny čtyři případové studie, které budou zkoumat čtyři různé VNŠA, kteří do větší či menší míry jednají pod vlivem islamistické ideologie. Takové aktéry můžeme definovat jako „*politická hnutí, která využívají náboženskou argumentaci, skrze niž zpochybňují držitele moci anebo, pokud sama již mocí disponují, skrze niž ospravedlňují její držení*“ (Halliday 2005: 213). Typicky chápou svoji misi jako civilizačně-proselytickou: shledávají sekulární vlády států jako apostatické, jelikož neprosazují „správné“ náboženské hodnoty; považují sekulární stát (a jeho hranice) za překážku vytvoření „správné“ společenské organizace – chalífátu s globální ummou věřících a jsou odhodláni za cenu jakékoliv „nezbytného“ násilí eliminovat normy, praktiky a identity nekompatibilní s jejich ideologií a světovým názorem (Thomas – Kiser – Casebeer 2005: 138). Velmi přiléhavě popsal uvažování VNŠA zaštiťujících se islamistickou ideologií arabista Pelikán. Tvrdí, že tito aktéři „*přístupují k primárním pramenům šari‘i způsobem [...] právního pozitivismu [...] a nepouštějí se do úvah o jejich historické, místní a společenské podmíněnosti. Zjednodušeně řečeno spíše odmítají ohýbat primární prameny podle toho, jak se za půl druhého tisíciletí změnil svět, a naopak se pokoušejí svět ohnout k obrazu společnosti fungující za dob prorokových*“ (2015: 57).

Ačkoliv by se na první pohled mohlo jevit, že se tito aktéři od sebe příliš neodlišují a že jejich společným cílem je likvidace všeho neislámského, tj. především apostaticky sekulárního, opak je pravdou. VNŠA nepředstavují homogenní množinu aktérů. Míra užívání násilí i poskytování veřejných statků u nich značně variuje (viz Kalyvas 2006: 143–174; Weinstein 2007). Jednotliví islamističtí VNŠA se mohou navzájem výrazně odlišovat na hladině úmyslu změnit status quo mezinárodního řádu: od aktéra jako Tálibán transformujícího se ve státní strukturu s cílem začlenit se do společenství států a Hamás či Hizballáh, kteří vytvářejí organizační strukturu sui generis bez explicitního záměru zásadní přeměny mezinárodního řádu, po organizace hlásící se k al-Káidě, které fungují především v síťové struktuře, a Daeš, který formuje státu podobnou organizační strukturu a neliší se ani tak od vestfálského pojetí organizačně jako spíše ideologicky.⁹¹ Jde tedy

⁹¹ Odmítnutí vytěsnit náboženství z politické agendy státu a naopak úmysl učinit z něj jádro smyslu stát budovat.

o rozpětí na pomyslné revizionistické ose konformismus – indiference – revolucionismus. Rozdílnosti však nalezneme rovněž i v rovině věroučné, typicky sunna vs. šía. Tyto aktéry tedy nelze považovat za určitou uzavřenou homogenní skupinu, ale za vcelku heterogenní konglomerát aktérů s divergentními aspiracemi.

Nestejná povaha nestátních aktérů, jejich různá intenzita působení a schopnost ovlivňování se projevuje tudíž i v disparitách, s jakými je narušen institut státnosti a suverenity státního aktéra. Tyto disparity jsou teritoriálně definovatelné (srovnej Kalyvas 2006). Výzkum se bude zabývat specificky VNŠA, kteří obecně usilují o „*dobyť partikulárního území a zavedení vlastních výhradních pravidel v něm*“ (Miodownik et al. 2014: 3), tedy snažících se o změnu statu quo za použití násilí k dosažení politického cíle (Schneckener 2006: 28–30). Pro zúžení výběru případů bude užit model *Moderního Sherwoodského lesa*, který propojuje tři předpoklady do vzájemného průniku (Barak – Cohen 2014: 14–15):

- a) přeshraniční násilí – užívání otevřeného fyzického násilí, které zasahuje alespoň území dvou vestfálských států současně a jeho míra umožňuje z tohoto území vytěsnit legitimního držitele moci, tj. stát;
- b) operování v oblastech bez přítomnosti moci státu – po vytěsnění státu disponování monopolem na fyzické násilí; fyzická přítomnost i nepřímý vliv státního aktéra jsou na tomto území paralyzovány a populace je vystavena svévolnému extrémnímu násilí;
- c) jednání v souladu s proklamacemi islamistické ideologie – uplatňování norem, které vycházejí z přísného výkladu práva šaría s cílem obnovit prvotní muslimskou ummu ve formě politického zřízení tzv. chalífátu; tj. striktní návrat k životu podle Koránu s výrazným prvkem politizace a organizovaného násilí (Kropáček 1996: 26–32), čímž na daném území dochází k ochromení starých a vymezení nových (s identitou většiny obyvatel nelslučitelných) pravidel společenského života.

V tomto průniku se nacházejí a budou zkoumány:

- al-Káida v islámském Maghrebu (AQMI) (Mali, Niger);
- Hizballáh (Libanon, Sýrie);⁹²
- Daeš (Irák, Sýrie);

⁹² I když Hizballáh s třemi ostatními aktéry nesdílí radikální salafismus, neboť jeho základní doktrínou je pro šíity typický tzv. velájat-e fakíh (vláda znalců islámského práva), spojuje ho s nimi příslušnost ke skupině „*globálně revolučních VNŠA*“ aspirujících transformovat společenský status quo „*zavedením výlučných politických pravidel daných náboženskou ideologií*“ (Zohar 2016: 429). V tomto smyslu je skupina koherentní s kritérii konceptu *Moderního Sherwoodského lesa*.

– aš-Šabáb (Somálsko, Keňa).

Výběr uvedené čtveřice zohledňuje a reflektuje kritéria modů využití teritoria VNŠA, když se snaží přiblížit pomyslnému optimálnímu prototypu organizace: AQMI, která neusiluje o plné teritoriální etablování, naplňuje kategorii taktické kontroly teritoria; aš-Šabáb s nakročením k institucionalizaci moci se pohybuje na rozhraní takticko-operačním; Daeš jako VNŠA na cestě transformace do protostátní struktury naplňuje rozhraní operačně-strategické kategorie; a nakonec Hizballáh jako etablovaný VNŠA, který je plně inkorporovaný do libanonského politického systému, dokáže dlouhodobě teritorium využívat na strategické úrovni.⁹³

Potenciál výběru teritoriálních VNŠA s radikální islámskou ideologií je v obecné rovině samozřejmě větší. Kritéria *Moderního Sherwoodského lesa* splňuje také např. Boko Haram. Zařazením Boko Haram do výzkumu by vznikl pátý případ; volba vyššího počtu případů by již nejspíše představovala překročení meze zvládnutelnosti zpracování v rámci časového prostoru, který je disertačnímu výzkumu vymezen. Další variantou by bylo nahrazení případu aš-Šabábu případem Boko Haram (oba jsou reprezentanty takticko-operačního modu využití teritoria). Proti takovému postupu hovoří skutečnost, že Boko Haram představuje oproti aš-Šabábu přece jen „mladší případ“, tj. lze očekávat potenciálně méně vnitropřípadových referenčních bodů, a tudíž i méně časových úseků důležitých pro metodu kongruence. Nezanedbatelná je i otázka proveditelnosti ve smyslu disponibility dat: Poznatky k aš-Šabábu jsou obecně dostupnější než k Boko Haram, ať už se jedná o akademickou literaturu nebo o svědectví a dokumenty INGO. Boko Haram ale může v budoucnu představovat objekt pro vedení (pokračování) dalšího výzkumu (viz níže) jako nejpravděpodobnější případ vzhledem k jeho relativně silné teritoriální penetraci.

⁹³ Výběr případů je v souladu i s jedním z doporučení Stephena Van Evera pro volbu případů pro případové studie; Van Evera doporučuje zvolit případy s rozdílnými hodnotami vstupních i výstupních fenoménů a také s různými kontexty v čase i místě (1997: 82).

3. Metateoretické východisko a metodologické uchopení

3. 1. Metateoretické východisko

Na metateoretické úrovni bude výzkum vycházet z premis vědeckého realismu, který tvrdí, že mezi sociálními fenomény existují vazby, které ze své podstaty nemohou být přímo pozorovány (Furlong – Marsh 2010: 193), jelikož reálný svět, jehož jsou součástí, existuje nezávisle na lidské mysli (Kurki 2008: 161–162). Tudiž i tyto fenomenologické vazby (příčinné mechanismy) leží mimo náš empirický svět a jejich existence je nezávislá na našem vědění a poznání (Kořan 2008: 81–82). Jestliže je tedy realita nezávislá na lidském poznání a lidé zároveň ani nemají přímý přístup k poznání o pravdivé povaze tohoto světa (Kurki 2008: 164) a existuje-li jen limitovaná možnost empirického pozorování fenoménů (Wendt 1999: 91), pak k poznání reality nezbyvá než dojít implicitně na základě předpokladu, že existence nepozorovatelných objektů může být odhalena/potvrzena skrze pozorovatelné efekty definovatelné jako následky sil, kterými tyto přímo nepozorovatelné objekty disponují (Sayer 2000: 11–12; Wendt 1987: 352).

Jinými slovy, vedle pouhých zdání, která o tomto světě máme, existuje svět skutečný, který nám tato naše zdání pomáhá vysvětlit (Wight 2006: 18); reálný vliv sociálních fenoménů je možno stanovit pouze skrze přímou empirickou pozorovatelnost důsledků, které vyvolávají. Tyto důsledky je možné považovat za přímo pozorovatelnou tranzitivní sféru, skrze niž může být odhalena přímo nepozorovatelná netranzitivní sféra sociální reality (Bhaskar 1998; 2008; Sayer 2000: 10–11). Toto východisko tedy implikuje, že není možné pozorovat samotné zkoumané fenomény, neboť se jedná o myšlenkové objekty. Je však možné pozorovat empirické manifestace (důsledky) myšlenkových objektů v podobě reálných objektů.⁹⁴ Takto je možno se dobrat k povaze fenoménů, ke kterým není jinak přímý přístup.

Sociální svět je tudíž tvořen a) dimenzí reality sil nepřímě pozorovatelných entit, b) dimenzí aktuality v momentě aktivace (okamžik zahájení a proces kauzálního působení) těchto sil a c) dimenzí empirie, která zahrnuje naše poznání/zkušenost s důsledky (efekty) kauzálního vlivu těchto sil (Sayer 2000: 12). Proto vědecký realismus zdůrazňuje primát ontologie nad epistemologií: podstata sociálního světa je esenciálně daná, a chceme-li odhalit jeho zákonitosti, musíme cesty, jimiž

⁹⁴ Tato označení jsou v zásadě ekvivalentem Bhaskarovy terminologie. Blíže k myšlenkovým a reálným objektům Sayer (2010: 32–34).

se chceme dobrat k poznání, této podstatě uzpůsobit. Alfou a omegou vědecko-realistické koncepce vedení výzkumu v sociální sféře je tak metodologický imperativ: výzkumník se musí pokusit „překročit pouhá zdání a poskytnout vysvětlení na hlubší úrovni pochopení“ (Wight 2006: 18).

Vědecko-realistická epistemologie si nese v sobě další dvě premisy, které se vedení výzkumu metodologicky týkají. Tou první je propojenost s materiálními podmínkami a neoddělitelnost ideového (myšlenkového) obsahu od nich (Wight 2006: 15). Materiální síly i ideje nepředstavují binaritu antagonistickou, naopak akordickou: myšlenka by zůstala nerealizována, kdyby nemohla být vykonána kvůli absenci materiálních zdrojů; materiální zdroje by zůstaly bez užitku, kdyby neexistovala myšlenka, jak s nimi naložit. Tato propojenost světa materiálního a myšlenkového je důležitá pro funkci kauzálního vědecko-realistického vysvětlení. Jak říká již Aristotelés a s čím se vědecký realismus ztotožňuje, pro výskyt následku (*effect*) je třeba souběhu příčin (*cause*) materiálního i myšlenkového charakteru. Samy o sobě materiální (*material cause*) a myšlenkové (*formal cause, final cause*) předpoklady tedy nejsou postačujícími podmínkami pro existenci následku, jsou ale podmínkami nutnými. Pouze při společném působení (*efficient cause*) budou dohromady představovat postačující podmínkový komplex pro existenci následku (viz Kurki 2008: 27, 219–222).

Aplikujeme-li tyto postuláty na chování aktérů mezinárodních vztahů, tak ti materiální základnu aktivují pro interakci jen tehdy, dojde-li k naplnění jejich pohnutek konat. Tyto pohnutky jsou podle Alexandra Wendta ideové podstaty a obsahují přesvědčení, že eventuální následek konání bude v souladu se zájmem/identitou aktéra.⁹⁵ Wendt říká, že v rámci tzv. *intentional equation* se k materiálním předpokladům musí připojit úmysl aktéra konat a přesvědčení aktéra o smysluplnosti konání, jinak ke konání aktéra nedojde a následek nenastane (1999: 231–232). Tzn., že „(s)ociální svět nemůže být poměřován buď výlučností idejí, anebo výlučností materiálních sil, ale může být vysvětlen pouze z hlediska vzájemné souhry obou“ (Wight 2006: 294).

Druhá premisa představuje kontext, v němž ke kauzálnímu procesu ležícímu mezi příčinou a důsledkem dochází. K vědecko-realistickému vysvětlení existence následku totiž nepatří jen kauzální mechanismus zodpovědný za tento následek, ale i kontext, v němž kauzální proces probíhá (Pawson – Tilley 2000: 77). Tento kontext je zodpovědný za konstelaci podmínek, které mají na průběh a výsledek kauzálního mechanismu kruciólní vliv (Sayer 2000: 14–15; Pawson – Tilley 2000: 76; George – Bennett 2005: 107). A jak Andrew Sayer k vlivu kontextu dodává, právě „v závislosti na podmínkách fungování stejného mechanismu může produkovat zcela odlišné výsledky“ (2010: 108).

⁹⁵ Zde je možno dosadit konkrétní pohnutku podle relevance v paradigmatech jednotlivých teoretických škol mezinárodních vztahů. Podstatná je ale její ideacionální povaha.

Souběh vlivu kauzálního mechanismu a kontextu je vlastní tzv. otevřenému systému, do kterého sféra sociálních vztahů vč. mezinárodní politiky spadá (Wight 2006: 294). Pro takový systém je charakteristická jeho komplexita; ta nastupuje tehdy, když „(a) soubor jednotek nebo prvků je propojen tak, že změny v některých prvcích nebo jejich vztazích způsobují změny v jiných částech systému a (b) celý systém vykazuje vlastnosti a chování odlišné od chování jeho jednotlivých součástí“ (Jervis 1997: 6). V důsledku komplexity otevřeného systému trpí kauzální následek častou volatilitou – náhle se objevuje nebo mizí, případně se proměňuje jeho povaha/hodnota. Tato volatilita je vyvolána dynamikou sociálního světa, v němž permanentně vznikají nové a zanikají staré kontexty. Tato proměna kontextů působí na síly fenoménů přítomných v kauzálním mechanismu; identické kauzální síly v příčinném mechanismu, které produkovaly určitý kauzální následek, buď přestávají tento konkrétní následek produkovat (viz Pawson – Tilley 2000: 218), nebo je tento konkrétní následek produkován stále dál, i když identické kauzální síly přestaly existovat (Jervis 1997: 38).

Výše probíraný vědecko-realistický epistemologický rámec preferuje konkrétní metodologické postupy. Ty jsou shrnutelné pod označení „intenzivní výzkum“ a jeho centrálním smyslem je zjistit, „jak určitý kauzální proces funguje v konkrétním případě nebo v omezeném počtu případech“ (Sayer 2010: 242). Tomu bude podřízen design výzkumu, který bude pracovat s limitovaným počtem případů a metodami, které reflektují ontologické předpoklady vědeckým realismem postulované.

3. 2. Metodologické uchopení

3. 2. 1. Kvalitativní vysvětlovací výzkum

Výzkum bude zasazen do kvalitativní vysvětlovací epistemologie. Jeho hlavním úkolem bude porovnat předpoklady hypotézy s empirickými zjištěními, detekovat korelační sílu mezi kritérii jednotlivých fenoménů a ozřejmit mezi těmito fenomény existující kauzální mechanismus (případně vysvětlit jeho neexistenci).⁹⁶ Vzhledem k nízkému N případových studií nebude výstupem výzkumu teoretická generalizace empirických zjištění (viz Sprinz 2004: 185; Mahoney – Goertz 2006: 237; Jackson 2011: 199), nýbrž kritická evaluace výchozí hypotézy, kdy s pomocí

⁹⁶ Výzkumný rámec bude sledovat logiku vedení vědecko-realistického výzkumu: od teorie/teoretického konceptu k hypotéze, od hypotézy k empirickému pozorování, od empirického pozorování k vyvození závěrů v podobě teorie/teoretického konceptu (Pawson – Tilley 2000: 84). Jak zmíněno níže, z důvodu malého N bude pouze pominuta empirická generalizace (ležící mezi empirickým pozorováním a vyvozením závěrů).

shromážděné empirické matérie bude možno v Checkelově duchu, kdy „*úvodní hypotézy jsou reformulovány ve světle následného empirického výzkumu*“ (Checkel 2001: 567; srovnej George – McKeown 1985: 24), vytvořit precizovaný teoretický koncept (korigovanou hypotézu) o vztahu mezi penetrací teritoria VNSA a jejich efektivitou.

V tomto textu užitý metodologický postup tedy nebude explicitně testovat fenomén teritoriální penetrace a ani následně postulovat teorii o jejím vlivu na efektivitu realizace cílů VNSA.⁹⁷ Výsledný teoretický koncept (hypotéza) má v úmyslu zabudovat do sebe specifčnosti shod i rozdílů jednotlivých zkoumaných případů: zjištění, existují-li fenomény a kontexty, které jsou si na přič zkoumanými případy společné/blízké a které tyto případy navzájem spojují/přibližují; a naopak, existují-li fenomény a kontexty, které případy od sebe vzdalují a odcizují. Jinak řečeno, měřítkem úspěšnosti prováděného výzkumu bude skutečnost, zda se podaří definovat souběh fenoménů a kontextů, kdy rostoucí stupeň teritoriální penetrace skutečně ve prospěch efektivitu cílů VNSA v každém ze zkoumaných čtyř případů působil, a naopak vysvětlit, kdy a proč tomu tak nebylo.

Takovýto postup bude do značné míry podobný přístupu Roberta Sacka (1986) a Andrewa Macka (1975). Sack k metodologii své práce uvádí, že není smyslem bezprostředně testovat zkoumané veličiny a dokládat jejich (možný) vliv v konkrétním zobecňujícím postulátu, ale představit specifika, za nichž se tyto veličiny uplatňovaly, a pokusit se demonstrovat, proč a jak tomu tak bylo, anebo doložit, proč tyto veličiny vliv neměly (1986: 3). Podobně Mack se o své metodologii vyjadřuje v tom smyslu, že nechce svůj výzkumný model testovat jeho aplikací na širokou škálu případů, ale má v úmyslu pouze vytvořit koncepční rámec, skrze nějž bude možno se zaměřit na specifické projevy reálného světa, které se ve sféře, do níž jsou zkoumané případy zasazeny, odehrávají. Účelem Mackova výzkumu je tedy identifikovat takové otázky, které nelze běžným rozumem (bez využití vědy) ani detekovat, ani automaticky zodpovědět (1975: 198–199).

Cestou areálových vnitropřípadových studií budou analyzovány čtyři případy, v nichž bude sledována kovariace mezi kritérii sledovaných fenoménů s cílem odhalit přítomnost kauzálně se uplatňujících vazeb mezi nimi. Zvolený metodologický přístup tak má nejprve nalézt (ne)pravidelnosti v empirických datech s cílem zjistit, existuje-li shoda mezi hypotézou předpokládanými a empiricky zjištěnými hodnotami kritérií fenoménů, a následně vysvětlit detekované kongruentní

⁹⁷ Což vůbec neznamená, že by se výstup výzkumu, teoretický koncept (zpřesněná hypotéza), neměl stát základem pro budoucí možnou snahu o generalizaci některých jeho závěrů či dokonce pro postulování *middle range theory* o vztahu penetrace teritoria a efektivitu realizace politických cílů VNSA. Poznatky vyplývající z tohoto výzkumu jsou otevřeny dalším výzkumníkům k testování na dalších případech (viz Byman – Pollack 2001: 133).

vztahy mezi zkoumanými fenomény identifikací kauzálního mechanismu (Sayer 2000: 14). Finálně budou tato zjištění porovnána napříč případy. Za tím účelem budou ve výzkumu postupně užívány tři metody – deduktivní vnitropřípadová shoda (kongruence) a induktivní rozbor procesu (*process tracing*) a posléze zastřešení cestou kontrolovaného srovnání napříč případy (Millový sdružené změny).⁹⁸

3. 2. 2. Výzkumné metody

3. 2. 2. 1. Kongruence

Pohled metodologických teoretiků (Van Evera 1997; George – Bennett 2005; Blatter – Haverland 2012) na způsob a okolnosti použití kongruentní metody analýzy se v jednotlivostech liší, nicméně lze syntetizovat ústřední průsečík jednotlivých pojetí. Obecně řečeno, kongruence spočívá v „testování shodnosti teoretického očekávání s empirickou realitou“ (Blatter – Haverland 2012: 166). Prvním krokem při její aplikaci je teoretické specifikování proměnných a odůvodnění jejich výběru (tamtéž). Ten se často provádí na základě odvození buď z již zavedených a soupeřících teorií, jejichž platnost se na zkoumaném případě testuje (tamtéž: 189; George – Bennett 2005: 122), nebo „pouze“ vychází ze sady argumentačních tvrzení (pracovní hypotézy), která výzkumník považuje za natolik významná, aby byla zkoumána (George – Bennett 2005: 122). Poté při kongruentní proceduře druhého typu (Van Evera 1997: 61), jež bude v tomto výzkumu užívána, následují mnohonásobná vnitropřípadová párová pozorování hodnot proměnných v rámci případu a hodnotí se, zda hodnoty kovariují s hodnotami predikovanými hypotézou (tamtéž: 61–62; George – Bennett 2005: 122; Blatter – Haverland 2012: 188; George – McKeown 1985: 30). Čím více

⁹⁸ V ideálním případě má být finálním výstupem výzkumu vedeném ve vědněrealistické epistemologii stanovení sad kombinací nutných a postačujících podmínek/konfigurací (tzv. INUS/SUIN komplexů [Gerring 2001: 149–151; Gerring 2007: 125–126; Kurki 2008: 55–57; Jackson 2011: 199; Schneider – Wagemann 2012: 79–80] nebo tzv. RRRE systémů [Bhaskar 1998: 142; Kurki 2008: 172–173]), které umožňují výskyt specifického výsledku ve zkoumaném případě: „každý kauzální faktor je nutnou podmínkou a společně dohromady představují postačující podmínku pro existenci následku“ (Blatter – Haverland 2012: 94). Vytvoření podmínkových komplexů totiž současně také obchází jeden z defektů otevřeného systému. V něm totiž není možné většinou přesně stanovit, jaký je podíl jednotlivých elementů vstupujících do interakcí na existenci následku (Jervis 1997: 74). Konstrukce podmínkového komplexu tento handicap překonává kladením důrazu namísto na individuální vliv jednotlivých elementů na společný dopad všech těchto elementů zároveň. Vzhledem k nízkému N a absenci aspirace na generalizaci zjištění nebude však výstup tohoto výzkumu a priori takto plánován. Na druhou stranu, pokud budou výzkumná zjištění nést určité znaky, které by mohly opravňovat k vyjádření jistých generalizujících tvrzení, sestavení podmínkového komplexu bude vzato v potaz.

spolu závislé a nezávislé proměnné kovariují, tím vyšší je váha výchozích teoretických předpokladů (Van Evera 1997: 62). „*Pokud je následek konzistentní s predikcí, potom je možnost kauzálního vztahu posílena*“ (George – McKeown 1985: 30).

Poněvadž, jak bylo řečeno, výzkum nebude pracovat s explicitními teoriemi, ale s formulovanými teoretickými koncepty, nebudou ve zkoumaných případech sady pozorování pochopitelně explicitně srovnávány s predikcemi soupeřících teorií (Blatter – Haverland 2012: 144 a násl.). Přesto ale nepůjde o jednostrannou argumentační linii a k určitému střetávání v tomto smyslu dojde, byť na úrovni teoretických konceptů. Nelineární kauzální vztah totiž obsahuje množinu explanačních hypotéz o intervenujících proměnných ležících mezi závislou a nezávislou proměnou (Van Evera 1997: 11–12, 63 ppč. 27). Při srovnávání empiricky naměřených hodnot těchto konceptů s hodnotami předpokládanými výchozí hypotézou se ukáže, který z konceptů má/nemá jakou relevanci pro kauzální vztah mezi závislou a nezávislou proměnou a jak silně/slabě do něj zasahuje/nezasahuje.

Jelikož je kongruence nejfunkčnější při výběru v čase ostře variujících proměnných (tamtéž: 62) a vzhledem k nereprezentativnosti designu *no-variance* (Levy 2008: 8), budou vnitropřípadové studie rozčleněny na časové úseky, v nichž bude kovariace sledována. Tyto úseky nebudou pokud možno příliš krátké, aby se mohla zohlednit časová prodleva v nástupu efektu (srovnej Thies 2009: 639; Jervis 1997: 15; Acharya – Johnston 2007: 25–26).⁹⁹

3. 2. 2. 2. Rozbor procesu

Kongruencí zjištěné pravidelnosti, jakkoliv dostatečné pro vysvětlení z pohledu deduktivně-nomologického pojetí, jsou z perspektivy vědeckého realismu stále vnímány jako potenciální pouhá shoda mezi proměnnými, která může (ale nemusí) být jen nesignifikantním vztahem bez kauzální spojitosti (George – Bennett 2005: 122; Bennett 2013: 208). To znamená, že vědněrealistická epistemologie žádá více než pouhou detekci možného kauzálního vztahu. Zajímá ji kauzální mechanismus (George – Bennett 2005: 103; Wendt 1987: 353; Jackson 2011: 200). Ten může být jak materiální, tak i ideacionální povahy (Checkel 2013: 12; Bennett 2013: 209) a je možné ho definovat jako „*ve své podstatě nepozorovatelné fyzické, sociální nebo psychologické procesy, skrze které aktéři způsobili pro kauzální vztah ve specifických kontextech nebo podmínkách působí za účelem přenosu potenciálů, informací nebo záležitostí na jiné subjekty*“ (George – Bennett 2005: 102). To znamená, že kauzální mechanismus je za určitých podmínek a v určitém kontextu

⁹⁹ Nicméně volba úseků musí v první řadě odrážet průběh vytěšňování státního aktéra v daném případě a také nezbytné změny ve formulaci cílů VNSA.

odpovědný za produkci určitých přímo nepozorovatelných fenoménů (Wight 2006: 34; Sayer 2010: 72; Sayer 2000: 15) a jeho vysledováním lze vztah mezi příčinou a důsledkem vysvětlit (Sayer 2010: 158; Wendt 1987: 354).

Z této vědněrealistické definice plynou dvě důležité vlastnosti kauzálního mechanismu. Za prvé, kauzální mechanismus na rozdíl od pozitivisticky konceptualizovaného obecného zákona nepředstavuje univerzální a trvalý článek mezi příčinami a důsledky, který je funkční za každých okolností. Naopak, jeho funkčnost je podmíněna konkrétními konfiguracemi aktérů a fenoménů v konkrétních situacích – za určitých okolností se daný mechanismus uplatní, při jiných nikoli. Vedle toho také totožný kauzální mechanismus dokáže vyvolat multifinálně rozdílné (heterogenní) výstupy (Sayer 2000: 15; Blatter – Haverland 2012: 80) anebo kauzální mechanismus funguje v rámci kauzální komplexity s ekvifinálním charakterem příčinných vztahů, v nichž se alternativně a nezávisle na sobě uplatňuje více kauzálních mechanismů současně; vztah mezi příčinami a důsledky je pak nejlépe definovatelný sadami nutných a postačujících podmínek (srovnej Gerring 2001: 136; Gerring 2007: 61; Bennett 2013: 211; Blatter – Haverland 2012: 80); jinak řečeno, „*kauzální mechanismus může být nezbytný, ačkoli nedostatečný pro vysvětlení*“ (George – Bennett 2005: 107). Explanační síla a relevantní vysvětlení tak z vědněrealistického pohledu v důsledku nespočívá v co největším počtu pozorování působení kauzálního mechanismu, ale právě v jasném definování sad podmínek pro jeho působení (Sayer 2000: 14).

Za druhé, kauzální mechanismus sice reálně ontologicky existuje, avšak mimo naši lidskou mysl. V tomto smyslu platí, že k němu není přímý přístup, sám o sobě je nepozorovatelný. Z toho plyne, že předpokládanou existenci kauzálního mechanismu lze zjišťovat (měřit) pouze skrze její pozorovatelné projevy (Checkel 2013: 10; Bennett 2013: 208). Takovým projevem (důsledkem) kauzálního mechanismu je např. vyvolání změny v jednání aktéra či charakteristice fenoménu, přičemž musí platit, že takováto změna je měřitelná a že je časově i prostorově izolována od vlivu jiných mechanismů (George – Bennett 2005: 102). Vybudování argumentace, kterou je možné předložit relevantní vysvětlení, se ve vědněrealistické epistemologii nezbytně zakládá na zachycení (rekonstruování) sekvence kauzálního mechanismu, který leží mezi příčinou a důsledkem.¹⁰⁰ Za

¹⁰⁰ Kauzální mechanismus může mít dvě podoby. Buď se, za prvé, může jednat o tzv. kauzální souběh (*causal conjunction*), kdy se všechny „*příčinné podmínky uplatňují v konkrétní situaci současně*“, tj. bez sekvence jednotlivých kauzálních faktorů, anebo, za druhé, se uplatní tzv. kauzální řetězec (*causal chain*), kdy všechny „*příčinné podmínky se uplatňují v konkrétní posloupnosti*“, tj. v sekvenci jednotlivých kauzálních faktorů, přičemž „*každý faktor v kauzálním řetězci je nenahraditelný [a] ovlivňuje další faktor v kauzálním řetězci, ale naopak to neplatí*“ (Blatter – Haverland 2012: 94).

tím účelem vědecký realismus standardně využívá metodu rozboru procesu (Kořan 2008: 63–64; George – Bennett 2005: 103; Checkel 2005: 22; Bennett – Checkel 2015: 3–4).

Navázání rozboru procesu na metodu kongruence je metodologicky užitečné a jde o standardní způsob vedení výzkumu v mezinárodních vztazích (Khong 1992; Taliaferro 2004; Weinstein 2007; Twomey 2010; Legro 2013; Castillo 2014). Metodologický postup užitý v této práci bude mít nejbližší k výzkumnému modelu Jeffrey W. Legra (2013) využitému v jeho monografii *Cooperation under Fire: Anglo-German Restraint during World War II*, o kterém Legro prohlašuje, že je „zvláště vhodný pro složité jevy, jako je omezená válka, kde teorie nejsou ani dobře formulovány, ani podloženy a kde je počet případů malý“ (2013: 33). Legrovým výzkumným záměrem je zjistit, zda teoretický koncept organizační kultury spolehlivě vysvětluje kooperaci v konfliktu. Proto definuje predikce, které bychom měli teoreticky očekávat a hodnotí jejich kongruenci s empiricky pozorovanou realitou. V tomto kroku tedy Legro metodou kongruence propojuje teorii s realitou a ukazuje, je-li sledovaný teoretický přístup relevantní. Jinými slovy, metoda kongruence ukáže, existuje-li mezi predikcí a realitou nějaká spojitost.

Následně Legro provádí rozbor procesu v podobě volného, leč promyšleného narativu – než aby explicitně stopoval kauzální řetězec v obšírném historiografickém příběhu, koncentruje se na ty události/fakta, které jsou klíčové z pohledu zvoleného teoretického přístupu; na jejich základě zformuluje argument a demonstruje, zda skrze zvolený teoretický přístup je možno zvolené případy vysvětlit. Jinak řečeno, rozбором procesu Legro potvrdí/vyvrátí, zda kongruence je/není nepravá (*spurious*) a odhalí/demonstruje existenci mechanismu kauzálních vazeb mezi fenomény a tím i vysvětlí, proč kongruence mezi fenomény existuje.¹⁰¹

Vrátíme-li se k teoretické metodologické literatuře, pak tedy účelem zapojení obou metod do série je způsobilost rozboru procesu „hodnotit, zda kongruence mezi nezávislými a závislými proměnnými je kauzální nebo nepravá“ (George – Bennett 2005: 126). Rozbor procesu tudíž v takto pojatém výzkumu funguje jako inovativní doplňující prvek, kdy nejen dokáže kongruencí dosažená zjištění potvrdit/vyvrátit, ale také umí odhalit případně jiné a dosud neidentifikované relevantní proměnné, podmínkové komplexy a mechanismy, které do kauzálního vztahu ve zkoumaném případě eventuálně zasahují (Blatter – Haverland 2012: 211). Společným užitím obou metod lze tedy

¹⁰¹ S Legrovým postupem bude tuto stat' spojovat také to, že bude pro metodu kongruence a rozboru procesu z větší míry využívána shodná empirická datová základna i přibližně podobný podíl ve prospěch sekundárních zdrojů vůči zdrojům primárním. (Vzhledem k historickým případům Legro využíval jako primární zdroje především archivní dokumenty, v této stati vzhledem k aktuálnosti případů to budou data od respondentů, dotčených VNŠA a specializovaných organizací [viz níže].)

získat zjištění, kterých je při vedení relevantního kvalitativně vysvětlovacího výzkumu třeba: kongruence dokáže ustanovit kovariační relace mezi proměnnými a rozbor procesu vysvětlí procesy produkující toto spojení, tj. kauzální mechanismus mezi nimi (srovnej Goldstein – Keohane 1993: 29; Lyall 2015: 197). Teprve detekce kauzálního procesu (a nikoli toliko variace hodnot proměnných na vstupu a na výstupu, jež může být neúplná a zavádějící) dokáže přesvědčivě a kompletně objasnit případ (Blatter – Haverland 2012: 108–109).

„*Kauzální rozbor procesu je vnitropřípadová technika příčinného úsudku [kauzální inference]*“ (Blatter – Haverland 2012: 82). Příčinným úsudkem se má na mysli zkoumáním podložené mínění o povaze vztahu mezi příčinou a účinkem a rozbor procesu napomáhá při jeho ustanovení skrze pozorování kauzálního procesu (*causal-process observations*).¹⁰² To znamená, že pomocí rozboru procesu lze kauzální proces stopovat, kauzální mechanismy, které nemají vliv na vztah mezi zkoumanou příčinou a účinkem, vyčlenit (nebrat na zřetel) a detekovat takový konkrétní a specifický mechanismus, který je naopak za vztah mezi zkoumanou příčinou a účinkem odpovědný (Collier – Brady – Seawright 2010: 201–202; Mahoney 2010: 124). Je tomu tak proto, že rozbor procesu má v jednopřípadové studii schopnost „*vyvracet tvrzení, že jediná proměnná je nezbytná nebo dostatečná pro účinek [a] může dokonce vyloučit veškerá vysvětlení s výjimkou jediného, pokud takové vysvětlení obsahuje tvrzení, o němž všechny ostatní teorie tvrdí, že je nepravděpodobné či dokonce nemožné*“ (George – Bennett 2005: 155). Při rozboru procesu jsou tedy s využitím širokého spektra dat¹⁰³ empiricky detekovány nezávislé a intervenující/podmínkové faktory působící na faktory závislé skrze kauzální proces/sekvenci/mechanismus (George – Bennett 2005: 18).

Lze proto říci, že rozbor procesu představuje evaluační nástroj, kterým je pouhé pozorování tohoto světa (*raw data*) analyticky přetvořeno do důkazy podloženého úsudku o tomto světě (Beach – Pedersen 2013: 120). Navíc rozbor procesu představuje cenný analytický nástroj i v situacích, schází-li pro zkoumaný případ specifická teorie a výzkumná hypotéza se odvíjí od obecné teoretizace, jako je tomu v tomto výzkumu. Jestliže totiž rozbor procesu detekuje hypotézou před-

¹⁰² Pozorování kauzálního procesu lze definovat jako „*data, která poskytují informaci o kontextu, procesu nebo mechanismu a která se podílejí charakteristickým způsobem na příčinném úsudku*“ (Collier – Brady – Seawright 2010: 202 ppč. 2). Nejedná se v pravém smyslu o přímé pozorování mechanismu, ale v duchu vědeckého realismu o usuzování na něj prostřednictvím jeho pozorovatelných manifestací (srovnej tamtéž).

¹⁰³ Jde o data především kvalitativní povahy, jako jsou historické záznamy, rozhovory, tiskové zprávy a dokumenty (Checkel 2005: 6).

pokládány kauzální mechanismus a naopak neodhalí žádné jiné věrohodné vysvětlení, pak poskytuje velmi silný test a potvrzení oprávněnosti výchozí odvozené výzkumné hypotézy (Van Evera 1997: 65–67; srovnej Checkel 2005: 22).

Pro výzkumný účel bude využíván rozbor procesu ve verzi pro testování teorie (*theory-testing process tracing*). Ačkoli, jak bylo řečeno, explicitní teorie o vztahu mezi penetrací a efektivitou schází, výzkumná hypotéza vychází z teorií podloženého úsudku, a vyhovuje proto předpokladu pro vedení rozboru procesu pro testování teorie: „(j)e kauzální mechanismus přítomen a funguje tak, jak je teoretizován?“ (Beach – Pedersen 2013: 12).

Blatter s Haverlandem stanovují proceduru rozboru procesu jako deskripci s cílem shromáždit zjištění o případu. Tato zjištění jsou poté analyticky reflektována (2012: 142). Tento postup zahrnuje nalezení srozumitelné dějové linie, v níž jsou představeny hlavní body vývoje ve zkoumaném případě a je zohledněn časový řád klíčových dějů skrze narativ, který zachycuje důležité okamžiky a který odhaluje časoprostorové spojení mezi příčinami a účinky. Je zohledněna intenzita a hloubka výskytu klíčových dějů, výroků, pohledů, pohnutek a očekávání (tamtéž: 143).¹⁰⁴

Procedura rozboru procesu tedy de facto sestává z řady permanentních miniaturních ověřování (*mini-checks*), při nichž je zkoumána vazba (anebo chybějící vazba) mezi teoretickým východiskem a empirickou datovou základnou (Checkel 2005: 15). Je tedy třeba „identifikovat věrohodný mechanismus a jeho pozorovatelné dopady [cestou] dobře podloženého narativu dokládajícího, že tyto pozorovatelné dopady se skutečně odehrály [...] a také ukázat, že se neobjevily pozorovatelné dopady konkurenčních mechanismů“ (Wood 2013: 253). Jinak řečeno, během těchto kroků je nutné zkoumat míru, s jakou detekované kauzální vztahy korelují s výzkumným očekáváním podloženým hypotézou (Checkel 2005: 6; Collier 2011: 823; Vennesson 2008: 232; Beach – Pedersen 2013: 3; Bennett – Checkel 2015: 6–8). Nekorelují-li, výchozí hypotéza musí být modifikována (George – Bennett 2005: 21; Bennett – Checkel 2015: 19).

3. 2. 2. 3. Mezipřípadová komparace – sdružené změny

Jak uvádějí George s Bennettem, „závěry z jednopřípadových studií jsou mnohem silnější, mohou-li být srovnány s jinými studii“ (2005: 155). Závěrečným uplatněným metodologickým

¹⁰⁴ Nutno však mít na paměti, že zde narativ nefunguje jako jakési pouhé odříkání historky, nýbrž představuje skutečně systematický analytický nástroj. Striktně vzata specifika nalezneme ve třech ohledech – v zacílení (rozboru procesu sledujeme narativně pouze určité aspekty fenoménu), ve struktuře (v rámci rozboru procesu se narativ odvíjí od předem identifikovaného teoretického rámce, s nímž je veden výzkumný dialog) a v účelu (rozbor procesu využívá narativ výlučně pro identifikaci kauzálního mechanismu) (Vennesson 2008: 235; srovnej George – Bennett 2005: 210–212).

nástrojem pro zastřešení jednopřípadových studií proto bude kontrolované srovnání mezi případy. Bude zvolena Millova metoda sdružených změn. Její podstatou je souvztažné sledování hodnot proměnných a měření jejich variací (tamtéž: 111). To znamená, že metodou je potvrzen kauzální vztah mezi proměnnými tehdy, když při změně hodnoty na nezávislé proměnné dojde ke stejné změně hodnoty i na závislé proměnné napříč sledovanými případy. Metoda tak ve sledovaných případech funguje jako test korelační síly mezi studovanými proměnnými (Bennett 2004: 58 ppč. 11; Mahoney 1999: 1160; Mahoney 2000: 400) a dokáže „určit podmínky, za kterých různé příčinné síly vedly k podobným výsledkům“ (Sagan 1996: 85).

Hlavní důvody k volbě této metody jsou tedy následující:

- a) vzhledem k heterogenitě sociálního světa existuje příliš malá pravděpodobnost, že se zkoumané případy budou od sebe odlišovat právě jen v jednom fenoménu či dokonce v jednom kritériu fenoménu (srovnej Przeworski – Teune 1982: 34);¹⁰⁵
- b) operacionalizace a měření studovaných fenoménů a jejich kritérií bude v tomto výzkumu prováděna na ordinální škále (viz níže) a právě korelační síla se ideálně měří na řádové stupnici, s níž tato metoda prioritně počítá (Porta 2008: 219; Rohlfing 2012: 137);
- c) porovnání zjištění z jednopřípadových studií mezi sebou umožňuje kontrolovat, zda hodnoty fenoménů a jejich kritérií vzájemně časoprostorově kovariují – výsledek takového mezipřípadového ověření představuje významný důkaz pro podpoření/vyvrácení pravdivosti výzkumné hypotézy (Van Evera 1997: 66).

Metoda, je-li uplatněna v designu malého počtu zkoumaných případů, disponuje dalšími výhodami. V protikladu k deterministické metodě rozdílů, kdy i jediný nepotvrzený případ znamená odmítnutí hypotézy a nepotvrzení kauzálního vztahu mezi studovanými proměnnými (Mahoney 2000: 400), metoda sdružených změn k učinění závěru o kauzálním vztahu nepotřebuje ve všech srovnávaných případech detekovat naprosto dokonalou kovariaci hodnot¹⁰⁶ – dokonce i absence očekávané kovariace hodnot ve více z několika mála srovnávaných případů nemusí vést k úplnému odmítnutí kauzality (Mahoney 2000: 402). Je tomu tak proto, že minimální míra „povinné“ korelační síly není v probabilistickém pojetí kauzality při ordinálním měření nikde explicitně stanovena

¹⁰⁵ Kvůli podobnosti zkoumaných případů by se totiž nabízelo využití Millovy metody rozdílů (Van Evera 1997: 69; srovnej Ženka – Kofroň 2012: 69), nicméně diverzita sociální reality může být natolik významná, že ani počáteční podobnost případů nemusí být tak silná, jak se před zahájením výzkumu jeví.

¹⁰⁶ Při použití škály 1–10 se dokonalou kovariací má na mysli vztah hodnot studovaných proměnných typu 1–1, 5–5, 10–10 apod. Nedokonalou kovariací se rozumí vztah hodnot studovaných proměnných typu 1–3, 4–6, 8–10.

(Mahoney 1999: 1161, Mahoney 2000: 400) a korelační odchylky v hodnotách studovaných proměnných lze u vymykajících se případů alternativně vysvětlit,¹⁰⁷ např. intervenujícím vlivem dalších proměnných, které absenci dokonalé korelace způsobují (viz Mahoney 2000: 404). A konečně právě v situacích nedokonalých korelací se tato metoda vyznačuje tím, že ani tak nepředstavuje silnou bázi k potvrzení kauzality jako spíše potenciál, aby nebyla kauzalita bez hlubší analýzy zavržena. Pokud má být nedokonalý kauzální vztah vyvrácen, musí být dalším výzkumem jasně doloženo, že žádná kauzální spojitost skutečně neexistuje (Mahoney 2000: 402).

Jasně definovaná komplexní a robustní metodologická konstrukce je zásadním předpokladem pro úspěšnou analýzu shromážděných dat. Výše představený výzkumný rámec takovou konstrukci tvoří. Zvolená metodologie představuje multivariantní přístup k analýze případových studií. Výzkumné metody a jejich posloupnost rezonují se současným a výzkumnou praxí ověřeným způsobem vedení výzkumu problematiky konfliktu v mezinárodních vztazích, který vychází z vědně-realistické metateorie a je veden z pozice kvalitativně-vysvětlující epistemologie. *Research design* se svou metodologickou částí tak představuje solidní a důležité vykročení na cestě k celkovému řešení výzkumného úkolu.

3. 2. 3. Škálování, měření, data

Ve vazbě na zvolený epistemologický rámec budou kritéria zkoumaných fenoménů měřena na ordinální škále (srovnej Mahoney 2000: 399). To se bude především týkat měření ve fázi kongruence a komparace, kdy je třeba stanovit hodnoty kritérií zkoumaných fenoménů, aby bylo možno stanovit vzájemné kovariace. Škála bude pětistupňová, a ačkoliv každé kritérium bude logicky mít vlastní slovní označení hodnot na této škále, obecně lze definovat rozpětí hodnot jako nulové-slabé-střední-silné-absolutní. Pro fázi rozboru procesu (a případně stanovování podmínkových množin příčiny a efektu) nebude toto škálování tak důležité.

Častým způsobem sběru dat pro účely výzkumu VNSA je terénní výzkum přímo v lokaci působení konkrétního VNSA. Takový způsob výzkumu lze označit za etnografický a longitudální. Touto cestou postupovali např. Elisabeth J. Woodová (2003) nebo Jeremy Weinstein (2007). Široká komunikace s přímými svědky událostí, možnost dlouhodobé observance daných komunit a sociálního prostředí a také jistě i snazší přístup k politickým reprezentacím v dotyčných regionech představuje významné klady, které takový přístup ke sběru dat favorizují. Na druhou stranu zde existuje řada nepominutelných nevýhod. Dva již zmínění autoři měli pro svůj výzkum vedle

¹⁰⁷ Nutno ale rozhodně zdůraznit, že kovariační typ 1–10 apod. už v žádném případě nedokonalou kovariaci nepředstavuje a ani metoda sdružených změn ji nedokáže ospravedlnit.

masivní institucionální podpory (šest, resp. devět grantů) zajištěnu ochranu lokálním bezpečnostním aparátem a jejich práce v terénu zabrala mnoho let (tři, resp. sedm let). Jiná autorka, Claire Metelits(ová), při práci na své monografii strávila prováděním terénního výzkumu celkem šest let (Metelits 2010: 9–10). Séverine Autesserrové zabral etnografický výzkum v Kongu v součtu sedm let, přičemž z toho plných patnáct měsíců strávila v provinciích, v nichž zuřilo otevřené násilí. V tomto nebezpečném prostředí se dokázala pohybovat jen díky zajištění od různých humanitárních organizací, se kterými již v minulosti spolupracovala a které jediné (vedle VNŠA) měly kapacitu v takových oblastech logisticky i bezpečnostně fungovat (Autesserre 2010: 12, 32).

V této práci prezentovaný výzkum se snad s výjimkou Libanonu koncentruje na regiony, kde konflikty dlouhodobě probíhají a jejich ukončení je v nedohlednu. Bezpečnostní situace je zde nedobrá. Zvýšené napětí velmi komplikuje dostupnost těchto lokalit pro vedení výzkumu přímo v nich. Jak (z vlastní zkušenosti) říkají Arjonová, Kasfir a Mampilly, v takovýchto prostředích „*substantivní empirické důkazy [...] jsou mimořádně obtížně dostupné a vyžadují výzkum, jehož vedení může být nebezpečné*“ (2015: 296). Individuální terénní etnografický výzkum VNŠA bez dohledu a opory místních autorit je tedy prakticky nemožný a bez rozsáhlé (nejen finanční) podpory řady institucí také prakticky neproveditelný.¹⁰⁸

Autor proto zvolil postup, který je blízký postupu Anette Lohmann(ové). Ta při svém výzkumu VNŠA v Sahelu čerpala data z „*primárních a sekundárních materiálů a rovněž z konverzací s experty*“ (Lohmann 2013: 6). Hlavní zdroj dat, které by jinak bývaly byly shromážděny sběrem v místech konfliktu, byl tedy nahrazen „proxy metodou“: komunikací s lidmi, kteří disponují požadovanými informacemi v „agregované“ formě; tj. odborníky, kteří se profesionálně daným lokalitám/VNŠA věnují a opakovaně v nich pobývají, komunikují s lokálními aktéry a jsou schopni v perspektivě výzkumného kontextu své znalosti a poznatky zprostředkovat. V menší míře probíhala komunikace s očitými svědky událostí, kteří nyní pobývají mimo místa konfliktů.

Rozhodně však nechceme tvrdit, že by snad tento metodický postup měl být terénnímu výzkumu či významu primárních dat nadřazen nebo že by měl vše vyčerpávajícím způsobem substituovat. Pokud by byl proveden, terénní výzkum, jímž lze zachytit jedinečnost a detailnost dějů v konkrétním čase a místě, by nepochybně přinesl další (detailnější) poznatky, díky nimž by analytický výstup tohoto výzkumu mohl být preciznější. Budiž pouze řečeno, že v okamžiku, kdy tento

¹⁰⁸ Také otázka financování sehrála svoji roli, neboť s výjimkou výzkumné cesty do Spojených států, jejíž náklady částečně pokryl IPS FSV UK (autor tímto dané instituci děkuje), si veškeré náklady na sběr dat hradil autor z vlastních prostředků, jelikož jakoukoliv jinou institucionální podporou nedisponoval. Další komplikace, které vyplývají ze záležitostí zdravotních a sociálně-ekonomických (rodinných), autor ponechává již bez komentáře.

výzkum pojímá VNŠA v holistické perspektivě a snaží se analyzovat „*makroúrovňové struktury a procesy*“ (Karlas 2008: 66) pomocí rozboru procesu, je právě tato sada metod možná a vhodná. Podobně se vyjadřují i Blatter s Haverlandem: „(M)alá N-studie založená na CPT [Causal-Process Tracing] poskytuje ‚srozumitelnou dějovou linku‘, v níž je vývoj *potenciálně relevantních kauzálních podmínek popsán narativním stylem. Tento větší záběr se obvykle soustřeďuje na strukturální faktory, nikoliv na mikroúrovňové aspekty, jako jsou vnímání a motivace aktérů. Hlavním cílem těchto srozumitelných dějových linek je odlišit hlavní sekvence celkového procesu a identifikovat kritické momenty, které dále tento proces ovlivňují*“ (2012: 111). Ačkoliv tedy byla pro výzkum finálně zvolena metodická varianta expertního interviewování, má autor nicméně význam a potenciál terénního výzkumu trvale na paměti, neboť je jedním z jeho návrhů pro další možné bádání (viz níže).

Metoda získání poznatků od těchto osob je založena na zodpovězení pevně stanovených otázek¹⁰⁹ osobami (dále respondenti) a na navazujících otevřených rozhovorech s respondenty. Propojení otevřeného rozhovoru s předchozím zodpovězením předem připravených otázek je doporučováno i v odborné literatuře. Hlubkový rozhovor může přinést další rozvedení poznatků získaných z předchozího dotazování (McNamara, nedatováno), a to včetně informací o sekvenci nástupu příčinných (zprostředkujících) fenoménů v kauzálním mechanismu (Beach – Pedersen 2013: 134). Vzhledem k povaze využívané epistemologie výzkumu zaujímá autor při vedení rozhovorů i při analýze dat výlučně etickou pozici (Salmons 2012: 16–19).

Komunikace s respondenty probíhala v průběhu měsíců březen–srpen 2017, přičemž respondenti se nacházeli/působili na území těchto států (v abecedním pořadí): Belgie, Česká republika, Francie, Spojené státy americké, Spolková republika Německo, Švýcarsko, Velká Británie. Celkem do ní bylo zapojeno 51 osob, přičemž se respondenti rekrutovali z těchto kruhů:¹¹⁰ výzkumníci think tanků (17), akademičtí pracovníci (13), výzkumníci a terénní pracovníci mezinárodních nevládních organizací (7), pracovníci mezinárodních vládních organizací (4), očití svědci událostí (4), diplomaté (3), vojenští specialisté a pracovníci bezpečnostních agentur (3).¹¹¹ Odpovědi na

¹⁰⁹ Pevně stanovené otázky pro respondenty mají shodné znění pro každý z případů. Výjimkou je lišící se časová vymezení a dotazy vztahující se k cílům daných VNŠA, neboť tyto se různí. Otázky byly vypracovány v anglickém jazyce, pro AQMI navíc i francouzském.

¹¹⁰ Provedené rozhovory spadaly do kategorie tzv. elite interviews, kdy jsou interviewováni důležití aktéři (Tansey 2007: 765) namísto plošného dotazování většího množství osob.

¹¹¹ Např. také již zmíněná Séverine Autesserrová provedla řadu polostrukturovaných rozhovorů s podobně profilovanými osobami v destinacích (Autesserre 2010: 12, 32), s nimiž v nich vedl rozhovory i autor tohoto textu.

stanovené otázky byly získány ve 20 případech,¹¹² otevřený rozhovor byl poskytnut ve 43 případech,¹¹³ ve 4 případech zodpověděli respondenti jak stanovené otázky, tak poskytli otevřený rozhovor.

Stanovení přesného počtu a pole expertizy respondentů dotazovaných ke každému jednotlivému VNŠA není vzhledem k otevřenému pojetí rozhovorů zcela snadné. Respondenti představovali skupinu nadstandardně vědomostně vybavených a informovaných osob, které jsou obeznámeni s mezinárodním bezpečnostním prostředím (ať už v akademické nebo praktické větvi), v rozhovorech se tudíž probírali všichni čtyři zkoumaní VNŠA.¹¹⁴ Podíl, kolik informací od jednoho respondenta připadlo na každého jednotlivého VNŠA, nelze exaktně určit, lze ale u každého z respondentů charakterizovat jeho dominující tematickou profilaci vztahující se ke konkrétnímu/konkrétním VNŠA. Zahrneme-li do soupisu i respondenty poskytující odpovědi na předem stanovené otázky, získáme tento přehled:¹¹⁵

	AQMI	Hizballáh	Daeš	Aš-Šabáb
Think tanky	4	10	9	4
Akademici	5	6	9	7
INGO	3	2	1	1
IGO	1	1	2	1
Svědci		2	3	
Diplomaté			3	
Armáda, bezpečnost	2	1		

Expertiza respondentů vs. zkoumaní VNŠA

¹¹² Ve třech případech odpověděli respondenti na otázky k více než jednomu VNŠA.

¹¹³ Započítány i dvě emailové a jedna skypová komunikace.

¹¹⁴ Doba trvání rozhovoru to umožňovala; rozhovory byly poměrně dlouhé, většina z nich zabrala cca 50–100 minut.

¹¹⁵ Součet expertiz respondentů za všechny čtyři VNŠA je vyšší než celkový počet respondentů, jelikož někteří poskytli informace k většímu počtu VNŠA (viz výše), nebo jejich dominující tematická profilace zahrnovala expertizu více než jednoho ze zkoumaných VNŠA.

Vzhledem v tom, že řada kontaktů byla navázána a komunikace s respondenty probíhala pouze pod podmínkou zachování plné anonymity,¹¹⁶ respondenti jsou ve výzkumu anonymizováni a nebudou už nijak dále specifikováni. V citačním aparátu jsou uváděni pod číselným kódem.¹¹⁷ Takovýto postup je v souladu s etikou vedení akademického výzkumu v sociálně-vední doméně (viz Yow 2005: 129–148).¹¹⁸

Jako druhý zdroj dat sloužily přímo dokumenty a vyjádření VNSA. Avšak vzhledem ke skutečnosti, že většina takto publikovaných materiálů je dostupná pouze v arabštině,¹¹⁹ je výtěžnost tohoto zdroje omezená. V praxi tak byly využity jen textové dokumenty v angličtině a francouzštině a pak řada videí s vyjádřeními představitelů VNSA na serveru *YouTube*.

Třetím důležitým zdrojem zůstávala odborná literatura (monografie, časopisecké články), dokumenty publikované mezinárodními nevládními organizacemi a vládami příslušných států a informace přinášené prestižním denním tiskem (dominantně New York Times, Washington Post, Le Monde).¹²⁰

Takto pojatou triangulaci zdrojů dat lze mít za natolik divergentní (viz Flick 2009: 445; Tansey 2007: 766), že dokáže kvalitně nahradit data získaná etnografickou metodou výzkumu při zachování nezbytné validity; získaná data budou tedy patřičně vyčerpávající, tj. budou pokrývat všechna kritéria zkoumaných fenoménů (eliminace tzv. zóny opomenutí), a zároveň nebudou zbytečně excesivní, tj. nebudou poukazovat k těm kritériím, která ke zkoumaným fenoménům nepřísluší (eliminace tzv. zóny neplatnosti). Data se s kritérii zkoumaných fenoménů budou překrývat právě jen v tzv. zóně platnosti (Gray 2004: 90–91).

¹¹⁶ Jako nejčastější důvod byla uváděna nutnost ochránit vlastní organizaci (a její pracovníky) angažující se ve vysoce nestabilním prostředí (ať už v dimenzi bezpečnosti zaměstnanců v terénu nebo diplomaticko-politické při nutnosti zachovat neutralitu či nenarušit pozici v rámci mezinárodních politických vyjednávání). Z velmi podobných důvodů anonymizuje své respondenty i Autesserrová (Autesserre 2010: 33).

¹¹⁷ Číslo respondentům nejsou přidělena v pořadí, ve kterém ke komunikaci s nimi docházelo.

¹¹⁸ Např. opakovaně zmiňovaná Séverine Autesserrová své důvěrné zdroje dokonce vůbec necituje a přímo čtenáře upozorňuje, že objeví-li se v textu jakákoliv data a informace prezentovaná bez bibliografického odkazu, jedná se o tento typ zdroje (Autesserre 2010: 34).

¹¹⁹ Např. i Zelinův web *Jihadology* obsahuje drtivou většinu textů (dokumentů) toliko v arabštině.

¹²⁰ Oprávněnost užití sekundárních zdrojů při vedení primárního výzkumu obhajuje Theda Skocpolová, zvláště pokud „šíře výzkumu je příliš obsáhlá na vedení čistě primárního výzkumu a jestliže jsou k dispozici excelentní studie specialistů“ (1984: 382). Legitimní je i využití korektních novinářských dokumentů (Beach – Pedersen 2013: 142–143).

4. Případové studie

Případové studie, které budou v této práci užity, budou pojaty výlučně jako metodologický nástroj pro práci s daty v souladu se zvolenou metodologií za účelem vytvoření teoretického konceptu penetrace vs. efektivita. Jejich úkolem tedy nebude přinést vyčerpávající a komplexní historicko-deskriptivní narativ, který by široce pojednával o sociálně-politickém vývoji ve sledované oblasti, nebo který by se naopak soustřeďoval na detailní sondu do určitého vybraného mikroregionu ve sledovaných oblastech. Úkolem případové studie bude naplnit čistě funkci metodologického nástroje. Bude plnit roli jakési prostorově-časové platformy, v jejímž rámci se bude operovat s těmi fenomény, které byly detekovány pro splnění výzkumného úkolu jako relevantní, a to buď na základě teoretických východisek,¹²¹ nebo ve světle zjišťovaných skutečností při vedení výzkumu samotného. Jinými slovy, kongruence, rozbor procesu i mezipřípadové srovnání se bude odehrávat na půdorysu zvolených případových studií.

4. 1. Konkretizace faktických cílů zkoumaných VNSA

4. 1. 1. AQMI

V náboženské (věroučné) rovině jsou cíle AQMI konstantní a lze říci, že jsou do jisté míry nadřazeny cílům politickým. Primárním cílem není podle slov Oumara Oulda Hammahy¹²² dominance vládnout ve světském slova smyslu, ale šířit džihád a šířit poselství proroka Muhammada, což AQMI považuje za obranu svého náboženství – islámu (YouTube 2012b). Důsledky plnění tohoto cíle jsou již politické: „*přijdeme a dobudeme Západ, celý svět*“ (tamtéž).

Obečně v politické rovině AQMI staví na antineokoloniální rétorice. Hlava AQMI, emír Abdelmalek Droukdel, zdůrazňuje úkol zabránit postkoloniálnímu přístupu židovsko-křesťanské aliance a zvláště Francie k Africe, tj. AQMI chce zabránit pokračování okupace muslimských zemí, drancování jejich přírodního bohatství a ukončit vměšování Západu do záležitostí muslimů. K dosažení těchto úkolů Droukdel hlásá nezbytnost vedení svaté války za islám a osvobození islámské půdy z nadvlády západní dominance (YouTube 2013a).

Na rozdíl od těchto strategických cílů procházejí fundamentální politické cíle AQMI v čase důležitou transformací. Původním cílem od jejího vzniku v roce 2007 je svržení alžírské vlády

¹²¹ Teoretické východisko je důležité pro zdůvodnění výběru právě těch fenoménů, s nimiž se bude ve výzkumu operovat, a ne jiných (Kofroň 2014).

¹²² Po Droukdelovi v AQMI muž číslo 2. Zabit v průběhu protipovstaleckých operací v březnu 2014.

(Larémont 2011: 245; Notes de lecture 2008: 203; Nessel 2012: 3) a ustavení takového politického řádu v Alžírsku, který bude beze zbytku založen na islámu (Tomolya 2015: 49). Tento cíl zůstává trvale v platnosti (Nessel 2012: 16, 23), leč okolo roku 2010 lze konstatovat jeho rozšíření na svržení vlád dalších států, které vystupují podle AQMI apostaticky. Jedná se o Libyi, Mali, Mauretánii, Maroko a Tunisko (Porter 2011: 7). V této souvislosti AQMI ústy Oumara Oulda Hammahy explicitně zmiňuje Mali. Hammaha říká, že vláda v Mali nemusí být přímo nutně smetena, musí však zrušit dosavadní sekulární ústavu a sekulární státní instituce a zavést právo šaría jako výlučný právní kodex: „*AQMI vás nenahradí, pouze vás povede, dá vám orientaci, pomůže i s financováním*“ (YouTube 2012a).

Nadto počínaje rokem 2011¹²³ se jako částečně transformovaný politický cíl (srovnej Porter 2011: 6) objevuje snaha po ustanovení vlastního autonomního teritoriálního zázemí v odlehlém sahelském prostoru na území států Mali, Nigeru a Mauretánie (Larémont 2011: 245; Le Heriss 2016; srovnej Nessel 2012: 81) – „*vytvoření islámského státu Azavadu v moci islámských džihádistů [...] kde vládne zákon Alláha*“ (Directives Générales 2013; srovnej Dubuc 2013). Nicméně sám Droukdel uznává, že AQMI není zatím nedostatečně silná, vojensky, finančně ani administrativně, aby se mohla sama pustit do budování islámského státu a v širším pojetí do správy a vládnutí celému sahelskému regionu. Více než na okamžité vybudování stabilního islámského státu v Sahelu se chce proto Droukdel zaměřit v přechodné fázi na spravování/vládnutí¹²⁴ oblasti Azavadu,¹²⁵ které má být založeno na prvcích šaría a má disponovat vlastní ústavou Islámského státu Azavadu, v jehož čele má být konzultativní rada (tamtéž). Vytvoření takovéto územní správy však má probíhat se zřetelem na dva vzájemně provázané aspekty, neboť pro udržitelnost budovaného protostátu je klíčové, aby získal legitimitu obyvatelstva, či jinak řečeno, aby se obyvatelstvo s formou politického uspořádání, kterou AQMI nabízí, identifikovalo. Legimitita územního útvaru ze strany obyvatelstva má anticipovat určitou míru legitimacy i ze strany mezinárodního společenství¹²⁶ a absenci vojenské intervence vedené mezinárodním společenstvím proti AQMI (tamtéž).

¹²³ V souvislosti s nezdarem realizovat původní politický cíl a současně ve vazbě na probíhající tuaréžské povstáním v severním Mali a na pád kaddáfiovské Libye, po kterém se sahelští VNSA dostali k širokému spektru lehkých i těžkých zbraní.

¹²⁴ Francouzsky *gestion*.

¹²⁵ Oblast severu Mali, kde se v roce 2012–2013 podařilo AQMI vojensky prosadit na úkor malijské vlády a zavést v ní do určité míry teritoriálně definovatelné vládnutí.

¹²⁶ Tento záměr lze interpretovat jako snahu VNSA získat mezinárodněprávní složku suverenity, která by stabilizovala a garantovala jeho postavení v mezinárodním systému.

K získání legitimacy v očích azavadské populace je podle AQMI třeba za prvé sdílet vládu s dalšími v regionu působícími VNSA a zahrnout do něj i složku především tuaréžského (ale i arabského/maurského, šongojského a peulského) obyvatelstva, které je dominantně islámské:¹²⁷ Obyvatelstvo je třeba „mobilizovat okolo našeho islámského projektu [...] a odpovědět na jejich legitimní očekávání [...] vláda [musí] zahrnovat většinu populace Azavadu [a] uvážlivé a kvalifikované osobnosti země“ (tamtéž). Za druhé se ale musí jednat o promyšlený a postupný proces, nikoli o zbrklé ovládnutí obyvatel a vnucení náboženské doktríny AQMI. Většina obyvatelstva Azavadu jsou vyznavači súfijské větve islámu, která hlásá kult nenásilí a která je v salafijském pojetí islámu, jež AQMI sdílí, chápána jako apostatická. Obě interpretace islámu jsou nesouměřitelné a představují tak nesmiřitelný religiózní a i identitární rozpor. AQMI si je toho do značné míry vědoma: „[j]estliže si skutečně přejeme, aby toto novorozeně [na islámské ideologii založený sahelský stát] rostlo ve světě mocných nepřátel připravených sprovodit ho ze světa, je třeba s ním jednat přívětivě a pomáhat mu vyrůst“ (tamtéž). To znamená, že budování islámského protostátu v Azavadu nesmí probíhat revoluční cestou násilného vynucování respektu k právu šaría, ale je třeba, aby naopak probíhalo evolučně, tedy postupným seznamováním a přivykáním si obyvatelstva na jednotlivé aspekty a složky tohoto právního kodexu. Jen tak si může AQMI vybudovat respektované postavení a získat na svou stranu loajalitu obyvatelstva. Uzavření takovéto společenské smlouvy sui generis, která bude založena na sdílení moci a loajalitě obyvatelstva, tak má AQMI přinést sníženou pravděpodobnost zahraniční intervence a sníženou míru přímé odpovědnosti za teritoriální vládnutí, čímž zbavuje vládnutí AQMI nálepky islámského emirátu (tamtéž). Zdrženlivost a uměřené politické cíle nyní tak mají být cestou k budoucímu posílení mocenských pozic a realizaci islámského projektu v Azavadu i v mezinárodní dimenzi. To finálně zahrnuje ustavení emirátu, který se má rozkládat na území Velké Sahary, tj. od západního pobřeží Mauretánie až po Čad (Bourgeot 2011: 57; srovnej Notes de lecture 2008: 203), k čemuž má sloužit pronikání katib AQMI do států rozkládajících se na území Velké Sahary a vedení subverzivní činnosti za účelem svržení tamních vlád a ustavení nových islamistických (Dubuc 2013). Jakkoliv je tato vize vzdálená, pro AQMI představuje zásadní prioritu (Nessel 2012: 23).

¹²⁷ K dělbě moci mezi ostatní VNSA (s výjimkou MNLA) skutečně došlo, avšak loajalitu většiny populace AQMI nezískala.

V roce 2013 lze zaznamenat modifikaci fundamentálního politického cíle AQMI.¹²⁸ Jedná se o posun od úmyslu vybudovat na daném území určitou (proto)státní strukturu k záměru dosáhnout schopnosti provádět cílené teroristické útoky na území těch (afrických) států, které spolupracují se západními zeměmi při operacích proti AQMI nebo jiným islamistickým VNŠA obecně (Anyadike 2016). Součástí tohoto cíle je i atakování přímo západních cílů, živých i neživých (zvl. francouzských, britských, německých, belgických a španělských), ať již na evropské či africké půdě (Larémont 2011: 245; Sambe 2013: 6; Nessel 2012: 3, 23), a „*osvobození regionu od cizí zahraniční přítomnosti*“ (Fall 2010), tj. eliminace západního vlivu na záležitosti muslimských zemí (Dubuc 2013; Tomolya 2015: 49). AQMI se tedy zaměřuje na ty západní státy (tzv. vzdálení nepřátelé), které podporují výše uvedené apostatické vlády na africkém kontinentě. Dominantně se jedná o Francii (Porter 2011: 8).

Zprostředkujícím cílem AQMI je pak zvýšený zájem o pašování zbraní, narkotik, padělaného či kradeného zboží a organizování nelegální migrace a únosů spojených s držením rukojmích a inkasování výkupného (Baken – Mantzikos 2015: 148, 151; Tomolya 2015: 54; Gilmour 2012: 2; Porter 2011: 6). Příjmy z těchto specifických cílů mají umožnit realizaci cílů vyšších.

Lze shrnout, že AQMI se se svými výše uvedenými úmysly chce prosadit jak v sociálně-politické rovině, tak religiózní. AQMI chce být jednak entitou, která spojením islamistické ideologie s poskytováním dlouhodobě nenaplněvaných potřeb a s vnímáním identitárních aspirací obyvatelstva bude představovat vítanou alternativu k současným slabým vládám, jednak AQMI aspiruje na roli aktéra, který fyzicky skoncuje s vládou odpadlíků a nevěřících (Maïga 2011: 12–13).

4. 1. 1. 1. Ukazatele cílů AQMI

Strategický náboženský cíl:

- 1) transformace právních řádů ze sekulárních na právo šaría v teritoriích pod přímým vlivem AQMI;
- 2) transformace právních řádů ze sekulárních na právo šaría v teritoriích pod nepřímým/zprostředkovaným vlivem AQMI.

¹²⁸ V roce 2013 je AQMI misí francouzské vlády Serval ze severního Mali vytlačena a její dosavadní teritoriální vládnutí v Azavadu končí. Nepočtené rozptýlené skupiny se pohybují pouze v periferních oblastech severního Mali, které jsou trvale neosídlené.

Strategický politický cíl:

- 1) rozsah diplomatické, vojenské a ekonomické přítomnosti západních zemí v muslimských sahelských státech;
- 2) rozsah těžby nerostných surovin v muslimských sahelských státech západními korporacemi;
- 3) rozsah a druh vztahů mezi západními zeměmi a státními orgány muslimských sahelských států, občanskou společností a obcemi muslimských věřících;
- 4) vznik nového (proto)státního útvaru – emirátu – a současný zánik/úpadek dosavadních sekulárních států v oblasti Velké Sahary.

Fundamentální cíl:

- 1) vznik nového vnitropolitického a společenského aranžmá v Alžírsku a současný zánik/úpadek dosavadního vnitropolitického a společenského aranžmá (vytvoření islamistického modelu řízení společnosti);
- 2) vznik nového vnitropolitického a společenského aranžmá v Libyi, Mali, Mauretánii, Maroku a Tunisku a současný zánik/úpadek dosavadního vnitropolitického a společenského aranžmá (vytvoření islamistického modelu řízení společnosti);
- 3) rozsah a druh změny priorit malijské vlády ve prospěch islamistického řízení společnosti;
- 4) vznik nového (proto)státního útvaru – islámského státu – na území států Mali, Nigeru a Mauretánie a současný zánik/úpadek výkonu moci těchto států v tomto teritoriu;
- 5) množství a druh útoků na cílové státy (sídla, osoby) na africké půdě;
- 6) množství a druh útoků na cílové státy (sídla, osoby) na evropské půdě.

Zprostředkující cíl:

- 1) rozsah zapojení do organizovaného zločinu.

4. 1. 2. Hizballáh

Rok 1982 je rokem vzniku Hizballáhu a současně i rokem, kdy hnutí také prezentuje své první motivace a úkoly, které si vytyčilo: „*být na straně utlačovaných tohoto světa proti utlačovatelům*“ (Abdul-Hussain 2009: 70). Jakkoliv toto vyjádření vyznívá frásovitě, Hizballáh jím vyjadřoval svůj úmysl postavit se vlivu a působení Spojených států, Izraele, Velké Británie, Francie a libanonské Falangy na muslimské půdě Blízkého východu (tamtéž). První ucelený dokument, který cíle organizace rozvádí a uvádí je taxativně, se objevuje až o tři roky později, tedy v roce

1985. Jedná se o tzv. Otevřený dopis utlačovaným Libanonu a celého světa. Hizballáh v něm opakovaně zmiňuje své nepřátele – Izrael, Spojené státy, Francii a Falangu (Alagha 2011: 43) – a pak ve vazbě na tyto nepřátelské entity definuje čtyři strategické cíle (tamtéž: 43–44). Za prvé, Hizballáh bude jednou provždy usilovat o vypuzení Izraele z Libanonu, o jeho naprosté zničení a osvobození Jeruzaléma z židovské okupace. Za druhé, je třeba jednou pro vždy vypudit Spojené státy, Francii a jejich spojence z Libanonu a zbavit Libanon jakéhokoliv jejich vlivu.¹²⁹ Za třetí, je nezbytné docílit popohnání falangistů před spravedlivý soud za zločiny proti muslimům i křesťanům. A za čtvrté, zajistit libanonskému obyvatelstvu právo na sebeurčení a právo svobodně si zvolit politické zřízení, ve kterém si přejí žít. Vyjádřeno slovy generálního tajemníka hnutí Hasana Nasralláha, Hizballáh se ustavil s jediným cílem, o němž usiluje: o osvobození Libanonu z okupace (YouTube 2012c).

Otevřený dopis utlačovaným Libanonu a celého světa je především sám o sobě politicko-ideologickým poselstvím, a tudíž i rétorika definování cílů v sobě nese tuto „deformaci“. Pro analytickou výzkumnou práci je proto nepochybně nutné tyto cíle „demaskovat“, tj. zpřesnit je a konkretizovat a doplnit o další, které třeba přímo v materiálech Hizballáhu explicitně nefigurují, leč lze je z nich vyvodit. A konečně je třeba rovněž specifikovat modifikace cílů a jejich vývoj v průběhu relativně dlouhé doby existence tohoto hnutí.¹³⁰

Politicko-ideologickým poselstvím Hizballáhu je idea „*ummy propojené s muslimy celého světa*“ (Schiesz 2014: 17). Proto je dobré strategickým cílům Hizballáhu, s ohledem na jejich původní formulaci, rozumět ve světle záměru prosadit šíitský islám jako definiční znak a konstitutivní princip organizace jakékoliv sociální skupiny. Tímto způsobem lze formulovat sadu cílů hnutí, které lze interpretovat jako fundamentální, jež se od strategických cílů odvíjejí. Pod formulací svobodné volby politického zřízení je dobré si představit rozhodnutí Hizballáhu vybudovat „*výlučně šíitský islámský stát v Libanonu s Íránem jako jeho modelem*“ (Ciment 2015: 340) včetně šíření myšlenek íránské šíitské revoluce (Van Engeland 2008: 36). Hizballáh měl tedy v úmyslu vytvořit

¹²⁹ Z důvodu vlivu Západu a dominancí falangistů ve vnitrolibanonských záležitostech považoval Hizballáh společenské uspořádání v Libanonu a tím i celý libanonská stát za neprosto nelegitimní.

¹³⁰ Od poloviny osmdesátých let 20. století až po současnost desátých let 21. století.

politický systém, který bude stát na islámském pojetí organizace společnosti bez ohledu na většinové přání obyvatel Libanonu.¹³¹ Osvobození Jeruzaléma z židovské okupace nese v sobě záměr vytvořit na území celé Palestiny islámský stát. Zničení Izraele a zamezení pronikání vlivu Západu do Palestiny a Libanonu představuje cíl v podobě sabotování a zablokování blízkovýchodního mírového procesu (Ciment 2015: 340).

Zprostředkující cíle na nejnižší hladině jsou v zásadě nástroji realizace cílů na vyšších hladinách. Můžeme za ně považovat především zajímání rukojmích, unášení letadel a provádění bombových útoků na nepřátelské cíle, včetně sebevražedných (Rothenberger – Kotarac 2015: 97; Szekely 2012: 116; Pape – Feldman 2010: 205) a dále stažení izraelských jednotek z jižního Libanonu,¹³² Golanských výšin a území tzv. farem Šibáa,¹³³ propuštění Izraelem vězňů Libanonců a návrat palestinských uprchlíků (Stewart 2013: 179; Kotia – Edu-Afful 2014).

Jak již bylo řečeno, k cílům, které si Hizballáh vytyčil v počátečním období své existence, přibýly v průběhu času další. Charakteristikou této změny je pokles důrazu na konfrontaci s Izraelem (nikoliv však její ukončení) a naopak zesílení zájmu o Libanon. „*Cíle Hizballáhu se změnilly od boje s Izraelem k ovládnutí Libanonu a okupování Bejrútu*“ (Abbas 2016). S touto transformací cílů je spojena důležitá skutečnost, že totiž Hizballáh částečně opouští identitu VNSA, jelikož právě konsolidace libanonského státu chce dosáhnout bez použití násilí. Nové cíle tak logicky korespondovaly s novou rolí Hizballáhu, kdy původně výlučně militárně se profilující aktér rozšiřuje svůj záběr a aktivity do oblasti budování státu¹³⁴ a stává se tak subjektem majícím vedle násilných cílů také cíle „měkké“, ve své podstatě nenásilné.

Významným mezníkem v posunu cílů hnutí tímto směrem je nepochybně ukončení libanonské občanské války.¹³⁵ v období krátce po jejím ukončení podpisem tzv. Taífské dohody v roce

¹³¹ Jakkoliv toto pojetí platilo do roku 1990, Hizballáh nicméně od takto formulovaného pojetí cíle ustupuje (YouTube 2015a; Stewart 2013: 179). V současnosti 21. století chápe instalaci islámského státu iránského typu jako utopické a přiklání se k organizaci libanonské společnosti na základě demokratické politické volby (Samii 2006: 33; YouTube 2015a). Ještě je důležité doplnit, že Hizballáh, na rozdíl od AQMI a Daeše, nemá v úmyslu prosazovat islám do společnosti násilně, ale pouze pokud si ho společnost sama svobodně zvolí jako svoji vlastní cestu (Alagha 2011: 62). Hasan Nasralláh k této problematice říká: „*Kdybychom byli v zemi islámu a kdyby drtivá většina obyvatel byla muslimská, byli bychom bezpochyby islámská republika*“ (YouTube 2015a).

¹³² Izraelské jednotky přítomné v jižním Libanonu od roku 1978 se stáhly v roce 2000.

¹³³ Sporná území v blízkosti libanonských, syrských a izraelských hranic. Viz Kipnis (2013) a Wiegand(ová) (2011: kap. 6).

¹³⁴ Van Engeland hovoří o nové roli Hizballáhu jako aktéra *nation-buildingu* (2008: 39).

¹³⁵ Občanská válka v Libanonu probíhala v letech 1975–1989.

1989 Hizballáh přehodnocuje svůj vztah k libanonskému státu.¹³⁶ Tím, že Taífská dohoda ukončuje politický konfesionalismus a zavádí rovnoprávnost mezi muslimy a křesťany (Document de l'entente national – Accord de Taef, nedatováno), přestává hnutí vnímat a označovat libanonský stát, kde doposud měli maronitští křesťané privilegované postavení, za nepřijatelný a akceptuje jeho legitimní existenci (Daniel 2012: 70). Tato vnitřní transformace Hizballáhu se plně projevuje v roce 1992, kdy hnutí kandiduje v parlamentních volbách a i „*libanonská společnost se posouvá v chápání Hizballáhu jako spíše politického než náboženského subjektu*“ (YouTube 2015a). Tento posun je dále umocněn roky 2000 a 2005. V roce 2000 opouští Izrael a Jiholibanonská armáda nárazníkové pásmo v jižním Libanonu. Část příslušníků jiholibanonské armády je postavena před soud. Hizballáh tak dosahuje dvou ze svých čtyř strategických cílů.¹³⁷ v roce 2005 vstupuje Hizballáh poprvé do libanonské vlády. Tyto skutečnosti se zásadně promítly do dalšího směřování hnutí a vyžádaly si tak i reformulaci jeho cílů.

Jedná se o dva základní směry politiky Hizballáhu, jak dokládá i program hnutí pro parlamentní volby v roce 2005 (Alagha 2011: 88–89). Za prvé, zbývající původní čtvrtý a dosud nerealizovaný cíl (eliminace Izraele a osvobození Palestiny od sionistické nadvlády, v širší rovině vybudování šiitské ummy v Palestině a Libanonu) se do jisté míry mění. Hizballáh se vůči existenci sionistického státu na palestinské půdě přestává stavět již tak vyhrčeně. Hasan Nasralláh deklaruje, že jsou to Palestinci (a nikoli tedy Hizballáh), kdo musí otázku Izraele jednou vyřešit. A Hizballáh bude rozhodnutí Palestinců respektovat (YouTube 2015a). Nasralláh mluví dokonce o řešení blízkovýchodního problému v podobě „*vytvoření jednoho státu, kde by koexistovali vedle sebe muslimové, židé i křesťané. Státu demokratického, pluralistického a multikulturního*“ (tamtéž). Současně s tím Hizballáh ale nepřestává zdůrazňovat důležitost zajištění nezávislosti Libanonu odmítnutím poručnictví a intervencí do vnitřních záležitostí země ze strany jakýchkoliv zahraničních sil a důležitost ochrany proti Izraeli včetně dokončení osvobození území farem Šibáa (Alagha 2011: 88). Hizballáh tedy do značné míry transformuje dosavadní ostře protiizraelský postoj do zdůrazňování důležitosti podpory Palestinců. Tento postoj Hizballáh vyvazuje z „povinnosti“ vést proti Izraeli trvalý boj¹³⁸ a naopak mu dává příležitost uskutečňovat „*sporadické útoky proti Izraeli, kdykoliv se hnutí domnívá, že palestinské zájmy jsou v ohrožení*“ (Baumgarder

¹³⁶ V témže roce umírá i íránský duchovní vůdce Rúholláh Chomejní. Následné zmírnění íránské revoluční rétoriky ovlivnilo i pokles radikálního odhodlání Hizballáhu.

¹³⁷ S postupným nárůstem svého vlivu a moci v Libanonu a s vlivem Syrie a Íránu na vnitrolibanonské záležitosti začal Hizballáh naplňovat i třetí ze svých cílů, tj. úsilí o pokles vlivu Západu na politiku v Libanonu.

¹³⁸ V praktické rovině se tato modifikace cíle projevila útlumem v provádění bombových útoků a zadržování rukojmích (Ciment 2015: 340–341).

2012: 58). Přes zmírnění rétoriky hnutí je ale třeba mít na paměti, že „(o)dpor vůči sionistickému nepříteli zůstává stále jádrem jeho ideologie“ (Lutz 2014: 7). Nasralláh nepřestává tvrdit, že není možné rezignovat na osvobození Palestiny zpod ilegální židovské okupace a na návrat vyhnaného palestinského lidu, není možné vzdát se Jeruzaléma. Stále je třeba bránit Libanon před možnou izraelskou agresí (YouTube 2012c; 2013b).

Za druhé, proměna hnutí z nábožensky do politicky orientovaného subjektu se projevuje prudkým nárůstem zájmu o libanonskou společnost jako celek. Již to nejsou jen jiholibanonští šíité, ale Hizballáh deklaruje zájem o každého Libanonce bez ohledu na jeho konfesní příslušnost (tamtéž). Ve volebním programu Hizballáh všem Libanoncům deklaruje, že se zasadí o vymýcení chudoby oživením libanonského hospodářství (Alagha 2011: 89). „*Obnova Libanonu byla nyní hlavní prioritou hnutí*“ (Pintak 2003: 314) a poskytování veřejných statků¹³⁹ Libanoncům touto obnovou prioritním cílem (srovnej Alagha 2011: 89). Hizballáh se sám přestává označovat za aktéra, který má v plném rozsahu nahradit libanonský stát, a chápe svou roli jako doplňující (vylepšující) dosa- vadní společenský model (Daniel 2012: 72).

Tato transformace cílů, započatá v roce 1998, kdy Hizballáh přestává považovat výchozí cíle formulované v Otevřeném dopise za výlučně směřodatné (Alagha 2011: 161), je formálně Hizballáhem stvrzena v roce 2009 v dokumentu nazvaném Nový manifest (tamtéž: 115–138). V něm hnutí původní cíle z roku 1985 definitivně označuje za zastaralé a překonané (Lutz 2014: 7; Rotherberger – Kotarac 2015: 97) a za své hlavní úkoly si v něm Hizballáh vytyčuje odolat americkému globálnímu a izraelskému lokálnímu útlaku a přebudovat libanonský stát na jednotný domov pro všechny sobě si rovné Libanonce (Alagha 2011: 122). Hasan Nasralláh tento „přerod“ Hizballáhu vyjadřuje slovy: „*jsme národní stranou a naše cíle mají národní charakter*“ (YouTube 2015a).

K zatím poslední modifikaci dílčích cílů došlo v souvislosti s konfliktem v Levantě (O’Sullivan 2013: 5). Hizballáh usiluje o zachování vojenských kapacit syrské vlády, zachování logistických tras mezi Damaškem a Libanonem a zamezení vzniku sunnitského režimu v Sýrii (Sullivan 2014: 10).

Hizballáh na dlouhé, více než třicetileté cestě prošel důležitými momenty svého vývoje, v nichž se zásadním způsobem transformovaly jeho cíle. Organizace, která si v počátku kladla úkoly, které zasahovaly prakticky výlučně do oblasti „vysoké politiky“, v současnosti dospěla

¹³⁹ Mezi tyto veřejné statky spadalo především vytváření pracovních příležitostí, zřizování škol a zdravotnických zařízení, zahájení bytové výstavby (Baumgarder 2012: 59; srovnej Van Engeland 2008: 39).

i k měkkým motivacím „nízké politiky“. Ačkoliv to neplatí absolutně, z Hizballáhu jakožto destruktora státu se stal aktér, který se podstatnou částí své aktivity naopak o budování státu zasazuje a aktivně se na něm podílí.

4. 1. 2. 1. Ukazatele cílů Hizballáhu

Strategický náboženský cíl:

- 1) transformace právních řádů ze sekulárních na právo šaría v teritoriích pod přímým vlivem Hizballáhu;
- 2) transformace právních řádů ze sekulárních na právo šaría v teritoriích pod nepřímým/zprostředkovaným vlivem Hizballáhu.

Strategický politický cíl:

- 1) rozsah teritoriálního rozmístění izraelské armády na území Libanonu;
- 2) rozsah teritoriálního rozmístění arabských/muslimských ozbrojených jednotek na území současného Izraele (ozbrojené jednotky židovského státu jsou v tomto prostoru nepřítomny/eliminovány);
- 3) v Izraeli (či v jeho části) došlo/dochází k vytvoření nového vnitropolitického a společenského aranžmá a k přijetí nového právního řádu, jež jsou založeny na islámském (islamistickém) modelu řízení společnosti a jež nahradily dosavadní (sekulární/židovské) vnitropolitické a společenské aranžmá a dosavadní právní řád;
- 4) intenzita diplomatických, vojenských a ekonomických ingerencí Západu a Falangy (ať už vedených přímo z území Libanonu nebo zprostředkovaně) do agend libanonských státních orgánů (a libanonské společnosti jako celku);
- 5) cílená politika Hizballáhu mající vliv na blokování blízkovýchodního mírového procesu;
- 6) počet příslušníků Falangy ve srovnání s rokem 1975 (počátkem libanonské občanské války);
- 7) počet soudních řízení s příslušníky Falangy ve srovnání s rokem 1975 (počátkem libanonské občanské války).

Fundamentální cíl:

- 1) existence státního útvaru na území současného Libanonu vykazujícího shody s vnitřní politickou organizací společnosti v Íránu;

- 2) existence státního útvaru na území současného Izraele s dominantním mocenským postavením palestinského etnika a s organizací společnosti založené na islámském právním systému;
- 3) pravidelné konání svobodných (nezmanipulovaných) parlamentních a municipálních voleb, do jejichž konání a výsledku neoprávněně nezasahují vnější ani domácí političtí aktéři;
- 4) absence diskriminace na principu konfesním, etnickém apod.;
- 5) existence jediného muslimsko-židovsko-křesťanského státního útvaru na území dnešního Izraele a Libanonu.

Zprostředkující cíl:

- 1) útoky (typicky bombové útoky, unášení letadel a osob) namířené proti západním cílům;
- 2) izraelská armáda ovládá území Golanských výšin a území tzv. farem Šibáa;
- 3) propuštění Izraelem vězněných Libanonců;
- 4) návrat palestinských uprchlíků;
- 5) po každém izraelském vojenském vystoupení proti Hizballáhu (Libanonu) následovala ze strany Hizballáhu protiizraelská ozbrojená odpověď;
- 6) Hizballáh má podíl na posilování vojenských (mocenských) kapacit alavitského režimu v Sýrii.

4. 1. 3. Daeš

Zrod organizace se datuje létem roku 2006.¹⁴⁰ Za více než deset let své existence skupina prošla značným organizačním vývojem a také míra úspěchu při realizaci jejího politického cíle se významně proměňovala. Oproti tomu samotné cíle, které si skupina vytyčila, zůstávají po celou dobu bez zásadní změny.

V roce 2015 Siebert, von Winterfeldt a John publikovali stať, která se cele věnuje definování cílů Daeše. Níže uvedené cíle budou do značné míry převzaty z práce oné trojice, jelikož autoři analyzovali projevy a výroky představitelů Daeše a rovněž vycházeli z poznatků téměř šesti desítek

¹⁴⁰ Původně organizace nesla název Islámský stát v Iráku (ISI), v roce 2013 se označila jako Islámský stát v Iráku a Levantě (ISIL) a v červnu 2014 přijala název Islámský stát (Daeš, z arabského označení *ad-Dawla al-'Islámija*).

odborníků a specialistů, kteří se problematice Daeše věnují. Jejich zjištění tak mají vysokou vypovídající hodnotu. Zdroj bude nicméně doplněn o další primární prameny a poznatky z relevantní odborné literatury.

K náboženským strategickým cílům Daeše patří globální vzestup moci sunnitského islámu a v jeho rámci celosvětová expanze práva šaría v podobě, kterou Daeš interpretuje (Siebert – von Winterfeldt – John 2015: 36). Daeš má Korán za „*jediný pramen při schvalování zákonů, práv a ústav*“ (Gerges 2016: 271). Podle nejvyššího představitele organizace al-Bagdádího musí sunnitští muslimové po celém světě požívat důstojnosti a užívat sílu, aby tak jako v minulosti byli respektovanými pány světa. Za tím účelem má být ustaven chalífát v Iráku a Levantě. Chalífát znamená „*nahrazení suverenity státu Božím panováním*“ (tamtéž: 223) a jeho smyslem je „*vymýtit existující sociální řád a nahradit jej novým morálním a náboženským systémem, který vtělí právní pravidla Arábie sedmého století do dnešní společnosti dvacátého prvního století*“ (tamtéž: 271). Vytvoření chalífátu chápe Daeš jako svoji povinnost a je povinností všech muslimů se na tomto vytváření podílet. Pokud by tak neučinili, jednalo by se o hříšné jednání. Součástí tohoto uspořádání má být likvidace všech polyteistických náboženství ve prospěch rozšíření monoteistického islámu (Siebert – von Winterfeldt – John 2015: 36; Napoleoni 2015: 18).

Do politických strategických cílů se řadí zřízení Islámského státu, skrze nějž má být vykonávána moc chalífátu. Daeš se považuje za jedinou oprávněnou skupinu mezi sunnity, která se má na řízení Islámského státu podílet. Vyžaduje vůči sobě absolutní poslušnost sunnitů, a to včetně respektu k nejvyššímu představiteli Islámského státu – chalífovi –, kterého Daeš vyhlásí. Neposlušnost vůči chalífovi považuje Daeš za neposlušnost vůči Alláhovi (Siebert – von Winterfeldt – John 2015: 37–38; Al Hayat Media Center, nedatováno).¹⁴¹ Podle jednoho z lídrů Daeše, Abú Abdulláha al-Masrího, má Islámský stát za úkol získat zpět „*hory, zemědělskou půdu, moře, řeky*“ a přivést zpět všechny vyhnané věřící sunnity, čímž bude napravena nespravedlnost způsobená nevěřícími na základě Sykesovy–Picotovy dohody (The Guardian 2015a).¹⁴²

Vytvoření muslimské společnosti (Stern – Berger 2015: 82) v Iráku a Levantě představuje první z fundamentálních cílů. Společnosti, v níž bude odstraněna nadvláda šíitů a v níž klíčové pozice obsadí sunnité. Společnosti, která má utvořit „*národ, kde bude vládnout islámský zákon*“

¹⁴¹ Tuto svou autoritu staví na tvrzení, že ten, kdo dokáže ovládnout souvislé území, zavést v něm politický řád na bázi šaría a kdo dokáže porážet nepřátele chalífátu, má nejen povinnost, ale i právo v čele chalífátu stanout a vést ho. Z tohoto důvodu se Daeš považuje za legitimního reprezentanta všech sunnitských muslimů.

¹⁴² Tajná dohoda mezi Velkou Británií a Francií z roku 1916, kterou si obě země rozdělily vlivové zóny na Blízkém východě.

šaría“ (Sullivan – Adam 2014). Takový „národ“ v perspektivě Daeše ale nebude sociálně spravedlivý a rovný v právech, jelikož nesunnitské skupiny obyvatelstva jsou neprivilegované. Privilegované postavení v něm mají mít pouze sunnitě, navíc však jen ti, kteří se ztotožní s extrémním výkladem Koránu podle Daeše. Bude se tak jednat v zásadě o „totalitní systém [...], který je zakotven v reakční interpretaci šarii. V něm je každý, kdo nesouhlasí s takovou intrerpretací, považován za odpadlíka, což je hříchem zasluhujícím smrt“ (Gerges 2016: 216).

Druhým fundamentálním cílem je odstranění současných režimů v Iráku a Levantě, případně obecně na celém Blízkém východě. Tyto režimy zde byly ustanoveny jednak zahraničními silami, jednak jsou apostatické (alavitě v Sýrii, šiitě v Iráku). Jak se vyjádřil vůdce Daeše, Abú Bakr al-Bagdádí, jsou proto naprosto nelegitimní a musí být svrženy (Hashim 2014: 7), přičemž Daeš přitom jednoznačně počítá pouze s násilnou cestou. Do tohoto cíle spadá také úmysl nepřipustit jakékoliv zasahování zahraničních sil do oblasti a navrácení Západem a sekulárními arabskými režimy uchrácených území všem muslimům (Siebert – von Winterfeldt – John 2015: 39–41). Jinak řečeno, cílem je překreslení či pregnantněji, smazání hranic ustavených evropským kolonialismem a arabským nacionalismem (Fellous 2015: 257–258; Caris – Reynolds 2014: 9): „*Naším cílem je vytvoření Islámského státu, který, jak přikázal Prorok, neuznává hranice*“ (Wood 2015), říká Abú Muhammad al-Adnání, mluvčí Daeše.¹⁴³

Za třetí je to záměr, aby vytvořený teritoriální útvar opravdu fungoval jako stát, je tu tedy potřeba funkčního *state-buildingu* a organizační konsolidace pro garantování trvalosti politického projektu (Gerges 2016: 270). Lze v této souvislosti hovořit o třech větvích tohoto cíle. Jedná se nejprve o složku strukturální, tedy o záměr vytvořit funkční hierarchizovanou vládní strukturu s institucionálním zastřešením. Dále o složku vojenskou umožňující bránit a rozšiřovat územní državu, garantovat bezpečí obyvatelstvu, zabezpečit dopravní a energetickou infrastrukturu a zdroje. Samotné ozbrojené jednotky musí být schopny hybridních operací, tj. otevřeného i guerillového způsobu vedení boje. A nakonec o složku ekonomickou, jejíž hlavním obsahem je schopnost produkovat zisk, distribuovat veřejné statky a vytvořit stabilizované hospodářství (Siebert – von Winterfeldt – John 2015: 40–42).

Za čtvrté je to úmysl odstranit všechny protimuslimské síly ve světě. Tento poslední fundamentální cíl je sice formálně vytyčen od počátku existence Daeše¹⁴⁴ a organizace jednoznačně preferovala vedení boje proti blízkému, a nikoli vzdálenému nepříteli (Gerges 2016: 250), nicméně od

¹⁴³ Al-Adnání zahynul v roce 2016.

¹⁴⁴ Cíle Daeše reflektují východiska salafijské ideologie (viz Gerges 2016: 34–35), v níž celosvětová porážka nemuslimů zaujímá významné postavení.

druhé poloviny roku 2015¹⁴⁵ získává tento cíl na důležitosti, kdy Daeš se začíná zaměřovat na nemuslimské síly zevnitř jejich území (Siebert – von Winterfeldt – John 2015: 40). Tím byla hranice mezi „blízkým a vzdáleným nepřítelem smazána“ (Gerges 2016: 250). Realizace tohoto cíle spočívá především ve snaze oslabit společnosti v západoevropských zemích cestou okázalých teroristických útoků a vyvoláním hromadné nespokojenosti obyvatelstva s vládnoucími elitami. Tím chce Daeš podlomit důvěru západoevropského obyvatelstva ve společensko-politické uspořádání v jejich zemích (Fellous 2015: 40). Vedle toho, jak podotýká arabista Jan Čuřík,¹⁴⁶ se Daeš „snaží vyvolat na Západě spirálu násilí, která povede k likvidaci umírněných evropských muslimů a radikalizaci jejich zbytku“ (Hudema 2016). V tomto duchu al-Adnání vyzývá ty stoupence Daeše, kteří se nacházejí mimo chalífát, aby „podnikali útoky proti nepřátelům kdekoliv a jakkoliv“ (Schmitt 2016). Celá radikalizovaná muslimská komunita se tak má obrátit proti původnímu evropskému obyvatelstvu a dokonat v konečném důsledku rozvrat současného politického řádu v Evropě. Do tohoto cíle také spadá, byť spíše deklaratorně než prakticky, zničení Izraele, útoky proti Spojeným státům a vyhnání všech nemuslimů z Arabského poloostrova (Wood 2015; Gerges 2016: 6).

A za páté se jedná o cíle spojené s funkčností Islámského státu. Jak uvádí Daeš v jednom ze svých dokumentů, klíčová je pro něj těžba nerostných surovin, hlavně ropy a plynu, produkce zlata jako měny, zajištění archeologických nalezišť, budování obchodních cest propojující vytvářená ekonomická centra a výrobní podniky (zbraně, potraviny) v nich a rozvoj „zahraničního obchodu“. Smyslem je snaha stát se soběstačným a na vnějším okolí nezávislým aktérem (The Guardian 2015a). Takový stav je možno považovat za dlouhodobý záměr Daeše, za touhu po trvale udržitelném modelu chodu státu. V počátečních fázích svého ustavování je ale Daeš do značné míry více lupičem než investorem. Jeho aktivity se tak zaměřují především na rabování ropných nalezišť a prodej ropy na černý trh, výběr výpalného, vylupování bank a rabování archeologických nalezišť s následným prodejem artefaktů na černý trh, únosy lidí pro výkupné a obchodování se zotročenými (!) zajatci (Fellous 2015: 113–120; Damgé 2015).

K cílům zprostředkujícím patří záměr v rámci etno-sektářské čistky zabít nebo zotročit¹⁴⁷ šíitské Turkmeny, Jezídy, Šabaky, křesťany, a ačkoliv to jsou mnohdy sunnité (!), také Kurdy

¹⁴⁵ Počátkem tohoto období začíná Daeš významně způsobem ztrácet rozsáhlá území, která měl pod svou kontrolou od léta 2014, a začíná se reorientovat na organizování a financování spektakulárních teroristických útoků proti civilnímu obyvatelstvu motivovanými sympatizanty na západoevropské půdě.

¹⁴⁶ Čuřík je bývalý ředitel Orientálního ústavu Akademie věd České republiky.

¹⁴⁷ Daeš šíitské muslimy bez výjimky vraždí. Křesťanům (a Židům) umožňuje přestup k islámu nebo po zaplacení speciální daně si zachovat svou víru. Pohanům (polyteistům a ateistům) umožňuje přestup k islámu, a pokud tak neučiní, jsou zavražděni.

(srovnej Siebert – von Winterfeldt – John 2015: 42). Čím více mrtvých nepřátel „pravého“ islámu, tím lépe (Wood 2015).

Za druhé je cílem radikalizace sunnitských muslimů (a eventuálně i nevěřících např. ze Západu, kteří přestoupí na víru) a jejich přesvědčení o správnosti rozhodnutí připojit se k chalífátu (srovnej Siebert – von Winterfeldt – John 2015: 39, 41–42). Chalífát podle al-Bagdádího potřebuje jak odborníky (lékaře, inženýry, znalce islámského práva apod.), tak mladé bojovníky (Napoleoni 2015: 18; Gerges 2016: 269).

A za třetí je zprostředkujícím cílem Daeše přemoci konkurenční radikálně-islamistická hnutí a vypracovat se do postavení lídra džihádu (srovnej Siebert – von Winterfeldt – John 2015: 39, 42). Ke skupinám, které chce Daeš zničit patří an-Nusrá (a obecně al-Káida jako taková), Hizballáh, Hamás nebo Muslimské bratrstvo (Byman 2015a: 171; 2015b).

Daeš po celou dobu své existence sleduje jasný cíl – vybudovat svrchovaný stát se společností, která se s ním bude jednoznačně identitárně identifikovat. Tento záměr je konstantní a Daeš jeho formulaci v průběhu času nijak zásadně nemění. Jeho odhodlání začít okamžitě tento cíl naplňovat ho zcela zřetelně odlišují od jiných radikálně islamistických hnutí, které takový cíl považují možná za optimální ideál, avšak jeho realizaci ani rétoricky neplánují v reálném čase.

4. 1. 3. 1. Ukazatele cílů Daeše

Strategický náboženský cíl:

- 1) počet států s ústavami obsahujícími ustanovení reflektující politické preference sunnitského islámu ve srovnání s přelomem 20. a 21. století;
- 2) podíl parlamentních politických stran ve světě prosazujících politické preference sunnitského islámu ve srovnání s přelomem 20. a 21. století;
- 3) počet sunnitských věřících celosvětově ve srovnání s přelomem 20. a 21. století;
- 4) počet států s právními řády založenými na dominantním postavení práva šaría ve srovnání s přelomem 20. a 21. století;
- 5) existence teritoriálně definovatelného nového (proto)státního útvaru – islámského (islamistického) chalífátu –, v němž a) uplatňovaný sociální řád je založen na modelu prvotní ummy, b) neexistuje svoboda vyznání jiného náboženství než salafijské verze sunnitského islámu, c) vrcholné postavení zastává chalífa.

Strategický politický cíl:

- 1) vznik nového (proto)státního geopolitického útvaru a současný zánik/úpadek dosavadních sekulárních států v oblasti (vytěsnění a zánik moci států).

Fundamentální cíl:

- 1) na území chalífátu zastávají klíčové pozice a mají výsadní postavení sunnitě (ne-sunnitské skupiny jsou marginalizovány);
- 2) v zemích Blízkého východu dochází k vytvoření nového vnitropolitického a společenského aranžmá (islamistický model řízení společnosti nahrazuje dosavadní vnitropolitické a společenské aranžmá, včetně pozbytí platnosti tamních dosavadních právních řádů);
- 3) rozsah diplomatické, vojenské a ekonomické přítomnosti zahraničních sil v oblasti Iráku a Levanty;
- 4) vytyčení nového průběhu hranic na Blízkém východě (odstranění hranic podle Sykesovy–Picotovy dohody);
- 5) kontinuální alternace mezi vedením rozsáhlého otevřeného boje s „těžištěm“ (rozlišování území na frontu a týl) a vedením překvapivých útoků ze zálohy bez „těžiště“ (nerozlišování území na frontu a týl);¹⁴⁸
- 6) trvalá funkčnost chalífátu díky stabilizovanému hospodářství;
- 7) Daešem iniciované konfrontace mezi sjednocenou muslimskou komunitou a nevěřícím obyvatelstvem v nemuslimských státech (za účelem odstranění protimuslimských sil ve světě);
- 8) objem Daešem organizovaného prodeje uměleckých artefaktů z archeologických nalezišť;
- 9) počet ekonomických center a výrobních podniků (zbraně, potraviny) (a eventuálně i vzájemně logisticky/dopravně propojených).

Zprostředkující cíl:

- 1) únosy lidí pro výkupné, obchodování se zotročenými osobami;
- 2) počet osob, které přicestovaly do chalífátu s úmyslem zde žít a začlenit se do místní společnosti;
- 3) zánik/marginalizace konkurenčních hnutí, deklarace/politiky konkurenčních hnutí respektujících vůdčí postavení Daeše (přemožení lokálních i globálních konkurenčních radikálně-islamistických hnutí, vypracování se do postavení lídra džihádu).

¹⁴⁸ Srovnej Gray 2007: 248.

4. 1. 4. Aš-Šabáb

Vznik aš-Šabábu se datuje rokem 2006. Organizace prošla během své existence důležitým mezníkem, který se promítl co do charakteru vytyčených cílů. Ty měly zpočátku v reakci na zahraniční intervenci nacionální charakter a byly úzce zaměřeny na geografickou oblast Somálska, případně tzv. Velkého Somálska (viz níže). Až po roce 2008, s ohledem na postupný příklon k al-Káidě Central, se cíle přinejmenším rétoricky internacionalizují a organizace si je vytyčuje v širokém globálním prostoru. Tato transformace spektra cílů nebyla ale absolutní. To bylo způsobeno značnou heterogenitou organizace; jedna část okolo Hasana Dahira Aweyse kladla důraz na domácí somálskou problematiku, druhá část ztělesňovaná Ahmedem Abdi Godanem byla orientována globálněji (Thomas 2013: 416).¹⁴⁹ Názorová fragmentace má svůj původ jednak v nejednoznačnosti vnitřního přesvědčení organizace, zda je nezbytné rozšiřovat záběr nad rámec původních cílů, jednak je aš-Šabáb je úzce propojen s klanovou strukturou, která v Somálsku nikdy nepřestala být jediným funkčním modelem společenské organizace. Jelikož „*skupina snadno podléhá klanové politice, vnitřním rozporům a nestálým spojenectvím*“ (Global Security 2016), jednotlivá křídla aš-Šabábu závisí na podpoře a loajalitě jednotlivých klanů, na jejichž území VNŠA působí, přičemž zájmy, přesvědčení a preference těchto klanů (resp. jejich vůdců) mají zásadní dopad na formulaci cílů aš-Šabábu a jeho další směřování. Tím, že klanová politika je do značné míry nesourodá a že jednotlivé oblasti Somálska pod teritoriální kontrolou aš-Šabábu jsou diferenciovány pod správu jeho „emírů“, se tak formují křídla buď s nacionálním, nebo s internacionálním pohledem. Internationalistické křídlo je ve svém názoru současně vedle postoje klanů podporováno také penězi přítékajícími ze zemí Perského zálivu (Menkhaus 2011: 21; Wise 2011: 7; Masters – Sergie 2015; Global Security 2016).¹⁵⁰ Zůstává tedy do určité míry otevřenou otázkou, „*zda je prioritou aš-Šabábu převzetí politické moci v Somálsku nebo transformování somálské společnosti do striktně islámského státu. Různí lídři aš-Šabábu mají pravděpodobně různé priority, ale prozatím se zdá, že organizace je oddána dosažení obou cílů*“ (Shinn 2011: 215; srovnej Cronin 2010: 13; Solomon 2015: 57; Wise 2011: 5). Tato divergence se tedy promítá i do vytyčování cílů aš-Šabábu.

Za strategický náboženský cíl aš-Šabábu je možno považovat zřízení chalífátu a implementaci práva šaría v globálních rozměrech. Jak uvádí mluvčí organizace Ali Mohamud Rage Dhere, „*aš-Šabáb je islamistické salafijské hnutí, které chce kompletně zavést šariú. Naším cílem je návrat*

¹⁴⁹ Obě frakce ale spojuje militantní islamistická ideologie (Thomas 2013: 416).

¹⁵⁰ I internacionální větev aš-Šabábu ale bere na vědomí, že vnitrosomálské záležitosti mají prioritu před záležitostmi globálními: „*jak jednou budeme úspěšní v řešení somálských problémů, tak pak budeme šířit boží milost a jeho zákon do zbytku světa*“ (YouTube 2009).

chalífátu. Chceme tento systém navrátit a vládnout s ním celému světu“ (YouTube 2009). A Ahmed Abdi Godan k tomu dodává: „*Budeme bojovat a naše války neukončíme, dokud islámská šaría nebude zavedena na všech kontinentech světa a dokud muslimové neosvobodí Jeruzalém*“ (Solomon 2015: 56). Tento cíl má zjevně internacionální charakter a není tak vnímán celým hnutím jako naprosto klíčový (viz Solomon 2014: 361; 2015: 56). Lze ho navíc datovat až po roce 2009–2010, kdy aš-Šabáb začal formálně vystupovat jako franšiza al-Káidy Central.

Jako strategický politický cíl aš-Šabábu lze z vyjádření jeho mluvčího definovat záměr osvobodit somálskou zemi od útlaku a kolonizace (YouTube 2009; 2013c; 2014b), rozuměj úmysl eliminovat jakoukoli politickou konfiguraci, v níž by aš-Šabáb nebyl monopolním držitelem moci. Vyjádřením takové optimální konfigurace je ustavení Islámského státu fungujícího na principu práva šaría na území tzv. Velkého Somálska, který bude zahrnovat území Somálska v současných mezinárodních hranicích, etiopský Ogaden, Džibutsko a severovýchodní Keňu (Shuriye 2012: 280, 282; The Mackenzie Institute 2015; Shinn 2011: 211).

Fundamentální cíl představuje eliminace zahraničního vlivu a vedení džihádu proti zahraničním interventům do Somálska (Shuriye 2012: 283; The Mackenzie Institute 2015; YouTube 2013c), což konkrétně znamená likvidaci somálské (kolaborantské) vlády, peacekeepingových jednotek AMISOM¹⁵¹ a vedení útoků proti státům, které somálskou vládu podporují (typicky západní svět), a proti státům, které vysílají jednotky do mise AMISOM (především Etiopie, Keňa, Uganda a Burundi) (Menkhaus 2011: 21; Global Security 2016; Intergovernmental Authority on Development 2016: 4; The Mackenzie Institute 2015; YouTube 2011). Tento cíl má nacionální charakter a je tak vlastní celému hnutí po celou dobu jeho existence. Za další fundamentální cíl aš-Šabábu lze také považovat „*přelití jeho ideologie do celého Afrického rohu a dále do centrální, jižní východní Afriky*“ s nadějí „*zlikvidovat všechny ostatní tradiční formy islámu, které jsou zde běžné*“ (Ali 2008: 3).

Jako zprostředkující cíle se jeví za prvé úmysl rekrutovat nové příslušníky aš-Šabábu, ať už somálské či zahraniční, a to včetně muslimů ze Západu (Wise 2011: 4; Jones – Liepman – Chandler 2016: 3). Jak říká mluvčí Dhere: „*Vítáme jakéhokoliv muslima odkudkoli*“ (YouTube 2009). K tomuto cíli se vztahuje i angažování klanových milic pro aktivity aš-Šabábu (Global Security 2016). Za druhé je zde záměr zajišťovat si finanční prostředky pro provoz organizace. Aš-Šabáb projevuje zájem o export dřevěného uhlí, cukru a také o zdaňování zemědělské produkce a zemědělského chovu (Masters – Sergie 2015; Slateafrique 2016). Vedle toho část toho, jak si organizace obstarává prostředky, spíše připomíná kriminální činnost, když přijímá úplatky a vybírá výpalné

¹⁵¹ Mise Africké unie v Somálsku.

od místních podnikatelů, a když vymáhá platby za vjezdy do přístavů a za průjezdy kontrolními stanovišti (Thomas 2013: 414; Wise 2011: 6). Za třetí existuje úmysl organizace unášet cizí státní příslušníky a vyžadovat výkupné (Jones – Liepman – Chandler 2016: 2).

Cíle aš-Šabábu prošly pouze jedinou transformací, a to rozšířením jeho zájmu o globální (spíše však regionální) šíření vlivu jeho radikálně islamistické ideologie za hranice (Velkého) Somálska. Tato transformovaná část má však především rétorický rozměr a navíc není sdílena všemi křídly organizace. Zcela jasnou dominanci má původní záměr, jímž je uchopení moci ve Velkém Somálsku. Organizace tak operuje především v nacionální dimenzi a dimenze internacionální nevykazuje vysoký stupeň relevance.

4. 1. 4. 1. Ukazatele cílů aš-Šabábu

Strategický náboženský cíl:

- 1) existence teritoriálně definovatelného celosvětového (proto)státního útvaru – chalífátu –, v němž a) uplatňovaný sociální řád je založen na modelu prvotní ummy, b) právní řád je založen výlučně na právu šaría, c) neexistuje svoboda vyznání jiného náboženství než salafijské verze sunnitského islámu, d) vrcholné postavení zastává chalífa.

Strategický politický cíl:

- 1) v oblasti Afrického rohu existuje geopolitický útvar – na právu šaría založený islamistický (proto)stát Velké Somálsko –, který nahradil tamní dosavadní státy.

Fundamentální cíl:

- 1) v Somálsku došlo k zániku dosavadního vnitropolitického a společenského aranžmá (odstranění somálské vlády) včetně pozbytí platnosti tamního dosavadního právního řádu;
- 2) na území Somálska jsou absolutně nepřítomny (eliminovány) peacekeepingové jednotky AMISOM;
- 3) provádění útoků proti státům podporujícím somálskou vládu a proti státům vysílajícím jednotky do mise AMISOM;
- 4) výlučné praktikování fundamentální verze islámu v celém Africkém rohu a dále v centrální, jižní a východní Africe (likvidace všech ostatních tradičních a běžných forem islámu).

Zprostředkující cíl:

- 1) úspěšná rekrutace nových (muslimů) ze Somálska i ze zahraničí včetně Západu (nárůst počtu militantů), úspěšná kooperace s klanovými milicemi;
- 2) participace na organizovaném zločinu, účast v nelegálních hospodářských aktivitách.

4. 2. Referenční body a vnitropřípadové členění případových studií

Primární orientace pro stanovení referenčních bodů vychází z rozsahu míry vytěsnění státu zkoumaných nestátním aktérem, jinak řečeno takovým referenčním bodem jsou především ostré změny v hodnotách stupně teritoriální penetrace. Vedle toho je zde ale také sekundární aspekt, který je třeba zohlednit, a to změny v cílech. Je-li některý z dosavadních cílů opuštěn/dosažen nebo objeví-li se cíl nový, je třeba logicky takovou situaci ve výzkumu zohlednit. Představuje natolik významný podnět, že je ho nutno vnímat jako referenční bod.¹⁵²

4. 2. 1. AQMI

Aspekt variace teritoriální penetrace je v případě AQMI snadný i složitý zároveň. Rok jejího vzniku 2007 je zároveň časem masivního rozšíření jejích aktivit z Alžírsko především jižním směrem do sahelského prostoru (Pham 2011; Nessel 2012: 24–30; srovnej Denécé – Rodier 2012: 43; Chauzal – Van Damme 2015: 49). Tato expanze však znamenala především vytyčení nových oblastí operačních aktivit hnutí, tj. přenesení působení toliko z Alžírsko na území dalších států (od Mauretánie po Čad), přičemž AQMI své zázemí zřídila v horské oblasti Adrar des Ifoghas na pomezí Mali, Nigeru a Alžírsko. AQMI tedy sice pronikla do extrémně rozsáhlého prostoru Sahelu, kde měla volný operační prostor v řádu několika milionů km², avšak její základna (zázemí) měla nepoměrně menší a v relaci k rozloze Sahelu marginální prostor (Bourgeot 2011: 58; Larémont 2011: 245–246; srovnej Ludvík 2014).

Prvním referenčním bodem je leden 2012, kdy AQMI získává přímou kontrolu nad rozsáhlým územím severního Mali. Toto území nepředstavuje pro organizaci jen operační zónu, ale prostor pro uplatnění její moci na úkor moci státu, který byl z tohoto území vytěsňen (viz Boukhars 2012; Cristiani – Fabiani 2013; Bergamaschi 2013; Livermore 2013; Heisbourg 2013; Bøås – Utas

¹⁵² Současně ale platí, že teritoriální penetrace je dominujícím kritériem; změny cílů (pokud nebudou opravdu klíčové) bude možné analyzovat i v rámci časového úseku definovaného podle referenčních bodů daných primárně změnami ve stupni teritoriální penetrace.

2013; Lecocq et al. 2013; Solomon 2013; Bøås – Torheim 2013b; Cline 2013; Shaw 2013; Huc-kabey 2013; Ludvík 2014).¹⁵³ Druhý referenční bod představuje jaro 2013, kdy byla AQMI francouzskou vojenskou operací Serval vytlačena ze severního Mali a její zázemí se opět vrátilo do prostoru pohoří Adrar des Ifoghas a také odlehlých prostor jižní Libye (viz Adam 2013; Bergamaschi 2013; Goya 2013; Bannelier – Christakis 2013; Marchal 2013; Weiss – Welz 2014; Tramond – Seigneur 2014; Goïta 2014; Shurkin 2014). Organizace nadále operuje v obrovském prostoru Sahelu a uchyluje se k teroristickým útokům v centrálních oblastech sahelských států (Barak 2016).

Aspekt transformace cílů zahrnuje tři referenční body. Za první rok 2010, kdy organizace rozšiřuje svůj cíl o záměr svrhnout apostatické vlády v Libyi, Mali, Mauretánii, Maroku a Tunisku. Za druhé rok 2011, kdy VNSA plánuje ustavit vlastní autonomní teritorium na území států Mali, Nigeru a Mauretánie. A za třetí rok 2013, kdy AQMI rozšiřuje své cíle o úmysl eliminovat západní vliv na záležitosti muslimských zemí a provádět teroristické útoky na západní cíle a na cíle v afrických zemích spolupracujících se Západem.

S ohledem na výše uvedená kritéria budou časové intervaly v případové studii stanoveny následovně:

2007–2011 (bez významných teritoriálních změn; původní a nově přibývající cíle, nikterak však zlomové);

2012 (separátní rok – dobytá území v severním Mali VNSA kontroloval pouze v části tohoto roku);

2013 – současnost (postupné územní ztráty).

4. 2. 2. Hizballáh

V průběhu občanské války bylo území Libanonu rozparcelováno mezi celou řadu aktérů (křesťanské a palestinské milice, izraelská a syrská armáda, mezinárodní jednotky UNIFIL) a Hizballáh tak v Libanonu na počátku svého vzniku neměl pod svou přímou kontrolou žádné teritorium (Szekely 2012: 110). Chaos občanské války ale zároveň umožnil mocenský vzestup Hizballáhu včetně postupného budování jeho územních pozic. Hizballáh se začal teritoriálně etablovat (společně se šiitskou milicí Amal) ve východním Bejrútu, jižních oblastech Libanonu a na

¹⁵³ Hlavní rozdíl ve využití širokého prostoru Sahelu a oblastí severního Mali spočívá ve dvou bodech. Za první, AQMI v Sahelu nevytlačovala státní aktéry, ti zde prostě jen nebyli přítomni, což vytvářelo podmínky pro volné působení VNSA, kdežto ze severního Mali státní ozbrojená složka fyzicky vytlačila. A za druhé, sahelská operační zóna prakticky postrádá usedlé obyvatelstvo, a naopak v severním Mali existují lidská sídla a oblasti s trvalým osídlením. Nacházejí se zde tedy lidé, kterým lze vládnout.

severu v údolí Bikáa (regiony Baalbek a Hermel). Prvotní území Hizballáhu ale nebylo zpočátku nijak konsolidované – jednalo se mnohdy o shluky mikroteritorií s vlivem či přímo i působností dalších aktérů (Verdeil – Faour – Velut 2007). Otevření cesty Hizballáhu k vybudování důležitých teritoriálních držav představovalo stažení Izraele z Libanonu v roce 1985 do nárazníkové zóny v jižním Libanonu. V druhé polovině osmdesátých let Hizballáh sváděl poziční boje s hnutím Amal a s drúzy o území v Bejrútu a v Izraelem neokupované části jižního Libanonu (Daher 2011: 108; Azani 2011: 76–82). K ustavení jeho pozic v severním údolí Bikáa mu byla nápomocna syrská armáda, která v této oblasti operovala (Amiot 2013a). Okolo roku 1990 se Hizballáhu podařilo postupně svá území v těchto třech lokalitách konsolidovat (Alagha 2011: 155; Amiot 2013b; Schiesz 2014: 22). Další důležitý moment představuje stažení Izraele v roce 2000 z jiholibanonského nárazníkového pásma a Hizballáh v této části Libanonu přebírá teritoriální kontrolu (Avon – Khatchadourian 2012: 55; Schiesz 2014: 40). Toto územní rozmístění Hizballáhu v Libanonu trvá až do současnosti. „*Hizballáh se těší široké podpoře ve všech třech oblastech, kde šiiťští muslimové Libanonu dominují, zvláště na jihu, v Bejrútu a jeho blízkosti, v severním údolí Bikáa a v regionu Hermel*“ (Norton 2014: 6).

Hnutí za dobu své existence mnohokrát měnilo své cíle. V roce 1989 Hizballáh vyjadřuje akceptanci legitimní existence Libanonu, v roce 1998 Hizballáh přestává považovat výchozí cíle formulované v Otevřeném dopise za výlučně směrodatné, v roce 2005 hnutí zmírňuje důraz na konfrontaci s Izraelem (nikoliv však na její ukončení), a naopak zdůrazňuje svůj konstruktivní zájem o vytváření spravedlivé společnosti uvnitř Libanonu. A nakonec v roce 2014 chce zamezit vzniku sunnitského režimu v Sýrii.

S ohledem na výše diskutované skutečnosti budou časové intervaly v případové studii stanoveny následovně:

1982–1985 (bez významných teritoriálních změn; absence explicitně formulovaných cílů);

1985–1989 (1985: stažení Izraele z Libanonu do nárazníkové zóny; explicitní definice cílů);

1990–1999 (1990: ukončení občanské války; 1998: dílčí transformace cíle [výchozí cíle formulované v Otevřeném dopise se přestávají pokládat za výlučně směrodatné]);

2000–2005 (2000: stažení Izraele z nárazníkové zóny; bez zásadní transformace cílů);

2005 – současnost (teritoriálně stabilní, avšak od roku 2005 klíčové statebuildingové záměry s Libanonem).

4. 2. 3. Daeš

Z pohledu územního rozpínání Daeš v období po vzniku organizace v roce 2006 až do její masivní teritoriální expanze v roce 2014 a 2015 nevykazoval příliš úspěšné výsledky ve své snaze

ovládnout větší a souvislejší části území a ustanovit v něm svou vládu. Pokusy organizace ovládnout území v provincii Anbár, v severním Iráku (speciálně v oblasti Mosulu) a v okolí Bagdádu¹⁵⁴ skončily neúspěchem. Ačkoli byl v těchto oblastech teritoriálně přítomný, Daeši se nepodařilo vynucovat vlastní vládu v něm ani respekt obyvatelstva. Hlavní příčina spočívala v tom, že VNŠA začal extrémním způsobem aplikovat právo šaría. Sunnitské kmeny a obyvatelstvo toto jednání nepřijaly a organizaci jako substitut irácké vlády odmítly (Zelin 2014: 3; Fishman 2014; Lister 2014b: 10; McCants 2015; Napoleoni 2015: 38–39). Vedle toho existoval i kapacitní problém, který vysvětluje, proč „(p)rvní projekt Islámského státu byl krach. Džihádismus jednoduše neměl zdroje ani personál, aby vytvořil vládu nad teritoriem a lidmi“ (Hashim 2014a: 6). Situace se začala obracet až s roky 2009–2010, kdy pokračující anarchie v Iráku přinášela sunnitské populaci takovou míru nespokojenosti, že vláda VNŠA začala pro ni být přijatelnou alternativou, kdy „(m)noho kmenů, které předtím proti ISIS bojovalo, s ním nyní spojilo své síly“ (Souri – Shafqat 2014: 10). Právě od tohoto období Daeš začíná v provinciích Anbár, Ninive, Saladdín a také na severu Iráku zakládat svou teritoriální vládu (byť zatím mikroteritoriálně lokalizované povahy), která představovala zárodek jeho budoucích rozsáhlých územních držav (Hashim 2014a: 9–10; Lister 2014b: 11).

Na území Sýrie se Daeš k teritoriálním državám dostává až v letech 2013–2014 poté, co vstupuje do otevřeného střetu s Frontou an-Nusrá, která se hlásí k al-Káidě Central. Daeš proti an-Nusře vystupuje a přebírá a konsoliduje územní zisky, které byly původně pod kontrolou an-Nusry. První oblast, která se dostala pod jeho vládu, je Rakka (duben 2013), v lednu následují teritoria okolo Aleppa, al-Bábu, Jarábulusu a Manbije (Gerges 2016: 191; Caris – Reynolds 2014).

Klíčovým rokem jak pak letopočet 2014. V tomto roce proběhla naprosto bezprecedentní územní expanze Daeše. VNŠA se od počátku letní ofenzivy do konce roku zmocnil zhruba jedné třetiny syrského a iráckého území. Jednalo se především o oblasti okolo syrské Rakky a Dajr al-Zúru, oblasti iráckého Mosulu a centrálních částí Iráku na sever a na západ od Bagdádu (Gerges 2016: 2–3). Konkrétně v lednu 2014 to byl nejdříve průnik do provincie Anbár s městy Fallúdža a Ramádí a v červnu Daeš získal pod svou kontrolu i severoirácký Mosul. Na území Sýrie zkraje roku 2014 Daeš kontroluje provincii Rakku i se stejnomenným hlavním městem a od dubna i provincii Dajr al-Zúr (Gulmohamad 2014: 4; Lister 2014b: 14; Katzman et al. 2014: 8; Cockburn

¹⁵⁴ Takzvaný Pás okolo Bagdádu a Trojúhelník smrti.

2014). Pokračující vývoj územních držav Daeše v dalším období nejlépe dokládají mapky washingtonského Institutu pro studium války (Institute for the Study of War 2016).¹⁵⁵ Na konci roku 2014 má Daeš pod svou kontrolou trojúhelník Aleppo – Mosul – Falúdža (tamtéž).¹⁵⁶

Rok 2015 znamená pro Daeše první teritoriální ztráty, avšak i nové zisky. V lednu ztrácí po urputných bojích Kobané a také provincii Dijála (Jégo 2015; Le Monde 2015a), v únoru přichází o území okolo Mosulu a částečně se stahuje z Aleppa (Le Monde 2015b; Barthe 2015), avšak získávají město Bagdádí (Le Monde 2015c). Na přelomu března a dubna Daeš ztrácí Tikrít, ale získává Jarmúk u Damašku (Le Monde 2015d; Le Monde 2015e). V květnu znovu získává Ramádí a vstupuje do Palmýry (Le Monde 2015f; Paris – Barthe 2015). V červnu ztrácí Tall Abíjad a spojení mezi tureckou hranicí a Rakkou (Le Monde 2015g; Le Monde 2015h). V červenci přichází o město Hassaké (Le Monde 2015i) a v srpnu naopak získává město Al-Karjatajín (Le Monde 2015j). V samotném závěru roku přichází Daeš znovu o Ramádí (Le Monde 2015k). Rok 2015 tak je charakterizován teritoriální kontrolou Daeše ve tvaru čtyřúhelníku Damašek – Aleppo – Mosul – Faludža.¹⁵⁷

Rok 2016 pak znamená zásadní (nikoli však finální) zlom v rozmístění územních držav Daeše. Ztráty ho postihují ve všech oblastech. Postupně přichází o přímé sousedství s Tureckem a zcela ho ztrácí v říjnu (Institute for the Study of War 2016; Stanford University 2016), v březnu přichází o Palmýru (kterou ale prosici znovu dobyl) (Saad – Fahim 2016; Le Monde 2016a), v květnu o Rutbu (Morris – Salim 2016), v červnu o Falúdžu a Manbidž (Wintour 2016; Novinky 2016a). Od října Daeš ztrácí v oblasti Mosulu, přišel zvláště o města Karakoš a Hamdánija (Český rozhlas 2016; Aktuálně.cz 2016). Od října probíhá osvobozovací operace v samotném Mosulu (Novinky 2016b). Geometrické vymezení teritoria Daeše je na konci roku 2016 již problematické. I když zóna podpory stále víceméně přestavuje onen čtyřúhelník, zóna kontroly již není ucelená.

¹⁵⁵ Institut pro studium války rozlišuje tři způsoby teritoriální přítomnosti. Za prvé definuje zónu kontroly, což je území, kde VNSA vykonává fyzické nebo psychologické tlaky k zajištění chování jednotlivců a skupin požadovaným způsobem. Za druhé je to zóna útoku, což je území, kde VNSA provádí útočné operace. A za třetí je zmiňována zóna podpory, která představuje území, v němž nedochází k významným aktivitám protipovstaleckých aktérů a které umožňuje VNSA zajišťovat efektivní logistické toky a podporu ozbrojených složek (Institute for the Study of War 2017).

¹⁵⁶ (Opět) je nutno zdůraznit, že zóny kontroly znamenají především ovládnutí urbánních center, přiléhajících rurálních oblastí a komunikačních uzlů a spojnic (dromokracie). Vnitřek trojúhelníku je pak především vyplněn zónami podpory a územím nikoho (neobydlené oblasti – pouště apod.); („*mimo asfalt není často co bránit*“ [Imbert 2015]).

¹⁵⁷ Vnitřek čtyřúhelníku už neobsahuje jen zóny podpory, ale také významné zóny kontroly (urbánního, dromokratického a zdrojově-surovinového charakteru).

Její nejsouvislejší část představuje linie Aleppo – Rakka – Dajr al-Zúr – Al-Kaím – Hadíta, dále stále se zmenšující oblast u Mosulu, oblast Hawíja a několik oblastí na severovýchod od Damašku (Institute for the Study of War 2016).

Transformace cílů Daeše byla minimální. Zásadní referenční bod znamená jen rok 2015, kdy v reakci na územní ztráty začíná upínat svoji pozornost mimo Levantu a hodlá odstranit všechny protimuslimské síly ve světě.

S ohledem na výše uvedená kritéria budou časové intervaly v případové studii stanoveny následovně:

2006–2010 (bez významných teritoriálních změn; bez transformace cíle);

2010–2013 (počátky teritoriální expanze; bez transformace cíle);

2014–2015 (vrcholná teritoriální expanze; bez transformace cíle);

2016 – současnost (teritoriální ústup; transformace cíle – útoky na území Západu).

4. 2. 4. Aš-Šabáb

Po svém vzniku v roce 2006 byl aš-Šabáb pod rozmístěn převážně na jihosomálském území (Pike 2016; Mueller 2016: 1, 9).¹⁵⁸ Tento stav se ale na počátku roku 2007 významně změnil. Po prosincové (2006) etiopské invazi do Somálska a vyslání jednotek AMISOM v lednu (2007) VNSA ztrácí ve velké části dosud kontrolovaného území vliv. Ještě na konci prosince 2006 je vypuzen z Mogadiša a v lednu 2007 z Kismaya (Jones – Liepman – Chandler 2016: 13–14).

Rok 2008 je počátkem růstu územních držav aš-Šabábu. VNSA získává území nejen na úkor etiopských a vládních somálských jednotek, ale i klanových milicí. Dostává tak znovu pod svou kontrolu přístav Kismayo a při postupu k Mogadišu zabírá města Baraawe, Merka a další. Zmocňuje se teritoria i směrem na severozápad od Mogadiša v provinciích Bay a Bakool. Na konci roku 2008 tak aš-Šabáb kromě těchto dvou provincií ovládal i území provincie Jižní Šebeli a dvě třetiny rozlohy provincie Střední Džuba a jednu třetinu rozlohy provincie Jižní Džuba (Jones – Liepman – Chandler 2016: 16–17; Anzalone 2016a: 14). Rok 2009 znamenal stažení etiopských vojsk, a tudíž i prostor pro další územní rozpínání aš-Šabábu. VNSA získává postupně zpět ta území, z nichž byl Etiopci vytlačen. Do konce roku 2010 tak organizace kontroluje území v celém jižním Somálsku včetně Mogadiša o rozloze bezmála poloviny rozlohy celého somálského státu. Rok 2010 tak představuje období největšího teritoriálního rozmachu aš-Šabábu (Anzalone 2016a: 8; Mueller 2016: 9; Jones – Liepman – Chandler 2016: 19).¹⁵⁹

¹⁵⁸ Území do značné míry „zdědil“ po svém předchůdci – Svazu islámských soudů.

¹⁵⁹ Aš-Šabáb kontroloval všechny provincie mezi keňskou hranicí a provincií Galguduud (včetně).

Rok 2011 znamená obrat v teritoriální expanzi a počátek úbytku území VNSA také díky vstupu keňských jednotek do Somálska. Organizace ztrácí území v okolí Mogadiša a v provincii Gedo. V létě je vypuzena z Mogadiša. V následujícím roce (2012) územní ztráty pokračují. Ztrácí Badoiu, Kismayo, Merku. Aš-Šabáb tak ztrácí především urbánní posese a zbývá mu kontrola rurálních oblastí. Navzdory těžkým porážkám a ztrátám však nadále kontroluje rozsáhlé oblasti v provinciích Jižní a Střední Džuby, Jižní a Střední Šebeli, Bay, Gedo, Bakool, Hiraan a Galguduud (Jones – Liepman – Chandler 2016: 21–23, 25–26, 43; Menkhaus 2011: 16; Anzalone 2016a: 21, 23; Anzalone 2016b: 13; Mueller 2016: 5, 11, 14).

Období od roku 2013 až do současnosti (2016) znamená další teritoriální ztráty aš-Šabábu. V roce 2014 přichází o území v provinciích Bay, Bakool, Gedo, Jižní a Střední Šebeli, Hiraan a Galguduud. Ztrácí i jedno z mála držených měst – Baarawe. V roce 2015 je vytlačen i z distriktů Baardheere and Diinsoor. Na konci roku 2016 tak teritoriálně ovládá dvě oblasti: území na teritoriích provincií Střední Džuba, Bay a Jižní Šebeli¹⁶⁰ a do značné míry pustou oblast v provincii Hiraan (Jones – Liepman – Chandler 2016: 27–28, 43–46; Pike 2016; Masters – Sergie 2015).

Transformace cílů aš-Šabábu proběhla jen jednou. Zásadní referenční bod tak představuje pouze rok 2010, kdy hnutí ve vazbě na příklon k al-Káidě Central začíná deklarovat zřízení chalífátu v globálních rozměrech, ustavení práva šaría v globálních rozměrech a přelití své ideologie do dalších afrických zemí.

S ohledem na výše uvedená kritéria budou časové intervaly v případové studii stanoveny následovně:

2006 (separátní rok – kontrola území po Svazu islámských soudů jen v tomto roce; bez transformace cílů);

2007 (separátní rok – ztráta území [etiopská invaze]; bez transformace cílů);

2008–2010 (období teritoriální expanze; 2010: transformace cíle – zřízení chalífátu);

2011 – současnost (období úbytku teritoriální kontroly; bez transformace cílů).

¹⁶⁰ Ve Střední Džubě má pod svou kontrolou ještě zbývající čtveřici „měst“ Saacow, Jilib, Bulaale a Jamaane.

4. 3. Zjištění kovariance sledovaných kritérii zkoumaných fenoménů

4. 3. 1. AQMI

AQMI po svém vzniku v roce 2007 nevykonávala v raném období své existence žádnou teritoriální kontrolu. Rozloha území, nad kterým disponovala svrchovanou mocí, byla až do roku 2011 naprosto bezvýznamná (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Primární aktivitou AQMI, kterou převzala (zdědila) po své předchůdkyni – Salafijské skupině pro kázání a boj –, bylo téměř bezvýhradně páchání násilných ozbrojených činů proti chráněným zájmům alžírské vlády (Gèze 2013: 157; Denécé – Rodier 2012: 42; Filiu 2014b: 88; Plagnol – Loncle 2012: 34), které neměly bezprostřední spojitost s ovládním konkrétního území. Počínaje rokem 2008 AQMI začíná realizovat pro další vývoj organizace i regionu klíčový „obrat k Sahelu“, kdy postupně proniká do širokého sahelské pánve: AQMI ze svého původního alžírského útočiště (severní pobřeží Alžírsko, zvl. Kabýlie) začíná operovat také v saharské části Alžírsko, Nigeru, Mali, Mauretánii (Larémont 2011: 245). Toto operační pronikání graduje v roce 2010 a 2011, kdy AQMI podniká ozbrojené útoky a únosy i na území Tuniska, Libye, Burkiny Faso, Čadu a Nigérie, a je tak aktivní prakticky v celé sahelské oblasti (Denécé – Rodier 2012: 43; Respondent č. XI 2017b).¹⁶¹ AQMI se tak stává transnacionálním aktérem a neomezeně se pohybuje v sahelsko-saharském teritoriu o velikosti přibližně Austrálie (Porter 2011: 6), což představuje cca 7,7 mil. km²,¹⁶² avšak stále nevykonává v tomto teritoriu žádnou mocenskou kontrolu. Způsob existence AQMI v tomto prvním sledovaném období tak pouze představoval model tzv. operační přítomnosti. Ten lze charakterizovat jako volnost v jednání aktéra, jelikož proti němu nejsou v takovém území podnikány žádné významné (ozbrojené) akce, které by mohly tuto volnost omezit/znemožnit. V rámci operační přítomnosti aktér ale neprovádí žádnou formu vládnutí (*governance*). Nespravuje dané teritorium ani nevykonává moc nad lokální populací. Území mu slouží čistě jako bezpečné a nerušené zázemí pro vykonávání jeho záměrů a aktivit (Institute for the Study of War 2016). Pro AQMI toto zázemí tak představovalo nástroj rostoucí efektivity operací (protivládní a kriminální aktivity často prováděné v partnerství s lokálními tuarežskými nebo berberskými kmeny) a tím postupně i vznikl prostor pro koncentraci sil k jeho další expanzi a projekci síly (Larémont 2011: 245–247).

¹⁶¹ Organizačně je AQMI rozděleno do čtyř zón: Střed, Západ, Východ a Jih. Blíže Plagnol – Loncle (2012: 34).

¹⁶² Z perspektivy sledování dalších dvou období je důležitá informace, že území samotného severního Mali (Azavadu) představuje rozlohu 822 000 km².

Počet příslušníků AQMI v tomto prvním období není možné úplně přesně stanovit. Autoři a experti nicméně uvádějí počty bojovníků mezi pěti sty a tisícovkou (Krech 2011: 127; Guidère 2011: 60–61; Denécé – Rodier 2012: 42; Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). A opět pro další dvě sledovaná období zajímavá informace: Na území samotného severního Mali (Azavadu) se vyskytovalo nejvýše mezi jedním a třemi sty bojovníků (Plagnol – Loncle 2012: 40). Vezme-li se v úvahu ohromná rozloha území, v němž se AQMI pohybovala, byl počet jejích mužů tedy relativně nízký. Možnost operační přítomnosti AQMI v tomto území byla umožněna praktickou absencí ozbrojené moci dotčených sahelských států v části jejich území (Larémont 2011: 246). Je markantní, že takto nízký počet bojovníků byl zcela zanedbatelný i ve vztahu k lokálnímu obyvatelstvu, jakkoliv je v oblasti žijící (kočující) civilní populace značně sporá, když dosahuje přibližně dvou milionů osob (Larousse 2017). Podíváme-li se na samotné severní Mali a vezmeme-li v úvahu tamní obyvatelstvo v počtu 1,3 milionu (Chauzal – Van Damme 2015: 36), vidíme, že i pro Azavád byl poměr mezi příslušníky AQMI a civilní populací miniaturní. Pohyboval se na úrovni cca 1/1000 (Respondent č. XI 2017a).

Příslušníci AQMI v prvním sledovaném období se tak na území, ve kterém se pohybovali, vyskytovali velice řídko. O jakékoliv systematické plošné přítomnosti nemůže být řeč, jejich pobyt lze lokalizovat do pouze strategicky významných lokalit, přičemž se jednalo o strategickou významnost ve smyslu zajištění existence a provozní aktivity skupiny, jako jsou místa s přístupem k vodě, resp. schopnost využívat „*početné komunikační osy mimo registrované transsaharské cesty*“ (Gourdin 2012). Počet strategických míst pod kontrolou AQMI, tak jak bývají obecně chápána (vojenské základny, energetická a komunikační infrastruktura apod.) byl v zásadě nulový (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Podobné je to i s velmi nízkým počtem lidských sídel, v nichž se ozbrojení členové AQMI vyskytovali. Jeden z odborníků uvádí, že v Azavadu se to byly jen čtyři až pět takových lokalit (Respondent č. XI 2017a), což je i na rozlohu Azavadu relativně dosti nízké číslo. Taktéž v otázce přerušování logistických toků a procesů (doposud zajišťovaných státní mocí),¹⁶³ jako je osobní a nákladní přeprava, dodávky a transport energií, ale i finančních transferů apod., byla aktivita AQMI bezvýznamná. Zde je však nutno vzít v úvahu, že AQMI v zásadě neměla co přerušovat, neboť se vyskytovala v převážně liduprázdných oblastech (resp. oblastech bez usedle žijícího stálého obyvatelstva). Na druhou stranu pokud byla (třeba i krátkodobě) přítomna v těch několika málo lokalitách, ani tam tak nečinila (Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a).¹⁶⁴ Co se týče násilné aktivity,

¹⁶³ A eventuálně nahrazenou vlastní aktivitou daného VNŠA.

¹⁶⁴ A naopak sama často z těchto transferů profitovala.

ozbrojené útoky prováděli příslušníci AQMI ve dne i v noci (Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a).

Geomorfologicko-ekonomická hodnota teritoria, v níž se AQMI pohybovala, je ambivalentní. Jedná se o velmi členitou aridní oblast zahrnující nejen pouště, ale i jeskyně, rozervaná skaliska, horské masívy s nadmořskou výškou přes 3000 metrů nad mořem apod. S úhrnem ročních srážek méně než 150 mm pro saharskou část a maximálně 600 mm pro část sahelskou (Gourdin 2012). Takové podmínky jsou pro existenci skupiny velmi náročné, zároveň jí však poskytují ve vazbě na ohromnou rozlohu území, kde se skupina pohybuje, bezpečné útočiště před protipovstaleckými/protitereoristickými operacemi. Dále saharско-sahelská oblast i samotný Azavad disponují značnými zásobami strategicky významných surovin. Na území, kde se AQMI pohybovala, se specificky jednalo o ropu, plyn, zlato, uran a fosfáty (Gourdin 2012; Augé 2012; Baken – Mantzikos 2015: 144). Naprosto zásadní však je, že jde o doložená ložiska sice značné velikosti, avšak dosud nijak průmyslově nevyužívaná. Možnost AQMI získávat z nich zdroje pro vlastní posílení a expanzi je tedy prozatím vyloučena. Z této perspektivy je možno se přiklonit k názoru odborníků, že hodnota teritoria, v níž AQMI operovalo, je zcela nepatrná (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a).

Ve vztahu ke kritériím suverenity *sui generis* vykazovala AQMI v prvním sledovaném období velmi nízké hodnoty. Jak již bylo uvedeno, její modus operandi spočíval v operační přítomnosti (mobilitě) na daném území, v jehož rámci se hojně přemisťovala a přesouvala. AQMI neměla státoporné ambice, neusilovala o vytvoření modelu, v jehož rámci by spravovala území s populací v něm (*governance*). Ačkoliv pohnutky jejích aktivit byly a jsou ideologicko-politické a religiózně-politické, v daném období dominovalo destruktivní užití síly kriminálního charakteru, nikoli kreativní za účelem vybudovat institucionalizovaný systém. Pro AQMI bylo důležité použití síly pro prosazování politických hledisek (útoky trhavinou, ozbrojené přepady, sebevražedné atentáty, únosy občanů západních zemí) a pro čistě finanční motivaci (výkupné, výpalné¹⁶⁵ a kontraband) (Guidère 2011: 60–63).

Monopolem na užití síly AQMI nicméně nedisponovala (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). V teritorích, v nichž působila, se totiž vyskytovala celá řada dalších násilných nestátních aktérů (jiné džihádistické skupiny, gangy organizovaného zločinu, nomadické kmeny), nad nimiž neměla mocenskou kontrolou srovnatelnou s monopolem. AQMI s těmito skupinami spíše jen spolupracovala při kriminálních aktivitách, ob-

¹⁶⁵ V této době typicky za umožnění průjezdu.

jevovaly se ale i antagonistické vztahy (Larémont 2011: 247; Alda – Sala 2014: 7; Walther – Leuprecht – Skillicorn 2016: 9). Podobné je to i u ostatních kritérií suverenity. Způsobilst AQMI kontrolovat pohyb jiných aktérů přes limity území, v němž operovala, byla slabá. Důvody jsou nasnadě. Žádné „hranice území AQMI“ neexistovaly, neboť i teritorium AQMI bylo velmi vágním pojmem. Nízký počet příslušníků by ani nedokázal obsáhnout tak obrovské prostory (nedaří se to ani slabým sahelským, případně ani intervenujícím silným státům). Vzhledem ke vztahu k ostatním VNŠA¹⁶⁶ se AQMI ani o jakousi kontrolu vnějšího perimetru nesnažila (když nedokázala ovlivňovat pohyb těchto aktérů ani uvnitř „svého území“). Z podobných příčin také vyloučení jiných aktérů z rozhodovacího procesu bylo velmi omezené. Typickou situací bylo např. domlouvání společného postupu s kriminálními skupinami, ale i některými tuarežskými kmeny, při pašování drog, velmi často jihoamerického kokainu, přes západní Afriku do Evropy (Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a ; Pellerin 2014a). A nakonec hledisko akceptance AQMI ze strany mezinárodního společenství (s perspektivou uznání jeho suverenity) bylo odmítavé. AQMI bylo považováno za organizaci absolutně nepřijatelnou a zasluhující naprosté zničení (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a).

Dalšími sledovanými kritérii jsou kritéria státnosti. Jak z jejich hodnot vyplývá, AQMI v tomto období nebyla aktérem, který by vystupoval příliš státnicky. Vedle toho ale nelze říci, že by neprojevovala určitý specifický zájem o budování vztahů s populací v těch teritoriích, v nichž se pohybovala a v nichž se vůbec nějaká populace vyskytovala. Nejmarkantněji to platilo pro severní Mali. Lze říci, že její postup byl pragmaticky utilitární. Poskytování statků bylo velmi omezené a mělo silně výběrový charakter. Odehrávalo se jen do té míry, aby usnadnilo AQMI uchytit se v obydlené oblasti.

Rozsah fyzické bezpečnosti před vnějšími a vnitřními hrozbami, který AQMI poskytovala obyvatelstvu, byl prakticky nulový. Ochrana vlastnických vztahů a majetkových práv byla taktéž na nulové úrovni (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a). AQMI je spíše sama porušovala, když vybírala mýto za průjezd (Guidère 2011: 63) a „danila“ (rozuměj okrádala) místní kmeny (Larémont 2011: 247). Také míra plošné redistribuce veřejných statků tu absentovala (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a), nicméně AQMI prováděla velmi omezenou selektivní redistribuci. Díky finančním prostředkům z kriminálních ak-

¹⁶⁶ Armádní jednotky sahelských států nebyly přítomny (případně se maximálně vyskytovaly na vojenských základnách či obydlených lokalitách).

tivit (únosy spojené s výkupným) se AQMI dokázala postupně vetřít do přízně místního obyvatelstva.¹⁶⁷ Nečinila tak přímým přerozdělováním statků, ale „zvýhodněnými nákupy“, když AQMI platila za zboží místním obchodníkům více, než kolik požadovali. V rámci svých omezených kapacit dokázala případně v nouzi hmotně podpořit i nejhudší rodiny, zajistit léky či lékařský zákrok. AQMI tak postupně začala fungovat jako islámská charita, byť se skutečně zdaleka nejednalo o systémovou a regulovanou aktivitu. V té době začala také uplatňovat svou dlouhodobou strategii – přiřezování svých bojovníků do místních rodin. Postupně však AQMI začala vázat svou „dobročinnost“ na přijetí tradicionalistické interpretace islámu ze strany příjemců. V této souvislosti přeorientovala svoji podporu na místní náboženské učitele, které materiálně protěžovala. Ti protislužbou začali přesvědčovat lokální populaci (většinově súfijskou), aby přijala salafijské pojetí islámu (Bøås – Torheim 2013b: 1287). Nepřekvapí proto, že již tak velmi nepříznivé podmínky pro občanskou participaci obyvatelstva se pod vlivem AQMI dále zhoršovaly. Svobodné volby, fungování občanské společnosti, náboženská svoboda a lidská práva, to vše bylo pro AQMI nepřijatelné a bylo rozhodně potlačeno. Podmínky pro občanskou participaci byly naprosto nepříznivé (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a).

Schopnost AQMI mobilizovat a extrahovat zdroje také byla v tomto čase velmi chabá. Jak již bylo uvedeno výše, AQMI si nedokázala opatřit z teritoria, v němž se pohybovala, žádné přírodní energetické zdroje, které by mohla využít k zajištění funkčnosti silových složek a potřeb lokálního obyvatelstva (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a). AQMI si v tomto prvním sledovaném období dokázala opatřit finanční prostředky pro vlastní potřebu primárně z výkupného za unesené lidi a také z podílnictví na pašování kokainu z Jižní Ameriky do Evropy. Jednalo se celkem o částky mezi cca 20–45 miliony amerických dolarů ročně (Guidère 2011: 63; Krech 2011: 127). Lohmannová uvádí celkovou finanční disponibilitu organizace ve výši cca 100 milionů amerických dolarů (2013: 10). Vezme-li se v úvahu, že HDP i těch nejhudších sahelkých států (Burkina Faso, Mali, Niger) se pohybuje v rozmezí okolo 10 miliard amerických dolarů (Central Intelligence Agency 2017), je zjevné, že příjmy AQMI založené na „gangstero-džihádismu“ (Plagnol – Loncle 2012: 51) byly pro jakoukoli potenciální státotvornou aktivitu naprosto poddimenzované. Výše uvedený dominující způsob, jakým si AQMI opatřovala příjmy, spadá do kategorie neorganizovaného nesystematického zajišťování, které jasně dominovalo nad nějakou formou organizovaného systematického zajišťování. S tím souvisí i absentující hierarchizovaná politická a vojenská organizační struktura, která by umožňovala formu institucionalizovaného

¹⁶⁷ Důležitá je skutečnost, že populace od malijské vlády žádné veřejné statky nedostávala. Proto byla i velmi limitní „pomoc“ AQMI přijímána a oceňována.

vládnutí (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). AQMI tak nedisponovala žádnou „pevně stanovenou hierarchií ani jednotnou strukturou vedení, ale jen určitým roztržitým a stále se vyvíjejícím vůdcovstvím. To je založeno na přísaze věrnosti [...] skládané vlivným jednotlivcům na konkrétním území a v konkrétním momentě. [...] Každý z těchto vůdců je vázán svou přísahou věrnosti jinému nadřazenému vůdci a jemu je přísahou vázán určitý počet podřízených bojovníků [které však všechny] osobně nezná“ (Guidère 2011: 63). Je markantní, že podoba této organizační struktury se od institucionální struktury současného moderního státu zcela liší a pro relokování zdrojů (centrální ekonomické plánování, vyvlastnění/rekvizice apod.) do vojenské oblasti naprosto irelevantní (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Zda ideologická doktrína salafijského islámu, kterou AQMI uplatňuje, byla pro usnadnění mobilizace a extrakce zdrojů od lokálního obyvatelstva důležitá, není úplně zřejmé (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a). Je možné ale implicitně usuzovat, že nebyla zcela nepominutelná a že určitou roli sehrála. Ačkoliv populace sama o sobě byla natolik pauperizovaná, že žádný významný zdroj prostředků nemohla pro AQMI představovat (viz výše), část populace, byť zcela původně neztotožněná se salafismem, mohla být svedena rozhodným protizápadním diskurzem ideologie AQMI. Takto radikalizovaní jednotlivci se pak mohli stát jedním z pilířů, na kterých se AQMI v severním Mali posléze etablovala (Plagnol – Loncle 2012: 46).

V otázce sociální epistemologie stála AQMI povětšinou na opačné identitární straně než lokální obyvatelstvo. Již jsme uvedli, že náboženská víra, kterou AQMI vyznává, a způsoby jejího praktikování byly s vírou lokálního obyvatelstva a způsobem, jakým lokální obyvatelstvo svou víru praktikuje, v rozporu (Respondent č. XXXI 2017a). Podobně tomu bylo i v případě slčitelnosti pohledů na politicko-spoločenské uspořádání. Tuarégové jsou sebeorganizováni do kmenové struktury, která je založena na hierarchickém uspořádání klanových a kastovních společenských vrstev (Lecocq 2010: 4). Salafijské pojetí ummy je jim tak cizí. Jejich politickým cílem (alespoň určité části tuaréžské populace) je vytvoření vlastní, na bamacké vládě nezávislé země (Solomon 2015: 135) nebo alespoň vytvoření autonomie v rámci Mali.¹⁶⁸ Politické pojetí AQMI usilující primárně o konflikt se Západem a zavedení formy politické organizace a uspořádání společnosti na bázi práva šaría je proto Tuarégům rovněž značně vzdáleno (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a).

¹⁶⁸ Nespokojenost Tuaregů pramení především z přezíravé politiky centrální vlády v Bamaku. Obtížné životní podmínky a dlouhodobý nezájem vlády o potřeby Tuaregů vedly k řadě povstání (1963, 1990, 2006, 2012), kterými Tuaregové vyjadřovali nespokojenost se svým osudem a reagovali na přístup Bamaka vůči nim (viz Pezard – Shurkin 2015: 9–20; Konaté 2012: 13–20).

Tyto rozpory znamenají značnou neslučitelnost postojů i v dalších sledovaných kritériích. Způsob a rozsah užívání násilí ze strany AQIM v tomto teritoriu byl tak obecně spíše rozporný s chápáním užití násilí ze strany tuarežského obyvatelstva (Respondent č. XXXI 2017a); podobný byl jen v určitém aspektu (Respondent č. XI 2017a); tj. AQMI např. neváhá použít násilí proti nevinným civilistům (únosy, bombové útoky), což je pro většinou populaci¹⁶⁹ Tuaregů postup neobvyklý. Na druhou stranu, co přece jen obě skupiny spojuje, je užití násilí proti státní moci – u AQMI proti alžírské vládě, u Tuarégů během povstání proti vládě malijské. Pokud se jedná o normativně-identitární aspekt vztahu Tuaregů a AQMI, vzájemné průniky identitárních rysů, které by mohly vést k vytváření určité společné a k vládnutí zmocňující identity, byly nulové. Naprosto zanedbatelné bylo i vzájemné akceptování či dokonce osvojení behaviorálních sociálních norem jedné skupiny skupinou druhou a naopak, jímž by tak každá z obou skupin navzájem korigovala své chování. Ideacionálně-normativní behaviorální zásady tak zůstávaly mezi oběma skupinami ve značném rozporu (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a).

Strategickým náboženským cílem AQMI bylo transformovat stávající sekulární právní řády do právních řádů založených na právu šaría, ať už v teritoriích pod jejím přímým nebo nepřímým/zprostředkovaným vlivem. Jak již bylo demonstrováno, území, na která měla AQMI přímý vliv, v zásadě neexistovalo, neboť prostor, v němž se pohybovala, byl bez stálého obyvatelstva. Určitou výjimkou bylo již uváděné severní Mali. Ale i zde byl tento záměr realizován jen velmi málo (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Formálně zde stále platil malijský (sekulární) právní řád a v praktické rovině se uplatňovalo tribální zákonodárství vykonávané kmenovými staršími (Lecocq 2010: 138). Pouze ta část populace, která se přičlenila ke katibám AQMI, se s právem šaría ztotožnila a přijala jej. Na územích, kam vliv AQMI pronikal jen nepřímo zprostředkovaně, byla situace z pohledu AQMI ještě horší. Ve většině států, na jejichž území se AQMI pohybovala, ve sledovaném období k žádné transformaci právního řádu nedošlo. Vyjimkou je pouze Niger (2009, 2010), avšak s právem šaría tyto úpravy nikterak nesouvisely (viz Lansford 2014: 1057). Vytčený cíl AQMI tak v tomto období zůstal naprosto nenaplněný (Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a; Central Intelligence Agency 2017).

V oblasti strategických politických cílů byla situace takováto: Aktivita západních zemí nebyla v sahelských státech nijak vysoká. Lze rozlišit tři přístupy Západu k sahelské Africe, které přetrvávají do současnosti: Francouzský, americký a evropský (EU). Francie dlouhodobě uplatňuje vůči zemím, které vzešly z její původní koloniální državy, privilegovaný vztah, který se obecně

¹⁶⁹ Nutno ale zmínit, že část populace (zvláště mladí jedinci) se kriminálními aktivitám (překupnictví, pašování) v sahelsko-saharském prostoru rovněž věnovala a v některých případech i s džihádisty spolupracovala.

označuje termínem *françafrique* a který spočívá na čtyřech pilířích: politickém (privilegované interpersonální vztahy mezi politiky), finančním (měnová unie CFA franku), rozvojovém (asistovaná ekonomická pomoc) a vojenském (dohody o obraně země), jenž umožňuje Francii realizovat v sahelském (subsaharském) prostoru armádní intervence ad hoc (Boulanin 2014: 39–41). Američané se obecně soustředí čistě na posílení protiteroristických a protipovstaleckých kapacit sahelských států, Evropané naopak na prevenci vzniku teroristických a povstaleckých hnutí (Pellerin 2014b: 75–79). V tomto úvodním sledovaném období byla ale vojenská přítomnost Západu (zatím) spíše nižší (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). V operační oblasti AQMI se totiž nenacházely žádné západní vojenské základny země (viz Ismail – Sköns 2014: 180) ani zde neprobíhala žádná vojenská mise namířená proti VNSA (viz Soder 2010: 4).¹⁷⁰ Za určitou (nepřímou) aktivitu lze považovat jednak zřízení amerického velitelství AFRICOM (ve Stuttgartu!) v roce 2008 a Zvláštní program pro mír, bezpečnost a rozvoj severního Mali,¹⁷¹ což byl malijský projekt s podporou mj. i západních vlád. Jednalo se však o podpůrné projekty, nikoli přímé nasazení jednotek v terénu (Ould Mohamedou 2013: 69; Zoubir 2009: 994).

Objem těžby nerostných surovin západními korporacemi v oblasti Sahelu byl značně vysoký (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Podíváme-li se blíže na dva státy, Mali a Niger, které jsou významnými producenty zlata, resp. uranu, a těžbu v nich realizují západní společnosti, které z ní nadstandardně profitují (Antil 2014: 9–13; Coulibaly 2012), tak v letech 2007–2011 se těžba zlata v Mali setrvale pohybovala v rozmezí cca 36 000–44 000 tun ročně. Objem vytěženého uranu v Nigeru osciloval podle ročního údaje v rozmezí 3,0–4,7 tis. tuny (United States Geological Survey 2017; Respondent č. XI 2017a). Jednalo se tedy o vcelku plynulou exploataci.

Pokud jde o intenzitu vztahů mezi Francií a sahelskými státy, kontakty byly početné a značně intenzivní (Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Za toto období, jen co se týče formálně evidovaných kontaktů mezi představiteli francouzské vlády a Malijci, můžeme napočítat 47 událostí – ať už se jednalo o setkání mezivládní či se zástupci občanské společnosti; v platnosti bylo 25 mezistátních dohod a smluv. V případě Nigeru se jednalo o 26 setkání a 36 dohod; v případě Mauretánie to byla 32 setkání a 28 dohod; v případě Alžírsko 72 setkání a 73 dohod (Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères 2017).

¹⁷⁰ Ani na počátku desetiletí, do kterého spadá toto první sledované období, se tato přítomnost nijak významně nezměnila. Lze proto říci, že aktivity AQMI nemohly mít v tomto prvním období žádný dopad na realizaci cíle, jímž byla eliminace západních aktivit v Sahelu.

¹⁷¹ Ve francouzštině *Programme spécial pour la paix, la sécurité et le développement dans le Nord-Mali*.

Ani poslední z této skupiny cílů, totiž aby v oblasti Velké Sahary (od Mauretánie po Čad) vznikl nový státní útvar – islámský emirát AQIM –, který by nahradil tamní sekulární státy, nebyl realizován (Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Ačkoli státy v saharsko-sahelském prostoru nedokážou plně kontrolovat své odlehlé periferní oblasti¹⁷² a přenechávají tím prostor pro aktivity VNSA (Idler – Forest 2015: 1–2), AQMI v nich nevytvořila státní nebo alespoň protostátní strukturu vládnutí (spravování území a obyvatelstva). Islámské pojetí emirátu, stejně jako chalífátu, totiž vyžaduje nikoli jen pouhé vyhlášení,¹⁷³ ale také určité předpoklady a postupy. Nejprve je důležité uvést, že koncept emirátu v pojetí islámských tradicionalistů nelze zaměňovat s konceptem chalífátu. Emirát má představovat předstupeň chalífátu, přičemž je třeba ho chápat jako specifickou formu státu označovanou jako islámský stát. Teprve vytvořené a fungující emiráty mají být zformovány do konečné organizační formy chalífátu.¹⁷⁴ Jestliže chalífát představuje politicky organizovanou ummu všech věřících muslimů s dominující vše propojující islámskou identitou bez ohledu na jejich etnicitu a jiné původní politické a kulturně-sociální divergence, tak emirát představuje území pod kontrolou islamistů, které bylo dobyto a osvobozeno z moci apostatických států, ale v němž je uplatňována vláda/vládnutí sui generis, která je založena na *state-buildingu* a institucionalizaci moci. V zásadě se tak emirát chová podobně jako stát (Shterin – Yarlykapov 2015: 248, 268; Pankhurst 2013: 139–140, 202; Guidère 2014: 14). Z takovému postupu ze strany AQMI ale nedošlo; AQMI se sice snažila v této oblasti potlačit rozhodovací roli místních kmenových starších, ale kvůli nedostatečnosti své reálné síly nedokázala vytvořit nový systém vládnutí, který by mohl nahradit dosavadní tradicionalistické modely (Bøås – Torheim 2013b: 1287). I proto sám Abdelmalek Droukdel, vůdce celé organizace, v roce 2012 hovořil o nutnosti ve středně či dlouhodobém výhledu založit v prostoru severního Mali věrohodný islámský emirát, který, jak lze z omezených pramenů dovodit, by se blížil svým pojetím výše uvedenému konceptu, jelikož na řízení společnosti by se podílely rozličné skupiny obyvatelstva tak, aby se emirát stal mezinárodně akceptovatelnou formou vlády (Mémier 2013: 15, 2017: 21). AQMI se tedy ve sledované době nepodařilo artikulovat „jasný politický a územní projekt, který by byl na lokální, regionální a mezinárodní výši“ (Mémier 2017: 54).

¹⁷² K defektům afrických postkoloniálních států velmi obšírně z racionalistické perspektivy Herbst 2009 a z perspektivy antropo-sociologické Bayart 2009.

¹⁷³ Vytvoření emirátu Sahara bylo schváleno Bin Ládinem již v září 2006 (Guidère 2014: 11).

¹⁷⁴ Nabízí se zde podotknout, že Daeš tento proces „urychlil“ a vyhlásil rovnou „svůj“ chalífát. Al-Káida však takto nepostupuje, viz vytváření emirátů v Sahelu, na Kavkaze nebo v Afghánistánu.

Nyní přistupme k cílům fundamentálním. K těm, za prvé, patří úmysl AQMI v Alžírsku, ale také v Libyi, Mali, Mauretánii, Maroku a Tunisku (či alespoň v jejich části) transformovat dosavadní (sekulární) vnitropolitické a společenské aranžmá a vytvořit nové, které bude založeno na islámském (islamistickém) modelu řízení společnosti.¹⁷⁵ Tento úmysl se AQMI ve sledovaném období nepodařilo realizovat, neboť míra společenské transformace zamýšleným směrem byla ve výše uvedených státech významně nízká až nulová (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Většina z cílových zemí má sice svůj právní systém založen na koexistenci občanských a islámských zákonů (Alžírsko, Mauretánie, Maroko, Tunisko),¹⁷⁶ jedná se ale již o letité aranžmá (Central Intelligence Agency 2017). AQMI tedy toto aranžmá neovlivnila. O prakticky nulovém vlivu AQMI na společenské poměry vypovídá i skutečnost, že např. V Mauretánii, kde islamistické síly,¹⁷⁷ které jsou zapojeny do politického procesu a podílejí se na správě země, proti AQMI otevřeně vystupují a snaží se redukovat její vliv na mauretánskou společnost (Thurston 2012). Dosažení pojednávaného cíle „komplikuje“ i obyvatelstvo těchto zemí, neboť ve své velké většině „*mu není vůbec po chuti vládnutí vynucované šariou*“ (Slayton 2015: 127).

Údaje uvedené v předchozím odstavci mají relevanci i pro druhý fundamentální cíl, který představuje část prvního fundamentálního cíle. Jde v zásadě o jeho uměřenější a méně ambiciózní verzi. Tímto druhým fundamentálním cílem AQMI je, aby malijská vláda změnila své priority a začala usilovat o zavedení islámského (islamistického) modelu řízení společnosti na celém území Mali. Také realizace tohoto cíle byla významně nízká až nulová (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Dlužno zmínit, že Malijská republika je stížena těžkou korupcí, která se nevyhýbá ani vysoce postaveným státním úředníkům na vládních postech a v regionální správě. Existují indicie, že v rámci korupčního chování reprezentanti státu (včetně vládních úředníků) nejenže participovali na nelegálním obchodování (především s drogami), ale i vytvářeli prostor či přinejmenším nebránili, násilným aktivitám AQMI (Thurston – Lebovich 2013; Harmon 2014: 92–93; Lacher 2012: 11–14; Human Rights Watch 2017; Grégoire 2013: 10; Wing 2013: 479; Adam 2013: 6).¹⁷⁸ Jakkoliv mohlo docházet k podobným dílčím excesům ze

¹⁷⁵ Ačkoliv se zdánlivě obsahy strategického náboženského, strategického politického a fundamentálního cíle AQMI překrývají, ve skutečnosti se jedná o cíle rozdílné. V první kategorii se jedná o ustanovení chalífátu, ve druhé kategorii o vytvoření emirátu a ve třetí kategorii o transformaci politiky stávajících vlád.

¹⁷⁶ V Mali fungoval souběh občanských zákonů a zvykového práva, Libye pod vládou Kaddáfího měla naprosto specifický právní řád (Central Intelligence Agency 2017).

¹⁷⁷ Reprezentované především uskupením Tewassoul.

¹⁷⁸ Naprosto přesvědčivá evidence o spolupráci mezi malijskou vládou (nebo některými jejími částmi) a islamistickými džihádisty není z vcelku pochopitelných důvodů k dispozici.

strany malijského státu vůči AQMI, k protežování této organizace v oficiální politice státu nedošlo: politicky zůstávala malijská vláda sekulární. Dodržovala svobodu náboženského vyznání,¹⁷⁹ v obecné rovině byla respektována lidská práva. Existovala svoboda projevu, shromažďování, fungovala nezávislá a nestranná justice a média, ozbrojené složky byly pod vládním dohledem.¹⁸⁰ (U.S. Department of State 2017). Islám tudíž v pojetí AQMI rozhodování malijské vlády neovlivňuje, naopak řada vládních rozhodnutí jde proti němu. Sekulárně-republikánský charakter státu nebyl nijak zpochybněn (International Crisis Group 2017).

Z výše uvedeného plyne i nenaplnění třetího fundamentálního cíle, jímž je úmysl, aby na území či na části území států Mali, Niger, Mauretánie vznikl nový státní útvar – islámský stát AQIM –, který tyto tamní dosavadní (sekulární) státy nahradí.¹⁸¹ z dosud předkládané empirické evidence je patrné, že realizace tohoto cíle byla v tomto období nulová. Plyne to jak z názoru odborníků (Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a), tak i z vyjádření vedení AQMI samotné. To se podařilo získat z uniklé korespondence AQMI,¹⁸² která byla zachycena v roce 2013 během francouzské mise Serval (viz níže). Předáci v ní (teprve) mj. uvažovali o plánu projektu islámského státu Azavadu, který by opravdu měl působit navenek i dovnitř jako stát (viz předchozí diskuse k emirátu) (Guidère 2014: 10). Z této interní debaty AQMI plyne, že v prvním sledovaném období cíl opravdu nebyl dosažen.

Z fundamentálních cílů zbývá poslední: páchání teroristických útoků (jedná se typicky o ozbrojené/bombové útoky v budovách a dopravních prostředcích) na území afrických a západních států (Evropa, Severní Amerika), které jsou namířené proti tamním vládám a obyvatelstvu. Ve sledovaném období AQMI provedla 186 násilných útoků tohoto typu,¹⁸³ přičemž v drtivé většině šlo o akty násilí vykonané na území Alžírsko. Na tento stát připadá více než 85 % všech útoků, zbývajících necelých 15 % se odehrálo na území Mali, Maroka, Mauretánie, Nigeru a Tuniska (University

¹⁷⁹ Kupříkladu křesťanské velikonoční pondělí a Vánoce (přesný den nespecifikován) jsou vyhlášeny jako národní svátek.

¹⁸⁰ Ve sledovaném období docházelo k řadě přestoupení těchto formálních ustanovení. Dělo se tak však nikoli ve vazbě na radikální islám, ale na korupci, etnické rozdmísky, kriminalitu, snížené právní povědomí atd., tedy obecně na kontext slabého státu.

¹⁸¹ Opět se jedná o změkčený strategický politický cíl ustavení emirátu v prostoru velké Sahary.

¹⁸² Droukdelovo vedení AQMI nebylo lokalizováno v severním Mali, ale nacházelo se pravděpodobně kdesi v oblasti jižního Alžírsko. V severním Mali (a dalších sahelsko-saharských teritoriích) působili polní velitelé Abú-Zajd a Belmokhtar.

¹⁸³ Respondent č. XI 2017a s referencí na databázi ACLED uvádí 205 aktů násilí.

of Maryland 2017).¹⁸⁴ Na evropské a potažmo i americké půdě ale AQMI žádný teroristický útok neprovedla. I když bylo na evropské půdě tajnými službami detekováno několik osob majících pravděpodobně vazby na AQMI, zůstalo (naštěstí) jen u rétorického burcování. Slovní výpady mířily hlavně proti Francii, kterou AQMI označovala za ‚veřejného nepřítele číslo jedna‘ (Plagnol – Loncle 2012: 34; Boeke 2016: 921; U.S. Department of State 2017). Jestliže tedy cíl páchat teror proti cílům v sahelko-saharské oblasti byl dosažen téměř absolutně, mimo tuto oblast byla míra dosažení cíle naprosto nulová (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a).

A zbývá cíl z kategorie cílů zprostředkujících. Ten je agregován do formulace zájmu AQMI zajišťovat si zdroje účastí na organizovaném zločinu (překupnictví, pašování, unášení, zbraně, narkotika, padělky, obchod s lidmi/migranty, únosy a výkupné). Z dostupných informací plyne, že AQMI se úspěšně a dlouhodobě angažuje prakticky ve všech uvedených aktivitách (Plagnol – Loncle 2012: 39–40), nicméně neaktivnější je v pašování drog (zvláště kokainu),¹⁸⁵ překupnictví cigaret a únosech (Boeke 2016: 927; Abderrahmane 2012), přičemž ale prim hrají právě únosy (Boeke 2016: 930; Lacher 2013: 7).¹⁸⁶ v období od roku 2007 do června 2011, tedy prakticky v období, které tato část statě sleduje, provedla AQMI osmdesát únosů občanů západních států za účelem získat výkupné (Guidère 2011: 61). Nelze než konstatovat, že tento svůj zprostředkující cíl AQMI ve sledovaném období splnila téměř absolutně (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a).

A nyní přistupme k analyzování druhého období, jímž je rok 2012. Jelikož v předešlém textu byla představena všechna kritéria zkoumaných fenoménů a demonstrováno jejich naplnění nebo nenaplnění, přičemž řada z nich má trvalý charakter,¹⁸⁷ v následujícím textu, který se bude zabývat dalšími časovými periodami sledovaného případu, budeme klást hlavní na představení těch kritérií, jejichž parametry se změnily. Kritéria, u kterých parametrická změna nenastala, budeme probírat jen sekundárně (např. s odkazem na již citované zdroje).¹⁸⁸

¹⁸⁴ S přibývajícím roky získává tento poměr na dynamice. Jestliže se v roce 2007 plných 100 % útoků odehrálo v Alžírsku, v roce 2011 byla většina ataků provedena mimo Alžírsko na území uvedených zemí.

¹⁸⁵ Roční objem sahelkou cestou (tzv. Highway 10) pašovaného kokainu činil podle odhadů Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu v roce 2007 47 tun, v letech 2008–2010 se pohyboval v ročních úhrnech mezi 18–23 tunami (United Nations Office on Drugs and Crime 2013: 4).

¹⁸⁶ Byť schází jasná empirická evidence, role AQMI v pašování drog a cigaret spočívá především „pouze“ v poskytování ochrany pašeráckým konvojm za úplatu (Lacher 2012: 8).

¹⁸⁷ Například neakceptovatelnost VNSA mezinárodním společenstvím má obecně trvalý charakter.

¹⁸⁸ Analogicky se bude víceméně postupovat i v dalších třech případech.

V roce 2012 došlo k zásadní změně bezpečnostního prostředí v severním Mali (Azavadu). V tomto roce proběhlo dosud poslední čtvrté nejradikálnější povstání vedené sekulární a etnonacionální tuarežskou MNLA.¹⁸⁹ Kombinací spolupráce s islamistickými VNŠA (vedle AQMI také MUJAO¹⁹⁰ a Ansar Dine¹⁹¹) a vedlejšího důsledku pádu kaddáfiovského režimu v Libyi, který umožnil nekontrolovatelný příliv těžkých zbraní do oblasti (Zoubir 2012: 454; Ronen 2013: 554; srovnej Wing 2013: 482), byli Tuaregové schopni „s libyjskou výzbrojí, najednou [...] významně měnit poměr sil“ (Makariusová – Ludvík 2013: 95). Politický radikalismus a vojenská síla vedly k vyvinutí tlaku, pod jehož vlivem ztratila malijská vláda zcela kontrolu nad regiony Tombuktu, Gao a Kidal. Armádní malijské složky byly z Azavadu zcela vypuzeny a nad teritoriem převzala kontrolu „koalice“ secesionistické MNLA a fundamentálních islamistů (Gaasholt 2013: 69–70; Filiu 2014b: 90; Wing 2013: 482; srovnej Ludvík 2014: 13–14). Vládnutí Tuarégů nad Azavadem však netrvalo dlouho. Jakmile byl společný cíl vytěsnit malijskou státní moc z Azavadu dosažen, cesty MNLA a islamistů se okamžitě rozešly. Obě strany začaly spolu navzájem svádět boje a MNLA vojensky silnějším islamistům podlehla. Tím se Azavad dostal pod výlučnou teritoriální kontrolu VNŠA (Lecocq et al. 2013: 348; Cristiani – Fabiani 2013: 78; Zoubir 2012: 455; Boukhars 2012: 7; Ludvík 2014: 29; srovnej Gaasholt 2013: 85–86; de Castelli 2014: 65; Zounmenou 2013: 170).

Pokud jde o teritorium pod mocenskou kontrolou AQIM, došlo v roce 2012 k zásadní kvalitativní změně. Jestliže v předchozím období byl výskyt AQMI v prostoru označován jako operační přítomnost, nyní se z části přeměňuje na přítomnosti kontrolní a útočnou. Tyto pojmy označují situaci, kdy VNŠA v teritoriu útočně manévruje a vykonává fyzické násilí, aby získal kontrolu nad zdroji a aktéry a ovládl průběh událostí a takovým způsobem ovlivnil jejich dopady (Institute for the Study of War 2016; Hart 1976). Tato změna byla vyvolána, jak již bylo zmíněno, masivním průnikem AQMI do tří regionů severního Mali.¹⁹² Ačkoliv území pod přímou kontrolou AQMI bylo významně menší, než je rozloha státu v Sahelu (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI

¹⁸⁹ Z francouzského *Mouvement National de Libération de l'Azawad* – Národní hnutí za osvobození Azavadu.

¹⁹⁰ Z francouzského *Mouvement pour l'unicité et le jihad en Afrique de l'Ouest* – Hnutí za jedinečnost a džihád v západní Africe.

¹⁹¹ Arabsky; Obránci víry.

¹⁹² Vedle toho byl nadále pouze operačně přítomen v sahelso-saharském teritoriu, kde však prakticky žádnou mocenskou kontrolu nevykonával, jak už bylo uvedeno v předchozím textu.

2017a; Respondent č. XXXI 2017a), i tak nebylo nezanedbatelné – rozloha severního Mali (Azavadu) činí asi 822 tisíc km².¹⁹³ Současně je ale třeba říci, že vzhledem k faktu, že s výjimkou nejosídlenější a na zemědělskou půdu a pastviny bohatou částí Azavadu, která se nalézá v oblasti tzv. oblouku řeky Nigeru (*la boucle du Niger*), tvoří většinu zbytku území nehostinná poušť, lze reálně hovořit o kontrole čtyř hlavních urbánních zón Gao, Kidal, Mopti a Tombuktu (Arieff 2013: 1, 3; Ludvík 2014: 28). Nicméně důležitá je skutečnost, že schopností kontrolovat (počtem omezené) dopravní spojnice mezi těmito obydlenými sídly (viz Hugon 2012) skutečně získali dobyté území pod svou kontrolu. K tomu ještě navíc AQMI uplatňovalo dromokratický model kontroly, kdy její příslušníci nezůstávali trvale přítomni v jednotlivých lidských sídlech, která kontrolovali, ale permanentně v kontrolovaném teritoriu oscilovali (Respondent č. XI 2017b). Zóny kontroly tak představovaly spíše formu sítě. I proto je přesná výměra kontrolní přítomnosti AQMI nestanovitelná.

Co se počtu příslušníků AQMI týče, došlo sice k jejich nárůstu, přesto tento počet zůstával celkově stále relativně nízký (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Podle dostupných údajů se počet bojovníků jen v severním Mali pohyboval mezi jednou a dvěma tisícovkami (Guidère 2011: 61; Guidère 2013; Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). To, že AQIM dokázal ovládnout daný prostor i jen s tímto počtem bojovníků, bylo dáno tím, že (v součinnosti se spolupracujícími aktéry, viz výše) přemohl v severomalijských městech nepočtené posádky malijské armády a během několika dnů se těchto měst i s jejich bezprostředním okolím zmocnil. Již beztak slabá moc malijského státu byla tak v severním Mali zcela eliminována. Počet příslušníků AQIM byl ve srovnání s malijskými vojenskými silami téměř 100%, jelikož v oblasti se nadále nenalézal prakticky žádný malijský voják; jeden z respondentů uvádí poměr 100/1 (Respondent č. XI 2017a). Nízký poměr zůstával nadále i pro rok 2012, pokud jde o počet příslušníků AQIM ve srovnání s počtem přítomného místního obyvatelstva (Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Mohl činit nanejvýše 1/300 (Respondent č. XI 2017a).

Hustota přítomnosti příslušníků AQIM v tomto teritoriu oproti předchozím letům tedy rozhodně stoupla a posunula se od rozmístění do toliko strategicky významných lokalit k rozmístění do nejdůležitějších severomalijských oblastí (Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Lze hovořit o nerovnoměrném celoplošném rozmístění, jelikož AQMI ovládla nejen vojenské základny, energetickou a komunikační infrastrukturu atd., ale také lidská sídla v počtu přibližně 12–15 (Respondent č. XI 2017a). AQMI se také podařilo velmi významně přerušit logistické

¹⁹³ Rozloha představuje dvě třetiny celkové velikosti malijského státu.

toky a procesy (dopravní spojení, zásobování apod.), které dosud pro severní oblasti (jakkoliv nedokonale a omezeně) zajišťovala malijská vláda (Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a).

Doba násilných aktivit AQMI zůstala nezměněna a totéž platí i pro ekonomicko-geomorfologickou hodnotu (využitelnost) teritoria. AQMI nedokázala (nebo ani nezamýšlela) technologicky nerostné bohatství mocensky využít (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a).

Významnou změnu sledujeme i u hodnot kritérií fenoménu suverenity *sui generis*. AQMI si v oblasti severního Mali vybuďovala v průběhu roku 2012 velmi silné mocenské postavení, i když absolutní monopol moci nezískala, jelikož úzce kooperovala s dalšími džihádistickými skupinami, které se v oblasti také silně angažovaly a s kterými vytvářela ad hoc aliance a flexibilní operační sítě (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a; Whitehouse – Strazzari 2015: 221). Nicméně po vytěsnění malijské vládní moci z oblasti dokázala úspěšně kontrolovat politické procesy ve společnosti. Základním prvkem vládnutí byl princip šaría, který představoval vrcholnou behaviorální i právní normu. AQMI plnění této normy striktně vynucovala a v případě jejího porušování se neváhala uchýlit k striktní penalizaci (Raghavan 2012; Yahmed 2012; The Washington Post 2012; The Economist 2012). V tomto smyslu ovládla veřejný prostor; respekt k jejím normám nebyl ale založen na autoritě (tj. uznání ze strany společnosti), ale pouze na kontrole (tj. vynucením pomocí hrozby silou). Podstatným rysem svrchovanosti AQMI v roce 2012 tak byla skutečnost, že v teritoriu Azavadu neexistovala entita, která by byla schopna narušit její aktivitu.

Co se pomezí kontroly obsazeného teritoria týče, nebyla rovněž zcela výlučná, avšak i tak velmi silná (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a). I v případě azavadské oblasti platí, že kontrola limit je pro její odlehlost a délku obecně obtížně vykonatelná. Nebylo tak ani teoreticky v kapacitách AQMI kontrolovat všechny vnější limity severomalijských regionů. Navíc potenciální ochranu „hranic“ nebylo třeba ani prakticky vykonávat, poněvadž z pohledu AQMI žádná iminentní bezpečnostní hrozba z vnějších teritorií nepřicházela. V rámci teritoria se volně pohybovaly ostatní islamistické skupiny (MUJAO a Ansar Dine) a volný pohyb, byť občas komplikovaný, mělo i těch několik málo INGO, které zajišťovaly péči o civilní obyvatelstvo. Oblast tedy nebyla hermeticky uzavřena, avšak obtížně dostupná, tzn. žádný aktér zvenčí se prakticky nemohl bez vůle AQMI v teritoriu udržet, přístup do samotných urbánních zón měla AQMI pod striktním dohledem (Ludvík 2014: 29–31).

Tak, jak AQMI eliminovala malijské struktury vojenské, eliminovala i malijské struktury byrokratické: Budovy malijských správních institucí vyrabovala, úředníky vyhnala a nahradila je

vlastní rozhodovací autoritou (The Guardian 2013a). Konkurentem/partnerem AQMI v rozhodování mohly případně být jen ostatní džihádistické skupiny; ty často rozhodovaly v součinnosti s AQMI, často ale také na AQMI nezávisle.¹⁹⁴ Lze konstatovat, že vzhledem k přítomnosti těchto skupin nedisponovala AQMI absolutní výlučnou rozhodovací pravomocí, nicméně ve svém rozhodování nebyla ani jinými autoritami výrazně omezena. Schopnost AQMI vyloučit jiné aktéry z vlastního rozhodovacího procesu tak byla značně vysoká (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a).

Akceptance AQMI ze strany mezinárodního společenství byla i nadále odmítavá, ba naopak začala být považována za subjekt teroristické povahy, který je absolutně neakceptovatelný a zasluhuje nekompromisní eliminaci (U.S. Department of State 2017; United Nations Security Council 2013a; Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a).

Dostáváme se k fenoménu státnosti. Jestliže jsme ji pro účely tohoto textu definovali především jako schopnost a zájem aktéra vytvářet konsolidované prostředí garantované poskytováním veřejných statků (bezpečnostních a ekonomických) a konsenzuálními pravidly, pak je třeba konstatovat, že došlo-li ve druhém sledovaném období k nárůstu hodnot kritérií penetrace a svrchovanosti, pak u kritérií státnosti tomu tak nebylo. U všech čtyř kritérií státnosti totiž nedošlo ke změně jejich hodnot. Ať už se jednalo o objem bezpečnosti poskytované obyvatelstvu, o míru ochrany vlastnických vztahů a majetkových práv, o rozsah redistribuce veřejných statků a podmínek pro občanskou participaci, šlo prakticky o nulové hodnoty (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a).

Pokud jde o fyzickou bezpečnost obyvatelstva před hrozbami, AQMI nebyla aktérem, který by mu na obsazeném teritoriu poskytoval ochranu. Naopak AQMI se mu sama takovou hrozbou stala, neboť „*lokální populace strašlivě trpěla pod brutální vládou islamistů*“ (Solomon 2013: 17). AQMI totiž nastolila vysoce specifickou formu řádu, který spravedlnost a bezpečnost definoval výlučně v rámci populaci vnuceného práva šaría a uplatňování extrémně násilných metod (Leboeuf 2014: 48). Ty sice omezily míru běžné kriminality, ale to, jak takovou „ochranu“ AQMI civilní populace vnímala, nejlépe dokládá fakt, že bezprostředně po nástupu AQMI k moci opustilo území, které se ocitlo pod její vládou, na 270 tisíc osob (Le Haut Commissariat des Nations unies pour les réfugiés 2012). AQMI scházel i respekt k vlastnictví a právům lidí. Řadu obydlí vyplenila, lidé přicházeli bez náhrady o zaměstnání a populace upadala do existenční nejistoty (Banerji 2012; The

¹⁹⁴ Rozhodovací proces pro účely tohoto textu je chápán širěji, tj. nejen jako konkrétní vyjednávání v určitém čase a určitém místě o určitém problému s fyzickou přítomností všech stran reprezentujících množinu všech relevantních zájmů (jsoucích v konfliktu), ale jako střet vůlí zainteresovaných aktérů, který probíhá kontinuálně a aniž by muselo mezi těmito aktéry nutně docházet k přímému kontaktu.

Guardian 2013a). Ačkoli na počátku AQMI deklarovala úmysl poskytovat plošně základní služby obyvatelstvu (dodávky vody, elektřiny, zajištění výživy a zdravotní péče)¹⁹⁵ (Leboeuf 2014: 48–49), v každodenní realitě k tomu nedošlo a AQMI se nedokázala (nechtěla) o systémové poskytování veřejných statků starat. Selektivně ale určitou omezenou míru statků poskytovala: Angažovala se ve prospěch jen té (minoritní) části populace, která byla vůči ní loajální a aktivně se přidala na její stranu (Thienot 2012).¹⁹⁶ Tím, že obyvatelstvu jako celku (tj. naprosté většině obyvatel) AQMI nedistribuovala veřejné statky a došlo k přerušení zásobování z centrálních oblastí, došlo k nedostatku elektrické energie, paliva, potravin a také k uzavření škol, nemocnic, obchodů i trhů (English 2014; srovnej Lecocq et al. 2013: 351). Ceny nedostatkového zboží strmě stoupaly. Tento stav vyústil v praktický rozvrat hospodářství, které připomínalo válečnou ekonomiku (Lecocq et al. 2013: 351). V politické rovině režim AQMI svým pojetím šarii znemožňoval občanskou participaci, uplatnění jedince v rámci občanské angažovanosti bylo vyloučeno. Rozhodování se odehrávalo primárně v souladu se zájmy AQMI, princip vlády *top-down* byl absolutní. Režim totiž s vysokou mírou systémovosti pravidla nastavoval, vynucoval, aniž by ale poskytoval nějakou možnost zapojení obyvatel do rozhodovacího procesu. Situaci nejlépe dokládá výrok jednoho z islamistů: „[p]odle našeho musí být šaría aplikována, ať populace chce nebo nechce“ (Yahmed 2012).

A jak se se vyvíjela situace v oblasti mobilizace a extrakce? Roční příjem AQMI se relačně nezměnil. Pro rok 2012 činil cca 34 mil. amerických dolarů (Brisard 2015: 35), z čehož je nadále patrné, že zdroje pro státotvorné aktivity byly stále poddimenzované. Lokální přírodní energetické zdroje AQMI nadále nevyužívalo (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a). AQMI se ale podařilo pozměnit způsob, jakým si zajišťovala příjmy. Část svých příjmů pro rok 2012 získala výběrem daní od populace ve svém kontrolovaném teritoriu (U.S. Department of the Treasury 2014). Podstatnou část příjmů ale nadále tvořily zdroje stejné jako v předchozích letech (Respondent č. XI 2017a). Teritoriální organizační struktura AQMI zůstala nezměněna a pro komplexní správu území nebyla nejvhodnější. AQMI sice vytvořila ve všech třech obsazených městech administraci, ta však byla primárně zaměřena na dodržování vydaných nařízení v souvislosti s uplatňováním práva šaría (*Service canadien du renseignement de sécurité* 2016: 40; YouTube 2012d). I když z perspektivy AQMI byla organizační struktura tedy relativně funkční (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a), celkově však z perspektivy fungování společenství, že

¹⁹⁵ Zpočátku se snažila např. i zdarma rozdávat zboží běžné každodenní potřeby včetně potravin (srovnej *Service canadien du renseignement de sécurité* 2016: 46).

¹⁹⁶ Jednalo se především o mladé rekruty a jejich rodiny, které AQMI „s perspektivou lepší budoucnosti“ motivovala vstoupit do jejich řad (Leboeuf 2014: 48; Lecocq et al. 2013: 351).

AQMI svoji moc netransformovala do strukturované institucionální podoby¹⁹⁷ tak, aby dokázala pokrýt celé spektrum správy území a populace v něm, paralyzovala dosavadní běžný život a destrukovala zavedené společenské struktury, aniž by je plnohodnotně nahradila. „*Zvláště usedlé a urbánní komunity byly zasaženy absencí státu s jeho zdravotnickou, školskou a bezpečnostní infrastrukturou*“ (Lecocq et al. 2013: 351). Struktura institucionální organizace moci tak zůstala ve srovnání se strukturou současného moderního státu nadála velmi odlišná a pro relokaci zdrojů do vojenské oblasti i nevýznamná.

Naproti tomu ale ideologická doktrína AQMI sehrála značně důležitou úlohu (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a), i když jen dočasně. Ideologie AQMI vychází z islámského učení a náboženství a stojí na tradicionalisticky doslovném výkladu Koránu. AQMI navazuje vcelku logicky na ideový fundament al-Káidy Central (AQC), jímž je princip exkluzivní univerzality práva šaría, z ní plynoucí neakceptovatelnost práva pozitivního a tím i nelegitimita vlád etablovaných na sekulárním základě (Blanchard 2007: 10); z této univerzality pramení i globální záběr AQC v podněcování všech muslimů k útoku na nevěřící, přičemž hlavními terči jsou Spojené státy a Izrael. Výsledkem má být celosvětový triumf islámu a následné sjednocení ummy ve formě chalífátu (Keene – von Winterfeldt 2010: 1806–1808). Tato původní doktrína AQC ale byla AQMI, jak bude dále patrné, regionalizována a subjektivizována. AQMI se totiž na rozdíl od AQC zaměřuje na ovládnutí území a vytvoření dominantního postavení v něm, přičemž její operační a mentální prostor nepřesahuje reálné hranice Sahelu. Současně spíše než sjednotitel muslimů v boji proti nevěřícímu světu AQMI vystupuje jako koercivní autorita nad muslimy, čímž v zásadě myšlenku sjednoceného muslimského boje deroguje.

Většina severomalijské tuarežské populace jsou rovněž muslimové, byť zastávající umírněné súfijské prožívání víry. To byla výchozí spojnice mezi Tuaregy a AQMI. Za další, AQMI svoji ideologii prokládala silným kritickým diskurzem namířeným proti malijské vládě, což obecně Tuaregům konvenovalo. Tento diskurz byl účelově namířen i proti jiným etnikům, se kterými měli Tuaregové dlouhodobě rozpory, především proti Peulům. A nakonec AQMI vytvořila symbiotické vztahy spolupráce s Tuaregy, kteří a) se podílejí na černé saharsko-sahelské ekonomice (kriminalita) a b) patří k tzv. marabouts (duchovní učitelé), skrze které je možno působit na celou lokální populaci. Jinak řečeno, Tuaregové se zřejmě na počátku domnívali, že učení a chování džihádistů je jim potenciálně bližší než vztah k „nepřátelské“ vládě v Bamaku: viděli, že AQMI má stejné náboženství jako oni a věřili, že jim pomůže proti v boji za odstranění malijské vlády. Ideologie

¹⁹⁷ Dosavadní malijský správní systém, jakkoliv nedokonalý, AQMI zrušila a státní/municipální zaměstnance z úřadů vyhnala, samotné budovy vyplenila (srovnej Leboeuf 2014: 48).

jako „*sada hodnot, norem a přesvědčení, jimiž jednotlivci vytvářejí celek ve formě hnutí nebo organizace*“ (Schubiger – Zelina 2017: 5), dosáhla v podání AQMI své důležitosti proto, že dokázala naplnit všechny čtyři charakteristiky, které v případě jejího úspěšného užití ze strany VNŠA nalezneme v literatuře (Sanín – Wood 2014; Schubiger – Zelina 2017). Měla svou instrumentální (vliv na secesionistickou identitu Severomalijců) i normativní složku (vliv na muslimskou identitu Severomalijců) a působila také jako tzv. externí narušení¹⁹⁸ (penetrace sociálních struktur na úrovni politické a hospodářské) a ideologická institucionalizace (transformace hodnot a přesvědčení stoupců, především rekrutovaných bojovníků). Ideologie tak ovlivňovala i materiální a politickou motivaci lidí (viz Stewart 2012: 217), což se za této situace odrazilo ve skutečně vysoké společenské extrakčně-mobilizační kapacitě džihádistů.

Bohužel pro AQMI se ale tato kapacita začala snižovat v okamžiku, kdy velitelé katib, které na severomalijském území operovaly, v rozporu s plány vedení sídlícího v Alžírsku začali striktně a nevybíravě plošně uplatňovat šariu. Tento identitární nesoulad (viz níže) vzbudil u Tuaregů vůči AQMI odpor. Tuaregové se k AQMI začali postupně obracet zády (Respondent č. III 2017; Respondent č. VIII 2017; Respondent č. XI 2017b; Bøås – Torheim 2013b: 1287) v duchu prohlášení jednoho z kmenových starších, že je na nich samotných (Tuarezích), aby „*vykopli ty teroristy ze své pouště*“ (Lohmann 2013: 13).

Rozpory zůstaly i v oblasti identity a sociální epistemologie. Na základní úrovni tento rozpor vznikal kvůli neslučitelnosti náboženských doktrín – mystické a duchovní aspekty súfijského islámu byly s totalitární a mocensky orientovanou podstatou islamistické ideologie nekompatibilní; vnucování pravidel založených na radikálním islámu tak šlo proti přesvědčení a identitě většinové lokální populace a mělo na ni negativní dopady (viz Solomon 2015: 21–22, 28). Obyvatelstvu byl v rozporu s jeho přesvědčením vnucen fundamentalistický výkladu islámu a neislámské obyvatelstvo a ti muslimové, kteří se nepodřídili, byli perzekuováni (Sallon 2013a). Na druhou stranu existovaly limitované skupiny severomalijské populace, pro které nebyla tradicionalistická salafijská doktrína nepřekonatelnou bariérou – vliv salafismu v regionu nebyl úplně novým prvkem a měl své určité stoupence či spíše potenciální vyznavače. Ještě více tuto skupinu ale představovali ti jedinci, kteří z vládnutí AQMI osobně ekonomicky profitovali. Takové osoby do značné míry pod vlivem AQMI (pragmaticky) transformovali své postoje a světonázory. Náboženská víra, politicko-sociální uspořádání a chápání užití násilí tak bylo mezi Tuaregy a AQMI podobné jen v některých aspektech (Respondent č. XI 2017a).

¹⁹⁸ *External intrusiveness.*

Počet behaviorálních pravidel, které AQMI přejala od lokální populace zůstal nadále naprosto bezvýznamný, avšak naopak se oproti předchozímu období významně zvýšil počet behaviorálních pravidel, která lokální populace přijala pod koercivním vlivem AQMI a začala jimi korigovat své chování (Respondent č. XI 2017a). Průnik identitárních rysů ale zůstal nezměněn a byl téměř bezvýznamný (Respondent č. XXI 2017a). Vláda AQMI identitu Severomalijců spíše rozvrátila, a to tím, že jim znemožnila v souladu s ní žít a existovat. Lidé žijící v umírněném súfijském islámu (ale třeba i křesťanství) byli nuceni náhle násilně přijímat normy salafismu, který je v rozporu s jejich tradicí i přesvědčením (Sallon 2013a). Striktní normy šaríi eliminovaly navykly každodenní způsob života obyvatel, od běžné komunikace mužů a žen na veřejnosti, stylu oblékání až po projevy emocí. Nejmarkantnějším atakem na identitu obyvatel byla destrukce mauzoleí mešit (chráněných i UNESCO), aplikace kamenování, bičování a usekávání údů a zákaz kulturně-sportovních aktivit od hraní fotbalu, přes sledování televize po provozování živé hudby. Obzvláště drasticky dopadala vláda AQMI na ženy, jelikož se na ně navíc vztahovala striktní pravidla pro odívání (zahalování) a vystupování na veřejnosti. Lidé byli nuceni opustit svůj dosavadní způsob života včetně svých politických a hospodářských aktivit (Lecocq et al. 2013: 351).

Naprostá většina populace proto AQMI za svou nepřijala (Lecocq et al. 2013: 353). AQMI fungovala jako destruktor občanské společnosti a přirozených sociálních vazeb. Uplatňovala nad společností autoritářskou kontrolu a plnění jí prosazovaných norem malijskou společnost paralyzovalo. Vliv AQMI na společnost byl tak v příkrém rozporu s jejími hodnotami a zvyky. Plně se vyjevilo, že „AQMI není v Sahelu sociologicky zakotvena, ale je zde implantována díky aliancím s lokálními silami, obecně salafijskými“ (Roy 2013b) a „nikdy nezohledňuje místní sociální nebo politické zájmy“ (Roy 2013a).

V rámci druhého sledovaného období se nyní dostáváme do oblasti cílů. Je nutno konstatovat, že pokud jde o cíle strategické, tak AQMI v tomto období uspěla na 50 %. V teritoriu, které se dostalo pod její kontrolu, uspěla se svým záměrem odstranit dosavadní (sekulární) právní řád a nahradit ho systémem norem založených na právu šaríi. To se jí podařilo v nejvyšší možné míře (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a; Human Rights Watch 2017: 137–138, 164–182), avšak pouze skutečně v teritoriu pod její přímou kontrolou, tj. v severním Mali – Azavadu. Ostatním katibám AQMI i nadále operujícím v dalších částech sahelsko-saharského prostoru (viz výše) se takový úspěch nepodařil (Respondent č. XXI 2017a; Central Intelligence Agency 2017). Co se týče úmyslu eliminovat diplomatickou, vojenskou a ekonomickou aktivitu/přítomnost Západu v sahelských státech, AQMI zůstala za svým očekáváním. Na území Azavadu se sice žádné prozápadní či přímo západní skupiny nenacházely, avšak v okolních územích byla naopak západní aktivita velmi vysoká (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI

2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Jednalo se především o diplomatickou aktivitu mezinárodního společenství v souvislosti s invází AQMI do severního Mali. Rada bezpečnosti OSN se začala zabývat situací v severním Mali již na jaře 2012 a v této souvislosti publikovala řadu rezolucí, přičemž rezolucí č. 2085/2012 udělila dvanáctiměsíční mandát k rozmístění stabilizačních sil (Nations Unies – Conseil de sécurité 2012). Vedle toho byli jmenováni vysocí představitelé pro Sahel z řad mezinárodních vládních organizací, kteří byli v čilém kontaktu s místními vládami; své reprezentanty jmenovala Africká unie, OSN a také Francie vyslala svého vlastního zástupce (Ould Mohamedou 2013: 69–70). Francie se v celé záležitosti navíc dosti angažovala unilaterálně. Slovy předsedy vlády Jeana-Marca Ayraulta se tak stalo proto, že Francie se rozhodla „zabránit skupinám jako AQMI ustavit na severu Mali bašty mezinárodního terorismu, který ohrožuje mír a prosperitu v regionu stejně jako naši vlastní [francouzskou] bezpečnost“ (Le Monde 2012c). A dále avizovala připravenost podpořit budoucí osvobozovací misi logisticky (Le Monde 2012d). Francouzská diplomacie připravila třífázový plán protipovstalecké operace a vyvíjela diplomatické aktivity, aby Rada bezpečnosti OSN plán přijala v rámci rezoluce podle kapitoly VII Charty, která by společenství ECOWAS/CÉDÉAO¹⁹⁹ udělila mandát k bojovým operacím (De Silguy 2012). Krach tohoto cíle AQMI dále také dokládá počet multilaterálních mírových operací, které mezinárodní společenství provádělo v roce 2012 v celém subsaharském prostoru. Jednalo se o patnáct misí (Ismail – Sköns 2014: 195). Ani objem těžby nerostných surovin v sahelských státech západními korporacemi v 2012 neustával. Objem v Mali vytěženého zlata činil 41 000 tun a v Nigeru vytěženého uranu 5500 tun (United States Geological Survey 2017; Respondent č. XI 2017a). Množství vytěžených surovin zůstávalo tedy stále velmi vysoké (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). A jak naznačuje text výše, intenzita vztahů mezi Mali a Francií se ještě prohloubila (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Uskutecnila se návštěva předsedy vlády a ministra zahraničí v Paříži, nebyla ukončena platnost žádné bilaterální smlouvy. V případě Nigeru se jednalo o šest setkání; v případě Mauretánie o tři setkání; v případě Alžírsku o pět setkání. Na rušení stávajících dohod nedošlo (Ministère de l'Europe et des

¹⁹⁹ Hospodářské společenství západoafrických států (Economic Community of West African States/*Communauté économique des États de l'Afrique de l'Ouest*). ECOWAS/CEDEAO jako primárně hospodářské společenství (Van Nieuwkerk 2001: 11) má v sobě inkorporovány mechanismy (v rámci monitorovací a armádní intervenční skupiny ECOMOG), kterými se konstituuje také jako aktér bezpečnostních vztahů podporující a prosazující regionální bezpečnost (Bach 2005: 179). Organizace formálně zapovídá svým členům použití síly proti sobě navzájem a předpokládá rozmístění jednotek členských států v případě ohrožení jiného členského státu. Tím organizace vytváří záruku poskytnutí vzájemné pomoci při napadení na principu kolektivní obrany. Poskytnuté vzájemné pomoci podléhá ex ante schválení Radou bezpečnosti OSN (srovnej Graham 2008: 175–176).

Affaires étrangères 2017). I poslední strategický politický cíl zůstal nesplněn. AQMI se v oblasti Velké Sahary nepodařilo ustavit islámský emirát (Respondent č. XI 2017a). S výjimkou Azavadu operovala v sahelském prostoru pouze v horských a pouštních oblastech, kam nedosahovala moc států (Niger, Alžírsko), aniž by ale vytvořila jakýkoli alespoň protostátní útvar (U.S. Department of State 2017).

Fundamentální cíl vytvořit v Alžírsku a dále i v Libyi, Mali, Mauretánii, Maroku a Tunisku (či alespoň v jejich části) islámský model řízení společnosti splnila AQMI jen velmi omezeně. S výjimkou Azavadu se tento cíl nerealizoval, neboť právní systém a politický model v těchto zemích zůstal beze změny, eventuálně se naopak od islamismu dále vzdálil (Central Intelligence Agency 2017).²⁰⁰ AQMI se také nepodařilo přimět vládu v Bamaku ke změně jejích priorit ve smyslu zavedení islámského modelu řízení společnosti na celém území státu (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a). I když malijská vláda postupovala vůči AQMI značně nerozhodně a potýkala se s velkými problémy při organizaci adekvátní protipovstalecké ofenzivy (Alozieuwa 2013: 384; Solomon 2013: 12), s okupací severní části své země se nesmířila a alespoň rétoricky neochvějně zdůrazňovala, že území bude stůj co stůj osvobozeno (Le Monde 2012a). Vzhledem k naprosté dlouhodobé nekapacitě malijské armády (oslabené navíc čistkami po provedeném vojenském puči) se nakonec malijská vláda obrátila na ECOWAS/CÉDÉAO a OSN s žádostí o intervenci a obnovení suverenity Malijské republiky v obsazených severních regionech (Le Monde 2012b; Poulin 2013). Byť se tedy Malijsci k zákroku proti AQMI odhodlávali se značnými obtížemi, nikdy s ní nevstoupili v jednání o případných ústupcích a nijak jí v tomto ohledu nevycházeli vstříc. Ačkoliv centrální část země byla zmítána nepokoji a chaosem po provedeném (neúspěšném) puči, sekulárně-republikánský charakter státu nebyl stejně jako v předcházejícím období odstraněn a stále existovala svoboda náboženského vyznání (U.S. Department of State 2017; International Crisis Group 2017).

I další z fundamentálních cílů, a to aby na území či na části území států Mali, Niger, Mauretánie vznik nový islámský stát AQIM, byl prakticky splněn jen částečně (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Jak bylo v předchozím textu již uvedeno, v Nigeru a Mauretánii vládly stávající politické garnitury a ani v severním Mali nevznikl v pravém smyslu stát, jelikož islamisté sice teritorium penetrovali, dostali ho pod svou kontrolu, ale státotvorně se nechovali (viz výše). A posledním cílem v této kategorii bylo páchaní teroristických útoků na území afrických a západních států. Naplňování tohoto cíle bylo zhruba na stejné úrovni jako v předchozím období (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a). Na africké půdě AQMI v roce 2012 provedlo

²⁰⁰ Typicky v Tunisku v důsledku změn vyvolaných procesy tzv. arabského jara.

29 ataků, přičemž 17 připadá na samotné severní Mali a 12 na Alžírsko a Libyi. Na území západních států k žádnému ataku vyvolanému AQMI nedošlo (Armed Conflict Location and Event Data Project 2017; University of Maryland 2017). Znamená to, že v prvním případě AQMI cíle plně dosáhla, ve druhém naprosto nikoliv.

A zůstává již jen cíl zprostředkující (účast na organizovaném zločinu), který se i v tomto období zdařilo AQMI splnit (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a). I když nejsou k dispozici přesné údaje, z rámcových údajů vyplývá, že AQMI pokračovala ve svém zapojení do nelegální ekonomiky (pašování, překupnictví, únosy). Jen počet rukojmích za rok 2012 nejspíše přesáhl deset osob (U.S. Department of State 2017; Brisard 2015: 35; srovnej Callimachi 2014).

Třetí fáze vývoje, pokud jde o fenomén penetrace, představovala opět zlom, kdy byla AQMI vnějším zásahem zbavena své teritoriální kontroly a prvků s tím souvisejících. Lze říci, že počínaje rokem 2013 se AQMI navrácí do podobné konfigurace, ve které fungovala po celé v tomto textu sledované první období. Příčinou byla francouzská vojenská mise Serval. Francouzské jednotky vstoupily na půdu severního Mali 11. 1. 2013 po naléhavé žádosti malijského prezidenta. Mise byla urgentní odpovědí na náhlý útok AQMI a s ní spolupracujících dalších VNSA na letiště Sévaré (Marchal 2013: 486). Zisk tohoto strategického bodu nalézajícího se pod jižní hranicí Azavadu by býval nezadržitelně otevřel dveře k potenciální expanzi AQMI až do Bamaka a k možnému teritoriálnímu ovládnutí celé země (Bergamaschi 2013; Frachon 2013).

Francouzská vojenská přítomnost nejenže tomuto scénáři zabránila, ale v průběhu krátké doby se jí podařilo z okupovaných urbánních oblastí a také z neobyva(tel)né hornaté oblasti Adrar des Ifoghas v nejsevernější části Azavadu²⁰¹ AQMI vypudit (Le Monde 2013a, 2013b; Rémy 2013a; Sallon 2013b; Tembely 2013). AQMI tak přišla prakticky o všechny své malijské územní zisky. Její razantní ústup znamenal, že od března 2013 už nebyla nadále schopna kontrolovat území, rozsah teritoria pod její kontrolou byl naprosto nezáznamný (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). AQMI se tak opět uchýlila k operační formě teritoriální přítomnosti; operovala sice stále na obrovském prostoru sahelsko-saharské oblasti, aniž by však zde ovládala konkrétní osídlené území (Hanne 2016: 7). Její aktivitou byly nanejvýše izolované teroristické akty bez otevřeného bojového střetu (Forestier 2015).²⁰² Došlo také ke značným úbytkům počtu jejich

²⁰¹ Při ústupu se do této velmi těžko přístupné oblasti AQMI přechodně uchýlila.

²⁰² V dalších letech (cca od roku 2014), kterým se tento text již přímo nevěnuje, se ale postupně AQMI (a s ní i další VNSA) do Azavadu vrací a znovu začíná představovat hrozbu pro bezpečnost malijského státu. Nutno podotknout, že její výskyt již ale nemá teritoriální charakter jako ve druhém popisovaném období. Její doménou jsou teroristické útoky, které provádí (ve spolupráci s dalšími džihádistickými organizacemi) nejen v severní, ale i jižní (centrální) části země (viz Hanne 2016).

bojovníků. V bojích byly zabity stovky mužů, stovky jich byly zajaty (Halifa-Legrand – Jauvert 2013; Boeke – Tisseron 2014: 32; Cline 2013: 629; Forestier 2015; Hanne 2016: 6). Ke konci prvního čtvrtletí roku 2013 AQMI celkově disponovala už jen cca pětistý muži (Guidère 2013; Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a). Z bojových uskupení AQMI tak zůstaly nanejvýše rozptýlení jedinci či mikroskupinky, kteří zbaveni útočného potenciálu se buď stáhli mimo území Mali (typicky do Mauretánie, jižních oblastí Alžírsko a později i Libye), nebo se jeden po druhém promíchali s civilním obyvatelstvem (Journal du Mali 2013; Berthemet 2013; Rémy 2013b; Boeke – Tisseron 2014: 32; Hanne 2016: 6).

Počet vojáků mise Serval se pohyboval mezi čtyřmi a čtyřmi a půl tisíci muži (Cline 2013: 629; Hanne 2016: 4) a tím se poměr mezi lidskou silou AQMI v Azavadu a misí Serval pohyboval zhruba 1/50 v neprospěch AQMI. Počet příslušníků AQMI tak byl už dosti nevýznamný (Respondent č. XXI 2017a). Podobné platí i o poměru k civilní populaci,²⁰³ který byl naprosto marginální a pohyboval se v poměru okolo 1/1000 (Respondent č. XI 2017a).

Poté, co byla AQMI rozprášena, a jak uvedl náčelník generálního štábu francouzské armády Guillaud, „nemá v Mali nadále jediné své útočiště“ (Sénat 2013: 25), přišla i o své logistické zázemí. Vypuzením z obydlených oblastí ztratila kontrolu nad důležitými dopravními spojnícemi, zničena byla zařízení na výrobu nástražných výbušných systémů, výcvikové tábory a bylo zničeno na dvě stě tun zbraní, munice a výbušnin (Boeke – Tisseron 2014: 32). Zbytky jejích sil, které nebyly promíchány s civilní populací, se snažily ukrýt ve strategicky významných bodech²⁰⁴ se zdroji vody a potravin. Mohlo se jednat nanejvýše o dvě až tři taková místa (Respondent č. XI 2017a).²⁰⁵ Jelikož francouzská armáda mocensky kontrolovala většinu území Azavadu, logistické toky se v tomto období AQMI v Azavadu narušit nepodařilo.²⁰⁶ Navzdory zřejmým obtížím byla AQMI v zónách svých aktivit ale činná ve dne i v noci. Pokud jde o geomorfologicko-ekonomickou hodnotu teritoria, ta zůstala znovu minimální (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a).

S tím, jak u AQMI došlo k prudkému poklesu penetrace území Azavadu a ani v rámci celé sahelsko-saharské oblasti AQMI nevykonávala teritoriální kontrolu, změnil se zásadním způsobem i hodnoty kritérií suverenity *sui generis*. O jakémkoliv monopolu moci a schopnosti kontroly politických procesů ve společnosti na území Azavadu nelze hovořit (Respondent č. XXI 2017a).

²⁰³ Po vytlačení džihádistů se uprchlá část obyvatelstva začala navracet (SlateAfrique 2013a).

²⁰⁴ Jak ještě uvedl náčelník Guillaud, zázemí džihádistů bylo z 80 % zcela zlikvidováno (Sénat 2013: 25). Zbylým příslušníkům AQMI tak zůstal opravdu jen velmi limitovaný prostor, kde se mohli ukrýt a přežít.

²⁰⁵ Jednalo se nejspíše o lokalitu tzv. Ouagadou Forêt u Timbaktu a ještě dvě lokality na sever od Ménaky a jiho-východně od Douentzy (United Nations Security Council 2013b: 11).

²⁰⁶ Vzhledem k její strategicky překerní situaci o to ani reálně neusilovala.

AQMI se v roce 2013 v Mali i širší oblasti Sahelu koncentrovala nanejvýše na „*napadání regionálních bezpečnostních sil, místních vládních cílů a občanů Západu*“ (U.S. Department of State 2017). Mocenským monopolem nedisponovala ani v zónách jejího působení mimo Azavad; vzhledem k penetraci tohoto prostoru celou plejádou dalších VNSA byl naprosto nevýznamný (Respondent č. XI 2017a). Jakákoliv schopnost kontrolovat pohyb jiných aktérů byla logicky rovněž narušena. Byla to naopak francouzská armáda, která měla prostor Azavadu pod kontrolou – AQMI koercivně paralyzovala, čímž oblast bezpečnostně stabilizovala (Tertrais 2016: 82). I v oblasti širšího Sahelu zůstala AQMI velmi slabá (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). S tím souvisí i značně omezená schopnost vyloučit jiné aktéry z rozhodovacího procesu (Respondent č. XI 2017a), neboť paralelně fungující nestátní skupiny si udržely vlastní rozhodovací pravomoc (de Castelli 2014: 66), o aktérech státních ani nemluvě. Pohled mezinárodního společenství na AQMI zůstal nezměněn – mělo ji nadále za subjekt absolutně neakceptovatelný, který je třeba nekompromisně eliminovat (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a).

Hodnoty kritérií fenoménu státnosti zůstaly podobně jako v předchozích obdobích nízké. Než aby AQMI byla poskytovatelem bezpečnosti, byla naopak její hrozbou, jelikož se oběťmi jejich protivládních útoků stávali i civilní občané (SlateAfrique 2013b). A stávali se terčem i takových násilných útoků a přepadení, kdy je příslušníci AQMI okrádali a olupovali o jejich majetek (The Guardian 2013b). S tím souvisí i nulový objem ochrany vlastnických vztahů a majetkových práv obyvatelstva (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a); a i kdyby AQMI bývala chtěla nějakou míru ochrany poskytnout, nemohla tak učinit, jelikož ztratila volný přístup do obydlených lokalit (The Guardian 2013b). Pochopitelně tak neměla ani vliv na redistribuci veřejných statků. Ve velmi složitém období, které AQMI zažívala, takovéto aktivity upozadila a zcela rezignovala na myšlenku administrace služeb (Mémier 2017: 54; Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a). Z podobných příčin nedokázala zpočátku ani ovlivňovat podmínky pro občanskou participaci, později dokonce pokud džihádisté pronikli (byť na velmi krátký čas) do některého lidského sídla (velikostí maximálně osad a vesnic), vždy se snažili zabít osoby, které se angažovaly jako občané Mali (z pohledu AQMI kolaborovali s nepřítelem). Typickými oběťmi

takovéhoto násilí byli představitelé státní a lokální správy (Dufka 2016). Proto lze kritérium podmínek pro občanskou participaci zařadit do hodnoty naprosto nepříznivé (Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a).²⁰⁷

Schopnosti AQMI mobilizovat a extrahovat rovněž v roce 2013 poklesly. Energetické zdroje z teritoria, v němž operovala a jehož energetický potenciál byl nevalný (viz výše), nezískávala. Pro AQMI tak potenciálně dostupné lokální nerostné suroviny představovaly nedůležitou položku (Respondent č. XXI 2017a). Zdrojem příjmů tak bylo nadále především výkupné za unesená rukojmí. AQMI touto aktivitou v roce 2013 získala cca 30–40 mil. amerických dolarů (Brisard 2015: 35; Callimachi 2014). AQMI pokračovala i v generování příjmů z podílu na pašování kontrabandu (Mémier 2017: 32–33; U.S. Department of State 2017), avšak tento druh financování byl operací Serval významně narušen, obzvláště pak ty finance, které pocházely „z kontroly cest a drog“ (Mémier 2013: 13). Současně ale AQMI získala také další relevantní financování. Za prvé to byly soukromé příspěvky z oblasti Blízkého východu; jejich výši se pro komplikovanost transferů a anonymitu dárců nepodařilo zjistit. Za druhé se AQMI podařilo opatřovat si finance z libyjského prostředí. Jednalo se jednak o příjmy za pomoc libyjským milicím při ochraně místní ropné infrastruktury, jednak o podíl ze zprostředkovávání obchodu s africkými emigranty. Není zřejmé, jakou přesnou sumu se podařilo AQMI z těchto aktivit získat, celkový výnos z obchodu s emigranty je ale odhadován na cca 300 mil. eur (Mémier 2017: 34); se značnou mírou pravděpodobnosti si tedy AQMI musela těmito novými aktivitami přijít na dalších několik desítek dalších milionů dolarů. I tak se ale stále jednalo o výši příjmů nedostačující na provoz institucionalizované organizace moci, který obecně nalezneme v případě státu. Charakter příjmů jasně ukazuje, že AQMI získávala prostředky nesystematicky (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a), tj. neměla příjmy strukturované podobně jako státní aktér nebo přinejmenším alespoň ve formě roku 2012 (viz výše).

Operace Serval zasadila AQMI těžkou ránu. Vyvolala rozštěpení její politicko-vojenské struktury a těžce ji dezintegrovala a destabilizovala (Mémier 2013: 8, 18; Filiu 2014b: 92). Stalo se tak především proto, že v rámci operace Serval bylo zlikvidováno vedení jednotlivých katib přítomných v severním Mali, a byla tím tak rozbita velící linie organizace (Mémier 2013: 8; Mémier 2017: 42). Dříve silně hierarchizované skupiny se rozpadly do fragmentovaných a autonomních podskupinek (de Castelli 2014: 66). Zbylí bojovníci museli podstoupit reorganizaci

²⁰⁷ Jak postupně francouzská armáda vypuzovala džihádisty z území severního Mali, tak se obecně pochopitelně podmínky pro občanskou participaci v Azavadu velmi rychle zlepšovaly. Zde se „naprosto nepříznivými podmínkami“ myslí stav v těch nemnoha izolovaných lokalitách, které dosud zůstávaly pod islamistickou kontrolou nebo se islamistům do nich dočasně po vypuzení podařilo navrátit.

v okolních zemích, kde působily ostatní katiby AQMI (Tembely 2013). Lze tak pro toto období hovořit o naprosto absentující hierarchizované organizační struktuře (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a). Podobnost struktury AQMI s institucionální strukturou současného moderního státu byla pochopitelně nulová (Respondent č. XXI 2017a). Destruovaná organizační struktura tak nemohla sehrát žádnou roli při relokaci zdrojů do vojenské oblasti (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a). Jednotlivé skupinky bojovníků využívaly pouze utajené a francouzskými jednotkami dosud neodhalené skryše zbraní (Sénat 2013: 24; Guilloteau – Nauche 2013: 67; Mémier 2013: 13). Pokud jde o otázku, zda ideologická doktrína AQMI sehrála v roce 2013 usnadňující roli při mobilizaci/extrakci zdrojů, je třeba odpovědět záporně. Vzhledem k neblahým zkušenostem, které severomalijská tuaréžská populace udělala v období roku 2012 za vlády AQMI, byl další ideologický vliv AQMI na tamní obyvatele nevýznamný (Respondent č. XXI 2017a). Islamistická ideologie se neslučovala s kulturní diverzitou a náboženskou odlišností Tuarégů (viz Bradol 2015: 7).

Co se týče otázek sociální epistemologie, situace se významně nezměnila. Nebude překvapením, že náboženská víra a způsoby jejího praktikování v pojetí AQMI a severomalijského obyvatelstva zůstaly nadále neslučitelné. Zcela rozdílné zůstalo i politické přesvědčení (Respondent č. XXI 2017a). Vypjatý salafismus AQMI kontrastoval s občanským nadšením útlaku zbaveného severomalijského obyvatelstva. Období roku 2013 bylo časem euforie z osvobození od islamistické nadvlády. Severomalijci pocítili lojalitu k republikanismu a k Francii (Le Monde 2013c; 2013d; The Guardian 2013c). I vztah k užívání násilí byl opět kontradiktorní (Respondent č. XXXI 2017a). Severomalijská populace ale tentokrát k jeho užití neměla zdrženlivý postoj, avšak zcela odlišně vnímala skutečnost, proti komu má být nekompromisně užito: Je třeba ho použít nikoli proti „bezvěrcům“, ale proti těm, které malijskému lidu v uplynulém roce způsobili nezměrné utrpení (viz Koita 2013; Jeune Afrique 2013; srovnej SlateAfrique 2013c). A mezi takové skupiny jednoznačně patřila AQMI. Nesoulad panoval i v oblasti náhledu na politicko-organizační uspořádání společnosti a ideové přesvědčení (Respondent č. XXI 2017a) a primárně vyplýval z diferencí v identitárním chápání náboženských norem. Severomalijci se nikdy nedokázali kompletně ztotožnit s násilným charakterem salafismu a společnost ho nikdy nepřijala za svůj (Bradol 2015: 8).

V tomto duchu proto prudce pokleslo množství behaviorálních pravidel AQMI, kterými se dosud lokální populace řídila. Jakmile odpadl koercivní vliv, který donutil Tuarégy respektovat normy plynoucí ze šaría, okamžitě je odmítli a vrátili se ke své kultuře a zavedenému způsobu života. Pokud jde o AQMI, ta podobně jako v předchozích sledovaných obdobích žádná pravidla od místního obyvatelstva nepřejala (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a). Proto ani

nemohl existovat žádný průnik identitárních rysů mezi AQMI a azavadským obyvatelstvem, který by mohl vést k prvkům vytváření společné identity (Respondent č. XXI 2017a).

A nyní je již třeba jen uvést stav, jaký v roce 2013 platil v oblasti cílů. Realizace jejich dosažení do značné míry odpovídá prvnímu období před infiltrací Azavadu v roce 2012. Ve snaze transformovat dosavadní sekulární právní řády do právních řádů založených na právu šaría, tj. cílů spadajících do kategorie cílů strategických náboženských, AQMI selhala, a to ať již na územích pod jejím přímým vlivem (které bylo velikostí marginální a bez stálého obyvatelstva), kde byl však její vliv ve skutečnosti bezvýznamný (Respondent č. XI 2017a), či na územích, kde byl její vliv toliko nepřímo zprostředkovaný. I v takových teritoriích byl její transformační vliv velmi nízký, bezmála nulový (Respondent č. XXI 2017a). Jinak řečeno, právo šaría ve sledovaném roce nestouplo v právních systémech sahelských zemích na významu (Lansford 2014; Central Intelligence Agency 2017).

Eliminovat aktivity západních zemí v Sahelu, což spadá již do politických strategických cílů, se AQMI také nepodařilo. Objem a intenzita zájmu Západu naopak stoupala (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Jedenáctého ledna 2013 francouzský prezident François Hollande v emotivním vystoupení prohlásil, že AQMI překročením pomyslné linie mezi severem a jihem země a postupem směrem k hlavnímu městu Bamaku ohrozila existenci státu spřáteleného s Francií a bezpečnost malijského obyvatelstva. Zdůraznil dále, že takový stav je pro Francii naprosto nepřijatelný a ta ho absolutně nebude akceptovat (Le Monde 2013f; Charbonneau – Sears 2014: 602; Galy 2013: 78). Francie bleskově ustavila protipovstaleckou misi Serval a postavila se do čela bojových operací proti AQMI. Mise byla logisticky podporována dalšími šesti západními zeměmi (Le Monde 2013e). Vedle mise Serval je nutno připomenout další západní aktivity, ať už se jedná o misi MINUSMA,²⁰⁸ které se účastnily a účastní vlády celkem patnácti západních států (Réseau de recherche sur les opérations de paix 2017), a evropskounijní misi EUTM Mali,²⁰⁹ které se účastní dvaadvacet evropských států (European Union Training Mission 2017). Obě tyto mise byly také zahájeny v roce 2013. Nepoklesla ani míra těžby nerostných surovin západními korporacemi, zůstala nadále velmi vysoká jako v předchozích letech (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Objem vytěženého zlata činil více než 41 000 tun a objem vytěženého uranu přesáhl 5000 tun (United States Geological Survey 2017). Ani intenzita vztahů mezi západními zeměmi a sahelskými státy neopa-

²⁰⁸ *La Mission multidimensionnelle intégrée des Nations Unies pour la stabilisation du Mali* (Multidimenzionální integrovaná mise Organizace spojených národů pro stabilizaci Mali).

²⁰⁹ *European Union Training Mission in Mali* (Výcviková mise EU v Mali).

dala a byla velmi vysoká (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Vedle již zmíněných misí probíhaly i čilé bilaterální vztahy mezi Francií a zeměmi v Sahelu. Pokud jde o Mali, dvakrát proběhlo setkání mezi francouzským a malijským prezidentem, francouzský ministr zahraničních věcí se setkal s malijským premiérem i se svým resortním kolegou; proběhlo pět společných zasedání, kterých se zúčastnili zástupci obou vlád i občanských společností. V podobném duchu se odehrávaly kontakty mezi představiteli Francie a Nigeru (opakované resortní schůzky ministrů zahraničních věcí ve Francii i v Nigeru včetně přijetí francouzského ministra nigerským prezidentem, cesta nigerského předsedy vlády do Francie, a dále také tři velká francouzskou stranou organizovaná multilaterální fóra s nigerskou účastí) a Francie a Mauretánie (setkání francouzského a mauretánského prezidenta v Paříži, přijetí francouzského ministra zahraničních věcí mauretánským prezidentem). I v případě Alžírsku napočítáme hojně kontakty. Jednalo se převážně o kontakty mezi ministerstvy zahraničních věcí včetně schůzek francouzského ministra, avšak odehrálo se i setkání francouzského prezidenta s předsedou alžírské vlády (Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères 2017). V realizaci posledního z politických fundamentálních cílů AQMI také neuspěla. Jakýkoliv úmysl AQMI ustavit v oblasti Velké Sahary islámský emirát s atributy (proto)státního útvaru byl naprosto iluzorní, AQMI se ani v náznaku nic takového nezdařilo (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). V důsledku vojenského debaklu a fatálních územních ztrát²¹⁰ v roce 2012 AQMI realizaci projektu saharско-sahelského emirátu pozastavila. To v praxi znamená, že „organizace je dnes přinucena sledovat logiku destabilizace, a nikoliv již logiku správy teritorií“ (Mémier 2017: 54).

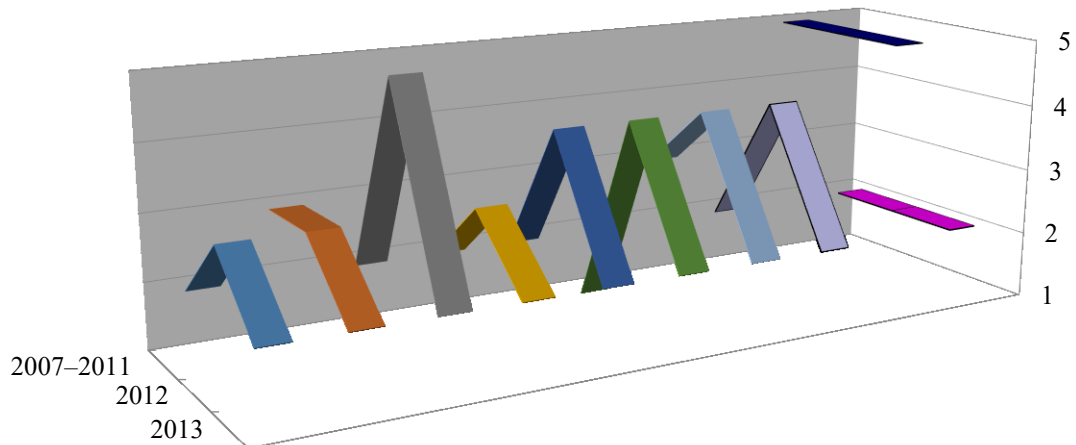
K fundamentálním cílům. Záměr AQMI v Alžírsku a také v Libyi, Mali, Mauretánii, Maroku a Tunisku přetvořit vnitropolitické a společenské aranžmá tak, aby se výlučně zakládalo na islamistickém společenském modelu bez jakýchkoliv sekulárních vlivů, zkrachoval (Respondent č. XI 2017a). Existující konstituční uspořádání dotčených států nezaznamenalo v patřičném směru žádnou změnu (Central Intelligence Agency 2017). Nezměnily se v tomto ohledu ani priority malijské vlády (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a). Ačkoliv ta byla nadále velmi slabá, v atmosféře vítězství nad islamisty, návratu tří severních provincií pod vlastní pravomoc a mezinárodní solidarity a podpory nebyla v situaci, že by měla jakýkoliv úmysl (nebo že byla pod tlakem), aby transformovala společenské uspořádání v zemi. Sekulárně-republikánský charakter státu zůstal jednoznačně nadále nezměněn (viz U.S. Department of State 2017; International Crisis Group 2017).

²¹⁰ Máme tu na mysli ta území, na která v roce 2012 pronikla a mocensky si je podmanila, tj. území Azavadu.

AQMI se také nezdařilo vytvořit islámský stát na území či na části území států Mali, Niger ani Mauretánie a naopak se jí taková realizace vzdalovala (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a). Po vyhnání ze severního Mali se AQMI ocitla v existenčních obtížích a z důvodu „*destrukce, byť částečné, politicko-vojenského aparátu*“ (Mémier 2013: 16; srovnej Filiu 2014b: 91) ani na území dvou zbývajících států neměla síly k rozsáhlé operaci: „*Jedním z evidentních důsledků operace Serval je zastavení zamýšleného projektu [...] vytvoření islámského státu*“ (Mémier 2013: 14; srovnej de Castelli 2014: 66; Boeke 2016: 930). A z fundamentálních cílů zbývá páchání teroristických útoků na území afrických a západních států. AQMI zůstala nadále aktivní v páchání násilí, a i když se počet násilných útoků snížil, byl nadále značně vysoký (Respondent č. XXXI 2017a). Všechny ataky spáchala AQMI na africkém kontinentě. V databázích lze nalést záznamy o šestnácti atacích, přičemž polovina z nich se odehrála na území Alžírsko a druhá polovina na území Mali (Armed Conflict Location and Event Data Project 2017; University of Maryland 2017). Vedení útoků na území západních zemí AQMI nerealizovala (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a); zůstalo u slovních výpadů a výhrůžek (viz SlateAfrique 2013d).

A nakonec ještě k cíli zprostředkujícímu. Participace na organizovaném zločinu zůstala nadále důležitým prvkem aktivity skupin AQMI (Respondent č. XI 2017a; Respondent č. XXI 2017a; Respondent č. XXXI 2017a; U.S. Department of State 2017). I v roce 2013 pokračovala ve své praxi únosů pro výkupné; zadržovala minimálně čtyři osoby, byli to francouzští občané (Callimachi 2014). Pokračovalo i její angažmá v podílu na pašování drog, byť v poněkud menší míře (viz výše; Boeke 2016: 930). Její komplikovaná situace po vypuzení z Azavadu jí dohnala dokonce k primitivnímu banditismu. Na sahelských cestách přepadávala cestující v dopravních prostředcích a okrádala je o cennosti a zásoby (The Guardian 2013b).

Učínme nyní z prezentované studie závěr, pokud jde o kovarianci hodnot sledovaných kritérií jednotlivých fenoménů. Nejdříve k penetraci.

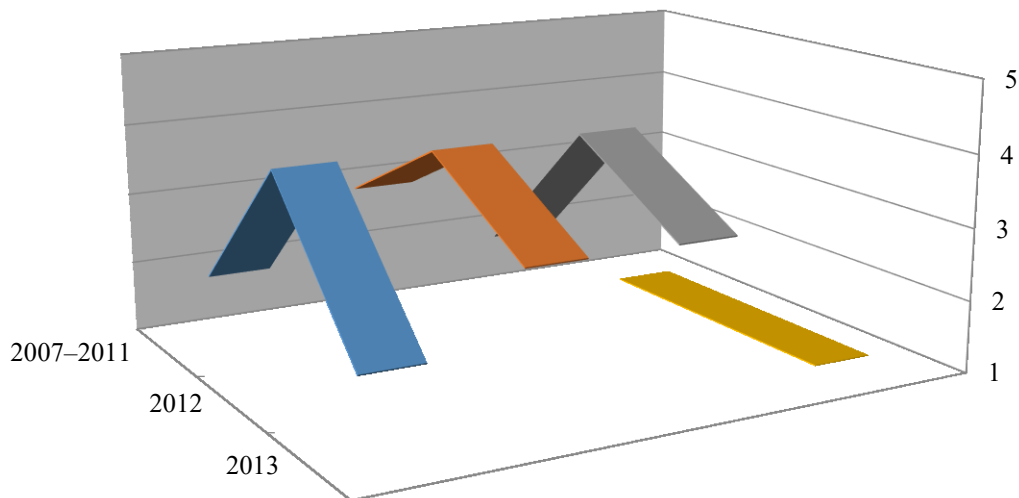
	2007–2011	2012	2013
■ velikost teritoria pod mocenskou kontrolou	2	3	2
■ počet příslušníků	3	3	2
■ počet příslušníků vs. počty vojenských sil států	2	5	2
■ počet příslušníků vs. počty místního obyvatelstva	2	3	2
■ hustota přítomnosti	2	4	2
■ počet strategických bodů s ozbrojenou přítomností	1	4	2
■ počet sídel s ozbrojenou přítomností	3	4	2
■ počet přerušení logistických toků	2	4	2
■ ozbrojená aktivita	5	5	5
■ ekonomicko-geomorfologická hodnota teritoria	2	2	2

AQMI – stupeň penetrace

Z deseti kritérií za tři sledovaná období variovaly hodnoty sedmi z nich. Beze změny na nízkých hodnotách zůstala kritéria „ekonomicko-morfologická hodnota teritoria“ a „počet příslušníků“. Naopak vysokou hodnotu mělo kritérium „ozbrojené aktivity“, jelikož AQMI ve všech třech obdobích operovala za dne i v noci. Ostatních sedm kritérií penetrace tedy variovalo, některé z nich dosti významně. Tato variace je spojena s obdobím roku 2012 – v prvním období jsou kritériální hodnoty nízké, s druhým obdobím roku 2012 narůstají a rokem 2013 ve třetím období opět klesají. Nejstrměji roste kritérium „počet příslušníků vs. počty vojenských sil států“, dále pak „hustota přítomnosti“, „počet strategických bodů s ozbrojenou přítomností“ a „počet přerušení logistických toků“. Méně prudce narůstají kritéria „velikost teritoria pod mocenskou kontrolou“, „počet příslušníků vs. počty místního obyvatelstva“ a „počet sídel s ozbrojenou přítomností“. To znamená, že

hodnoty osmi z deseti kritérií ukazují, že AQMI území Azavadu v roce 2012 opravdu silně fyzicky penetrovala, v ostatních obdobích byla její teritoriální přítomnost naopak dost slabá.²¹¹

Významné variace zaznamenáváme i u fenoménu suverenity *sui generis*.

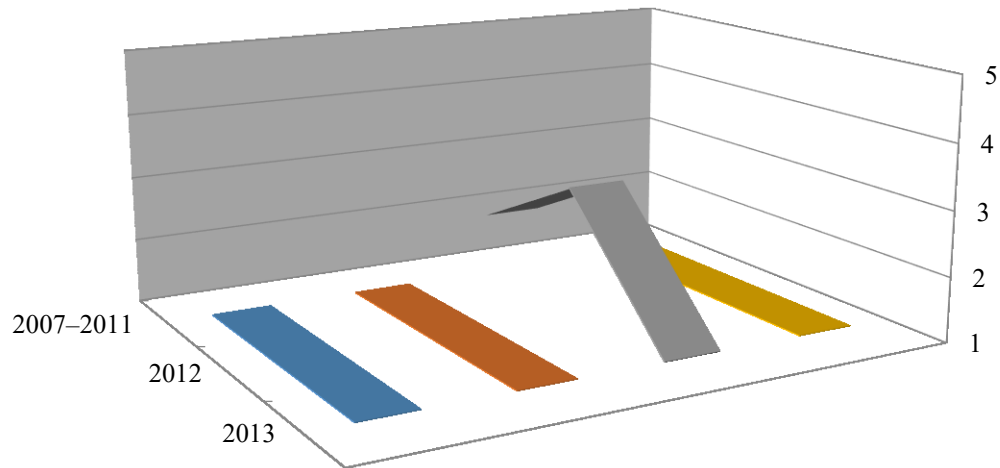
	2007–2011	2012	2013
■ mocenský monopol	2	4	2
■ kontrola pohybu jiných aktérů přes hranice	3	4	3
■ vyloučení jiných aktérů z rozhodování	2	4	3
■ státy VNŠA považovaly za subjekt	1	1	1

AQMI – rozsah suverenity

Pouze u kritéria odpovídajícího Krasnerově mezinárodně-právní suverenitě (postoj států k AQMI) vidíme fixně nejnižší hodnotu, což značí naprosto odmítavý pohled mezinárodního společenství na AQMI. Ostatní tři kritéria zaznamenala poměrně silnou variaci. A opět to byl rok 2012, kdy hodnoty kulminovaly. Nejmarkantnější byl nárůst hodnot u kritérií „mocenského monopolu“ a „vyloučení jiných aktérů z rozhodování“. Hodnota kritéria „kontrola pohybu jiných aktérů přes hranice“ narostla méně. Hodnoty podobně jako u penetrace narůstají z nízkých hodnot, v roce 2012 kulminují a rokem 2013 opět padají velmi nízko. AQMI disponovala v roce 2012 vysokou mírou empirické suverenity, nikoliv však právní. Markantní je korelace mezi hodnotami kritérií penetrace a suverenity. To znamená, že ve sledované studii existovala kovariance mezi rostoucí/klesající mírou fyzické penetrace prostorem a jeho rostoucí/klesající kapacitou tento prostor kontrolovat.

²¹¹ Přičemž z ukazatelů plyne, že období roku 2013 bylo pro AQMI ještě slabší než období let 2007–2011.

V případě kritérií státnosti varíují hodnoty jediného kritéria, jímž je kritérium ‚redistribuce veřejných statků‘. Hodnoty ostatních kritérií jsou po všechna tři sledovaná období bez variace na nulové hodnotě.

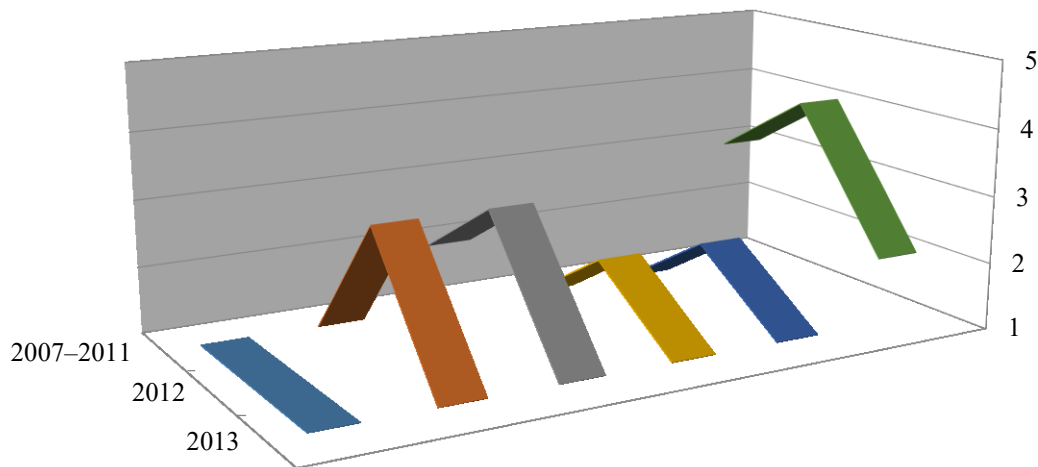

	2007–2011	2012	2013
■ bezpečnost poskytovaná populaci	1	1	1
■ ochrana vlastnických vztahů a majetkových práv	1	1	1
■ redistribuce veřejných statků	2	3	1
■ podmínky pro občanskou participaci	1	1	1

AQMI – rozsah státnosti

Oproti kritériím fenoménů penetrace a suverenity zde ale nalézáme jeden podstatný rozdíl: hodnota jediného varíujícího kritéria dosáhla i čase své kulminace (2012) pouze úrovně ‚slabá‘. To zřetelně ukazuje na limitní a výběrovou společenskou redistribuci. Vezmou-li se v úvahu ještě nulové hodnoty zbývajících tří kritérií, tak potom v záležitostech poskytování bezpečnosti a veřejných statků populaci jako celku AQMI selhala. O kovarianci s předchozími kategoriemi fenoménů nelze hovořit; nezaznamenáváme ani dostatečně relevantní korelaci u kritéria ‚redistribuce veřejných statků‘, poněvadž u penetrace a suverenity mají hodnoty korelujících kritérií při kulminaci úrovně ‚silná‘ či dokonce ‚velmi silná‘, čemuž tak v případě tohoto kritéria není.

Dostáváme se ke kritériím fenoménu mobilizace a extrakce.

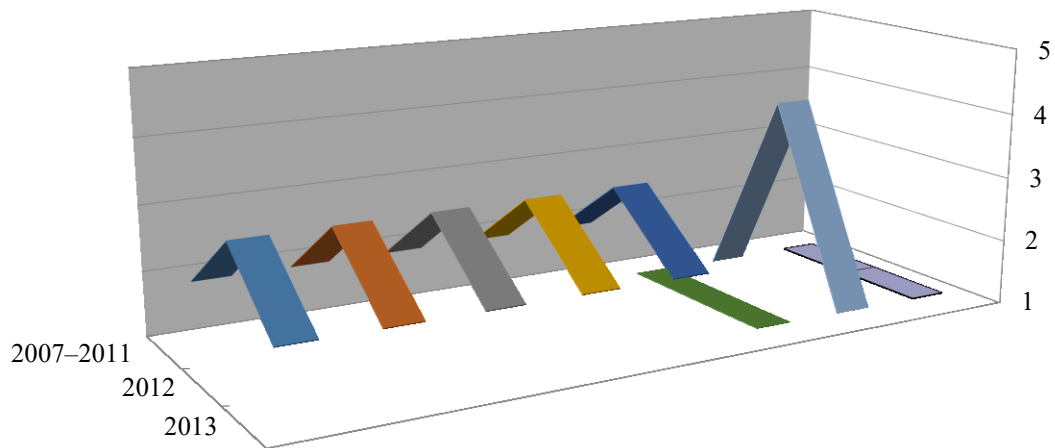

	2007-2011	2012	2013
■ zdroje k zajištění funkčnosti silových složek a lokálního obyvatelstva	1	1	1
■ poměr mezi nesystematickým a systematickým zajišťováním příjmů	1	3	1
■ hierarchizovaná politická a vojenská organizační struktura	2	3	1
■ struktura VNSA vs. struktura současného moderního státu	1	2	1
■ struktura VNSA je pro relokování zdrojů do vojenské oblasti	1	2	1
■ ideologie VNSA je pro usnadnění mobilizace/extrakce zdrojů od obyvatelstva	3	4	2

AQMI – rozsah mobilizace a extrakce

Kromě kritéria „zdroje k zajištění funkčnosti silových složek a lokálního obyvatelstva“ se setrvale nulovou hodnotou, všechna ostatní kritéria variovala (kulminace v roce 2012). U čtyř kritérií se ale jednalo o nárůst hodnot pouze do úrovně „slabá“ (ve dvou případech nárůst o jeden a ve dvou případech o dva stupně na ordinální škále). Jen hodnoty kritéria „význam ideologie pro usnadnění mobilizace/extrakce zdrojů od obyvatelstva“ markantně variovaly (až na čtvrtou úroveň „velmi důležitá“). Nárůst/pokles vlivu ideologie tak jasně koreluje s podobně se vyvíjejícími hodnotami u předchozích kritérií již probíraných fenoménů. Hodnoty kritérií mobilizace a extrakce ukazují, že AQMI nedokázala/nechtěla ve svém teritoriu vytvořit dostatečně sofistikovanou institucionální strukturu pro výkon své moci. Užívala pouze obecně svoji salafijskou ideologii k (primitivnímu) konstruování ideové doktríny jako univerzálního prostředku k legitimizaci koerce (a v omezené míře i k persvazi).

A nyní k sociální epistemologii.

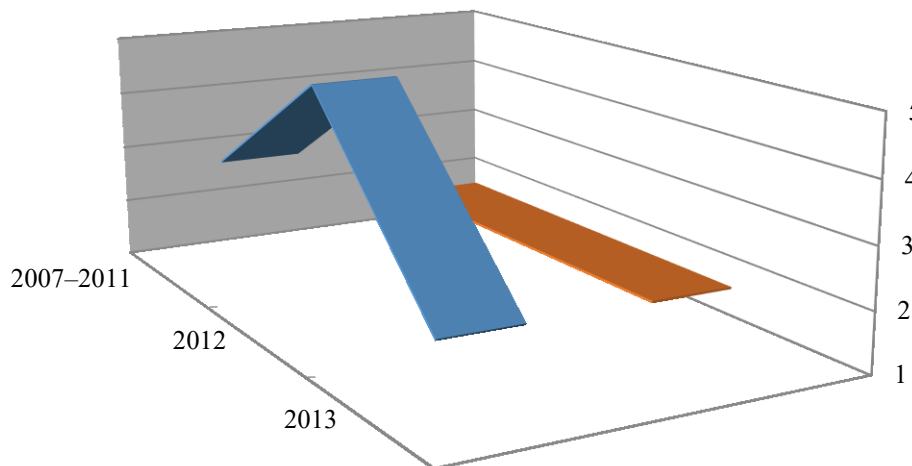
	2007–2011	2012	2013
■ slučitelnost náboženské víry VNSA a lokálního obyvatelstva	2	3	2
■ slučitelnost politického přesvědčení VNSA a lokálního obyvatelstva	2	3	2
■ slučitelnost přesvědčení o správnosti používání násilí (VNSA vs. obyvatelstvo)	2	3	2
■ slučitelnost přesvědčení o formě politické organizace a uspořádání společnosti (VNSA vs. obyvatelstvo)	2	3	2
■ slučitelnost představ o světě (VNSA vs. obyvatelstvo)	2	3	2
■ množství pravidel, která VNSA přejal od populace	1	1	1
■ množství pravidel, která populace přejala pod (koercivním) vlivem VNSA	1	4	1
■ množství společných identitárních rysů (VNSA vs. obyvatelstvo)	1	1	1

AQMI – spektrum sociální epistemologie

Vidíme, že bez variace byly hodnoty pouze u dvou kritérií („množství pravidel přejatá od populace“ a „množství společných identitárních rysů“), neboť ty zůstávaly po celou sledovanou dobu na nulové úrovni. Hodnoty dalších pěti kritérií variovaly na ordinální škále v intervalu jednoho stupně (kulminace také 2012), ale pouze na úrovni hodnoty „slabá“. Jedinou relevantní variací, která vykazuje relevantní korelaci s jinými hodnotami u kritérií ostatních fenoménů, zaznamenáváme u hodnoty kritéria „množství pravidel přijatých populací“. Hodnota kritéria kulminuje v roce 2012 úrovní čtyři („velmi vysoká“). Nutno ale zdůraznit, že takto vysoká úroveň osvojení behaviorálních pravidel AQMI populací se neodehrávala v socializační dimenzi osvojení nových identit, ale čistě koercivně (v případě azavadské masové populace) či utilitárně (v případě

významně minoritní části populace, která příklonem a osvojením pravidel AQMI ekonomicky profitovala).²¹² Mezi AQMI a Tuarégy tak po všechna sledovaná období očividně zela identitární propast. AQMI se nedokázala přiblížit místnímu obyvatelstvu způsobem, aby se s ní mohlo alespoň částečně identifikovat, ani sama, tváří v tvář tuaréžské identitě a kultuře, neučinila dostatečnou reflexi vlastního behaviorálního vzorce.

A nyní jsme u cílů.²¹³ Podívejme se nejdříve na cíle strategické, za prvé náboženské a za druhé politické.

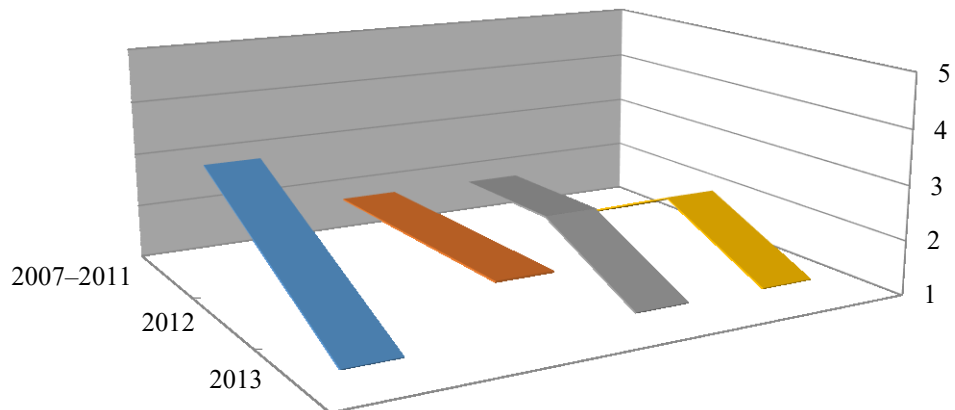

	2007–2011	2012	2013
■ transformace právních řádů ze sekulárních na právo šaría v teritoriích pod přímým vlivem AQMI	3	5	2
■ transformace právních řádů ze sekulárních na právo šaría v teritoriích pod nepřímým vlivem AQMI	2	2	2

AQMI – míra efektivity strategického náboženského cíle

²¹² Tato část populace stojí i za nárůstem hodnot o jeden stupeň na ordinální škále u výše zmíněných pěti kritérií.

²¹³ Škálování hodnot kritérií realizace cíle bude uskutečňováno pohledem VNŠA. Tedy když např. aktivita Západu bude v určitém teritoriu velmi vysoká, nebude hodnotě takového kritéria přiřazena pátá (tj. nejvyšší) úroveň, nýbrž první (tj. nejnižší), protože se jedná o nulovou realizaci cíle VNŠA, jelikož ten chtěl přítomnost Západu v teritoriu eliminovat.

	2007–2011	2012	2013
■ aktivita/přítomnost západních zemí v muslimských sahelských státech	3	2	1
■ rozsah těžby nerostných surovin v muslimských sahelských státech západními korporacemi	2	2	2
■ intenzita vztahů mezi západními zeměmi a muslimskými sahelskými státy	2	2	1
■ oblasti Velké Sahary existuje islamistický emirát AQMI, který nahrazuje dosavadní státy	1	2	1

AQMI – míra efektivity strategického politického cíle

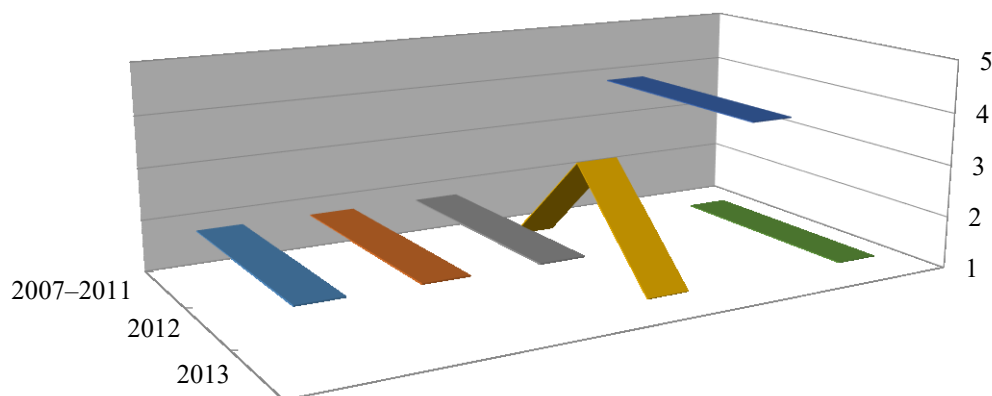
Pokud jde o první cíle, zaznamenáváme relevantní variaci hodnot u kritéria „transformace právních řádů ze sekulárních na právo šaría v teritoriích pod přímým vlivem“. Nárůst hodnoty tohoto kritéria na maximální úroveň v roce 2012, když předtím a potom byla hodnota značně nízká (pouze druhá úroveň), svědčí o korelaci s hodnotami kritérii penetrace (a i dalšími u jiných fenoménů). Z tohoto pohledu se zdá, že teritoriální kontrola umožnila AQMI dosáhnout jeden z jejích cílů. Oproti tomu hodnoty kritéria „transformace právních řádů ze sekulárních na právo šaría v teritoriích pod nepřímým vlivem“ vůbec nevariovaly a zůstávaly stále nízké (na druhém stupni škály). Na vazbu mezi teritoriální penetrací a zprostředkovaným extrateritoriálním vlivem tedy v tomto případě nelze usuzovat.

U druhého typu strategických cílů se má situace následovně: žádné relevantní variace hodnot zde nenalzáme, naopak sledujeme řadu nevýznamných změn, případně setrvalost hodnot.²¹⁴ Zají-

²¹⁴ Variovaly hodnoty kritérií „existence islamistického emirátu AQIM v oblasti Velké Sahary“ a „intenzita vztahů mezi západními zeměmi a sahelskými státy“. V obou případech se ale jednalo o prakticky bezvýznamný posun v hodnotách na prvním nebo druhém stupni ordinální škály. Hodnota kritéria „rozsah těžby nerostných surovin v sahelských státech západními korporacemi“ byla zcela bez variace.

mavý vývoj prodělaly hodnoty u kritéria „aktivita/přítomnost západních zemí v sahelských státech“. Jeho hodnoty setrvale klesaly, od střední hodnoty v letech 2007–2011, přes druhou nejnižší hodnotu v roce 2012 až po nejnižší hodnotu v roce 2013. Důležité je vztázení takového vývoje ke stupni teritoriální penetrace. V období 2007–2011 byly hodnoty kritérií penetrace ve spodní polovině, hodnoty tohoto kritéria na střední hodnotě. V roce 2012 penetrace roste výrazně do horní poloviny hodnot škály, toto kritérium naopak klesá do spodní poloviny škály. A v roce 2013 se penetrace pousouvá do spodní poloviny škály, přičemž ale kritérium padá na samotné dno. Pro význam teritoria pro VNŠA se v případě AQMI tedy ukazuje i její „odvrácená tvář“ – že totiž dosažení významné hladiny teritoriální kontroly v roce 2012 vyvolalo mezinárodní odezvu, která perzistovala i po prudkém poklesu úrovně penetrace. Celkově konstatujeme, že AQMI své strategické politické cíle nenaplnila.

Ani v kategorii fundamentálních cílů AQMI neuspěla.

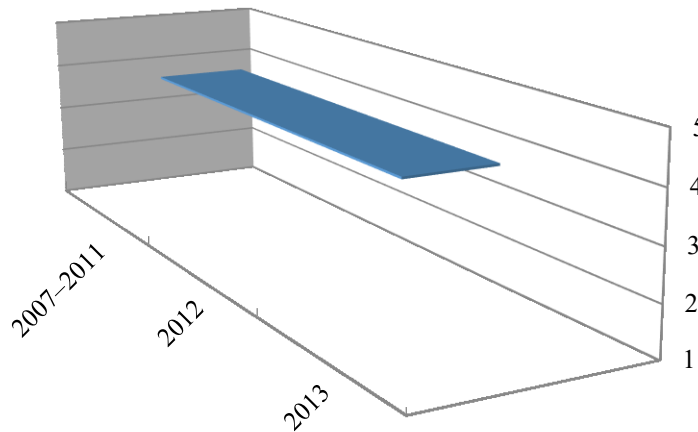

	2007–2011	2012	2013
■ v Alžírsku (či v jeho části) dochází k vytvoření islamistického modelu řízení společnosti	2	2	2
■ v LMMMT (či v jeho části) dochází k vytvoření islamistického modelu řízení společnosti	2	2	2
■ pod vlivem AQMI došlo ke změně priorit malijské vlády, která /začíná usilovat o islamistické řízení společnosti	2	2	2
■ na území či na části území států MNM existuje islámský stát AQMI, který nahrazuje dosavadní státy	1	3	1
■ AQMI provádí teroristické útoky na území afrických států	4	4	4
■ AQMI provádí teroristické útoky na území západních států	1	1	1

AQMI – míra efektivity fundamentálního cíle

Výjimkou je provádění teroristických útoků na území afrických států. Tento cíl se ale AQMI daří realizovat na vysoké úrovni trvale (stupeň čtyři na ordinální škále) a je bez vazby na variaci teritoriální penetrace. Ani u zbývajících kritérií fundamentálních cílů jejich hodnoty nevariovaly. Oproti výše zmíněnému kritériu ale byly setrvale nízké (hodnoty na prvním nebo druhém stupni ordinální škály). Jedinou výjimkou, kde hodnoty kritéria variovaly, je kritérium „existence islámského státu AQIM na území či na části území Mali, Nigeru a Mauretánie“. I zde ale zjišťujeme kulminaci (2012) z nulové hodnoty pouze na úroveň „slabá“²¹⁵ (střed ordinální škály) a pak následuje pokles k opětovné nulové hodnotě.

A nakonec cíl zprostředkující.²¹⁶

	2007–2011	2012	2013
■ AQMI si zajišťuje finanční zdroje účastí na organizovaného zločinu	4	4	4

AQMI – míra efektivity zprostředkujícího cíle

Ten AQMI s vysokou mírou efektivity (stupeň čtyři ordinální škály) splňuje také trvale bez ohledu na variaci teritoriální penetrace.

Je zjevné, že kulminace hodnot kritérií, která relevantně variovala, se odehrála v roce 2012. To tedy znamená, že mezi fyzickou teritoriální penetrací a některými kritérii ostatních těchto fenoménů existuje korelační vztah. Zaměříme-li se jen na ta kritéria, která variovala²¹⁷ a dosáhla při

²¹⁵ Nárůst hodnoty kritéria byl vyvolán aktivitami AQMI v Azavadu v roce 2012. Cíl ale zůstal nesplněn.

²¹⁶ „AQIM si zajišťuje finanční zdroje účastí na organizovaném zločinu.“

²¹⁷ Tj. může u nich existovat kauzální spojitost s těmi kritérii penetrace, která také variovala.

kulminaci úrovně čtyři nebo pět na ordinální škále,²¹⁸ zjišťujeme existující korelaci mezi těmito kritérii:²¹⁹

- **počet příslušníků vs. počty vojenských sil států;**
- hustota přítomnosti;
- počet strategických bodů s ozbrojenou přítomností;
- počet sídel s ozbrojenou přítomností;
- počet přerušení logistických toků;

- mocenský monopol;
- kontrola pohybu jiných aktérů přes hranice;
- vyloučení jiných aktérů z rozhodování;

- ideologie usnadňující mobilizace/extrakce zdrojů;
- pravidla přijatá populací;

- **transformace právních řádů na právo šaría v teritoriích pod přímým vlivem.**

4. 3. 2. Hizballáh²²⁰

V první období své existence (1982–1985) Hizballáh fungoval, aniž by byl formálně ustaven, jako vojensko-politické uskupení sjednocených šíitských skupin²²¹ pod etiketou „Islámský odpor“ (Daher 2016: 26, 30–31; Traboulsi 2007: 222; srovnej Norton 2014: 34). Je obecně známo, že Hizballáh je od svých počátků teritoriálně zakotven ve třech oblastech Libanonu: v údolí Bikáa na severovýchodě, v jihozápadní části Bejrútu a na jihu země. Je ale prakticky nemožné hovořit o tom,

²¹⁸ Lze předpokládat, že takto vysoké hodnoty kritérií budou mít kauzální efekt, protože v případě cílů představují hodnoty jedna až tři na ordinální škále prakticky zcela absentující dosažení cíle.

²¹⁹ Tučně vyznačena kulminační úroveň 5, běžným písmem kulminační úroveň 4.

²²⁰ S ohledem na podobnost charakteru zkoumaných jevů v osmdesátých a do značné míry v devadesátých letech minulého století (tedy blízkost hodnot kritérií v prvním, druhém a částečně třetím období vs. blízkost hodnot kritérií ve 21. století [čtvrté a páté období]) bude v této případové studii opuštěn diachronický narativní modus (tj. narativ postupující rigorózně temporálně – představující postupně jednotlivá období napříč fenomény) a bude uplatněn narativ do značné míry označitelný jako synchronní (tj. narativ postupující rigorózně fenomenálně – představující postupně jednotlivé fenomény napříč časem).

²²¹ Jednalo se větší části o původní členy milice Amal, se kterou se pro názorové rozpory Hizballáh rozešel (Daher 2016: 30; srovnej Daher 2014: 71–75).

že by v prvním období Hizballáh vykonával nějakou přímou mocenskou kontrolu území (Respondent č. II 2017; Respondent č. XIX 2017). Zcela nejdříve začal Hizballáh vytvářet svou militární síť v oblasti Baalbeku v údolí Bikáa. Až odtud se začal postupně rozšiřovat jižním směrem do šíitů obývaných oblastí (Jewish Virtual Library 2017). Lokalizace Hizballáhu do všech tří oblastí jeho působení je tak spojena s druhým obdobím (1985–1989) po stažení Izraele z Bejrútu a jižního Libanonu, kde izraelské jednotky poté vytvořily 15–30 km široké nárazníkové pásmo. I tak ale nadále zůstávala velikost jeho teritoria pod mocenskou kontrolou nevýznamná (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXI 2017b). Stále se nedalo takové teritorium úplně jasně a pevně lokalizovat,²²² protože nadále probíhalo územní přetahování mezi milicemi; toto přetahování vyvrcholilo otevřeným střetem mezi Hizballáhem a konkurenční milicí Amal o vliv v lokalitách obývaných šíitskou populací (Traboulsi 2007: 233–234; Leroy 2015: 64; Daher 2014: 108–109). Na konci tohoto období vzešel z tohoto střetu Hizballáh vítězně a ve třetím období (1990–1999) již můžeme říci, že se mu podařilo konsolidovat svoji moc i teritoriálně. Vojensky „vyčistil“ svá teritoria od nešíitských vlivů a ustavil se vládnoucím subjektem nad šíitským obyvatelstvem (Traboulsi 2007: 233). Mimo jeho kontrolu zůstával jen izraelský nárazníkový pás a některá území v jižním Libanonu, která ovládal Amal (Daher 2014: 108–109). Přesná rozloha území Hizballáhu není dostupná, ale lze odvodit, že měl pod svou kontrolou teritorium o velikosti přibližně 3800 km².²²³ Jestliže celá rozloha Libanonu činí zhruba 10 500 km², pak Hizballáh v tomto třetím období ovládl přibližně 35 % území státu. Ve čtvrtém (2000–2005) a pátém (po roce 2005) období po stažení izraelské armády z nárazníkového pásma tento teritoriální podíl dále stoupá na cca 4500 km² a překračuje tak 40% podíl na rozloze celého Libanonu.²²⁴ To znamená, že jestliže dotazovaní experti pro třetí období ještě hovoří o teritoriích Hizballáhu jako o stále menších, než je rozloha státu na Blízkém východě (Respondent č. XXXI 2017b), pak v posledních dvou již území Hizballáhu označují jako blížící se svou rozlohou státu na Blízkém východě (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXIV 2017).

²²² Hizballáh se pohyboval především v okolí města Týr a v regionu Džabal Amel (Daher 2014: 104–105).

²²³ Jednalo se o celý gubernát Baalbek-Hermel (3500 km²), Nabatíja (1000 km²) a asi polovinu gubernátu Jih (500 km²). Rozloha teritoriálních posesí v Bejrútu je zanedbatelná (17 km² [Harb 2010a: 21]). Od výsledku je třeba odečíst cca 700 km² izraelského nárazníkového pásma (Di Ricco 2010: 233; Verdeil – Faour – Velut 2007: 40; Amiot 2013b; de Maupeou 2013; Schiesz 2014: 23).

²²⁴ V roce 1990 získává Hizballáh kontrolu také nad původně Amalem ovládanými oblastmi jižního Libanonu (Daher 2014: 109).

Významným způsobem se vyvíjel i počet bojovníků jednotek Hizballáhu. Po první a druhé období byl relativně nízký (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXIV 2017; Respondent č. XXXI 2017b). Počty mužů ve zbrani činily přibližně 4000 mužů (Baud 2014; Jewish Virtual Library 2017).²²⁵ Po konsolidaci organizace ve třetím období počet mužů významně vzrůstá až na 40 000 (Baud 2014), ve čtvrtém období po roce 2000 až na 45 000 (Respondent č. XXI 2017b). Vrchol v počtu příslušníků organizace dosahuje Hizballáh v posledním pátém období, kdy dosahuje více 60 000 mužů (Respondent č. II 2017). Stav tak prošel od hodnoty „vysoká“ (třetí a čtvrté období) až po hodnotu „velmi vysoká“ (páté období) (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a).

K poměru mezi počtem příslušníků Hizballáhu a přítomným vojenským silám států. V prvním období byl tento poměr vůči Hizballáhu do značné míry nepříznivý (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXIV 2017; Respondent č. XXXI 2017b). Na územích, ve kterých se Hizballáh pohyboval, působily izraelské a syrské jednotky, Jiholibanonská armáda, milice Amal, mise UNIFIL (Amiot 2013a; 2013b) a dále také mise mnohonárodních sil v Libanonu tvořená americkými, francouzskými, italskými a britskými jednotkami. Pro první období se celkově jednalo o cca 128 500 vojáků²²⁶ proti několika tisícovkám bojovníků Hizballáhu. Poměr byl tedy přibližně 1/30 v neprospěch Hizballáhu. Druhé období bylo ve znamení stažení Izraelců z většiny libanonského území (a tudíž i z území, kde byl Hizballáh rozmístěn) s výjimkou jihu země, kde vzniklo nárazníkové pásmo pod izraelskou kontrolou. Rovněž již neprobíhala mise mnohonárodnostních sil. Počet cizích jednotek se vůči jednotkám Hizballáhu snížil na cca 59 000,²²⁷ nicméně poměr byl stále nižší v neprospěch Hizballáhu (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXXI 2017b); činil přibližně 1/15. Pro třetí období je důležité, že nejen vzrostly stavy Hizballáhu, ale na územích s šiitskou populací, které si Hizballáh nárokuje, se stává dominující ozbrojenou silou. Na územích Hizballáhu se sice stále vyskytovalo okolo 5000 mužů v misi UNIFIL (viz výše) a počet Syřanů vzrostl až na 30 000

²²⁵ K těmto mužům nicméně třeba ještě připočítat 1500 íránských gardistů vyslaných na území Hizballáhu teheránskou teokracií (Schiesz 2014: 11).

²²⁶ Celkem 90 000 mužů připadá na Izraelce, 14 000 na Syřany, 2500 na Jiholibanonskou armádu, 3000 na Amal a 7000 na příslušníky UNIFILu. Libanonská armáda čítala 8000 vojáků a mnohonárodní síly 4500 mužů (Stork – Paul 1982: 4; Luft 2000: 14; Makdisi – Sadaka 2005: 64; ABC News 2005; 20 Minutes 2006; Global Security 2014; The New York Times 1984).

²²⁷ V nárazníkové zóně bylo cca 1500 izraelských vojáků (Luft 2000: 14). Počet mužů Jiholibanonské armády, Amalu, Syřanů zůstal přibližně stejný (viz výše; počet Syřanů ale postupně narůstal). Mise UNIFIL se pohybovala na pěti až šesti tisících mužích (United Nations Peacekeeping 2017), stav libanonské armády byl okolo 22 000 mužů ve zbrani (Nerguizian 2009: 78).

(Nisan 2000: 53; The New York Times 2005a), ale jednotky syrské armády představovaly pro Hizballáh spíše spojence a jednotky UNIFILu neměly kapacitu narušovat jeho aktivitu a pro Hizballáh byly pouhým pozorovatelem (Rivolta 2007: 12). V realitě Hizballáh nekontroloval pouze izraelské nárazníkové pásmo s 1500 vojáky (viz výše). Poměr se tak mohl pohybovat okolo 1/1. Můžeme poprvé hovořit o srovnatelných silách Hizballáhu se silami operujícími na stejném území (Respondent č. II 2017; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXXI 2017b). Pro čtvrté a páté období platí, že Hizballáh se dostává na nejvyšší úroveň – jeho počty jednotek jsou vyšší než počty jiných jednotek (Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXIV 2017). Ve čtvrtém období po stažení Izraele (2000) byl poměr přibližně 1,3/1 ve prospěch Hizballáhu,²²⁸ v pátém období po stažení Sýrie (2005) 10/1 ve prospěch Hizballáhu.²²⁹

Jestliže se počet libanonského obyvatelstva pohybuje ve sledovaných obdobích mezi třemi až čtyřmi miliony (Verdeil – Faour – Velut 2007: 128), přičemž šíité z toho tvoří přibližně 27 % (Central Intelligence Agency 2017), můžeme nyní stanovit rámcové poměry mezi počtem příslušníků Hizballáhu v kontrolovaném teritoriu vůči přítomným počtům lokálního obyvatelstva. Na územích Hizballáhu je šíitské obyvatelstvo ve většině, nicméně tato území nejsou naprosto religiozně homogenní. Uvažujme tedy, že pro první tři období se mohlo jednat o maximálně jeden milion obyvatel, pro poslední dvě max. 1,5 milionu obyvatel. Jak již bylo řečeno, v prvním období Hizballáh působil jen v gubernátu Baalbek-Hermel, který je bezmála výlučně obýván šíity (Norton 2014: 26). Vezme-li se v potaz dlouhodobý přírůstek libanonského obyvatelstva okolo 2,5 % (*United Nations Department of Economic and Social Affairs 2017*), počet obyvatel tohoto gubernátu činil cca 450 000 (*Centre des Projets et des Etudes sur le Secteur Public 2006: 15*), z čehož plyne poměr cca 1/110 v neprospěch Hizballáhu. Lze tak z pohledu Hizballáhu hovořit o bezvýznamnosti tohoto poměru (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXXI 2017b). V druhém období je třeba připočítat dalších 450 000 osob v jižních gubernátech²³⁰ a odhadem 100 000 osob ve čtvrti Dahíja v Bejrútu, neboť přesné údaje nejsou k dispozici (*Lebanon Country Study Guide 2013: 62*). Poměr tak činil cca 1/250 a zůstal nevýznamný (Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XIX 2017). Ve třetím období počet obyvatelstva zhruba zůstává, ale roste počet bojovníků Hizballáhu. Poměr se dostává na úroveň 1/25. Pro

²²⁸ Započítány jen jednotky Sýrie a mise UNIFIL.

²²⁹ Započítána jen mise UNIFIL.

²³⁰ Populace žijící v izraelském nárazníkovém pásmu nezapočítána; šlo o cca 150 000 osob (Volk 2010: 116).

čtvrté období činí přibližně 1/30, což je dáno nárůstem počtu šíitského obyvatelstva²³¹ a jeho „přirůstkem“ z území po stažení izraelské armády z jihu Libanonu. A pro poslední páté období poměr činí opět cca 1/25, jelikož došlo k vzestupu početního stavu Hizballáhu. Experti tyto poměry již označují jako nižší ze strany Hizballáhu vůči populaci (Respondent č. II 2017; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXI 2017b).

Pokud jde o rozmístění a hustotu přítomnosti Hizballáhu v teritoriu, úrovně se napříč obdobími lišily a v průběhu času jejich hodnoty narůstaly. Na samém počátku, což platí pro první období, Hizballáh nevykonával teritoriální moc. Jeho aktivity spočívaly především v páchání teroristických aktů (Schiesz 2014: 14–15; Hamzeh 2004: 82), aniž by byl trvale teritoriálně koncentrován. Jeho hustota rozmístění tak byla nulová (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXXI 2017b). Pro druhé období platí, že se Hizballáh začal přece jen koncentrovat, avšak pouze omezeně do mikroteritorií, která si soupeřící milice vzájemně respektovala (Traboulsi 2007: 231). Lze tedy pro toto období hovořit o rozmístění jen do několika významných lokalit (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXXI 2017b). Ve třetím období míra koncentrace dále stoupá, neboť „[j]ak započala devadesátá léta, Hizballáh se v Libanonu stále více rozrůstal“ (Worrall – Mabon – Clubb 2015: 50). Tato kvalitativní změna je spojena s transformací aktivit Hizballáhu, kdy opouští strategii terorismu a nahrazuje jí strategií guerilly (De La Calle – Sánchez-Cuenca 2015: 810). Současně se na základě Taífské dohody stává i aktérem zapojujícím se do formalizovaného politického života Libanonu. Teritoriálně postupně dokázal ovládnout řadu municipálních administrativních těles a kontrolovat už celé regiony (Daher 2016: 51). Odborníci proto označují v tomto třetím období hustotu Hizballáhu jako nerovnoměrné celoplošné rozmístění (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XIX 2017). Do čtvrtého období vstupuje Hizballáh posílen. Po stažení Izraele z nárazníkového pásma „proniká hlouběji do jižního Libanonu“ (Schiesz 2014: 40), přičemž posiluje svou teritoriální moc nejen vojensky, ale hlavně politicky. V obecních volbách (2004) získává kontrolu nad 60 % radnic v celém jižním Libanonu, kontroluje vojensky i politicky šíitská předměstí Bejrútu a sedmadvacet z třiceti radnic v celém údolí Bikáa (Flanigan – Abdel-Samad 2009: 123). Jeho skutečná moc se rovnoměrně rozprostírá po celém jeho území. Podobně tomu je i v pátém období (Respondent č. XXIV 2017). Po stažení syrské armády a zisku dvanácti křesel v libanonském par-

²³¹ Počet obyvatel Hizballáhem kontrolované bejrútské čtvrti Dahíja dosáhl 500 000 (Harb 2010b: 128), přičemž za tímto nárůstem stojí i imigrace z ostatních částí země a z ciziny (Wehbe 2013; Organisation internationale pour les migrations 2017).

lamentu ve všeobecných volbách (2005) a zisku postů dvou ministrů vlády (Flanigan – Abdel-Samad 2009: 123) se Hizballáh vypracoval na „*možná nejdůležitější politickou sílu v zemi*“ (Farida 2015: 167).

S vývojem předchozího kritéria jde ruku v ruce vývoj kritéria počtu strategických bodů/zařízení s ozbrojenou přítomností příslušníků Hizballáhu a vývoj kritéria počtu relevantních lidských sídel s ozbrojenou přítomností příslušníků Hizballáhu. V prvním období vzhledem k nekoncentrovanému výskytu organizace v teritoriích a vzhledem k jejím limitovaným kompetencím a prostředkům (Daher 1014: 105–106) byl počet strategických bodů nulový (Respondent č. II 2017) a počet sídel bezvýznamný (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXXI 2017b). Pro druhé období platí, že strategickými geopolitickými body byly především linie mikroteritorií, v nichž Hizballáh působil a kterými se vymezoval vůči ostatním milicím (Azani 2011: 64), ozbrojené kontrolní stanoviště a průchody skrze tyto linie (Traboulsi 2007: 235) a také ilegální přístavy, skrze něž milice, tj. i Hizballáh, obchodovaly a distribuovaly nelegální zboží (Daher 2016: 25). Počet takových bodů zůstával nicméně nízký (Respondent č. II 2017; Respondent č. XIX 2017). To platí i o lidských sídlech pod kontrolou Hizballáhu. Přesná čísla nejsou k dispozici, ale vzhledem k četným bojům s plejádou různých soupeřů a milicí Amal především, které tomuto období dominovaly na úkor administrace teritorií, experti hovoří o relativně nízkém počtu (Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXVI 2017; Respondent č. XXXI 2017b). Ve třetím období byl počet strategických míst i sídel ještě relativně nízký (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXXI 2017b). Hizballáh kontroloval strategická místa mající vojenský význam, jako jsou základny se zbraňovými arzenály v jižním Libanonu, logistickým zázemím pro výcvik rekrutů v údolí Bikáa a politickým centrem v Bejrútu (Baud 2014; Erlich 2006: 26–27). Hizballáh byl vojensky přítomen i v lokalitách civilního obyvatelstva, což platí především pro jižní Libanon. V každé lokalitě udržoval „posádku“ o velikosti cca dvaceti mužů, která spolupracovala s místní populací (Baud 2014).²³² Ve čtvrtém a pátém období trend pokračoval tím spíše, že v těchto obdobích již byl Hizballáh rovnoměrně rozmístěn po svém teritoriu (viz výše). Měl tudíž pod svou kontrolou jak strategická zařízení (nejen vojenská,²³³ ale i infrastrukturní),²³⁴ tak osady a města obývané civilní

²³² Civilní obyvatelstvo poskytovalo Hizballáhu „zpravodajské informace“ a zajišťovalo ho i logisticky (zásoby, pohonné hmoty apod.).

²³³ Mezi vojenská strategická zařízení patřila mj. kontrolní stanoviště, opevněné body, výzvědné pozorovatelná a týlové zázemí (Azani 2011: 234).

²³⁴ Hizballáh měl (a má stále) pod svou kontrolou některé skutečně významné body – např. bejrútský přístav a mezinárodní letiště (Respondent č. XL 2017).

populací. Počet takovýchto bodů byl tedy už relativně vysoký (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXXI 2017b). Mnohdy dokonce docházelo k překrytí obou typů – osady fungovaly jako autonomní vojenské základny, kde se militární prostor prolínal s civilním (Jewish Virtual Library 2017; Hamzeh 2004: 144; Erlich 2006). Podle všeho se jednalo o dvacet opevněných lokalit (White 2010: 25).

Co se týká kritéria přerušení státu zajišťovaných logistických toků, nebyl přístup Hizballáhu v této oblasti řeckně zrovna typický. Hizballáh celá osmdesátá léta od svého etablování až do podpisu Táífské dohody postupně zapouštěl stále hlubší kořeny na územích s většinově šíitskou populací, které se cítil být legitimním představitelem. Měl tedy primární zájem na uspokojování potřeb obyvatelstva (viz níže), než aby naopak distribuci statků brzdil a znemožňoval. V tomto smyslu se vyhýbal trvalé konfrontaci s libanonským státem (libanonskou armádou), a ačkoliv vzájemný vztah byl rivalitní, mnohdy se oba aktéři (zvláště pozdějších období) uchýlili ke spolupráci (Saab 2008: 96, Azani 2011: 149; Daher 2016: 46). A za druhé, Hizballáh libanonskou infrastrukturu (zvláště silniční síť) využíval pro transfer zbraní a munice ze Sýrie do bojových postavení, tedy zvláště na jih Libanonu (Erlich 2006: 29). Úroveň naplnění tohoto kritéria pro první dvě období bylo tedy spíše nevýznamné (Respondent č. XXXI 2017b). V devadesátých letech je možné považovat aktivity Hizballáhu v této oblasti na úrovni spíše nižší (Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXXI 2017b), a to z toho důvodu, že na konstituujících se územích, která Hizballáh postupně získával pod svou kontrolu, již dokázal eliminovat aktivity, které neschválil, či se kterými nesouhlasil (Idler – Forest 2015: 2). Pro poslední dvě období platí hodnota kritéria spíše vyšší (Respondent č. XXXI 2017b) ve vazbě na kapacity Hizballáhu v jižní části země. Organizace velmi důkladně „zajistila“ kritickou infrastrukturu (a znovu především dopravní síť) takovým způsobem, že v případě průniku izraelské armády do bývalého nárazníkového pásma by přístupové cesty do vnitrozemí vyhodila do povětří, jelikož je podminovala (Azani 2011: 234).

Časová charakteristika ozbrojené aktivity příslušníků Hizballáhu nevariovala. Po všechna sledovaná období byla na nejvyšší hodnotě, jelikož organizace operovala jak za dne, tak v noci (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXXI 2017b).

Posledním kritériem penetrace je kritérium ekonomicko-geomorfologické hodnoty teritoria. Libanon sice neprodukuje vlastní ropu ani zemní plyn a suroviny importuje (Central Intelligence Agency 2017; Tichý 2017a: 21), přesto jeho ekonomika produkuje v současnosti HDP na hlavu ve

výši přes 15 tisíc amerických dolarů, přičemž od osmdesátých let se výše HDP ztrojnásobila (Romagnoli – Mengoni 2013: 116).²³⁵ Pro Hizballáh tak kontrola území představuje spíše než ovládnutí přírodních zdrojů ovládnutí (kontrolu) produkce, která se na tomto území odehrává. Ekonomický výnos pro VNSA pak rozhodně není zanedbatelný. V prvním období Hizballáh nedokázal na tomto bohatství participovat (Respondent č. II 2017), avšak ve druhém a třetím období již začal z ekonomického potenciálu teritoriality profitovat, byť prozatím ještě na nižší úrovni (Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXXI 2017b), jelikož si začal postupně podmaňovat ekonomické procesy, které se v jím kontrolovaných teritoriích odehrávaly (primárně na základě zdanění, viz níže). Počínaje 21. stoletím je hodnota teritoria pro Hizballáh již dosti vysoká (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXXI 2017b). Na území Hizballáhu produkují tisíce ekonomických jednotek, přičemž z toho se v několika desítkách případů jedná o opravdu velké firmy (koncerny). Nejdůležitější k nich jsou firmy průmyslové, ale v gubernátu Bikáa je velmi významně rozvinuto i zemědělství se stovkami zemědělských podniků (dostatek vody zajišťuje míru nejvyšších hektarových výnosů v celém Libanonu). Taktéž jsou tam koncentrovány firmy nabízející služby (terciární sektor) (Verdeil – Faour – Velut 2007: 223–226, 240).

A nyní se dostáváme ke kritériím suverenity *sui generis*. Celý fenomén prošel v čase významným vývojem, což se týkalo i prvního kritéria – mocenského monopolu. V první fázi své existence byla úroveň tohoto kritéria nulová (Respondent č. XXI 2017b). Na šíitských územích se vyskytovala izraelská a syrská armáda a konkurenční milice. Hizballáh byl v té době byl maximálně jedním z aktérů, kteří teritoriálně uplatňovali svůj mocenský potenciál. A Hizballáh z nich zdaleka nebyl tím nejsilnějším už i proto, že ve svém počátku byl „*méně organizací a spíše intrikující klikou*“ (Norton 2014: 34). Teprve ve druhém období se začal vytvářet mocenský monopol Hizballáhu. Avšak skutečně zatím jen vytvářet, jelikož v tomto období docházelo pouze k rozparcelování šíitských oblastí mezi konkurenční milice (Traboulsi 2007: 233) a úroveň monopolu stále ještě byla na zanedbatelné úrovni (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXIV 2017; Respondent č. XXXI 2017b). Významným konkurentem Hizballáhu byly obzvláště milice Amal. Konflikt mezi Amalem a Hizballáhem trval po celé toto druhé období a vyvrcholil otevřeným bojovým střetem v letech 1988–1990 (Norton 2014: 43; Azani 2011: 186; Traboulsi 2007: 233–234). Z tohoto střetu vyšel nakonec Hizballáh vítězně, když vytlačil Amal z údolí Bikáa, bejrútských předměstí a nakonec i z Amalem kontrolovaných územích v jižním Libanonu (Daher 2014: 108–109). Tento

²³⁵ HDP v paritě kupní síly pro rok 2016 činí 85 miliard amerických dolarů (Central Intelligence Agency 2017).

úspěch pomohl Hizballáhu společně s dalším vývojem událostí otevřít dveře k jeho mocenské expanzi. Ta začala ve třetím období. Byla to už jen syrská armáda v Bikáa²³⁶ a izraelská v jižní nárazníkové zóně,²³⁷ kdo bránil mocenskému monopolu na šíitských územích. Vnitrolibanonští soupeři moc Hizballáhu již nenarušovali.²³⁸ Mocenský monopol v tomto období můžeme poprvé označit již jako silný (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXXI 2017b). Tato úroveň platí i pro čtvrté období (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXIV 2017; Respondent č. XXXI 2017b). Izraelské jednotky se již na půdě Libanonu a území Hizballáhu nezdržují,²³⁹ k dosažení plného monopolu je zde ale stále syrská přítomnost na severovýchodě. Absolutním mocenským monopoem se tak Hizballáh může honosit až v posledním období po stažení Sýrie z Libanonu (Respondent č. II 2017).²⁴⁰ Hizballáh se stává výhradním pánem na vlastních územích.

S v čase variující hodnotou kritéria monopolu moci do značné míry souvisí i hodnoty dalších dvou kritérií – kritéria schopnosti kontrolovat pohyb jiných aktérů přes limity kontrolovaného teritoria a kritéria vyloučení jiných aktérů z rozhodovacího procesu v rámci kontrolovaného teritoria. První období bylo časem etablování organizace. Nelze říci, že limity území, kde měl v té době své zázemí (údolí Bikáa, viz výše), byly pod dohledem Hizballáhu. V tomto ohledu byly jeho operační schopnosti bezvýznamné (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXIV 2017), penetraci jiných aktérů do tohoto prostoru nedokázal účinně zabránit. Příkladem může posloužit průnik libanonské armády do oblasti Baalbek – Brital, které je jádrem teritoria Hizballáhu v údolí Bikáa (Hamzeh 2004: 100). Ve druhém období schopnost kontroly limit stoupá. Tento nárůst je vyjádřením dvou faktorů. Tím prvním je konsolidace teritorií jednotlivými konkurenčními milicemi a jejich vzájemné respektování. Druhý faktor se od prvního odvozuje: mezi teritorii milic (kantony) existovaly přechody a kontrolní stanoviště (Traboulsi 2007: 231–233, 235). Vytvořením těchto bodů tedy Hizballáh učinil při kontrole limit krok vpřed. Jejich celkovou kontrolu ale nedokázal nadále plně realizovat; schopnost kontroly je proto třeba označit za slabou (Respondent č. XIX 2017). Ve třetím a čtvrtém období již můžeme schopnosti Hizballáhu definovat jako silné (Respondent č. XV

²³⁶ Sýrie měla mnohdy odlišné (geo)politické zájmy a Hizballáh se nejednou musel podřídit (Daher 2016: 45).

²³⁷ Izraelská armáda v tomto období dvakrát penetrovala území Hizballáhu; poprvé v roce 1993 v rámci operace *Odpovědnost* a podruhé v roce 1996 v rámci operace *Hrozny hněvu* (Azani 2011: 163–167).

²³⁸ Jednotky mise UNIFIL a rozptýlené skupinky libanonské armády nepředstavovaly pro moc Hizballáhu skutečně vážnou překážku (Azani 2011: 151). Jeden z respondentů přímo uvádí, že „*Hizballáh UNIFIL kontroluje*“ (Respondent č. XLV 2017).

²³⁹ Hizballáh území po stažených izraelských jednotkách zaplnil.

²⁴⁰ Respondent ji za absolutní označuje navzdory třicetičtyřdenní druhé libanonské válce (izraelská vojenská penetrace libanonského území a území Hizballáhu z roku 2006).

2017a; Respondent č. XIX 2017). V devadesátých letech jsou přístupové komunikace na území Hizballáhu pod dohledem organizace a jsou opatřeny zátarasy (Szekely 2012: 117). Na začátku 21. století po stažení Izraele je jih Libanonu zaminován a jsou tam umístěna nástražná výbušná zařízení, aby izraelská armáda nemohla penetrovat území Hizballáhu (Matthews 2008: 18). Kromě toho Hizballáh zřídil pozorovatelný od západního úbočí hory Hermon u syrské hranice až k pobřežnímu městu Nakúra v jižním Libanonu. Navíc příhraniční oblast hlídaly motorizované hraniční hlídky, jež monitorovaly případný pohyb Izraelců (Hamzeh 2004: 95–96). V posledním pátém období odborníci hovoří o prakticky absolutní schopnosti Hizballáhu kontrolovat pohyb aktérů (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a): „*Je těžké představit si kohokoli, kdo by překračoval limity, aniž by se na tom na nějaké úrovni Hizballáh nepodílel*“ (Norton 2014: 117). I libanonská armáda musela při přesunech na území Hizballáhu o tom organizaci informovat a činit tak až po jejím souhlasu (Lutz 2014: 11).

Podobně se i vyvíjela schopnost Hizballáhu vylučovat jiné aktéry z rozhodovacího procesu. První fáze existence Hizballáhu byla spojena s naprosto zanedbatelnou schopností provádět nezávislý *decision making* (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXIV 2017). Libanonský stát, Falanga, Jiholibanonská armáda, sunnité, drúzové a jiné šíitské skupiny a také Izraelci, Syřané a Íránci – všichni tito aktéři představovali pro Hizballáh silnou konkurenci, proti níž se teprve začal vymezovat a na jejíž úkor se postupně prosazovat.²⁴¹ Počínaje druhým obdobím se pozice Hizballáhu začíná vylepšovat. Tím, jak se začínal etablovat na vlastním území a soupeřící milice si v zásadě svá obsazená území (na úkor libanonského státu) vzájemně respektovaly (Traboulsi 2007: 231), vytvářely se pro Hizballáh podmínky, kdy se na svých územích mohl začít profilovat jako významný aktér v *decision makingu*. Dokladem tohoto konstatování budiž fakt, že se Hizballáhu ještě v průběhu osmdesátých let podařilo na územích pod jeho kontrolou zavést taková behaviorální pravidla, že skrze ně prakticky vytvořil islámský společenský řád (Saab 2008: 96; Daher 2014: 116).²⁴² Vedle toho byl ale stále limitován ve volném rozhodování Sýrii a především konkurenční milicí Amal. I proto respondent označuje schopnost nezávislého rozhodování Hizballáhu za prozatím ještě slabší (Respondent č. XIX 2017). Ve třetím období pozice Hizballáhu sílí. Respondenti ji

²⁴¹ Lze říci, že s výjimkou Íránu, s jehož režimem ho pojí synovsko-otcovský vztah (Saab 2008: 102), postupem doby skutečně zbylé aktéry z vlivu na vlastní *decision making* vytěsnil (viz níže). Vztah s Íránem, i když byl v zásadě trvale podřízený, nebyl antagonistický. Hizballáh byl ideologicky založen na reflexi íránského sociálního modelu, a vliv Íránu byl tedy esenciálním a inherentním rysem podstaty existence Hizballáhu. Ingerence Íránu do politické aktivity Hizballáhu nebudeme tedy primárně hodnotit jako neschopnost Hizballáhu od takového vlivu abstrahovat.

²⁴² Jiní aktéři, jejichž identity stály v protikladu k sebepojetí Hizballáhu (libanonský stát, křesťané), nedokázali rozhodovací proces Hizballáhu dostačující mírou ovlivnit (narušit) (Saab 2008: 98).

označují již za silnou, a to především z toho důvodu, že důležité ingerence do rozhodování Hizballáhu přicházejí už jen ze syrské strany (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXI 2017b), a jsou tedy územně limitovány. Sýrie měla nicméně významně negativní vliv na autonomii rozhodování Hizballáhu, neboť ten při rozhodování o svých územích, na kterých byly přítomny její vojenské jednotky (údolí Bikáa), musel přijímat rozhodnutí, která nebyla v rozporu s jejími zájmy, či je dokonce musel přijímat jen s jejím souhlasem (Baumgarder 2012: 57; srovnej Azani 2011: 180).²⁴³ Tento stav z větší míry platil ještě ve čtvrtém období (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXIV 2017); v pátém (po stažení syrských jednotek) se situace pro Hizballáh maximálně zlepšuje. Jeho schopnost vyloučit jiné aktéry z rozhodování je absolutní (Respondent č. II 2017). Kupříkladu rozhodnutí zatknout kohokoliv v blízkosti izraelské hranice, kdo bude ozbrojen,²⁴⁴ se libanonskému státu nepodařilo proti vůli Hizballáhu prosadit; žádná ozbrojená osoba zatčena nikdy nebyla (Harik 2010: 148).

Pohled mezinárodního společenství na Hizballáh byl v počátku jeho vzniku a v raných fázích jeho existence nepříznivý. Hizballáh se svými akty teroru vůči americkým a francouzským cílům v Libanonu (viz níže) a obecně se svým násilím používaným vůči jiným rivalitním skupinám operujícím v rámci libanonského území byl považován za teroristickou skupinu zasluhující zničení (I. období), či v druhé polovině osmdesátých let (II. období) i díky rostoucímu politickému významu organizace za nežádoucí subjekt zasluhující přinejmenším sankcionování (Respondent č. XIX 2017). Mezinárodní společenství ale nedokázalo vytvořit dostatečný tlak vůči organizaci, aby takovou eliminaci, či sankcionování dokázala koncipovat a realizovat. Vliv mezinárodního společenství na Hizballáh tak zůstal marginální (Azani 2011: 201). Ve třetím období teroristické aktivity organizace klesaly (viz níže), Hizballáh se koncentroval na konsolidaci svého postavení v Libanonu a na zdokonalování své funkční struktury (Azani 2011: 201). Změnu v jeho jednání vnímalo i mezinárodní společenství, které se v názoru na organizaci stále více rozcházel. Výsledkem této rozpolcenosti byl (je) dichotomický vztah mezinárodního společenství k Hizballáhu. To znamená, že pro neschopnost mezinárodního společenství zaujmout vůči Hizballáhu účinný postoj a provádět vůči němu účinné politiky, jím byly prakticky aktivity organizace do značné míry ignorovány a nebyl jim přikládán vysoký stupeň relevance (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XIX 2017). Jinými slovy, svět se s existencí Hizballáhu a způsobem jeho jednání a vystupování smířil. V po-

²⁴³ K rozporům mezi Sýrií a Hizballáhem blíže např. Azani 2011: 186.

²⁴⁴ Libanon chtěl toto rozhodnutí prosadit v roce 2006 po skončení druhé libanonské války jako preventivní opatření bránící (náhodnému) znovuvypuknutí konfliktu s Izraelem.

sledních dvou obdobích se rozpor pohledu světa na Hizballáh dále stupňoval. Spojené státy, Kanada a Nizozemsko na přelomu tisíciletí umístily Hizballáh na seznam teroristických organizací. Velká Británie považuje za teroristické pouze militantní křídlo Hizballáhu,²⁴⁵ zbylé (a dominující) civilní složky organizace má za plně legitimní. A Francie a Ruská federace nepovažují za nelegální teroristickou organizaci ani toto militantní křídlo a respektují Hizballáh jako celek jakožto legitimního aktéra (Baud 2014; Azani 2011: 201).²⁴⁶ v této rozpolcenosti mezinárodního společenství je složité jasně definovat úroveň tohoto kritéria, nicméně vzhledem ke skutečnosti, kdy se „*lídři Hizballáhu setkávali s diplomaty celého světa včetně generálního tajemníka OSN Kofiho Annana během jeho návštěvy Libanonu*“ (Azani 2011: 201), stanovme tuto úroveň na stupni čtyři (státy vnímaly Hizballáh jako žádoucího aktéra zasluhujícího pomoc a podporu).

A nyní přistupme ke kritériím státnosti. Jak si Hizballáh stál v otázce poskytování bezpečnosti populaci, která žila na územích pod jeho kontrolou? Počáteční fáze nebyly pro splňování tohoto kritéria příliš příznivé. Vznik organizace byl spojen s penetrací libanonského území (tj. tedy i území s většinovým výskytem šíitského obyvatelstva) izraelskou armádou (Daher 2016: 29; Daniel 2014: 39). Primární bezpečnostní aktivitou Hizballáhu pro první období byla proto ochrana šíitů před izraelskými armádními jednotkami. Vzhledem k velkému rozdílu v potenciálech mezi Izraelci a Hizballáhem je ale vcelku zřejmé, že Hizballáh bezpečnostní statky poskytovat nedokázal. Jeho snahy můžeme označit za bezvýznamné (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXIV 2017; Respondent č. XXXI 2017b). Situace se ani v druhém období významně nezlepšila. Izrael sice již působil na podstatně menší rozloze šíitských území, avšak „izraelský problém“ do značné míry nahradil „problém milicí“. Profilovaly se z rozličných etnonacionálních prostředí a jen např. v Bejrútu jich působilo deset (Daher 2016: 25). Byly zapojeny do kriminálních aktivit, vůči populaci vystupovaly často násilně. Jejich aktivitám nedokázal Hizballáh na konci osmdesátých let účinně čelit (viz Traboulsi 2007: 231–233). Za této situace byla schopnost Hizballáhu poskytovat bezpečnost jen slabá (Respondent č. II 2017; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXI 2017b). Vše se zásadně proměňuje po skončení občanské války, kdy se Hizballáh stal dominantním (výlučným) aktérem v šíitských oblastech (viz výše). Stal se tudíž důležitým aktérem i na poli poskytování bezpečnosti – míra bezpečnosti, kterou dokázal poskytovat lokálnímu

²⁴⁵ Toto křídlo je v diskurzu Západu eufemisticky označováno jako *External Security Organization* (Vnější bezpečnostní organizace).

²⁴⁶ Vcelku pikantní situace nastává v roce 2005, kdy Evropský parlament zařazuje v souvislosti s atentátem na Rafika Harírího Hizballáh na seznam teroristických organizací. Jednotlivé členské státy ale zachovávají svůj dosavadní vlastní postoj k Hizballáhu; většina z nich ho má za „*legitimní sociální hnutí zastoupené v libanonském parlamentu*“ (Azani 2011: 201; srovnej Norton 2014: 201–203).

obyvatelstvu, dosáhla hodnoty vysoká (Respondent č. II 2017). Hizballáh přitom dokázal poskytovat bezpečnost již dvoudimenzionálně: směrem navenek vůči hrozbám, které mohou přicházet od jiných aktérů,²⁴⁷ i směrem dovnitř vůči šíitům samotným²⁴⁸ (Daniel 2014: 39). Hodnota vysoké úrovně kritéria platí i pro čtvrté období (Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXXI 2017b); situace byla obdobná jako v předchozím období jen s tím rozdílem, že Hizballáh rozšířil poskytování bezpečnostních statků na území celého jižního Libanonu. Schopnosti Hizballáhu jako bezpečnostního aktéra vyvrcholily v posledním pátém období. Poskytování bezpečnosti mělo a má komplexní charakter a bezpečnost je již poskytována plně na celém Hizballáhem kontrolovaném území. To znamená, že Hizballáh je absolutním poskytovatelem bezpečnosti obyvatelstvu (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXIV 2017). Daher Hizballáh označuje dokonce za „garanta občanského smíru“, který dokázal překonat dlouhodobou bezpečnostní nezajištěnost šíitského obyvatelstva; podařilo se mu to kombinací „souhlasu a nátlaku“,²⁴⁹ pro niž využil svůj „hegemonický aparát“ k dominantnímu postavení v šíitské populaci a významnému politicko-bezpečnostnímu postavení v rámci celého libanonského státu (2016: 93, 126–127). Přes 86 % šíitů (a přes 73 % všech Libanonců) označilo Hizballáh za spolehlivého ochránce před izraelskou agresí (Daher 2014: 459).

Dalším kritériem je kritérium ochrany vlastnických vztahů a majetkových práv v teritoriu pod kontrolou Hizballáhu. Organizace se od počátku snažila vstupovat do vztahů uvnitř šíitských komunit, a to skrze normy islámského práva. V prvním a druhém období byl prozatím dopad působení Hizballáhu v tomto segmentu bezvýznamný (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXI 2017b). Důvodem byla především koncentrace organizace na vypořádání s „vnějším nepřítelem“ (Spojené státy, Francie, později i „vnitřní“ Amal) a také na masivní podíl jak na organizovaném zločinu (viz níže), tak také na klientelismu a korupci (Daher 2016: 51–52). Počínaje třetím obdobím role Hizballáhu jako arbitra stoupá. V praxi nahrazoval libanonské rozhodčí instituce a pomocí nástrojů arbitráže, adjudikace a mediace se ujal poslání rozhodčí autority jak pro běžné řešení sporů, tak pro oblast obchodní; Hizballáh dokázal skrze pořádkové složky a soudní systém udržovat veřejný pořádek a jeho narušitele sankcionovat (Hamzeh 2004: 102–103; Daniel 2014: 41). Hizballáh také vybudoval komplexní teritoriální a hierarchický soudní systém s obecními a regionálními soudy a zastřešujícím Nejvyšším soudem (Hamzeh 2004: 103). Postavení Hizballáhu jako garanta práv bylo proto počínaje tímto obdobím silné (Respondent č. XXI 2017b). K tomu,

²⁴⁷ Jedná se především o vnitrolibanonské VNŠA. Výsledky působení proti moci Izraele a Sýrie jsou skromnější.

²⁴⁸ Bezpečnost ve smyslu udržování vnitřního pořádku a řešení sporů.

²⁴⁹ *Consent and coercion*, tedy souběh poskytování sociální statků a represivních opatření.

aby jeho pozici bylo možno označit jako absolutní, bránilo protežování a privilegování nejbohatších šíitských rodin, případně i vyšší střední třídy (a později i nadnárodních korporací) na úkor většinové populace šíitů. Tato disproporce se promítla i do oblasti ochrany majetku a práv. Hizballáh směřoval k tomu, přiznávat více práv a ochrany těm privilegovanějším než neprivilegovaným. Výstižně tento defekt popisuje Daher: „[Z]atímco organizace nadále čerpá svou podporu od celé populace všech tříd, její priority jsou čím dál více orientovány na nejvyšší společenskou vrstvu“ (2016: 91).

Kritérium redistribuce veřejných statků představuje vskutku obširné téma. Hizballáh si masivními zásahy do přerozdělování bohatství naprosto klíčovým způsobem (vedle průníků identitárních rysů) zajišťuje podporu a legitimitu vládnutí v šíitské komunitě (ale často i u nešíitských etnoreligiózních skupin). Hizballáh postupně vybudoval síť, skrze které zcela nezávisle na libanonském státu distribuoval populaci veřejné statky. V nejobecnější rovině lze hovořit i poskytování charitativních, zdravotnických a vzdělávacích služeb (Daher 2016: 33). Hizballáhu se tak systematickým poskytováním veřejných statků podařilo nejen získávat si a udržovat podporu široké veřejnosti, ale svou hospodářskou politikou pozvedl šíitskou populaci „z pozice marginalizace a chudoby do pozice rostoucí ekonomické a politické váhy“ (Daher 2016: 77). V prvním a druhém období byla míra přerozdělení a intervencí ze strany Hizballáhu prozatím nevýznamná (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXIV 2017). Organizace se teprve formovala a neměla pro soustavnou distribuci zdroje ani mechanismy. Její aktivity v tomto ohledu měly ad hoc charakter. Přesto se ale Hizballáh v těchto svých raných obdobích o určitou pomoc šíitské populaci strádající v občanské válce pokoušel. Jednalo se o elementární servis jako např. zásobování elektřinou a vodou, svoz odpadu (Daher 2016: 33). Nárůst hodnoty kritéria od třetího období je způsoben tím, že Hizballáh získává prostředky nejen od Íránu (viz níže), ale stal se sám ekonomickým aktérem, a to v tom smyslu, že je schopen „vytvářet uvnitř teritoria, které kontroluje, místní ekonomiku“ (Respondent č. XLV 2017). Tím vznikají předpoklady k tomu, aby nejen (pasivně) redistribuoval bohatství mezi populaci, ale aby (aktivně) dokázal zajistit (vytvářet podmínky) pro vznik pracovních míst (Daher 2016: 92). Třetí období je tak definovatelné jako období s vyšší mírou redistribuce statků (Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXXI 2017b). Hizballáh např. také začal „odškodňovat“ částkami 10 000–12 000 amerických dolarů rodiny (celkem 15 000 rodin), které během izraelské intervence a okupace přišly o obydlí (Norton 2014: 140).²⁵⁰ Současně se začala rozbíhat síť komunálních a sociálních služeb, kterou se Hizballáh snažil vytvářet už od konce osmdesátých let a také síť dobrovolníků participující na konkrétních projektech

²⁵⁰ Týká se následků škod způsobených i během druhé libanonské války.

(Daniel 2014: 41).²⁵¹ Počínaje čtvrtým obdobím již byla míra redistribuce statků velmi vysoká (Respondent č. XXXI 2017b) a byla realizována prostřednictvím komplexního souboru institucí (Daniel 2014: 41). V čele těchto institucí stojí Výkonná rada, které jsou podřízeny tři složky (Sociální jednotka, Jednotka islámského zdraví, Vzdělávací jednotka), které dále dozorují a organizují aktivity v rámci sociálních oblastí, které pod ně spadají (Flanigan – Abdel-Samad 2009: 124–126). Všechny tyto aktivity představují širokou plejádu služeb: hmotnou podporu chudých a sirotků, bytovou výstavbu i výstavbu budov určených k veřejně prospěšným činnostem, provozování škol a nemocnic (včetně univerzit a špičkových lékařských pracovišť), financování podnikatelských rozvojových projektů, provozování veřejných sdělovacích prostředků, kulturní a sportovní vyžití obyvatelstva²⁵² (Daher 2014: 157–177). Hizballáh tak v součtu poskytuje servis asi 350 000 osob (Flanigan – Abdel-Samad 2009: 130), přičemž na služby odchází cca 50 % celkového rozpočtu (viz níže) organizace (Daniel 2014: 41). Význam sociálních služeb organizovaných Hizballáhem pro obyvatelstvo (a pro Hizballáh samotný, neboť to zpětně legitimizuje jeho vládnutí) dobře dokládá vyjádření jednoho z obyvatel žijících na územích ovládaných Hizballáhem, kterého cituje Norton (2007: 111) „[díky Hizballáhu] *tu nemáme žádné strádající*“.

A jaké to bylo s podmínkami pro občanskou participaci? První dvě období spadají do „nepolitické“ fáze vývoje Hizballáhu, tři následující do fáze „politické“.²⁵³ v prvních dvou obdobích nebyl ukazatel příliš příznivý (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XIX 2017). Populace se mohla politicky angažovat, spektrum aktivit ale nesmělo být v rozporu s postuláty organizace (islámskými hodnotami). Tudíž v praxi to byl Hizballáh jako hnutí samotné, v jehož rámci se očekávala aktivita obyvatelstva, přičemž ale organizace preferovala kádry rekrutující se ze střední a vyšší třídy (Daher 2016: 88, 94). Pokud se osoba angažovala mimo tento rámec (či „dokonce“ proti jeho principům), tj. chovala se v rozporu s „náležitým mravním jednáním“, musela počítat s ekonomickým a společenským tlakem (bojkotem), v některých případech s násilnými opatřeními (koercí) (Daher 2016: 118, 121). Od třetího období se situace významně změnila. Hizballáh přestal být

²⁵¹ Pole aktivit Hizballáhu v tomto segmentu až do současnosti značně narůstá. Není smyslem tohoto textu přinést jejich taxativní a vyčerpávající soupis. V textu se objevují jen některé z nich jako evidence přidělené hodnoty kritéria pro to které období. Literatura pojednávající toto téma je vskutku bohatá. Shrnující a uchopitelný přehled přináší např. Baud (2014) a Harik (2004: 81–94).

²⁵² Že jsou tyto aktivity skutečně komplexní, dokládá monografie Deeb – Harb 2013 cele věnovaná trávení volného času, koníčkům a zábavě obyvatelstva žijícího na teritoriu kontrolovaném Hizballáhem.

²⁵³ Působení Hizballáhu je po celou dobu existence navýsost politická záležitost. Rozlišením nepolitické, resp. politické fáze je myšlena absence zapojení, resp. zapojení organizace do ústavního systému Libanonu (tj. účast kandidátů Hizballáhu ve všeobecných volbách, zastoupení v libanonském parlamentu a libanonské vládě).

dominantně islamistickou revoluční teroristickou skupinou a stal se (na vnitropolitickém libanonském hřišti) politickým (konvenčně stranickým) aktérem (Daher 2016: 205).²⁵⁴ Počínaje všeobecnými volbami v roce 1992 Hizballáh disponuje 10–14 poslaneckými křesly a od roku 2005 má i své zastoupení ve vládě (v tomto roce byli jmenováni historicky první dva ministři za Hizballáh); vedle toho zaznamenává vysoké volební výsledky (60–100 %) v municipálních volbách na územích s většinovou šiitskou populací (Hamzeh 2004: 132–133; Saad-Ghorayeb – Sueur 2007: 44). Tyto změny v jednání Hizballáhu znamenaly i otevření možnosti pro obyvatelstvo se politicky (občanský) angažovat bez hrozby uplatnění diskriminace/sankce. Velmi trefně a přiléhavě vystihl tuto metamorfózu Hizballáhu Saab. Ten tvrdí, že ve své „politické“ fázi už „*Hizballáh neusiluje o uplatňování islámského řádu silou nebo násilím, ale spíše o pokojné politické působení, jež nabízí příležitost pro většinu jakékoliv společnosti*“²⁵⁵ ho přijmout nebo odmítnout“ (2008: 95). Společnost se v pravém slova smyslu liberalizuje,²⁵⁶ do veřejného prostoru vstupují ženy, média se vyjadřují bez servility a v některých Hizballáhem vytvářených institucích pracují křesťané (Daher 2014: 130–131).²⁵⁷ Podmínky občanské participace lze proto označit za příznivé (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXIV 2017; Respondent č. XXXI 2017b), ve čtvrtém a pátém období dokonce za velmi příznivé (Respondent č. II 2017).

V otázce disponibility přírodních energetických zdrojů, což je první z kritérií fenoménu mobilizace a extrakce, platí, že území, na kterých Hizballáh působí, jsou surovinově chudá. Již bylo konstatováno výše, že ropa ani zemní plyn se v Libanonu nevyskytují a musí být do země importovány. Do Libanonu proudí tyto strategické suroviny ze Sýrie ropovodem a plynovodem do Tripolisu na severu země mimo území kontrolované Hizballáhem. Plyn přitéká také do Zahrání v blízkosti Týru na území kontrolovaném Hizballáhem (Middle East Countries Mineral Industry

²⁵⁴ Nutno mít ale na paměti, že použití násilí k prosazení cílů obecně neopouští. Interakce s Izraelem mají nadále konfrontační násilný charakter.

²⁵⁵ Míněna jakákoliv etnoreligiózní skupina.

²⁵⁶ Toto uvolnění je ale nezbytně nutno vnímat ve vztahu k předchozí míře rigidity režimu.

²⁵⁷ V souvislosti s tímto otevíráním hovoří Daherová o *gentlemanizaci* Hizballáhu (2014: 130).

Handbook 2015: 190–191).²⁵⁸ Kolik z importovaného objemu surovin Hizballáh získává, není z veřejně dostupných zdrojů stanovitelné.²⁵⁹ Klíčové tedy pro Hizballáh zůstává financování z jiných zdrojů než z nerostných surovin; jejich výstižný souhrn (napříč celým údobím existence Hizballáhu) přinášejí Fanusie(ová) s Entzem. Za prvé jsou zde příjmy z nelegální činnosti jako pašování a překupnictví drog, cigaret a praní špinavých peněz (ve spolupráci s americkými zločineckými kartely), dále dary sympatizantů (Spojené státy, Evropa), vlastní příjmy z podnikatelských aktivit (finační operace, obchodní podniky a zemědělství), příjmy ze zdanění obyvatelstva a nakonec tzv. vnější asistence, za čímž se skrývají finační dotace přicházející z Íránu (2017b: 3; srovnej Mulhern 2012: 79–83). V prvním, resp. druhém období byly finanční zdroje Hizballáhu nedostatečné, resp. omezené (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXIV 2017; Daher 2014: 105). Hlavními příjmy byly prostředky získané z podílu na organizovaném zločinu²⁶⁰ a zdanění²⁶¹ (Traboulsi 2007: 234–236). K tomu Írán poskytoval okolo pěti milionů amerických dolarů měsíčně (Szekely 2012: 115).²⁶² Ve třetím období příjmy narůstaly, a to především díky zvýšení íránské pomoci (100 milionů amerických dolarů per annum)²⁶³ a výnosů z darů a vlastní podnikatelské činnosti (Fanusie – Entz 2017b: 3; Norton 2014: 110; Hamzeh 2004: 64). Přesto objem příjmů nebyl ještě zcela dostačující pro financování všech komplexních aktivit Hizballáhu (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a).²⁶⁴ Ve čtvrtém období příjmy Hizballádu dále stouply. Zvyšovala se především podpora Íránu. Roční pomoc z této země přitékající Hizballáhu se pohybovala ve výši 200–300 milionů amerických dolarů (Fanusie – Entz 2017b: 3; Sullivan 2014: 9; Levitt 2007: 137)

²⁵⁸ Prospektivní zásoby ropy se nalézají v libanonské (námořní) výlučné ekonomické zóně, avšak v marginálním množství oproti zóně izraelské a kyperské. Navíc potenciální libanonská ložiska leží v triangulární výseči, o kterou se Hizballáh sváří s Izraelem. Do sporu aktivně zasahuje právě Hizballáh a vyhrožuje Izraeli zničením jeho ložisek, pokud nepřizná Libanonu nárok na ložiska v této triangulární výseči. K problematice blíže Fattouh – El-Katiri 2015 a El-Khoury 2017; srovnej Tichý 2017a.

²⁵⁹ Není od věci uvést, že v první libanonské vládě (2005–2007), v níž měl Hizballáh své zastoupením, byl jeden z jeho ministrů zodpovědný za oblast energetiky.

²⁶⁰ Opium, kokain.

²⁶¹ Zemědělské, obchodní a výrobní firmy a administrativní poplatky pro firmy i jednotlivce.

²⁶² Přesnou výši příjmů není možné stanovit; mohlo se řádově jednat o desítky milionů amerických dolarů.

²⁶³ Vedle finanční pomoci z Íránu proudí také materiální pomoc, především zbraně a munice.

²⁶⁴ Opět je velmi složité stanovit přesnou částku. Lze nicméně tvrdit, že úroveň příjmů Hizballáhu stoupá o řád a dosahuje několika stovek milionů amerických dolarů ročně.

a financování organizace začínají odborníci označovat za dostatečné (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXI 2017b).²⁶⁵ Páté období už představuje financování organizace ve zcela dostatečném rozsahu. Roční rozpočet již přesahuje jednu miliardu amerických dolarů a jen podíl iránské podpory vzrůstá z 300 až 400 na 800 milionů amerických dolarů ročně. Kromě toho jen pro druhou libanonskou válku Hizballáh získal mimořádnou pomoc ve výši 1,2 miliardy amerických dolarů (Fanusie – Entz 2017b: 3; People's Mojahedin Organization of Iran 2017; Saad-Ghorayeb 2012). Ačkoliv se tedy rozpočet Hizballáhu stále zdaleka nemůže rovnat rozpočtu států (Libanon má roční příjmy ve výši cca desetinásobku [Central Intelligence Agency 2017]), přesto se již pohybuje v řádu, který pro mnoho jiných VNŠA představuje zcela nedosažitelnou hladinu. To platí např. i pro hnutí Amal (Norton 2014: 110–111).²⁶⁶

S vývojem hodnot předchozího kritéria je do značné míry spojen i vývoj hodnot kritéria systematickosti zajišťování příjmů. Hizballáh ve svých počátcích sázel především na příjmy kriminálního původu a jen z menší části dokázal mobilizovat zdroje od lokální populace (Traboulsi 2007: 231–238; Daher 2016: 25). V prvním období tak příjmy Hizballáhu z větší části spočívaly na neorganizovaném nesystematickém zajišťování (Respondent č. XIX 2017), ve druhém období se přece jen začal poměr mezi neorganizovaným nesystematickým zajišťováním a organizovaným systematickým zajišťováním vyrovnávat (Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXI 2017b). Od třetího období míra systematickosti stoupá, a to ze tří důvodů. Za první, s rostoucím zapojením Hizballáhu do společensko-politického života Libanonu a jeho ústavních orgánů klesá jeho podíl aktivity v černé ekonomice (byť zcela úplně nemizí); za druhé, stabilizuje se zdanění obyvatelstva a ekonomických subjektů a výnosy z něj; za třetí, roste objem a pravidelnost iránských finančních tranší. Třetí období je tedy již obdobím, kdy příjmy Hizballáhu plynuly z organizovaného systematického zajišťování (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXI 2017b) a ve čtvrtém a pátém období pak už jednoznačně organizované systematické zajišťování dominovalo (Respondent č. XXI 2017b).

Nyní se dostáváme ke kritériu institucionalizovaného vládnutí, tedy k formě hierarchizované politické a vojenské organizační struktury. V prvním období byla struktura Hizballáhu velmi prostá. Nad členskou základnou existovaly jen dva orgány: Poradní shromáždění²⁶⁷ a úřad Generálního sekretáře (Schiesz 2014: 13). Organizace tedy disponovala poněkud nesofistikovanou, spíše

²⁶⁵ Lze předpokládat, že objem finančních prostředků Hizballáhu se bude pohybovat již okolo půl miliardy amerických dolarů, možná i více.

²⁶⁶ Objem rozpočtu Amalu není veřejně znám. Jeho hlavní zdroje příjmů, řádově významně nižší než u Hizballáhu, pocházejí ze Sýrie.

²⁶⁷ V angličtině označované jako *Shura Council*.

slabou hierarchickou strukturou (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXIV 2017). Ve druhém období se struktura hierarchie rozrůstala, ale nepřilíš. K dosavadním orgánům přibývá Regionální sekce (s třemi podsekcemi Bejrút, jižní Libanon a Bikáa) a členská základna je rozčleněna na džihádisty (Domácí operace, Zahraniční operace) a Hnutí odporu (Schiesz 2014: 26). Přesto však struktura zůstala prozatím spíše slabá (Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXIV 2017; Respondent č. XXXI 2017b). Ve třetím období struktura hierarchie významně posílila. K dosavadnímu uspořádání se přidaly další orgány. Ustanovily se Sociální služby (dále se dělí na Charity, Školy, Nemocnice), Politická organizace a Média (rozhlasová stanice al-Núr, zpravodajský server al-Ahed a televizní vysílač al-Manar) (Schiesz 2014: 32). Současně se vnitřně strukturovalo Poradní shromáždění (Šura) do pěti formací: Výkonná rada, Politická rada, Rada parlamentní akce, Soudní rada a Vojenská rada (Daher 2014: 122, 193–195). Organizace tak již byla silně hierarchicky strukturována (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXXI 2017b). Poslední dvě období byla ve znamení velmi silné organizační struktury (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXXI 2017b), neboť řídicí hierarchie organizace se dále hlouběji strukturovala. Vznikla organizační složka Infrastruktura (s podsložkami Telekomunikace, Odpady, Výstavba), k organizační složce Hnutí odporu přibyla podsložka Vojenské základny. Určitou komplexnost organizační struktury Hizballáhu dokládá ustanovení organizační složky Zábava (Schiesz 2014: 40). Hizballáh tak v 21. století vskutku dokázal vytvořit hierarchizovanou vojenskou a politickou strukturu, skrze kterou dokázal kontrolovat své území a ovládat na něm žijící společnost, uspokojovat její potřeby a v rámci této hierarchie vytvářet prostor pro angažování jednotlivců a skupin. Současně s tím je mu tato struktura nápomocna při interakcích s vnějšími aktéry mezinárodních vztahů.

Vývoj hodnot výše probíraného kritéria více či méně souzní s hodnotami dalších dvou kritérií: mobilizace a extrakce. To znamená, že sofistikovanost organizace VNŠA má vazbu na podobnost s institucionální strukturou současného moderního státu a na schopnost relokace zdrojů do vojenské oblasti. Jak bylo demonstrováno, v prvních dvou obdobích byla struktura Hizballáhu spíše slabší; jinými slovy nevytvořila organizační rámec, který by disponoval orgány (jako mají státy) pro správu celého spektra sociálních aktivit. Proto žádnou podobnost s organizační strukturou nenajdeme: forma organizace Hizballáhu a forma organizace států byla zcela odlišná (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXIV 2017). Třetí období bylo obdobím již silnějšího řídicího aparátu Hizballáhu (viz výše) a tato skutečnost znamenala mírnou podobnost s organizační formou státu (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXXIV 2017). A poslední dvě období byla ve znamení velmi výrazně podobné struktury Hizballáhu, jako mají státy (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXXI 2017b). Někteří autoři v Hizballáhu takřka dokonce spatřují pro toto období entitu, která jako stát

vystupuje a jedná (Bloom 2008; Abdul-Hussain 2009; Kindt 2009: 133; Ayad 2006). K takovému stanovisku jistě přispívá jeho vyspělá struktura, transformace přístupu k používání násilí, zapojení do politického procesu v Libanonu a schopnost projekce moci navenek. Hizballáh se tak organizačně ocitl v situaci, kdy sofistikovaná hierarchie „*umožňuje straně pohodlně využívat vojenský nebo politický aparát v závislosti na okolnostech. Ať už určitá vnější krize vyžaduje politickou, socioekonomickou, náboženskou nebo vojenskou reakci, strana je dobře strukturována, aby se s ní dokázala vypořádat*“ (Saab 2008: 98).

Strukturace organizačního rámce Hizballáhu a jeho vývoj se odrážely i v nárůstu schopnosti relokovat zdroje pro vojenskou sféru. Pro první období platí, že typ organizačního rámce byl pro kapacitu relokace zcela nepodstatný, pro druhé období spíše nedůležitý (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXI 2017b). Tento stav byl způsoben skutečností, že zdroje proudily především z kriminálních aktivit a nepříliš dokonalého zdanění (viz výše). Od třetího období se začaly propojovat čtyři skutečnosti, které úspěšnost relokace významně zvýšily. Za prvé, začal značně narůstat objem zdrojů, které Hizballáh dostával z Íránu (viz výše) a Hizballáh obecně dokázal tyto zdroje trvale a velmi šikovně a efektivně využívat (DeVore – Stähli 2015: 351), tj. včetně strategické oblasti vojenské. Za druhé, narůstala sofistikovanost organizační struktury a schopnost generovat zdroje systematicky (viz výše). Za třetí, strukturoval se organizační model vojenské složky v poli; základní a nejmenší jednotkou byla skupina o 30–35 mužích a celá vojenská hierarchie postupovala výše přes frakce, sekce, sektory až po regiony (Daher 2014: 191–192).²⁶⁸ Navíc se vojenské vedení strukturuje do Jednotky bezpečnostních orgánů a do Externího bezpečnostního aparátu (Daher 2016: 154–159). A za čtvrté, Hizballáh dokáže umně pracovat s disponibilními zdroji a je schopen kombinovat strategie – cca 50 % zdrojů alokuje na sociální služby (Love 2008: 77), druhá polovina je použitelná pro vojenství. Hizballáh tedy dokáže zároveň operovat jako milice a zároveň jako politická strana (Azani 2011: 149). Dokáže tudíž naráz propojit své vnitřní a vnější zdroje s efektivní hierarchickou organizací pro rozvoj jeho vojenských schopností (Azani 2011: 242).²⁶⁹ s tímto vývojem koresponduje i názor expertů. Třetí období označují jako období, kdy organizační struktura byla pro vojenskou relokaci neopominutelná (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XIX 2017) a ve čtvrtém a pátém již značně důležitá (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXIV 2017).

²⁶⁸ U vyšších stupňů hierarchie disponuje struktura i „radami“, což by bylo možné vnímat jako ekvivalent vojenských štábů. Tato skutečnost nepochybně svědčí o vysokém stupni rozvinutí vojenského řízení (velení).

²⁶⁹ Jen pro ilustraci významu struktury a zdrojů pro vojenské účely uvedme poznatek, že „*na tajné služby Hizballáhu je nahlíženo jako na jedny z nejlepších tajných služeb na celém světě, kterým se dokonce podařilo infiltrovat izraelskou armádu*“ (Van Engeland 2008: 33).

Významnou úlohu hraje v politice Hizballáhu ideologie.²⁷⁰ Ta v sobě propojuje tři elementy – islámskou myšlenku, myšlenku společenské organizace a myšlenku vládnutí – a dohromady tvoří základ kolektivní identity (tzv. hala islámíja), která propojuje šíitskou komunitu „*silným pocitem sounáležitosti, jenž jednotlivci propůjčuje smysl bytí*“ (Daher 2016: 116).²⁷¹ Hizballáh jakožto proponent identity hala islámíja je tak přirozenou autoritou libanonských šíitů. Tuto svoji (ideologickou) pozici Hizballáh systematicky posiluje trvale přítomnou islamizací šíitské populace, když skrze socializační struktury a mediální a kulturní sítě vytváří tlak na osvojování náboženského, sociálního a politického hodnotového systému a norem behaviorálního rámce libanonskými šíity již od útlého věku. Jsou zde však další aspekty přílnutí šíitů (ale i jiných konfesních skupin v Libanonu) k ideologii Hizballáhu. Jde o aspekt sociální, který se realizuje především odstraněním dlouhodobé deprivace šíitů pomocí distribuce statků (viz výše), a aspekt politický, který je ztělesněn v narativu Hizballáhu, kdy se staví do role ochránce celého Libanonu před agresivním Izraelem (srovnej Azani 2011: 144, 184; Norton 2014: 102; Farida: 2015: 171; Leroy 2015: 23; Daniel 2014: 43). Ideologie Hizballáhu tedy představuje pragmatický mix religiózní identitární báze a vysoce aktuálních politických agend. Velmi trefně tento stav popsal Saab: „*islámský stát v podání Hizballáhu zahrnuje koncepci modernity, která integruje hmotný a duchovní pokrok. V této vizi jdou islám a rozvoj ruku v ruce a reálně se navzájem podporují*“ (2008: 96). A poněvadž politika Hizballáhu respektovala i jiné v Libanonu žijící etnoreligiózní skupiny (Saab 2008: 96), začala být vláda Hizballáhu legitimizována i z těchto nešíitských kruhů – obecně byla podporována skupinami,²⁷² které byly v Libanonu dlouhodobě utlačovány a vylučovány z podílu na centrální moci, přičemž příklon k Hizballáhu mohl tuto jejich situaci v pozitivním smyslu změnit (Respondent č. XLV 2017; Leroy 2015: 23).

V prvním a druhém období byla zatím ale extrakční síla ideologie spíše nevýznamná (Respondent č. XXIV 2017; Respondent č. XXXI 2017b). Tím, jak Hizballáh vedl extrémní diskurz doprovázený teroristickými akty (viz níže) a nekompromisně usiloval o vytvoření islámského státu skrze sociální kontrolu a restriktce populace,²⁷³ byl vzdálen prakticky všem složkám libanonského

²⁷⁰ Prakticky naprosto vyčerpávající přehled ideologie organizace, jejíž detailní přiblížení jde za možnosti rozsahu této práce, předkládá Alagha (2006).

²⁷¹ Alagha v analogii nazývá tyto tři prvky náboženskou, politickou a programovou ideologií (2006); jejich další analýzu nabízí Leroy (2015: 19–27). Je významné zmínit, že s postupem času získává navrch politická dimenze ideologie nad dimenzí náboženskou (Alagha 2006: 191; Leroy 2015: 22).

²⁷² V největší míře se jednalo pochopitelně o šíitské skupiny.

²⁷³ Dominance religiózní ideologické složky.

obyvatelstva, do značné míry i šíitským. Ideologie tak měla poněkud kontraproduktivní ráz (Alagha 2006: 191; Daher 2014: 116). Devadesátá léta minulého století byla zlomem a od tohoto okamžiku (III. období a dále) hrála ideologie v extrakční schopnosti značně důležitou roli (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a). Hizballáh zásadním způsobem změnil svoji rétoriku, což rezonuje s obdobím po uzavření Taifské dohody, vstupem organizace na libanonskou politickou scénu a upřednostněním kooperačních (nenásilných) interakcí před konfrontačními (násilnými).²⁷⁴ Obecně se tento časový úsek označuje jako přechod Hizballáhu od islamizace k libanonizaci (Alagha 2006: 208), který se vyznačuje „*opuštěním praktik vnímaných jako zpátečnické, reakcionářské nebo netolerantní ve prospěch nových, jež jsou pokládány za příhodnější k „gentlemanizaci“ jeho [Hizballáhu] obrazu v rámci společnosti [všech Libanonců]*“ (Daher 2014: 130). Stručně řečeno, Hizballáh se otevřel i jiným libanonským etnoreligiózním komunitám (Alagha 2006: 208) a umně propojil všechny tři dimenze své ideologie: utváří islámskou identitu obyvatelstva kombinací „*pragmatického politického programu [a] ustavováním islámských institucí v rámci občanské společnosti*“ (Alagha 2006: 210).²⁷⁵ Toto rozkročení Hizballáhu znamená, že se zvýšila jeho ideologicky profilovaná mobilizační kapacita (Alagha 2006: 211) – stoupl ideologické souznění mezi Hizballáhem a obyvatelstvem. Obyvatelstvo je Hizballáhu nakloněno a ochotno podporovat jeho politiku, a Hizballáh tudíž může od něho získávat více zdrojů.²⁷⁶ Tato akceptance se projevuje i v dimenzi silové. Ozbrojené složky vykazují vysoký stupeň disciplíny a respektu vůči vedení (velení) a rekrutace nových bojovníků je bezproblémová (Hamzeh 2004: 87–88; Daher 2014: 218).

K právě probrané otázce ideologie se vztahuje i otázka identity, a tedy sociální epistemologie. Prvním kritériem je slučitelnost vyznávané náboženské víry Hizballáhu a lokální populace. Šíitská víra spočívá na třech základních pilířích: doktríně imámátu (legitimní nástupnictví proroka v linii Muhammadova zetě Alího), doktríně vlády znalců islámského práva²⁷⁷ (politický systém založený na vládnutí znalců namísto nepřítomného neomylného imáma)²⁷⁸ a džihádu (úsilí členů

²⁷⁴ Dominance politické dimenze ideologie před dimenzí religiózní. (Pochopitelně s výjimkou interakcí proti Izraeli; nikoliv už ale proti Západu včetně Spojených států jako celku – i když vůči tamním vládám nepanovala stále žádná vstřícnost. Zvláště ve IV. a V. období Hizballáh komunikoval např. se západními akademiky a veřejnými intelektuály při jejich návštěvách Libanonu a v několika případech Hizballáh zachází dokonce tak daleko, že komunikuje s nesionistickými reprezentanty židovského náboženství [Daher 2014: 131]).

²⁷⁵ Hizballáh také symbolicky mění své motto: nadále už ne „islámská revoluce v Libanonu“, nýbrž „islámský odpor v Libanonu“ (Daher 2014: 130).

²⁷⁶ Což se děje především schopností více vytěžovat příjmy z daní.

²⁷⁷ *Vilájat al-Faqih*.

²⁷⁸ V politické praxi Hizballáh „*kombinuje tradiční šíitskou teologii s revoluční rétorikou*“ (Gaub 2013: 5).

muslimské obce o správné naplnění víry) (Alagha 2006: 112).²⁷⁹ Tato základní linie byla a je společná všem šiitům, tedy Hizballáhu i šiitské populaci. Pro posouzení slučitelnosti se proto specificky zaměříme na druhý pilíř, tj. vládnutí znalců,²⁸⁰ jelikož vykazuje silné politické konotace, a týká se tak i nešiitského obyvatelstva žijícího na územích ovládaných Hizballáhem. Hodnoty kritéria proto procházejí zdánlivě paradoxním vývojem. V prvním období Hizballáh působil v teritoriích oblasti Bikáa s prakticky výhradně šiitskou populací. Je tedy do značné míry logické, že soulad ve vyznávání a praktikování víry byl velmi vysoký, což platí i pro období druhé (Respondent č. XXI 2017b), neboť jak bylo uvedeno výše, druhé období je časem průniku Hizballáhu jižním směrem. V Bejrútu kontroluje část šiitských čtvrtí, na jihu Libanonu svádí boje o moc s milicí Amal. Zaznamenal tedy slabý územní růst, avšak i nově kontrolovaná teritoria zůstávala nadále dominantně osídlená šiity. Ve třetím období Hizballáh získal významný rozsah územní kontroly (který v dalších dvou obdobích dále narůstal), avšak pokud jde o obyvatelstvo, teritoria začala být charakterizována etnoreligiозní heterogenitou. A tak byt' bylo nešiitské obyvatelstvo v menšině, soulad náboženských věrouk je principiálně těžko dosažitelný. Avšak ke slovu se začal dostávat faktor důmyslné politické strategie Hizballáhu. Jednak se celkově obrátil k aktérství s důrazem na politické vyjednávání než na užívání koercivních nástrojů (viz výše) a jednak svoji vládu (druhý pilíř věrouky) šikovně vydával za jediný skutečně účelný prostředek „*zastavení jakékoli nové, kolonialisticko-imperialistické intervence v Libanonu*“ (Saab 2008: 95), což jeho vládnutí zajišťovalo legitimaci napříč velkou částí libanonského obyvatelstva. A za třetí, možná za nejdůležitější, Hizballáh začal uplatňovat toleratní přístup k náboženské jinakosti (viz Daher 2014: 187–188; Harik 2004: 136; Azani 2011: 108). Vezmou-li se do úvahy tyto skutečnosti, docházíme k následujícímu hodnocení: ve třetím období (religiозně rozrůzněná populace na územích Hizballáhu;

²⁷⁹ Je ale třeba mít důsledně na paměti, že budeme-li hovořit o jedné ze složek džihádu – vedení svaté války na obranu a šíření islámu –, existuje významný rozdíl v sunnitském a šiitském pojetí tohoto termínu. Jestliže pro sunnity je plnění takového úkolu otázkou přítomnosti (tj. v rámci chalífátu až do příchodu mesiáše), pak pro šiity je plnění tohoto úkolu otázkou budoucnosti (tj. až po příchodu Mahdího, který jediný bude neomylný, a tedy jediný legitimovaný se úkolu zhostit). Pro mezinárodní vztahy má tento věroučný aspekt významné důsledky, jelikož je jím možno vysvětlit vysoký podíl sunnitského terorismu a naopak nízký podíl terorismu šiitského (García-Arenal 2000). (Není cílem tohoto textu detailně analyzovat pozadí páchání aktů násilí ze strany Hizballáhu např. proti americkým a francouzským cílům v roce 1983, ale prizmatem právě probíraných faktů by bylo možné jednání Hizballáhu hodnotit jako čistě politické a nikoli náboženské konání – tj. použití násilí za dosažení eliminování západního postkoloniálního a nikoli západního apostatického vlivu na libanonském území.)

²⁸⁰ Což v praxi znamená vládnutí Hizballáhu.

religiózní tolerance Hizballáhu teprve v samém počátku) lze charakterizovat slučitelnost jako „podobnou jen v některých aspektech“ (Respondent č. XXXI 2017b); čtvrté a páté období (religiózně rozrůzněná populace na územích Hizballáhu; religiózní tolerance Hizballáhu jako již pevná součást politiky organizace) je opětovně ve znamení značné blízkosti (Respondent č. II 2017b; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXI 2017b). Slučitelnost věrouk mezi Hizballáhem a populací tudíž spočívala na dvou principech: na přirozené konvergenci náboženské věrouky v případě šíitského obyvatelstva a na tolerování divergentních náboženských věrouk v případě nešíitského obyvatelstva.

Politické přesvědčení Hizballáhu a místního obyvatelstva vykazuje od samého počátku existence organizace většinově shodné rysy. Základním principem této shody je společný záměr a podpora Hizballáhu ze strany obyvatel v jeho úsilí vypudit Izrael z libanonského (a specificky šíity osídleného) území (viz Azani 2011: 184; Daher 2016: 31, 126; Norton 2014: 102).²⁸¹ v prvních dvou obdobích experti klasifikují rysy shody jako podobné jen v některých aspektech, ve zbývajících třech již byly značně blízké (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXI 2017b), poněvadž vedle protiizraelského narativu v populaci rezonuje také státotvorná role Hizballáhu jako aktéra na libanonské politické mapě, který nejenže hájí zájmy šíitů, ale v obecné rovině (opuštěním svých revolučních islámských aspirací) jedná ve shodě s politickými zájmy celého Libanonu (Daher 2016: 205). Politika Hizballáhu je tudíž považována i nešíitskými etnoreligiózními skupinami jako pro ně (minimálně) akceptovatelná – obyvatelstvo vnímá organizaci jako garanta míru a záštitu před útlakem západního imperialistického neokolonialismu (Respondent č. XXVII 2017).

V podobném duchu vyznívá i pohled na užívání násilí. V prvních dvou obdobích bylo násilí dominujícím prvkem ve vystupování Hizballáhu navenek, od třetího období organizace používání otevřeného násilí potlačuje (s výjimkou násilí používaného proti Izraeli)²⁸² a začínají převládat nenásilné typy interakcí (viz Daher 2016: 93–94). Postoj k používání násilí Hizballáhem tak pro první dvě období byl s postoji obyvatelstva shodný jen v některých aspektech, od třetího již byl značně blízký (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXI 2017b). Základní shoda na používání násilí Hizballáhem pramenila podobně jako v předchozím kritériu ze souhlasu obyvatelstva jej užít proti izraelským jednotkám (Azani 2011: 243). Vůči ostatním násilným aktivitám již mělo vyhraněnější postoj a užití násilí proti jiným než izraelským cílům mělo podstatně nižší podporu (Haddad 2006:

²⁸¹ Podpora pro vedení protiizraelských operací se napříč celou libanonskou populací setrvale pohybuje mezi 80 a 90 % (Daher 2014: 432).

²⁸² A v posledních letech také v Sýrii proti sunnitským VNSA.

29).²⁸³ Když počínaje třetím obdobím Hizballáh avizoval použití násilí jen vůči izraelským cílům, akceptance způsobu a rozsahu užívání Hizballáhem ze strany populace stoupala.

Pokud jde o shodu na formě organizace a uspořádání společnosti, v prvních dvou obdobích panovaly mezi představami Hizballáhu a obyvatelstva značné rozpory (Respondent č. XV 2017a). Původní představa Hizballáhu organizovat společnost podle modelu islámského státu založeného na šarii nezískala mezi populací přílišnou podporu, a to nejen mezi nešiiitskou populací, ale i mezi šiity samotnými. V okamžiku, kdy od devadesátých let minulého století Hizballáh tuto ideu opouští pro nespokojenost většinové populace s takovým modelem a přiklání se k akceptování libanonského sektářského politického systému konsociační demokracie (Gaub 2013: 5–6), postoje Hizballáhu a obyvatelstva na formu organizace společnosti se značně sblíží (Respondent č. II 2017b; Respondent č. XXI 2017b).

Hizballáh je pevně ukotven v islámské šiitské náboženské doktríně, která formuje a prakticky definuje pohled na „správné“ uspořádání světa. To je bazálně založeno na odmítnutí západních i východních modelů sociálního řádu a naopak se vyzdvihuje formování lidské pospolitosti skrze islámské (šiitské) hodnoty (Alagha 2011: 52–53). V tomto směru jeho pohled souznívá s pohledem jeho mentora – íránským režimem (Respondent č. XXVII 2017). Není proto divu, že pro první dvě období byla shoda na představě „uspořádání světa“ „podobná jen v některých aspektech“ (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXI 2017b), jelikož obyvatelstvo s touto představou zcela většinově nerezonovalo.²⁸⁴ Změna přišla se třetím obdobím a byla pragmatická. Hizballáh neopouští svoji doktrínu, ale modifikuje ji (Norton 2014: 45).²⁸⁵ Tváří v tvář „nešiitské přesile“, s vědomím, že není možné se prosadit s takovou vizí společnosti (Respondent č. XL 2017), Hizballáh přišel s pojetím tzv. autentického islámu. Jedná se o proces „*stanovování pravdivého a korektního významu, pochopení a metody různých náboženských a společenských praktik a přesvědčení*“ (Deeb 2006: 20). Srozumitelněji řečeno, Hizballáh učinil pohyb od adaptování sociálního chování populace podle svého světového názoru k jeho adaptování na (přirozené) sociální chování populace. Islám v podání Hizballáhu do sebe inkorporoval dimenze rozvíjejícího se lidského poznání a chápání světa a opustil tradicionalistické náboženské interpretace (Daher 2016: 117).

²⁸³ Jednalo se zvláště o vnitrokomunitární konflikt s Amalem.

²⁸⁴ Etnoreligiálně různorodá populace byla identitárně heterogenní, i v případě řady šiitů se vedle čistě náboženské identity uplatňovaly minimálně další dvě: identita příslušnosti k libanonskému státu a identita převahy „sekulárního občanství“ nad identitou „religiózního sourozenství“. (V tomto druhém případě tomu tak mohlo být např. u obyvatel projevujících částečnou loajalitu také k milici Amal.)

²⁸⁵ Velmi vhodné by v tomto případě bylo použití notoricky známého italského slova *aggiornamento* (přesněji řečeno slovesa *aggiornare*).

Tím se Hizballáhu podařilo do značné míry „sladit“, či alespoň sblížit své vidění světa s viděním Libanonců, což přispělo k důležité identitární shodě v rámci libanonské společnosti: postoje Hizballáhu a obyvatelstva začaly být v této záležitosti značně blízké (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXI 2017b). Lze tedy říci, že v záležitosti shody na obecných idejích vznikl nově soulad mezi obyvatelstvem a Hizballáhem na dvou rovinách. Směrem k šíitské populaci ve světovém názoru Hizballáhu stále působí identitární prvek religiózní povahy (počáteční diskurz není zcela opuštěn, je pouze upozaděn jinými diskurzí), směrem k nešíitské populaci je opuštěna ostrakizace nešíitských elementů a doktrinální diskurz je oslaben. Svým „autentizačním“ pohybem Hizballáh vyslal signál o své „modernitě“, a tudíž i atraktivitě.

Nyní je třeba se podívat na tři zbývající kritéria. Jsou jimi a) pravidla (behaviorální sociální normy), které Hizballáh přejal od lokální populace a začal jimi korigovat své chování; b) pravidla (behaviorální sociální normy), která lokální populace v tomto teritoriu přijala pod vlivem Hizballáhu a začala jím korigovat své chování; c) průnik identitárních rysů Hizballáhu a identitárních rysů lokálního obyvatelstva vedoucích ke vzniku identity společné. Jelikož všechna kritéria spolu úzce souvisí a jsou propojena, bude o nich pojednáno společně. Florence Gaubová identifikuje čtyři bazální typy identit, které si Hizballáh postupně osvojil: identitu „*politické strany, skupiny odporu, skupiny považované za teroristickou organizaci a rovněž islámského hnutí*“ (2013: 4). V počátečních obdobích od svého vzniku Hizballáh disponoval posledními třemi. Hizballáh byl hnutím odporu používajícím násilí proti západním zemím a Izraeli a hnutím islámským budujícím na svých územích model islámské společnosti. V prvním a druhém období podroboval populaci své sociální kontrole, což mělo vnější projevy typicky v restrikcích týkajících se pravidel oblékání a prodeje a konzumace alkoholu (Daher 2014: 116). V těchto dvou obdobích to tedy byla populace, jež na základě narativu o „*sociálním a politickém probuzení šíitské komunity v Libanonu*“ (Valensi 2015: 68) přijímala pravidla od Hizballáhu, nikoli naopak. Na hodnotové škále by tak bylo možno označit míru přijetí pravidel Hizballáhem od populace jako nulové (Respondent č. II 2017), míru přijetí pravidel populací od Hizballáhu jako relativně vysoké (Respondent č. XV 2017a). Průnik identit tak zůstával prakticky nižší (Respondent č. XXIV 2017).²⁸⁶

Ve třetím období se trend otáčí. Teroristická identita významnou měrou ustoupila až zmizela, dominantní postavení ztratila i identita islámského hnutí. Zůstala identita odporu (prakticky ale konstituovaná vymezením vůči Izraeli, méně už vůči západním zemím) a začala se utvářet nová identita politické strany (aktivního vnitropolitického libanonského aktéra). Někteří z respondentů

²⁸⁶ Jedná se podle všeho o jakousi střední hodnotu. U šíitů byla identitární shoda přece jen vyšší, i nešíitů naopak nižší.

označují tento identitární pohyb uvnitř hnutí Hizballáh jako strategickou volbu kontextem vynuceného zmírnění ambicí, tj. rezignaci na budování islámského společenského řádu v celém Libanonu kvůli rezistenci multikonfesijní libanonské společnosti vůči takové myšlence (Respondent č. X 2017; Respondent č. XXI 2017c; Respondent č. XL 2017; Gaub 2013: 5; srovnej Valensi 2015: 70). Třetí období je tak charakterizováno opuštěním sebezahledění organizace výlučně na šíitskou vnitrokomunitní politiku a rozkročením záběru na celou libanonskou pospolitost skrze vytváření politických aliancí a bloků a také skrze politické vyjednávání (Gaub 2013: 6). Identitární rysy Hizballáhu se posunuly, což se projevilo kupř. rozvolněním již výše zmiňovaných pravidel odívání a vztahu k alkoholu: Čádory mizí, otevírají se předtím uzavřené výčepy, jsou tolerovány „světské zábavy“ (Daher 2014: 130). Počet přijetí pravidel Hizballáhem od populace se tak ve třetím a čtvrtém období pohyboval na hodnotě „poměrně vysoký“ (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXI 2017b), počet přijetí pravidel populací od Hizballáhu na hodnotě „poměrně nízké“ (Respondent č. XIX 2017). Průnik identit byl značně vysoký (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XIX 2017). V posledním pátém období získává identita Hizballáhu jako politické strany výsadní postavení; identita islámského hnutí ustupuje ještě dále do pozadí, neboť organizace rezignuje na požadavek práva šaría jako nadřazeného principu pozitivního práva a z diskurzu mizí odkazy na ideje řízení společnosti podle modelu islámského státu (Gaub 2013: 5–6). Organizace se otevírá i vnějšímu světu, opouští náhled na jiné skrze jejich náboženskou, politickou, nebo ideologickou příslušnost. Současně dochází k liberalizaci médií, organizace komunikuje s příjizďícími cizinci včetně těch, kteří nesdílejí její stanoviska, a začíná zaměstnávat ve svých (stranických) strukturách i jiné etnoreligiózní skupiny libanonského obyvatelstva včetně křesťanů (Daher 2014: 131). Páté období tedy znamená, že počet přijetí pravidel Hizballáhem od populace zůstává na hodnotě „poměrně vysoký“ (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXI 2017b), počet přijetí pravidel populací od Hizballáhu sestupuje na hodnotu „nevýznamný“ (Respondent č. XXI 2017b). Průnik identit byl nadále významně vysoký (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXIV 2017).

Z tohoto přehledu plyne, že společná identita Hizballáhu a populace, či možná přesněji řečeno vzájemné sblížení identitárních pozic, se utvářela především tím, že organizace slevovala ze svých původních identitárních nároků a vytvářením nových identit se přibližovala k identitárním postojům libanonské populace. Jakkoli je identita Libanonců fragmentována do multikonfesijního vějíře dílčích identit, Hizballáh svou strategickou volbou identitární proměny demonstroval svou schopnost skvělé politické orientace a příklonem k identitě politické strany definoval sám sebe způsobem, který byl/je srozumitelný a akceptovatelný prakticky všemi Libanonci bez ohledu na jejich vyznání a etnický původ. Velmi výstižně a přiléhavě si této dovednosti organizace všimá

Valensi, když říká: „[Hizballáh dokáže pracovat s] *fenomémem vícenásobných identit jako zprostředkujícím faktorem mezi ideologickou vizí a každodenní praxí. Vytváří tak dynamickou strategii, která se přizpůsobuje okolnostem a kontextu a dovoluje hnutí akcentovat identitu v závislosti na cílovém publiku*“ (Valensi 2015: 70).

Zbývá nyní představit a zodpovědět otázky vážící se k oblasti cílů. Nejdříve dva cíle strategické náboženské, jimiž jsou transformace existujících právních řádů v teritoriích pod přímým, resp. nepřímým/zprostředkovaným vlivem Hizballáhu do právních řádů založených na právu šaría.²⁸⁷ Ačkoliv formálně jsou tyto cíle platné po všech pět sledovaných období, prakticky o ně Hizballáh usiloval jen v prvních dvou obdobích. Od podepsání Taifské dohody a zapojení do politického procesu v zemi Hizballáh opustil ideu vytvoření islámského státu v Libanonu i celosvětové ummy (Azani 2011: 243; Gaub 2013: 5; Respondent č. XXI 2017c; Respondent č. XXXV 2017). Tento svůj obrat a postoj stvrzuje ve svém (druhém) manifestu z roku 2009, kde schází jakákoliv zmínka o islámském státu (Gaub 2013: 5–6; srovnej Alagha 2011: 115–149). Pokud tedy jde o míru transformace právního řádu v prvních dvou obdobích na teritoriích Hizballáhu v Libanonu, byla prakticky bezvýznamná, neboť nedošlo v pravém slova k derogaci platného libanonského právního řádu (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXI 2017b).²⁸⁸ Organizace se sice snažila ustavit islámský řád (Saab 2008: 96), avšak byla příliš pohlcena zajištěním svých vitálních funkcí,²⁸⁹ než aby dokázala systematicky budovat komplexní alternativu k dosavadnímu právnímu uspořádání.

Podobně si Hizballáh vedl i pokud jde o teritoria ležící mimo jeho přímý vliv. Ať už se jednalo o teritoria držena jinými subjekty v Libanonu (sunnity, drúzy, křesťany, alavity) nebo o státní útvary v blízkovýchodním regionu, či dokonce o státy územím organizace ještě vzdálenější, tak o jakékoliv transformaci není možno hovořit, jelikož byla nulová (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXXI 2017b). To, že Hizballáh opravdu nedokázal ovlivnit v tomto směru žádné aktéry, dokládá také skutečnost, že Libanon ani Sýrie neměly a nemají ústavně zakotveno

²⁸⁷ Myšleno pochopitelně podle šíitské interpretace.

²⁸⁸ Jakkoliv bylo pochopitelně vzhledem k probíhající občanské válce dodržování platného práva a jeho vynuovení libanonským státem čistě hypotetické.

²⁸⁹ Šlo skutečně o přežití nově ustavené organizace. Hizballáh se musel prosadit a nepodlehnout jiným milicím, zvl. Amalu, a zajistit si existenční zdroje, což činil především participací na organizovaném zločinu a extrakcí zdrojů (zdanění) od obyvatelstva (Traboulsi 2007: 231–236).

šíitské náboženství jako východisko pro legální a soudní principy (Hoffner 2013); jediným takovým státem na světě je Írán (Moniquet – Dombret 2009: 7; Aldeeb Abu-Sahlieh 2008: 19; Limbert 2009: 21; Mir-Hosseini – Tapper 2006: 10; Fürtig 2002: 35).²⁹⁰

A nyní přistupme k obsáhlejší kategorii strategických politických cílů. Ty obecně směřují ke dvěma aktérům: Izraeli a libanonské Falanze. Kritérium rozsahu teritoriálního rozmístění izraelské armády na území Libanonu hodnotí cíl vypuzení Izraele z Libanonu. Vznik organizace byl velkou měrou motivován přítomností izraelské armády v Libanonu a záměrem Libanon přítomnosti Izraelců zbavit (Daher 2016: 1, 29; Gaub 2013: 8). Izrael v červnu 1982 v rámci své operace Mír pro Galileu penetroval do velké hloubky libanonské území. I když přesné číslo není k dispozici, Izrael měl pod svou kontrolou prakticky celý jižní Libanon (Meier 2013: 360–361; Israeli Missions Around The World, nedatováno). Lze tudíž odvodit, že rozloha jím ovládaného území musela činit bezmála 5000 km². Rozloha Izraelem kontrolovaného území se však v prvním období postupně snižovala. Ještě v září 1982 se Izrael stáhl z Bejrútu a jižních předměstí a dále jižním směrem.²⁹¹ Přesná čísla opět nejsou k dispozici, ale mohlo se jednat přibližně o 1000 km². Stahování Izraelců pokračovalo v roce 1985, kdy se izraelské jednotky stáhly do nárazníkového pásma u své severní hranice. Pásmo mělo rozlohu 850–1100 km² (Meier 2013: 360–361).²⁹²

Jak hodnotit efektivitu naplnění cíle pro toto období? Je zjevné, že Hizballáh nebyl neúspěšný. Libanonské území okupované Izraelem se zmenšilo o cca 80 %. Co ale není zcela zjevné, je odpověď na otázku, jak velký podíl na postupném stahování izraelské armády Hizballáh nese. V tomto ohledu je třeba se přidržet dostupné literatury a poznatků respondentů. Stahování Izraele bylo vyvoláno dvěma typy okolností. Jednak těmi, kde byla stopa přímého vlivu Hizballáhu omezená: nedostatky izraelského válečného plánu, americko-izraelské názorové divergence, rostoucí nespokojenost izraelské veřejnosti²⁹³ a rozpačitost vztahů mezi Izraelem a jeho libanonskými spojenci²⁹⁴ (Rabinovich 1985: 192). Na druhou stranu zde byly i okolnosti, kdy se Izrael stahoval pod přímými důsledky násilného odporu Hizballáhu (a dalších násilných šíitských subjektů). Hizballáh útoky proti izraelským pozicím eskaloval, Izrael na ně neméně urputně odpovídal, což vyústilo

²⁹⁰ Pro zajímavost, ani mnohem později vzniklý *Ázerbájdžán* jako stát s dominující šíitskou populací nestaví svůj právní řád na šíitské interpretaci šaría (Azerbaijan 2010).

²⁹¹ Linie stažení probíhala zhruba na ose Joubb Jannine – Jezinne – Saïda. Oblast Jezinne byla pod kontrolou Jiholibanonské armády.

²⁹² Rozloha variovala kvůli pohybům Jiholibanonské armády a dalších šíitských ozbrojenců, kteří operovali v prostoru mezi Izraelci a jednotkami Hizballáhu (Rabinovich 1985: 198).

²⁹³ Jednalo se o nespokojenost s financováním mise a s obětmi v řadách izraelské armády (Rabinovich 1985: 195).

²⁹⁴ Ztráta podpory ze strany drúzů a do značné míry i maronitů velmi snížila odstrašovací kapacitu vůči Sýrii. I to byl impulz k postupnému stahování izraelských jednotek (Rabinovich 1985: 195).

v bezprecedentní rozměr izraelsko-šitského konfliktu. Tíha této opotřebovovací války značně přispěla k rozhodnutí se stáhnout (Rabinovich 1985: 175; Hamzeh 2004: 84). Izrael chtěl uniknout ze začarovaného kruhu (Rabinovich 1985: 192). Vzhledem k těmto skutečnostem je třeba Hizballáhu přičíst nezanedbatelný podíl na stažení Izraele do nárazníkové zóny (viz Abrahms 2006: 48). Trvalá opotřebovovací strategie proti Izraeli se ukázala být zdařilým způsobem boje. Izraelem kontrolovaná rozloha libanonského teritoria se postupně velmi významně snížila a Hizballáh dosáhl významné efektivity při dosahování tohoto svého cíle. Jeden z expertů tak označuje rozsah izraelské kontroly libanonského území v prvním období jako „spíše větší“ a v druhém období jako „spíše menší“ (Respondent č. XXI 2017b).

Třetí období bylo obdobím stagnace v dosahování cíle. Izrael byl pevně usazen v nárazníkovém pásmu, a ačkoli Hizballáh neustával ve vedení útoků proti izraelským jednotkám (Blanford 2011: 145), ztratil předchozí dynamiku, a tím i výtežnost. Izrael totiž reagoval protiofenzivami, jako byly operace *Zodpovědnost* z roku 1993 a operace *Hrozny hněvu* z roku 1996, které představovaly významnou limitaci bojových a operačních kapacit a aktivit organizace (Azani 2011: 187). Hizballáh se v důsledku tohoto vývoje uchýlil k věci dotud neslýchané: dohodl se s Izraelem na vzájemném omezení násilných střetů, což v druhé polovině devadesátých let opravdu vedlo k poklesu intenzity násilí v jižním Libanonu (Norton 2014: 84). Hizballáh tedy ve třetím období nedokázal izraelskou teritoriální posesi ovlivnit ve svůj prospěch, a ta tedy zůstávala na hladině „spíše menší“ (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXI 2017b; Respondent č. XXXI 2017b).

Čtvrté období přineslo zásadní obrat a lze říci, že i dosažení cíle Hizballáhu (Respondent č. XX 2017). V květnu se Izrael (v souladu s rezolucí Rady bezpečnosti OSN 425/1978) stahuje za tzv. modrou linii vedoucí podél mezinárodní hranice Libanonu (Meier 2013: 361). Velikost libanonského území pod izraelskou kontrolou je naprosto bezvýznamná, Hizballáh dosahuje svého cíle (Respondent č. XXI 2017b). Izrael zůstává pouze v oblasti tzv. farem Šebá, v 25 km dlouhém a 8 km širokém pásmu území přiléhajícího na libanonské straně ke Golanským výšinám. Území představuje pouhá 2 % celkové rozlohy Libanonu (Harik 2004: 139).

Opět vyvstává otázka podílu Hizballáhu na izraelském rozhodnutí se stáhnout. I v tomto případě je role Hizballáhu podle expertů a respondentů nepominutelná a důležitá. Znovu jsou zde vlivy přicházející z domácí izraelské politiky a z politiky zahraniční vs. dopady politiky Hizballáhu. Mezi domácí faktory patřil politický tlak izraelského obyvatelstva znechuceného nekonečným konfliktem, který stejně atakům Hizballáhu nedokázal zabránit, stál příliš peněz a lidských životů. Izraelská veřejnost preferovala nasazení armády pro ochranu židovských osad před působením na cizím území. V tomto smyslu vnímal celý Izrael libanonskou misi jako neúspěšnou (Freilich 2012: 61; Luft 2000; Respondent č. XL 2017). Zahraničněpolitický faktor měl strategický

rozměr. Jednalo se o záměr izraelské vlády vytvořit svůj pozitivní obraz před nadcházejícím jednáním s palestinskou delegací v Camp Davidu a snahou zlepšit vztahy se Sýrií (Freilich 2012: 44–45). A dále zde byla úvaha izraelské vlády vytvořit „neviditelnou zed“ v tom smyslu, že stáhne-li se Izrael z libanonského území, naplní tím rezoluci RB OSN, čímž další útoky Hizballáhu na izraelské cíle ztratí legitimitu a světové veřejné mínění se obrátí proti Hizballáhu a naopak odvetné operace Izraele proti Hizballáhu budou legitimizovány a získají podporu mezinárodního společenství (Freilich 2012: 48). A pak zde zbývá poslední vliv a pro účely tohoto textu i vliv nejdůležitější, tj. přímý vliv Hizballáhu. Do hlav izraelských stratégů nelze nahlédnout, ale přidržíme-li se výroků expertů, dojdeme k závěru, že vojenské operace Hizballáhu proti izraelským jednotkám sehrály přinejmenším stejně významnou, ne-li nakonec nejvýznamější roli v rozhodnutí Izraele se z jižního Libanonu definitivně stáhnout (viz Abrahms 2006: 48; Hamzeh 2004: 89, 95). Velmi respektovaný odborník na izraelsko-libanonské vztahy ve výzkumném interview se vši rozhodností uvedl, že stažení izraelské armády byl přímý důsledek trvalého vojenského tlaku Hizballáhu na Izrael (Respondent č. XXVII 2017). Další významný akademik, francouzský znalec Blízkého východu Jean-Pierre Filiu, píše ve velmi podobném duchu: „*Stažení Izraele z Libanonu v květnu 2000 bylo jednostranně provedeno Ehudem Barakem v důsledku vojenského tlaku ze strany Hizballáhu*“ (2014a: 251). Jiný specialista v rozhovoru tvrdí, že „*Izrael se stáhl, protože se pro něj stal Hizballáh nenesitelným*“ (Respondent č. XX 2017). Je tedy možno souhlasit s tvrzením, že protiizraelská politika Hizballáhu byla v tomto ohledu správná (Azani 2011: 224).

Úmysl, aby území současného Izraele trvale a výlučně obsadily arabské/muslimské ozbrojené jednotky, Hizballáh vydává za svůj strategický cíl, avšak k jeho reálnému plnění nikdy nepřikročil a vyhlášení zůstalo v čistě deklaratorní rovině. Podobně je tomu i se záměrem, aby v Izraeli (či v jeho části) došlo k vytvoření vnitropolitického a společenského uspořádání a k přijetí nového právního řádu, jenž by byl založen na islámském modelu řízení společnosti a nahradil by dosavadní sekulární/židovský právní řád (Respondent č. XX 2017; Respondent č. XXVII 2017). Míra eliminace ozbrojených jednotek židovského státu na jeho vlastním území protiizraelskou ozbrojenou silou je ve všech sledovaných obdobích nulová, nulová je i početní a teritoriální přítomnost jakýchkoliv arabských či obecně muslimských sil v Izraeli (Respondent č. II 2017; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXI 2017b). Podobně byl nulový i jakýkoli reálný vliv Hizballáhu na transformaci právně-společenských poměrů v Izraeli (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXIV 2017). Tato skutečnost je natolik zřejmá, že ji lze i doložit odkazem na zkušenost každého, kdo Izrael navštívil. O prolomení domácí a vestfálské složky krasnerovského konceptu suverenity Hizballáhem není možno hovořit: mocenský monopol na celém území státu drží v rukou izraelská vláda, která nastavuje a vynucuje normy. Jiné ozbrojené složky než izraelské v židovském státě nepůsobí.

Hlavním důvodem, proč Hizballáh prakticky rezignuje na realizaci těchto svých cílů, je to, že zabřednutím do dlouhodobého střetu s Izraelem a snad i snahou přenést těžiště takového konfliktu na izraelskou půdu by mohlo nebezpečně podkopat jeho postavení v libanonské společnosti a libanonském státě a ohrozit jeho pozici ochránce šíitské komunity (viz výše) v rámci libanonské konsociace (Respondent č. VI 2017).

K dalšímu strategickému cíli patří eliminace vlivu západních představitelů (specificky Američanů a Francouzů) a Falangy v Libanonu a blokování blízkovýchodního mírového procesu. V průběhu občanské války nebyla míra vlivu příliš vysoká (Respondent č. XXXI 2017b). Hizballáhu se v roce 1984 podařilo vypudit americké a francouzské síly z Libanonu (viz Abrahms 2006: 47). Odchod následoval po sebevražedném útoku na americká a francouzská kasárna v Bejrútu v říjnu 1983.²⁹⁵ Obzvláště situace Francouzů byla velmi tíživá. Byl zavražděn francouzský velvyslanec a unášeni byli další diplomaté a novináři (Baronnet 2008: 25–26). Vedle toho falangisté sice v letech 1982 a 1988 dvakrát obsadili libanonský prezidentský úřad,²⁹⁶ ale ve vřavě občanské války nebylo postavení prezidenta a celé vlády dostatečně silné pro ovládnutí politické scény v Libanonu (Moussaoui 2010: 27–28). Navíc centrálním zájmem Falangy bylo se silově vymezovat proti OOP a Palestincům obecně.²⁹⁷ Falangisté chápali naproti tomu v Libanonu žijící muslimy jako „*integrální součást státního systému*“ a jakékoliv vymezování proti nim by znamenalo „*příspěvek k dezintegraci státu*“ (Azab 2016: 20).

Od třetího období vliv Západu stoupal (Respondent č. XV 2017a). Na počátku devadesátých let minulého století vláda Spojených států obnovila Mezinárodní program vojenského vzdělávání a odborné přípravy²⁹⁸ libanonské armády a zahájila pro ni dodávky obranného materiálu, které významně zlepšily její občanskou válkou narušený potenciál (U.S. Department of State 2017). Nezažala však ani francouzská vláda. Po celé třetí období udržovala kontakt s Libanonem, s vysokou intenzitou (několikrát do roka) probíhaly schůzky ministrů zahraničních věcí obou zemí v Libanonu i ve Francii, početné (cca jednou ročně) byly i vzájemné návštěvy předsedů vlád. V roce 1996 se uskutečnila i cesta francouzského prezidenta Jacquese Chiraca do Libanonu. Byly podepsány dvě významné mezistátní smlouvy; v roce 1993 to byl „Protokol o finanční, hospodářské, kulturní a technické spolupráci“ a v roce 1996 tři finanční dohody (Ministère de l'Europe et des Affaires

²⁹⁵ K okolnostem protizápadní kampaně a k rozhodnutí o stažení mnohonárodních sil blíže Hammel 2005.

²⁹⁶ Bašír Džamál (1982, zavražděn); Amín Džamál (1982–1988).

²⁹⁷ Což nejlépe dokládá masakr v palestinských uprchlických táborech Sabra a Šatíla z roku 1982. (Masakr byl pomstou falangistů Palestincům za vraždu Bašíra Džamála.)

²⁹⁸ *The International Military Education and Training Program in Lebanon.*

étrangères 2017; France-États arabes 2017).²⁹⁹ Francie usilovala v tomto období o vtažení Libanonu do prostředí mezinárodního společenství a snažila se, aby i ostatní státy chápaly Libanon jako soudržnou suverénní a autonomní entitu (Baronnet 2008: 32); zamýšlela touto cestou překonat defekty a slabost libanonského státu po zdoluhavé občanské válce. V rámci hospodářské spolupráce Libanon v roce 1996 získal francouzskou pomoc ve výši půl miliardy francouzských franků, přičemž 50 milionů byl nevratný dar. Nezanedbatelná nebyla ani interkonfesijní pomoc. Francouzští křesťané poskytli v roce 1995 svým spolubratřím ve víře pomoc ve výši téměř 11 milionů francouzských franků (Baronnet 2008: 34–35). I když částečně zmítána vnitřními různicemi, narostl i vliv Falangy tím, že obsadila místa v libanonském parlamentu a navázala úzkou spolupráci s libanonskou vládou (Rowe 2015: 465; El Khazen 2003: 616–617).

Od čtvrtého období lze hovořit již o velmi silném vlivu (Respondent č. XIX 2017). Roste míra americké pomoci libanonské armádě a policejním složkám. V průběhu prvního desetiletí tohoto století obdržel Libanon pro tyto účely od Spojených států 600 milionů amerických dolarů (celkově Spojené státy poskytly Libanonu jednu miliardu amerických dolarů) a míra pomoci narůstala dále od roku 2006 po skončení třicetidenní války. Spojené státy současně významně zvýšily Libanonu dodávky strategických surovin (od paliv přes průmyslové agregáty po farmaceutika a potraviny). V roce 2011 byla podepsána „Rámcová obchodní a investiční dohoda“³⁰⁰ k podpoře vzájemných investic a rozvoji obchodních vztahů (U.S. Department of State 2017; Addis 2011: 4). Američané také dlouhodobě podporují a financují Americkou univerzitu v Bejrútu.

Podobně narůstaly politické a diplomatické aktivity Francie. Oproti předchozímu období bilaterální vztahy na vládní a parlamentní úrovni získávaly na stále větší intenzitě. Uskutečnila se mj. návštěva prezidenta Chiraca v Libanonu (2002) a návštěva libanonského prezidenta Fouada Siniory v Paříži (2007), došlo i na setkání francouzských ministrů zahraničních věcí Dominika de Villepina a poté Philippa Douste-Blazyho s maronitským patriarchou (2003, resp. 2006). Další ministr zahraničních věcí Michel Barnier přijal v Paříži představitele libanonských drúzů Valída Džumbláta (2005). V roce 2006 se Francie účastnila mezinárodní konference o Libanonu konané v Římě a v roce 2007 v Paříži sama zorganizovala mezinárodní konferenci na podporu Libanonu. Vedle toho probíhaly čilé a pravidelné kontakty na úrovni předsedů vlád (Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères 2017). Rostl i počet bilaterálních smluvních kontaktů; nejvýraznější byl rok 2008, kdy se podepsalo celkem deset mezistátních smluv (blíže France-États arabes 2017). V roce

²⁹⁹ *Accord relatif à un programme de coopération pour l'évaluation et le développement de la recherche; Accord relatif au centre franco-libanais des affaires; Accord sur l'encouragement et la protection réciproques des investissements.*

³⁰⁰ *Trade and Investment Framework Agreement.*

2002 také tehdejší Evropské společenství podepsalo s Libanonem asociační obchodní dohodu (Council of the European Union 2002). Také Falanga po dílčí krizi devadesátých let se vnitřně sjednotila a dokázala obsadit i vládní posty (Goenaga – Sánchez Mateos 2012: 229).³⁰¹

Pokud jde o narušování blízkovýchodního mírového procesu Hizballáhem, tedy o izraelsko-palestinské urovnání, je vliv Hizballáhu dlouhodobě velmi omezený. V prvním období šlo o vliv nulový, ve druhém až pátém o vliv velmi nízký (Respondent č. II 2017). Hizballáh sám svou silou a politickým vlivem nepřesahující jeho kontrolovaná území neměl možnost přímo narušit průběh vyjednávání (viz Enderlin 2003; Cohen-Almagor 2012). Činil tak jen nepřímo jako nástroj iránské zahraniční politiky skrze přeshraniční potyčky³⁰² s izraelskými jednotkami a obecně skrze násilný konflikt s Izraelem (Shindler 2013: 244; Gleis – Berti 2012: 40; Christopher 1996; Salem 2008: 19). Írán totiž kalkuluje s tím, že s pomocí Hizballáhu a jeho aktivit se mu na Blízkém východě podaří mírový proces „kompletně vykolejit“ (Ibrahim 1996: 431) tím, že střety mezi Izraelem a Hizballáhem zvýší pocit ohrožení izraelského obyvatelstva a zastíní a vytěsňují otázky mírového procesu z mezinárodní agendy; v důsledku toho má podle úvah Íránu dojít k brždění úsilí o (znovu)zahájení mezinárodního vyjednávání a dalšímu podrývání regionální bezpečnostní stability (Kelman 2007: 287, 299). Ať už byly a jsou úmysly Íránu v tomto ohledu jakékoliv, rozhodující je, že Hizballáh mírový proces jako takový významně nenarušil a defekty ve vyjednávání leží v rovinách mimo dosah Hizballáhu (Respondent č. XXI 2017c).

Pokud jde o cíle vztahující se k Falanze, aktuální přesný počet Falangistů není dostupný, a to ani z oficiálních dokumentů strany. Ze skrovných zdrojů plyne, že v roce 1975 jich bylo cca 65 000 (Country Studies 2017). V devadesátých letech se strana rozpadla do mnoha frakcí, konsolidací prochází až od roku 2000. Stala se hybnou silou tzv. cedrové revoluce, která vyústila ve stažení Sýrie z libanonského území v roce 2005, a dnes je stabilní součástí libanonského politického života (Lansford 2017: 866). Přesnější čísla o počtu členů nedisponují ani dotazovaní odborníci; shodnou se pouze na konstatování, že v čase spíše klesá, avšak jen mírně (Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXI 2017b).

Hizballáh se s falangisty nedokázal vypořádat ani soudní cestou. V prvních dvou obdobích neměl sílu Falangu eliminovat vojensky ani soudně, jelikož byl jeho potenciál blokován konfliktem s Amalem a od období třetího je Hizballáh blokován obavou o destabilizaci své pozice, kterou by

³⁰¹ V roce 2005 byl jmenován ministrem průmyslu Pierre Amine Džamáíl; v roce 2008 se stal ministrem pro turistický ruch Elie Marouni; v roce 2009 byl ministrem sociálních věcí ustanoven Salim Sayegh; v roce 2013 se stali ministry práce Sejaan Kazzi a obchodu a hospodářství Alain Hakim (Salamey 2013).

³⁰² Přesněji řečeno šlo o potyčky přes linie měnící se v průběhu času, které oddělovaly izraelské jednotky a Hizballáh.

mohla vyvolat např. další občanská válka, kdyby se prudce začal vymezovat proti Falanze a křesťanům obecně (Respondent č. XXI 2017c). Politika Hizballáhu se začala v této době přesouvat k širšímu zájmu o celou libanonskou společnost, nejen o šíitskou, aby získala většinovou legitimizaci svého hnutí (Valensi 2015: 69). A křesťané hráli v této úloze nejvýznačnější roli (Gaub 2013: 5). Soudní vypořádání s Falangisty tak bylo mírné. Začalo až po stažení Izraele z jižního nárazníkového pásma. Tři tisíce členů³⁰³ byly postaveny před armádní soudy. Třetina z nich byla odsouzena k trestům nižším než měsíc a druhá třetina k jednoročním trestům. Jednadvacet osob bylo odsouzeno k trestu smrti, ale jejich rozsudky byly revidovány a velmi významně zmírněny. Dva členové dostali doživotní tresty za mučení zajatců. Zbývající třetina obdržela několikaletý zákaz vstupu do jižního Libanonu (U.S. Department of State 2017). Hizballáh ve čtvrtém období svého cíle tedy nominálně dosáhl, avšak prakticky velmi omezeně, neboť většina členů Falangy zůstala mimo justiční (či jiné) vypořádání a strana se stala součástí libanonského politického systému.

Nyní se dostáváme k cílům fundamentálním. Tím prvním je úmysl vytvořit na libanonském území útvar, který by vykazoval shody s vnitřní politickou organizací společnosti v Íránu. Cíl v této podobě Hizballáh sledoval v prvních dvou obdobích, pak došlo k jeho významné transformaci. Írán je stát s ústavně definovaným šíitským islámem jako výlučným principem, na němž spočívá a je budován společenský řád. Reálná moc je kumulována v rukou šíitského duchovenstva, které je reprezentováno osobou Nejvyššího vůdce. V okamžiku, kdy tzv. islámská revoluce v roce 1979 vynesla do této pozice Rúholláha Chomejního, dosavadní institucionální architektura se rozvrátila a stát, ačkoli stále formálně spočívající na třech separátních pilířích moci, se ocitl v zajetí „*parallelních, funkčně si podobných institucí, které jsou vzájemně propojeny řadou komplexních vztahů*“ (Kamrava – Hassan-Yari 2004: 503). Jejich fungování a personální obsazení je pod kontrolou Nejvyššího vůdce (a tudíž vysokého kléru obecně).³⁰⁴ Podobné uspořádání se Hizballáhu v prvním období rozhodně nepodařilo v Libanonu vytvořit (Respondent č. II 2017; Respondent č. XIX 2017). Hizballáh byl v počátcích svého zrodu a scházely mu prostředky k prosazení takového záměru silou (Respondent č. XXI 2017c; Valensi 2015: 68). To ale nebyla největší překážka, protože Hizballáh nechtěl svoji vizi islámského státu vnutit společnosti koercivně. Hodlal

³⁰³ Jednalo se o ty členy, kteří byli v rámci stranické milice vojensky činní v jižním Libanonu.

³⁰⁴ Nejvyššího vůdce volí Rada expertů, kterou sice volí iránské voliči, avšak kandidáty schvaluje Rada dohlížitelů, kterou ale z poloviny jmenuje Nejvyšší vůdce a z poloviny tzv. Hlava justice. Ta je však jmenována Nejvyšším vůdcem. V praxi tak voliči nemají reálnou možnost ústavním způsobem zbavit držitele moci jeho petrifikovaného postavení. Podobnými mechanismy ovládá Nejvyšší vůdce další ústavní instituce jako jsou prezident, vláda, Islámské poradní shromáždění (parlament), Radu pro určování zájmů režimu, předsedu Nejvyššího soudu, velení bezpečnostních složek atd. Zprostředkovaně kontroluje i iránská média (Kamrava – Hassan-Yari 2004: 503–519).

postupovat umírněnými a postupnými kroky,³⁰⁵ aby realizace projektu nevyvolala nevoli většiny společnosti (Saab 2008: 95–96; srovnej Daher 2016: 243–244).³⁰⁶ Vládnutí Hizballáhu tehdy více než vystupování aktéra v íránském teokratickém aranžmá připomínalo dominanci ozbrojené mafie (Traboulsi 2007: 231).

V druhém období můžeme hovořit o částečném naplnění cíle (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXI 2017b), avšak pouze v rámci Hizballáhem uplatňovaných praktik, nikoli organizačního rámce. Organizace začala postupně uplatňovat pravidla daná šariou, jako například zákaz prodeje alkoholu, vepřového masa, poslechu hlasité hudby, tance a nařízení, aby si ženy zahalovaly tvář (Daher 2016: 28–29; Szekely 2012: 117; Hamzeh 2004: 102; Daher 2011: 116). Ke kopírování organizační struktury a společenského řádu po íránském vzoru ale nedošlo.

Od třetího období je třeba původní cíl modifikovat. Ačkoliv Hizballáh by už nejspíše měl k jeho prosazení mocenskou kapacitu, přestává o jeho splnění usilovat a ztrácí o jeho dosažení zájem. Byl to sám ideolog a duchovní otec Hizballáhu ajatolláh Muhammad Husajn Fadlalláh, který deklaroval, že již nadále není cílem Hizballáhu vytvořit šíitskou republiku po vzoru Íránu (Respondent č. XXI 2017c). Změna souvisí s identitárním obratem organizace na začátku devadesátých let (viz výše) a systémovým zapojením do libanonského politického života. Hizballáh již tedy nechtěl vytvářet šíitský stát, ale chtěl být klíčovým reprezentantem komunity šíitů v Libanonu; tuto transformaci osobně posvětil i íránský nejvyšší vůdce ajatolláh Alí Chameneí (Saab 2008: 98). Hizballáhu zájmy Íránu „alternativně“ naplňuje od devadesátých let tím, jak se více a více stává důležitým a nepominutelným hráčem na libanonské politické šachovnici. Hizballáh na novém politickém půdorysu dokázal být skutečně záštitou zájmů šíitů – jejich akceptací celou libanonskou společností jako politické síly a propagací šíitské ideologie (mj. i s pomocí sdělovacích prostředků vlastněných Hizballáhem) napříč celým Libanonem (Respondent č. XX 2017; Respondent č. XXVII 2017; Respondent č. XL 2017; Daher 2016: 126).³⁰⁷

Další fundamentální cíl sleduje, aby na území současného Izraele vznikl státní útvar s dominantním mocenským postavením palestinského etnika. Palestincům se plně suverénní stát dosud nepodařilo ustanovit. Na základě oselských dohod vznikla v roce 1994 palestinská autonomie na západním břehu Jordánu a v pásmu Gazy. Izrael má ale kapacity v částech těchto územích buď

³⁰⁵ Konkrétnímu plánu Hizballáhu, jak postupovat, se věnuje Daher (2016: 28).

³⁰⁶ V kontextu této skutečnosti je namístě rozhodně zmínit zcela opačný přístup radikálních sunnitských organizací, které svoji vizi islámského státu nastolují revolučně koercivním způsobem.

³⁰⁷ Taífskou dohodou se např. ustavuje parita parlamentních křesel mezi křesťanskými a muslimskými poslanci. Snižuje se počet pravomocí křesťanského prezidenta, roste naopak pravomoc muslimského premiéra. Předsedou Národního shromáždění je vždy zvolen šíita (Shields 2008: 480).

trvale pobývat (západní břeh),³⁰⁸ nebo v případě potřeby území penetrovat (Gaza). Cíl se tedy optikou Hizballáhu podařilo ve třetím období částečně naplnit, objevuje se nicméně opětovná otázka, jaký byl podíl organizace na této skutečnosti. Opět nezbyvá než dát prostor osloveným expertům: Hizballáh Palestince nijak konkrétně nepodporoval, neboť představují pro zájmy organizace druhou prioritou (Respondent č. XXI 2017c; Respondent č. XXVII 2017; Respondent č. XXIX 2017; Norton 2014: 93). Ani v odborné literatuře věnující se izraelsko-palestinskému vyjednávání nenalezneme explicitní vazbu mezi politikou Hizballáhu a výsledky multilaterálních jednání, které by vyústily v kvalitativně se lepšící postavení Palestinců (Ross 2005; Tessler 2009); v jednáních se angažovali aktéři, jejichž vůli, zájmy a rozhodnutí zjevně Hizballáh ovlivnit nedokázal. Působení Hizballáhu bylo nepřímé. Za prvé, Hizballáh jako model vztahu k Izraeli: Síla dokáže více než ústupky a vyjednávání, stažení Izraele z jižního Libanonu budiž toho názorným dokladem (Ross 2005: 626; Bregman 2005: 80). Za druhé, Hizballáh jako model správy území: Palestinská autonomie se inspirovala a od organizace i přebírala praktiky teritoriálního vládnutí (LeVine 2009: 141).³⁰⁹ Za třetí, Hizballáh jako prostředník: Část zbraní a munice proudící Palestincům z Íránu byla organizací zprostředkována/realizována; Hizballáh Palestincům také přesměroval finanční toky proudící od šiitských i sunnitských dárců (LeVine 2009: 132, 175). Stanovit hodnoty kritéria není v této situaci úplně nejsnazší. Pro první dvě období je možno na základě získaných poznatků nejspíše konstatovat, že vliv Hizballáhu na ustanovení autonomie byl prakticky nulový. Pro třetí období stanovme hladinu kritéria jako „spíše nižší“ vzhledem k tomu, že vliv Hizballáhu byl toliko implicitní a cíl nebyl dosažen v plném rozsahu (pouze nesuverénní autonomie).

Dalším cílem z této kategorie je pravidelné konání svobodných nezmanipulovaných voleb a absence diskriminace na principu konfesním, či etnickém. Tento cíl má svoji relevanci až pro poslední dvě období a v zásadě představuje dovršení identitárního obratu Hizballáhu, který spočívá

³⁰⁸ Palestinci přímo kontrolují jen necelou polovinu západního břehu (*United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs 2011*).

³⁰⁹ Od poskytování veřejných statků po participaci v legálním politickém procesu.

v definitivním ústupu od sociální agendy k plně politické (Respondent č. XIV 2017).³¹⁰ Ten se manifestoval především „dělbou funkcí“ – Hizballáh nemínil nahradit libanonský stát „v plném rozsahu“, ale naopak s ním některé agendy sdílet, a využívat tak výhod nenést odpovědnost za veškerý společensko-politický provoz v zemi. Hizballáh si selektivně volil ta témata, kde cítil společenskou podporu, a tedy i „vysoký zisk“ – organizace se na jednu stranu účelově sebevymezila, na druhou stranu jí to ale přinášelo vyšší výnos než při „komplexní správě státu“ a nezbytnosti vytvářet sociální kontrakt (Respondent č. XIV 2017; Respondent č. XX 2017). V této logice Hizballáh začal podporovat model, do kterého patří rovná volební soutěž i absence systematické diskriminace etnoreligiálních skupin na politicko-ideologickém základě (Daher 2014: 131).

Parlamentní volby v roce 2000 byly oproti volbám konaným v předcházejících obdobích³¹¹ poznamenány menším množstvím defektů, avšak jedním zásadním – syrským vlivem spočívajícím především v gerrymanderingu. Následující volby v roce 2005 byly (zbaveny syrského vlivu) mezinárodními pozorovateli již označeny za svobodné a korektně probíhající (U.S. Department of State 2017; Shields 2008: 482; Mackey 2008: 242). V obou případech Hizballáh volební výsledek respektoval (Respondent č. XXI 2017c). Jako určitý znak změny sektářské atmosféry v Libanonu a opravdu regulérního průběhu voleb je i ta skutečnost, že pro Hizballáh hlasují na základě svého zcela svobodného rozhodnutí i nešitští voliči; Hizballáh získává hlasy např. také od křesťanů (Respondent č. XXI 2017c; Respondent č. XXVII 2017). Hizballáh tedy svůj cíl realizuje (IV. období) a konstruktivní transformaci svého behaviorálního modelu ho dosáhl (IV. období). Prvně jmenovanému tedy přísluší hodnota dosažení cíle „spíše vyšší“ a druhému jmenovanému hodnota „velmi vysoká“ (Respondent č. II 2017; Respondent č. XXI 2017b).

Podobným způsobem se vyvíjela situace také v oblasti absence diskriminace. Ve čtvrtém období platila na územích Hizballáhu i v celém Libanonu náboženská svoboda. Byly ale periodicky

³¹⁰ Hizballáh si v tomto ohledu vytyčil široké a ambiciózní pole, která měla tuto agendu zahrnovat. Jednalo se o následující aktivity: „(1) nastolení občanského smíru; (2) ustavení právního státu a institucí; (3) podpora politické participace; (4) politické, administrativní, sociální a hospodářské reformy; (5) podpora ‚veřejných svobod‘; (6) *infithah* [otevřenost] a dialog mezi všemi Libanonci; (7) řešení záležitostí týkající zdravotnictví, vzdělávání, životního prostředí a kulturní oblasti; (8) a dosažení sociální spravedlnosti prostřednictvím následujících opatření: a) vypořádání s vážnými a tíživými sociálně-ekonomickými a finančními krizemi naležením náležité rovnováhy mezi materiálními a lidskými zdroji; b) dosažení a uskutečňování sociálně-ekonomického rozvoje prostřednictvím rozvojových projektů zaměřených na oblasti se sociálně slabým a nemajetným obyvatelstvem s cílem dosáhnout vyváženého rozvoje; (c) obrana a ochrana ‚utiskovaných‘ a utlačovaných vrstev společnosti“ (Alagha 2006: 209).

³¹¹ V letech 1992 a 1996.

zaznamenávány třenice mezi různými etnoreligiálními skupinami a vylučování občanů z politického života, pokud patřili k nějaké z neuznaných náboženských denominací (U.S. Department of State 2017).³¹² v pátém období se situace zlepšila a výše uvedené defekty pominuly. Nebyly zaznamenány žádné případy diskriminace, všechny konfesijní skupiny si vzájemně respektují vlastní náboženské svátky.³¹³ Existuje právně garantovaný prostor pro proselytismus. Nucené náboženské konverze jsou ale zakázány. Obě tyto skutečnosti jsou i v praxi naplňovány a jednotlivými konfesijními skupinami respektovány (U.S. Department of State 2017). Tyto skupiny s výhradami dodržují i závazky plynoucí z mezinárodně-právních závazků Libanonu (Abiad 2008: 89).³¹⁴

I v této oblasti Hizballáh zjevně aktivně pracoval na svém cíli. Dlouhodobě se diskriminace zdržuje, a to i v jižním Libanonu.³¹⁵ Hizballáh v tomto směru postupuje v promyšlených krocích. Například po izraelském bombardování opraví domy vždy všem obyvatelům bez ohledu na náboženské vyznání a etnickou příslušnost (Respondent č. XLV 2017); snaží se vtáhnout do společensko-politického dění obyvatelstvo jakožto občany s libanonskou identitou – podařilo se mu integrovat a sjednotit Libanonce včetně těch, se kterými byl původně dlouhodobě zneprátelen (typicky křesťané) nebo těmi, kdo byli k Hizballáhu původně indiferentní (Respondent č. XIII 2017). Hizballáh dnes nemá problém zaměstnávat ve svých mediálních firmách křesťany a akceptovat stavební rekonstrukce židovských synagog (Hizballáh je antisionistické, nikoliv antisemitské hnutí). A pokud se nějaké náznaky náboženské netolerance objevují, pocházejí většinou ze sunnitských, a nikoli šíitských kruhů (Respondent č. XXI 2017c).³¹⁶ Na základě výše uvedené argumentace je možno přisoudit tomuto cíli hodnoty na hladině jako cíli předchozímu: pro čtvrté období hladina „spíše vyšší“ a pro páté období hladina „velmi vysoká“.

Posledním fundamentálním cílem je záměr, aby na území současného Libanonu a Izraele vznikl jediný muslimsko-židovsko-křesťanský státní útvar. I tento cíl si Hizballáh vytyčil jen pro poslední dvě období. Jak plyne z odpovědi respondentů, z faktických ústavních pořádků země na

³¹² Jedná se o bahá'í, buddhisty, hinduisty a členy neregistrovaných protestantských křesťanských skupin (U.S. Department of State 2017).

³¹³ V tom smyslu, že libanonský stát vyhláší tyto svátky (křesťanské, šíitské i sunnitské) jako dny pracovního klidu, které platí pro všechny Libanonce bez ohledu na náboženskou příslušnost.

³¹⁴ Např. zavedení univerzálních standardů lidských práv do právního řádu země apod.

³¹⁵ Respondent, s odkazem ke koloniální minulosti Libanonu a zvenčí implementovanému konsociačnímu modelu, doslova uvádí, že „*nediskriminuje Hizballáh, ale systém zavedený Francií*“ (Respondent č. XXI 2017c).

³¹⁶ „Centrem libanonské netolerance“ je severní oblast země okolo města Tripolis dominantně osídlená sunnity, kteří se vymezují proti šíitské sektě alavitů (vládnoucích v Sýrii), která tuto oblast v menší míře také obývá (Respondent č. XXI 2017c).

Blízkém východě, ale nakonec hlavně i z prosté mezinárodně-politické reality, takovouto geopolitickou formaci se ve sledovaných obdobích nepodařilo vytvořit a ani tato otázka nebyla součástí žádné vyjednávací agendy relevantních státních nebo nestátních aktérů (Respondent č. II 2017; Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXI 2017b; Central Intelligence Agency 2017). Hladina efektivity cíle je tak nulová.

A nyní se dostáváme k poslední skupině zprostředkujících cílů. První z nich, provádění útoků namířených proti západním cílům, se týká jen prvních dvou období. Útoky byly namířeny až na výjimky proti představitelům americké, britské a francouzské státní moci především v Bejrútu (centrálním Libanonu) a proti izraelským vojenským cílům v Jižním Libanonu (Azani 2011: 201; Hamzeh 2004: 85). Hizballáh užíval tři způsoby násilného jednání: bombové útoky, únosy letadel a zadržování rukojmích. Hizballáh v daných dvou obdobích provedl několik desítek ozbrojených útoků,³¹⁷ při nichž zahynulo více než tři sta osob tři výše uvedených států a více než pětadvacet jich bylo uneseno a vězněno (Ranstorp 1997: 60).^{318 319} Mezi nejdůležitější spadá (v chronologické posloupnosti): bombový útok na francouzský zastupitelský úřad v Bejrútu a únos prezidenta Americké univerzity v Bejrútu z roku 1982, bombový útok na zastupitelský úřad Spojených států v Bejrútu³²⁰ a souběžně vedený útok v Bejrútu na kasárna amerických a francouzských ozbrojených sil z roku 1983,³²¹ opětovný útok na americkou ambasádu,³²² únos a zavraždění diplomata Spojených států, únos letadla Kuvajtských aerolinií³²³ a únos a zavraždění čtyř Židů³²⁴ z roku 1984, únos amerického letadla společnosti Trans World Airlines z roku 1985,³²⁵ únos a zavraždění tří Židů z roku 1986,³²⁶ únos a zavraždění příslušníka amerických ozbrojených sil³²⁷ a tři saúdskoarabských diplomatů z roku 1988 (Dalacoura 2011: 85; Committee for Accuracy in Middle East Reporting in America 2006; Daher 2014: 111; The Henry Jackson Society 2012: 9–11; Norton 2014: 77; Jewish

³¹⁷ Přesné číslo není možno stanovit; rámcový přehled přinášejí Pape a Pedahzur (Pape 2005: 15; Pedahzur 2005: 241–253).

³¹⁸ Daherová uvádí jiný údaj. Hovoří o celkem zhruba devadesáti unesených osobách (Daher 2014: 112).

³¹⁹ Detailní pohled na násilné aktivity Hizballáhu v osmdesátých letech minulého století nabízí Ranstorp (1997, zvl. 87–108).

³²⁰ Zabito 63 osob, z toho 17 občanů Spojených států.

³²¹ Zabito 243 (241), resp. 58 osob.

³²² Zabito 24 osob, z toho 2 občané Spojených států.

³²³ Zabity 4 osoby, z toho 2 občané Spojených států.

³²⁴ Libanonských státních příslušníků.

³²⁵ Zabit jeden státní příslušník Spojených států.

³²⁶ Rovněž libanonských státních příslušníků.

³²⁷ Jednalo se o člena monitorovací skupiny OSN.

Virtual Library 2017).³²⁸ Pro první období lze tedy označit efektivitu cíle Hizballáhu za „spíše vyšší“ a v období druhém za „spíše nižší“ (Respondent č. XXXI 2017b).

Od třetího období dochází k minimalizaci násilných aktivit proti západním cílům a Hizballáh se snaží vyvarovat všech aktivit, za jejichž provádění by mohl být označen jako teroristická organizace. Plně se koncentruje na izraelské vojenské cíle – je třeba již jednoznačně hovořit o vedení guerillového boje s prvky konvenční vojenské síly, a nikoli o terorismu (Azani 2011: 246; Daher 2016: 88–89; srovnej Committee for Accuracy in Middle East Reporting in America 2006; The Henry Jackson Society 2012: 12–20).³²⁹ Určitou částečnou výjimkou jsou dva útoky v Buenos Aires z roku 1992, resp. 1994. V prvním případě byl cílem zastupitelský úřad Státu Izrael a v druhém židovské komunitní centrum (Baud 2014; Committee for Accuracy in Middle East Reporting in America 2006; The Henry Jackson Society 2012: 12–13). Ačkoliv Hizballáh použil teroristickou taktiku bombového útoku, cíle byly izraelské, a tudíž konformní s výše uvedenou změnou v cílení útoků pouze na Izrael.

Druhým zprostředkujícím cílem je dosažení stažení izraelských jednotek z Golanských výšin a území tzv. farem Šibáa. Tento cíl Hizballáh ani v nejmenší míře nesplnil (Respondent č. XXXI 2017b). Na Golanských výšinách jsou od roku 1967 trvale rozmístěny jednotky izraelské armády (Huth 1998: 127, 216; Lesch 2012: 79; Lebow 2010: 155). Jejich počet není sice veřejně dostupný,³³⁰ nicméně skutečnost, že území je v izraelských rukou, dokládá fakt, že na něm žije cca 20 000 Izraelců ve cca 30 osadách (BBC News 2015a). Podobná situace je i s farmami Šibáa. Hizballáh se dlouhodobě snaží vojenskou cestou Izrael z teritoria farem vypudit. Poslední série konfrontací proběhla v letech 2000 až 2006, avšak pro organizaci bezúspěšně. Izrael zůstává nadále v oblasti farem Šibáa pevně zakotven (Wiegand 2011: 287; Daher 2014: 253–254).

³²⁸ Útoky Hizballáhu nebyly namířeny proti civilnímu obyvatelstvu jakožto anonymní náhodné entitě. V tomto ohledu se postup Hizballáhu zásadně odlišoval od postupu sunnitských radikálů o cca dvě dekády později. Vágní definice terorismu nejspíše umožňuje chápat jednání Hizballáhu jako teroristické, nicméně tlak k dosažení politického cíle nebyl a priori zprostředkován skrze zastrašované civilní obyvatelstvo, ale mířil skrze mix *hard* i *soft* cílů přímo na *decision making* příslušných vlád (srovnej Souleimanov 2006; Hoffman 2006: 40–41; Pape 2005: 28–29).

³²⁹ Jeden z respondentů v této souvislosti hovoří o tom, že Hizballáh přestává být po podepsání Taifské dohody teroristickou organizací a stává se výlučně hnutím odporu (a postupně i hnutím politickým) (Respondent č. XL 2017).

³³⁰ V 2013 se pouze objevila informace, že Izrael plánuje vytvořit novou regionální armádní divizi pro účely rozmístění na Golanských výšinách z důvodu rostoucí hrozby ze strany Hizballáhu (Financial Times 2013). Vezmeme-li v úvahu obvyklý počet vojáků tvořících divizi (1 000 – 20 000 mužů), lze si učinit rámcový obrázek o síle izraelských jednotek na Golanech.

Dále zde figuruje cíl propuštění Izraelem vězněných Libanonců.³³¹ Přesnému doložení splnění či nesplnění tohoto cíle brání absence dostupné informace o přesném počtu zadržených (vězněných) a propuštěných Libanonců, a tudíž i o přesných počtech propouštěných; jejich současný počet je tak rozporuplný (Del Sarto 2017: 33).³³² v každém případě o prvním propuštění zadržovaných Libanonců můžeme hovořit na konci prvního a počátku druhého období (1985) v přímém důsledku výše uváděného únosu letadla společnosti Trans World Airlines. Výměnou za propuštění 39 amerických rukojmí Izrael propustil 400 vězňů (Friedman 1985; Kumaraswamy 2009: 208),³³³ přičemž nelze přesně stanovit podíl Libanonců a Palestinců.³³⁴ Pro první a druhé období tak lze stanovit efektivitu cíle jako částečnou (Respondent č. XXIV 2017) pro třetí období, vzhledem k tomu, že nedošlo k propuštění, přičemž v izraelských věznicích musela část nepropuštěných Libanonců stále pobývat, jako nulovou.

Na další podobně úspěšně silnou vlnu propuštění Libanonců si Hizballáh musel počkat až do čtvrtého období, konkrétně do roku 2000 a 2004. Nejdříve bylo v roce 2000 propuštěno 13 Libanonců (Warshavsky 2000) a v roce 2004 po zprostředkování německé strany celkem 430 Libanonců (včetně členů Hizballáhu) výměnou za zadržovaného důstojníka izraelské armády (Harel – Issacharoff 2008: 57; Kumaraswamy 2009: 208; Daher 2014: 255). Strategie Hizballáhu k maximalizaci efektivity propouštění Libanonců byla tedy založena na asymetrických výměnách – za návrat několika málo unesených Izraelců (a mnohdy dokonce již mrtvých) je Izrael ochoten propustit desítky i stovky Libanonců a Palestinců. V roce 2006 ale Hizballáh okusil, že tuto strategii nelze provozovat neomezeně donekonečna. Poté, co v nárazníkové zóně v červenci 2006 zabil tři izraelské vojáky a dva se mu podařilo unést a odvléci na své území s tím, že se opět pokusí iniciovat výměnu, Izrael zareagoval striktně a provedl do Libanonu invazi, která vyústila ve třicetidenní válku (Norton 2007: 483; Norton 2007: 483, ppč.. 20; Norton 2006: 1–2; Baud 2014). Další

³³¹ Většina Libanonců byla do Izraele zavlčena při stahování izraelské armády z centrálního Libanonu v roce 1985. Z pohledu mezinárodního práva se v podstatě jednalo o únos (Friedman 1985).

³³² Například Baud udává značně vysoký počet stále uvězněných Libanonců – i po největší výměně z roku 2004 (viz níže) by podle jím předkládaných údajů zůstávalo v izraelských věznicích na 1500 Libanonců (2014). Naproti tomu Norton udává, že v Izraeli zůstává již jen několik zadržovaných (vězněných) jednotlivců (2007: 483). Vzhledem k tomu, že i někteří další autoři, aniž by specifikovali počet, hovoří v současnosti již jen o „malém počtu“ zadržovaných (Myre – Erlanger 2006; Sawye 2005), bude se tento text rámcově přiklánět k pojetí Nortonovu.

³³³ Hizballáh požadoval původně propuštění 700 v Izraeli zadržovaných osob.

³³⁴ Friedman uvádí 80 propuštěných Libanonců (74 šíitů a 6 sunnitů), Kumaraswamy uvádí 31 propuštěných Libanonců. Jelikož však propuštění proběhlo ve dvou vlnách (2. 7. a 24. 7.) a autoři blíže hovoří o propuštěných z druhé vlny, není jasné, kolik propuštěných Libanonců tvořilo první vlnu.

výměna tak proběhla až v pátém období v roce 2008, kdy Izrael za navrácení ostatků několika svých vojáků propustil libanonské a palestinské vězně; šlo o pět či šest Libanonců a dále s největší pravděpodobností o další palestinské a libanonské bojovníky, kteří ještě byli v Izraeli zadržováni (BBC News 2009). Tento zdroj umožňuje chápat cíl Hizballáhu za prakticky splněný. Odkázeme-li v této souvislosti na výše uvedený Nortonův názor, počet zadržovaných (vězněných) Libanonců v Izraeli již bude skutečně značně nízký. Efektivitu cíle tak můžeme ve čtvrtém a pátém období označit za dosti vysokou (Respondent č. XIX 2017).

Dalším cílem je naplnění požadavku na návrat palestinských uprchlíků. Palestinci byli nuceni v důsledku izraelsko-arabského konfliktu opustit svoji domovinu nadvakrát. Nejdříve v roce 1948, kdy odešlo cca 750 000 osob, a pak v roce 1967, kdy se jednalo cca 300 000 osob (Brynen – El-Rifai 2007: 1). Uprchlíků v průběhu času neubývá, naopak cestou přirozené reprodukce a tím, že jim není umožněno vrátit se do jejich původních domovů,³³⁵ jejich počet trvale narůstá. V prvním období počet uprchlíků činil cca 2 miliony osob, ve druhém 2,5 milionu, ve třetím se jejich počet zvýšil na 3,75 milionu. Ve čtvrtém období počet uprchlíků dosáhl čísla 4,5 milionu a v období pátém se počet začal blížit 5 milionům; k roku 2015 UNRWA³³⁶ registruje okolo 5,5 milionu osob. Třetina z nich pobývá v některém z 58 uprchlických táborů na území Jordánska, Sýrie, Libanonu, pásma Gazy a západního břehu Jordánu; zbývající dvě třetiny žijí na těchto územích mimo tábory (The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East 2017).

Podstatnou skutečností, že nelze hovořit o návratu uprchlíků, je fakt, že a) žijí sice na teritoriích osídlených Araby, avšak mimo svoje původní místa pobytu a b) „[p]ozemky, na kterých byly založeny uznané tábory, jsou buď státní půdou, nebo ve většině případů pozemky pronajaté hostitelskou vládou od místních vlastníků půdy. To znamená, že uprchlíci v táborech nemají ‚vlastní‘ zemi, na níž byly vybudovány jejich přístřešky, ale mají [pouze] právo ‚užívat‘ pozemky k pobytu“ (The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East 2017). Hizballáhu (ani Palestincům samotným ani mezinárodnímu společenství) se dosud, tj. i po všechna sledovaná období, tedy nepodařilo cíl uspokojivě splnit. Jeho realizace se pohybovala

³³⁵ Či mnohdy již spíše do původních domovů jejich předků.

³³⁶ The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (Úřad OSN pro palestinské uprchlíky na Blízkém východě).

a dosud pohybuje na velmi nízkém stupni efektivity (Respondent č. II 2017; Respondent č. XIX 2017).³³⁷

Potom je zde cíl, kdy si Hizballáh vytyčil, aby na každý izraelský ozbrojený výpad odpověděl stejným způsobem. Ačkoliv nelze zcela objektivně změřit, kolik ataků Hizballáhu bylo vyžádáno konkrétní předcházející operací izraelských sil, obecně platí, že samotný vznik Hizballáhu a jeho protiizraelské aktivity byly reakcí na vstup izraelských jednotek na libanonskou půdu. V tomto chápání lze konání Hizballáhu považovat za odpověď na izraelskou agresi proti Libanonu (viz Qassem 2005: 19). O podobné logice nahlížení konfliktu hovoří i Norton: „*Pokud Izrael zasáhne libanonské civilní cíle, pak Hizballáh zasáhne Izrael. Ačkoli tento sled akcí a reakcí nebyl vždy transparentní, obecně začal izraelským útokem na civilní cíl, ať již provedeným úmyslně nebo ne*“ (Norton 2000: 29). V prvním a druhém období nebyl počet reakcí na izraelskou přítomnost nijak vysoký. Počet operací Hizballáhu se pohyboval okolo jedné stovky. Naopak ve třetím období narůstá na „neuvěřitelných“ 6000 operací (Hamzeh 2004: 89; Daher 2014: 132). Jednalo se typicky o odpalování raket směrem na izraelské území (Azani 2011: 170). Od čtvrtého období naopak počet operací významně klesá. V první polovině prvního desetiletí 21. století Hizballáh provedl pouze šestnáct operací (Hamzeh 2004: 89) a v obdobím pátém lze zaznamenat incidenty v řádu jednotek (Daher 2016: 161).³³⁸ Obecně se mění i charakter reakce Hizballáhu. Organizace proti Izraeli vystupuje pouze v okamžiku významně silného podnětu (Saab 2008: 97).³³⁹ Pro první dvě období tak lze stanovit počet protiizraelských útoků jako „spíše nižší“, pro třetí období jako „velmi vysoký“ a pro čtvrté a páté období jako „velmi nízký“.

A zůstává poslední zprostředkující cíl, a to posílení vojenských (mocenských) kapacit ala-uitského režimu v Sýrii, aby tam bylo zamezeno vzniku sunnitského režimu. Hizballáh se druhým desetiletím tohoto století očividně transformuje. Na domácí půdě zůstává institucionalizovaným politickým hráčem, navenek se proměňuje ve vojenský expediční sbor (Respondent č. XXVII 2017).³⁴⁰ v Sýrii Hizballáh neusiluje o podobnou roli, jakou hraje v Libanonu. Nemá zájem ovlivňovat sociální život obyvatelstva, jde mu čistě o vojenský aspekt mise (Respondent č. XIV 2017).

³³⁷ Druhá nejnižší hodnota kritéria a nikoliv ta úplně nejnižší je přisouzena na základě skutečnosti, že cca 2/5 Palestinců se zdržovaly a zdržují na územích, která v současnosti spadají pod palestinskou samosprávu (The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East 2017).

³³⁸ Pochopitelně nepočítaje v to třicetidenní válku. V reakci na tuto izraelskou operaci v Libanonu Hizballáh odpálil do Izraele více než 4000 raket (Saab 2008: 99).

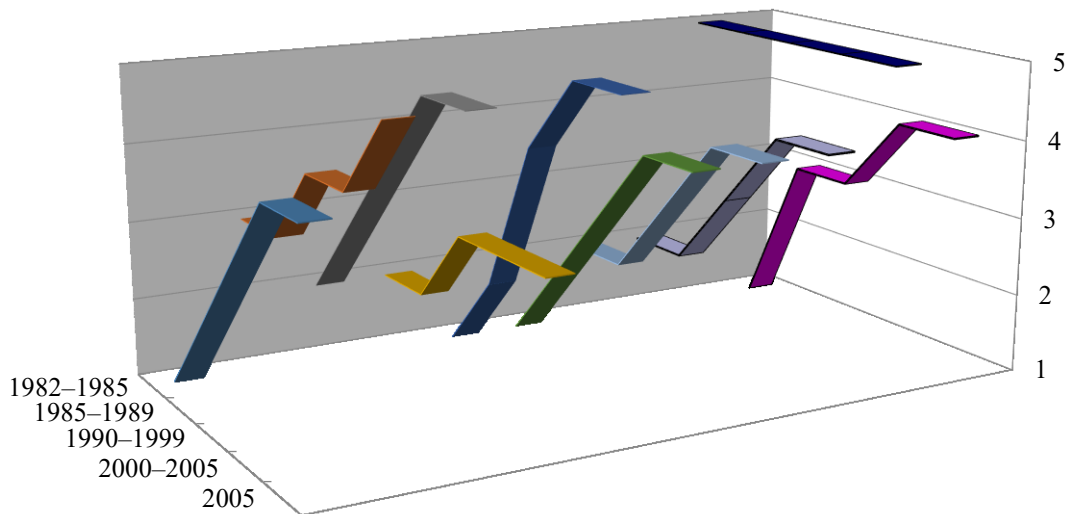
³³⁹ Jako byl např. právě průnik Izraele do Libanonu v roce 2006.

³⁴⁰ V letech 2011–2012 Hizballáh poskytoval syrským jednotkám výcvikovou, technickou a logistickou asistenci, od roku 2013 se aktivně účastní vojenských operací (Daher 2016: 181–183; Kizilkaya 2017: 213; Norton 2014: 193–194).

Důvody intervence do Sýrie leží ve dvou rovinách – geopolitické a náboženské. V té první je účelem zabránit mocenskému nástupu sunnitských skupin a v té druhé je to ochrana šíitských svatyní (Kizilkaya 2017: 211–212; Norton 2014: 193). Jak uvádí Kizilkaya(ová), pád syrského režimu a uchopení moci sunnity byl vedoucími představiteli Hizballáhu považován za potenciálně vysokou hrozbu samotnému Libanonu, resp. postavení Hizballáhu v něm. Domnívali se, že bez jejich zásahu v Sýrii by al-Káida a s ní spřízněné skupiny pronikly do Libanonu, čehož by využil Izrael a také by znovu do Libanonu vstoupil (2017: 217, 219). Hizballáhu se vytyčené úkoly v Sýrii daří plnit na téměř absolutní úrovni (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XIX 2017; Respondent č. XXIV 2017, Respondent č. XXI 2017b). Organizace se stala (společně s Ruskou federací a Íránem) klíčovou vojenskou silou (Daher 2016: 182), která umožnila udržet při životě asadovské armádní jednotky (Engelkes 2014; Sullivan 2014: 23).³⁴¹ Hizballáhu se podařilo udržet v provozu logistické trasy mezi Sýrií a Libanonem, obvláště pro libanonskou ekonomiku klíčové produkto-vody (Lutz 2014: 13). I díky Hizballáhu se současný syrský režim udržel u moci a v zemi nedošlo ke změnám v dosavadním vnitropolitickém a společenském uspořádání.

³⁴¹ V Sýrii bojuje na vládní straně 7000 – 9000 ozbrojenců Hizballáhu (Daher 2016: 186), kteří v letech 2013 až 2015 rozhodli několik strategických bojových ofenziv ve prospěch syrské armády (Kizilkaya 2017: 213).

Přístupme nyní k přehledu kovariujících hodnot kritérií. Co se fenoménu penetrace týče, vidíme velmi silnou variaci u osmi z deseti hodnot kritérií.

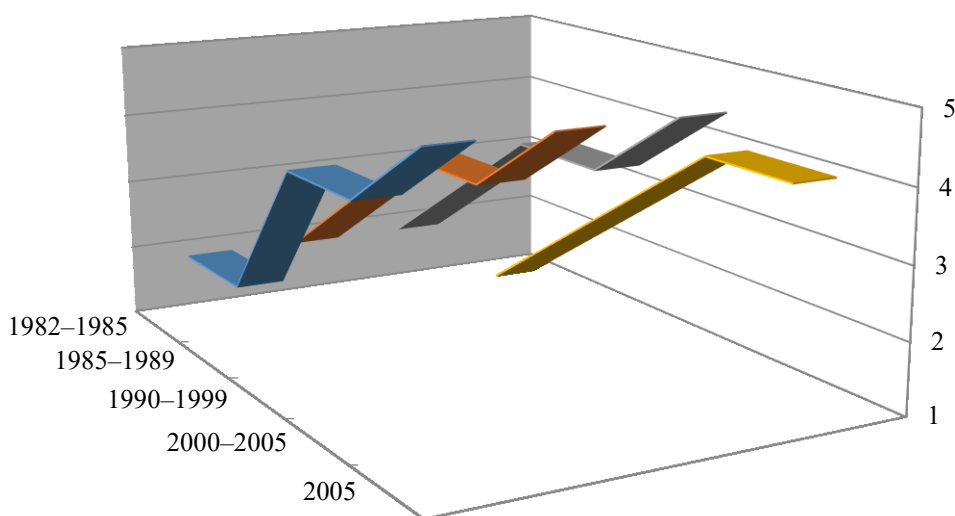
	1982–1985	1985–1989	1990–1999	2000–2005	2005
■ velikost teritoria pod mocenskou kontrolou	1	2	3	4	4
■ počet příslušníků	3	3	4	4	5
■ počet příslušníků vs. počty vojenských sil států	2	3	4	5	5
■ počet příslušníků vs. počty místního obyvatelstva	2	2	3	3	3
■ hustota přítomnosti	1	2	4	5	5
■ počet strategických bodů s ozbrojenou přítomností	1	2	3	4	4
■ počet sídel s ozbrojenou přítomností	2	2	3	4	4
■ počet přerušení logistických toků	2	2	3	4	4
■ ozbrojená aktivita	5	5	5	5	5
■ ekonomicko-geomorfologická hodnota teritoria	1	3	3	4	4

Hizballáh – stupeň penetrace

Je to pouze kritérium ozbrojené aktivity, jehož hodnoty nevariuji (po všechna období jsou na nejvyšší hladině), a kritérium počtu příslušníků vs. počty místního obyvatelstva, kde hodnoty variuji jen mírně (z hladiny dvě na hladinu tři). Všechna ostatní kritéria zaznamenávají silný a velmi podobný průběh variace. Jejich hodnoty v prvním a druhém období začínají na nízkých hladinách jedna nebo dvě (s výjimkou počtu příslušníků, který byl na hladině tři) a postupně od třetího období rostou na hladinu tři a čtyři (pět kritérii na hladině tři a tři kritéria na hladině čtyři). Nárůst pokračuje ve čtvrtém a pátém období, kdy hodnoty kritérií kulminují. Ve čtvrtém období je to konkrétně šest kritérii na hladině čtyři a dvě kritéria na hladině pět a v pátém období pět kritérii na hladině

čtyři a tři kritéria na hladině pět.³⁴² s výjimkou dvou uvedených kritérií, jejichž hodnoty prakticky nevariovaly, můžeme ostatních osm považovat za hodnotově variující, přičemž tyto variace vykazují vysokou podobnost – v osmdesátých letech 20. století jsou hodnoty na nízké úrovni, uprostřed sledovaných období (tj. v devadesátých letech 20. století) se posouvají na střední úroveň a ve století jednadvacátém vystupují na úroveň vysokou. Z těchto poznatků plyne, že stupeň teritoriální penetrace nezaznamenal výkyvy, ale naopak v čase postupně významně rostl.

Velmi podobný průběh zaznamenáváme i u fenoménu suverenity *sui generis*. Variace je zde bez jakýchkoliv výkyvů, jsme svědky prakticky čistého lineárního růstu hodnot všech čtyř kritérií napříč všemi pěti obdobími.

	1982–1985	1985–1989	1990–1999	2000–2005	2005
■ mocenský monopol	2	2	4	4	5
■ kontrola pohybu jiných aktérů přes hranice	2	3	4	4	5
■ vyloučení jiných aktérů z rozhodování	2	3	4	4	5
■ státy VNSA považovaly za subjekt	1	2	3	4	4

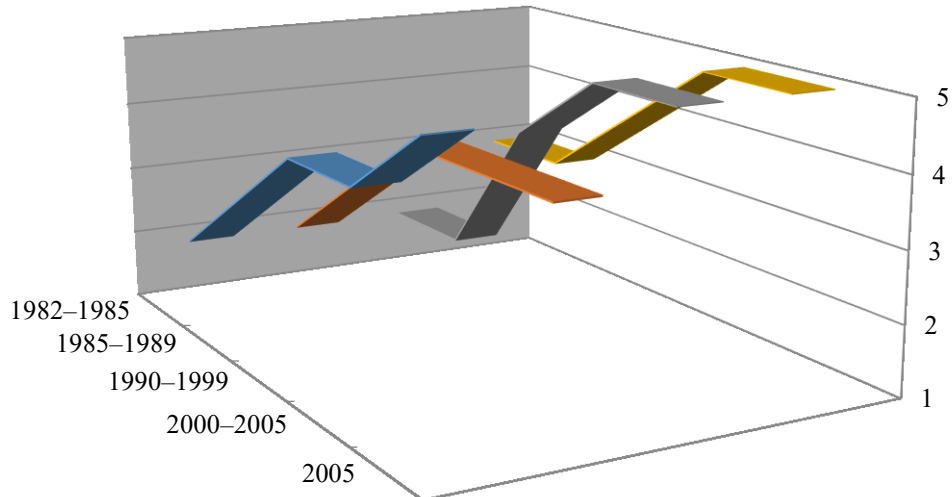
Hizballáh – rozsah suverenity

Tři kritéria (mocenský monopol, kontrola pohybu jiných aktérů, vyloučení jiných aktérů z rozhodování) začínají v prvním období na hodnotě dvě, kritérium pohledu mezinárodního společenství na aktéra na hodnotě jedna. Už ve druhém období začínají hodnoty všech kritérií (s výjimkou kritéria mocenského monopolu) o jednotku růst, podobný posun vidíme i ve třetím období, kdy hodnoty všech kritérií dosahují hladiny čtyři (s výjimkou pohledu mezinárodního společenství na aktéra na hodnotě tři). Ve čtvrtém období jsou již všechna čtyři kritéria na hodnotě čtyři a v pátém

³⁴² Tj. u jednoho kritéria (počet příslušníků) v pátém období ještě hodnota narostla na hladinu pět.

období kulminují, když dosahují hladiny pět (opět s výjimkou pohledu mezinárodního společenství na aktéra, který zůstává na hodnotě čtyři). Oproti předcházejícímu fenoménu tedy tento fenomén nachází své vyšší hodnoty již v devadesátých letech minulého století, přičemž ale finální kulminace dosahuje také až ve století současném, přesněji po roce 2005. Míra suverenity *sui generis* tedy také v čase plynule narůstala, aby nakonec dosáhla velmi vysoké hodnoty.

Nejinaký je vývoj hodnot u fenoménu státnosti. I tady vidíme postupný nárůst hodnot ve všech pěti obdobích.

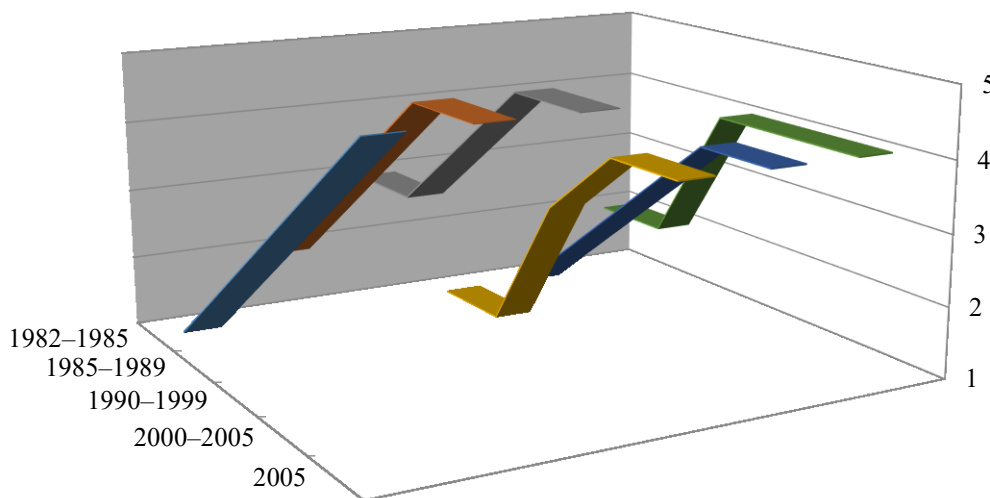

	1982–1985	1985–1989	1990–1999	2000–2005	2005
■ bezpečnost poskytovaná populaci	2	3	4	4	5
■ ochrana vlastnických vztahů a majetkových práv	2	3	4	4	4
■ redistribuce veřejných statků	2	2	4	5	5
■ podmínky pro občanskou participaci	3	3	4	5	5

Hizballáh – rozsah státnosti

S výjimkou kritéria podmínek pro občanskou participaci (hodnota tři) všechna tři ostatní kritéria začínají na hodnotě dvě a přes nárůst hodnoty o jednotku ve druhém období dosahují ve třetím období všechna čtyři hodnotu čtyři. Ve čtvrtém období se hodnoty dvou kritérií posouvají na hodnotu pět (dvě zbývající zůstávají na hodnotě čtyři). A v pátém období hodnoty kulminují. Kromě kritéria ochrany vlastnických vztahů a majetkových práv (úroveň čtyři) tři ostatní dosahují hladiny pět. Jsme tedy opětovně svědky prakticky plynulého nárůstu hodnot kritérií; všechna v osmdesátých letech minulého století zaznamenávají jen velmi nízké nebo nízké hodnoty, podstatný nárůst přichází již ve třetím období (tj. podobně jako u předchozího fenoménu v devadesátých letech 20. století). Kulminace se opět objevuje od čtvrtého, příp. pátého období, tedy také až ve 21. století. Lze konstatovat, že míra státnosti od nízkých hodnot postupně narostla do velmi vysokých, aniž by prošla jakýmkoli výkyvy.

Pak je zde fenomén mobilizace a extrakce. I u něho jsme svědky plynulé variace hodnot v čase bez výkyvů.

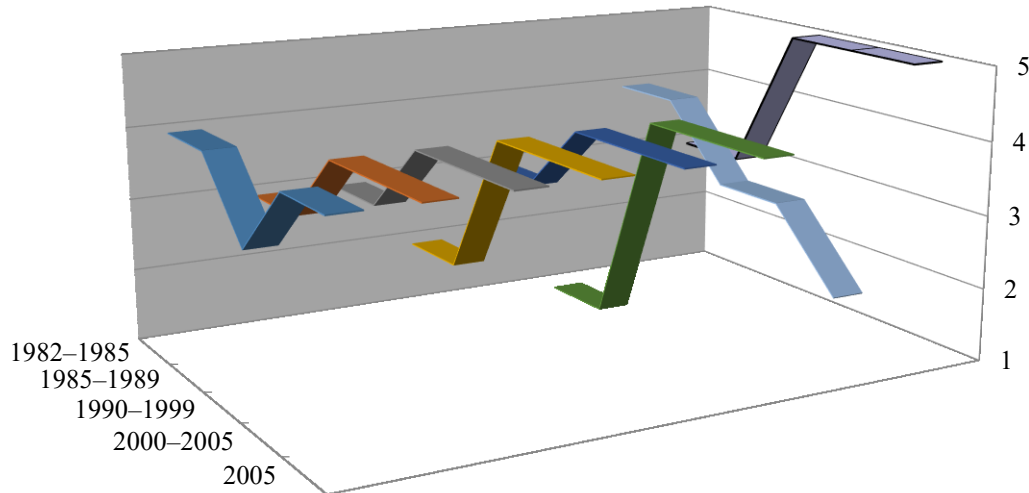
	1982–1985	1985–1989	1990–1999	2000–2005	2005
■ zdroje k zajištění funkčnosti silových složek a lokálního obyvatelstva	1	2	3	4	5
■ poměr mezi nesystematickým a systematickým zajišťováním příjmů	2	3	4	5	5
■ hierarchizovaná politická a vojenská organizační struktura	3	3	4	5	5
■ struktura VNŠA vs. struktura současného moderního státu	1	1	3	4	4
■ struktura VNŠA je pro relokování zdrojů do vojenské oblasti	1	2	3	4	4
■ ideologie VNŠA je pro usnadnění mobilizace/extrakce zdrojů od obyvatelstva	2	2	4	4	4

Hizballáh – rozsah mobilizace a extrakce

Hodnoty v prvním období jsou nízké, vyskytují se na hladině jedna nebo dvě (pouze hodnota kritéria hierarchizované politické a vojenské organizační struktury je na úrovni tři), což platí i pro druhé období (pouze u kritéria poměru mezi nesystematickým a systematickým zajišťováním příjmů hodnota vystoupala na hladinu tři). Prostřední období zaznamenává podobný nástup jako u fenoménu suverenity a státnosti, avšak vyšší než u penetrace – polovina kritérií dosahuje hodnoty tři a druhá polovina hodnoty čtyři (celkem šest kritérií). Finální kulminace variace ale opět přichází v posledních dvou obdobích. Hodnoty všech kritérií ve čtvrtém období rostou o jednotku (kromě hodnoty kritéria ideologie; na vysoké hladině [úroveň čtyři] je ale toto kritérium již ve třetím období), a mají tak hodnotu čtyři nebo pět (čtyři kritéria na hodnotě čtyři, dvě kritéria na hodnotě pět). Páté období znamená finální gradaci kulminace, polovina hodnot kritérií dosahuje úrovně čtyři, polovina úrovně pět. Znovu tedy zaznamenáváme v zásadě plynulý nárůst hodnot a tedy i plynulou

variaci, což značí, že také fenomén mobilizace a extrakce prošel postupným vývojem od své nedůležitosti v osmdesátých letech a pouze částečného nárůstu významu v devadesátých letech století minulého až po své klíčové postavení ve století dvacátém prvním.

A ze zprostředkujících fenoménů zůstává fenomén sociální epistemologie. V tomto případě se nám naskytá trochu odlišný obrázek. Ačkoliv i u předchozích fenoménů jsou drobné rozdíly, obecný znak variace lze definovat jako průběžně shodně rostoucí hodnoty prakticky všech kritérií v čase. U tohoto fenoménu má variace hodnot kritérií průběh poněkud odlišný.

	1982–1985	1985–1989	1990–1999	2000–2005	2005
■ slučitelnost náboženské víry VNSA a lokálního obyvatelstva	4	4	3	4	4
■ slučitelnost politického přesvědčení VNSA a lokálního obyvatelstva	3	3	4	4	4
■ slučitelnost přesvědčení o správnosti používání násilí (VNSA vs. obyvatelstvo)	3	3	4	4	4
■ slučitelnost přesvědčení o formě politické organizace a uspořádání společnosti (VNSA vs. obyvatelstvo)	2	2	4	4	4
■ slučitelnost představ o světě (VNSA vs. obyvatelstvo)	3	3	4	4	4
■ množství pravidel, která VNSA přebral od populace	1	1	4	4	4
■ množství pravidel, která populace přejala pod (koercivním) vlivem VNSA	4	4	3	3	2
■ množství společných identitárních rysů (VNSA vs. obyvatelstvo)	3	3	5	5	5

Hizballáh – spektrum sociální epistemologie

Můžeme detekovat tři typy variace. Za prvé je zde kritérium (množství pravidel aktéra přijaté populací), jehož hodnota variuje právě opačně než variace dosud popsané. Jestliže na počátku byla

hodnota kritéria na hladině čtyři, pak po setrvalém poklesu v posledním pátém období dosahuje hodnoty dvě. Vývoj hodnot této variace je nicméně v čase velmi kontinuální (setrvalý trend bez výkyvů), což se o zbývajících třech typech již říci nedá. Tedy za druhé, hodnoty kritéria slučitelnosti náboženské víry v podstatě nevariovaly. Kromě třetího období (hodnota tři) byly trvale na hladině čtyři. Variace byla tedy naprosto mizivá. Nejdříve hodnota velmi slabě poklesla a následně se opět vrátila na původní hodnotu. A za třetí, v případě zbývajících šesti kritérií existuje sice v čase rostoucí variace, avšak jde buď o růst prakticky zanedbatelný (o jednu jednotku hodnoty) a pouze s dvěma úrovněmi hodnot po všech pět období (v prvních dvou obdobích hodnota tři, v dalších třech obdobích hodnota čtyři),³⁴³ nebo o růst skokový rovněž pouze s dvěma úrovněmi hodnot po všech pět období (mezníkem je opět přelom druhého a třetího období).³⁴⁴

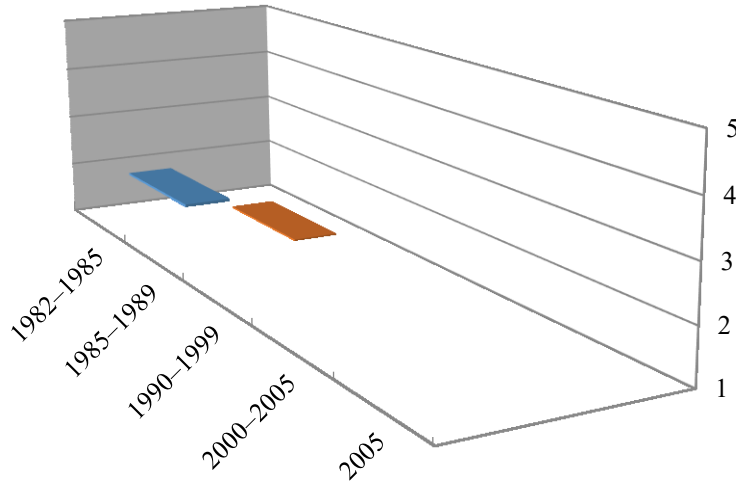
Pokud tedy lze hovořit alespoň o určité podobnosti s ostatními kritérii dosud probíraných fenoménů, je třeba vzít v úvahu těchto posledních šest kritérií, avšak pouze do té míry, že to byla jen poslední dvě období, v nichž vykazují kovarianci. Fenomén sociální epistemologie tedy celkově vyazuje velmi limitovanou kovarianci s ostatními fenomény, přičemž platí, že jeho kritéria a) vykazují relativně vysoké hodnoty po všechna období, nebo b) vykazovala původně nízké hodnoty a změna do vyšších hodnot proběhla prudce na přelomu druhého a třetího období.³⁴⁵

³⁴³ Jedná se o kritéria slučitelnosti politického přesvědčení, slučitelnosti přesvědčení o používání násilí a slučitelnosti představ o světě.

³⁴⁴ Kritérium slučitelnosti přesvědčení o formě politické organizace a uspořádání společnosti v hodnotách dva a čtyři, kritérium od obyvatelstva převzatých pravidel v hodnotách jedna a čtyři a kritérium společných identitárních rysů v hodnotách tři a pět.

³⁴⁵ Tato varianta se nejvíce blíží variaci u předchozích fenoménů. Třetí období zde také představuje referenční bod přechodu na vyšší hladinu hodnot. Hodnoty ale stoupají přímo na úroveň, kterou kritéria u předchozích fenoménů dosáhla až ve čtvrtém a pátém období. Schází tu tedy plynulý přechod do vyšších hodnot přes střední úroveň hodnot ve třetím období.

A nyní přikročíme k analýze cílů. Nejdříve je zde cíl strategický náboženský a politický. V případě náboženského cíle si ho Hizballáh vytyčil pouze pro první dvě období. Hodnoty obou jeho kritérií byly bez variace (po obě období na úrovni jedna, resp. dvě).

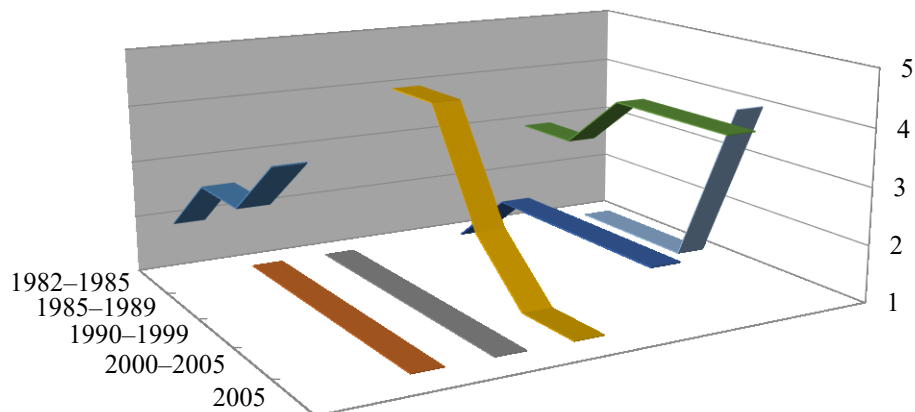

	1982–1985	1985–1989	1990–1999	2000–2005	2005
■ transformace právních řádů ze sekulárních na právo šaría v teritoriích pod přímým vlivem Hizballáhu	2	2			
■ transformace právních řádů ze sekulárních na právo šaría v teritoriích pod nepřímým vlivem Hizballáhu	1	1			

Hizballáh – míra efektivity strategického náboženského cíle

Hovořit o kovarianci s ostatními kritérii ostatních fenoménů je zde poněkud nejednoznačné. Na jednu stranu kritéria nabývají hodnot podobných jako u ostatních v prvních dvou obdobích, na stranu druhou potenciální variaci v dalších časových obdobích není možné sledovat, jelikož cíl byl opuštěn. Nicméně vzhledem k tomu, že naměřené hodnoty v prvních dvou obdobích ukazují na velmi nízkou efektivitu (cíle nedosaženy), a s fenoménem se proto nebude v další části výzkumu analyticky pracovat, je tato nejednoznačnost v zásadě irelevantní.

Ze sedmi kritérií politického cíle vykazuje podobnou variaci s předchozími kritérii pouze jediné, a to kritérium rozsahu teritoriálního rozmístění izraelské armády.

	1982–1985	1985–1989	1990–1999	2000–2005	2005
■ rozsah teritoriálního rozmístění izraelské armády na území Libanonu	2	3	3	4	
■ rozsah teritoriálního rozmístění arabských/muslimských ozbrojených jednotek na území současného Izraele (ozbrojené jednotky židovského státu jsou v tomto prostoru nepřítomny/eliminovány)	1	1	1	1	1
■ v Izraeli (či v jeho části) dochází k vytvoření nového vnitropolitického uspořádání a k přijetí nového právního řádu, jež jsou založeny na islámském modelu řízení společnosti a jež nahradily dosavadní (sekulární/židovské) vnitropolitické uspořádání a dosa	1	1	1	1	1
■ intenzita diplomatických, vojenských a ekonomických ingerencí Západu a Falangy (ať už vedených přímo z území Libanonu nebo zprostředkovaně) do agend libanonských státních orgánů (a libanonské společnosti jako celku)	4	4	2	1	1
■ cílená politika Hizballáhu měla vliv na blokování blízkovýchodního mírového procesu	1	2	2	2	2
■ počet příslušníků Falangy ve srovnání s rokem 1975 (počátkem libanonské občanské války)	3	3	4	4	4
■ počet soudních řízení s příslušníky Falangy ve srovnání s rokem 1975 (počátkem libanonské občanské války)	1	1	1	4	

Hizballáh – míra efektivity strategického politického cíle

Vývoj hodnot tohoto kritéria postupně variuje v čase (hodnota dvě v prvním období, hodnota tři v druhém a třetím období) a kulminuje v období čtvrtém (hodnota čtyři).³⁴⁶ Druhé kritérium, jehož hodnota relevantně variovala, je kritérium počtu soudních řízení s příslušníky Falangy. Variace má ale skokový charakter pouze s dvěma úrovněmi hodnot – v prvních třech obdobích hodnota jedna, ve čtvrtém hodnota čtyři.³⁴⁷ Silnou kovarianci s kritérii předchozích fenoménů zde tedy nenalzáme, podstatným faktem ale zůstává vysoká hodnota v závěru sledovaných období. O určité míře kovariance lze tedy hovořit pouze v tomto časovém úseku. Třetí kritérium s relevantní variací je kritérium počtu příslušníků Falangy. I zde můžeme pozorovat skokový charakter hodnot pouze u dvou hladin – v prvních dvou obdobích hodnota tři, v posledních třech hodnota čtyři. Kovariance je v případě tohoto kritéria také slabá, nicméně i zde je významná finálně dosažená vysoká hodnota. Ta je už ale dosažena ve třetím období, určitou kovarianci je možné tedy sledovat pouze v posledních dvou obdobích.

Hodnoty zbývajících kritérií nekovariují. Bud' variují velmi slabě bez dosažení relevantních hodnot (blokování blízkovýchodního mírového procesu),³⁴⁸ nebo jsou zcela bez variace (rozmístění arabských jednotek v Izraeli a vytvoření nového právního řádu v Izraeli),³⁴⁹ anebo má variace sice plynulý charakter, ale naprosto inverzní (intenzita ingerencí Západu a Falangy).³⁵⁰ Realizace cíle tedy nastala u tří kritérií; jeden cíl dosáhl vysoké efektivity již v devadesátých letech minulého století a zbývajících dva až ve století současném.

³⁴⁶ V pátém období již hodnota nebyla měřena, neboť ve čtvrtém byl cíl dosažen.

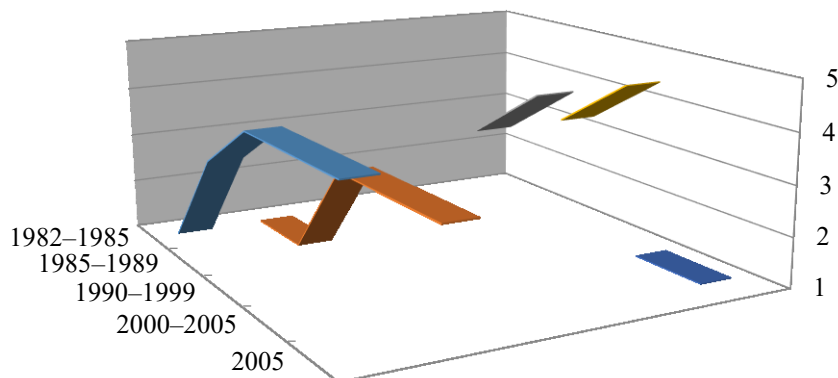
³⁴⁷ V pátém období hodnota rovněž nebyla měřena, neboť ve čtvrtém byl také cíl dosažen.

³⁴⁸ V prvním období byla dosažena hodnota jedna, ve zbývajících hodnota dvě.

³⁴⁹ Obě kritéria setrvale na hodnotě jedna ve všech pěti obdobích.

³⁵⁰ Pokles hodnot z úrovně čtyři v prvním období na hodnotu jedna v období posledním.

Dostáváme se k cíli fundamentálnímu. U jednoho kritéria nalzáme téměř typickou kovarianci. Jedná se o cíl vytvoření státního útvaru shodného s politickou organizací společnosti v Íránu / reprezentaci komunity šíitů v Libanonu.

	1982-1985	1985-1989	1990-1999	2000-2005	2005
■ na území současného Libanonu existoval (vznikl) státní útvar vykazující shody s vnitřní politickou organizací společnosti v Íránu	1	3	4	4	4
■ na území současného Izraele existoval/existuje (vznikl/vzniká) státní útvar s dominantním mocenským postavením palestinského etnika	1	1	3	3	3
■ v Libanonu se pravidelně konají svobodné (nezmanipulované) parlamentní a municipální volby, do jejichž konání a výsledku neoprávněně nezasahují vnější ani domácí političtí aktéři				4	5
■ v Libanonu absentuje diskriminace obyvatelstva na principu konfesním, etnickém apod.				4	5
■ na území současného Libanonu a Izraele existoval/existuje (vznikl/vzniká) jediný muslimsko-židovsko-křesťanský státní útvar				1	1

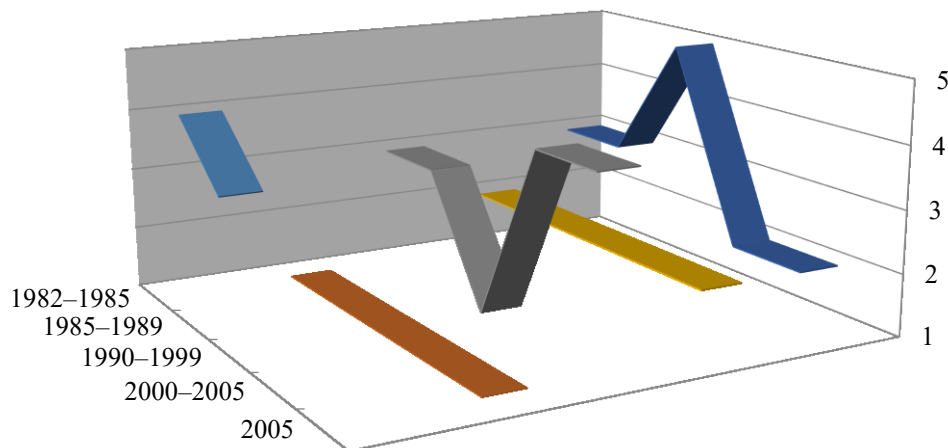
Hizballáh – míra efektivity fundamentálního cíle

Hodnoty v prvních dvou obdobích jsou nízké (jedna, resp. tři), od třetího období se dostávají na hodnotu čtyři. Dalšími dvěma kritérii, která vykazují relevanci, jsou kritéria svobodných voleb, jež se v Libanonu pravidelně konají, a absentující diskriminace obyvatelstva. Hodnoty obou kritérií varují, avšak pouze ve čtvrtém a pátém období, neboť pro předcházející nebyl cíl vytyčen.³⁵¹ Pod-

³⁵¹ Obě kritéria nabývají ve čtvrtém období úrovně čtyři a v pátém úrovně pět.

statná je zde tedy vysoká efektivita dosažení cíle a kovariance s jinými kritérii v závěrečném období. Ostatní dvě kritéria variují slabě, resp. vůbec nevariují. V prvním případě se jedná o kritérium existence státního útvaru s dominantním postavením Palestinců, kdy z nízké hodnoty v prvních dvou obdobích (hladina jedna) došlo k nárůstu v posledních třech obdobích na hodnotu jen o málo vyšší (hladina tři). Ve druhém případě (kritérium existence společného muslimsko-židovsko-křesťanského státu) se cíl týkal jen posledních dvou období a dosáhl jen nízké hodnoty.³⁵² Efektivita cíle byla tedy dosažena u celkem tří kritérií, přičemž ve dvou případech až v 21. prvním století, v jednom případě již v devadesátých letech 20. století.

A nakonec zůstávají cíle zprostředkující. Kovariance zde zcela schází.

	1982–1985	1985–1989	1990–1999	2000–2005	2005
■ Hizballáh prováděl útoky (typicky bombové útoky, unášení letadel a osob) namířené proti západním cílům	4	3			
■ izraelské armáda ovládá území Golanských výšin a území tzv. farem Šibáa	1	1	1	1	1
■ došlo k propuštění Izraelem vězňů Libanonců	3	3	1	4	4
■ došlo k návratu palestinských uprchlíků	2	2	2	2	2
■ po každém izraelském vojenském vystoupení proti Hizballáhu (Libanonu) následovala ze strany Hizballáhu protiizraelská ozbrojená odpověď	3	3	5	2	2
■ Hizballáh má podíl na posilování vojenských (mocenských) kapacit alavitského režimu v Sýrii					5

Hizballáh – míra efektivy zprostředkujícího cíle

³⁵² V obou obdobích byla dosažena hladina jedna.

Buď ve dvou případech hodnoty vůbec nevariují (kritéria území Golanských výšin a farem Šibáa pod izraelskou kontrolou a návratu palestinských uprchlíků),³⁵³ nebo variují velmi slabě a inverzně (útoky na západní cíle),³⁵⁴ anebo není zaznamenána kovariance s hodnotami předcházejících kritérií. Jedná se jednak o kritérium propuštění vězňených Libanonců, jehož hodnoty sice v prvních dvou obdobích začínají na úrovni tři, ale ve třetím období se propadají na úroveň jedna a v posledních dvou obdobích dosáhnou úrovně čtyři. A jednak jde o kritérium protiizraelské ozbrojené odpovědi, kdy v prvních dvou obdobích jsou hodnoty také na hladině tři, avšak ve třetím období kulminují na hladině pět, přičemž v posledních dvou obdobích klesají na hladinu dvě. A nakonec je zde ještě kritérium posilování kapacit syrského režimu, jež je platné pouze pro úsek od roku 2011. Variaci nelze proto sledovat, dosažená hodnota je na hladině pět. O dílčí relevantní kovarianci je možné hovořit pouze v případě kritéria propuštění vězňených Libanonců, a to pouze v posledních dvou obdobích, případně u kritéria posilování kapacit syrského režimu v posledním období. Vyšší efektivita těchto cílů byla totiž také dosažena až ve 21. století.

Z uváděného souhrnu plyne, že rozhodujícími obdobími, kdy dochází ke kulminaci³⁵⁵ variujících hodnot kritérií, jsou čtvrté a páté, eventuálně již třetí.³⁵⁶ Zaměřme se tedy nyní na ta kritéria, u nichž a) hodnoty kovariují po všechna období nebo b) vykazují obdobné hodnoty alespoň v těchto dvou obdobích:^{357 358}

- **počet příslušníků** (plynulá variace, kulminace v V. období);
- **počet příslušníků vs. počty vojenských sil států** (plynulá variace, kulminace ve IV. období);
- **hustota přítomnosti** (plynulá variace, kulminace ve IV. období);
- velikost teritoria pod mocenskou kontrolou (plynulá variace, kulminace ve IV. období);
- počet strategických bodů s ozbrojenou přítomností (plynulá variace, kulminace ve IV. období);

³⁵³ Trvale v hodnotách jedna, resp. dvě.

³⁵⁴ Navíc tento cíl byl realizován pouze v prvních dvou obdobích (dosažena hodnota čtyři v prvním období a hodnota tři v druhém období).

³⁵⁵ Tj. dosažení vysoké efektivity cíle, případně i jeho splnění.

³⁵⁶ U penetrace v těchto obdobích kulminuje anebo dosahuje vyšších hodnot 9/10 kritérií, u suverenity 4/4 kritérií, u státosti 4/4 kritérií, u mobilizace a extrakce 6/6 kritérií, u sociální epistemologie 6/8 kritérií, u strategického náboženského cíle 0/2 kritérií, u strategického politického cíle 3/7 kritérií, u fundamentálního cíle 4/5 kritérií a u zprostředkujícího cíle 2/6 kritérií.

³⁵⁷ Obzvláště v případech kritérií cílů, které byly vytyčeny jen pro poslední dvě období.

³⁵⁸ Podobně jako v předchozí případové studii, tučně vyznačena kulminační úroveň 5, běžným písmem kulminační úroveň 4.

- počet sídel s ozbrojenou přítomností (plynulá variace, kulminace ve IV. období);
- počet přerušení logistických toků (plynulá variace, kulminace ve IV. období);
- ekonomicko-geomorfologická hodnota teritoria (plynulá variace, kulminace ve IV. období);³⁵⁹

- **mocenský monopol** (plynulá variace, kulminace v V. období);
- **kontrola pohybu jiných aktérů přes hranice** (plynulá variace, kulminace v V. období);
- **vyloučení jiných aktérů z rozhodování** (plynulá variace, kulminace v V. období);
- státy považovaly VNŠA za subjekt (plynulá variace, kulminace ve IV. období);

- **bezpečnost poskytovaná populaci** (plynulá variace, kulminace v V. období);
- **redistribuce veřejných statků** (plynulá variace, kulminace ve IV. období);
- **podmínky pro občanskou participaci** (plynulá variace, kulminace ve IV. období);
- ochrana vlastnických vztahů a majetkových práv (plynulá variace, kulminace ve III. období);

- **zdroje k zajištění funkčnosti silových složek a lokálního obyvatelstva** (plynulá variace, kulminace v V. období);
- **poměr mezi nesystematickým a systematickým zajišťováním příjmů** (plynulá variace, kulminace ve IV. období);
- **hierarchizovaná politická a vojenská organizační struktura** (plynulá variace, kulminace ve IV. období);
- struktura VNŠA vs. struktura současného moderního státu (plynulá variace, kulminace ve IV. období);
- struktura VNŠA je pro relokování zdrojů do vojenské oblasti (plynulá variace, kulminace ve IV. období);
- ideologie VNŠA je pro usnadnění mobilizace/extrakce zdrojů od obyvatelstva (skoková variace, kulminace ve III. období);

- **množství společných identitárních rysů** (skoková variace, kulminace v V. období);
- slučitelnost přesvědčení o formě politické organizace a uspořádání společnosti (skoková variace, kulminace ve III. období);

³⁵⁹ Kritérium ozbrojené aktivity bez variace, nicméně trvale na důležité hodnotě pět.

- množství pravidel, která VNSA přejal od populace (skoková variace, kulminace ve III. období);
- slučitelnost politického přesvědčení VNSA a lokálního obyvatelstva (velmi slabá variace, kulminace ve III. období);
- slučitelnost přesvědčení o správnosti používání násilí (velmi slabá variace, kulminace ve III. období);
- slučitelnost představ o světě (velmi slabá variace, kulminace ve III. období);³⁶⁰
- rozsah teritoriálního rozmístění izraelské armády na území Libanonu (plynulá variace, kulminace ve IV. období);
- počet soudních řízení s příslušníky Falangy (skoková variace, kulminace ve IV. období);
- počet příslušníků Falangy (velmi slabá variace, kulminace ve III. období);
- **pravidelné konání svobodných voleb** (variace mezi dvěma časovými úseky,³⁶¹ kulminace v V. období);
- **absence diskriminace obyvatelstva** (variace mezi dvěma časovými úseky,³⁶² kulminace v V. období);
- vytvoření státního útvaru shodného s politickou organizací společnosti v Íránu / reprezentace komunity šíitů v Libanonu (plynulá variace, kulminace ve III. období);
- **podíl Hizballáhu na posilování kapacit syrského režimu** (hodnota v části posledního období).^{363 364}

³⁶⁰ Kritérium slučitelnost náboženské víry prakticky bez variace, nicméně trvale na důležité hodnotě čtyři (pouze ve třetím období na hodnotě tři).

³⁶¹ Cíl vytyčen pouze pro čtvrté a páté období.

³⁶² Cíl vytyčen také jen pro čtvrté a páté období.

³⁶³ Cíl vytyčen pouze pro část pátého období.

³⁶⁴ Kritérium propuštění Izraelem vězněných Libanonců nekovariuje, nicméně kulminuje ve čtvrtém období na důležité hodnotě čtyři; kritérium protiizraelské ozbrojené odpovědi nekovariuje, nicméně kulminuje ve třetím období na důležité hodnotě pět.

4. 3. 3. Daeš^{365 366 367}

V prvním období byla velikost teritoria pod mocenskou kontrolou Daeše nevýznamná (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a; McCants – Zelin 2016). Organizace sice vyhlásila islámský stát a správu nad iráckými gubernoráty Bagdád, Anbár, Dijála, Kirkúk, Saladdín, Ninive a nad částí gubernorátu Babylon (Nance 2015: 286–287), v realitě byla přítomna v těchto oblastech sporadicky, či přesněji řečeno, její teritoriální državy neměly trvalý charakter, ale pouze dočasný. Ve sledovaném období pronikla do Bákuby (gubernorát Dijála), Ramadí, Falúdzý a al-Káimu (gubernorát Anbár), Mosulu (gubernorát Ninive) a do části gubernorátu Bagdád (Švamberk – Reiner 2016; Napoleoni 2015: 39). Jednalo se většinou o lokality, kde irácká vláda po roce 2003 nikdy plně neobnovila svoji moc, případně tyto oblasti dokonce systematicky zanedbávala. Daeš zde mohl celkem nerušeně operovat. Některá místa přímo ovládal, většinou ale území kontroloval skrytě, např. v rámci některých čtvrtí (Respondent č. VII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017b).³⁶⁸ z většiny lokalit však byl v řádu několika měsíců až jednoho roku po jejich obsazení vytlačen protipovstaleckými jednotkami a kmenovými milicemi (1st Battalion, 20th Infantry 2017; Beaumon 2006; Samuels 2008; Weiss – Hassan 2015: 84, 90). Konkrétní teritoriální poseze tak vykazovaly proměnlivost, čtvereční kilometry se nedají určit. Charles Lister toto období popisuje takto: „*Vzhledem k tomu, že v polovině devadesátých let [Daeš] působil jako modelová povstalecká síla [...] byl zpočátku mírně úspěšný, zabral území a za-*

³⁶⁵ V letech 2006–2013 operuje pod názvem Islámský stát v Iráku, letech 2013–2014 (do června 2014) jako Islámský stát v Iráku a Levantě a od 29. června 2014 se označuje pouze jako Islámský stát neboli Daeš (z arabského ad-Dawla al-Islámíja). Pro účely tohoto textu bude organizace (z praktických důvodů) označována pro všechna čtyři sledovaná období jako Daeš.

³⁶⁶ V případě Daeše existuje určitá nejistota ve vztahu k dostupným datům o organizaci, jelikož tento VNSA neumožňuje výzkumníkům, novinářům ani mezinárodním nevládním organizacím přístup na své teritorium (existují čestné a vzácné výjimky, jako je německý novinář a spisovatel Jürgen Todenhöfer nebo pracovníci Lékařů bez hranic, kteří mohli na území Daeše po určitou dobu pracovat). Proto, jak říká expert na Daeš Ajmen Al-Tamímí, „*je zde ještě obrovské množství informací, u kterých bude trvat nejméně roky, než se objeví, [a tudíž] jako výzkumníci si musíme být vědomi limitů našich schopností při získávání informací*“ (2015a).

³⁶⁷ V této případové studii budeme rovněž jako v případě Hizballáhu postupovat v modu synchronního narativu (opět v analogické logice blízkosti hodnot prvních dvou období).

³⁶⁸ V nich byly všechny sociální aktivity obyvatelstva pod dohledem Daeše; pokud si někdo chtěl např. otevřít živnost, musel vedle získání povolení od centrální bagdádské vlády záležitost konzultovat i s místním emírem Daeše. Jednalo se tedy o princip tzv. mix control (viz Kalyvas 2006: 196).

ložil lokalizované struktury vládnutí. Takové struktury však byly obyvatelstvem odmítány, což znamenalo otevření prostoru pro tradiční protipovstalecké strategie. Následně ISI výrazně utrpěl“ (2014b: 9–10).

Druhé období znamenalo nárůst teritoriálního rozsahu. Respondenti ho označují již za nikoli bezvýznamný, ale jako menší, než je rozloha státu na Blízkém východě (Respondent č. V 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Jednalo se ale o řídce osídlené pouštní periferní oblasti Iráku při hranicích se Sýrií (gubernoráty Ninive a Anbár) a o údolí řeky Diály v oblasti Bákuby (gubernorát Diála). V těchto oblastech nebyla přítomna ani irácká vláda, ani americké protipovstalecké jednotky a Daeš zde dokázal přežít s podporou místní spřízněné populace (Respondent č. XXXVIII 2017b). Na druhou stranu je teritoriální přítomnost Daeše třeba chápat spíše jako schopnost z daného území vyrazet k útokům než na něm vládnout (viz Lister 2014b: 11–13; Hadra 2015: 51; Al-Tamimi 2014: 11). Až v roce 2013 Daeš určitá území mocensky ovládá a znovu se usazuje v oblastech, ze kterých byl vytlačen. Jedná se v první řadě o průnik do gubernorátu Anbár s centry Fallúdzhou, Ramádím a Rutbou. Od léta 2011 také začal infiltrovat do Sýrie (Balanche 2015: 44), přičemž ale významnějšími teritoriálními posesemi s konsolidovanou formou moci (v oblasti severní a východní Sýrie s centry Rakkou a Derezorem) začal budovat také až v roce 2013 (Stanford University 2016; Lister 2014b: 11; Lister 2015: 119; Al-Salhy 2014; Edmaps.com 2017; Švamberk – Reiner 2016; Luizard 2015: 73).³⁶⁹ Přesný údaj o čtverečních kilometrech není dostupný, protože „[v]íce než osmdesát sunnitských kmenů údajně bojovalo vedle ISIS a občas bylo obtížné zjistit, kdo kontroluje určitou oblast“ (Stern – Berger 2015: 57). Nicméně je možno rámcově konstatovat, že Daeš mohl kontrolovat okolo 10 000 km².

Třetí období je ve znamení teritoriální expanze Daeše a také již dostupných údajů o rozloze kontrolovaného území, které bylo srovnatelné, nebo dokonce i větší, než je rozloha státu na Blízkém východě (Respondent č. V 2017; Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Ve vrcholném období konce roku 2014 Daeš v Iráku kontroloval přibližně 58 000 km² a 47 000 km² v Sýrii (Jones et al. 2017: 20), dohromady tedy téměř 100 000 km² území a rozkládal se na větší ploše než Jordánsko.^{370 371}

³⁶⁹ Etablování Daeše v Sýrii proběhlo na základě (částečného) převzetí držav od Fronty an-Nusrá (Dinçer – Topal 2014: 60).

³⁷⁰ Rozloha Jordánska nedosahuje ani 90 000 km².

³⁷¹ Daeš disponoval tuhou koercivní kontrolou jen v klíčových urbánních centrech a strategických městech a bodech, jelikož neměl dost síly na stálou přítomnost v osadách a rurálních oblastech. Tyto méně důležité lokality spravoval na základě dohody s místními vůdci, kteří jménem Daeše vykonávali jeho rozhodnutí. Jednalo se o jakýsi „mocenský outsourcing“ (Respondent č. XXXVIII 2017b).

Poslední čtvrté období je naopak charakterizováno značným poklesem rozsahu teritoriálních držav Daeše. Na přelomu roku 2016 a 2017 měl Daeš v Iráku pod svou kontrolou již pouze zhruba 15 000 km² a 30 000 km² v Sýrii (Jones et al. 2017: 20), celkově tedy 45 000 km² území, a byl tudíž znovu menší, než je rozloha státu na Blízkém východě (Respondent č. XXI 2017d).³⁷²

Pokud jde o počty bojovníků, v prvním období se jejich počet pohyboval na hladině bezvýznamnosti (Respondent č. V 2017; Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a; Respondent č. XLII 2017). Lze hovořit nejspíše o jedné, max. dvou tisícovkách mužů (Stanford University 2016). V druhém období počet mírně narůstá na cca 3000 – 5000 bojovníků (BBC News 2013) a můžeme ho označit za relativně nízký (Respondent č. V 2017; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XLII 2017). Třetí období znamená značné zvýšení počtů. Díky přílivu bojovníků ze zahraničí, ale i loajalitě části sunnitských kmenových milicí, části odstavených baasistických elit a džihádistů, jež Daeš vysvobodil z iráckých žalářů, roste počet na několik desítek tisíc. Kvalifikované odhady expertních organizací i lokálních akademických výzkumníků se pohybují od střízlivých 30 000 až po téměř neuvěřitelných 125 000 mužů ve zbrani (Salama 2016: 59; Sallon 2015). Jednalo se tedy v každém ohledu o velmi vysoký počet (Respondent č. V 2017; Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXVIII 2017a). Čtvrté období je obdobím útlumu, i pokud jde o počty bojovníků. Jejich počet poklesl na méně než 20 000 (Breteau – Zerrouky 2017), zůstal tak ale stále relativně vysoký (Respondent č. XXXI 2017c).³⁷³

Co se týká poměrů mezi počtem příslušníků Daeše a přítomnými vojenskými silami států, tak v prvním období byl pro Daeš velmi nepříznivý. Jednotky Spojených států a s nimi spřízněné kmenové milice čítaly 130 000 – 180 000 mužů (O’Hanlon – Livingston 2012: 13; Švamberk – Reiner 2016).³⁷⁴ Počet bojovníků Daeše ve srovnání s touto koalicí byl zcela zanedbatelný (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a; Respondent č. XLII 2017), neboť poměr činil cca 1/150 v neprospěch Daeše.

Druhé období sice znamená postupnou absenci americké armády na iráckém území,³⁷⁵ poměr sil pro Daeš se ale zlepšoval jen zvolna. Situace pro něj lépe vycházela v Iráku, kde sice působila bezmála dvousettisícová irácká armáda, ta však nedokázala vlastními silami zajistit obranu území

³⁷² Sestupný trend ztráty postupuje. V prosinci 2017 kontroloval Daeš již jen cca 10 000 km² území (Callimachi 2017). Jeho územní rozsah (výlučně již jen v Sýrii) byl už prakticky bezvýznamný.

³⁷³ Nicméně v prosinci 2017 se počet mužů Daeše dále snížil na počet okolo 5 000 (Baynes 2017).

³⁷⁴ Kmenové milice tvořilo až cca 60 000 bojovníků.

³⁷⁵ Americké jednotky se z Iráku stáhly v průběhu roku 2011.

státu a mnohdy ani nebyla ochotna vstupovat do konfrontace s Daešem (International Institute for Strategic Studies 2012: 327; Shafqat 2014: 6–9; Zeid 2014; Dinçer – Topal 2014: 66). Obrátila se i situace ve vztahu se sunnitskými kmenovými milicemi. Šiitské sektářské násilí vyvolalo silně odmítavé reakce sunnitů a značná část z nich započala s Daešem jako se svým osvoboditelem spolupracovat (Kaderean 2016: 67). Horší byla situace v Sýrii, kde působilo okolo 100 000 ozbrojenců nejrůznějších nestátních skupin (BBC News 2013),³⁷⁶ které prozatím ještě nedostatečně silný Daeš nedokázal jednoznačně eliminovat. Pokud šlo o jeho ideové konkurenty – džihádistické skupiny –, snažil se vyjednat vzájemnou kooperaci pod heslem společného zájmu na svržení al-Asada a zavedení šarii; pokud se dohoda nepodařila, se skupinami se vojensky střetával, což platilo i pro nedžihádistické skupiny (Respondent č. XXXVIII 2017b; Al-Tamimi 2013; Alexander – Alexander 2015: 152). Poměr sil se tak reálně pohyboval na úrovni přibližně 1/30 v neprospěch Daeše, a tudíž počet živé síly Daeše byl nižší než jeho nepřátel (Respondent č. V 2017; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a).³⁷⁷

Třetí období znamenalo významný strategický obrat v počtech sil. Daeš kapacitně posílil a rozhodl se podřídit pod svoji kontrolu všechna sunnitská teritoria v Iráku i Sýrii (Respondent č. VII 2017). Začal výrazně převyšovat (početně i kapacitně) všechny své konkurenty a postupně v roce 2014 teritoriálně expandoval napříč západním a severním Irákem, odkud vytěsnil iráckou státní moc. V Sýrii své územní državy také mocensky konsolidoval, a to buď dohodou s veliteli konkurenčních džihádistických organizací nebo jejich fyzickým přemožením (Respondent č. XXXVIII 2017b).³⁷⁸ Pozemní jednotkám, které by systematicky usilovaly o zničení/zatlačení Daeše, organizace již nečelila. Mezinárodní společenství sice v říjnu 2014 ustavilo pod kuratelou Spojených států protipovstaleckou misi,³⁷⁹ avšak útočilo na Daeš jen ze vzduchu (Operation Inherent Resolve 2017).³⁸⁰ Na území Iráku tak proti Daeši vystupoval mimo stále slabou

³⁷⁶ Jednalo se celkově o pět typologických skupin (do každé skupiny spadala plejáda konkrétních organizací): Syrská svobodná armáda, Islámská fronta, Syrská islámská fronta osvobození, džihádistické a kurdské skupiny.

³⁷⁷ Nelze v této době ještě hovořit o systémové koalici proti Daeši, jako spíše o ad hoc nepřátelských stranách.

³⁷⁸ Daeš lákal i samotné bojovníky konkurenčních uskupení, aby k němu přeběhli. Lákal je na výhodnější materiální podmínky.

³⁷⁹ Účelové uskupení vojsk – operace Bytostné odhodlání (*Combined Joint Task Force – Operation Inherent Resolve*).

³⁸⁰ Nezávisle na mezinárodním společenství podnikala od září 2015 Ruská federace letecké intervence v Sýrii (*Center for Strategic and International Studies 2017*).

iráckou armádu³⁸¹ pouze Írán v síle 2 000 mužů (Chulov 2014)³⁸² a Kurdové v síle 190 000 mužů (The Telegraph 2014),³⁸³ v Sýrii již výše uvedené skupiny, ke kterým nutno připočítat i syrskou armádu, která byla ale podobně bezzubá³⁸⁴ jako irácká a také Hizballáh v počtu necelých 10 000 mužů (Daher 2016: 186). Je ale třeba vzít v potaz, že tyto jednotky se nenalézaly uvnitř teritoria Daeše, které organizace pevně mocensky konsolidovala, ale pouze za jeho limitami. Jinými slovy, Daeš mohl být napadán pouze zvnějšku svého území,³⁸⁵ a nikoliv zevnitř (jako v prvních dvou obdobích). Uvnitř území tedy Daeš neměl vojenského nepřítele, zvnějšku byly síly vyrovnány (1/1) (Respondent č. XV 2017b), nebo dokonce Daeš vykazoval mírnou převahu sil (Respondent č. XXXVIII 2017a).

Poslední čtvrté období znamená pro Daeš zhoršení poměru, a to především z důvodu zapojení syrské a irácké armády do konfliktu. Díky ruské morální, technické a vzdušné podpoře syrská armáda a podobně i irácká díky obdobné podpoře armády americké, významně zvýšily své bojové schopnosti (Cooper 2017b) a začaly hrát při vytlačování Daeše a při osvobozování vlastního území stále důležitější roli.³⁸⁶ Irácká armáda a podobně i syrská tak disponují několika desítkami tisíc bojeschopných a vycvičených mužů; jejich počty v čase postupně narostly z cca 30 000 na 80 000 vojáků (viz Michaels 2016; Al-Masri 2017). Poměr se tak zhruba pohyboval 1/10 v neprospěch Daeše a počet jeho jednotek oproti vůči jemu zneprátelených byl nižší (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXXIII 2017).

Počet civilního obyvatelstva a poměry mezi ním a Daešem lze v prvním období vzhledem ke značné efemeričnosti teritoriálního výskytu Daeše stanovit jen velmi obtížně. Nejlépe bude přidržen se hodnocení respondentů a stanovit počet ozbrojenců Daeše ve srovnání s počtem obyvatelstva jako „zanedbatelný“ (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a; Respondent č. XXXVIII 2017a). V druhém období je možno alespoň přibližně stanovit počet civilní populace a poměr odvodit. V části iráckého gubernorátu Anbár

³⁸¹ Patrick Cockburn uvádí, že v té době irácká armáda čítala 300 000 a irácká policie 650 000 mužů, kteří však byli pro bojovou činnost zcela nepoužitelní (Cockburn 2014: 48, 50–52, 64).

³⁸² Jednalo se o jednotky složené z Basídžů (známější pod anglickým označením *Mobilisation Resistance Force*) a příslušníků jednotek Kuds (externí síla Íránských revolučních gard).

³⁸³ Zdaleka ale ne všichni se do boje proti Daeši zapojili.

³⁸⁴ Viz Weiss – Hassan 2015: 151. Armáda reálně disponovala po řadě dezercí cca 250 000 muži (Balanche 2014: 44).

³⁸⁵ Za vnějšek můžeme v tomto případě považovat i vzdušný prostor, neboť Daeš neměl materiální kapacitu vlastní vzdušný prostor mocensky ovládat.

³⁸⁶ Příkladem důležitosti obou armád při osvobozovacích operacích může být dobytí Mosulu, Havidže, Palmýry a Derezoru.

obsazené Daešem se řádově mohlo jednat o půl až jeden milion osob, v syrských gubernorátech Rakka a Derezor zhruba o podobný počet (viz City Population 2017). Poměr mezi Daešem a obyvatelstvem tak byl okolo 1/400, a počet příslušníků organizace byl tedy nižší než počet obyvatel (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a; Respondent č. XXXVIII 2017a).

Pro poslední dvě období jsou opět již k dispozici kvalifikované údaje. Ve třetím období žilo pod vládou Daeše v Iráku 6,3 milionu osob a v Sýrii 3,3 milionu osob (Jones et al. 2017: 20), celkově tedy prakticky 10 milionů osob.³⁸⁷ Poměr stoupá na 1/100, event. 1/200.³⁸⁸ Poměr mužů Daeše k velikosti populace je stále ‚nižší‘ (Respondent č. V 2017; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Ve čtvrtém závěrečném období počet populace klesá na 1,1 milionu osob v Iráku a na 1,5 milionu osob v Sýrii (Jones et al. 2017: 20), celkově se tedy jedná o cca 2,5 milionu osob.³⁸⁹ Poměr se příliš nemění a udržuje se na hodnotě cca 1/100 nebo 1/150. Početně je Daeš vůči populaci stále na nižší úrovni (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a).

Otázka hustoty přítomnosti příslušníků Daeše v teritoriu je poplatná již probíranému územnímu rozmístění organizace. V prvním období Daeš nedokázal svým početním stavem obsáhnout rozsah teritoria, v němž se pohyboval, nelze hovořit o jeho plošné přítomnosti. Respondenti definují teritoriální přítomnost Daeše jako ‚výskyt ve strategicky významných bodech‘, přičemž je třeba tomu rozumět ve smyslu časově proměnlivého pobytu v určitých obydlených i neobydlených lokalitách (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XLII 2017). Zkrátka Daeš v prvním období naplňoval znaky aktéra, který se spíše chová jako *roving bandit*. Druhé období přece jen představuje posun, Daeš ovládá konkrétní državy a zdržuje se v nich už trvale. Posouvá se tak svým chováním k aktéru typu *stationary bandit*. Hustotu výskytu můžeme definovat jako ‚rozmístění pouze v některých oblastech‘ (Respondent č. V 2017; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XLII 2017).

Třetí období je vrcholem intenzity teritoriální přítomnosti a představovalo ‚celoplošné nerovnoměrné rozmístění‘ (Respondent č. V 2017; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Daeš se

³⁸⁷ Tj. prakticky stejně, jako činí populace Jordánska a Libanonu dohromady.

³⁸⁸ Pro první poměr se počítá se 100 000 bojovníky Daeše, pro druhý s 50 000.

³⁸⁹ V prosinci 2017 již Daeš prakticky nedisponuje žádnou kontrolou nad populací, jelikož neovládá žádná lidská sídla.

dokonce reálně blížil nejvyšší páté úrovni hustoty – přece jen však nebyl trvale teritoriálně přítomen v neobydlených (pouštních) oblastech;³⁹⁰ avšak ve svém „*souostroví zahrnujícím izolovaná populační centra a klikatící se pouštní obchodní cesty [a] přehradý a kanály na řekách Tigrisu a Eufratu*“ (Ahram 2017: 356)³⁹¹ byl rozmístěn celoplošně a trvale (srovnej Institute for the Study of War 2016). Čtvrté období vykazuje stejnou hladinu hodnoty hustoty rozmístění jako období předchozí; je to dáno tím, že sice se zmenšovalo území, které Daeš kontroloval, avšak model vztahu organizace k teritoriu se neměnil (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a).³⁹²

Počet strategických bodů/zařízení a relevantních lidských sídel s ozbrojenou přítomností příslušníků Daeše byl v prvním období zanedbatelný, přesné údaje nejsou k dispozici (Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Vzhledem k typu působení Daeše, kdy trvale nekontroloval určitý úsek území a spíše se v něm pouze přemísťoval, muselo jít pouze o dočasnou přítomnost v těchto bodech/sídlech a i vzhledem k počtu bojovníků se mohlo vždy jednat o řád jednotek. O řád jednotek šlo i v druhém období (viz Al-Tamimi 2014: 6–9), kdy Daeš již byl setrvale přítomen v konkrétních lokacích (viz výše), jejich počet však zůstával poměrně nízký (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a).

Od třetího období již jsou k dispozici přesnější hodnoty. Daeši se podařilo obsadit a ovládnout více než 130 strategických bodů a relevantních sídel. Vedle velkých měst³⁹³ to byla (v Sýrii) skladiště zbraní v Mahínu a Ajjáší, dělostřelecká základna v Hasace, divizní armádní základna v Rakce, vojenská letecká základna v Tabce, ropné přečerpávací stanice T2 a T3 a na ně navazující ropovody, těžební plynové pole Shaer, celkem sedm ropných těžebních polí³⁹⁴ a dvě přehradý na řece Eufratu;³⁹⁵ v Iráku Daeš dobyl vojenskou základnu Kisik, vojenskou leteckou základnu v Samaře, továrnu na výrobu chemických zbraní v Muthanně, ropnou rafinerii v Badži, ropnou přečerpávací stanicí T1 s navazujícím ropovodem, tři ropná těžební pole,³⁹⁶ fosfátový důl v Akašatu a mosulskou přehradu na Tigrisu (Almukhtar et al. 2017; srovnej Barrett 2014: 47). V rámci teritoria pochopitelně kontroloval silniční a energetické infrastruktury, které fungovaly jako „*vnitřní*

³⁹⁰ Ty předtím neovládal ani irácký stát.

³⁹¹ Charakteristickým rysem moci Daeše je její dromokratický aspekt.

³⁹² V prosinci 2017 to už však neplatí – Daeš je rozmístěn způsobem podobným prvním období, ještě spíše se jedná o absenci rozmístění (vyskytuje se již jen v neobydlených oblastech).

³⁹³ Cca 65 velkých měst v Sýrii a cca 40 v Iráku.

³⁹⁴ Al-Omar, al-Shoula, al-Tanak, al-Ward, al-Taim, Deiro a Kabiba.

³⁹⁵ Kontrola přehradý znamená i kontrolu vodní elektrárny.

³⁹⁶ Ajeel, Alas a Qayyara.

komunikační spojnice, jenž jsou nezbytné pro zabezpečení velení, řízení a podporu bojových činností“ (Lewis 2014: 20). Daeš totiž jednoznačně „identifikoval ropu (a plyn) jako zásadní nástroj pro přežití povstání, a co je daleko důležitější, také jako nástroj financování ambicí IS na vytvoření a rozšíření chalífátu“ (Tichý 2016a). Je tedy více než markantní, že Daeš ve třetím období ovládl populaci a strategickou infrastrukturu. Počet kontrolovaných bodů/sídel tak byl skutečně velmi vysoký (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXVIII 2017a).

Ve čtvrtém období se karta obrací a Daeš ztrácí. Do března 2017 Daeš přichází o cca 115 důležitých lidských sídel a strategických bodů a zůstalo mu tak v držení jen cca 15 významnějších posesí (Almukhtar et al. 2017).³⁹⁷ v této vazbě respondenti hodnotí množství strategických míst jako nulové (Respondent č. XLII 2017) a množství sídel jako zanedbatelné (Respondent č. XV 2017b).

V záležitosti přerušení logistických toků zajišťovaných Irákem, resp. Sýrií, nebyl Daeš schopen v prvním období zásadním způsobem logistické procesy ovlivnit. To bylo způsobeno třemi faktory. Za prvé pochopitelně limitovaným silovým potenciálem organizace, za druhé vcelku omezenými toky statků do oblastí výskytu³⁹⁸ a za třetí Daeš, který své mocenské zasazení v teritoriu a získání loajality populace stavěl na narativu ochrany sunnitů před utlačovateli,³⁹⁹ by přerušením toků statků situaci obyvatelstva v okamžiku, kdy sám statky nedokázal (zatím) poskytovat, dále zhoršil. Současně to znamenalo, že tím, že Daeš nedokázal v této době ovládnout infrastrukturu, neznemožnil akceschopnost armádních jednotek; v oblastech gubernorátu Anbár, případně v oblasti Rakky vládní vojska neoperovala sice příliš intenzivně, leč pokud se rozhodla na tomto území provést zásah (proti Daeši), jednotky mohly využívat silnice, zdroje energie (pohonné hmoty, elektřinu) apod. Jinak řečeno, Daeš nedokázal přerušit toky tak, aby omezil/eliminovat činnost regulérního držitele moci (mezinárodně-právní dimenze suverenity), pokud ten ji chtěl provést. Počet přerušení lze tedy označit za nulový (Respondent č. V 2017; Respondent č. XXV 2017).

V druhém období Daeš schopnost přerušení posiluje, a to ani ne tak v dimenzi celkového přerušení toků jako takového, ale především v dimenzi komplikace vstupu vládních jednotek do

³⁹⁷ V zásadě se jednalo již jen o lidská sídla, o kritickou a strategickou infrastrukturu Daeš přišel. V prosinci 2017 již nekontroluje ani žádná sídla (v Iráku je zcela bez kontroly populace, v Sýrii mu zbývá malá část v rurální oblasti gubernorátu Derezor při irácké hranici).

³⁹⁸ Jak Asadova vláda v Damašku, tak Málíkiho vláda v Bagdádu neupřednostnili transfery do sunnity obývaných oblastí, v nichž se Daeš profiloval.

³⁹⁹ Tj. primárně před iráckou a syrskou vládou apostatů a šiitů. Jak v této souvislosti uvedl jeden z respondentů: „Za Saddáma voda tekla, za Málíkiho ne“ (Respondent č. XVII 2017).

oblastí pod kontrolou Daeše. Organizace v této době začíná vytvářet územní državy s de facto suverenitou (viz níže). Zkrátka, armádní jednotky již nemohly samy jen o své vlastní vůli do Daešem obsazených oblastí vstoupit, protože přístupové cesty na vstupu do ní a energetickou infrastrukturu se Daeš snažil ovládat a armáda ztratila v tomto ohledu výsadní postavení. Takové lokace ale dosud oproti následujícímu období nebyly příliš početné a ani schopnost znemožnit vstup, resp. využívat energetický potenciál, nebyla absolutní. Respondenti proto počet přerušení označují ještě za „poměrně nízký“, v řádu jednotek (Respondent č. XXXVIII 2017a; Respondent č. XLII 2017).

Třetí období znamená kvantitativní i kvalitativní nárůst. Počet přerušení byl velmi vysoký, neboť Daeš uvnitř teritoria kontroloval dopravní cesty (silnice, řeky), aby je proti němu nemohly využívat zneprátení aktéři a aby je naopak on sám mohl využívat pro své vojenské i ekonomické účely, a produktovody k zásobovacím⁴⁰⁰ i „obchodním“⁴⁰¹ účelům. To znamená, že Daeš ke strategické infrastruktuře (obzvláště k produktovodům) přistupoval v dichotomické perspektivě: Na jednu stranu se jí snažil fyzicky ovládnout kvůli vlastním ekonomickým motivacím (viz výše) a na stranu druhou ji destruoval, aby poškodil jejich vlastníka, tedy nepřátelský stát (Tichý – Odintsov 2016: 5). V tomto třetím období bylo zaznamenáno dohromady 56 ataků Daeše na produktovody (Tichý – Eichler 2018: 466). Tím, že Daeš infrastrukturu kontroloval uvnitř svého území, tak znemožnil její využívání externími aktéry. Na druhou stranu ty toky zvenčí, které byly pro něho (a pro populaci) výhodné, nechával proudit.⁴⁰² Lze to tedy hodnotit tak, že přerušení toků Daešem bylo na sofistikované a početně „velmi vysoké“ úrovni (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXI 2017c).

Čtvrté období znamenalo jen mírný pokles počtu přerušení toků. Podobně jako u kritéria hustoty rozmístění tomu tak bylo proto, že Daeš sice přicházel o velikost kontrolovaného území, avšak na těch, která stále ovládal, byl schopen nadále zamezovat přístup externích aktérů k infrastruktuře. Jeho schopnost ale přece jen nebyla tak absolutní jako ve třetím období – vojenský

⁴⁰⁰ „[P]řišel Daeš a voda zase začala téct“ (Respondent č. XVII 2017).

⁴⁰¹ Přeprava ropy do rafinérií (ty bývaly zřizovány i v okolí ropných vrtů). Ropu Daeš svým „obchodním partnerům“ však dopravoval ve většině případů automobilovými cisternami (viz Gordon 2015; Damgé 2015; Bezat 2015).

⁴⁰² Takovým typickým nepřerušným proudem zvenčí byly výplaty a mzdy posílané iráckou centrální bankou „iráckým státním zaměstnancům“ (Taylor 2015); ti se v praxi nacházeli na území Daeše, a nikoli Iráku, tzn. pracovali pro Daeš, který je nemusel platit, a naopak nepracovali pro Irák, který je platil (v širší rovině chápání samozřejmě nadále pracovali pro irácké státní příslušníky).

tlak jeho protivníků postupně jeho vysokou kapacitu využívat logistické toky pouze ve svůj prospěch začal narušovat.⁴⁰³ Počet ataků na produktovody přesáhl dvacítku (Tichý – Eichler 2018: 466). Hodnota kritéria se tudíž pohybovala na hladině „poměrně vysoká“ (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a).⁴⁰⁴

Kritérium ozbrojené aktivity nevykazuje žádné výrazné změny. Bojovníci Daeše byli aktivní po všechna období v noci i ve dne (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017).

Posledním kritériem fenoménu penetrace je ekonomicko-geomorfologická hodnota teritoria. Na území, které Daeš v Iráku i Sýrie obsadil a které je utvářeno buď nížinnými pouštními reliéfy, nebo říčními nížinami, tuto hodnotu představují hlavně dva prvky: těžba ropy a zemního plynu⁴⁰⁵ a zemědělství⁴⁰⁶ (Organisation des Nations unies pour l'alimentation et l'agriculture 2017a, 2017b; Food and Agriculture Organization of the United Nations 2016; United States Geological Survey 2017). První období znamenalo pro Daeš v zásadě bezvýznamnou hodnotu teritoria (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a), a to především proto, že organizace nedisponovala přístupem ke zdrojům (či k výnosům z nich), které se na území jejího pohybu nalézaly. A pak rovněž také nepůsobila dominantně v oblastech s nejvyšší ekonomicko-geomorfologickou hodnotou – byla rozptýlena spíše buď v hustě osídlených lokalitách, nebo se naopak zdržovala skryta v ústraní. Navíc její modus operandi v té době ještě ani prvoplánově nepočítal s výnosy teritoriálního vládnutí.

Druhé období znamená mírný posun na úroveň „poměrně nízká“ hodnoty území (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a), neboť Daeš se sice začal teritoriálně zakotvovat, ale jeho državy byly dosud nevýznamné jak co do rozsahu, tak co do vytěžování. Dílčí posese v guvernorate Anbár a provincii Rakka totiž znamenaly potenciální přístup pouze k omezeným ložiskům ropy.⁴⁰⁷ Avšak v následující třetí období došlo k prudkému nárůstu hodnoty teritoria. Daeš kontroloval 10 % produkce ropy v Iráku a 60–80 % produkce v Sýrii, což představovalo denní produkci 60 000, resp. 70 000 – 90 000 barelů (Tichý 2016b: 47, 51) a 40 % irácké a syrské orné půdy (Hybášková 2015; srovnej Barrett 2014: 36).⁴⁰⁸ Není divu, že

⁴⁰³ Nejpřesvědčivějším dokladem této skutečnosti budiž samotný fakt ztrát území, která Daeš nedokázal před svými nepřáteli ubránit a která v tomto období rychlým tempem ztrácel.

⁴⁰⁴ V prosinci 2017, kdy je Daeš v zásadě bez reálně kontrolovaného území, je schopnost přerušení nulová.

⁴⁰⁵ Realizovaná v pouštních i říčních oblastech.

⁴⁰⁶ Provozované v říčních oblastech a přiléhajícím k nížinnému zavlažovanému okolí.

⁴⁰⁷ Vrty u Fallúdze a v okolí Rakky patří v Iráku, resp. Sýrii k méně výtěžným ropným studnám (viz Calzoni 2015b).

⁴⁰⁸ Jedná se o 40 % součtu penz syrské a irácké půdy.

odborníci v takové situaci definují hodnotu Daešem ovládaného teritoria jako „velmi vysoká“ (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXVIII 2017a; Respondent č. XLII 2017).

Ve čtvrtém období hodnota klesá. Daeš postupně ztrácí pozice v gubernorátech Ninive a Saladdín, jež jsou nejbohatší na ropu, a zůstávají mu naleziště pouze v okolí Derezoru. Přichází taktéž o ornou půdu. Kompletně ji ztrácí v povodí Tigrisu a částečně i v povodí Eufratu – udržuje si kontrolu jen nad středním tokem vymezeným městy Derezor – Búkámál – Káim – Ráva – Hadítha. Hodnota teritoria Daeše se tak znovu ocitá na úrovni „poměrně nízká“ (Respondent č. V 2017; Respondent č. XV 2017b).⁴⁰⁹

Co se týká kritérií fenoménu suverenity, pak mocenský monopol Daeše v prvním období byl v zásadě bezvýznamný (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Organizace byla příliš slabá na to, aby dokázala ovládnout společenské procesy, ať už koercivně, nebo konsenzuálně. Lokální sunnitské kmeny jako celek nepřijaly brutální chování Daeše s jeho aplikací šaría a po krátké době se proti jeho teritoriální přítomnosti obrátily (Hadra 2015: 46; Dinçer – Topal 2014: 59). Daeš se ve svých začátcích nedokázal vyvarovat podobné chyby, jakou učinila také AQMI: snažil se kontrolovat procesy ve společnosti způsobem, který byl v rozporu s jejími očekáváními, představami a požadavky. To znamená, že Daeš v tomto období prohrál svůj monopol vlastními chybami, jelikož společnost byla připravena ho akceptovat jako aktéra ukončujícího bezpečnostní vakuum. Avšak zarputilé uplatňování šaría bylo nakonec politickou chybou, protože sunnitské kmeny daly přednost bezpečnostní nejistotě před společenskou transformací. Na území s pohybem Daeše začaly dále pronikat americké protipovstalecké jednotky, které jakýkoliv náznak vzniku monopolního postavení organizace devalvovaly (McCants – Zelin 2016). A nesmíme ani zapomenout na v té době ještě existující podřízení organizace centrálnímu vedení al-Káidy, které monopolní pozici Daeše také vylučovalo (Hadra 2015: 46–47).

Ve druhém období Daeš monopol posiluje, avšak ten byl stále ještě slabý (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Organizace se přece jen začala postupně jak v Iráku, tak hlavně v Sýrii mocensky prosazovat na úkor konkurenčních skupin. To se především týká Fronty an-Nusrá, se kterou zpočátku Daeš kooperoval (tj. sdílel s ní mocenskou autoritu), aby se s ní posléze otevřeně konfrontoval (tj. soupeřil s ní o mocenskou autoritu). Další ze skupin (týká se to např. milice Asa'ib Ahl al-Hak) projevovaly Daeši loajalitu (přiznání stavu subordinace), aby posléze Daeši loajalitu upřely (odmítnutí stavu subordinace) (Al-

⁴⁰⁹ V prosinci 2017 již Daeš nedisponuje žádným ropným bohatstvím ani zemědělsky využitelnou půdou.

Tamimi 2014: 7). Daeš tedy neměl silný mocenský monopol a Ajmenn Al-Tamímí popisuje příhodně tento stav těmito slovy: „[V]ládnutí ISIS spočívalo ve vytváření koalic s jinými skupinami. Ve výsledku ISIS schází schopnost vyloučit soupeře z většiny lokalit, v nichž je přítomen. ISIS sdílí moc s dalšími povstaleckými frakcemi“ (tamtéž: 9).

Třetí období představovalo postupný posun v posilování monopolu až do hladiny „silný“ (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). V počátcích ještě Daeš v Iráku i v Sýrii sváděl boje v rámci otevřeného konfliktu s konkurenčními, či přímo nepřátelskými nestátními uskupeními (Gulmohamad 2014: 3–6; Bradol 2015: 9),⁴¹⁰ avšak organizaci se podařilo vliv těchto skupin když ne přímo eliminovat, tak usměrnit a tím i získat dominantní postavení mezi aktéry. Daeš tak učinil s pomocí obratné (koercivní) diplomacie, když přiměl k přísaze věrnosti chalífovi Abú Bakrovi al-Bagdádímu al-Karácímu al-Husajnímu buď celou konkrétní nestátní organizaci, nebo většinu jejích členů, kteří pak přešli pod křídla Daeše. Tak tomu bylo v případě Fronty al-Nusrá, kdy k Daeši přešlo cca 65 % jejích bojovníků (Anjarini 2014).⁴¹¹ Systematické odzbrojení místních komunit (Hassan – McCants 2016) a absence protipovstaleckých opatření ze strany státních aktérů mocenskou pozici Daeše už jenom posilovaly. Druhá polovina roku 2014 a první polovina roku 2015 proto představují období nejen nejvyššího dosaženého mocenského monopolu, ale údobí největšího rozmachu teritoriálního vládnutí Daeše obecně.

Ve čtvrtém období mocenský monopol setrvává na druhé nejvyšší hodnotě (Respondent č. V 2017; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Důvod je zřejmý. V tomto posledním období je totiž Daeš vystaven skutečně vysokému tlaku zvenčí, ať ze strany mezinárodní koalice, samostatně jednajících státních aktérů, nebo (a to především) legitimních státních aktérů, kteří byli ze svého území Daešem vytěsněni, tj. Iráku a Sýrie, ale také např. (nestátními) kurdskými jednotkami,⁴¹² a postupně je z vnějších částí svého území vypuzován. Uvnitř svého teritoria ale zůstal silný. Dokázal zde nadále silově eliminovat/usměrňovat své případné pretendenty, ale hlavně plně ovládal obyvatelstvo (Novinky 2016c, 2016d; Hawramy – Graham-Harrison 2016a, 2016b). Z tohoto důvodu na

⁴¹⁰ Gulmohamad(ová) (2014) přináší přehled těchto uskupení, byť nikoliv zcela vyčerpávající.

⁴¹¹ Anjarini (2014) rovněž uvádí další organizace, kterých se „transfer“ týkal.

⁴¹² Pohled koherentní s legalistickou perspektivou konceptu suverenity v mezinárodních vztazích. V případě empiričtěji chápaného přístupu k suverenitě a jejímu nabytí (pozbytí) je toto tvrzení pochopitelně mnohem nejednoznačnější (viz Walt 2015).

svém území stále disponoval silným mocenským monopolem.⁴¹³ Rok 2016 a dále je možné charakterizovat jako destrukci mocenské teritoriální struktury vládnutí Daeše – periferie čím dál tím rychleji odumírají, jádro (Mosul, Rakka) za každou cenu vzdoruje.⁴¹⁴

Další dvě kritéria fenoménu suverenity se do značné míry odvíjejí od skutečností, které byly pojednány u kritéria předchozího. V otázce schopnosti kontrolovat pohyb jiných aktérů přes limity svého kontrolovaného teritoria Daeš v prvním období vykazoval hodnotu na úrovni bezvýznamnosti (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Na území, kde Daeš pobýval, se volně pohybovaly kmenové milice, do teritoria mohly vstupovat irácké bezpečnostní jednotky i jiné ozbrojené nestátní skupiny. Ukázkovým vrcholem nízké kapacity organizace kontrolovat pohyb byl vstup americké armády do provincie Anbár v roce 2007 (Hadra 2015: 46; McCants – Zelin 2016). Druhé období charakterizované permanentním konfliktem mezi Daešem a početnými skupinami VNSA (především v severovýchodní Sýrii) znamenalo jen drobný posun na hladinu slabé schopnosti kontroly pohybu jiných aktérů (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Prakticky je tento posun vyjádřením empirické kapacity Daeše budovat kontrolní stanoviště na přístupových cestách do jím kontrolovaných teritorií (Bradol 2015: 5). To v zásadě znamenalo, že Daeš dokázal regulovat a monitorovat běžný provoz přes limity svého území, avšak v případě bojové operace nepřátelského aktéra takovéto v zásadě pouze evidenční zabezpečení linie bylo pochopitelně nedostatečné.

Třetí období je obdobím úplné schopnosti Daeše kontrolovat linie (Respondent č. XXXVIII 2017a). Je tomu tak i proto, že limity území Daeše byly zároveň bez nadsázky frontovými liniemi (YouTube 2014a). Průnik vnějšího aktéra na teritorium Daeše obnášel proražení těchto linií. V letech 2014 a 2015 se tak ale nedělo – naopak to byl Daeš, kdo tyto své limity – frontové linie – posouval a rozšiřoval tak své území.⁴¹⁵ Současně Daeš samozřejmě dokázal kontrolovat běžný regulérní provoz (např. transport ropy cisternami apod.) (Hawramy – Harding 2014; Calzoni – Goldkorn 2015). Hraniční linie byly neprostupné i pro obyvatelstvo – to, pokud chtělo

⁴¹³ V prosinci 2017 vzhledem ke značné redukci rozsahu kontrolovaného území je mocenský monopol Daeše zcela zanedbatelný.

⁴¹⁴ Mosul byl osvobozen z nadvlády Daeše až v červenci 2017, Rakka až v říjnu 2017.

⁴¹⁵ Jak někteří autoři uvádějí, hranice (limita) území Daeše byla velmi proměnlivá ve smyslu časté změny jejího průběhu. To je skutečně pravda, avšak nic to nemění na tvrzení, že Daeš tyto linie pevně kontroloval. Linie se sice často měnily, protože Daeš v tomto období permanentně expandoval, avšak byly Daešem důsledně kontrolovány. Viz Rey (2015: 8) a Rosiny (2015: 101). (Rey hovoří také o neustávajících mikrolokálních pohybech všech zainteresovaných VNSA, což jasný průběh limity rozostřovalo. To však platí spíše pro druhé období v Sýrii, než pro léta vrcholné moci Daeše.)

z chalífátu uprchnout, se muselo obrátit na pašeráky, kteří se této specializované aktivitě věnovali a za tučnou úplatu dokázali „klienty“ z chalífátu propašovat, nejčastěji do Turecka (Sullivan 2015a; Paraszczyk 2015). Posledním obdobím je poznamenáno borcením těchto linií. Daeš brání limity svého území s nejvyšším úsilím doslova do posledního muže, nicméně s přibývajícím časem je už ubránit nedokáže (Cooper 2017a). Jeho kapacita kontroly je tak v tomto ohledu slabá (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXXIII 2017).

U kritéria schopnosti vyloučit jiné aktéry z rozhodovacího procesu zjišťujeme, že v prvním období Daeš nedokázal příliš účinně toto kritérium naplnit. Jeho kapacita byla v tomto ohledu prakticky bezvýznamná (Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a; Respondent č. XLII 2017). Na lokální úrovni byl sice schopen prosadit svá rozhodnutí na úkor jiných aktérů (Al-Tamimi 2014: 10–11), když např. v Ramadí v guvernorate Anbár dokázal eliminovat rozhodnutí místní Provinční rady, avšak kmenoví vůdci si nadále udrželi svoji rozhodovací autonomii (Hadra 2015: 46; McCants – Zelin 2016). A tak tomu bylo i v případě aktérů vnějších. Daeš chtěl nepochybně udržet v guvernorate své teritoriální i mocenské postavení a dále ho posilovat, z rozhodnutí protipovstaleckých aktérů (irácká a americká vláda) byl ale v roce 2007 z Anbáru vypuzen. To tedy znamená, že ty aktéry, jejichž aktivity měly pro Daeš strategicky existenciální dopad, z rozhodovacího (byť nepřímého) procesu vyloučit nedokázal.

Ve druhém období se schopnost kontroly přece jen posunula na hladinu „slabá“ (Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Daeš dokázal eliminovat ze svého rozhodovacího procesu slabší aktéry, jako je obecně populace, avšak s vyloučením alespoň trochu organizovaných skupin svádí ne vždy úspěšný zápas. Jde především o jednotlivé VNŠA angažující se v severní Sýrii (Caris – Reynolds: 11) a i o tzv. Islámský soud, který tamtéž sdružoval islamistické skupiny a pro Daeš představoval největšího konkurenta v rozhodovacím procesu (Bradol 2015: 4–5).

Třetí období představuje nejsilnější období Daeše, pokud jde o vyloučení jiných aktérů z rozhodovacího procesu. Daeš byl na svých teritoriích dominující silou, jejíž rozhodnutí nedokázal žádný jiný aktér relevantním způsobem ovlivnit či zvrátit. Organizace disponovala absolutním monopolem na *decision-making*, aktéry nalézající se na jeho území do rozhodovacího procesu nepřipouštěla, vnější aktéry ignorovala (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXI 2017c). V prvním případě se jednalo o naprosté vyloučení obyvatel z politické a veřejné participace (viz níže),⁴¹⁶ o vytvoření komplexu aliancí

⁴¹⁶ Existovala však výjimka, kdy Daeš utilitárně umožňoval místní správu vykonávanou obyvatelstvem ve strategicky nevýznamných záležitostech, čímž „šetřil“ své exekutivní kapacity (Weiss – Hassan 2015: 237).

s lokálními tribálními vedoucími strukturami v logice „rozděl a panuj“, přičemž ale klíčové pravomoci byly pevně v rukou Daeše (Weiss – Hassan 2015: 217; Stern – Berger 2015: 57; Barrett 2014: 8), a o začlenění jiných (spřízněných) VNŠA do vojenské struktury organizace, opět s podmínkou podřízenosti v rozhodování (Weiss – Hassan 2015: 241). V druhém případě nebyly mezinárodní společnosti ani světové a regionální mocnosti Daeši schopny vnutit svoji vůli. Vyjednávání nepřicházelo ani pro jednu stranu v úvahu⁴¹⁷ a vnější svět se pak uchýlil k protipovstalecké operaci jako k nástroji eliminace mocenského postavení Daeše, tedy i jeho autonomie rozhodovacího procesu, který byl součástí jeho mocenských kapacit.

Ve čtvrtém období byla v případě vnitřních aktérů kapacita Daeše nadále absolutní,⁴¹⁸ aktérům neumožňoval jakýmkoliv způsobem ovlivňovat svá rozhodnutí. Naopak v případě aktérů vnějších Daeš významně ztrácel a musel zohledňovat ve svém rozhodování jejich postoje.⁴¹⁹ Schopnost vyloučení se tak v tomto období nalézá v průsečíku na úrovni „poměrně silná“ (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXVIII 2017a).

Poslední kritérium – akceptovatelnost existence Daeše za strany mezinárodního společenství – vyznívá pro organizaci po všechna čtyři sledovaná období jednoznačně negativně. Státy dlouhodobě považují Daeš za subjekt absolutně neakceptovatelný, který nezasluhuje nic jiného než naprosté zničení (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Tento postoj dokládá i trvalé zařazení organizace na seznam „zahraničních teroristických skupin“ Úřadu pro boj proti terorismu a násilnému extremismu⁴²⁰ (U.S. Department of State 2017), který spadá pod ministerstvo zahraničí Spojených států.

Daeš penetroval primárně sunnitská území (Respondent č. XXXVIII 2017b) s argumentem, který je hodnocen kritériem objemu fyzické bezpečnosti před vnitřními i vnějšími hrozbami poskytované lokální populaci. Jedná se o první kritérium fenoménu státnosti. Daeš tvrdil, že jeho územní průnik umožní ochránit sunnitskou populaci před šíitským útlakem, kterému byla vystavena (Respondent č. VI 2017; Respondent č. VII 2017; Respondent č. XXI 2017c; Respondent č. XLV 2017; Dinçer – Topal 2014: 52; Khouri 2017: 32).⁴²¹ v prvním období ale toto

⁴¹⁷ V duchu vzájemného neochvějného přesvědčení, že s teroristy, resp. bezvěrci, se nejedná, ale bojuje.

⁴¹⁸ Viz např. krutě potlačený pokus zabránit Daeši v realizaci sebevražedné obrany Mosulu, který iniciovali jeho vlastní stoupenci v říjnu 2016 (viz Novinky 2016d).

⁴¹⁹ V roce 2016 dosahuje protipovstalecká aktivita vnějších aktérů proti Daeši svého vrcholu (na kterém zůstane až do roku 2017).

⁴²⁰ *Bureau of Counterterrorism and Countering Violent Extremism.*

⁴²¹ Debatě o religiózních vs. čistě mocenských motivech jednání Daeše (VNŠA) bude věnován prostor v závěrečné části této statě.

kritérium vykazovalo zcela zanedbatelnou výši hodnot (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017). Jak bylo uvedeno výše, vliv Daeše v konkrétních lokalitách byl časově limitovaný a většinou nepřímý. Daeš proto nedokázal dlouhodobě bezpečnostní nestabilitu sunnitů řešit (McCants – Zelin 2016), míra uzurpace ze strany šíitské centrální vlády v Bagdádu se nezměnila (Respondent č. VII 2017). A když už určitou oblast ovládli, nahradili šíitský útlak salafijským (Weiss – Hassan 2015: 90),⁴²² politickým (Saltman – Winter 2014: 20)⁴²³ a kriminálním (Lister 2014b: 9; Allam 2014).⁴²⁴

Druhé období představovalo slabý růst hodnoty kritéria na hladinu „nízká“ (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017). Tento nárůst byl odrazem postupného fixnějšího teritoriálního zakotvení organizace – zpřetrhání vlivu Bagdádu/Damašku a jiných VNŠA na území pod kontrolou Daeše a počátku ustavování struktury vládnutí (viz níže). Na teritoriích Daeše došlo k eliminaci násilí, kterého se na obyvatelstvu dopouštěly vládní i nevládní jednotky, a tím i k celkovému zlepšení bezpečnostní situace; přetrvával však banditismus, který Daeš provozoval – bral bohatým, aby mohl dávat chudým a tím si získal popularitu mas (Bradol 2015: 6–7). Bezpečnost byla posílena i schopností Daeše rozsuzovat spory mezi kmeny, kdy místní již „*nemuseli brát spravedlnost do vlastních rukou*“ (Weiss – Hassan 2015: 217; Hassan – McCants 2016).

Třetí období představuje vysokou hladinu naplnění kritéria (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Protože bezpečnostní hrozba zvenčí nebyla akutní (viz výše), Daeš poskytoval především bezpečnost vnitřní. Ustavil policejní jednotky, které dokázaly výrazným způsobem snížit bezpečnostní nejistotu na daných územích hlavně snížením obecné kriminality (Alexander – Alexander 2015: 153; Ahram 2017: 356; Weiss – Hassan 2015: 241). Daeš zajistil bezpečnost v urbánních centrech i na cestách napříč svým územím a dokázal také vyřešit spory a křivdy mezi obyvateli, které irácký režim nedokázal (nechtěl) léta vyřešit (Weiss – Hassan 2015: 232, 234, 236; Arango 2015). Ustavil soudy, které postupovaly rychle a účinně při řešení sporů na základě práva šaría (Al-Tamimi 2014: 10–11; Nail 2014). Míra poskytování bezpečnosti byla tedy skutečně dosti vysoká, jelikož Daeš „*přinesl konec bezprávi a nejistoty, která byla běžná, když jen IS sdílel administraci s ostatními rebelskými skupinami*“ (Nail 2014). Absolutnímu hodnocení období nicméně brání faktor exkluzivity, tedy že se

⁴²² Osoby nesouhlasící s doktrínou, kterou Daeš šířil, byly vražděny, či minimálně společensky a majetkově perzekvovány.

⁴²³ Daeš likvidoval osoby spojené s operací vedenou Američany operací proti sunnitskému povstání.

⁴²⁴ Daeš velice často unášel osoby pro výkupné a požadoval výpalné „za ochranu“.

poskytování bezpečnosti týkalo jen těch osob, které byly sunnitského vyznání a respektovaly radikální salafíju. Ostatní osoby byly vypuzeny,⁴²⁵ často byly masově zabíjeny a jejich majetky uloupeny. Mezi oběti perzekucí patřili ponejvíce obecně ženy, šíité, křesťané a Jezidové. Prakticky se jednalo o etnoreligiózní čistku. Daeš vlastně jen nahradil jeden způsob útlaku druhým (Amnesty International 2014: 4, 24; Barrett 2014: 42; Vítková 2015; Ihned 2015).

Čtvrté období bylo značně chaotické v záležitosti poskytování bezpečnosti obyvatelstvu. Daeš ji v každém případě nedokázal zajistit ve vnější dimenzi, když na jeho území pronikali jiní aktéři v rámci prováděných protipovstaleckých operací (viz McCants – Mecham 2016).⁴²⁶ a v dimenzi vnitřní došlo také ke značné degradaci. Aby utužil respekt ke své chřadnoucí síle, Daeš zatýkal a trestal zcela nahodile a bez jakéhokoliv vyšetřování (Novinky 2016c). Takový postup nemá skutečně s poskytováním bezpečnosti příliš společného a hodnota kritéria tak klesá na nízkou úroveň (Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a).

Otázku ochrany vlastnických vztahů a majetkových práv není úplně snadné zodpovědět, neboť ani většina dotázaných odborníků se jednoznačně nevyjádřila. Bude tedy třeba postupovat v logice předchozího kritéria a na základě omezeně dostupných informací. Z literatury věnující se vládnutí Daeše nicméně implicitně plyne, že proti soukromému vlastnictví organizace programově nevystupovala. Z této perspektivy můžeme tedy spíše sledovat, zda se dopouštěla nikoli systémového útoku na majetek obyvatelstva a podnikatelských subjektů, jako spíše, zda se nedopouštěla ad hoc výpadů proti soukromému vlastnictví určitých jednotlivců, či určitých etnoreligiózních skupin. Pro první dvě období bude platit, že míra ochrany byla zanedbatelná (Respondent č. XXXIII 2017). Daeš buď vůbec neměl ve svých rukou dostatečně silnou teritoriální vládu, nebo byl teprve na úplném začátku vytváření pokročilejší sofistickované územní organizační struktury a institucí (viz níže), jejichž prostřednictvím by mohl společenské vztahy relevantně regulovat.

Třetí období přineslo patrně již relativně vysokou míru ochrany (Respondent č. XXXIII 2017), má-li se na mysli desetimilionová populace jako celek. Byl-li kdokoliv a) loajálním občanem-sunnitou a b) nevlastnil-li majetek, který Daeš označil jako strategický, nemusel se o své jmění obávat.⁴²⁷ Toto konstatování vyplývá z literatury, která se v negativním vymezení zmiňuje

⁴²⁵ Z území Daeše uprchlo celkem na 830 000 osob.

⁴²⁶ Ponechme stranou, že obyvatelstvo v průběhu roku 2016 a 2017 již vnímalo průnik těchto aktérů (s výjimkou průniku šíitských milicí do sunnitských oblastí) spíše jako vlastní osvobození od brutality Daeše (viz Bradol 2015: 5).

⁴²⁷ Ba naopak, v předchozích režimech hrozilo vlastníku oloupení prakticky nepřetržitě, kdežto Daeš kriminalitu významně snížil a dokázal trestné činy i promptně trestat. Jejich přehled přináší v jednom ze svých vydání časopis *Foreign Affairs* (March – Revkin 2015).

právě o dvou výše uvedených klauzulích. V prvním případě uvádí, že organizace „*si přivlastňovala majetek, který se nalézal v celých čtvrtích, pokud byly obývány šíity, křesťany, Jezídy, příznivci vlády [v Bagdádu nebo Damašku] nebo kýmkoliv, o kom Islámský stát rozhodl, že je nepřítel*“ (Barrett 2014: 46). Do této skupiny spadá i konfiskace státních aktiv a nesunnitských míst kultu, typicky křesťanských kostelů (Barthe et al. 2015; Hybášková 2014). A v druhém tvrdí, že Daeš se obzvláště koncentroval jednak na zemědělskou půdu a zemědělské farmy, které vyvlastňoval (March – Revkin 2015; Revkin 2016b: 20), jednak podřídil pod svoji pravomoc dodávky elektřiny, vody a plynu (Lister 2014b: 27–28). Přivlastňoval si také část produkce průmyslových podniků a infrastruktury telekomunikačních společností, případně požadoval podíl z výnosu⁴²⁸ (Barrett 2014: 46; Novinky 2015b). Lze tedy konstatovat, že většina společnosti si pravděpodobně mohla být jista konzervací a ochranou vlastnických vztahů, avšak ne zcela zanedbatelná menšina se ocitla v postavení právě opačném. Čtvrté období představující společenský chaos a rozvrat vlády Daeše pod tlakem postupujících armád s sebou přinesl také snížení míry ochrany majetkových práv v nejlepším případě na hodnotu „relativně nízká“ – Daeš již měl jen minimum sil být nadále garantem společenského řádu (Respondent č. XXXIII 2017). Naopak, Daeš jako organizace se sice plošně ke kriminálním praktikám neuchyloval, řadě obyvatel ale jeho bojovníci na ústupu např. vyplenili obydlí (The Japan Times 2016; Macháček 2017).

Daeš se snažil vystupovat jako aktér poskytující služby obyvatelstvu (Valensi 2015: 73). Proto se pokoušel s různou mírou úspěšnosti zapojovat do redistribuce bohatství a veřejných statků. Míra tohoto úspěchu však není zcela zřejmá. V prvním období byla podle údajů respondentů vlastně úplně nulová (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a) a ani literatura nedokládá, že by v letech 2006 až 2010 Daeš vykazoval v této oblasti nějaké aktivity (McCants – Zelin 2016). Druhé období se vyznačovalo prvotní snahou Daeše získávat si srdce a mysl populace poskytováním těch skutečně nejzákladnějších potřeb: bezpečí (viz výše) a potravy a paliva k přežití. Bradol v tomto období Daeš označuje jako „rytíře víry“ (Bradol 2015: 5)⁴²⁹, který chce pomoci svým bratrům a sestrám ve víře v jejich tíživé životní situaci. Daeš skutečně v této době nedosáhl výše než na „nakrmení a zahřátí mas“. Konkrétně v této věci činil dva kroky: a) kontroloval provoz obilných sil a pekáren a distribuoval topnou naftu; b) arbitrárně nastavil ceny chleba a topné nafty na takovou hladinu, aby si obyvatelstvo mohlo obě komodity kupovat a nemuselo si je opatřovat na černém trhu za astronomické ceny. V některých

⁴²⁸ Navíc, mimo systémové zdanění.

⁴²⁹ *Le chevalier de la foi*.

případech zavedl i přidělový systém (Al-Tamimi 2014: 8, 11; Bradol 2015: 6; Kasfir – Mampilly – McCants 2016; Robinson et al. 2017: 16). Hodnota kritéria se tak pohybuje na úrovni spíše nižší (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017).

Třetí období znamená sice mocný rozmach distribuce veřejných statků, zároveň s sebou ale také nese geografické disparity a počátek pozvolného úpadku jejich poskytování. Bradol tomuto období připisuje označení „líbánky“⁴³⁰ a „zklamání“⁴³¹ (Bradol 2015: 5). Vystihuje tak skutečnost, že jednak míra poskytování služeb byla silnější v místech s trvalou přítomností příslušníků Daeše než v lokalitách, kde trvale přítomni nebyli (Alexander – Alexander 2015: 153; Caris – Reynolds 2014: 14; Robinson et al. 2017: 182; Rey 2015: 9), jednak rozpor v datech o vyspělosti poskytování statků, který je patrný v pracích akademiků, jak přiznává např. Daniel L. Byman (Byman 2015a), nebo i ve vyjádření samotných očitých svědků, kteří byli (po osvobození příslušných území nebo s pomocí aplikace Skype) dotazováni žurnalisty (Sullivan 2015b; Al-Tamimi – McCants 2016).

Jak tvrdí Mara Revkin(ová), princip veřejné redistribuce statků byl součástí „společenské smlouvy“ mezi Daešem a obyvatelstvem: na spravedlnost, ochranu a služby má právo jen ten, kdo Daeši plně přizná loajalitu a bude přispívat (daněmi a vojenskou službou) na jeho chod (2016a). Obecně bylo poskytování statků rozděleno do dvou kategorií – administrace a muslimské služby. Pod administraci spadaly „islámská aktivní pomoc, instituce šarie, základní vzdělání, vymáhání práva (místní i náboženské), soudy, nábor a vztahy s kmeny“ a pod muslimské služby „humanitární pomoc, pekárny, voda a elektřina“ (Caris – Reynolds 2014: 14).⁴³² k dosud (od druhého období) poskytovaným statkům přibyly další služby a transfery. Daeš začal důsledně vybírat zakát (náboženskou daň z majetku a z příjmů) a vybrané prostředky začal poskytovat chudým. Otevíral vývařovny pro chudé, zaopatřoval sirotky (Alexander – Alexander 2015: 152; Lister 2014b: 28). Zaměstnancům (nikoliv bojovníkům) vyplácel „základní mzdu 50 amerických dolarů za měsíc, další 50 amerických dolarů za každou manželku, 35 amerických dolarů za každé dítě, 50 amerických dolarů za každou sexuální otrokyni, 35 amerických dolarů za každé dítě sexuální otrokyně, 50 amerických dolarů za každého rodiče a 35 amerických dolarů za každou další závislou osobu“ (The Guardian 2016). Obnovil dodávky nezávadné vody a elektrického proudu, opravoval kritickou infrastrukturu (Nail 2014; Lister 2014b: 28; Bherer 2015; Alexander – Alexander 2015: 152). Udržoval v chodu nemocniční a zdravotnická zařízení, která byla dostupná zdarma pro celou populaci; provozoval očkovací stanice (Lister 2014b: 28; Bherer 2015; Idnes 2015). Organizoval školství,

⁴³⁰ *La lune de miel.*

⁴³¹ *La déception.*

⁴³² Lister označuje tyto kategorie jako „obecní správu“ a „služby podpory“ (*aid-based services*) (2014b: 26).

podporoval výuku chlapců i dívek, byť výukové programy byly poplatné salafijské ideologii; fungovaly i univerzity (Lister 2014b: 28; Idnes 2015). Zajišťoval svoz komunálního odpadu (Alexander – Alexander 2015: 152; Sullivan 2015b), místní i dálkovou autobusovou dopravu⁴³³ (Dinçer – Topal 2014: 57; Lister 2014b: 28; Idnes 2015), poštovní služby (Lister 2014b: 28) a zásobování strategickými komoditami z vnějšího světa (Booth 2014).⁴³⁴ Daeš dokázal také dokonce zorganizovat tak specifické činnosti, jako je poskytování úvěrů na investiční a podnikatelské projekty nebo provoz úřadu na ochranu spotřebitelů před nekvalitními produkty a nehygienickými způsoby prodeje (Dinçer – Topal 2014: 57; Lister 2014b: 28). Daeš se tedy zjevně v poskytování veřejných statků přiblížil aktivitám, která jsou obvyklá u silných států. Jeho systém umožnil vykonávat správu sociálních agend, díky které skrze své disponibilní finanční prostředky (viz níže) umožnil funkční chod společnosti a uspokojování potřeb obyvatel (Lister 2014b: 28). Hodnota kritéria ve třetím období tak odpovídala úrovni „vysoká“ (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a).

Postupný úpadek poskytování služeb, charakteristický pro čtvrté období,⁴³⁵ byl vyvolán dvěma faktory. Za prvé, Daeš nikdy nevytvářel vlastní struktury vládnutí, pouze přejímal ty dosavadní irácké/syrské a nikdy nebyl schopen sám o sobě je plně využít z důvodu kvantitativních i kvalitativních defektů v dimenzi lidských zdrojů (Respondent č. XXXVIII 2017b; Nail 2014).⁴³⁶ Jinak řečeno, „*ISIL se stal příliš velkou organizací na to, aby samu sebe dokázala řídit*“ (Sly 2014). A za druhé, „*ISIL čelil jasné výzvě něco za něco; zda vynakládat prostředky na vojenské účely [...] nebo na vládnutí*“ (Robinson et al. 2017: 182). Neboť jak dokládá jeden z oslovených expertů, Daeš si musel jednoznačně zvolit, chtěl-li být armádou bojující s vnějším nepřítelem nebo vládnoucím aktérem spravujícím kontrolované území. Na oboje neměl sil (Respondent č. XII 2017; Phillips 2017: 30).⁴³⁷ a tak „*[v]ojenský tlak na oblasti v držení ISIL utlumil hospodářskou aktivitu a znemožnil ISILu, aby se plně koncentroval na vládnutí*“ (Robinson et al. 2017: xxv). Nastává tak

⁴³³ Například mezi Mosulem a Rakkou.

⁴³⁴ Hlavně z Jordánska; jednalo se například o potraviny, léky apod.

⁴³⁵ Degradace započala již ve druhém pololetí roku 2015.

⁴³⁶ Většina příslušníků Daeše se profilovala jako bojovníci, nikoliv jako správci. Bývalí členové strany Baas sice byli nositeli příslušných know-how, avšak jejich profil znalostí zdaleka nepokrýval celé spektrum problematiky teritoriálního vládnutí. Tohoto defektu si bylo nepochybně vedení Daeše vědomo, když ústy chalífy al-Bagdádího vydalo výzvu, aby „*lidé s vojenskou, administrativní a servisní praxí a lékaři a inženýři různých specializací a oborů*“ (SITE Intelligence Group 2014) se neváhali k chalífátu připojit. Některé neobsazené manažerské pozice dokonce chtělo obsadit pomocí inzerátů (Novinky 2014).

⁴³⁷ Daeš na náklady vládnutí vydával jen něco málo přes 15 % svých aktiv. Zbytek putoval na vojenské účely (Malik 2015).

závěrečné období „katastrofy“ (Bradol 2015: 5),⁴³⁸ jelikož schopnost poskytování sociálních služeb a transferů na straně Daeše silně poklesla (McCants – Mecham 2016). Obyvatelstvo jím bylo toliko využíváno k extrakci zdrojů (viz níže), aniž by mu byly zpětně redistribuovány statky tak jako v předchozím období. Linie pohybu statků je tak jen jednosměrná, od populace k držiteli moci.

Co konkrétně tento propad obnáší? Především nedostatek mouky (a tudíž i chleba), pitné vody a elektrického proudu.⁴³⁹ Lékařská péče se stala nedostupnou⁴⁴⁰ a zkolaboval odvoz komunálního odpadu. Začaly se proto šířit nemoci (McCants – Mecham 2016; Alexander – Alexander 2015: 153; Sullivan 2015a, 2015b; Fromson – Simon 2015: 43). Druhou problematickou oblastí byl na jednu stranu nárůst cen, inflace, cel a daní a na druhou stranu pokles příjmů vyvolaný poklesem mezd a nedostatkem pracovních příležitostí. Ceny základních potravin vzrostly dvakrát až třikrát, mzdy poklesly průměrně o 50 %, dosud dotovaná cena chleba byla zrušena. Došlo k razantnímu zvýšení daní u strategických a zároveň pro obyvatelstvo životně důležitých komodit, jako je voda a elektrický proud. Přestaly také fungovat telefony a internet (McCants – Mecham 2016; Revkin 2015; Sullivan 2015a). Odborníci tak označují objem distribuce statků jako bezvýznamný (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017).

Zbývá poslední kritérium fenoménu státnosti, a to kritérium podmínek pro občanskou participaci. Možnost společenského uplatnění byla velmi ztížená, neboť Daeš, stejně jako všichni salafijští tradicionalisté, je výsostně univerzalistický a současně exkluzivistický, což značí, že svoji názorovou pozici chápe jako plošně závaznou pro všechny lidi a přitom jakékoliv alternativy vůči této své názorové pozici nepřipouští vůbec k diskusi (Thomas – Kiser – Casebeer 2005: 138). Konání svobodných voleb, funkční občanská společnost, politická a náboženská svoboda, tolerance, lidská práva, legitimní rozhodovací proces, nic z toho na území Daeše neexistovalo a nebylo ani možné začít vytvářet. Jakékoliv politické myšlení, které by bylo byť jen implicitně v rozporu s doktrínou *siasa šaría* představující naplňování vlády (politiky) v duchu práva šaría a současně, byť také jen implicitně, by odkazovalo k západním konceptům jako demokracie, vláda lidu, střídání politických skupin u moci, separace mocí, lidská práva a právní stát, znamená sejít ze správné cesty. To je nepřipustné, protože takový postoj je v rozporu s výkladem šaría pro aplikaci v současném (moderním) světě (Revkin 2016b: 13).⁴⁴¹ Není pak tedy ani s podivem, že hodnoty kritéria

⁴³⁸ *Le désastre*.

⁴³⁹ Domácnosti dostávaly dodávky tekoucí nezávadné vody a elektrického proudu jen po omezenou dobu (2–4 hod. denně). V důsledku toho rodiny nemohly vařit a klimatizovat/topit.

⁴⁴⁰ Ošetřování byli jen příslušníci Daeše.

⁴⁴¹ Výklad šaría pro účely moderního světa se označuje termínem *fikh*.

byly stále po všechna období na nulové hodnotě (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017), neboť všechny odchylky od politické normy znamenaly smrt odpadlíka.

V prvních dvou obdobích směřoval politický tlak Daeše především proti osobám, které se kompromitovaly spoluprací s americkými okupačními jednotkami, jež v diskurzu organizace vydávala za útlak silami *Dar al-Harb* (Dům války) a které v tomto případě reprezentovaly výše uvedené nepřijatelné západní politické hodnoty.⁴⁴² v podobném duchu byly pronásledovány také osoby spolupracující s šíitskými vládními jednotkami (kruhy), jelikož ty představovaly nepřijatelnou formu apostatické vlády, tj. nezaložené na normách odvozených ze zjevených pravd (Nance 2015: 96–97).

Ve třetím a čtvrtém období toto základní normativní vymezení pokračuje s tím, že Daeš politicky izoluje nejen (potenciální) politické a ideové pretendenty, ale i široké masy sunnitského obyvatelstva (sic!). Důvod je nasnadě: Vládnutí Daeše v dimenzi politických svobod představuje aplikování metod typických pro policejní stát (nedovolit existenci nezávislé myšlenky ve veřejném prostoru), jimiž skupiny vlastního obyvatelstva systematicky kontroluje (Fromson – Simon 2015: 39). O řadě konkrétních diskriminací pojednáme spolu s kritérii sociální epistemologie a problematikou identitárních diferencí. Zmíňme nicméně, že nejvíce byly z politické participace vylučovány skupiny obyvatel jiného než sunnitského vyznání (Lister 2014b: 27; Amnesty International 2014: 4) a ženy, obzvláště vzdělané a emancipované (Sullivan 2015a; The Guardian 2015b; Vítková 2015). A jak už bylo zmíněno, ani samotní sunnité neměli umožněno politické angažmá. Daeš běžnému obyvatelstvu nedovoloval se svobodně vyjádřit k jeho údělu (Revkin 2016a: 11). Organizace širokým masám nedůvěřovala a nikomu neumožnila, aby se aktivně společensky angažoval a spolupodílel na řízení společnosti (Nail 2014; Kasfir – Mampilly – McCants 2016). Michael Weiss a Hassan uvádějí případ, kdy se jedna odvážná žena, křesťanka, opakovaně postavila moci Daeše, dožadovala se naplnění svých lidských a občanských práv a jen naprosto zázrakem unikla smrti. Jednou se jí podařilo přesvědčit několik dalších osob, aby se k ní přidaly a šli společně protestovat před místní úřadovnu Daeše. *„Ale když dorazila k velitelství, zjistila, že zůstala sama. Všichni tento průvod ze strachu opustili“* (2015: 198). Když pak zjišťovala, proč se tak stalo, dozvěděla se od jedné z těchto osob: *„Kdybychom o nich řekli něco kritického, rozstříleli by nás“* (tamtéž: 201). Tato skutečná událost asi nejlépe dokládá úroveň možností politické participace obyvatelstva, která za vládnutí Daeše panovala. Nerespektování jedinečnosti člověka a jeho

⁴⁴² Daeš takto zavraždil celou řadu především kmenových vůdců, kteří se proti němu postavili během Sahvy (Saltman – Winter 2014: 20).

práv znamenalo násilí (fyzické i strukturální), kterého se Daeš každodenně na obyvatelích dopouštel. Ti vzdělanější a movitější, zbavení svých politických a dalších práv, se proto snažili území Daeše co nejrychleji opustit (Barrett 2014: 42).

Nyní přichází na řadu fenomén mobilizace a extrakce a jeho první kritérium disponibility zdrojů. V prostředí Blízkého východu jsou takovými zdroji rozhodně ropa, event. i zemní plyn (viz výše). Z map rozmístění ropných ložisek (Corentin 2016; Calzoni 2015b; Calzoni – Goldkorn 2015) plyne, že v prvním období se Daeš pohyboval mimo hlavní oblasti lokalizace ložisek. Navíc ani nedisponoval technologiemi nutnými k těžbě a tak s ropou maximálně obchodoval jako překupník (Švamberg – Reiner 2016). Energetický potenciál Daeše k zajištění teritoriálního vládnutí tak byl v letech 2006–2010 naprosto nedostačující (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXV 2017). Druhé období znamenalo určité zlepšení. Jak je z výše uvedených map patrné, Daeš začal kontrolovat území bohatší na ložiska ropy, zvláště v Sýrii. Zde se mu počalo dařit získávat ropu z několika vrtů a prodávat ji syrskému režimu (Gulmohamad 2014: 6). Přesto ale stále tyto energetické zdroje nebyly postačující na pokrytí potřeb fungujícího teritoriálního státu (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXXIII 2017). Významný posun nastává až ve třetím období, kdy se Daeš zmocňuje významných nalezišť v Iráku i Sýrii (viz výše) a ovládá okolo 60 % produkční kapacity ropy v syrské části svého území a okolo 10 % v části irácké (Tichý 2016a). Denní produkce dosahuje až 150 000 barelů ropy (Tichý 2016b: 47, 51). Organizace dále získávala velké objemy zemního plynu, až 35 mil. m³ denně (Tichý 2016a),⁴⁴³ ale také fosfátů a cementu (Bindner – Poirot 2016: 11–13; Sayigh 2015). Experti hodnotí energetické zdroje Daeše v letech 2014–2015 jako dostačující pro provoz chalífátu jako teritoriální politické jednotky (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXXIII 2017). Ve čtvrtém období objem energetických zdrojů Daeše klesá opět na nedostačující hodnotu (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXXIII 2017). Jak francouzský večerník *Le Monde* citoval iráckého konzultanta Hišama al-Hašemiho, Daeš přišel v tomto období o téměř 90 % ropných vrtů (Zerrouky 2016), což v praxi znamenalo propad na přibližně pouze 30 000 barelů denní produkce (Tichý 2016b: 47, 51).⁴⁴⁴ Samotný propad těžby byl navíc komplikován logistickými obtížemi při jejich přepravě a zpracování (Zerrouky 2016).

Pokud se jedná o poměr mezi neorganizovaným nesystematickým a organizovaným systematickým zajišťováním příjmů, pak v prvním období byly příjmy Daeše zcela výlučně vytvářeny

⁴⁴³ Plyn byl z větší míry využíván na výrobu elektrického proudu.

⁴⁴⁴ V prosinci 2017 již Daeš přímo nezískává vůbec žádné energetické zdroje. Poslední ropný vrt v Iráku ztratil již v září 2016 (Hameed 2016) a v Sýrii v listopadu 2017 (El Deeb 2017).

prvně uvedeným způsobem (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Daeš získával prostředky prakticky jen kriminální cestou – vydíral, unášel, pašoval a vybíral výpalné; podařilo se mu ročně získávat 70–200 mil. amerických dolarů. Vedle toho získával prostředky i v podobě zahraničních darů – ty však nepřevyšovaly částku 10 mil. amerických dolarů ročně (Levitt 2014a). Ve druhém období se financování neslo v podobném duchu jen s tím rozdílem, že Daeš začal systematictěji obchodovat s ropou (Lister 2014b: 9; Švamberk – Reiner 2016), kterou začal postupně získávat (viz výše). Financování tedy bylo stále z větší části nesystémové, „obchodování“ s ropou, které bude ve třetím období představovat jednu ze složek systémového financování, bylo teprve v samém zárodku (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a).

Třetí období představovalo kvalitativní obrat k systémovému financování. Daeš disponoval ročním příjmem ve výši cca 1,5 mld. amerických dolarů, přičemž systémové složky příjmu (těžba a obchodování s ropou, daně, zemědělství) tvořily rozhodnou většinu ve výši cca 1,25 mld; zbývající menší část spadá na pašování, výkupné, dary a zabavená finanční aktiva státu (Kleknerová et al. 2015). Celková aktiva za movitý i nemovitý majetek přesáhla částku dvou bilionů amerických dolarů (Brisard – Martinez 2014: 3).⁴⁴⁵ Jak dosvědčují i respondenti, tyto informace znamenají, že Daeš v tomto období financoval své aktivity z větší části již systematizovaným a organizovaným způsobem (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Čtvrté období znamená pokles hodnoty na vyrovnaný poměr mezi systémovým a nesystémovým získáváním zdrojů (Respondent č. XV 2017a; Respondent č. XXI 2017d). Tento pokles byl způsoben především snížením zisku z těžby a prodeje ropy⁴⁴⁶ z důvodu vybombardování těžebních polí a dopravní infrastruktury, které Daeš ovládal, a pochopitelně i obecně kvůli úbytku rozsahu kontrolovaného území (Zerrouky 2016).

Hierarchizovaná politická a vojenská organizační struktura Daeše v prvním období byla prakticky bezvýznamná (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Ve vojenské oblasti organizace navázala na dosavadní strukturu Zarkáviho organizace Džama'at al-Tawhíd wal-

⁴⁴⁵ Literatura věnující se financování Daeše v jeho vrcholném období začíná být poměrně bohatá a přináší i poměrně detailní vhléd do finanční roviny fungování organizace. Současně se ale rozchází v řadě údajů o přesných inkasovaných sumách (např. různí autoři uvádějí příjmy jen ve výši 1 mld. amerických dolarů ročně, jiní zase uvádějí až 5 mld. amerických dolarů). Není úkolem tohoto textu tyto sumy podrobněji analyzovat, je ale zjevné, že organizace se stala velmi bohatým VNSA (Levitt 2014b). Podrobný přehled financí Daeše viz Wozert 2014; Salama 2016: 37–47; Brisard – Martinez 2016: 9–25; Damgé 2015; Barrett 2014: 45–49; Weiss – Hassan 2015: 243; Tichý 2016a; 2016b: 52; 2017b; Tichý – Eichler 2018: 457–458.

⁴⁴⁶ Cena barelu Daešem prodávané ropy navíc klesla jen na 20 amerických dolarů (Fromson – Simon 2015: 42).

Džihád⁴⁴⁷ rozdělenou do praporů, rot a oddílů (Abu Haniyeh 2014). V „civilní“ oblasti transformovala dosavadní Poradní výbor mudžáhidů⁴⁴⁸ na kabinetu ministrů a vytvořila tak jakýsi proto-byrokratický aparát. Více než o vytvoření funkční administrativy šlo ale jen o vyvolání pouhého dojmu navenek, že organizace chce institucionálně vládnout (Lister 2014b: 21; Weiss – Hassan 2015: 78). Jedinou skutečně funkční složkou byly policejní oddíly *Hisba*⁴⁴⁹ dohlížející na dodržování šarií (McCants – Zelin 2016).⁴⁵⁰

Ve druhém období Daeš přece jen svoji strukturu posiluje. Na nejvyšší úrovni řízení se vedení Daeše každodenně scházelo k operačním poradám (Lister 2014b: 10). Na kontrolovaném území začal Daeš vytvářet proto-vilájety⁴⁵¹ a v nich se snažil ustanovovat administrativní správu zahrnující lokální výkonné orgány, náboženské kanceláře, soudy šariá, náboženské školy a policejní stanice (McCants – Zelin 2016). Na druhou stranu probíhalo ustavování formalizované správy území bez adekvátní systematičnosti, mnohdy překotně v závislosti na tlaku a podmínkách, jimž Daeš čelil (McCants – Zelin 2016). Toto bylo nejvíce patrné v případě vojenské struktury, která se „*zhroutila do izolovaných buněk a lokálních jednotek bez centralizované velící struktury*“ (Shafqat 2014: 5), jelikož Daeš pod tíhou vnějších sil začal spíše (opět) vystupovat jako teroristická organizace (Lister 2015: 269). Organizační struktura tak celkově zůstala spíše slabší (Respondent č. V 2017; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017).

Třetí období je ve znamení velmi silné organizační struktury (Respondent č. V 2017; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXXIII 2017). Ačkoliv se podobně jako u předchozího kritéria detaily pro toto období liší,⁴⁵² je jednoznačné, že se Daeši podařilo přetvořit nedokonalý zárodek z druhého období do hierarchicky pevné struktury se silným řídicím a rozhodovacím centrem, a co je obzvláště důležité, přenést rozhodování z tohoto centra na lokálních orgány. Daeš vytvořil izomorfní řídicí strukturu na třech liniích – centrální, provinciální (*vilájet*)⁴⁵³ a lokální (obvod). Na každé linii fungovaly čtyři rady – náboženská rada šarií, poradní

⁴⁴⁷ Organizace pro monoteismus a džihád.

⁴⁴⁸ Uskupení zastřešující některé sunnitské povstalecké skupiny proti americké okupaci Iráku.

⁴⁴⁹ Islámská náboženská policie.

⁴⁵⁰ I jejich působnost ale byla omezená, jelikož Daeš nebyl v lokalitách svého pohybu přítomen trvale (viz výše).

⁴⁵¹ Centru podřízené regionální územní jednotky.

⁴⁵² Detailní přehled o řídicí struktuře organizace viz NATO Strategic Communications Centre of Excellence (2016: 21–25); Caris – Reynolds (2014: 14–20); Abu Haniyeh (2014).

⁴⁵³ Daeš vytvořil sedm provincií v Iráku a devět v Sýrii. Irácké a syrské provincie mají navíc vlastního správce území (stojícího nad příslušnými válími), který je přímo podřízen chalífovi (Lister 2014b: 21)

rada,⁴⁵⁴ vojenská rada a rada bezpečnostní. Centrální úroveň podléhala chalífovi, provinciální provinciálnímu guvernérovi (válímu) a lokální „emírovi“ (Salama 2016: 30). Tato řídicí struktura tedy sestávala ze „specializovaných správních útvarů“ umožňujících „funkční dělbu práce“ (Luizard 2015: 76).

Daeš disponoval i strukturou represivních orgánů. Vedle už zmíněné náboženské policie to byly také složky tzv. islámské policie, která je obdobou běžných pořádkových jednotek. A pak zde pochopitelně byla rozvinutá struktura ozbrojených (vojenských) jednotek. Základní bojové uskupení představoval „motostřelecký“ prapor v počtu 300–400 mužů přepravujících se na cca 50 terénních vozidlech.⁴⁵⁵ v případě potřeby Daeš dokázal jednotky přeskupovat, např. do méně početných tzv. katib, které dokázaly operovat s větší mírou konspirace, tj. pro protivníka ztíženou mírou odhalení, kupř. leteckým průzkumem (Rodier 2017: 21–22). Krom toho Daeš také disponoval velmi výkonnými orgány rozvědky a kontrarozvědky, které obhospodařovali bývalí Saddámovi operativci (Weiss – Hassan 2015: 219–220).

Soudnictví bylo rozděleno do tří skupin – soudů pro stížnosti, které představovaly jakousi obdobu civilně-správních institucí a byly zřizovány ve všech vilájetech, dále Nejvyššího islámského soudu se sídlem v Mosulu řešícího analogii trestněprávních provinění a také náboženského soudu (*Díwán al-Hisba*), který byl příslušný pro řešení náboženských deliktů. Organizace disponovala také sedmi detenčními zařízeními (March – Revkin 2015). Tato silná organizační struktura, kterou se Daeši podařilo vytvořit, dokládá jeho vysokou státotvornost a motivaci založit funkční stát – chalífát. Konstatujeme, že „[v] Islámském státě vzniká a rozvíjí se funkční státní struktura. [...] konsolidované území s vlastní ekonomikou, obranou, právním systémem, školstvím a zdravotnictvím“ (Hybášková 2015).⁴⁵⁶

Čtvrté období znamená určitý pokles hodnoty kritéria. Není to primárně tím, že by struktura byla reorganizována a taková změna by snížila kvalitativní parametry organizace, jako spíše snižující se schopností udržet v chodu vertikálně hierarchický aparát v důsledku vnějšího tlaku

⁴⁵⁴ Právě pod tuto radu spadají mediálně popularizovaná ministerstva (*díwány*) a jejich lokální pracoviště (Jones et al. 2017: 17).

⁴⁵⁵ Prapor tvoří tři skupiny, skupinu tvoří tři sekce a sekci tvoří tři roty.

⁴⁵⁶ Pro dokreslení a ilustraci funkčnosti a pokročilosti organizační řídicí struktury Daeše je možno např. uvést, že zavedl evidenci populace za účelem odvodu mužů do branných složek (Bherer 2015) a v rámci správy území „začal obyvatelům vystavovat další vlastní úřední dokumenty, jako jsou například oddací listy, rodné listy, řidičské průkazy nebo osvědčení o registraci aut. Podobně obyvatelům vydává povolení ke stavbě domů nebo potvrzení o koupi půdy a budov“ (Novinky 2015a).

a územních i finančních ztrát. Přes všechny komplikace ale zůstávala řídicí struktura organizace stále poměrně silná (Respondent č. V 2017; Respondent č. XXXIII 2017).⁴⁵⁷

Následující dvě kritéria odvozují své hodnoty od výše uvedených empirických faktů. Za prvé se jedná o kritérium shodnosti institucionální struktury VNSA s institucionální strukturou současného moderního státu. V prvním období toliko deklaratorně ustavená a v realitě nefungující správně-organizační struktura představovala naprostou odlišnost mezi organizací Daeše a vestfálského státu (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXV 2017). Ve druhém období se sice začal objevovat zárodek jisté institucionální struktury (policie, soudy, školy), jednalo se ale jen o určité náznaky analogie formy státní organizace, a nikoli obsahu, tj. způsobu vládnutí. Podobnost se státní strukturou zůstala spíše odlišná (Respondent č. V 2017).

Ve třetím období pozorujeme vysoký stupeň shody (Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXXIII 2017). Organizace disponovala jak represivními strukturami, tak strukturami pro administraci a měla rozvinutou a institucionalizovanou hierarchii ve vertikálním směru (od centra k místní úrovni). „*ISIS vybudoval holistický systém vládnutí, který zahrnuje projekty náboženské, vzdělávací, soudní, bezpečnostní, humanitární a infrastrukturní*“ (Caris – Reynolds 2014: 4). Co Daeš nicméně odlišuje od moderního státu je absence horizontální hierarchie (dělbá moci), či jinak řečeno, organizace dokázala vybudovat chalífát poskytující bezpečnost a distribuující veřejné statky, nevytvářející ale prostor pro občanskou reprezentaci.⁴⁵⁸ Tyto okolnosti brání definovat Daeš v tomto období jako geopolitickou formaci identickou se státem. Ve čtvrtém období se podoba struktury nemění, mění se již tak ne zcela identický obsah – struktura se vzdaluje ideálu státu i ve vertikální rovině (bortící se řídicí hierarchie, viz výše). Organizační struktura Daeše tak byla v tomto posledním období podobná státu už jen mírně.

Za druhé je zde kritérium důležitosti institucionální struktury pro relokování zdrojů do vojenské oblasti. Zdroje v prvním období měly povahu zisků z kriminálních aktivit (viz výše), tomu byla vojenská struktura do značné míry nápomocna. Scházela zde však struktura (viz výše), která by dokázala extrahovat zdroje sofistikovaným způsobem, tj. dobýváním nerostných surovin a zdaněním, a dokázala tak zajistit trvalý vysoký příjem, který by mohl být relokován. Struktura byla výsostně primitivní a pro smysluplnou relokaci nedostatečná a nedůležitá (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXV 2017). Ve druhém období byla podoba struktury pro relokaci již neopominutelná (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d;

⁴⁵⁷ Po vytačení z urbánních oblastí a ztrátě všech území v závěru roku 2017 se tato sofistikovaná struktura Daeše prakticky rozpadla a organizace přechází do guerillového organizačního modelu, který se blíží nejvíce struktuře z I. období (viz Hassan 2017; Coker – Schmitt – Callimachi 2017).

⁴⁵⁸ Jedná se o strukturální defekt, který je dán ideologií Daeše (viz níže).

Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Organizační forma Daeše umožnila zahájit extrakci přírodních surovin a obchodovat s nimi a prostředky používat primárně na vojenské účely, jelikož do civilní sféry proudilo na veřejné služby v té době ještě nízké množství aktiv (viz výše).

Třetí období ukazuje naprostou klíčovost organizační struktury Daeše pro relokaci zdrojů do vojenství (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXI 2017c). Organizace prošla zásadní kvalitativní proměnou nejenom ve schopnosti dobýt území, ale také ho náležitě spravovat včetně péče o populaci, a získávat z něho maximum možného. Daeš s bývalými příslušníky irácké strany Baas ve svých řadách vybudoval vskutku moderní organizační formu a „v létě 2014 se v Mosulu proměnil skrze institucionalizaci moci z mafie ve stát“ (Respondent č. XX 2017).⁴⁵⁹ Díky této transformaci dokázal získávat příjmy v řádu stovek milionů až jednotek miliard amerických dolarů (viz výše) a majoritní část těchto částek relokovat do vojenské struktury a pro vojenské účely obecně (Malik 2015). Ve čtvrtém období hodnota kritéria klesá na hodnotu „značná důležitost“ pro relokaci (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXXVIII 2017a), a zůstává tedy nadále značně vysoká. Struktura organizace již ale nedokáže dostatečně silně vzdorovat vnějším aktérům a přichází o nerostné zdroje, a tudíž se i snižuje kapacita Daeše zdroje relokovat. Na druhou stranu však Daeš dokáže díky této struktuře zvýšit extrakční potenciál uvnitř svého (zmenšujícího se) teritoria a získávat vyšší výnosy z taxace na úkor blahobytu obyvatelstva (Al-Tamimi – McCants 2016; srovnej Revkin 2016a: 23–24).⁴⁶⁰

Nakonec u tohoto fenoménu zbývá kritérium ideologické doktríny Daeše jako nástroje pro usnadnění extrakce zdrojů od obyvatelstva. Východiskem ideologie Daeše jsou sunnitské koncepty *salafije*,⁴⁶¹ *tauhidu*,⁴⁶² vymezujícím se proti *širku*,⁴⁶³ a *takfíru*,⁴⁶⁴ které organizace přetavuje do

⁴⁵⁹ Respondent dále uvádí, že Daeš v této fázi dokázal vytvořit mnohem více, než co obvykle VNSA při správě území dokážou. Daeš vybudoval strukturu s funkční administrací území a obyvatelstva a strukturou pro výběr daní a dobývání nerostných surovin, nikoli jen „soud“ pro rozsuzování sporů mezi obyvatelstvem a nic více.

⁴⁶⁰ Daeš tak ale v realitě ztrácí svoji státotvornost, jelikož degraduje jediné své dva pilíře moderního státu: nedokáže poskytovat bezpečnost a nedistribuuje veřejné statky. Stává se tak sám hrozbou pro populaci v dimenzi *human security* (viz Clunan – Trinkunas 2010c: 284–287).

⁴⁶¹ Oproštění islámu od všech vlivů, které do něj byly zavlečeny po Muhammadově smrti, a návrat k ortopraxi první muslimské obce (Kropáček 1996: 28).

⁴⁶² Princip božské jedinečnosti Alláha (Philips 2012: 11 a násl.)

⁴⁶³ Idolatrie, polyteismus, popření *tauhidu* (Philips 2012: 28 a násl.).

⁴⁶⁴ Exkomunikování kacířských muslimů, tedy všech, kdo se vírou odchýlili od jediné správné (salafijské) exegeze Koránu a Hadísy (Barrett 2014: 18).

ideového konglomerátu tzv. ofenzivního džihádu (Bunzel 2015: 10).⁴⁶⁵ v jeho rámci organizace definuje svoji misi jako znovunastolení řádu v obci věřících zbavené vši idolatrie, jehož ztělesněním má být právě vybudování chalífátu⁴⁶⁶ s výlučným právním systémem šarie jako čtvrté reinkarnace wahhábitské geopolitické formace⁴⁶⁷ představující ideální systém vlády (Bunzel 2015: 8; 2016: 5). V poněkud praktičtější rovině: pro realizaci těchto ideologických východisek Daeš přebírá názorové směry dvou teoretiků salafijského džihádu.

Prvním je Abú Bakr Nadži, který ve svém díle z roku 2004 *Management of Savagery: The Most Critical Stage Through Which the Islamic Nation Will Pass* rozebírá strategii vybudování chalífátu. Nadži džihádisty vyzývá, aby ve státech, kde chtějí chalífát vytvořit, vyvolávali chaos s pomocí sektářských střetů a útoků na strategické cíle (ropa, turisté apod.), které budou mít povahu bezohledné krutosti a budou tak polarizovat společnost. Ochrana těchto cílů bude na sebe vázat bezpečnostní síly a otevře se prostor (bezpečnostní vakuum) jinde, kde se džihádisté mohou teritoriálně zakotvit. Současně míra sektářského násilí bude mobilizovat sunnitské masy a džihádisté je budou moci získat na svoji stranu (Hadra 2015: 108; Rasheed 2015: 73–74). Daeš na tento Nadžihovo postulat navázal pětibodovým časovým plánem: samotnému vzniku chalífátu má předcházet migrace sunnitů na území pod mocí Daeše, kde již bylo nastoleno právo šaría, a následovat má konsolidace muslimů různých národností do identity obyvatel společného státu. Poté má dojít k rozpoutání sektářského násilí, dále ke konsolidaci teritoriální kontroly a nakonec k vytvoření samotného chalífátu (Rasheed 2015: 80–85).

Druhým je Abú Musab Al-Súrí se svou obsáhlou statí (1600 stran) *The Call to Global Islamic Resistance* také z roku 2004.⁴⁶⁸ Al-Súrího text se ze široka věnuje vedení džihádu směřujícího k porážce globální idolatrie/džahilije. Daeš se ale hlavně od Al-Súrího inspiroval vedením džihádu a

⁴⁶⁵ Je třeba ale zmínit také ideologický vliv sekulárně-nacionalistického baasistického panarabismu, který byl v počátcích organizace silně zastoupen především díky odstaveným elitám saddámovského režimu, které v Daeši spatřovaly nástroj ke znovuzískání ztraceného postavení (Barrett 2014: 18–19). Vzhledem k doktrinárně hlášané ideologii politického salafismu je patrné, že i religiózní jádro vedení organizace bylo ochotno činit ústupky, pokud tyto ústupky znamenaly perspektivu získání a udržení většího penza moci. V okamžiku jejího získání však salafijská ideologie opět začala dominovat a Daeš se proti baasistům, kteří nepřijali doktrínu politického salafismu, začal ideologicky (a i násilně) vymezovat (Gerges 2016: 156, 167).

⁴⁶⁶ Ideu chalífátu Daeš přejímá od egyptského Muslimského bratrstva (Valensi 2015: 71).

⁴⁶⁷ Existujícím ztělesněním (třetího) wahhábitského státu je Saúdskoarabské království. Ofenzivní džihádisté jako al-Káida i Daeš však pokládají královskou rodinu Saúdů za apostatickou, jelikož se spoluprací s bezvěrci (Spojené státy) a tolerováním šiitské menšiny na svém území původním wahhábitským ideálům zpronevěřila.

⁴⁶⁸ Kompletní Al-Súríův text je k dohledání na internetu i v angličtině. Nejrelevantnější část (kap. 8, sekce 5 a 6) přetiskuje ve své monografii v anglickém přepisu Brynjar Lia (2007: 440–484). Čtenářsky vliďněji uchopitelné a přitom neméně výstižné pojednání shrnující Al-Súrího myšlení nabízí vedle toho také Rej (2016).

distance. Al-Súrí rozpracoval velmi sofistikovaný koncept destrukce západních společností prostřednictvím jejich vlastní identitární zranitelnosti. Navrhuje, aby muslimská a v Evropě usazená omladina atakovala všemi dostupnými prostředky měkké cíle a vyvolala tak hromadnou odvetu západní (křesťanské nebo ateistické) společnosti proti muslimům jako celku. Tím by došlo k legitimizaci a empirickému naplnění dosavadního propagandistického diskurzu Daeše (ale obecně všech radikálních salafijských skupin) o nepřátelském Západu utlačujícím pokojné muslimy. Následně by se celkově muslimská pospolitost (v Evropě i mimo ni) obrátila proti pospolitosti západní (viz Gauron 2015; Tincq 2016; Leser 2017) v duchu slov Abú Bakra Bagdádího, kterého cituje Cole Bunzel: „*půjdeme po nevěřících odpadlících, budeme je napadat na jejich vlastní půdě, abychom učinili Boží slovo tím nejvyšším proto, aby zde již nebylo žádného útisku*“ (2015: 10).

Ideová báze Daeše je, jak patrně, hutná. Nejcennější na ideologii Daeše je ale z hlediska teritoriality, jíž se zabývá tento text, myšlenka realizace vybudování chalífátu a jeho legitimacy. V chápání Daeše je používání násilí totiž legitimní jen tehdy, je-li vykonáváno na základě práva (Revkin 2016b: 6). Ideologie, která spočívá na šarii a která předepisuje všem věřícím povinnost žít v chalífátu a podřídit se chalífovi, otevírá prostor k bezproblémovému ovládnutí obyvatelstva, a tudíž i jeho zdanění, a tedy i k získávání zdrojů pomocí extrakce, která je ospravedlnitelná ideologicky.

V tomto ohledu i tato daešská ideologie připomíná východiska AQC a má k nim blízko. Nicméně kromě politických divergencí mezi oběma organizacemi (blíže Hashim 2014a) je zde naprosto zásadní divergence právě i v ideologické oblasti, přesněji řečeno v rozdílném praktickém chápání, jak naplnit výchozí ideovou doktrínu. Jestliže AQC představuje analogii trockismu, kdy chce nejdříve globálně rozšířit revoluční ideologii a až poté vytvořit stát (chalífát), Daeš postupuje v analogii se stalinismem tak, že nejdříve vytvoří (na příhodném místě) stát (chalífát) a z něho pomocí další teritoriální expanze vyváží tuto revoluční ideologii do celého světa (Respondent č. XX 2017). Z tohoto pohledu je tedy třeba brát výchozí ideologii AQC v pojetí Daeše nikoliv jako její extenzi, nýbrž jako její autonomní interpretaci.

V prvním období tomu tak však nebylo a ideologie Daeše nebyla pro míru extrakce a mobilizace vůbec důležitá (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XLII 2017). Chalífát neexistoval, nezačala ani první fáze z pětibodového časového plánu. Byli to dokonce sami sunnitě, kteří nakonec myšlenky, a ještě spíše praktiky salafijských radikálních revolucionářů z Daeše nepřijali. Sunnitě v počátku (2006) mohli v Daeši vidět aktéra, který je zbaví útisku, panující anarchie a z ní plynoucího banditismu atd.,⁴⁶⁹ avšak behaviorální normy odvozené z šarie nakonec přinesly jen

⁴⁶⁹ Typicky v guvernorate Anbár.

jinou formu útlaku a vedly k odmítnutí Daeše jako celku, když se sunnitské kmeny připojily k Američany vedené protipovstalecké operaci (Weiss – Hassan 2015: 84; McCants – Zelin 2016; Hashim 2014b: 72). Ve druhém období byl vliv ideologie jen o velmi málo vyšší (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017). Drobný nárůst lze vysvětlit určitým (dočasným) zmírněním aplikování šarie a počátkem poskytování základních služeb obyvatelstvu (McCants – Zelin 2016), kdy Daeš mohl být (alespoň) částí populace vnímán jako případná alternativa vládnutí. Rozhodující dopad na extrakční schopnost ale jeho ideologie zatím neměla.

Ten nastal až ve třetím a čtvrtém období, a to dvojím způsobem. Za prvé se Daeš již ve formě teritoriálně zakotveného chalífátu stal spolehlivým poskytovatelem bezpečnosti sunnitům *en bloc*. V okamžiku převzetí plné kontroly nad sunnity obývanými územími v Iráku i Sýrii⁴⁷⁰ znemožnil Bagdádu a Damašku (a případně i jiným aktérům negativně se vymezujícím vůči sunnitskému civilnímu obyvatelstvu), aby se na populaci dopouštěly nějaké formy násilí (Zeid 2014). To přineslo Daeši respekt a lojalitu sunnitského obyvatelstva (Respondent č. XLVII 2017; Luizard 2015: 15) a následně i akceptanci jeho ideologie, na kterou se populace do značné míry adaptovala (Balanche 2016: 137). Za druhé, ustavení chalífátu přineslo Daeši nové bojovníky a snadnou rekrutaci obecně, jelikož do Levanty zaměřily tisícovky stoupenců a i lokální populace byla ochotna za chalífát bojovat (viz níže). Jinými slovy, chalífát znamenal kvalitativní zvýšení extrakčního a mobilizačního potenciálu Daeše, neboť ideologie spojená s jeho vybudováním a životem sunnitů v něm se pro růst tohoto potenciálu ukázala jako značně důležitá (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXXIII 2017). Význam ideologie zůstal na stejné míře důležitosti i ve čtvrtém období, což bylo dáno tím, že mobilizační potenciál ideologie chalífátu zůstal nezměněn. Celkový objem extrahovaných zdrojů sice poklesl, ale primárním důvodem byl úbytek nalezišť nerostných surovin vlivem ztráty území, a nikoliv objem prostředků získávaných od populace (viz výše). Taktéž i snižující se počet příchozích do chalífátu nebyl vyvolán ztrátou atraktivity chalífátu jako takového, ale rostoucím počtem překážek, kterými státy bránily vlastním občanům do chalífátu odcestovat (viz níže). Tato skutečnost se odráží i v hodnotě kritéria, kterou titíž respondenti ponechávají na shodné hladině jako v období předešlém.

A zůstává k diskusi poslední ze zprostředkujících fenoménů – fenomén sociální epistemologie, jenž je vázán na otázky ideologické a identitární. Ty, které se vztahovaly k ideové podstatě Daeše, byly obšírně rozvedeny v pojednání u předchozího kritéria. Pokud jde o obyvatelstvo, obecně ho lze ve věci identitární blízkosti k Daeši rozdělit do dvou větví. Jelikož Daeš primárně

⁴⁷⁰ V Iráku kontroloval prakticky všechna sunnity obývaná území, v Sýrii jejich značnou část.

penetroval území většinově obývaná sunnity,⁴⁷¹ první z těchto větví představovali tedy logicky sunnitě. Jejich pojetí islámu ale není radikálně-salafijské, ale představuje konvenční vyznání, tzv. ortodoxní islám (YouTube 2015b). Druhou větev představují heterogenní nesunnitské skupiny obyvatelstva, především šíité, křesťané a dualističtí Jezídové. Ti buď přehli, nebo konvertovali, nebo byli zotročeni či zabití (Luizard 2015: 80). Krátce poté, co se Daeš zmocnil teritoria, v něm tedy nezůstává prakticky nikdo jiný než sunnitě. V případě této druhé větve lze o jakémkoliv ideovém a identitárním překryvu s Daešem opravdu jen velmi těžko uvažovat. Níže diskutovaná kritéria fenoménu sociální epistemologie se tedy budou v první řadě týkat identitárních slučitelností mezi Daešem a většinovými sunnity a otázky vztahů s nesunnitským obyvatelstvem budou zohledněny jen sekundárně.

Ortopraxa Daeše a lokálního obyvatelstva si byla trvale podobná jen v některých aspektech (Respondent č. XXXIII 2017). Společná jistě byla víra v jedinečnost Boha – Alláha (tauhid), avšak salafija a takfir byly většinově komunitě sunnitů cizí,⁴⁷² což dokládá i fakt, že všichni sunnitě se museli na území Daeše ideologii salafije podříditi a řídit se jí (Napoleoni 2015: 14; Barrett 2014: 41).⁴⁷³ i v otázce politického a ideového přesvědčení existuje rozepře, neboť většinová sunnitská populace není ztotožněna s chalífátem jako se statickou a neměnným způsobem života. Naopak současným rysem muslimských společností je trend kombinace (fúze) náboženských ideálů a demokratických institucí (Driessen 2018). Z průzkumů realizovaných v letech 2000–2014 plyne, že kupříkladu v Iráku je sice 68 % obyvatel pro zavedení šaría jako výlučné právní normy, avšak pouze v dimenzi rodinného, dědického, či v širším chápání v rámci „občanského“ práva, a rozhodně nikoliv v dimenzi práva trestního. Současně ale 80 % (sic!) obyvatel považuje za optimální společenské zřízení demokracii západního typu, přičemž 64 % obyvatel vidí za optimální a možné právě prolnutí náboženství a demokracie v institucionalizované formě organizace společnosti (Driessen 2018: 117; Bell et al. 2013: 15). Se salafijským chalífátem, který demokracii a ústupky

⁴⁷¹ V prvních dvou obdobích se Daeš při své územní expanzi teritoriím se smíšeným, či dokonce dominantně nesunnitským osídlením pokud možno vyhýbal (Bagdád), nebo z nich byl při první vhodné příležitosti vypuzen (Diala) (Luizard 2015: 21). Výjimkou je třetí období, kdy penetroval sice také většinová sunnitská území, avšak včetně takových, na kterých žili i další etnoreligiozní skupiny.

⁴⁷² „[T]akfirismus je široce považován za příliš radikální krok a absolutismus Islámského státu již vyvolal kritiku, a to i od ideologů, kteří podporují al-Káidu“ (Barrett 2014: 5).

⁴⁷³ A tudíž si tuto ideologii (pod pohrůžkou) co nejdříve osvojit. Je pravda, že v některých rurálních oblastech (Havídža, Diala) byla populace salafije identitárně blíže než např. v „intelektuálním a západním“ Mosulu (Respondent č. XXXVIII 2017b; srovnej Sallon 2015).

náboženství před demokracií chápe jako vrcholnou formu apostaze (viz výše),⁴⁷⁴ má tedy ideové přesvědčení populace na územích kontrolovaných Daešem společného jen omezené aplikování šaría. Jestliže v prvních dvou obdobích můžeme politické přesvědčení populace označit jako „spíše rozporné“,⁴⁷⁵ pak ve třetím a čtvrtém období již za „naprosto neslučitelné“ (Respondent č. XLII 2017).

O nesouhlasu obyvatelstva s formou politické organizace a uspořádání společnosti svědčí opět čísla. V Iráku se vyjadřuje o této formě, kterou Daeš ustanovil, v pozitivním smyslu pouze 5 % a v Sýrii 21 % obyvatel (Galka 2015; McCarthy 2016). „*V očích mnoha muslimů je Islámský stát, stejně jako jeho předchůdci, jen výsledkem desetiletí zneužívání, korupce a nespravedlnosti*“ (Napoleoni 2015: 119). Jestliže v prvních dvou obdobích existovala ještě přece jen určitá podobnost v některých aspektech představ o formě politické organizace,⁴⁷⁶ tak po roce 2013 je již zcela neslučitelná (Respondent č. XXV 2017). Nekompatibilita panuje i v dimenzi světonázoru. Daeš je ztělesněním totalitního, intolerantního a utlačovatelského řízení společnosti (Barrett 2014: 42). Naproti tomu 60 % irácké populace touží po životě v moderně organizované společnosti (a touží po něm),⁴⁷⁷ ve které se nebudou uplatňovat náboženské restriktce (Bell et al. 2013: 128). Pohledy na optimální uspořádání světa jsou tedy dlouhodobě dosti rozporné (Respondent č. XXV 2017).

Používání násilí ze strany Daeše je v souladu s Nadžihovo doporučeními (viz výše) natolik středověce bestiální, aby dokázalo paralyzovat nepřátele a ohromit stoupence a sympatizanty. Smyslem je „*separovat jednotlivce od jeho společenského kontextu původu, aby jeho návrat do společnosti, která takové činy odmítá, byl téměř nemožný* [a aby] *se posílila skupina jako exkluzivní a samostatná entita*“ (Gaub 2016: 121).⁴⁷⁸ Současně jsou v násilí Daeše přítomny instrumentální psychopatické prvky jako je „*hluboká bezcitnost vůči obětem a jejich rodinám a naprostá absence*

⁴⁷⁴ Právě ústupky diktu náboženství ve prospěch státní formy politické organizace společnosti (vestfálského státu) vyčítá Daeš i al-Káida blízkovýchodním sekulárním vládám a také i saúdské královské rodině jako apostazi.

⁴⁷⁵ V prvních dvou obdobích Daeš nevystupoval s ideou chalífátu a z něho vyplývajícími restrikcemi pro identitu populace tak explicitně jako ve zbývajících dvou posledních obdobích.

⁴⁷⁶ Tato dílčí podobnost spočívala v (liché) naději, že by Daeš se svým pojetím organizace společnosti mohl eliminovat nejen všudypřítomné fyzické násilí (což se mu později opravdu sui generis podařilo), ale také násilí strukturální, existující v irácké i syrské společnosti snad od nepaměti a v průběhu času vždy eskalující.

⁴⁷⁷ Tedy nikoli ve společnosti řídicí se ideály 7. století po Kr.

⁴⁷⁸ Alternativní vysvětlení užívání násilí Daešem nabízí Phillips, který tvrdí, že představuje „*strategický nástroj, který kompenzuje nedostatek zdrojů (ve vztahu k těm, které mají státy k dispozici) tím, že vyvíjí nátlak na vlády, aby přijaly politiky nebo opatření, které posílí místní sunnitský narativ o sebeoběti a usnadní jejich spojení s mistrovským islamistickým narativem, který posílí rekrutaci IS*“ (2017: 20).

výčitek za utrpení, které způsobuje“ (Neer – O’Toole 2014: 147). Jednotlivé aspekty násilí zahrnují (kromě represe proti vnějším hrozbám): represí civilního obyvatelstva (*non-combatants*) a specificky náboženských minorit, zotročených osob, žen a dětí. Standardem je mučení a zohavování (Dawoody 2015: 107–115). Jestliže tedy v prvním období bylo Daešem používané násilí „ještě“ vnímáno jako nástroj k účinnému ukončení americké okupace Iráku a vyvolávalo „jen“ určitý rozpor v jeho vnímání civilní populací, pak od druhého období bylo neslučitelné s názorem obyvatelstva na přiměřenost a oprávněnost používání násilí (Respondent č. XXV 2017) – Daeš začal používat násilí takovým způsobem, jaký byl do té doby pro obyvatele nepředstavitelný (Gaub 2016: 122).

Dále zde figurují kritéria pravidel (behaviorálních sociálních norem), která Daeš přijal od lokální populace, a potom i těch, které lokální populace přijala pod vlivem Daeše. V případě prvního typu se počet těchto pravidel blížil limitně nule (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017). Zřetelným dokladem této skutečnosti je především fakt, že po všechna čtyři období se Daeš identitárně neproměňoval a zůstával pevně ideově fixován v radikálním salafismu (viz McCants – Zelin 2016; Sullivan 2015c). Vlastní identitu zvěcnil účelový výklad Koránu a od ní odvozenou jurisprudenci, které mu umožnily destruovat nekompatibilní identity cestou jím hlášané verze islámského práva pod džihádistickou apologetikou „*eradikace všech heretických fenoménů*“ (Valensi 2015: 72).

Pokud jde o kritérium zmíněné později, pak populace postupně přijala od Daeše velký díl behaviorálních pravidel. V prvním období byl ale ještě nulový a v druhém zanedbatelný. Až ve třetím stoupá na poměrně vysokou úroveň a ve čtvrtém klesá na relativně již opět nízkou hodnotu (Respondent č. XV 2017b). Vysoké úrovně třetího období dosáhl Daeš ovládnutím společnosti, které lze definovat jako psychologické násilí.⁴⁷⁹ Podle Florence Gaub(ové) postupoval tak, že se snažil lidi oddělit od sociálních kontextů, které pro ně byly běžné, a indoktrinovat je novou vizí světa. V zásadě jde o docela pokročilou formu manipulace, kdy ve výsledku společnost jako celek

⁴⁷⁹ V prvních dvou obdobích Daeš takto rozpracovanou strategii vůči populaci neměl a využíval čistě jen fyzickou koerci. Proto hodnoty kritéria zůstávaly velmi nízké. Ve čtvrtém období tento psychologický model přestával v podstatě fungovat (přestal být populací vnímán jako dostatečně přesvědčivý, jakkoliv plně přesvědčivý nebyl nikdy) a Daeši již zase zůstávalo k dispozici jen fyzické násilí. Proto i hladina hodnoty kritéria začíná klesat.

má svoji dosavadní identitu transformovat do identity Daeše (Gaub 2016: 118–120).⁴⁸⁰ Daeš pro tuto strategii vytvořil i institucionální prostředí. Jednak to byly analogie škol, kam docházeli děti a dospívající a kde si měli osvojovat myšlenky radikálního salafismu a také bojové dovednosti (Al-Tamimi 2014: 10; Barrett 2014: 44). Jednak pro širokou populaci zřizoval tzv. kanceláře da'wah (v arabštině pozvánka), které fungovaly jako místa proselytismu a právě jako prostředek indoktrinace mas patřičným světonázorem (Alexander – Alexander 2015: 152; Al-Tamimi 2014: 9–10).⁴⁸¹ Typologicky tvořila největší část přijatých norem skupina pravidel vztahující se k religiozitě, jako byla ustanovení o rouhání Bohu, Proroku a islámu, apostazi, cizoložství, homosexualitě, ale také o pití alkoholu, sledování pornografie apod. (viz Revkin 2016b: 17, 19).

A nakonec ještě kritérium společných identitárních rysů vedoucích ke vzniku společné a k vládnutí zmocňující identity. Průnik identitárních znaků byl trvale problematický. V prvních dvou obdobích byl zanedbatelný (Respondent č. XLII 2017), ve třetím období stoupá na hladinu nízký (Respondent č. XXXIII 2017),⁴⁸² aby se ve čtvrtém období propadl na nulovou úroveň (Respondent č. XV 2017b). Nekompatibilitu identit dosvědčují opět i některá další disponibilní statistická data. Padesát čtyři procent Iráčanů preferuje demokratické uspořádání oproti autoritativnímu řízení společnosti, 91 % požaduje svobodu náboženského vyznání, 45 % se obává aktivit VNSA, pouhých 7 % souhlasí s bombovými útoky proti (nábožensky nepřátelským) civilistům a 45 % nechává zahalování žen na jejich individuálním a nezávislém rozhodnutí (Bell et al. 2013: 60, 63, 68, 70, 92).

⁴⁸⁰ Nutno však podotknout, že o socializaci ve smyslu kognitivní reevaluace normativní hierarchie se nejednalo. Je ale zcela namístě formulace Gaub(ové) o psychologické kontrole/násilí. Daeš svoji identitární politiku prováděl bez přesvědčení většinové populace (přinejmenším v urbánních centrech) o její správnosti, jelikož totiž lidem kvůli své ukvapené radikalitě nedal prakticky příležitost si novou identitu vědomě osvojit. Ti při přijímání norem Daeše tak spíše nakonec jednali pod vlivem strachu než sebeidentifikací s nimi. Jakkoliv tedy Daeš postupoval s promyšlenou psychologickou strategií, stále se jednalo o násilí, a ne o socializaci (srovnej Revkin 2016a: 29).

⁴⁸¹ Čtenáři, který zažil politickou praxi (eventuálně je s ní obecně dostatečně seznámen) v tzv. lidově-demokratickém zřízení, přijdou jistě zcela spontánně na mysl agitační střediska a večerní univerzity marxismu-leninismu (VUML) v tehdejší ČSSR jako nástroje indoktrinace populace komunistickou ideologií. Tato paralela je velmi instruktivní, jelikož KSČ indoktrinovala nikoli pomocí socializace, ale pomocí psychologického tlaku stranických orgánů (např. na pracovišti) nebo příslibu materiálních a společenských benefitů, které z členství (automaticky) utilitárně plynuly. Skutečný počet tzv. přesvědčených z cca 1,5 mil. členů (druhá polovina osmdesátých let 20. stol.) byl relativně nízký; většinu představovali tzv. prospěcháři.

⁴⁸² Určitá, i když stále velmi nízká slučitelnost identitárních rysů spočívala ve vnímání Daeše populací jako ochránce společné víry před šíitů.

Potíž Daeše (stejně jako podobných sunnitských džihádistických skupin) spočívá tedy v jeho radikalitě a absolutní neschopnosti uzavírat v ideové a identitární oblasti kompromisy. Organizace není schopna vytvořit konstruktivně uvažující centrální autoritu schopnou spojit všechny identity do inkluzivní makroidentity, která by byla přijatelná pro kompletní populaci, kterou na svém teritoriu kontroluje. Namísto toho naopak vytváří subidentitu, která je akceptovatelná jen úzkou výsečí obyvatelstva (Dinçer – Topal 2014: 29). Jinými slovy, pokud Daeš byl v určité době v rámci třetího období populací legitimizován k vládnutí, bylo to tak z důvodu poskytování bezpečnosti a materiálních statků, nikoli kvůli identitární spřízněnosti (Revkin 2016a: 27, 29).⁴⁸³ Doba *winning hearts and minds* ale velmi brzy odezněla a Daeši zůstala k ovládnutí společnosti opět jen koerce. Richard Barrett k tomu říká doslova: „*vnucení pravidel ohledně vzhledu a chování a barbarství trestů za jejich nedodržení, vyústila postupně v jejich rezignované akceptování čistě ze strachu než z nadšení z nového řádu*“ (2014: 41). A velmi kriticky a tvrdými slovy na ideologický defekt Daeše poukazuje dokonce jeden salafijský duchovní (sic!):⁴⁸⁴ „*Islámský stát si zřejmě nejprve zvolil násilnou ideologii a teprve potom hledal v knihách náboženskou interpretaci, kterou by své činy ospravedlnil*“ (Zbavitelová 2015). Společnost jako celek tedy Daeš nikdy neměla za aktéra, se kterým by se mohla zcela identitárně ztotožnit, a jeho ideologii nikdy nepřijala (Gerges 2016: 168).

Strategický náboženský cíl Daeše indikují dvě skutečnosti: globální vzestup moci sunnitského islámu s celosvětovou expanzí práva šaría a ustavení chalífátu. Jak vyplývá z vyjádření respondentů a i z dalších zdrojů, rozšíření sunnitské víry se ve světě nijak výrazně neměnilo a bylo po všechna sledovaná období ve srovnání cca s přelomem 20. a 21. století přibližně stejné (Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XLII 2017). Vezmeme-li v potaz počet států s ústavami obsahujícími ustanovení reflektující politické preference sunnitského islámu, případně počet států s právními řády založenými na dominantním postavení práva šaría, nezjistíme přílišné výkyvy (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XLII 2017). Počet států, kde šaría představuje ústavní rámec uplatňování práva a týká se i trestní oblasti, je roven sedmi (Practical Academic Center Research 2017).⁴⁸⁵ Vedle toho 18 států kriminalizuje rouhačství a 14 odpadnutí od víry. Tato aranžmá jsou ale dlouhodobého charakteru a mají své kořeny v historii dotyčných států (Theodorou 2016). V posledních letech (cca od roku 2013) na druhou stranu ale také vidíme nárůst počtu zemí, kde jsou lidé za svoji víru v Alláha

⁴⁸³ Toto tvrzení Revkinové dobře dokládá svědectví jednoho z obyvatel Rakky: „*Tolik místních se k nim přidalo. Byl to hlad, který je k Daeši dohnal*“ (Sullivan 2015a).

⁴⁸⁴ Hamada Nassár.

⁴⁸⁵ Afghánistán, Irák, Írán, Jemen, Mauretánie, Pákistán, Saúdská Arábie.

pronásledování – v roce 2013 se jednalo o 73 zemí a v roce 2014 již o 80 zemí (Henne et al. 2016: 21).

Podíváme-li se na islamistické politické strany, které mají své zástupce v parlamentu, zjišťujeme, že historie těchto stran je v celkem 17 zemích poměrně dlouhá. Většina z nich je v parlamentu trvale přítomna od devadesátých let 20. stol., nebo v menším počtu případů o jedno desetiletí později (Mandaville 2014: 128–129; Kurzman – Naqvi 2009: 29–42).⁴⁸⁶ Určitý nárůst počtu islamistických stran nastal ve druhém období. Tyto strany ale zůstaly mimo parlament a jejich vznik je vázán na vnitřní situaci v jednotlivých zemích a na vazbu na průběh tzv. arabského jara (Mandaville 2014: 50; Bitter – Frazee 2016: 2).⁴⁸⁷ v prvním období byl tak počet v parlamentech zastoupených islamistických stran přibližně stejný, od druhého spíše vyšší, avšak s vědomím, že tyto strany zůstaly (zůstávají) neparlamentní (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d). Pokud jde o celosvětový počet sunnitských věřících, pak i zde je jejich počet stále přibližně stejný (Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XLII 2017). Pro přelom století můžeme uvažovat o 1,1 miliardě sunnitských muslimů (Grim – Karim 2011: 13),⁴⁸⁸ pro období od roku 2010 až po současnost o cca 1,2–1,4 miliardy (Clarke 2017: 70; Van Leeuwen 2016: 618). Vezmeme-li v úvahu celoplanetární populační přírůstek v letech 2000–2015 o více než jednu miliardu (United Nations Population Division 2017), skutečně počet sunnitů skutečně nenarůstá. To tedy znamená, že Daeš svůj náboženský cíl v globální dimenzi ovlivnit nedokázal.

Pokud jde o ustavení chalífátu, Daeš islámský stát vyhlásil poprvé sice už v roce 2006, avšak jelikož koncept chalífátu je konstitutivně spojen s dobytím a kontrolou teritoria a ovládnutím populace, čehož se Daeši v dostatečné míře až do III. období nedostávalo, tak projekt politického zastřešení ummy zkrachoval (INSITE on Terrorism and Extremism, nedatováno). Jak bylo demonstrováno výše, sociální řád založený na modelu prvotní ummy a salafijského džihádismu obyvatelstvo nepřijalo a funkce chalífy nebyla reálně naplňována (Respondent č. XXXVIII 2017a). V posledních dvou obdobích byla situace přece jen odlišná. Podruhé chalífát vyhlásil osobně Abú Bakr al-Bagdádí 29. 6. 2014 v Mosulu (Hashim 2018: 3). V tomto případě nezůstalo jen u deklarace jako v prvním případě a chalífát skutečně empiricky fungoval. Neboť jak také plyne z dosavadní diskuse, Daeši se skutečně podařilo založit teritoriálně definovatelný geopolitický útvar,

⁴⁸⁶ Jedná se o tyto státy: Afghánistán, Alžírsko, Bahrajn, Bangladéš, Irák, Jemen, Jordánsko, Libanon, Maroko, Tádžikistán. Výjimky představují Egypt, Kuvajt, Turecko (osmdesátá léta 20. stol.), Indonésie, Malajsie, Pákistán, Súdán (sedmdesátá léta 20. stol.).

⁴⁸⁷ Týká se to těchto zemí: Egypt, Jemen, Kuvajt, Libanon, Libye, Maroko, Mauretánie, Súdán, Sýrie, Tunisko.

⁴⁸⁸ Výpočet vychází z obecného předpokladu, že sunnité tvoří cca 85 % celé muslimské populace.

který nazýval chalífát. Geopolitický útvar proto, že v něm byly definovány (i když v čase se dynamicky měnící) limity vnější teritoriální kontroly a území uvnitř těchto limit bylo pod kontrolou držitele moci; a chalífát proto, že na tomto území dokázal prosadit svoji verzi a interpretaci náboženské ortodoxie i ortopraxe a podle ní se úzce odvíjejících společenských pravidel (Flint 2017: 75) – tj. společnost byla „replikou“ prvotní ummy nezatížená „ideologickými nánosy uplynulých století“. Jinak řečeno, Daeš reálně žil svým pojetím salafismu, nad kterým bděl chalífa, a míra realizace cíle byla proto dost vysoká (Respondent č. XXXIII 2017).^{489 490}

Strategický politický cíl Daeše představuje ustavení islámského státu.⁴⁹¹ Indikátorem cíle je vznik nového (proto)státního geopolitického útvaru a současný zánik/úpadek moci dosavadních sekulárních států v oblasti, které se původně na tomto území rozkládaly. V prvním období se Daeši v tomto ohledu příliš nedařilo. Jeho schopnost vytěsnit stát byla prakticky nulová (Respondent č. XXXVIII 2017a). Irák, a do určité míry i Sýrie, sice v tomto období neměly plnou kontrolu nad celým svým územím, což ale nebyla v žádném případě zásluha Daeše jako spíše dominující rys negativní suverenity obou zemí. Daeši se státy v tomto období vytěsnit nepodařilo, naopak to byly státy, které vytěsnily Daeš z jeho územních pozic (Lister 2015: 268).⁴⁹² Ve druhém období, a zvláště v jeho závěru, se Daeš přece jen už (opět) snažil armádní jednotky států vytěšňovat a eliminovat tak v těchto teritoriích státní moc, a to i tím, že postupně eskaloval série útoků na státní cíle (Cockburn 2014: 61). Jednalo se ale stále o míru spíše nižší (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XLII 2017), neboť Daeš dominantně spíše vytěšňoval jiné VNSA než vlády států. To platí především pro Sýrii, kde vytěsnění spočívalo především na politických obchodech a jen v menší míře na otevřeném fyzickém násilí; v Iráku vytěsnit místní vládu zatím také nedokázal navzdory povstaleckým operacím, jako byly *Breaking the Walls* a *Soldiers' Harvest* (Lewis 2013). Třetí období znamená kvalitativní i kvantitativní proměnu,⁴⁹³ míra vytěsnění je relativně vysoká (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Daeši se podařilo vytěsnit (z mezinárodně-právní perspektivy) legitimní držitele moci, tj. syrskou a iráckou vládu, z 25 % syrského, resp. z 13 % iráckého území (Jones et

⁴⁸⁹ Přidělení absolutního hodnocení na škále stupněm pět brání také již probíraný identitární defekt – Daeš pro respekt populace k chalífátu potřeboval mnohem více koerce než jeho předchůdce před téměř čtrnácti sty lety. Muhammadova umma byla identitárně koherentní, Bagdádiho nikoliv.

⁴⁹⁰ V prosinci 2017 již chalífát v tomto pojetí přestal existovat.

⁴⁹¹ Vysvětlení rozdílů mezi chalífátem a islámským státem (emirátem) se již tato stať věnovala.

⁴⁹² Konkrétně jsou míněny Spojené státy ve spolupráci s kmenovými milicemi během *sahvy*.

⁴⁹³ Co do způsobu ovládnání území (*governance*) a co do jejich počtu (rozsah vytěsnění státních aktérů).

al. 2017: 20).⁴⁹⁴ Současně na vytěsněném území dokáže Daeš vládnout a naplňovat tak princip (islámského) státu. Ve čtvrtém období se již znovu jedná jen o nižší míru vytěsnění (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXVIII 2017a), neboť Daeš dokázal vytěsnit Syřany už pouze z 16 %, a Iráčany dokonce jen ze 4 % jejich území (Jones et al. 2017: 20). Ruku v ruce s tím na zbývajících teritoriích upadá i schopnost vládnout.⁴⁹⁵

Nyní se dostáváme k fundamentálním cílům. Prvním je vytvoření muslimské společnosti s indikátorem, zda na území chalífátu zastávají klíčové pozice a mají výsadní postavení sunnitě, přičemž nesunnitské skupiny jsou marginalizovány. Daeš po všechna čtyři období penetroval dominantně sunnitská území, kde v zásadě sunnitská společnost historicky vždy fungovala a nesunnité stáli na okraji společnosti. Nikoliv ale v období Málíkiho vlády (2006–2014), kdy byli naopak sunnitě marginalizováni šíity. V prvním období se kupříkladu sunnitě žijící na území, kde tvořili dominující většinu, nemohli zúčastnit celostátních parlamentních voleb (Mansour 2016: 6). Ve druhém období bylo proti sunnitům uplatňováno násilí mající sektářskou podstatu. Jen z důvodu příslušnosti k sunnitské víře byly tisíce sunnitů účelově obviňovány z terorismu, zadržovány a vězněny, mnohdy mimosoudně vražděny (Rajan 2015: 112). Na druhou stranu je třeba vzít v úvahu, že na územích pod správou Daeše, která však zatím neměla velkou rozlohu, sunnitě marginalizováni nebyli (viz výše). V tento okamžik je velmi obtížné stanovit hodnoty kritéria pro tato dvě první období. Bude tedy záhodno se přidržet soudu respondentů, kteří udávají pro první (Respondent č. XXV 2017) i druhé období (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XLII 2017) hladinu hodnoty kritéria jako „zanedbatelnou“. Třetí a čtvrté období jsou již jednoznačná – Daeš vytěsnil státní i nestátní aktéry a zavedl vlastní vládu, která byla ideologicky založena na výlučné nadřazenosti muslimů nad jinými náboženskými denominacemi (viz výše). Hodnota kritéria byla v obou obdobích na hladině „velmi vysoká“ (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017).

Dalším fundamentálním cílem je záměr odstranit současné režimy v Iráku a Levantě a v širší míře i v rámci celého Blízkého východu. Kritériem je skutečnost, zda v (sekulárních) zemích Blízkého východu došlo/dochází k vytvoření nového vnitropolitického a společenského uspořádání,

⁴⁹⁴ Označení vytěsnění za relativně a nikoli absolutně vysoké spočívá na faktu, že z většiny území se vlády Daeši vytěsnit nepodařilo. Zároveň ale není označeno jako nízké, což by vzhledem k vytěsnění „jen“ z jedné čtvrtiny v případě Sýrie a jen o málo více než z jedné desetiny v případě Iráku mohlo znamenat, že v plánu Daeše nebylo dobýt všechna syrská a irácká území, ale jenom ta sunnitská (což se Daeši také prakticky podařilo).

⁴⁹⁵ V prosinci 2017 Daeš již žádného státního aktéra z jeho území nevytěsňuje (reziduálně se vyskytuje jen v neobydlených oblastech jihovýchodní Sýrie v provincii Derezor; odhadem se může jednat maximálně o několik málo jednotek procent syrského území). i kapacita vládnout je prakticky zcela ochromena.

kteří je založeno na islamistickém modelu řízení společnosti a které nahradilo dosavadní vnitropolitické a společenské uspořádání včetně pozbylání platnosti tamních dosavadních právních řádů. Z databází CIA a ministerstva zahraničních věcí Spojených států plyne, že tomu tak nebylo a k žádnému příklonu k islamismu na státní úrovni ve sledovaných obdobích na Blízkém východě nedošlo (Central Intelligence Agency 2017; U.S. Department of State 2017). Daeši se nepodařilo odstranit ani režimy v Sýrii a Iráku, byť nikoli nepodstatnou část rozlohy jejich území obsadil. Pro první období je tak možné označit efektivitu cíle Daeše jako nulovou, pro dvě závěrečná s ohledem na částečné teritoriální vytěsnění Sýrie a Iráku jako zanedbatelnou (Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XLII 2017).

Dále je zde otázka eliminace vlivu zahraničních sil v oblasti Iráku a Levanty, jinak řečeno míra aktivity západních zemí v oblasti Iráku a Sýrie. První období bylo poznamenáno vysokou vojenskou aktivitou Západu v protipovstaleckých operacích, v nichž byl Daeš tvrdě konfrontován s americkou armádou (Rodier 2017: 20). Jen pro ilustraci, v měsíci říjnu 2006 bylo proti němu vedeno 1350 vojenských operací (Gerges 2016: 104). Míra aktivity Západu tak byla v tomto období relativně vysoká (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a). Druhé období bylo ve znamení stažení jednotek z Iráku (Lister 2015: 269; Nance 2015: 96) a západní ingerence zůstaly na úrovni spíše nižší (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017). Třetí a čtvrté období bylo ve znamení vysoké aktivity (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXI 2017c). I když se přítomnost západních pozemních vojenských jednotek omezila jen na poradenství a speciální operace (viz Fellous 2015: 126), naopak intenzivní byla vzdušná kampaň:⁴⁹⁶ v roce 2014⁴⁹⁷ cca 21 100 leteckých výpadů⁴⁹⁸ a cca 28 700 užití zbraně,⁴⁹⁹ v roce 2015 cca 21 200 leteckých výpadů a cca 30 700 užití zbraně; v roce 2017⁵⁰⁰ cca 6600 leteckých výpadů a cca 6300 užití zbraně; v roce 2017 cca 7800 leteckých výpadů a cca 18 500 užití zbraně (United States Air Forces Central Command 2017).

Následuje cíl definovaný jako odstranění hranic podle Sykesovy–Picotovy dohody. V prvním období Daeš operoval výlučně na území Iráku a k realizaci cíle se nepřiblížil ani v náznaku, efektivita byla nulová (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXV

⁴⁹⁶ Absence masivní pozemní síly je důvodem nepřidělení absolutní hodnoty kritéria.

⁴⁹⁷ Údaje od zahájení vojenské kampaně 8. 8. 2014.

⁴⁹⁸ Ve vojenské terminologii tzv. *sorties*.

⁴⁹⁹ Ve vojenské terminologii tzv. *number of weapons released*, kam se počítají bojovými letouny svržené bomby, odpálené rakety a vypálené střely (z jejich palubních zbraní) (Serle – Purkiss 2017).

⁵⁰⁰ Údaje k 31. 5. 2017.

2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017b). Druhé období dalo Daeši volnost pohybu mezi Irákem a Sýrií, avšak hranice jako taková zůstala (Lister 2015: 147).⁵⁰¹ Realizace cíle byla tedy spíše nižší (Respondent č. XLII 2017). Třetí období se vyznačovalo maximální efektivitou realizace cíle (Respondent č. XXXI 2017c). Daeš hranici (resp. její materiální manifestace jako písečné bariéry, kontrolní stanoviště apod.) doslova srovnal a zdemoloval buldozery (YouTube 2014c; Caris – Reynolds 2014: 9; Luizard 2015: 31; Fellous 2015: 107; Lister 2015: 236–237). „*Syrsko-irácká hranice do značné míry přestala existovat*“ (Cockburn 2014: 27), čímž Daeš odstranil vnitřní bariéru pohybu v chalífátu a poslal navenek silný vzkaz o síle své empirické státnosti. Čtvrté období je ve znamení vcelku pochopitelného poklesu efektivity realizace cíle až na hodnotu „spíše nižší“,⁵⁰² jelikož síly postupující síly proti Daeši postupně funkci hranice zase obnovovaly a Daeš se od svého cíle vzdaloval (Respondent č. XXI 2017d).

Pokud jde o schopnost Daeše kontinuálně alternovat mezi vedením otevřeného i guerillového způsobu boje, tak v prvním období byla prakticky nulová (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XLII 2017). Organizace využívala pouze dvě strategie – teroristickou a guerillovou. V počátku období dominovalo využití guerilly, což bylo v souladu se záměrem Daeše profilovat se jako lokální povstalecká skupina, a nikoli jako globální teroristické uskupení. V závěru období se v důsledku úspěšné Američany vedené protipovstalecké operace Daeš uchýlil spíše k teroristickému vedení boje, specificky k sebevražedným atentátům (Renard – Taillat 2008). Ať už převládal v repertoáru první nebo druhý způsob, smyslem bylo vedení opotřebovavací války včetně spektakulárních ukázek sil, která by oddálila jakoukoliv normalizaci poměrů a při níž by byli zlikvidováni všichni kolaboranti s americkou okupační silou (International Crisis Group 2006: 23–25). Ve druhém období přece jen Daeš již používá konvenční taktiky boje, a to především při střetech s jinými VNŠA. Jelikož ale užití guerilly a terorismu zůstává nadále klíčové, lze hovořit nanejvýše o nižší schopnosti alternace (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a; Respondent č. XLII 2017). Z údajů publikovaných přímo

⁵⁰¹ Syrsko-irácká hranice protínající území nespádající pod kontrolu Daeše (případně jiných VNŠA) nadále plnila svoji funkci.

⁵⁰² V prosinci 2017 již můžeme v tomto ohledu mluvit o nulové efektivitě Daeše. Funkce hranice s výjimkou její nejsevernější části (kurdáská území) byla obnovena. Velmi průkazným dokladem tohoto faktu je situace při osvobození posledního iráckého města zpod kontroly Daeše – Rávy. Irácké jednotky postoupily až k hranici se Sýrií, kde se zastavily a do Sýrie nepokračovaly. Bojovníci Daeše se naopak sami do Sýrie přesunuli, aby byli chráněni před iráckou armádou (k významu mezinárodních hranic pro strategie VNŠA viz Salehyan 2009: 6–9). Daeš tak vlastně implicitně přiznal znovunastolení platnosti Sykesovy–Picotovy linie a (alespoň pro tento okamžik) svůj konečný nezdar úmyslu ji provždy zrušit (viz Salim – El-Ghobashy 2017).

Daešem lze zjistit, že z více než sedmi tisíc vojenských operací vedených v tomto období lze do kategorie konvenčního boje zařadit jen něco přes tři stovky akcí (Fellous 2015: 53).

Třetí období představuje zvrát, neboť schopnost alternace se zvýšila (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXXVIII 2017a). Válčení Daeše představovalo hybridní formu založenou na strategiích terorismu, guerilly a konvenčního boje (Salama 2016: 58; Barrett 2014: 36);⁵⁰³ všechny tři prvky užíval souběžně proti jednomu konkrétnímu nepříteli (Lister 2015: 388). Pro teroristickou část ataků Daeš využíval nástražná výbušná zařízení (velmi často v podobě aut napěchovaných výbušninami) a sebevražedné výbušné vesty, pro guerillovou část ruční palné zbraně pro cílenou likvidaci konkrétních osob z řad nepřátel a pro konvenční část pancéřovaná vozidla (k přepravě polních jednotek), tanky i dělostřelectvo (Salama 2016: 58; Fellous 2015: 83). Postup Daeše v tomto období funguje tak, že „*utlumí své cíle prostřednictvím kampaně teroristických útoků, pak infiltruje obyvatelstvo a obranné síly, postupně získá kontrolu nad některými oblastmi cíle a poté zahájí útok na zbytek*“ (Barrett 2014: 36).⁵⁰⁴ Jinými slovy, teroristické útoky a guerilla jsou zaměřeny především proti nepřijatelným minoritním komunitám a příslušníkům bezpečnostních sil (zastření) a konvenční operace pak k dobytí vojenských strategických zařízení a obydleného území jako takového (Lister 2015: 275–276). Pro třetí období proto platí, že vojenské operace Daeše již neměly povahu „*asymetrického konfliktu, ale spíše se podobaly válce mezi dvěma pravidelnými armádami*“ (Amborst 2015: 5). Ve čtvrtém období klesá schopnost alternace Daeše opět na nízkou úroveň (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXXIII 2017). Daeš nedokáže vést nadále konvenční formu boje a uchyluje se znovu ke guerille a k terorismu (Rodier 2017: 54–55; Hubbard – Schmitt 2017). Základním operačním modelem je již jen atak skrytých buněk organizace, ať už vystupujících v Levantě či mimo ni (Coker – Schmitt – Callimachi 2017).

Dalším fundamentálním cílem je trvalá funkčnost struktur skrze „stabilizované hospodářství“. Detailní makroekonomická data nejsou k dispozici, nezbyvá tedy než využívat dílčí poznatky. V prvním období byly předpoklady dlouhodobé funkčnosti prakticky nulové (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XLII 2017). Zdroje byly pouze dostačující pro fungování organizace (rozuměj pro provoz ozbrojených složek), nikoliv pro provoz státu; Daeš neměl prostředky na administraci území (rozuměj vládnutí na kontrolovaných územích) – ani pro své bojovníky a jejich rodiny nedokázal zajistit (velmi nedokonalý) standard, jaký poskytovala irácká

⁵⁰³ Podíl teroristických taktik byl ale celkově nízký a nepředstavoval více než 5 % všech ozbrojených operací (Schmitt 2017).

⁵⁰⁴ Srovnej Salama 2016: 58.

vláda svým sunnitským provinciím (Bahney et al. 2010). Druhé období se neslo v podobném duchu, udržitelnost byla vlastně zanedbatelná (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XLII 2017). Ačkoliv nárůst systematickosti zisku příjmů (viz výše) rámcově vytvářel určité předpoklady udržitelnosti, dominance příjmů, které byly kriminální povahy, představovalo nedostatečné financování: „*dobyti, držení a správa území si vyžaduje významné výdaje, a proto také vyžaduje mnohem významnější toky příjmů*“ (Levitt 2014b). I ve třetím období zůstává udržitelnost poměrně nízká (Respondent č. XXXIII 2017). Z uniklých dokumentů, které měl možnost zkoumat Ajmen Al-Tamímí plyne, že cca 75% výdajů odcházelo na fungování represivních složek a jen necelých 20 % na sociální služby (2015b). Hospodářství bylo ve stavu válečné ekonomiky a tento stav byl dlouhodobě neudržitelný, neboť v takových podmínkách Daeš neměl prostředky k trvalému vykonávání funkcí, které funkční státy normálně vykonávají (Salama 2016: 52–53).⁵⁰⁵ Čtvrté období znamená s kvalitativním i kvantitativním propadem příjmů opět zanedbatelnou úroveň udržitelnosti (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XLII 2017). Výkon funkcí státu dále propadl (viz Clarke et al. 2017: 30). Co se tedy týká perspektivy přežití ve struktuře státu, pak „*navzdory nebývalému nahromadění bohatství a zdrojů Islámský stát mohl přetrvávat jen jako virtuální stát*“ (Brisard – Martinez 2014: 10).

K cíli odstranit protimuslimské síly ve světě konfrontací mezi sjednocenou muslimskou komunitou a nevěřícím obyvatelstvem v nemuslimských státech lze říci, že jeho splnění je značně nízké (Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXXVIII 2017a; Respondent č. XLII 2017). Ze 143 útoků ve 29 zemích, při nichž byly zabity 2043 osoby, totiž na území Západu (Belgie, Francie, Německo, Spojené státy, Velká Británie) připadá jen 27 útoků s 344 oběťmi (Lister et al. 2017), přičemž jen 18 % z těchto „západních“ útočníků mělo takovou vazbu k Daeši, že se prokazatelně jednalo o jeho bojovníky (Hubbard – Schmitt 2017).

Pokud jde o organizovaný prodej uměleckých artefaktů z archeologických nalezišť rozkládajících se na území pod kontrolou Daeše, tak první dvě období byla z tohoto pohledu prakticky bezvýznamná (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017), protože hlavní naleziště se nalézala na územích mimo kontrolu organizace (Calzoni 2015a). Třetí období bylo vrcholem drancování, prodej byl opravdu na velmi vysoké úrovni (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXXVIII 2017a; Respondent č. XLII 2017). Daeš v Levantu ovládal 4500 nalezišť a artefakty dopravoval kamiony do

⁵⁰⁵ Daeš postupně ztratil všechny tři atributy státu: přesněji řečeno atributu reprezentativnosti nikdy nenabyl z identitárních důvodů, atribut redistribuce bohatství nedokázal dlouhodobě udržet kvůli nedokonalé diverzifikaci portfolia příjmů a výdajů a nakonec ani atribut poskytování bezpečnosti neobhájil pod vnějším tlakem.

sousedních zemí, odkud putovaly na mezinárodní černý trh (Barthe et al. 2015). Čtvrté období představuje postupnou ztrátu přístupu k nalezištím (Calzoni 2015a), a tím i relativně nízký objem artefaktů, s nimiž Daeš může obchodovat (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXXIII 2017).⁵⁰⁶

Poslední ukazatel sleduje počet budovaných ekonomických center nebo výrobních podniků. Daeš pochopitelně naprostou většinu výrobní infrastruktury převzal či zkonfiskoval předchozím majitelům (syrské a irácké státní podniky, soukromí vlastníci) nebo umožnil dosavadním majitelům své firmy nadále provozovat v souladu s novými pravidly, která nastavil. Ke komplexnímu budování nové hospodářské infrastruktury nikdy nepřikročil, byť jedna výjimka existuje. Pro první dvě období nicméně rozhodně platí, že se Daeš o nějakou systémovou správu hospodářství nepokusil, neboť mu v podmínkách prudkých guerillových střetů (I. období) a „vyhnání do pouště“ (II. období) scházely prostředky a nástroje, jak by tak eventuálně mohl činit. Počet center proto vykazoval nulovou hodnotu (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XLII 2017).

Třetí období představuje obrat, a i když ani tehdy nevidíme strategické investice do výrobní a distribuční infrastruktury, je patrné, že Daeš se snažil tu infrastrukturu, kterou převzal, udržovat a zvelebovat (Zelin 2016: 4–5). Vedle toho vytvářel i nové sektory, např. chemické továrny a cementárny, podniky pro výrobu balené vody a dalších nealkoholických nápojů, i firmy vyrábějící textil a nábytek a provozoval také společnosti poskytující mobilní telefonní služby (Rosenberg – Kulish – Myers 2015). Nyní je ale třeba se podívat i na výše zmíněnou výjimku. Ta se týká produkce a distribuce zbraní, které Daeš skutečně rozvinul na průmyslovou úroveň, včetně byrokratických pravidel pro jejich výrobu. Daeš dokázal průmyslově produkovat minomety, dělostřelecké miny, rakety (včetně střel Grad), výbušniny, drony a mobilní nástražná výbušná zařízení. Výroba byla silně standardizována a byrokratizována prostřednictvím „Centrální organizace pro standardizaci a kontrolu kvality“. Tento orgán dokázal získávat suroviny (součásti) pro výrobu od konstantních dodavatelů v rámci rozvinutého zásobovacího řetězce,⁵⁰⁷ a mohl tak vytvořit jednotné výrobní manuály pro továrny a dílny, kde se zbraně vyráběly (kompletovaly). Tyto manuály obsahovaly plány výrobních postupů a také standardy kvality výroby, což umožnilo produkci jednotlivých dílů na různých místech a finalizace výrobků mohla být lokalizována jinam.⁵⁰⁸ Daeš tak v této centrálně řízené průmyslové výrobě vyprodukoval tisíce zbraní (Hroch 2016; Sallon 2017) a jeho produkční zbraňové kapacity se přiblížily produkční kapacitě států (Phillips 2017: 7). Lze tedy

⁵⁰⁶ V prosinci 2017 je Daeš naprosto zbaven přístupu k nalezištím (viz Calzoni 2015a).

⁵⁰⁷ Jednalo se především o turecké dodavatele.

⁵⁰⁸ Všechny díly i finální výrobky měly standardizovaná výrobní čísla.

konstatovat, že toto období představovalo dost vysoký počet produkčních zařízení a center (Respondent č. V 2017; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XLII 2017). Čtvrté období je ve znamení úpadku schopnosti průmyslové produkce. Zásobovací řetězce se hroutí, Daeš postupně přichází o vybudovaná výrobní zařízení a nemá nadále fyzickou kapacitu zbraně produkovat (The Washington Post 2016). Počet center se tak nezadržitelně stává bezvýznamným (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XLII 2017).

A nyní již zbývají toliko cíle zprostředkující. Prvním jsou únosy osob a obchodování se zotročenými osobami. Speciálně únosy představují násilnou aktivitu, kterou Daeš dlouhodobě využívá. V prvním období byli Daešem nejvíce unášeni iráčtí vládní úředníci a policisté, novináři a i američtí vojáci (The Middle East Media Research Institute 2007; Frayer 2007; Cave 2007; Ridolfo 2007; Kagan 2007: 7). Ve druhém období se začínají navíc objevovat únosy západních civilistů vysloveně kvůli zisku z výkupného. Daeš za tím účelem zřídil i speciální útvar – „výzvědný aparát“ (BBC News 2015b). Třetí období je krom předchozího charakterizováno genocidou Jezídů, Turkmenů a Šabaků i křesťanů a počet unesených dosahuje skutečně obrovských rozměrů (Dear-den 2017; Human Rights Watch 2014; Dorman 2014). Ve čtvrtém období se Daeš uchyluje k únosům spíše již nikoliv z ideologicky-povstaleckých a ekonomických důvodů, ale unáší civilisty za účelem vytváření lidských štítů proti útokům protipovstaleckých jednotek (Morris 2016). Jelikož přesné počty únosů a unesených osob není možno pro jednotlivá období přesně stanovit,⁵⁰⁹ po prostudování shora uvedených dokumentů a z vyjádření respondentů lze rámcově konstatovat, že první období představovalo přibližně desítky nebo maximálně několik stovek unesených ročně. Na škále tomu odpovídá hodnota tři – spíše nižší efektivita (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XV 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a); v druhém období zaznamenáváme pokles na pravděpodobně maximálně desítky unesených, avšak na druhou stranu evidujeme kvalitativní nárůst v typu uneseného. Na škále opět hodnoceno hodnotou tři (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XLII 2017);⁵¹⁰ třetí období představovalo nepochybně vrchol v efektivitě cíle s tisíci unesenými a navíc i zotročenými, což koresponduje na škále s hodnotou pět – velmi vysoká (absolutní) efektivita (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXI 2017c). V závěrečném období jsou nadále unášeny tisícovky osob, ale již čistě z defenzivně-utilitárních důvodů. Na škále je přisouzena hodnota čtyři – spíše vyšší efektivita splnění cíle (Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017a).

⁵⁰⁹ Přesnější údaje neposkytuje ani databáze ACLED, která v případě Daeše nenabízí možnost kalibrace ozbrojené akce pouze na únos; databáze eviduje obecně útok vůči civilním osobám nebo ozbrojeným složkám s počty mrtvých a zraněných, nikoliv však (zároveň) unesených.

⁵¹⁰ Jednalo se o unesené v rádech jednotek, maximálně po nějaký omezený čas o jednu, dvě desítky.

Předposledním zprostředkujícím cílem je přilákání sunnitských (zradikalizovaných) věřících z celého světa a jejich začlenění do místní společnosti (rodící se ummy). V prvním období si Daeš kromě Iráčanů a Syřanů musel vystačit pouze s Araby přicházejícími především ze Saúdské Arábie, Libye, Alžírsko, Jemenu, Maroka, Jordánska a Egypta. Celkově se jednalo o cca 600 osob (Felter – Fishman 2007: 8). V druhém období Daeš čerpal své bojovníky především z řad domácího obyvatelstva (typicky nezaměstnaní mladí muži) a jen částečně z řad cizinců (IRIN 2012; Terrill 2014: 15). Salafjiská ideologie nebyla v té době ještě dobře marketingově rozpracována, aby přitáhla nespokojené jedince ze Západu (Fishman 2011). Příchozí k Daeši tak po obě období představovali toliko bojovníky a jejich význam pro záměr vytvořit funkční (profesně diverzifikovanou) společnost – ummu – byl zanedbatelný (Respondent č. XV 2017b; Respondent č. XXI 2017d).

Třetí období je obdobím vysokého přílivu osob do chalífátu, a tudíž i relativně dosti vysoké efektivity cíle (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXV 2017). Ačkoliv profesní diverzifikace příchozích nebyla zcela optimální (viz výše zmiňované Bagdádího výzvy „k věřícím celého světa“), množství příchozích bylo opravdu enormní. I když opět nepanuje úplná shoda na počtu osob, které se k chalífátu připojily, kvalifikované odhady hovoří o 20 000 – 30 000 lidí z 81 zemí světa (Neumann 2015; Gaub 2016: 116; Masi 2014).^{511 512} Měsíčně přicházely až dva tisíce nových osob, které chtěly žít v chalífátu (New Jersey Office of Homeland Security and Preparedness 2017), a „*přiliv nových rekrutů byl daleko větší, než schopnost [protipovstaleckých sil je všechny] zabít nebo zranit*“ (Sorenson 2014: 35). Ačkoli ve čtvrtém období byl Daeš díky jedinečnosti svého projektu stále atraktivní pro nové rekruty (Erickson 2017), jejich počet prudce poklesl jen na cca 50 příchozích měsíčně (New Jersey Office of Homeland Security and Preparedness 2017). Efektivita plnění cíle tak poklesla na relativně nízkou úroveň (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXXIII 2017).

Jako poslední zprostředkující cíl zbývá úmysl Daeše přemoci konkurenční radikálně-islamistická hnutí a vypracovat se do postavení lídra džihádu. Indikátorem tohoto cíle je marginalizace těchto konkurenčních hnutí. První období bylo v tomto ohledu nejednoznačné. Daeš se v Iráku sice na jednu stranu snažil (pokud možno) vystupovat nezávisle na al-Káidě Central (Rodier 2017: 26; Fellous 2015: 13), na druhou stranu kmenové milice Daeši velmi významně komplikovaly jeho záměry a rozhodně jeho aspiraci na vůdčí postavení nerespektovaly (Lister 2015: 268). Efektivita

⁵¹¹ Nejvíce osob přicestovalo do chalífátu z Tuniska (až 3000 příchozích), Saúdské Arábie (až 2500 příchozích), Ruska (až 1500 příchozích) a Francie (až 1200 příchozích).

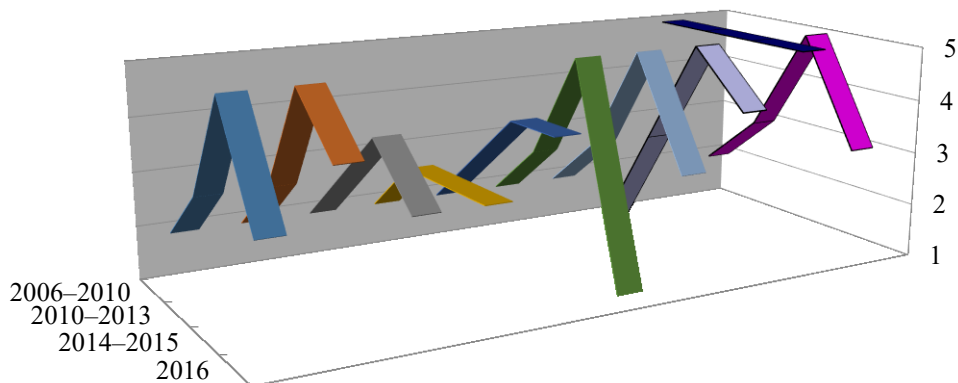
⁵¹² Informace k technologii rekrutace stoupenců (mužů, žen, adolescentů a celých rodin) včetně jejich přesvědčování k cestě do chalífátu a k usazení se v něm přináší Winter (2016).

realizace cíle byla velmi nízká (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXV 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XLII 2017). V druhém období se pozice Daeše přece jen zlepšila, a to díky úspěchům v Sýrii, kdy postupně eliminoval hlavní hráče – an-Nusru a Ahrar aš-Šám. Nezávisle na Daeši operovala již jen skupina Chorásán (Fellous 2015: 13–15; Rodier 2017: 27). Nepodařilo se mu zatím nicméně získat si příslib věrnosti od skupin operujících mimo Levantu (Fellous 2015: 15). Z toho důvodu zůstává zatím jeho cíl na poměrně nízkém stupni plnění (Respondent č. V 2017; Respondent č. XXXIII 2017; Respondent č. XLII 2017).

Třetí období představovalo bezpochyby vrchol v efektivitě cíle; můžeme konstatovat, že byla na značně vysoké úrovni (Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXI 2017c). Jednak „v syrsko-irácké zóně Daeš spojil pod svým vedením nebo si přímo podrobil prakticky všechny tamní teroristické skupiny“ (Fellous 2015: 15) a navíc se mu dařila vnější expanze skrze ustanovování vlastních vilájetů v Afghánistánu, Alžírsku, Egyptě (Sinaji), Jemenu, Libyi, Nigérii, Pákistánu, Somálsku a také ruském severním Kavkazu (Lister 2015: 387). K Daeši se vedle toho začíná hlásit a skládá mu slib věrnosti dosud na al-Káidu napojených 25 VNSA v 15 zemích a dalších 10 VNSA v 7 zemích mu vyjadřuje podporu (NATO Strategic Communications Centre of Excellence 2016: 18). Absolutním lídrem džihádu se ale Daeš nestal. Al-Káida islámského Magrebu, al-Káida Arabského poloostrova, aš-Šabáb a Al-Káida indického subkontinentu zachovaly věrnost Al-Káidě Central (Fellous 2015: 20–21). Ve čtvrtém období plnění cíle začíná klesat. Nejenže míra loajality externích VNSA již není tak silná, ale v samotné oblasti Levanty se řada Daešem podrobených VNSA začíná vymaňovat z jeho dominance, znovu se osamostatňují a začínají pro Daeš opět představovat vojenskou i ideologickou výzvu a konkurenci. Nejlépe si v tomto ohledu vedou an-Nusrá⁵¹³ a Ahrar aš-Šám (Rodier 2017: 57). Efektivita realizace cíle je tak v tomto období znovu docela nízká (Respondent č. V 2017; Respondent č. XXI 2017d; Respondent č. XXXI 2017c; Respondent č. XXXIII 2017).

⁵¹³ V současnosti již vystupující pod názvem *Džabhat Fatah aš-Šám* (Fronta dobytí Sýrie).

A nyní je tedy třeba předloženou empirickou materii zhodnotit prizmatem kovariance. Začneme v nám již známé posloupnosti u penetrace.

	2006–2010	2010–2013	2014–2015	2016
■ velikost teritoria pod mocenskou kontrolou	2	3	5	3
■ počet příslušníků	2	3	5	4
■ počet příslušníků vs. počty vojenských sil států	2	3	4	3
■ počet příslušníků vs. počty místního obyvatelstva	2	3	3	3
■ hustota přítomnosti	2	3	4	4
■ počet strategických bodů s ozbrojenou přítomností	2	3	5	1
■ počet sídel s ozbrojenou přítomností	2	3	5	3
■ počet přerušení logistických toků	1	3	5	4
■ ozbrojená aktivita	5	5	5	5
■ ekonomicko-geomorfologická hodnota teritoria	2	3	5	3

Daeš – stupeň penetrace

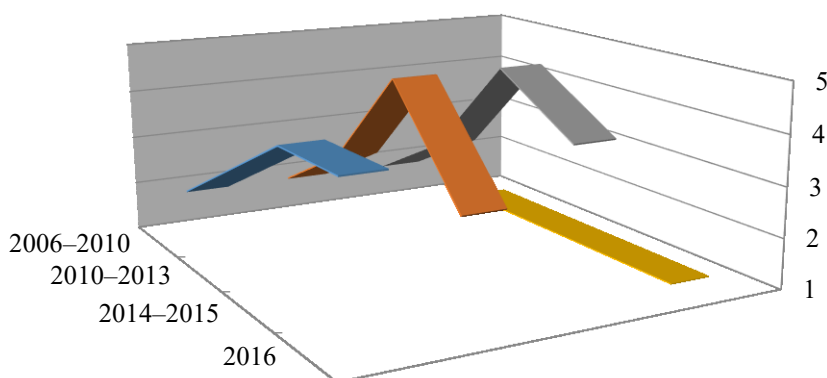
Z deseti kritérií nalezneme jen dvě, jejichž hodnoty vůbec nevariovaly, nebo jejich variace byla zcela marginální – jedná se o kritérium ozbrojené aktivity, resp. o kritérium počtu příslušníků vs. počtů místního obyvatelstva. Hodnoty ostatních osmi kritérií zaznamenaly relevantní variaci a jejím okolnostem třeba se věnovat. Obecným rysem je postupný nárůst hodnot z nižších hladin v počátečních období až do období třetího, kdy hodnoty kulminují; ve čtvrtém období hodnoty zase mírně klesají. V prvním období s jedinou výjimkou začínají na druhé nejvyšší hodnotě,⁵¹⁴ ve druhém období se dostávají na třetí nejvyšší hodnotu. Třetí období představuje vrchol s nejvyšší hodnotou pět; výjimkou jsou dvě kritéria jen s nemálo nižší hodnotou čtyři.⁵¹⁵ Nejméně zajímavější je

⁵¹⁴ Hodnota kritéria počtu přerušení logistických toků byla na nejnižší hodnotě jedna.

⁵¹⁵ Kritéria počtu příslušníků vs. počtu vojenských sil států a hustoty přítomnosti.

hodnotově čtvrté období, v němž jsou hodnoty rozprostřeny v hodnotách 1–4. Každopádně platí, že hodnoty oproti třetímu období poklesly alespoň o jeden stupeň škály,⁵¹⁶ přičemž třikrát se nadále pohybovaly na vysoké hladině čtyři, čtyřikrát poklesly na nízkou hladinu tři a jednou se propadly na nulovou úroveň. Konstatujeme, že osm z deseti kritérií bylo vzájemně kovariujících, když jsme zaznamenali v prvních třech obdobích pravidelnou korelaci jejich hodnot (z marginálních do relevantních) a pouze ve čtvrtém byl pokles relativně heterogenní. Přesto ale společným rysem až na onu jedinou uvedenou výjimku bylo sestoupení z kulminačních hodnot. V tomto smyslu tedy všech osm hodnot v čase až do třetího období rostlo a ve čtvrtém sedm z nich zase pokleslo.

Mimo kritérium mezinárodního uznání (zcela bez variace) pozorujeme velmi podobný průběh i u fenoménu suverenity.

	2006–2010	2010–2013	2014–2015	2016
■ mocenský monopol	2	3	4	4
■ kontrola pohybu jiných aktérů přes hranice	2	3	5	3
■ vyloučení jiných aktérů z rozhodování	2	3	5	4
■ státy VNSA považovaly za subjekt	1	1	1	1

Daeš – rozsah suverenity

Všechna tři kritéria začínají na druhé nejnížší hodnotě (I. období), pokračují na hodnotě tři (II. období) a ve třetím období kulminují dvakrát na hodnotě pět⁵¹⁷ a jednou na hodnotě čtyři.⁵¹⁸ Čtvrté období také znamená s jedinou výjimkou pokles hodnot:⁵¹⁹ u kritéria vyloučení jiných aktérů z rozhodování klesá o stupeň na škále na stále vysokou hodnotu (čtyři) a u kritéria kontroly pohybu jiných aktérů přes hranice klesá o dva stupně na škále na nízkou hodnotu (tři). To vše tedy

⁵¹⁶ Výjimkou je hustota přítomnosti, kdy hodnota zůstala jako v předchozím třetím období na hladině čtyři.

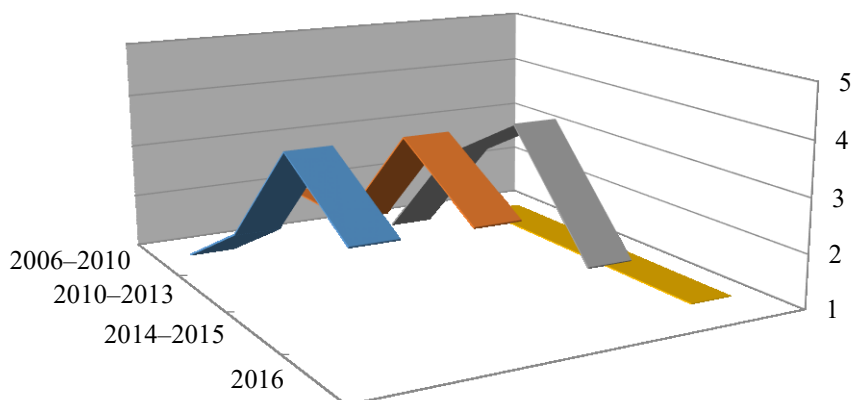
⁵¹⁷ Kritéria kontroly pohybu jiných aktérů přes hranice a vyloučení jiných aktérů z rozhodování.

⁵¹⁸ Kritérium mocenského monopolu.

⁵¹⁹ Mocenský monopol ani ve čtvrtém období neklesá.

značí, že hodnoty tří ze čtyř kritérií byly vzájemně kovariující, neboť od prvního po třetí období vidíme pravidelný růst z marginálních hodnot do hodnot relevantních. Pouze čtvrté období je nerovnoměrné, když se hodnota u jednoho kritéria nemění, u druhého klesá o dva a u třetího o jeden stupeň na škále. Přesto lze říci, že všechna tři kritéria v průběhu času až do třetího období hodnotově rostla a ve čtvrtém dvě z nich hodnotově ztrácela.

U fenoménu státnosti také nalzáme jedno zcela nevariující kritérium (podmínky pro občanskou participaci), ostatní tři kritéria variují.

	2006–2010	2010–2013	2014–2015	2016
■ bezpečnost poskytovaná populaci	1	2	4	3
■ ochrana vlastnických vztahů a majetkových práv	2	2	4	3
■ redistribuce veřejných statků	1	3	4	2
■ podmínky pro občanskou participaci	1	1	1	1

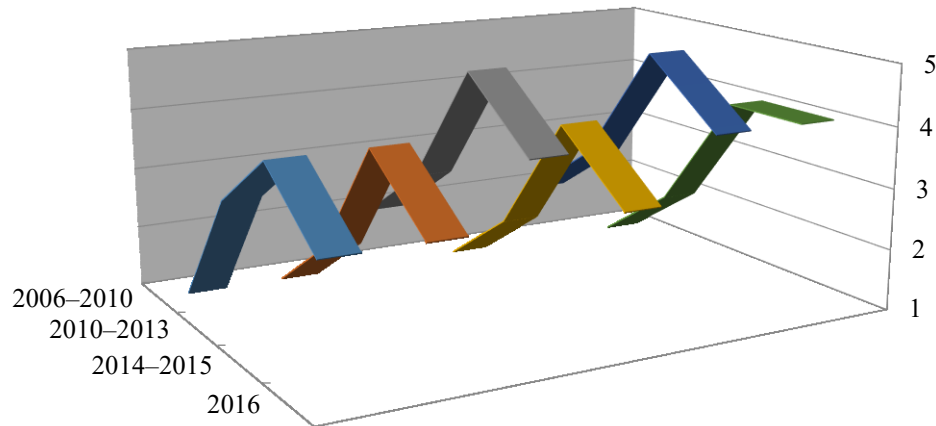
Daeš – rozsah státnosti

Kritéria tohoto fenoménu mají v detailu nepatrně odlišnou variaci, avšak zásadní parametry jsou shodné jako u kritérií předchozích fenoménů. První dvě období představují periodu marginálních hodnot všech tří kritérií (I. období v hodnotách 1–2 a II. období v hodnotách 2–3).⁵²⁰ Důležité ale je, že ve třetím období všechna tři kritéria hodnotově rostou na relevantní hodnoty (dosahují hodnoty na škále 4), a tedy mezi prvními dvěma obdobími a třetím obdobím podobně jako kritéria u předchozích fenoménů variují. A i čtvrté období v případě tohoto fenoménu regulérně variuje – všechna tři kritéria opouštějí relevantní hodnoty a klesají zpět do marginálních (2x na hodnotu 3 a 1x na hodnotu 2). To tedy znamená, že variující kritéria tohoto fenoménu vykázala

⁵²⁰ Mezi I. a II. obdobím kritérium redistribuce veřejných statků narostlo na škále o dva stupně, kritérium bezpečnosti poskytované populaci o jeden stupeň a kritérium ochrany vlastnických vztahů a majetkových práv bylo bez variačního pohybu.

v podstatných momentech značně homogenní průběh a jejich hodnoty silně korelovaly. Všechna kritéria tak demonstrovala svoji kovarianci.

Také kritéria fenoménu mobilizace a extrakce vykázala důležitou kovarianci, a to dokonce ve stu procentech.

	2006–2010	2010–2013	2014–2015	2016
■ zdroje k zajištění funkčnosti silových složek a lokálního obyvatelstva	1	3	4	3
■ poměr mezi nesystematickým a systematickým zajišťováním příjmů	1	2	4	3
■ hierarchizovaná politická a vojenská organizační struktura	2	3	5	4
■ struktura VNSA vs. struktura současného moderního státu	1	2	4	3
■ struktura VNSA je pro relokování zdrojů do vojenské oblasti	2	3	5	4
■ ideologie VNSA je pro usnadnění mobilizace/extrakce zdrojů od obyvatelstva	1	2	4	4

Daeš – rozsah mobilizace a extrakce

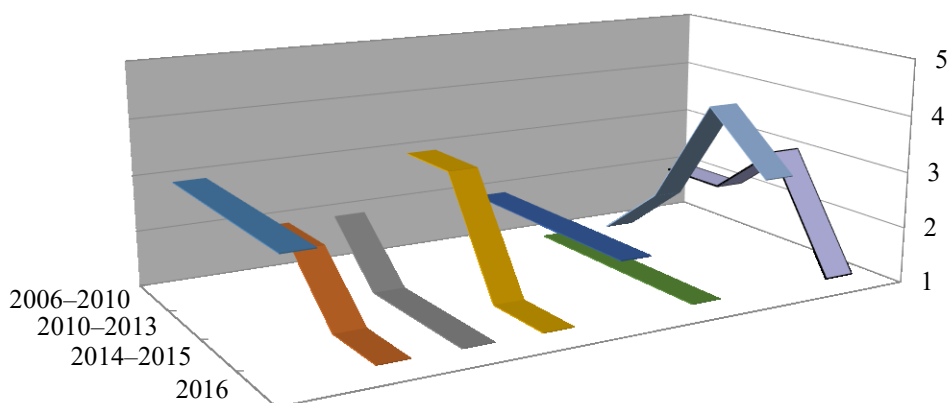
Zdá se, že průběh variací hodnot kritérií se podobá variacím předchozích kritérií, můžeme tak hovořit o typickém průběhu. V prvním období jsou hodnoty velmi marginální (1–2), ve druhém nepatrně rostou, jsou ale i nadále v zásadě na úrovni marginálních hodnot (2–3).⁵²¹ Třetí období představuje kulminaci a všechny hodnoty dosahují oblasti relevance (4–5).⁵²² Čtvrté období představuje přece jen určitou diverzitu. Hodnoty pěti kritérií z šesti sestupují vždy o jeden stupeň na

⁵²¹ Zajímavé zmínit, že ve 100 % zaznamenáváme mezi prvním a druhým obdobím variaci; ať už byla výchozí a následná hodnota kritéria jakákoliv, vždy se zvýšila o jeden stupeň na škále.

⁵²² Čtyřikrát dosažena hodnota 4, dvakrát hodnota 5.

škále,⁵²³ přičemž dvakrát zůstávají v oblasti relevance (stupeň 4) a třikrát sestupují do oblasti marginality (stupeň 3). Hodnoty všech kritérií mezi prvním a třetím obdobím ukázaly homogenní korelační růst a pouze sestup ve čtvrtém období byl heterogennější. Navzdory tomu ve však trend růstu v prvních třech obdobích s kulminací ve třetím a poklesem ve čtvrtém období patrný i zde, a proto můžeme konstatovat i u tohoto fenoménu výskyt kovariance sledovaných kritérií.

Zcela odlišná situace nastává u kritérií fenoménu sociální epistemologie, kde jsme svědky pouze jediné typické a relevantní variace.

	2006–2010	2010–2013	2014–2015	2016
■ slučitelnost náboženské víry VNSA a lokálního obyvatelstva	3	3	3	3
■ slučitelnost politického přesvědčení VNSA a lokálního obyvatelstva	2	2	1	1
■ slučitelnost přesvědčení o správnosti používání násilí (VNSA vs. obyvatelstvo)	2	1	1	1
■ slučitelnost přesvědčení o formě politické organizace a uspořádání společnosti (VNSA vs. obyvatelstvo)	3	3	1	1
■ slučitelnost představ o světě (VNSA vs. obyvatelstvo)	2	2	2	2
■ množství pravidel, která VNSA přejal od populace	1	1	1	1
■ množství pravidel, která populace přejala pod (koercivním) vlivem VNSA	1	2	4	3
■ množství společných identitárních rysů (VNSA vs. obyvatelstvo)	2	2	3	1

Daeš – spektrum sociální epistemologie

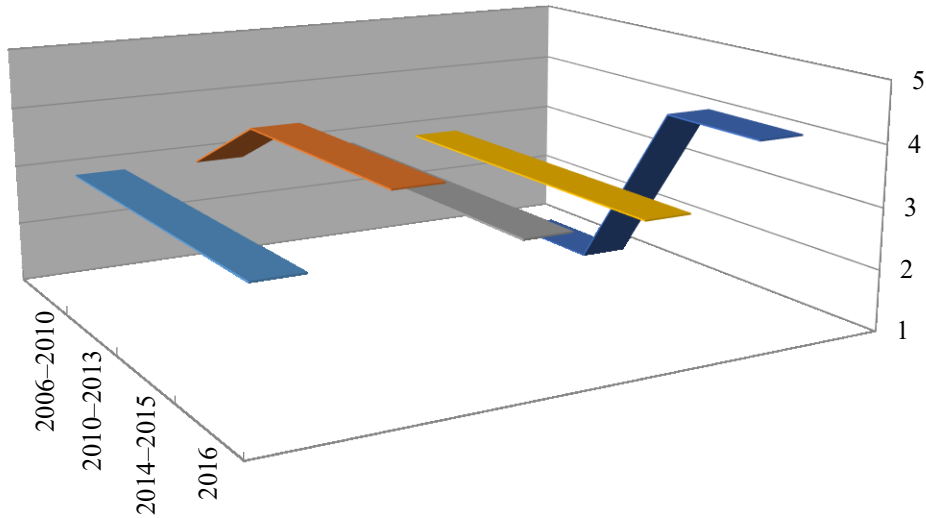
⁵²³ Kritérium ideologie jako usnadnění mobilizace/extrakce zdrojů mezi třetím a čtvrtým obdobím již nevariuje a zůstává na hodnotě čtyři.

Touto variací je vývoj hodnot kritéria množství pravidel přijatých populací. U něj zaznamenáváme typický, výše uváděný průběh – hodnota kritéria se vynořuje ze zóny marginality ve třetím období, kdy kulminuje v relevantní hodnotě, a poté se opět do zóny marginality vrací. Hodnoty všech ostatních kritérií takovouto variací neprocházejí, či přesněji řečeno ve třech případech jsou zcela bez variace, v dalších třech případech zaznamenávají reverzní variaci⁵²⁴ a v jednom případě kulminují ve III. období, avšak pouze na hladině tři.⁵²⁵ s ostatními kritérii tak z kritérií tohoto fenoménu kovariovalo jen jedno jediné.

⁵²⁴ Slabě variují v zóně marginality, přičemž v časovém kontinuu postupně jejich hodnoty padají na nulovou úroveň.

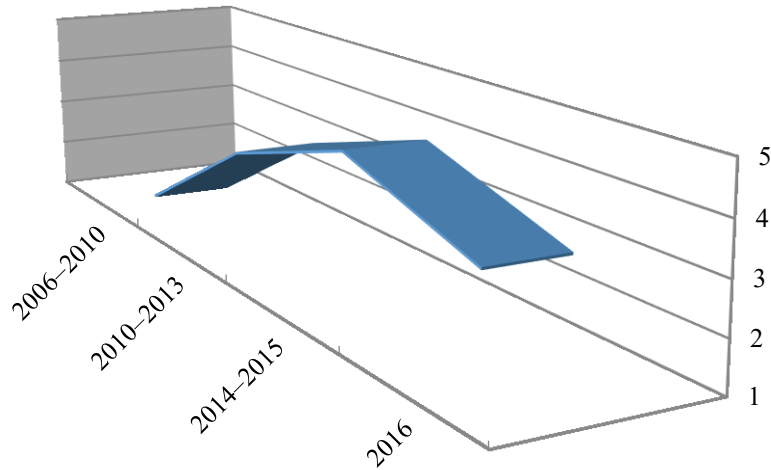
⁵²⁵ Jedná se o kritérium množství společných identitárních rysů.

V případě cílů jsou zde nejdříve cíle strategické náboženské a pak cíl strategický politický.

	2006–2010	2010–2013	2014–2015	2016
■ počet států s ústavami obsahujícími ustanovení reflektující politické preference sunnitského islámu ve srovnání s přelomem 20. a 21. století	3	3	3	3
■ podíl parlamentních politických stran ve světě prosazujících politické preference sunnitského islámu ve srovnání s přelomem 20. a 21. století	3	4	4	4
■ počet sunnitských věřících celosvětově ve srovnání s přelomem 20. a 21. století	3	3	3	3
■ počet států s právními řády založenými na dominantním postavení práva šaría ve srovnání s přelomem 20. a 21. století	3	3	3	3
■ Daeš vytvořil/vytváří teritoriálně definovatelný nový (proto)státní útvar – islámský (islamistický) chalífát –, v němž 1) založený na modelu ummy, 2) neexistuje svoboda vyznání, 3) vrcholné postavení zastává chalífa	1	1	4	4

Daeš – míra efektivity strategického náboženského cíle

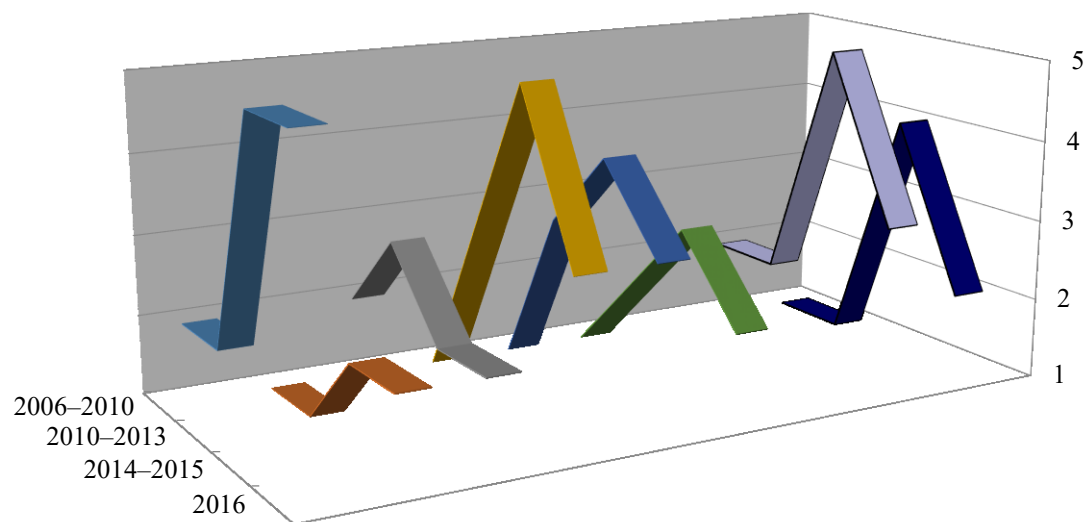
	2006–2010	2010–2013	2014–2015	2016
■ na území chalífátu, který Daeš vytvořil/vytváří, došlo/dochází k vytěsnění a zániku moci (sekulárních) států, které se původně na tomto území rozkládaly	1	3	4	3

Daeš – míra efektivity strategického politického cíle

Jak vidíme, tak u náboženské varianty strategického cíle variují relevantním způsobem hodnoty jediného kritéria: vytvoření teritoriálně definovatelného protostátního útvaru – chalífátu. Ačkoli se nepatrně vymyká typické variaci zaznamenané u předchozích fenoménů, v prvních dvou obdobích se kritérium pohybuje v marginálních hodnotách (setrvale na hodnotě jedna), ve třetím období kulminuje v relevantní hodnotě (hodnota čtyři) a ve čtvrtém období již zůstává na předchozí hodnotě. Podstatným rysem je tedy kulminace v typickém třetím období na relevantní hodnotě, když v předchozích obdobích byly hodnoty marginální. Hodnoty zbývajících čtyř kritérií jsou ve třech případech zcela bez variace a v jednom případě je variace absolutně bezvýznamná.

Hodnoty jediného kritéria strategického politického cíle kovariují s typickými hodnotami u jiných fenoménů – první dvě období se ocitají v marginálních hodnotách, kulminace ve třetím období znamená průnik do zóny relevance (hodnota čtyři) a v závěru hodnota opět klesá do marginální zóny.

Hodnoty kritérií fundamentálních cílů nabízejí následující pohled. Pět z osmi kritérií zaznamená typickou variaci hodnot a tři se vymykají.

	2006–2010	2010–2013	2014–2015	2016
■ na území chalífátu, který Daeš vytvořil/vytváří, zastávají klíčové pozice a mají výsadní postavení sunnité, přičemž nesunnitské skupiny jsou marginalizovány	2	2	5	5
■ v (sekulárních) zemích Blízkého východu došlo/dochází k vytvoření nového vnitropolitického a společenského uspořádání, které je založeno na islámském (islamistickém) modelu řízení společnosti a které nahradilo dosavadní (sekulární) vnitropolitické a společenské	1	1	2	2
■ diplomatická, vojenská a ekonomická aktivita/přítomnost západních zemí v oblasti Iráku a Sýrie	2	3	2	2
■ na Blízkém východě došlo/dochází k vytyčení nového průběhu hranic (odstranění hranic dle Sykesovy-Picotovy dohody)	1	3	5	3
■ Daeš dokázal/dokáže kontinuálně alternovat mezi vedením rozsáhlého otevřeného boje s „těžištěm“ (rozlišování území na frontu a týl) a vedením překvapivých útoků ze zálohy bez „těžiště“ (nerozlišování území na frontu a týl)	1	3	4	3
■ chalífát, který Daeš vytvořil/vytváří, vykazuje trvalou funkčnost díky stabilizovanému hospodářství	1	2	3	2
■ za účelem odstranění protimuslimských síl ve světě Daeš iniciuje konfrontaci mezi sjednocenou muslimskou komunitou a nevěřícím obyvatelstvem v nemuslimských státech				2
■ objem Daešem organizovaného prodeje uměleckých artefaktů z archeologických nalezišť	2	2	5	3
■ počet Daešem na území pod jeho kontrolou budovaných ekonomických center a výrobních podniků (zbraně, potraviny) (event. i vzájemně logisticky/dopravně propojených)	1	1	4	2

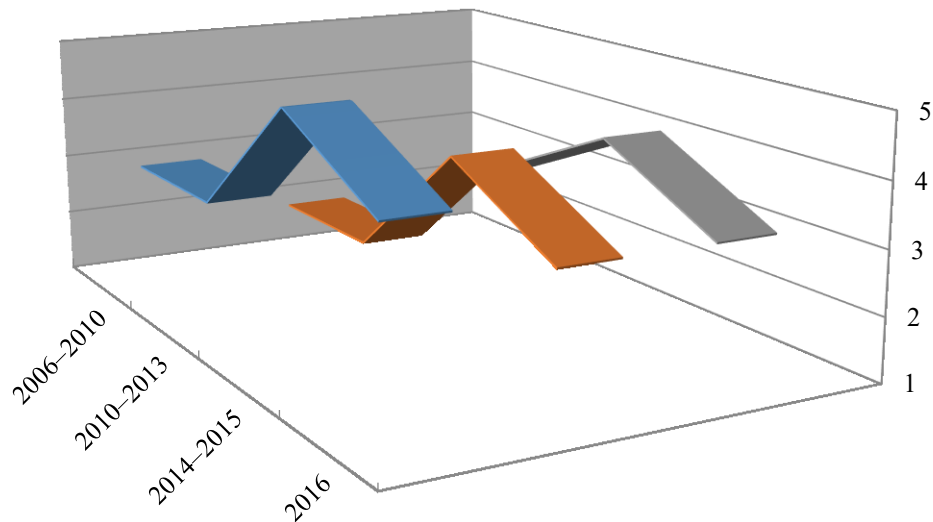
Daeš – míra efektivity fundamentálního cíle

Pokud jde o prvně uvedená kritéria, můžeme pozorovat pro první dvě období pohyb hodnot v zóně marginality (v rozmezí na škále 1–3), kulminaci ve třetím období (3x v hodnotě 5 a 2x

v hodnotě 2) a pokles ve čtvrtém období zpět do zóny marginality (v rozmezí na škále 2–3) s jedinou výjimkou u kritéria výsadního postavení sunnitů v chalífátu, kde i ve čtvrtém období vidíme hodnotu pět. Navzdory této malé anomálii je všech těchto pět kritérií silně kovariujících, neboť jejich hodnoty ostře korelují. U kritérií uvedených až potom (tj. u oněch tří vymykajících se kritérií) nenacházíme relevantní variaci. Hodnoty se po všechna čtyři období nevymaňují ze zóny marginality – v jednom případě se blíží typické variaci a kritérium kulminuje ve třetím období, ale jen na hodnotě 3; v druhém případě kulminuje již ve druhém období, ale také jen na hodnotě 3; v posledním případě je variace nejslabší, jaká se dá vůbec naměřit, jelikož se za všechna období změnila hodnota jen jednou a jen o jediný stupeň na škále. Nutno ještě zmínit deváté kritérium (odstranění protimuslimských sil ve světě), avšak toto kritérium se uplatnilo pouze až od posledního období (přesněji od roku 2015) a je k němu k dispozici pouze jediná hodnota za toto čtvrté období. Variaci tedy není možno směrodatně poměřovat. Určité vodítko poskytuje skutečnost, že hodnota dvě, kterou toto kritérium vykazuje, spadá do marginální zóny, a podobá se tak hodnotám jiných kritérií, které zaznamenaly typickou variaci.⁵²⁶

⁵²⁶ Zároveň se ale i podobá kritériím, jejichž hodnoty vůbec nevariovaly a zůstávaly trvale v zóně marginality.

A nakonec poznatky ke kritériím cílů zprostředkujících. Jak vidno, hodnoty všech tří kritérií variovaly, a to téměř zcela typickým způsobem.

	2006–2010	2010–2013	2014–2015	2016
■ Daeš na území pod jeho kontrolou provádí únosy lidí pro výkupné, obchoduje se zotročenými osobami (Turkmeny, Jezídy, Šabaky, křesťany, Kurdy, šíity), event. tyto osoby (systematicky) zabíjí	3	3	5	4
■ počet osob, které přicestovaly na území pod kontrolou Daeše s úmyslem zde žít a začlenit se do místní společnosti	2	2	4	3
■ Daeši podařilo/daří přemoci (lokální i globální) konkurenční radikálně-islamistická hnutí a podařilo/daří se mu vypracovat se do postavení lídra džihádu (čemuž nasvědčuje kupříkladu zánik/marginalizace těchto konkurenčních hnutí, event. deklarace/politiky	2	3	4	3

Daeš – míra efektivity zprostředkujícího cíle

Hodnoty všech kritérií vycházejí ze zóny marginality (v rozpětí 2–3), kulminují ve třetím období v relevantních hodnotách (4–5) a ve čtvrtém období klesají o jeden stupeň na škále. Ve dvou případech hodnoty klesají na marginální úroveň 3, v jediném případě zůstává hodnota i ve čtvrtém období nadále relevantní na úrovni čtyři. Navzdory této jediné drobné atypičnosti, hodnoty kritérií jako celek je možno považovat díky jejich prakticky dokonalé korelaci za silně kovariující.

Jako zásadní období se tedy jeví období třetí (roky 2014–2015), kdy docházelo k drtivé většině kulminací hodnot všech kritérií. Níže tedy budou uvedena ta kritéria, jejichž hodnoty relevantně variovaly, kulminovaly ve třetím období, a vykazovaly tak vzájemnou kovarianci:⁵²⁷

- **velikost teritoria pod mocenskou kontrolou;**
- **počet příslušníků;**
- **počet strategických bodů s ozbrojenou přítomností;**
- **počet sídel s ozbrojenou přítomností;**
- **počet přerušeni logistických toků;**
- **ekonomicko-geomorfologická hodnota teritoria;**
- počet příslušníků vs. počty vojenských sil států;
- hustota přítomnosti;

- **kontrola pohybu jiných aktérů přes hranice;**
- **vyloučení jiných aktérů z rozhodování;**
- mocenský monopol;

- bezpečnost poskytovaná populaci;
- ochrana vlastnických vztahů a majetkových práv;
- redistribuce veřejných statků;

- **hierarchizovaná politická a vojenská organizační struktura;**
- **struktura VNSA je pro relokování zdrojů do vojenské oblasti;**
- zdroje k zajištění funkčnosti silových složek a lokálního obyvatelstva;
- poměr mezi nesystematickým a systematickým zajišťováním příjmů;
- struktura VNSA vs. struktura současného moderního státu;
- ideologie VNSA je pro usnadnění mobilizace/extrakce zdrojů od obyvatelstva;

- pravidla přijatá populací;

- vytvoření teritoriálně definovatelného protostátního útvaru – chalífátu;
- vytěsnění a zániku moci států na území chalífátu;

- **klíčové postavení sunnitů na území chalífátu;**
- **odstranění hranic podle Sykesovy–Picotovy dohody;**

⁵²⁷ Tučně bude opět vyznačena kulminační úroveň 5, běžným písmem kulminační úroveň 4.

- **organizovaný prodej uměleckých artefaktů;**
- alternace mezi konvenčním, guerillovým a teroristickým způsobem boje;
- ekonomická centra a výrobní podniky v chalífátu;

- **únosy a zotročování lidí;**
- počet příchozích osob do chalífátu;
- marginalizace konkurenčních radikálně-islamistických hnutí.

4. 3. 4. Aš-Šabáb^{528 529}

Rozloha teritoria kontrolovaného organizací byla v samém počátku její existence ve vztahu v celkové rozloze Somálska poměrně malá a v zásadě nevýznamná (Respondent č. XXI 2017e; Doboš 2016: 949). Aš-Šabáb byl sice přítomen v Mogadišu, Kismaju a v sedmi z deseti oblastí jižního Somálska (Jones – Liepman – Chandler 2016: 13; Mueller 2016: 8; Marchal 2011: 17), avšak v té době ještě postupoval ve spolupráci se Svazem islámských soudů, a území tedy neovládal výlučně sám (viz níže). Rámcově se pohyboval na území o velikosti přibližně 60 000 km².⁵³⁰

⁵³¹ Lze říci, že v prvním období byl celkový charakter existence aš-Šabábu neteritoriální (Doboš 2016: 949). Druhé období znamenalo sice z části vytlačení organizace z Mogadiša (kontroloval

⁵²⁸ Disponibilita relevantních údajů k aktivitám organizace je komplikována dvěma okolnostmi. Za prvé vidíme neobyčejnou míru utajování jakýchkoliv informací ze strany aš-Šabábu, které se dotýkají jeho vnitřního rozhodovacího procesu a z něho plynoucích kroků (Aynte Ali 2010: 15; Marchal 2011: 18). Na rozdíl od AQMI a Daeše ani neunikly žádné interní dokumenty. A za druhé zde existuje velmi vysoká nepřehlednost a komplikovanost somálského prostředí, které se mj. vyznačuje fluiditou a nestálostí jednotlivých VNŠA ve smyslu vytváření a rozpouštění účelových koalic a překrývání jejich teritorií a v neposlední řadě propojování (identit) bojovníků islamistických skupin s klanovými milicemi (Marchal 2009: 393; Hansen 2016: 53). Celkem vzato, „získat informace o tom, jak aš-Šabáb na svých územích vládl, je extrémně obtížné. Existuje významný nedostatek informací a dat“ (Respondent č. I 2017).

⁵²⁹ Vzhledem k vzájemné provázanosti řady kritérií a blízkosti jejich hodnot bude využit diachronický narativní modus. V opačném případě modus chronologický.

⁵³⁰ Relativně užitečný (byť zdaleka ne přesný) přehled o početní síle aš-Šabábu a procentním počtu kontrolované somálské populace přináší Jones – Liepman – Chandler (2016: 8). Tyto poznatky lze odvozeně využít i pro alespoň rámcové stanovení velikosti kontrolovaného území v okamžiku, kdy přesnější a specifitější údaje nejsou k dispozici. Níže zmiňované údaje o kilometrech čtverečních kontrolovaného území budou vycházet (vedle mapových podkladů) z tohoto přepočtu. V podobné logice vyznívají závěry o rozsahu kontrolovaného území jak z pera zmíněných autorů (tamtéž: 18), tak i jednoho z nejdůležitějších odborníků na aš-Šabáb Stiga Jarle Hansena (2016: 72).

⁵³¹ Ve sledovaných obdobích se celkový počet somálské populace pohyboval mezi 11–12 miliony a rozloha státu činí přibližně 630 000 km² (Worldometers, nedatováno).

šest z celkem šestnácti obvodů města) a Kismaja, na druhou stranu ale organizace získala území v centrální části jižního Somálska, kde převzala kontrolu nad celkem osmi jihosomálskými oblastmi (Jones – Liepman – Chandler 2016: 13–14; Bruton – Williams 2014: 23–24; Marchal 2011: 5). Organizace začala získávat tellurický charakter, a ačkoliv rozsah jí kontrolovaného území byl stále menší, než je rozloha státu v Africkém rohu (Respondent č. XXI 2017e; Respondent č. XXXI 2017d), aš-Šabáb se pohyboval na území, jehož rozloha čítala více než 200 000 km². Třetí období znamená výraznou proměnu. Aš-Šabáb prudce teritoriálně expandoval⁵³² a získal pod svou kontrolu okolo 350 000 km²; tzn., že kontroloval více než 50 % somálského území (Aynte Ali 2010: 7, 40). Území, které organizace kontrolovala, bylo tedy jen o málo menší, než je rozloha státu v Africkém rohu (Respondent č. XXI 2017e; Respondent č. XXXI 2017d). Aš-Šabábu se podařilo ovládnout nejvýznamnější ekonomická centra jihu země – přístavy Mogadišo (s výjimkou tzv. zelené zóny *Villa Somalia*), Kismajo, Marku a Baidoiu (Aynte Ali 2010: 4; Doboš 2016: 947, 949; Menkhaus 2014: 3; Bruton – Williams 2014: 25; Hansen 2016: 67, 69, 73). Organizace si tak teritoriálně zajistila zdroje svých budoucí příjmů (viz níže) a stala se nejsilnější ozbrojenou nestátní skupinou v jižním Somálsku (Aynte Ali 2010: 4).⁵³³ Čtvrté období naopak představuje postupné významné územní stažení a ztráty. Rozloha území, které aš-Šabáb kontroloval, začala po roce 2011 klesat a v roce 2016 se pohybovala jen okolo 30 000 km², a byla tak opětovně nevýznamná jako na začátku existence organizace. Malý teritoriální rozsah je navíc znásoben skutečností, že se jedná o obtížně přístupná teritoria v rurálním vnitrozemí, která a) jsou řídké osídlená a b) disponují nízkou ekonomickou i strategickou hodnotou (Doboš 2016: 945, 950–951; McCants 2015: 72). Aš-Šabáb tedy přišel o všechna strategická a ekonomicky významná teritoria, především v regionech Střední a Jižní Šebeli a Jižní Džuba (Jones – Liepman – Chandler 2016: 21–27; Menkhaus 2014: 5; Williams 2014: 913). Nakonec organizace zůstává teritoriálně přítomna pouze v části regionu Střední Džuba v údolí řeky Džuba; konkrétně se jedná o lokality Baardheere, Bulaale, Dinsor, Džilib, Džamáne a Saacow (Jones – Liepman – Chandler 2016: 27; Hansen 2016: 151).

Pokud jde o počet příslušníků aš-Šabábu, v prvním období se mohlo jednat o desítky, maximálně o několik stovek ozbrojenců, ve druhém období počet stoupl na několik tisíc; zcela přesná čísla nejsou k dispozici (Jones – Liepman – Chandler 2016: 8; Global Security 2016; Marchal 2009: 391). Každopádně platí, že v prvním období byly stavy bojovníků z perspektivy ostatních VNŠA a i jednotek armád států zanedbatelné, ve druhém spíše nižší (Respondent č. XXXI 2017d).

⁵³² Relativně podrobný přehled průběhu teritoriální expanze v tomto období aš-Šabábu přinášejí Jones – Liepman – Chandler 2016 a Hansen 2016.

⁵³³ Byla silnější než ozbrojené složky Přechodné federální vlády Somálska a než ostatní VNŠA. Vojensky jí dokázaly konkurovat jedině regulérní ozbrojené složky Etiopie a Keni.

Organizace v těchto dvou obdobích zkrátka „*nebyla významným vojenským aktérem*“ (Marchal 2009: 393). Třetí období představuje početní vzmach organizace a čtvrté naopak pokles. Naprosto přesná čísla nejsou ani pro tato období k dispozici, stavy se ale podle literatury pohybovaly mezi 10 000 – 15 000 (III. období) a 5000–7000 (IV. období) (Jones – Liepman – Chandler 2016: 8; Weber 2015: 17; Global Security 2016; Bruton – Pham 2012; Shinn 2011: 203; Marchal 2017; Hansen 2016: 117; Menkhaus 2014: 6; Anderson – McKnight 2014: 9). Počty příslušníků aš-Šabábu tak byly v předposledním období relativně vysoké (Respondent č. XXI 2017e; Respondent č. XXXI 2017d) a posledním opětovně spíše nižší.

Porovnáme-li počty příslušníků aš-Šabábu a počty přítomných vojenských sil soupeřů, dospějeme k tomuto závěru.⁵³⁴ v prvním období aš-Šabáb čelil etiopským intervenčním jednotkám v počtu 14 000 mužů (Solomon 2014: 351; 2015: 39). Ve druhém období se proti aš-Šabábu ustavuje mise AMISOM v počtu 8000 mužů a etiopská armáda posiluje své jednotky na úroveň 24 000 mužů (Bruton – Williams 2014: 24, 45; Shinn 2011: 203). Ve třetím období se počty vojáků AMISOMu pohybují okolo 12 000 mužů, etiopská armáda má rozmístěno cca 18 000 příslušníků a poprvé jsou i nasazeny jednotky Přechodné federální vlády v počtu přibližně 3000 mužů, ke kterým je třeba připočítat zhruba dalších 6000 mužů začleněných do řádných armádních jednotek, kteří se rekrutovali z klanů, bývalých příslušníků armády Siada Barreho a také policejních pořádkových jednotek (Bruton – Williams 2014: 18, 24; Bruton – Pham 2012; International Crisis Group 2010: 14).⁵³⁵ Čtvrté období po roce 2011 znamená dalším posílení počtů jednotek armád států. Jednotky AMISOM čítají již 22 000 mužů,⁵³⁶ intervenující Keňa vysílá do Somálska bezmála 5000. mužů a jednotky Přechodné federální vlády v bojovém nasazení disponují až 17 000 muži (Bruton – Williams 2014: 2; Bryden 2014: 6; Williams 2014: 916; Jones – Liepman – Chandler 2016: 44; Anderson – McKnight 2014: 6; Solomon 2015: 59).

⁵³⁴ Aš-Šabáb byl charakteristický utvářením koalic s místními klanů a eventuálně i kriminálními bandami (viz níže). V průběhu sledovaných období se mohlo jednat až o 10 000 mužů. Tyto koalice ale byly velmi fluidní a účelově uzavírané ad hoc v závislosti na momentálních vztazích a potřebách aš-Šabábu a dané klanové milice, případně schopnosti uplatit konkrétní bojovníky příslušící k jiným nestátním subjektům, aby se tyto bojovníci pro určitou násilnou aktivitu připojili svou účastí k organizaci (Bruton – Williams 2014: 28; Bradol 2015: 7). Při stanovování poměrů není možno pro pomíjivost těchto koalic počty dočasně asociovaných bojovníků započítávat. „*Exaktní rozlišení mezi těmi, kdo byli a kdo nebyli s aš-Šabábem, bylo nezřetelné*“ (Hansen 2016: 53).

⁵³⁵ Celkově somálská armáda v té době disponovala 20 000 vojáky; naprostá většina nebyla ale pro nasazení v protipovstaleckých operacích použitelná (United Nations Security Council 2008: 11).

⁵³⁶ Původně mise disponovala stále 18 000 muži, ale v roce 2014 ji posílilo 4000 etiopských vojáků (Williams 2014: 913; Jones – Liepman – Chandler 2016: 44).

Vztáhneme-li nyní k sobě prezentovaná čísla, zjišťujeme, že početní stavy aš-Šabábu byly oproti jednotkám států vždy významně nižší. Pokud zohledníme deklarovaný interval počtů jednotek aš-Šabábu, pak v prvním období můžeme konstatovat poměr 1/50 až 1/300 v neprospěch organizace, ve druhém období 1/10 až 1/20 v neprospěch organizace, ve třetím období 1/2 až 1/4 v neprospěch organizace a ve čtvrtém období 1/6 až 1/9 v neprospěch organizace. Situace aš-Šabábu tedy byla po všechna období velmi složitá a určitá komfortní pozice, kterou organizace zažívala ve třetím období, byla zajištěna jednak účelovými koalicemi s klanovými milicemi, jednak sníženou mírou ochoty protipovstaleckých sil.⁵³⁷ v prvním období byl tedy poměr z pohledu aš-Šabábu zanedbatelný, ve třech zbývajících nižší (Respondent č. XXXI 2017d).

Pokud jde o poměry bojovníků aš-Šabábu k obyvatelstvu žijícímu na územích pod jeho kontrolou, lze využít již zmíněný přehled Jonese, Liepmana a Chandlera (2016: 8). Podle těchto autorů z prestižního výzkumného centra Rand v Kalifornii v prvním období aš-Šabáb kontroloval 10 % celkové somálské populace (tj. cca 1 mil. osob), ve druhém období 35 % (tj. cca 4 mil. osob), ve třetím období 55 % (tj. cca 6 mil. osob) a ve čtvrtém období již jen 5 % (tj. cca 0,5 mil. osob). Z těchto údajů je možné odvodit přibližné poměry: v prvním období můžeme konstatovat poměr 1/3000 až 1 / 20 000 v neprospěch organizace, ve druhém období 1/1000 až 1/3000 v neprospěch organizace, ve třetím období 1/4000 až 1/6000 v neprospěch organizace a ve čtvrtém období 1/100 až 1/70 v neprospěch organizace. Pro první období můžeme považovat z pohledu organizace poměr za zanedbatelný, v ostatních třech nižší (Respondent č. XXXI 2017d).

Co se týče hustoty přítomnosti příslušníků aš-Šabábu v kontrolovaném teritoriu, organizace a priori neusilovala o plošné rozmístění svých sil a striktně permanentní kontrolu obyvatelstva za každou cenu. Pro takové masivní nasazení neměla dostatečně vysoké početní stavy (viz výše) ani strategický zájem či potřebu. Aš-Šabáb více sázel na hrozbu sankce při zjištění porušení pravidel než na neustálý dohled. Aš-Šabáb totiž velmi obratně využíval společenských poměrů, které byly primárně určovány klanovou dynamikou. Do řady aktivit tedy obratně nevstupoval a nechával je na klanech a klanových milicích (viz Aynte Ali 2010: 44–45; International Crisis Group 2014: 7). Velmi často se tudíž jen zdržoval na okrajích kontrolovaných lokalit a mezi populaci vstupoval omezeně (např. v podobě hlídek náboženské policie *hizby*), což mu poskytovalo vysokou operabilitu a možnost přeskupování sil v případě potřeby (Marchal 2011: 57, 59). Ačkoli tedy aš-Šabáb vykazoval a vykazuje určitou specifickou svému rozmístění, o jeho hustotě lze nicméně uvažovat.

⁵³⁷ Protipovstalecké síly často před aš-Šabábem spíše bránily ekonomicky a populačně cenné území, než by ho z jeho územních pozic systematicky vytěsňovaly. Protipovstalecké operace probíhaly pouze ve vlnách a jakákoliv kontinuita a trvalost, a tudíž i nezbytný nepomíjející tlak, scházely. K pojmu „snížená míra ochoty“ a defektu absence kontinuity protipovstaleckých operací viz Ludvík 2016.

Ta dosahovala prvním období vzhledem k marginálním počtům bojovníků organizace prakticky nulových hodnot. Ve druhém období, kdy se začínal utvářet tellurický charakter aš-Šabábu, hustota byla definovatelná jako rozmístění pouze ve strategicky významných bodech a v posledních dvou obdobích jako celoplošné nerovnoměrné rozmístění (Respondent č. XXXI 2017d). Aš-Šabáb sice neopanoval lokality bezpečnostními složkami tak silně jako např. autoritativní stát se svým represivním systémem, byl ale trvale přítomen v rámci svého ovládaného teritoria a v případě potřeby byl schopen se na konkrétní místa neprodleně přemístit.

Nyní následují tři kritéria, ke kterým scházejí zcela exaktní údaje. Budeme-li v somálském kontextu nejdříve hovořit o strategických bodech a zařízeních, musíme mít především na mysli dopravní infrastrukturu, tj. silnice (cesty) a přístavy. Široce chápaná vojenská, energetická a datová komunikační infrastruktura v Somálsku není vybudována: Devadesát procent spotřebovávané energie poskytuje biomasa (dřevěné uhlí a palivové dříví) a 10 % dieselové elektrické agregáty. Jakkoliv už tak chabá rozvodná síť byla léty konfliktu zcela destruována. Podobná je situace v komunikacích a produktovodné struktuře – prakticky neexistují. Přístup na internet má pouhé 1 % Somálců, a to veskrze prostřednictvím satelitního připojení. Zbývají tak pouze výše uvedené silnice a cesty – především dopravní koridory z Mogadiša do Addis Abeby přes Baidoiu nebo Belet Weyne a z Kismaja do Nairobi a přístavy Mogadišo a Kismajo. Pro strategickou kontrolu teritoria má kontrola dopravních os a přístavů význam už i proto, že se po nich ročně přepraví 1,2 mld tun zboží a 3,2 mld osob; přes somálské přístavy projde ročně 2 mil tun zboží v 53 000 kontejnerech (African Development Bank Group 2016: 13, 15, 18–19, 24).⁵³⁸

Typickou aktivitou aš-Šabábu tak bylo zřizování kontrolních stanovišť na klíčových dopravních spojích a ovládnutí přístavů. Rozmístění jednotek mělo spíše ekonomický než jen čistě vojenský motiv. Organizace vybírala na silnicích mýto a zároveň i podle jasných pravidel zdaňovala transportovaný náklad (Doboš 2016: 948; Zimmerman 2011; Marchal 2016; Respondent č. IV 2017). Vzhledem k rozloze ovládaného území byl v prvním období počet aš-Šabábem ovládaných strategických míst nulový, ve druhém zanedbatelný (Respondent č. XXXI 2017d). Třetí období znamenalo vrchol v tom, jak organizace kontrolovala cesty. I když přesný počet kontrolních stanovišť není znám, z údajů dostupných v literatuře a z vyjádření respondentů byl relativně dosti vysoký (Respondent č. XXI 2017e; Respondent č. XXXI 2017d; Hansen 2014: 9; 2016: 115).⁵³⁹ Ve čtvrtém období počet klesl na nižší úroveň (Respondent č. XXXI 2017d), ale aš-Šabáb dokázal

⁵³⁸ Údaje jsou ilustrativní za celé Somálsko, pro oblasti ovládané výhradně aš-Šabábem přesná statistika neexistuje.

⁵³⁹ Například podle svědectví jednoho člověka cestujícího z Keni do Mogadiša měl aš-Šabáb na trase 61 kontrolních stanovišť (Hansen 2016: 85).

nadále částečně ovládat důležité silniční spoje i v teritoriích, ze kterých byl předtím vojensky vytěsněn.⁵⁴⁰

V otázce počtu kontrolovaných relevantních lidských sídel opět neznáme úplně přesnou odpověď, nicméně lze použít mapové podklady Jonese, Liepmana a Chandlera (2016: 17, 19, 28), kde jsou ta nejrelevantnější sídla pod kontrolou aš-Šabábu zobrazena. V prvním období byl jejich počet čistě z kvantitativního hlediska nevýznamný⁵⁴¹ (Respondent č. XXXI 2017d), ve druhém období je jejich počet nižší (Respondent č. XXI 2017e; Respondent č. XXXI 2017d); lze napočítat šest oblastních metropolí a deset dalších měst. Ve třetím období organizace vykazovala již vysoký počet sídel pod svou kontrolou (Respondent č. XXI 2017e; Respondent č. XXXI 2017d); můžeme říci, že aš-Šabáb ovládal deset oblastních metropolí a 26 dalších měst. Čtvrté období představuje značný propad počtu kontrolovaných sídel. Jak již bylo uvedeno výše, organizace ovládá jen jednu oblastní metropoli a pouze dalších pět měst. Míra kontroly se tak vrátila na opět nepříliš významnou.

Posledním z těchto tří kritérií je otázka počtu přerušení logistických toků zajišťovaných somálskou vládou. Od roku 1991 bylo Somálsko bez centrální vlády, v roce 2009 vzniklá Přechodná federální vláda neměla na územích aš-Šabábu žádný vliv. Další skutečností je, jak bylo uvedeno i výše, že kromě přepravy materiálů a osob se žádné jiné toky v somálském teritoriu prakticky neuskutečňují. Aš-Šabáb neměl pochopitelně zájem a vlastně ani důvod přerušit dopravu a obchodní aktivity (silnice, přístavy), neboť z nich ekonomicky profitoval. Chceme-li tedy i tomuto kritériu přidělit nějaké hodnoty, bude třeba kategorii vymezit v širším pojetí a zaměřit se na schopnost organizace narušit toky zajišťované i jinými aktéry než somálskou vládou. Sílu organizace v otázce přerušení toků je možné kupř. sledovat na kontrole distribuce humanitární pomoci, ačkoliv proti aš-Šabábu nestál v tomto případě stát, nýbrž řada mezinárodních nevládních organizací.

Humanitární pomoc plyne do Somálska již po celá desetiletí (Maxwell et al. 2014: 10). Aš-Šabáb se vůči ní vymezuje v tom smyslu, že plyne ze Západu, a proto s ní na území organizace proniká i křesťanská ideologie, což není v zájmu somálského obyvatelstva. A v pracovnících INGO aš-Šabáb spatřuje špióny a diverzanty západních vlád a somálské Přechodné federální vlády (Zimmerman 2011). Na druhou stranu ekonomické zdroje přicházející zvenčí aš-Šabáb využívá pro vlastní potřebu i pro výživu populace (Jackson – Aynte 2013: 14-15). V prvním a druhém ob-

⁵⁴⁰ Aš-Šabáb byl totiž schopen zřídit silniční kontrolní stanoviště mimo dobu průjezdu kolon AMISOMu, tj. jen po určitou část dne, kdy nadále vybíral mýto a daně, a poté se stáhl (Hansen 2016: 151, 154).

⁵⁴¹ Jen pro připomenutí toho, co již bylo řečeno: aš-Šabáb kontroloval jen některé obvody v Mogadišu, Kismaju a nekompaktní oblasti v jižním Somálsku.

dobí neměl zjevně možnosti začít provádět selekci humanitárních organizací, kontrolovat a povolovat jejich aktivity a přerušovat toky humanitární pomoci. Jeho schopnost zabránit logistice zboží přiváženého zvenčí byla nulová, později nevýznamná (Respondent č. XXXI 2017d). Situace se obrátila ve třetím období, když aš-Šabáb vytvořil několik úřadů, které na INGO dohlížely. Byly jimi „Úřad pro dohled nad záležitostmi zahraničních agentur“ a na lokální úrovni vznikly kanceláře „humanitárních koordinačních pracovníků“ (Jackson – Aynte 2013: 14). Tato mašinérie aš-Šabábu rozhodovala o bytí a nebytí INGO na jeho území a potažmo tak i o bytí a nebytí té části civilní populace, která na zahraniční pomoci životně závisela. Schopnost organizace přerušit z jejího pohledu nežádoucí toky byla tedy v tomto období nepochybně velmi vysoká (Respondent č. XXI 2017e; viz Jackson – Aynte 2013: 15). Čtvrté období s sebou nese pokles schopnosti na relativně nízkou úroveň (Respondent č. XXI 2017e; Respondent č. XXXI 2017d), nicméně většiny dosavadního území zbavený aš-Šabáb dokáže přesto nadále vyvíjet na INGO nezanedbatelný tlak: na území organizace přitéká pouze 10–15 % pomoci ve srovnání s územím, jež aš-Šabáb nekontroluje (Burke 2017).⁵⁴² Organizace dokáže omezeným způsobem narušit aktivity INGO i mimo svá kontrolovaná území pomocí násilných výpadů (únosy, vraždy) proti pracovníkům humanitárních organizací, pokud se odmítají podřídit jeho pokynům (Jackson – Aynte 2013: 20).

A zůstávají již jen dvě kritéria fenoménu penetrace. Aš-Šabáb svoji ozbrojenou aktivitu vykonával po všechna čtyři období v noci i ve dne (Respondent č. XXI 2017e; Respondent č. XXXI 2017d) a co se týká ekonomicko-geomorfologického profilu teritoria, Somálsku, a tudíž i územím aš-Šabábem obsazeným, schází nerostné bohatství, ropa, plyn, drahé kovy (Keatinge 2014: 9). Pro první období tak můžeme říci, že ekonomicko-geomorfologická hodnota teritoria byla pro aš-Šabáb nulová. Ve druhém lze hodnotu posunout na hladinu poměrně nízká, a to jen proto, že se organizace zmocnila oblasti Jižní Šebeli, která je důležitá svou zemědělskou produkcí (Marchal 2016). Ve třetím období je možné označit hladinu hodnoty kritéria jako poměrně vysokou, jelikož aš-Šabáb kontroloval rozsáhlá teritoria s výskytem lesů. Dřevo z nich bylo systematicky zpracováváno na dřevěné uhlí (Maxwell et al. 2014: 43), které představovalo klíčovou položku v příjmech organizace (viz níže). V posledním období spojeném s masivní ztrátou území klesá i ekonomicko-geomorfologická hodnota zbylých teritoriálních posedí aš-Šabábu. Organizace nemá ani zemědělství, ani palivové dříví, můžeme opět mluvit o prakticky nulové hodnotě teritoria.

Dalším zkoumaným fenoménem je fenomén suverenity *sui generis*. Aš-Šabáb nikdy nedosáhl absolutních hodnot, a to ani ve smyslu čistě empirického vymezení suverenity. Organizace

⁵⁴² V nejsilnějším třetím období, pokud se aš-Šabáb tak rozhodl, zastavil přítok zboží na svá území absolutně (viz Weber 2015: 18).

nebyla nikdy natolik silná, aby dokázala eliminovat veškeré jiné aktéry (konkurenty). V případě aktérů vnějších tomu tak bylo z důvodu nedostatečné materiální kapacity, v případě aktérů vnitřních pak kvůli strategické preferenci aš-Šabábu raději utvářet koalice s lokálními klany (viz níže), než se s nimi konfrontovat v ozbrojených konfliktech. I za touto preferencí symbiotického soužití stála sice materiální nedostatečnost organizace, ale hlavně vědomí faktu, že strukturu somálské společnosti tvoří nestátní aktéři – klany a jejich stařešinové. Klany vzájemně spojují tradiční náboženské a politické normy a praktiky; vliv klanů je v záležitostech politického uspořádání teritorií velmi silný, a tudíž i k bezpečnostním otázkám se přistupuje decentralizovaně a podléhájí lokálním kontextům a aranžím (Hagmann – Hoehne 2009: 51).

Tyto skutečnosti se silně odrážejí ve velmi blízkém vývoji hodnot kritérií fenoménu suverenity (s výjimkou hodnocení aš-Šabábu státy). V prvním období byl aš-Šabáb ještě inkorporován do Svazu islámských soudů (Hansen 2016: 10). Vzájemné vztahy byly spíše antagonistické (Marchal 2009: 396), jelikož se organizace snažila vůči Svazu vymezit v tom smyslu, že se prohlašovala za nejdůležitější milici ze všech milic ve Svazu působících. V okamžiku, kdy nekontrolovala prakticky žádné území a počet příslušníků se počítal v řádu několika desítek, šlo spíše o rétoriku než o vystižení skutečného stavu věcí. Mocenský monopol aš-Šabábu byl tak zatím v prvním období nevýznamný (Respondent č. XXI 2017e). Organizace si nebyla schopna vynutit monopol na užívání násilí. Její ambice se v tomto směru omezily na tlak vůči Svazu, aby respektoval její teritoriální autonomii, avšak aniž by dosáhla u Svazu valného výsledku (viz Bruton – Williams 2014: 22). Schopnost aš-Šabábu kontrolovat pohyb jiných aktérů přes limity ovládaného teritoria byla nulová (Respondent č. XXI 2017e; Respondent č. XXXI 2017d). Svaz islámských soudů ovládal Mogadišo a značnou část jižního Somálska, kde se pohyboval podle svého uvážení bez ohledu na aš-Šabáb (Marchal 2011: 17). Současně se paralelně s organizací pohybovalo v oblasti dalších čtrnáct milic, skupin warlordů a také soukromých vojenských společností (Hansen 2016: 32–33). Nelze pominout ani intervenující etiopské jednotky, kterým Svaz ani aš-Šabáb nedokázaly zabránit ve vstupu na svá kontrolovaná území. Organizace také nedokázala vyloučit jiné aktéry z rozhodovacího procesu. Tato neschopnost měla dva aspekty. Za prvé, *decision making* aš-Šabábu měl konkurenci v rozhodování stařešinů poradních sborů (šúrách) místních klanů, kde se konzultovaly a přijímaly společenské normy (International Crisis Group 2014: 7). Za druhé, aš-Šabáb měl několik členů i v šúře Svazu, kde ale jeho rozhodovací postavení také nebylo vůbec dominantní (Jones – Liepman – Chandler 2016: 13). Schopnost vyloučit jiné aktéry byla tedy bezvýznamná (Respondent č. XXI 2017e).

Ve druhém období se hodnoty kritérií přece jen trochu zvyšují, i když rozhodně ne výrazně. Mocenský monopol byl nadále slabý, násilí autonomně používala obrovsky široká plejáda aktérů bez ohledu na přítomnost aš-Šabábu (Respondent č. XXI 2017e). Aš-Šabáb stále zdaleka nebyl

ještě silným a důležitým aktérem. Aby si udržel svoji existenci před hrozbou přicházející od etiopské armády, jednotek AMISOM, Aliancí pro znovuosvobození Somálska, súfijské Ahlu Sunna Waljama'a a také rozličných klanových milicí,⁵⁴³ byl nucen udržovat nadále spojení se Svazem islámských soudů a také s milicí klanu Rahanweyn (Jones – Liepman – Chandler 2016: 15; Marchal 2009: 396; Bruton – Williams 2014: 27–28). Schopnost kontrolovat pohyb cizích aktérů tak byla nadále bezvýznamná a schopnost vyloučit z rozhodovacího procesu jiné aktéry byla slabá (Respondent č. XXI 2017e; Respondent č. XXXI 2017d). Organizace se zatím nedokázala dlouhodobě udržet ve městech – po maximálně několikadenní přítomnosti se stahovala a přímé konfrontaci se soupeři se vyhýbala. Jelikož AMISOM a ani Etiopané neměli kapacity lokality dlouhodobě držet, po jejich opuštění do nich opětovně aš-Šabáb pronikal a situace se mohla až groteskně opakovat (Hansen 2016: 59; Bruton – Williams 2014: 29). Stěží v takové situaci hovořit o skutečně účinné kontrole pohybu a nezávislosti rozhodování.

Třetí období znamená postupné vyvrcholení snah aš-Šabábu vytvořit vlastní „fiskálně-vojenský stát“ (International Crisis Group 2014: 15). Úroveň hodnot kritérií se pohybovala na hladině „silná“, nikoli však absolutní. Jak již bylo řečeno, aš-Šabáb plně suverenity nedosáhl. Příčina je jasná: „*Aš-Šabáb byl [...] schopen chránit své území před jinými somálskými aktéry, ale nikoliv před aktéry zahraničními a jejich pravidelnými armádami*“ (Doboš 2016: 948). Organizaci se skutečně postupně podařilo „somálské aktéry“ vytěsnit. Povětšinou násilně,⁵⁴⁴ s menšinou utvořil aliance či je přímo inkorporoval mezi své bojovníky.⁵⁴⁵ Jednalo se např. o milice Ras Kambooni, Hizbul Islam, Ahlu Sunna Waljama'a, Takfír wa Hijra (Mwangi 2012: 526; Marchal 2009: 399; 2011: 33; Mueller 2016: 11; Jones – Liepman – Chandler 2016: 20; International Crisis Group 2010: 10). Do druhé skupiny patřila například tak jako v předchozím období klanová milice Rahanweyn (Bruton – Williams 2014: 29). V tento okamžik dokázal aš-Šabáb v jižním Somálsku uplatnit svůj silný monopol na používání násilí (Respondent č. XXI 2017e), měl pod silným dohledem pohyb jiných VNSA (Respondent č. XXXI 2017d) a přesvědčivě dokázal vyloučit jiné aktéry ze svého rozhodovacího procesu (Respondent č. XXI 2017e; Respondent č. XXXI 2017d). Existovala pouze jedna zásadní výjimka, a tou bylo Mogadišo, resp. oblasti ovládané jednotkami Etiopie a mise AMISOM, které v porovnání s předchozím obdobím posílily (viz výše).⁵⁴⁶ Proti kapacitním

⁵⁴³ Bližší přehled o operujících milicích lze nalézt v United Nations Security Council 2008: 18–23 a u Menkhause (2011: 18–20).

⁵⁴⁴ Když předtím s nimi třeba i koaličně spolupracoval.

⁵⁴⁵ Tyto skupiny ale nadále vystupovaly „navenek“ samy za sebe a s aš-Šabábem byly propojeny pouze účelově.

⁵⁴⁶ Etiopie se ze Somálska stáhla v polovině tohoto období, tj. v roce 2009.

státním aktérům se aš-Šabáb nedokázal prosadit (Hansen 2016: 82),⁵⁴⁷ nicméně „*vítězství nad [...] místními kmenovými vůdci [...] umožnilo aš-Šabábu fungovat jako de facto vláda*“ (McCants 2015: 70).

K závěrečnému čtvrtému období, pokud jde o fenomén suverenity, je zjevně k dispozici nejméně údajů. Vzhledem k tomu, že tak jako ve svých počátcích není aš-Šabáb schopen držet pod teritoriální kontrolou klíčová území, je schopnost jeho autonomního vystupování narušena (viz Doboš 2016: 946). Na jednu stranu si organizace sice dokázala ve svých značně umenšených územních državách uchovat jistou míru organizace a lze říci i státotvorné snahy (viz níže), na stranu druhou ji významně oslabilo vnitřní štěpení do dvou soupeřících frakcí (viz níže) a dále také narůstající intenzita protipovstaleckých operací, které proti ní vede celá plejáda státních aktérů.⁵⁴⁸ Aš-Šabáb tedy sice byl v rámci celého jižního Somálska brutálně zbaven, a je stále zbavován své relativně silné empirické suverenity nabyté ve třetím období, avšak zároveň na územích, jakkoliv malých, kde vykoná teritoriální kontrolu, si nezanedbatelnou míru svrchovanosti udržel. Aš-Šabáb má nad lokální populací a nad lokálními aktéry mocenský monopol, dokáže kontrolovat jejich pohyb, nepřipustí jejich zasahování do rozhodování (viz Anzalone 2016b: 16; Menkhaus 2014: 6; Bacon 2017; International Crisis Group 2014: 15–16). Na druhou stranu vůči vnějším (státním) aktérům stabilně selhává. Nemá kontrolu nad svým územím v tom smyslu, že protipovstaleční aktéři do něho (pokud chtějí) dokážou proniknout (viz McCants 2015: 72). Zbavují tak aš-Šabáb jeho mocenského monopolu a zasahují do jeho rozhodování, neboť ten se musí rozhodovat jinak, než kdyby tito aktéři do teritoria aš-Šabábu nepronikli. Vzhledem k tomu, že oproti předchozímu období schopnost státních aktérů destruovat empirickou suverenitu aš-Šabábu evidentně narostla (viz rozsáhlé územní ztráty organizace), je třeba stanovit hodnoty všech třech kritériích na hladině „slabá“.

Z fenoménu suverenity je zde ještě kritérium akceptovatelnosti aktéra mezinárodní komunitou. V letech 2006 a 2007 byl aš-Šabáb světu vcelku neznámou nestátní skupinou (Aynte Ali 2010: 2). Jeho zaměření jako nacionální, a nikoliv islamistické organizace a velmi omezený počet násilných aktů, kterých se dopouštěl, umožňovaly na něj pohlížet jako na spíše irelevantního aktéra, který byl ignorován. Tento pohled se změnil na počátku třetího období, kdy se organizace silně přiklonila k užívání teroristické taktiky a míra a brutalita páchaných násilných aktů prudce narostla (viz níže). V roce 2008 je Spojenými státy a v letech bezprostředně následujících i dalšími zeměmi zařazena na soupis teroristických organizací. Od tohoto okamžiku je na ni pohlíženo jako na aktéra,

⁵⁴⁷ V Mogadišu a jeho okolí se aš-Šabáb nedokázal prosadit ani proti lokálním klanům, eventuálně i jiným zde přítomným VNŠA. Jeho míra suverenity zde byla limitovaná (Bruton 2010: 12).

⁵⁴⁸ Celkem se proti aš-Šabábu přímo postavilo osm států. Bližší údaje viz Bruton – Williams 2014: 46.

který má být nekompromisně zničen (Aynte Ali 2010: 3; Menkhaus 2014: 4; Regens et al. 2016: 95–96; Hansen 2016: 2; Respondent č. XXI 2017e).

A nyní se dostáváme k fenoménu státnosti. Aš-Šabáb usiloval o vytvoření určité formy vládnutí, kterou by konzervoval jemu poplatný řád a pravidla. V prostředí rozvráceného státu, kdy byla výchozí báze pro takový počin na velmi nízké úrovni, se nemuselo jednat o příliš složitý úkol. Ke všem čtyřem kritériím tohoto fenoménu bohužel není k dispozici příliš mnoho poznatků, zvláště pro první dvě období. Nicméně z vyjádření autorů věnujících se aš-Šabábu lze vyvodit, že v počátečních dvou obdobích organizace ve vytváření řádu příliš nepokročila. Nebyla jasně profilována v sociálních a politických tématech, čímž nevytvořila podmínky vládnutí, tj. bezpečnost poskytovala na téměř zanedbatelné hladině, o ochraně majetkových práv a redistribuci veřejných statků nelze vůbec hovořit, neboť její „ekonomická“ aktivita se podobala praktikám organizovaného zločinu (výpalné, rabování) a vytváření příznivého prostředí pro občanskou participaci je zcela mimo jakoukoliv debatu (Doboš 2016: 949; Marchal 2009: 391; Bradol 2015: 7).

Třetí období znamená podstatnou proměnu, alespoň u některých kritérií. Aš-Šabábu se podařilo vytvořit formu lokální byrokratické správy teritoria, která sice zdaleka nebyla komplexním vládnutím, ale organizace prokázala schopnost aspoň základní administrace veřejných záležitostí (Marchal 2011: 9; 2016; Anzalone 2016a: 8; Hansen 2016: 72). Nejmarkantněji se tato schopnost projevila při poskytování bezpečnosti lokální populaci. Jednalo se ale prakticky jen o ochranu před hrozbami vnitřními, ochranu před hrozbami přicházejícími zvnějšku nebyla organizace úspěšně zajišťovat (Doboš 2016: 948). V případě vnitřních hrozeb však byla velmi úspěšná (Hansen 2016: 68; Marchal 2011: 7; Bruton – Williams 2014: 87). Způsobem naprosto bezprecedentním od rozpadu somálského státu na počátku devadesátých let 20. století se aš-Šabáb dokázal vypořádat s obecnou kriminalitou; počty znásilnění, loupeží a vražd prudce poklesly (Hansen 2016: 78; Doboš 2016: 948; Weber 2015: 24; Mwangi 2012: 525). Tento trend dokládá i jeden z obyvatel: „*Aš-Šabáb přinesl zákon a řád, ve dne v noci bezpečí*“ (YouTube 2013d). Hodnotu kritéria můžeme stanovit vzhledem k těmto okolnostem na vysoké úrovni,⁵⁴⁹ neboť „*regiony, které jsou pod jeho kontrolou [aš-Šabábu], mají spolehlivou míru minimální stability*“ (Aynte Ali 2010: 10).

Naplnění kritéria ochrany vlastnických vztahů a majetkových práv je nejspíše nejlépe doložitelné především schopnostmi aš-Šabábu rozsuzovat spory a vnášet do společnosti určitý řád spravedlnosti. Základním nástrojem k tomu byly aš-Šabábem vytvářené soudní instance⁵⁵⁰ a nejdůležitější aktivitou mediace sporů mezi jednotlivými klany (International Crisis Group 2014:

⁵⁴⁹ Absolutní hodnota není přidělena z důvodu neschopnosti poskytovat bezpečnost před vnějšími hrozbami.

⁵⁵⁰ Podrobněji k organizační struktuře soudního aparátu níže.

20; Mwangi 2012: 525). Vedle toho ale systém řešil i problémy vznikající v běžném životě lidí. Velice často se jednalo o spory o půdu (Marchal 2016). Aš-Šabáb se dále snažil nastavit také regulérnost vztahů a práv, a to zavedením pravidel platných pro ekonomické (podnikající) subjekty i běžnou populaci. Aš-Šabáb tak dokázal regulovat chování na lokálních trzích a významným způsobem se mu podařilo snížit všudypřítomně rozšířenou korupci (Anzalone 2016a: 17; Marchal 2016; Mwangi 2012: 525). Podle dostupných informací aš-Šabáb postupoval se snahou být při vynášení rozsudků a přijímání rozhodnutí nestranný do té míry, že v rámci soudního procesu vystupoval transparentně, shromažďoval důkazy, předvolával svědky, vedl policejní a soudní vyšetřování i přímo v terénu a dbal na rovnost stran ve sporu (Marchal 2016; Hansen 2016: 72). Na druhou stranu ale neváhal, pokud jednal jen ve svém zájmu a prospěchu, tento svůj přístup naprosto popřít, když např. zcela bez zábran popravil pastevece, kteří odmítli aš-Šabábu vydat kusy ze svých stád (Zimmerman 2011). Navzdory takovémuto excesům stupeň garance majetkových a vlastnických vztahů byla v této době díky aš-Šabábu vysoká (nikoliv však absolutní) v míře, která byla v předchozích letech naprosto nepředstavitelná (Hansen 2016: 50, 78).

Hodnota kritéria distribuce veřejných statků se také vyšplhala na relativně vysokou úroveň, když k dosažení absolutní úrovně jí bránil jeden zásadní defekt, a to elitářství. V každém případě aš-Šabáb veřejné statky obecně poskytoval a na místní poměry byl i jediným aktérem, který se o takovou aktivitu snažil a do značné míry zde i uspěl. Provozoval školy (ale dogmatizace radikálním islámem v nich byla jednoznačnou náplní výuky), otevíral zdravotnická zařízení, distribuoval potraviny (nejchudší části populace), vytvářel pracovní místa (dominantně se ale jednalo o rekrutaci bojovníků, kteří však byli regulérně a nadstandardně placeni)⁵⁵¹ a vykonával veřejné práce (výstavba a opravy silnic, mostů) (Mwangi 2012: 525–526; Marchal 2011: 7–9, 72–73; Kambere 2012; International Crisis Group 2014: 20; Bruton – Williams 2014: 87; Hansen 2016: 89; McCants 2015: 70). Problém spočívá právě ve zmíněné výběrovosti. Ačkoliv nelze všeobecně tvrdit, že určitá část somálské populace byla z distribuce programově vyčleněna, zvýhodnění a vždy první na zřeteli byli ti, kteří k aš-Šabábu přímo příslušeli (včetně rodinných příslušníků), nebo k němu měli, či aš-Šabáb k nim, určitý pragmatický vztah, jinak řečeno, mohli si být vzájemně prospěšní (Marchal 2011: 8; Ali 2008: 7–8). V některých případech se dokonce aš-Šabáb dopouštěl na neprivilegovaných jedincích a skupinách násilí, aby si od nich vymohl zdroje (finance, potraviny apod.), které pak poskytl privilegovaným (Zimmerman 2011).

Posledním kritériem jsou podmínky pro občanskou participaci. Zde je jednoznačně jeho hodnota nulová. Aš-Šabáb naprosto nepřipouštěl názorovou pluralitu, která je pro komunitní život

⁵⁵¹ Řadoví členové organizace byly placeni v rozmezí 60–200 amerických dolarů za měsíc (Mwangi 2012: 526).

v rámci občanské společnosti nezbytným předpokladem. Aš-Šabáb za manifestovaný projev jinačnosti neváhal dokonce zabít (viz Marchal 2009: 394): Tvrdě vystupoval proti náboženským menšinám, vraždil osoby spjaté s Přechnou federální vládou či jevící k ní sympatie a obecně řečeno prováděl čistky v řadách svých ideologických a odlišně smýšlejících odpůrců (Hansen 2016: 50, 53, 68). Na případné, velmi vzácně se vyskytující protesty obyvatelstva reagoval s nevolí a neskrývanou brutalitou: Účastníci protestů končili za mřížemi, pokud nebyli rovnou zabiti (Bruton – Williams 2014: 28; Marchal 2011: 37). Tedy, lidé byli „*pronásledováni za své přesvědčení a způsob života*“ (International Crisis Group 2010: 9), čímž „*aš-Šabáb důsledně upírá svobodu [...] Somálcům žijícím pod jeho kontrolou*“ (Zimmerman 2011).

Ke čtvrtému období je k dispozici informací o organizaci opět jen poskrovnu. Lze každopádně konstatovat, že aš-Šabáb se proměnil a nebyl už tou organizací jako v období předešlém (Menkhaus 2014: 4). I když v poskytování bezpečnosti, ochraně vlastnictví a redistribuci statků neustal,⁵⁵² rozsah služeb se významně snížil, což je spojeno se ztrátou kontrolovaného území (Menkhaus 2014: 5; Anzalone 2016b: 16). Aš-Šabáb tak v tomto období spíše už připomíná škůdce (*spoiler*) než řádného správce (*governance actor*) (Menkhaus 2014: 4).

Podíváme-li se na některé momenty konkrétněji, zjišťujeme, že kupř. aš-Šabáb sice obyvatelstvo nadále chrání před kriminalitou a je schopen arbitrárně řešit jeho rozepře (Menkhaus 2014: 5; Bacon 2017; Anzalone 2016b: 16), na druhou stranu ho ale neváhá použít jako lidský štít před útoky zvenčí. Tajné složky organizace, tzv. Amnijat, neváhají proti lidem vystupovat s maximální mírou násilí, aniž by konkrétní jedinci, proti kterým zasahují, byli jakkoliv formálně obviněni (Burke 2017; Hansen 2016: 104; Horton 2017: 10). Z tohoto pohledu jsou objem poskytované bezpečnosti a ochrana vlastnictví a práv relativně dost nízké. Ještě tristnější je situace v záležitosti redistribuce statků. Aš-Šabáb sice na jednu stranu nadále organizuje své dosavadní aktivity v oblasti veřejných služeb (Anzalone 2016b: 16), ty ale kvůli jeho upadající kapacitě už nedokážou obyvatelstvo dostatečným způsobem zaopatřit. Situace vygradovala až do té míry, že v roce 2011 vypukl na jeho teritoriích hladomor. V okamžiku, kdy se INGO aš-Šabábu nabízely jako partneři, aby pomohly s potravinovou pomocí a její distribucí potřebným, organizace to striktně odmítla (viz výše). Aš-Šabáb nepřipustil, aby se potravinová a zdravotnická pomoc k obyvatelstvu dostala. Byl tak přímo odpovědný za důsledky – obětí hladomoru se stalo na 260 000 Somálců (Menkhaus 2014: 4; Weber 2015: 18; Mueller 2016: 16; Burke 2017). Za této situace můžeme označit úroveň hodnoty kritéria jako „zanedbatelná“.

⁵⁵² Kritérium občanské participace zůstalo i v tomto posledním období na nulové hladině. Aš-Šabáb např. znemožnil spolčování až do té míry, že zakazoval lidem opouštět jejich obydlí, aby se nemohli vzájemně setkávat (Burke 2017). (Vedle tohoto motivu to byla i obava, aby lidé neuprchli z území organizace.)

V případě fenoménu mobilizace a extrakce jsou prvními kritérii zdroje, které aš-Šabáb získává k zajištění své funkčnosti (silových složek a v menším rozsahu i pro potřeby lokálního obyvatelstva) a systematickost jejich zajišťování. V prvním ani druhém období se organizace k žádným přírodním zdrojům nedostala a způsob jejího financování není zcela zřejmý (Marchal 2009: 390). Ačkoliv v prvním období (a totéž platí i pro období druhé a třetí) organizace získávala podíl 5–10 % z výkupného inkasovaného somálskými piráty (Bruton – Williams 2014: 33),⁵⁵³ je pravděpodobné, že aš-Šabáb od samého počátku usiloval o systematické (tj. nepredátorské) modely svého financování (Doboš 2016: 949). Blíže nespecifikovanou částku získávala organizace i od Svazu islámských soudů (Jones – Liepman – Chandler 2016: 13). Ve druhém období pak byl rozhodujícím příjmem podíl na remitenci somálské diaspory a pak také podpora ze strany bohatých arabských „mecenášů“ (Jones – Liepman – Chandler 2016: 14).⁵⁵⁴ Klíčovou roli v tomto ohledu hrála Saúdská Arábie a Katar (Respondent č. XXI 2017f). Z pohledu financování státního projektu je v prvním období objem zdrojů naprosto nedostačující a způsob jejich obstarávání zcela nesystémový. V období druhém lze označit získávání příjmů jako značně nedostačující a z větší části stále jako nesystémové.

Pokud jde o formu hierarchizované organizační struktury (institucionalizace vládnutí) a její blízkosti ke struktuře současného moderního státu, v prvním období aš-Šabáb jen spoluparticipoval na organizační struktuře Svazu. Disponoval 9 křesly v 90–100 členné Šúře a blíže neupřesněným počtem křesel v 15–18členné výkonné radě Šúry; představitelem této výkonné rady byl člen aš-Šabábu Muchtar Abú Zubajr, zvaný Godane (Jones – Liepman – Chandler 2016: 13; Weber 2015: 18; International Crisis Group 2014: 6). Institucionální síla organizace tedy byla v počátku spíše nevýznamná a její struktura se od struktury státu spíše lišila (Respondent č. XXXI 2017d), a proto i pro relokaci zdrojů do vojenské oblasti spíše nedůležitá. Druhé období znamená odklon od organizační struktury Svazu islámských soudů (Jones – Liepman – Chandler 2016: 14). Aš-Šabáb vytvořil svoji vlastní a novou organizační formu. Důraz byl kladen hlavně na vojenskou strukturu, která začala být velmi dobře organizována; vedle existujícího několikačlenného nejvyššího vedení ve vazbě na nárůst členské základny organizace vznikaly zárodky velitelské struktury na střední i nižší úrovni až po vytváření sedmi až osmičlenných útočných eskadron na úplně nejnižší úrovni řízení (Hansen 2016: 53, 58; Jones – Liepman – Chandler 2016: 15). Organizační struktura aš-Šabábu tedy nadále zůstávala slabší (absentovala civilní složka řízení) a podobnost s organizací státu

⁵⁵³ Mohlo se jednat o řád jednotek milionů amerických dolarů ročně.

⁵⁵⁴ Zde je předpoklad výnosu v řádu desítek, možná dokonce několika stovek milionů amerických dolarů ročně.

byla jen velmi omezená (Respondent č. XXXI 2017d). Vzhledem k participaci aš-Šabábu na organizovaném zločinu (především únosy, viz níže) byl ale význam této organizační struktury pro relokaci zdrojů neopominutelný (srovnej Marchal 2009: 390).

V prvních dvou obdobích hrála velmi důležitou roli také ideologická doktrína aš-Šabábu. Třebaže aš-Šabáb byl již od počátku formován dvěma ideologickými východisky – nacionalistickým a radikálně religiózním (Weber 2015: 18)⁵⁵⁵ –, organizace se v počátečních letech své existence snažila profilovat primárně jako ochránce všech Somálců před útlakem Etiopie (a potažmo před všemi možnými nepřáteli včetně Západu). V tomto smyslu se snažila vystupovat jako aktér, který dokáže bránit stát před nepřítelem namísto vlády, která naopak s nepřítelem kolaboruje (srovnej Doboš 2016: 949). Tímto diskurzem podpořeným také činy namířenými proti etiopské armádě si aš-Šabáb dokázal získat naději (a snad i uznání) řady obyvatel. Ideologická doktrína tedy sehrála značně důležitou úlohu.

V otázce zajišťování zdrojů byl ve třetím období aš-Šabáb velmi úspěšný – zdroje dokázal široce diverzifikovat a vcelku sofistikované a institucionalizované vládnutí mu umožnilo nastavit systematické financování jeho státního projektu. Organizace sice získávala část příjmů z organizovaného zločinu⁵⁵⁶ a také externím financováním od státních i nestátních subjektů,⁵⁵⁷ avšak hlavním zdrojem příjmů byly aktivity, které bychom mohli označit jako systémové zdanění (taxace). Zdaňovány byly jak podnikatelské subjekty, tak i soukromé osoby. V případě prvně zmíněného zdanění podnikatelských subjektů hrála klíčovou úlohu kontrola přístavů, zvláště Kismaja (Doboš 2016: 944); příjmy ze zdanění ekonomických aktivit (import – export, rybolov; lodní navigace)⁵⁵⁸ v přístavech a okolních kontrolních stanovištích mohly dosahovat až 400 mil. amerických dolarů ročně (viz Jones – Liepman – Chandler 2016: 18). Dále aš-Šabáb zdaňoval farmáře částkou 150 amerických dolarů za jeden hektar obdělávané zemědělské půdy (Kambere 2012). Obchodní transakce byly zdaňovány sazbou cca 10 % (Marchal 2011: 73). Samostatnou kapitolou byl vlastní obchod aš-Šabábu s dřevěným uhlím, somálským exportním artiklem číslo jedna; organizace získávala půl milionu amerických dolarů měsíčně za těžbu a export (Kambere 2012). Příjmy fyzických osob byly zdaňovány 5 %, daně (10–15 %) byly uvaleny i na nemovitosti, živnosti a ostatní zdroje obživy/obchodních aktivit a také na užívání objektů ve „veřejném vlastnictví“⁵⁵⁹ (Marchal

⁵⁵⁵ Podrobněji k ideologii organizace níže.

⁵⁵⁶ Především cca 20 % participace na výnosu somálských pirátů (Marchal 2011: 68–69; Weber 2015: 13).

⁵⁵⁷ Velmi obsažný soupis donorů přináší Kambere (2012).

⁵⁵⁸ Aš-Šabáb zdaňoval každou odbavenou loď 2000 amerických dolarů, 60 dolary každých 50 kg nákladu, 200 dolary každý importovaný osobní vůz a 400–500 dolary vůz nákladní (Hansen 2016: 91).

⁵⁵⁹ Tj. těch objektů, které si aš-Šabáb po dobytí území přivlastnil po somálském státu.

2011: 73–74; Hansen 2016: 92). Čtyřiceti tisíce amerických dolarů ročně také zdaňoval nevládní mezinárodní organizace, které působily na jeho území (Leduc 2011: 120).

I když tedy třetí období znamenalo z větší části dominanci systémového opatřování zdrojů a ačkoliv aš-Šabáb „*dokázal vytvořit impozantní systém pro výběr finančních prostředků*“ (Marchal 2011: 74), suma prostředků pro fungování státu byla spíše nedostačující.⁵⁶⁰ Aš-Šabáb sice mohl v součtu získávat až okolo 0,5 mld amerických dolarů ročně, nicméně v rozvráceném prostředí Somálska by byla potřeba mnohem vyšších částek na provoz stabilizované státní struktury.⁵⁶¹

Aš-Šabáb v tomto období vytvořil také institucionální struktury, které byly relativně velmi dobře organizované (Bruton – Williams 2014: 25). Ačkoliv o nich nebylo možno prohlásit, že netrpí nedokonalostmi, organizace jimi nastolila stabilní normativní řád (Hansen 2016: 83).⁵⁶² Vrchollem struktury byla čtyřicetipětičlenná šúra, každodenní rozhodování se odehrávalo v desetičlenné výkonné šúře v čele s emírem (Bruton – Williams 2014: 26); výkonná šúra řídila ministerstva (Marchal 2011: 20–22).⁵⁶³ Regionálně aš-Šabáb ustanovil osm lokálních správ – islámských governorátů (vilájetů). V čele každého vilájetu byl guvernér (válí), který řídil lokální instituce (Hansen 2016: 87–88).⁵⁶⁴ Obecným výkonem spravedlnosti se zabývaly soudy vilájetní, běžnou občanskou agendou soudy distriktní (Hansen 2016: 86). Ozbrojené jednotky byly rozděleny do tří větví. První větví byly složky ekvivalentní armádním jednotkám pro boj s vnějším nepřítelem (tzv. Džaiš al-Ušra).⁵⁶⁵ Druhou větví byly složky analogické policejním jednotkám (tzv. Džaiš al-Hesbah).⁵⁶⁶ Třetí složkou byla tajná a výzvědná služba (tzv. Amnįjat) (Bruton – Williams 2014: 27; Anzalone 2016a: 8; Roque 2009: 2; Shuriye 2012: 275). Nutno tedy konstatovat, že hierarchizovaná politická

⁵⁶⁰ Avšak pro fungování aš-Šabábu jako guerillové organizace byly příjmy více než dostatečné.

⁵⁶¹ Nedostatečnost příjmů vynikne nejlépe při porovnání s příjmy sousedů: Aš-Šabáb se pravděpodobně svou výší příjmů blížil rozpočtovým příjmům (do značné míry nefunkčního) Státu Eritrea a minimálně o jeden řád byly jeho příjmy nižší, než představují rozpočtové příjmy (do značné míry funkční) Etiopské federativní demokratické republiky (BusinessInfo.cz 2017).

⁵⁶² Institucionální struktura umožnila provádět nejen určitou společenskou redistribuci bohatství, ale hlavně také aplikovat právo šaría (viz níže).

⁵⁶³ Jednalo se o tyto centrální úřady: ministerstvo obrany, ministerstvo spravedlnosti a vnitřní bezpečnosti, ministerstvo náboženských záležitostí a orientace, ministerstvo místní správy a politiky, ministerstvo informací, náboženská policie a ministerstvo financí. Ministerstva garantovala konzistenci v aplikování norem a rozhodnutí centrální struktury na lokálních úrovních (Bruton – Williams 2014: 26).

⁵⁶⁴ Jednalo se o tyto lokální úřady: úřad sociálních věcí, úřad financí a úřad soudce a policie.

⁵⁶⁵ Základním bojovým uskupením byla devítičlenná skupina. Vyšší formace byla čtyřicetičlenná (Marchal 2011: 57).

⁵⁶⁶ Složky fungovaly i jako náboženská policie.

a vojenská organizační struktura aš-Šabábu byla ve třetím období spíše silnější (Respondent č. XXXI 2017d) a institucionalizace vládnutí byla strukturu současného moderního státu značně podobná. Toto hodnocení rezonuje i s vyjádřením Bronwyn Bruton(ové) a Paula Williama, když prohlašují, že aš-Šabáb představuje „*dozajista nejrozsáhlejší a nejefektivnější správní strukturu, jaká kdy v jižním Somálsku od pádu režimu Siada Barreho v roce 1991 existovala*“ (2014: 7).

Tato struktura a také nacionální ideologie⁵⁶⁷ aš-Šabábu pomáhaly při relokování zdrojů do vojenské oblasti. Institucionalizace moci umožňovala zdaňovat ekonomiku, ideologie motivovala obyvatelstvo, aby platilo daně. Získané prostředky mohly být zčásti použity k sociálním transferům a zčásti do vojenské oblasti k přímému nákupu zbraní a munice a hlavně k pravidelnému vyplácení mezd bojovníkům. Struktura s ideologií umožňovaly také úspěšnou rekrutaci, a tudíž i udržitelnost životního cyklu aš-Šabábu. Silná organizace mohla poskytovat veřejné statky, a celý kruh se tak uzavíral a mohl se znovu a znovu obnovovat (srovnej Marchal 2011: 7–8, 59; Hansen 2016: 67). Proto institucionální struktura a ideologická doktrína aš-Šabábu sehrály značně důležitou úlohu v existenci organizace.

Ve čtvrtém období struktura příjmů zůstala v obecné rovině zachována, avšak a) s úbytkem kontrolovaného teritoria poklesly jejich objemy (Jones – Liepman – Chandler 2016: 26); roční výnos nepřekračoval 100 mil. amerických dolarů (Keatinge 2014: 9). A b) v příjmech stoupl podíl z výběru „mýta“ na kontrolních stanovištích⁵⁶⁸ a zisků z výnosů na organizovaném zločinu⁵⁶⁹ na úkor poklesu podílu příjmů poukazovaných diasporou a taxací obchodních aktivit v přístavech⁵⁷⁰ (Menkhaus 2014: 6–7; Anderson – McKnight 2014: 11; Hansen 2014: 9; 2016: 151; Jones – Liepman – Chandler 2016: 27; International Crisis Group 2014: 15–16).⁵⁷¹ Zdroje aš-Šabábu pro fungování státu tak byly již značně nedostačující a podíl poměr mezi jejich nesystematickým a systematickým zajišťováním víceméně vzájemně vyrovnaný.

⁵⁶⁷ Pokud jde o ideologii, ve třetím období se již nicméně začínaly pozvolna rýsovat divergence a rozpory mezi nacionálním a radikálně-salafijským křídlem organizace, které později měly důležitý dopad na fungování a směřování organizace (viz níže).

⁵⁶⁸ Včetně těch mimo území aš-Šabábu (viz výše).

⁵⁶⁹ Aš-Šabáb se zapojil do překupnictví se slonovinou a stále také získával prostředky z výkupného za unesené osoby (viz Callimachi 2014). Nově se začalo objevovat čistě kriminální požadování výpalného za „ochranu“ podnikajících subjektů (viz níže).

⁵⁷⁰ Míra zdanění osob a právnických subjektů podnikajících ve vnitrozemí naopak stoupla.

⁵⁷¹ Bližší informace k financování aš-Šabábu ve čtvrtém období poskytuje Hansen (2016: 115), srovnej Weber (2015: 27).

Pokud jde o organizační strukturu aš-Šabábu, formálně se sice v zásadě nezměnila (viz Intergovernmental Authority on Development 2016: 13–16), v praxi se však začíná dezorganizovat, centralizovaná struktura se fragmentuje a vládnutí nabývá lokálního charakteru (Hansen 2016: 103, 116; Bacon 2017). Jedinou centrálně fungující složkou aš-Šabábu zůstává tajná služba Amnijat (Hansen 2016: 104). Lze proto říci, že organizační struktura aš-Šabábu byla v tomto posledním období spíše slabší a ve srovnání s institucionální strukturou současného státu spíše odlišná. Pro kapacitu relokace zdrojů do vojenské oblasti ale i takto oslabená struktura zůstala funkční – aš-Šabáb si nadále za získané finanční prostředky opatroval v široké míře zbraně a munici (The Guardian 2014; Ethiopian News 2016). Institucionální struktura aš-Šabábu proto zůstala značně důležitá. Vedle toho ideologická doktrína aš-Šabábu kvůli svému ideovému rozpolcení ztratila na relevanci, protože organizace začala preferovat své radikálně salafijské směřování před předchozím nacionálně protekcionistickým. Tím se aš-Šabáb zásadním způsobem vzdálil od dosavadní podpory obyvatelstva a ztratil veřejnou podporu (Aynte Ali 2010: 7; Mueller 2016: 17). Z této perspektivy tak ideologie byla pro mobilizační kapacitu organizace již spíše nedůležitá.

Z intervenujících fenoménů zbývá fenomén sociální epistemologie. Ideologicky je aš-Šabáb usazen ve dvou myšlenkových liniích. Tou první a dominující v prvních dvou obdobích je nacionalistický expanzionismus s vizí vytvoření Velkého Somálska. Druhou linií je salafijský džihádismus s vizí vytvoření globálního chalífátu. Salafismus byl sice již od samého počátku v uvažování aš-Šabábu inherentně přítomen, ve třetím období ale tato druhá linie začala posilovat. Ve čtvrtém období, po vnitřním konfliktu ve vedení aš-Šabábu, salafismus ideologii organizace opanoval (viz Aynte Ali 2010: 8, 34). Tento myšlenkový posun nejlépe dokládá, že aš-Šabáb se přihlásil k al-Káidě Central a že se změnil jeho narativ: aš-Šabáb již nebojuje za Somálce na regionální úrovni, ale globálně za všechny muslimy (Wise 2011: 7). Naproti tomu somálské populaci je salafismus identitárně zcela vzdálen. Religiózně Somálci vyznávají súfijský islám,⁵⁷² který je v naprostém rozporu s radikálním salafismem (Weber 2015: 13). Náboženská víra aš-Šabábu a víra místní populace byly v prvních dvou obdobích velmi rozporné,⁵⁷³ v druhých již zcela neslučitelné. Dokladem této neslučitelnosti budiž znesvěcení a demolice hrobů světců v Kismaju v roce 2008 (Marchal 2011: 17; Respondent č. XXI 2017f), súfijských chrámů v Mogadišu v roce 2010 (Weber 2015: 15), ale i „pouhé“ znemožnění náboženských shromáždění vztahujících se k súfijským bohoslužebným praktikám (viz Marchal 2009: 397).

⁵⁷² Konkrétně se jedná o súfijský řád *Kádirija* (Respondent č. XXI 2017f).

⁵⁷³ V prvních dvou obdobích aš-Šabáb z utilitárních důvodů ignoroval súfijské svatyně (Marchal 2011: 17).

Pokud jde o vztah politického přesvědčení aš-Šabábu a obyvatelstva, zaznamenáváme na rozdíl od předchozího kritéria určitý vývoj. V prvních dvou obdobích existovala relativní značná blízkost v pohledu organizace a populace na otázky politického přesvědčení. Aš-Šabáb získával na popularitě a legitimizoval svoji existenci argumentem, že představuje ochránce všech Somálců před invazí jejich největšího dlouhodobého nepřítele Etiopie (Weber 2015: 13–14, 16). Aš-Šabáb střet vykreslil také jako ochranu muslimů před křesťanskými hordami (Mueller 2016: 9). Třetí a zvláště čtvrté období začal převládat v diskurzu aš-Šabábu důraz na salafijské hodnoty a vidění světa, které jsou pro somálské obyvatelstvo kontradiktorní vzhledem k jeho klanové tradici a praktickému nezájmu o globální problematiku; tento rozpor postupně původně blízké politické postoje začal vzájemně oddalovat (Doboš 2016: 948). Ve třetím období tak politické přesvědčení zůstávalo vzájemně podobné jen v některých aspektech, ve čtvrtém již bylo spíše rozporné.

Co se týká pohledu na způsob a rozsah užívání násilí ze strany aš-Šabábu, styčné linie s postoji obyvatelstva nalezneme jen omezeně. Směrem dovnitř společnosti organizace používala krutou formu násilí spojenou s výkonem práva šaría, směrem navenek šlo o násilí mířící proti ozbrojeným silám států (typicky strategie guerilly) a proti civilním cílům, které byly asociovány se státy na aš-Šabáb útočící (typicky strategie terorismu). Oproti tomu Somálci a jejich klanové starší nebyli s takovýmto způsobem užívání násilí identifikováni a chápali excesivní aplikování násilí aš-Šabábem za narušování jejich tradiční autority (Weber 2015: 21–22). Z této rozdílnosti je tedy možné odvodit, že v prvním období, kdy aš-Šabáb byl s aplikováním násilí dovnitř i navenek zatím na samém počátku, nebyl postoj populace vyhrcočně antagonistický; vzhledem k absenci excesivnosti byl si i spíše podobný.⁵⁷⁴ Ve druhém období se ale rozpor stupňuje, což je vyvoláno postupným zaváděním Somálcům vzdálené šarie do praxe.⁵⁷⁵ a právě uplatňování šarie je dalším faktorem, který stojí na počátku odcizování velké části společnosti aš-Šabábu (International Crisis Group 2010: 1). Vzájemný vztah v druhém období lze považovat za již spíše rozporný.

Ve třetím a čtvrtém období rozpor vrcholí. Aplikování šarii je na vrcholu, páchání teroristických činů proti civilistům se stává běžnou praktikou v arzenálu aš-Šabábu (viz níže). Pokud jde specificky o terorismus, nejhůře Somálci snášeli zabíjení jiných muslimů. Určitým mezníkem byl rok 2009 a bombový útok na promoční ceremonii v Mogadišu, při které zahynulo 23 osob – muslimů (Williams 2014: 912). V tento okamžik se způsob používání násilí začal s představami obyvatelstva definitivně naprosto diametrálně rozcházet a těmito a podobnými praktikami si

⁵⁷⁴ Je to dáno i tím, že diskurz i činy aš-Šabábu obsahující násilí byly primárně zaměřeny proti společnému etiopskému nepříteli.

⁵⁷⁵ Prvky šarie sice v zvykovém klanovém právu nalezneme, jedná se ale vždy o prvky asimilované a modifikované s tím, že lokální zdroje práva tyto prvky trendově vytlačovaly (Mwangi 2012: 517; Solomon 2014: 356).

organizace běžnou somálskou populaci naprosto odcizila (Menkhaus 2014: 3; Solomon 2014: 356). Za této situace nelze názor na užívání násilí hodnotit jinak než jako neslučitelný (Respondent č. XXI 2017e).

Po religiózní diferenciaci hraje roli v otázce slučitelnosti přesvědčení o formě politické organizace a uspořádání společnosti mezi aš-Šabábem a obyvatelstvem další štěpná linie. Tou je pohled na uspořádání společnosti. Aš-Šabáb jako proponent radikálního salafismu usiluje o společenskou organizaci v podobě globálně pojaté ummy všech pravověrných muslimů; somálská populace je naopak velmi silně zakořeněna v klanových společenských strukturách, přičemž jednotlivé klany jsou velmi často ve vzájemném antagonistickém postavení. Odtud pramení zásadní identitární rozpor vyvěrající ze střetu tradiční lokální klanové kultury s univerzalistickým pojetím radikálního salafismu. Tento konflikt v pohledu na organizování a řízení společnosti se nejvíce projevoval při aplikování práva šaría aš-Šabábem, jelikož klanové struktury jsou řízeny zvykovým právem *xeer* (Mwangi 2012: 517; srovnej International Crisis Group 2010: 2). Z těchto faktů lze rovněž odvodit úroveň hodnot tohoto kritéria. V prvních dvou obdobích převládal v populaci ještě při vnímání aš-Šabábu nacionální sentiment a současně aš-Šabáb šariu začínal uplatňovat „nesmělým“ způsobem: zakazoval sledování televize, promítání filmů, hraní fotbalu apod. (Mwangi 2012: 520; Marchal 2009: 391). To se sice v populaci neseťkávalo s pozitivním ohlasem, na druhou stranu ani nevyvolávalo zcela zásadní odpor (viz Bruton – Williams 2014: 22). Stále bychom našli určitou podobnost v náhledech na formu fungování společnosti.

Od třetího období se tato podobnost začala vytrácet. Aš-Šabáb utužoval ideologické sevření společnosti a destrukoval dosavadní klanovou hierarchii. To se projevovalo tak, že aš-Šabáb začal odstavovat od moci ty klanové starší a náboženské súfijské vůdce, kteří se protivili jeho salafijské ideologii,⁵⁷⁶ a postupně je nahrazoval těmi, kteří mu byli loajální.⁵⁷⁷ Velmi často šlo i o jedince nesomálského původu, čímž se v kulturní a zvykové dimenzi vzdálenost mezi populací a aš-Šabábem jen zvyšovala (Solomon 2014: 355–356). Odmítnutí společenského modelu aš-Šabábu se naplno projevilo v roce 2008, kdy se organizace poprvé přihlásila k al-Káidě Central. Somálské obyvatelstvo přichozí zahraniční bojovníky pokládalo za naprosto cizí a místně nekompatibilní element (Bruton – Williams 2014: 16; Aynte Ali 2010: 7; Weber 2015: 20; Solomon 2014: 356). A tak striktní aplikace šarií a „*drakonická opatření vnucená místnímu obyvatelstvu přiměla mnohé k odchodu*“ (Zimmerman 2011; srovnej Marchal 2011: 6). Ve třetím období tedy již můžeme vnímat

⁵⁷⁶ K „technologii moci“ aš-Šabábu v tomto ohledu blíže Marchal (2011: 70–71) a Hansen (2016: 74).

⁵⁷⁷ Loajalita byla mnohdy podporována (či přímo vytvářena) finanční motivací (Bradol 2015: 7). Uplatňovala se i socializační aktivita vedoucí ke „konverzi“ k salafismu (Marchal 2011: 6).

náhled aš-Šabábu a obyvatelstva na uspořádání společnosti jako silně divergentní (viz International Crisis Group 2010: 9). Tento stav se nezměnil ani v období čtvrtém (viz Mueller 2016: 17).

Dalším kritériem je slučitelnost představ o světě. Obyvatelstvo, nakolik je strukturováno především klanově, disponuje i somálskou identitou, tj. chápe svou existenci jako státní příslušnost k somálskému státu. V počátečních dvou obdobích i aš-Šabáb vnímal svoji misi jako nacionální. Příslušníci organizace byli Somálci, kteří chtěli uchránit svůj stát před cizími vlivy a intervencemi, eventuálně jej naopak teritoriálně rozšířit a etnicky (identitárně) sjednotit (viz cíl vybudovat Velké Somálsko). V těchto obdobích tedy lze nahlížet představy aš-Šabábu a obyvatelstva o vnějším světě jako velmi blízké. Třetí a čtvrté období je ale odlišné. Aš-Šabáb odmítá princip státního občanství, odmítá institut státních hranic a národních suverénních států a jako dovršení své hluboké identitární transformace organizace začíná používat výhradně černou islamistickou vlajku s šahádou a somálskou vlajku naprosto zavrhuje (Aynte Ali 2010: 8, 22, 24). Pro toto období nezbývá než pohled na uspořádání světa označit jako zcela neslučitelný.

Co se týče množství pravidel, která aš-Šabáb přejal od populace a naopak, tak v relevantní odborné literatuře ani ve výrocích respondentů není k dohledání žádná zmínka o tom, že by aš-Šabáb byl kdy ochoten od obyvatelstva převzít konkrétní behaviorální sociální normy. Jeho postoj k osvojeným normám obyvatelstva byl nanejvýše utilitární (v prvních dvou obdobích) v tom smyslu, že některé zvyky toleroval (viz výše), ale jen proto, že nebyl ještě dostatečně silně teritoriálně zakotven a mocensky kapacitní (Mwangi 2012: 520; Doboš 2016: 949). Jeho akceptance ale nikdy nepřekročila tento práh tolerance, k sociálním normám somálské populace si zachoval odtažitý vztah a o jejich byť sebemenší adopci není vůbec možno hovořit. To platí i pro třetí a čtvrté období, kdy už jakákoliv tolerance mizí a nastupuje jen antagonismus. Množství pravidel přijatých aš-Šabábem se tak po všechna čtyři období limitně blížilo nule (Respondent č. XXI 2017e).

A naopak i v okamžiku své prozatímní relativní slabosti a pak s ještě větší silou v pozdějších letech se aš-Šabáb snažil své sociální normy vnucovat Somálcům. Tyto normy upravovaly chování obyvatelstva a vyplývaly z práva šaría. V prvních dvou obdobích byl jejich počet ještě relativně nízký (nejrůznější zákazy veřejných produkcí typu restrikce kinematografie, sportovních utkání apod., viz výše). Ve třetím a čtvrtém období ale jejich počet prudce stoupl na poměrně vysoké množství a týkal se již všech aspektů společenského života. Populace byla nucena je pod koercivní hrozbou přijmout. Jednalo se o „stejně zákazy jako v Saúdské Arábii, ale přísně uplatňované“ (Marchal 2016) a jejich porušení bylo tvrdě postihováno. Obyvatelstvo si muselo osvojit každodenní modlitbu v pravidelném čase (porušení trestáno vězením bez jídla), a to podle wahažského ritu. Mimomanželské sexuální vztahy se trestaly ukamenováním, krádeže amputacemi horních a dolních končetin. Platila striktní pravidla oblékání (v případě porušení náboženská policie např. stříhala nohavice). Ženy musely být zcela zahalené (v opačném případě byly veřejně bity),

muži museli povinně nosit bradku (muži bez bradky byli bičováni) a nesměli mít dlouhé vlasy (v opačném případě byli „stříhání“ kusem střepu z rozbité lahve). Muži a ženy se nesměli veřejně stýkat, ženy bez mužského doprovodu nesměly samy vycházet na veřejnost, a byly tak nuceny se trvale zdržovat doma. Nebylo dovoleno používat mobilní telefony, internet (opět hrozilo bičování). Zavíraly se dokonce rozhlasové stanice. A byl zcela zapovězen rozšířený kulturní zvyk všech, totiž žvýkat katu jedlou (McCants 2015: 70; Weber 2015: 23; Doboš 2016: 946; Marchal 2016; Mwangi 2012: 524; Solomon 2014: 356; Zimmerman 2011; Hansen 2016: 77, 85). „*Aš-Šabáb si nakonec somálskou populaci těmito drakonickými opatřeními zcela zneprátelil*“ (Respondent č. XXI 2017f).

Máme-li hovořit o průniku identitárních rysů, konstatujeme, že v prvním a druhém období byl poměrně vysoký. Aš-Šabáb byl tvořen Somálci a hájil myšlenku obrany somálského státu před vnějším nepřítelem. Obyvatelstvo se s ním do značné míry identifikovalo, jelikož v době vnitřní anarchie představoval záštitu před všudypřítomným násilím. Obyvatelstvu se zdálo, že může úspěšně hájit její zájmy. Naopak ve dvou posledních obdobích se aš-Šabáb Somálcům odcizuje, když představuje skupinu tvořenou revolučními internacionalisty globálně prosazujícími univerzalistickou doktrínou radikálního salafismu. Tomto okamžiku průnik klesá na zanedbatelnou úroveň, jelikož obyvatelstvo se s nově přijatou ideologií neidentifikuje a odmítá ji.

Závěrem lze o fenoménu sociální epistemologie konstatovat, že identitární divergence determinující povahu sociálních vztahů mezi aš-Šabábem a populací leží ve třech rovinách: a) světonázorové (národní somálský stát vs. globální chalífát), b) náboženské (súfismus vs. salafismus) a c) společenské (klany vs. umma). Aš-Šabáb ve společnosti tudíž „*získal určitou společenskou kontrolu a legitimitu prostřednictvím své náboženské rétoriky a praktik*“ (Mwangi 2012: 524), avšak ty samy o sobě nestačily; respekt obyvatelstva vůči organizaci totiž nebyl založen na identitárním ztotožnění, ale na doprovodném silném koercivním odstrašení, které organizace uplatňovala.

A nyní již zbývá věnovat se naplňování cílů aš-Šabábu. Tím jediným strategickým náboženským cílem je úmysl aš-Šabábu vytvořit celosvětový islámský chalífát, v němž 1) uplatňovaný sociální řád bude založen na modelu prvotní ummy, 2) právní řád bude založen výlučně na právu šaría, 3) nebude existovat svoboda jiného vyznání než salafijské verze sunnitského islámu, 4) vrcholné postavení bude zastávat chalífa. Tento cíl je zařazen v repertoáru cílů organizace až pro poslední dvě období, neboť v předcházejících letech díky své nacionálně orientované ideologii (viz výše) organizace podobným směrem neaspirovala.

Aš-Šabábu se podařilo při plnění tohoto cíle dosáhnout pouze nižší efektivity (Respondent č. XXI 2017e). Nepodařilo se mu totiž nikdy (podobně jako AQMI) svým vlivem překročit hranici regionu, v němž je aktivní. Nepodařilo se mu (na rozdíl od Hizballáhu a Daeše) promítnout

svoji moc navenek ani nepřímo, zprostředkovaně, ať už „vývozem své revoluční ideologie“ (i prostřednictvím kanálů umožněných výpočetními technologiemi) nebo vytvářením aktivních buněk v hloubi území (západního/nevěřícího) nepřítele. To znamená, že schopnost uplatnit mocenské (silové) kapacity je v případě aš-Šabábu omezena výlučně na oblast Afrického rohu (Glazard – Jespersen – Winterbotham 2016: 31). Na druhou stranu v rámci tohoto teritoria, i když pouze na části somálského území, se parametrům cíle do určité míry přiblížil, jak ostatně plyne i z předchozí výše probírané argumentace. Nicméně ani na somálském území se aš-Šabábu skutečnou ummu vytvořit nepodařilo, neboť klanové struktury přetrvávaly (Solomon 2014: 357). Populace se ale musela podvolit šarii, která se stala výlučným právním řádem (viz Hansen 2006: 83). Ad 3), a radikální salafismus se stal výlučnou formou náboženského ritu, protože jiné formy se nepřipouštěly (viz Walker 2011). Chalífa však ustaven nebyl a vůdci aš-Šabábu byli „pouhými“ emíry (Roque 2009: 1).

Strategický politický cíl je definován také pouze jeden, a to vytvořit v oblasti Afrického rohu nový geopolitický útvar Velké Somálsko, který by nahradil tamní dosavadní státy. Aš-Šabáb i tento cíl naplnil s nižší efektivitou, byť dílčí struktury takového projektu vznikly (Marchal 2011: 75). Týkaly se však jen těch území, která organizace obsadila v rámci Somálska a kde aš-Šabáb skutečně somálskou vládu vytěsnil a nahradil. Avšak vytvoření takového útvaru v rámci celého Somálska (včetně Puntlandu a Somalilandu) a příslušných částí Etiopie, Džibutsku a Keni se aš-Šabábu dosud nikdy nezdařilo. V souladu s vyjádřením jednoho z respondentů tudíž můžeme konstatovat, že realizace tohoto cíle byla v prvním období nulová (aš-Šabáb nevytěsňuje žádného aktéra a nevládne; geopolitický útvar neexistuje), ve druhém a třetím období nízká (aš-Šabáb postupně začíná vytěsňovat státní a nestátní aktéry a v části Somálska vládne; geopolitický útvar existuje, ale jen ve velmi omezeném rozsahu oproti plánu) a v posledním období je velmi nízká (naopak aš-Šabáb je státními aktéry vytěsňován a postupně vládnout přestává; geopolitický útvar stále existuje, ale oproti plánu je jeho rozsah prakticky marginální) (Respondent č. XXXI 2017d).

A nyní k cílům fundamentálním. Tím prvním je úmysl aš-Šabábu odstranit somálskou vládu a změnit společensko-právní řád země ze sekulárního na náboženský determinovaný právem šaría. Je namístě zmínit situaci, do které aš-Šabáb po svém etablování vstoupil. Somálská vláda ovládala minimum území na severu jižní části somálského teritoria a většina Somálska byla v rukou VNSA. Největší díl takto spravovaného území (pomineme-li Puntland a Somaliland) spadal pod Svaz islámských soudů, do kterých byl aš-Šabáb v prvním období začleněn (viz Menkhaus 2006). To znamená, že organizace vstoupila na scénu v okamžiku, kdy somálská vláda byla ve velké defenzivě a byla udržována při životě jen díky Etiopii a později i misi AMISOM. Ani v druhém období aš-Šabáb přímo somálskou vládu nevytěsňoval, svá území získal a prosadil se na úkor jiných VNSA (viz výše).

Ve třetím období se aš-Šabábu významně dařilo cíl splňovat, jeho efektivita byla relativně vysoká (Respondent č. XXXI 2017d). Tomu, abychom efektivitu splnění nehodnotili jako absolutní, brání, že somálská vláda nepřestala existovat. Reálně ale kontrolovala jen „zelenou zónu“ v Mogadišu – vládní čtvrtě (tzv. Villa Somalia) a letiště (Bruton – Williams 2014: 25); na celkový chod státu neměla vliv, jelikož i ostatní somálská teritoria byla pod kontrolou jiných VNŠA (Zimmerman 2010). Čtvrté období představuje již velmi nízkou efektivitu plnění cíle (Respondent č. XXI 2017e), protože somálská vláda postupně nabývá na významu a snaží se zemi řídit a spravovat, byť tak často ještě činí skrze prozatímní správy zajišťované lokálními spolupracujícími klanů a jejich milicemi (viz Barnes 2016).

Druhým fundamentálním cílem aš-Šabábu je vypuzení jednotek AMISOM ze somálského území. Tento cíl se ale organizaci nedaří příliš naplňovat. Ve druhém období⁵⁷⁸ můžeme označit efektivitu ještě za spíše nižší (Respondent č. XXI 2017e; Respondent č. XXXI 2017d), jelikož přítomnost jednotek AMISOM se omezila v zásadě jen na hlavní město a nanejvýše na nejbližší (pobřežní) okolí. Aktivitám aš-Šabábu nebyla mise ještě s to v této době příliš bránit (Menkhaus 2007: 384). Ve třetím a čtvrtém období byla však efektivita velmi nízká (Respondent č. XXI 2017e). Jednotky AMISOMu byly operačně rozmístěny po celém jižním Somálsku do šesti sektorů, a i když se nejednalo o rovnoměrné celoplošné rozmístění, kontrolovaly většinu strategických lokalit, ať už se jedná o lidská sídla nebo dopravní komunikace (Stratfor 2016; European Asylum Support Office 2015: 69).⁵⁷⁹ v průběhu času se tedy realizace tohoto cíle aš-Šabábu vzdalovala.

Za třetí, aš-Šabáb si vytyčil vést útoky proti státům podporujícím somálskou vládu a vysílajícím jednotky do mise AMISOM. Toto kritérium jako jedno z mála relativně nestrádá datovou indisponibilitou. Vezmeme-li útoky vedené proti cílům mající spojitost s Keňou, tak v prvním a druhém období nenapočítáme žádný útok, ve třetím období 9 útoků, tj. průměr 3 útoky ročně, a ve čtvrtém období (léta 2011–2013) 118 útoků, což již představuje průměr prakticky 40 útoků ročně (Mueller 2016: 13). Tento trend je kongruentní i s vývojem páchaní násilných aktů aš-Šabábem obecně. Ty v prvním období čítaly 4 útoky, ve druhém 6 útoků, ve třetím 145 útoků (to představuje téměř 50 útoků v jednom roce) a ve čtvrtém 703 útoků (roční průměr 235 útoků) (Mueller 2016: 4; Jones – Liepman – Chandler 2016: 8). Tudíž jestliže pro první dvě období budeme efektivitu cíle

⁵⁷⁸ Mise AMISOM začala v únoru 2007, proto se prvního období tento cíl netýká.

⁵⁷⁹ Pouze a jen proto, že rozmístění nebylo celoplošné, což vytvářelo „kapsy“, kde aš-Šabáb mohl přebývat, nemusíme efektivitu tohoto cíle označit za nulovou. (Celoplošnému rozmístění nebránila ani tak vůle vysílajících států své jednotky plošněji rozmístit, jako spíše fakt, že státy nebyly s to je početně naplnit vojáky, kteří by byli v boji s aš-Šabábem adekvátně zdatní.)

hodnotit jako nulovou, pak ve třetím období je ji třeba považovat za vyšší a v období čtvrtém za velmi vysokou.

Posledním fundamentálním cílem je úmysl aš-Šabábu přelít vlastní religiózní ideologii ze svého území do celého Afrického rohu a dále do přilehlých afrických států. Tedy vposledku zne-možnit v těchto oblastech vyznávání jakéhokoliv jiného náboženství než salafijské verze sunnit-ského islámu. Tento cíl platí jen pro poslední období, neboť vyplynul z radikálně transformované ideologie aš-Šabábu. Jak ukazují data americké vlády za období od roku 2011, v Etiopii, Keni, ale i v mezinárodně neuznaných subjektech Somalilandu a Putlandu, nedochází ze strany žádného ak-téra k narušení náboženské svobody. Etiopie a Keňa zůstávají nadále jasně dominantně křesťanské (U.S. Department of State 2017). „Vývoz“ ideologie aš-Šabábu se tak zredukoval pouze na páchání teroristických činů (Williams 2014: 910; Jones – Liepman – Chandler 2016: 23),⁵⁸⁰ čímž však svou ideologií lidi vysloveně odpuzuje, než aby je lákal. Kapacita přelít tak byla v realitě zanedbatelná (Respondent č. XXI 2017e; Respondent č. XXXI 2017d).

Zbývající kategorie cílů zprostředkujících obsahuje dva záměry aš-Šabábu. Za prvé je to úmysl úspěšně rekrutovat nové příslušníky organizace a úspěšně kooperovat s klanovými milicemi. V prvním období aš-Šabáb navázal kontakty s významným klanem Hawíja⁵⁸¹ a nacionalistická ré-torika mu zajišťovala i jistý přísun nových rekrutů (McCants 2015: 71). Jelikož ale jejich počty byly nevysoké a ani spolupráce s klanem nevyústila ve významnější teritoriální posun (viz výše), byla efektivita plnění tohoto cíle v tomto období zatím spíše nižší (Respondent č. XXXI 2017d). Druhé období ale již znamenalo kvalitativní změnu. I když v otázce klanové kooperace velký posun nenastal, aš-Šabábu se po etiopské invazi dařilo získávat ve velkém lokální somálské bojovníky a díky své počínající džihádistické rétorice i bojovníky ze zahraničí včetně Západu (Marchal 2011: 17; Hansen 2016: 65). Efektivita tak v tomto období začala být poměrně vysoká, což aš-Šabábu vydrželo i v období třetím a čtvrtém (Respondent č. XXXI 2017d).

Aš-Šabábu se totiž podařilo od třetího období oba elementy tohoto cíle provázat – dokázal totiž s klany manipulovat ve svůj prospěch a následně rekrutovat z jejich řad bojovníky (a získávat i jejich území). Předpokladem této manipulace byla existence vzájemných křivd mezi klany (McCants 2015: 71) a základním nástrojem využití těchto klanových divergencí bylo zmocnění „*menšinových klanů tak, že jim je umožněno zaujmout seniorní pozice v aš-Šabábu, a v některých případech dokonce využít svou nově získanou moc proti dlouhodobě znepráteným klanům*“ (Ay-nte Ali 2010: 19–20). Efekt těchto vskutku odporných praktik organizace navíc posilovala tím, že

⁵⁸⁰ Násilí aš-Šabábu mířilo velmi často na křesťany (viz The Religion of Peace 2018).

⁵⁸¹ Obsáhlejší informace ke klanům nabízí Gebrewold (2009: 129).

dodávala zbraně slabším klanům, které tak mohly útočit na kmeny silnější; aby tomu zabránily, přidávaly se kmeny silnější na stranu aš-Šabábu, čímž organizace dosahovala svého zde probíraného cíle (viz Bruton – Williams 2014: 29). Organizaci se tak podařilo v tomto období získat na svou stranu kupř. významný kmen Ogaden s jeho milicí Ras Kamboni (Hansen 2014: 5) a také milici kmene Rahanweyn; tak se jí podařilo koncentrovat ve svých řadách na deset tisíc klanových bojovníků a bojovníků milic (Bruton – Williams 2014: 27–28).⁵⁸² ⁵⁸³ v tomto ohledu „*aš-Šabáb byl schopen transcendovat klanovou politiku více než jakékoliv jiné somálské organizace*“ (Hansen 2014: 10). Vedle toho dokázal ale stále lákat i zahraniční bojovníky – džihádisty, a to včetně příchozích ze západních zemí. Jednalo se celkem přibližně o 1800 mužů (Solomon 2014: 357).

Jak bylo zmíněno výše, i ve čtvrtém období se výše uvedený model dařil aš-Šabábu nadále udržovat funkční, ať už jde o vztahy s klany či o rekrutaci. Kooperace s důležitými klany nadále pokračovala (viz Menkhaus 2014: 6) a také přísun rekrutů domácích i zahraničních zásadním způsobem nevázl (viz Fergusson 2013: 101; Bacon 2017).

Za druhé spadá do zprostředkujících cílů záměr aš-Šabábu participovat na organizovaném zločinu a účastnit se nelegálních hospodářských aktivit. Jelikož nejvýznamnější aktivitou organizovaného zločinu byly únosy především cizích státních příslušníků pro výkupné, podívejme se na vývoj této aktivity v průběhu všech čtyř období. V prvním a druhém je počet únosů nulový, ve třetím období zaznamenáváme jeden únos tří osob a ve čtvrtém (2011–2013) devět únosů patnácti osob (The Religion of Peace 2018). Tomuto trendu odpovídá i získané výkupné, kdy v prvních třech obdobích je nulové a ve čtvrtém přesahuje 5 mil. amerických dolarů (Callimachi 2014).

⁵⁸² Bojovníci nemuseli nutně identitárně i co se loajality týče přilnout výlučně k aš-Šabábu a mohli si ponechat i své klanové vazby. Avšak v případě nasazení s nimi mohla organizace počítat jako se spolehlivými bojovníky. Pokud se ale jednalo o mladé osoby, aš-Šabáb se snažil o jejich identitární transformaci k opuštění klanové a nabytí salafijské ideové orientace (Aynte Ali 2010: 20; Solomon 2014: 355).

⁵⁸³ Aš-Šabáb využíval další metody získávání nových bojovníků, jako byla např. násilná rekrutace, rekrutace za úplaty apod. K těmto a dalším variantám rekrutace blíže Marchal (2011: 40–42) a Hansen (2016: 3).

Pokud se jedná o „pofidérní ekonomické aktivity“ aš-Šabábu, markantní je nárůst i význam jejich podílu až v posledním čtvrtém období. Jestliže v předchozích obdobích bylo zapojení do aktivit čistě kriminální povahy omezené,^{584 585} tak v posledním je systematické a pro aš-Šabáb velmi důležité. Organizace se zaměřuje především na vybírání výpalného od podnikatelských subjektů, a to i značně velkých, jako jsou např. instituce podnikající na bankovním trhu a nabízející finanční služby (Gettleman – Kulish 2013; Schuppe 2015; Chesson et al. 2017: 6). Požadavky na „platby za ochranu“ jsou striktně vyžadovány pod pohrůžkou násilí a v případě nepodřízení následuje tvrdá sankce (Tar – Mustapha 2017: 286). Tak tomu bylo např. i v případě jedné telekomunikační společnosti. Poté, co odmítla výpalné platit,⁵⁸⁶ aš-Šabáb zajal jejích patnáct pracovníků a nepropustil je dříve, než dostal požadovanou částku zaplacenou (Chesson et al. 2017: 7). Bylo také zaznamenáno podílnictví aš-Šabábu na nelegálním obchodu se slonovinou, a jak se ukazuje, význam těchto kriminálních aktivit je v tomto období značně relevantní, protože výnosy z této kriminální činnosti dosahují až 40 % celkových příjmů organizace (Ryan 2017).

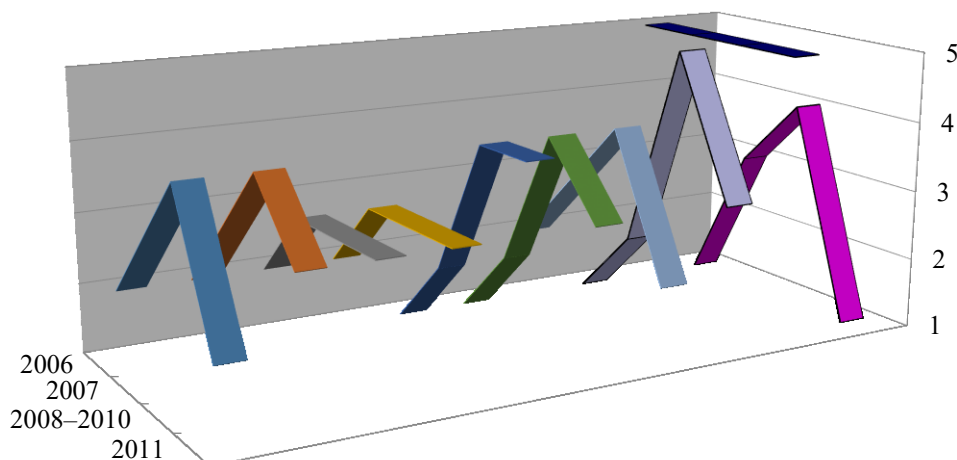
V této perspektivě můžeme uzavřít, že v prvních dvou obdobích byla realizace cíle prakticky nulová, ve třetím období velmi nízká a ve čtvrtém období relativně vysoká.

⁵⁸⁴ V prvních dvou obdobích se aš-Šabáb víceméně na těchto praktikách nepodílel, v období třetím se jednalo pouze o dílčí příjem (pocházející i z pirátství, avšak aš-Šabáb měl na piráty jen vazby, sám se násilí na moři nedopouštěl).

⁵⁸⁵ Ačkoli by se dalo namítnout, že zdanění, které aš-Šabáb zvláště ve třetím období velmi významně propracoval a uplatňoval (viz výše), ve skutečnosti představuje také kriminální aktivitu, tento text se bude v tomto bodě přidržovat argumentace, z níž vychází celá tato stať, totiž že se jednalo o státotvorné aktivity aktéra, který aspiruje přinejmenším alespoň částečně na plnění úkolů, jaké i státy (tj. subjekty s mezinárodně-právním uznáním) (obvykle) plní, tj. v tomto případě získávání prostředků pro poskytování veřejných statků a v tomto smyslu prováděné redistribuce bohatství.

⁵⁸⁶ Požadováno bylo 50 000 amerických dolarů.

A na závěr shrnutí zhodnocení právě probrané empirie z perspektivy kovariance hodnot kritérií sledovaných fenoménů. Podívejme se nejdříve v nám již známé posloupnosti na kritéria fenoménu penetrace.

	2006	2007	2008–2010	2011
■ velikost teritoria pod mocenskou kontrolou	2	3	4	2
■ počet příslušníků	2	3	4	3
■ počet příslušníků vs. počty vojenských sil států	2	3	3	3
■ počet příslušníků vs. počty místního obyvatelstva	2	3	3	3
■ hustota přítomnosti	1	2	4	4
■ počet strategických bodů s ozbrojenou přítomností	1	2	4	3
■ počet sídel s ozbrojenou přítomností	2	3	4	2
□ počet přerušení logistických toků	1	2	5	3
■ ozbrojená aktivita	5	5	5	5
■ ekonomicko-geomorfologická hodnota teritoria	1	3	4	1

Aš-Šabáb – stupeň penetrace

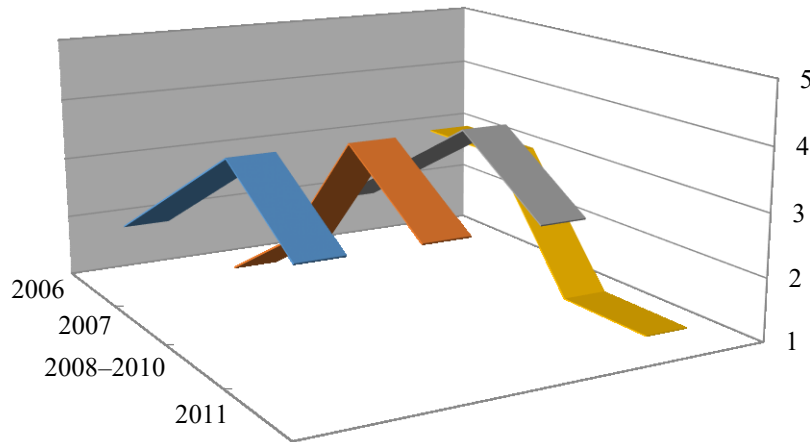
Z deseti kritérií penetrace relevantně variovaly hodnoty u sedmi z nich,⁵⁸⁷ přičemž vrchol hodnot byl dosažen ve třetím období na hodnotách čtyři (6x) a pět (1x).⁵⁸⁸ Společným rysem všech těchto sedmi kritérií jsou jejich nulové až nízké hodnoty v prvních dvou obdobích, následuje vrcholné třetí období a poté pokles ve čtvrtém období opět na úroveň hodnot, které byly zaznamenány

⁵⁸⁷ Nerelevantně variovaly, případně nevariovaly vůbec, pouze hodnoty kritérií „počet příslušníků vs. počty vojenských sil států“, „počet příslušníků vs. počty místního obyvatelstva“ a „ozbrojená aktivita“; první dvě jmenovaná kritéria se z hodnoty dvě v prvním období posunula na hodnotu tři v druhém až čtvrtém období; hodnoty posledně jmenovaného kritéria nevariovaly.

⁵⁸⁸ Hodnoty pět dosáhlo kritérium „počet přerušení logistických toků“.

v prvních dvou obdobích.⁵⁸⁹ u tohoto fenoménu zaznamenáváme relativně silnou korelaci hodnot u většiny kritérií.

U fenoménu suverenity vidíme obdobný vývoj a podobnou míru korelace hodnot kritérií.⁵⁹⁰

	2006	2007	2008–2010	2011
■ mocenský monopol	2	3	4	3
■ kontrola pohybu jiných aktérů přes hranice	1	2	4	3
■ vyloučení jiných aktérů z rozhodování	2	3	4	3
■ státy VNSA považovaly za subjekt	3	3	1	1

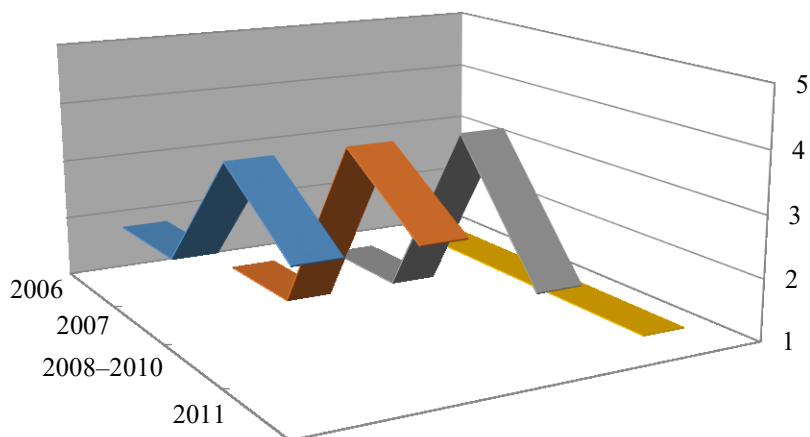
Aš-Šabáb – rozsah suverenity

První dvě období jsou také ve znamení nulových až nízkých hodnot kritérií. Ve třetím stoupají na svůj vrchol (hodnota čtyři) a ve čtvrtém období sestupují na úroveň tři. Hodnoty tedy značně korelují a vykazují tak vzájemně kovarianci.

⁵⁸⁹ Pouze kritérium „hustota přítomnosti“ zůstalo ve čtvrtém období na hodnotě z období třetího, tj. konkrétně na hodnotě čtyři.

⁵⁹⁰ Bez relevantní variace zůstalo pouze kritérium mezinárodní akceptance; jeho hodnoty z nízkých úrovní v prvních dvou obdobích sestoupily v posledních dvou obdobích na nulovou hladinu. Z pohledu většinově zaznamenaných variací se tedy bez ohledu na výši hodnot jednalo o inverzní průběh variace.

Prakticky obdobný vývoj vidíme i u kritérií fenoménu státnosti.

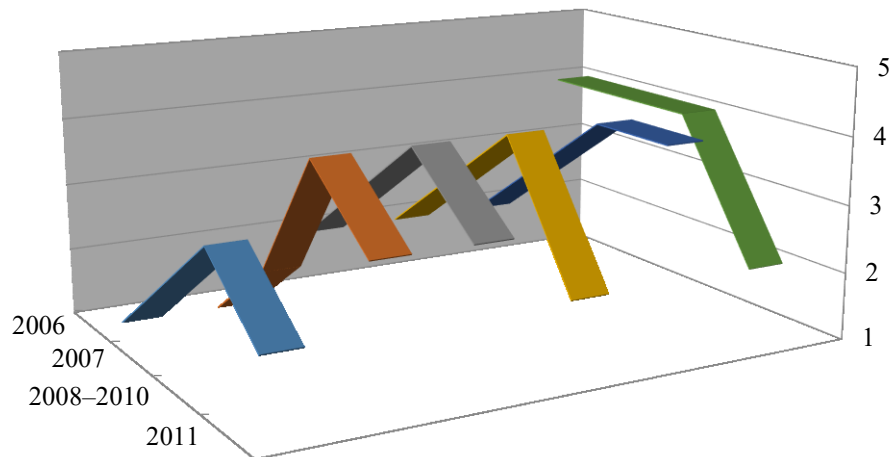
	2006	2007	2008–2010	2011
■ bezpečnost poskytovaná populaci	2	2	4	3
■ ochrana vlastnických vztahů a majetkových práv	1	1	4	3
■ redistribuce veřejných statků	1	1	4	2
■ podmínky pro občanskou participaci	1	1	1	1

Aš-Šabáb – rozsah státnosti

Hodnoty kritérií v prvních dvou obdobích jsou na nulové nebo velmi nízké hladině, ve třetím období kulminují na hladině čtyři a ve čtvrtém období sestupují na nízké až velmi nízké hodnoty.⁵⁹¹ Hodnoty kritérií velmi těsně korelují, a vykazují tak také vzájemnou kovarianci.

⁵⁹¹ Výjimkou je kritérium „podmínky pro občanskou participaci“, jehož hodnoty byly zcela bez variace.

Nejinak je tomu i u fenoménu mobilizace a extrakce.

	2006	2007	2008–2010	2011
■ zdroje k zajištění funkčnosti silových složek a lokálního obyvatelstva	1	2	3	2
■ poměr mezi nesystematickým a systematickým zajišťováním příjmů	1	2	4	3
■ hierarchizovaná politická a vojenská organizační struktura	2	3	4	3
■ struktura VNSA vs. struktura současného moderního státu	2	3	4	2
■ struktura VNSA je pro relokování zdrojů do vojenské oblasti	2	3	4	4
■ ideologie VNSA je pro usnadnění mobilizace/extrakce zdrojů od obyvatelstva	4	4	4	2

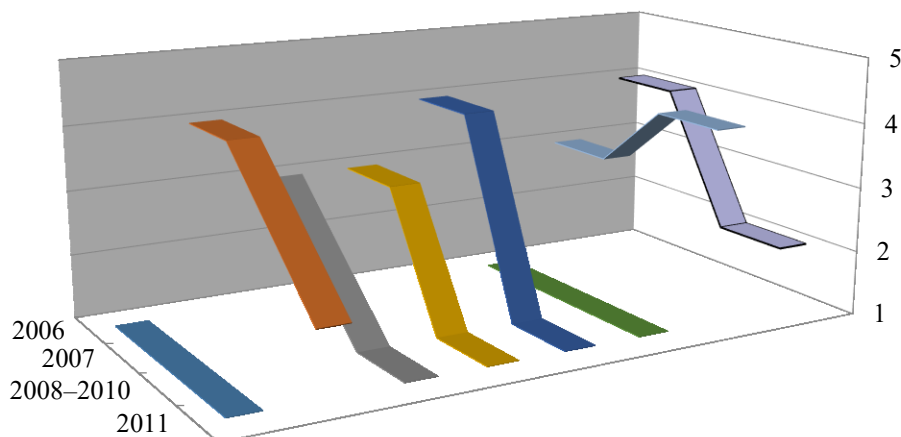
Aš-Šabáb – rozsah mobilizace a extrakce

Hodnoty čtyř z šesti kritérií relevantně varují:⁵⁹² v prvních dvou obdobích se pohybují na hladinách jedna až tři, kulminace probíhá ve čtvrtém období na hodnotě čtyři, ve čtvrtém období klesají do nižších hodnot.⁵⁹³

⁵⁹² Hodnoty kritéria „zdroje k zajištění funkčnosti silových složek a lokálního obyvatelstva“ sice varují, avšak v kulminaci dosahuje toto kritérium jen hodnoty tři; hodnoty kritéria „ideologie VNSA jako nástroj pro usnadnění mobilizace/extrakce“ jsou bez relevantní variace (období I–III hodnoty čtyři, období IV hodnota dvě).

⁵⁹³ Výjimkou je kritérium „struktura VNSA jako nástroj pro usnadnění relokování zdrojů“, u něhož ve čtvrtém období hodnota neklesá a zůstává na úrovni čtyři.

Značně odlišná je naopak situace u fenoménu sociální epistemologie. O kovarianci hodnot kritérií není možno hovořit.

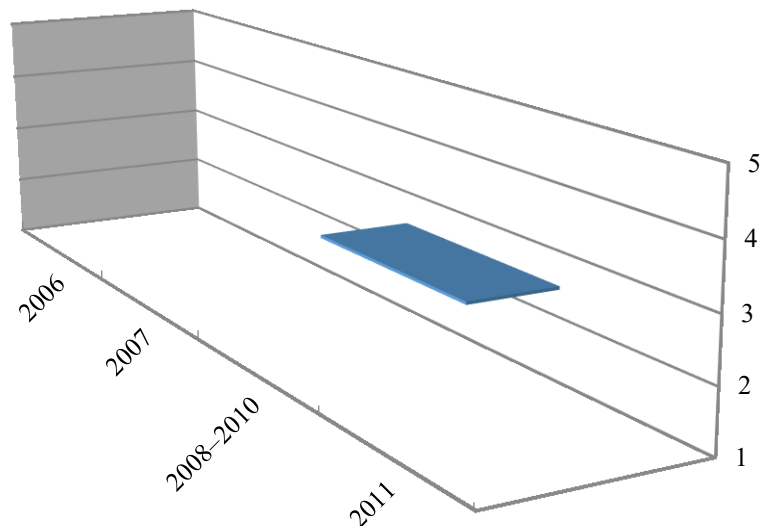
	2006	2007	2008–2010	2011
■ slučitelnost náboženské víry VNSA a lokálního obyvatelstva	1	1	1	1
■ slučitelnost politického přesvědčení VNSA a lokálního obyvatelstva	4	4	3	2
■ slučitelnost přesvědčení o správnosti používání násilí (VNSA vs. obyvatelstvo)	3	2	1	1
■ slučitelnost přesvědčení o formě politické organizace a uspořádání společnosti (VNSA vs. obyvatelstvo)	3	3	1	1
■ slučitelnost představ o světě (VNSA vs. obyvatelstvo)	4	4	1	1
■ množství pravidel, která VNSA přejal od populace	1	1	1	1
■ množství pravidel, která populace přejala pod (koercivním) vlivem VNSA	3	3	4	4
■ množství společných identitárních rysů (VNSA vs. obyvatelstvo)	4	4	2	2

Aš-Šabáb – spektrum sociální epistemologie

Jak vidno, nalézáme u něho totiž pouze jediné kritérium, jehož hodnoty relevantně variiují a kulminují ve třetím období. Tímto kritériem je kritérium „množství pravidel přijatých obyvatelstvem pod vlivem VNSA“. Je nutno však také uvést, že variace byla velmi slabá: z úrovně tři v prvních dvou obdobích vystoupala na úroveň čtyři v posledních dvou obdobích. Jedná se tedy pouze o posun o jeden stupeň na škále. Hodnoty ostatních sedmi kritérií buď vůbec nevariovaly (2x), anebo variovaly v sestupné sekvenci, tj. z vyšších úrovní v počátečních obdobích hodnoty sestupovaly na nižší hladiny v závěrečných obdobích (5x). Korelaci hodnot kritérií tedy do určité míry

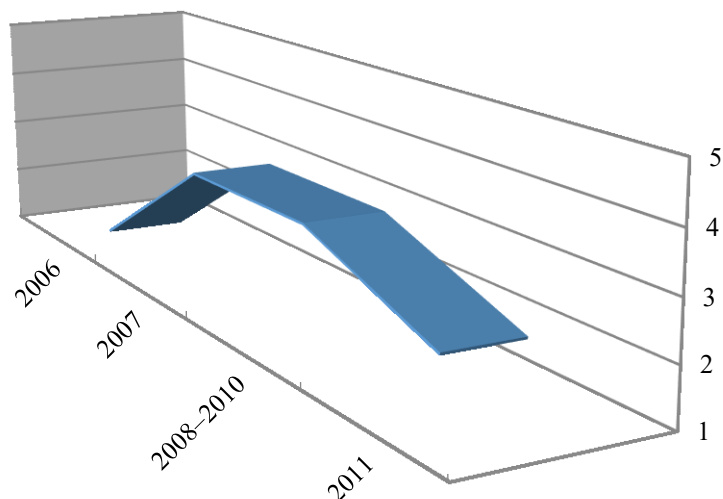
u tohoto fenoménu nalézáme, jde ale o korelaci netypickou, jelikož hodnoty nekulminovaly ve třetím období.

Dostáváme se do oblasti cílů. První na řadě je cíl strategický náboženský a poté cíl strategický politický.

	2006	2007	2008–2010	2011
■ Aš-Šabáb vytvořil chalífát –, v němž 1) řád je založen na modelu ummy, 2) právní řád je založen na právu šaría, 3) neexistuje svoboda vyznání, 4) vrcholné postavení zastává chalífa			3	3

Aš-Šabáb – míra efektivity strategického náboženského cíle

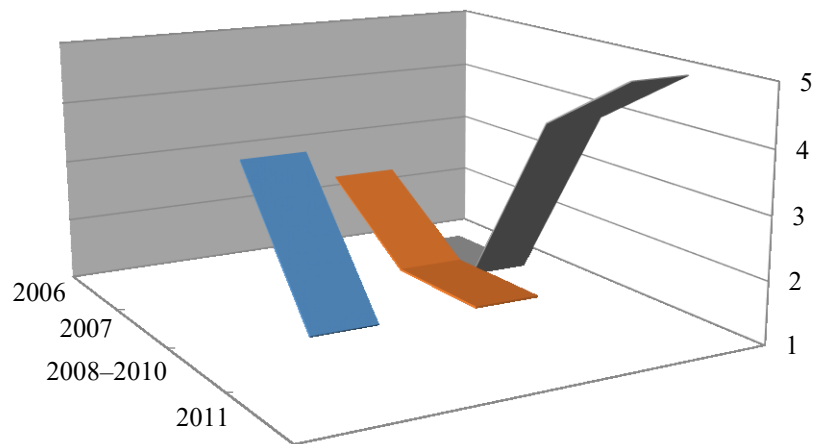
	2006	2007	2008–2010	2011
■ v oblasti Afrického rohu vznikl geopolitický útvar – Velké Somálsko –, který nahradil tamní dosavadní (sekulární) státy	1	3	3	2

Aš-Šabáb – míra efektivity strategického politického cíle

Jak vidíme, v případě cíle náboženské hodnoty nevariuje, a to i když uvážíme, že cíl byl sledován pouze ve třetím a čtvrtém období. V obou z nich dosahuje stejných hodnot. U cíle politického jsme svědky vývoje hodnot, který nápadně připomíná typickou variaci,⁵⁹⁴ avšak kulminace dosahuje pouze hladiny tři. Jde tedy o slabší variaci a v důsledku pak i o slabší kovarianci s jinými kritérii (majícími silnější průběh relevantní variace).

⁵⁹⁴ Tedy takové, kdy hodnoty v prvních dvou obdobích jsou na nízkých hodnotách, ve třetím kulminují na hodnotě čtyři nebo pět a ve čtvrtém období zase klesají.

Nyní pohled na cíle fundamentální.

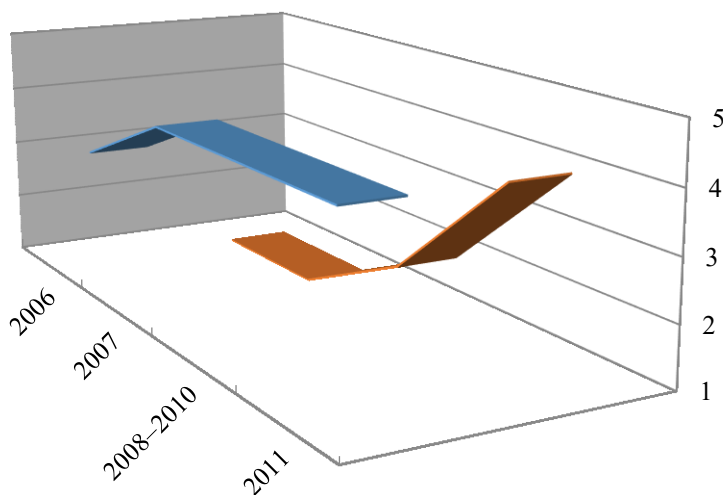
	2006	2007	2008–2010	2011
■ v Somálsku došlo/dochází k zániku dosavadního vnitropolitického a společenského uspořádání (odstranění somálské vlády), včetně pozbytí platnosti tamního dosavadního (sekulárního) právního řádu			4	2
■ na území Somálska byly/jsou absolutně nepřítomny (eliminovány) peacekeepingové jednotky AMISOM		3	2	2
■ Aš-Šabáb vedl/vede útoků proti státům podporujícím somálskou vládu a proti státům vysílajícím jednotky do mise AMISOM	1	1	4	5
■ Aš-Šabáb přelivá svoji ideologii (výlučné praktikování fundamentální verze islámu) do celého Afrického rohu a dále do centrální, jižní východní Afriky, aby zlikvidoval všechny ostatní tradiční a běžné formy islámu				2

Aš-Šabáb – míra efektivity fundamentálního cíle

Je patrné, že relevantní silnou variací hodnot zaznamenáváme pouze u cíle „vedení útoků proti státům podporujícím somálskou vládu a proti státům vysílajícím jednotky do mise AMISOM“. V prvních dvou obdobích jsou hodnoty na úrovni jedna, ve třetím ostře stoupají na hladinu čtyři, avšak zde se růst hodnoty nezastavuje, protože v období čtvrtém kulminuje na hodnotě pět. Nejedná se o zcela typickou kulminaci; důležitý je ale bezesporu prudký nárůst hodnoty ve třetím období. Z tohoto pohledu vývoj hodnot kritéria koreluje s jinými relevantně variujícími

hodnotami. Ostatní tři fundamentální cíle mají průběh vývoje hodnot zcela odlišný. Buď sice jejich hodnoty varíují, ale atypicky v sestupné tendenci,⁵⁹⁵ nebo variaci nelze určit.⁵⁹⁶

A zcela na závěr cíle zprostředkující.

	2006	2007	2008–2010	2011
■ Aš-Šabáb úspěšně rekrutoval/rekrutuje nové (muslimské) příslušníky ze Somálska i ze zahraničí, včetně Západu, a také že úspěšně kooperoval/ kooperuje s klanovými milicemi, které ho podporují a vystupují po jeho boku	3	4	4	4
■ Aš-Šabáb si zajišťoval/zajišťuje finanční zdroje účasti na organizovaném zločinu a účasti v nelegálních hospodářských aktivitách	1	1	2	4

Aš-Šabáb – míra efektivity zprostředkujícího cíle

⁵⁹⁵ Hodnoty sestupují z vyšších hladin na hladiny nižší. Cíle byly navíc vytyčeny jen pro část sledovaných období (cíl „eliminace jednotek AMISOM na somálském území“ nebyl sledován v prvním období, hodnoty klesají z úrovně tři ve druhém období na úroveň dvě ve třetím a čtvrtém období; cíl „odstranění somálské vlády a platného právního řádu“ v prvním a druhém období nebyl hodnocen [viz debata k tomuto cíli výše], hodnoty klesají z úrovně čtyři ve třetím období na úroveň dvě ve čtvrtém období – kvůli hodnotě čtyři ve třetím období není ale tento cíl možno zcela ignorovat pro jeho atypičnost, jelikož potenciální spojitost s hodnotami penetrace a také suverenity, státnosti a mobilizace a extrakce ve stejném období není možné v této fázi výzkumu zcela vyloučit).

⁵⁹⁶ Cíl „přelévání ideologie do širšího regionu“ byl vytyčen pouze pro poslední období; hodnota na hladině dvě.

Nejblíže typické relevantní variaci je vývoj hodnot u cíle „úspěšná rekrutace a kooperace s klany“. V prvním období dosáhla hodnota tohoto cíle úrovně tři a od druhého až po poslední se zdržuje na úrovni čtyři. To tedy znamená, že a) variace je poměrně slabá, b) kulminace (či lépe řečeno dosažení nejvyšších hodnot) je rozprostřena přes tři období, c) a nastává již ve druhém období (tedy o období dříve než u typické variace) a d) ve čtvrtém období nedochází k poklesu hodnoty. Přesto je i zde třeba v této fázi výzkumu nepodcenit vývoj hodnot tohoto cíle, poněvadž vysoké hodnoty v závěrečných obdobích (zvláště pochopitelně třetím) mohou mít vazbu na podobně vysoké hodnoty v těchto obdobích u již dříve probíraných kritérií (penetrace, suverenity, státnosti a mobilizace a extrakce). Hodnoty druhého cíle z této kategorie, „zajišťování zdrojů účastí na organizovaném zločinu“, sice silně varíují, ale také atypicky. V prvním a druhém období jsou hodnoty na úrovni jedna, ve třetím jen na hladině dvě a kulminace dosahuje až ve čtvrtém období na hladině hodnoty čtyři. Jedná se o jakousi retardovanou a v případě aš-Šabábu dosud nepozorovanou variantu kulminace. Vzhledem k uvedené vysoké hodnotě, byť dosažené později než u typické kulminace, je třeba mít i tento cíl nadále na zřeteli při dalších prováděných analytických krocích.

V případě fenoménů od penetrace po sociální epistemologii se z předkládaného souhrnu jeví jako důležité třetí období (léta 2008–2010), kdy po předcházejících dvou obdobích s hodnotami v zóně marginality (rozpětí 1–3) hodnoty kulminují v zóně relevance (rozpětí 4–5). Ve čtvrtém období dochází u většiny kritérií k poklesu hodnot, ale u menší části hodnoty perzistují na hodnotách třetího období. Pokud jde o cíle, prakticky se u nich nesetkáváme s takovýmto typickým průběhem variace, jelikož k relevantní kulminaci buď vůbec nedošlo, nebo k ní došlo, avšak již před třetím obdobím, nebo až po něm. Níže proto budou uvedena kritéria, jejichž hodnoty relevantně variovaly a kulminovaly ve třetím období;⁵⁹⁷ zároveň budou zmíněna ta kritéria, u kterých ve čtvrtém období nedošlo k poklesu hodnoty;⁵⁹⁸ a dále budou uvedeny ty cíle, jejichž hodnoty nabývaly relevantních hladin (čtyři nebo pět), i když nebyly dosaženy výlučně jen ve třetím období:⁵⁹⁹

- počet přerušení logistických toků;
- velikost teritoria pod mocenskou kontrolou;
- počet příslušníků;
- hustota přítomnosti;

⁵⁹⁷ Jako ve třech předešlých případech tučné písmo poukazuje ke kulminační úrovni 5, běžné písmo ke kulminační úrovni 4.

⁵⁹⁸ Takováto kritéria budou označena podtržením tečkovanou čarou.

⁵⁹⁹ Takovéto cíle budou označeny podtržením vlnovkou.

- počet strategických bodů s ozbrojenou přítomností;
- počet sídel s ozbrojenou přítomností;
- ekonomicko-geomorfologická hodnota teritoria;

- mocenský monopol;
- kontrola pohybu jiných aktérů přes hranice;
- vyloučení jiných aktérů z rozhodování;

- bezpečnost poskytovaná populaci;
- ochrana vlastnických vztahů a majetkových práv;
- redistribuce veřejných statků;

- poměr mezi nesystematickým a systematickým zajišťováním příjmů;
- hierarchizovaná politická a vojenská organizační struktura;
- struktura VNSA vs. struktura současného moderního státu;
- struktura VNSA je pro relokování zdrojů do vojenské oblasti;
- ideologie VNSA je pro usnadnění mobilizace/extrakce zdrojů od obyvatelstva;

- pravidla přijatá populací;

- **vedení útoků proti státům podporujícím somálskou vládu a misi AMISOM;**
- odstranění somálské vlády a platného právního řádu;

- úspěšné rekrutování v klanech a kooperace s nimi;
- zajišťování zdrojů podílem na organizovaném zločinu.

5. Kongruence, rozbor procesu a sdružené změny

Úkolem této kapitoly bude ve světle teoretického východiska analyzovat s pomocí zvolených metodologických nástrojů získané empirické poznatky, abychom učinili závěr o zkoumaných jednotlivých fenoménech a procesech s nimi spjatých. V kroku jedna, kongruenci, je třeba vzájemně vztáhnout hodnoty kritérií fenoménů predikovaných v hypotéze s hodnotami empiricky detekoványými a sledovat, u kterých kritérií hodnoty kovariují. Účelem této fáze výzkumu je nalézt odpovědi na otázku, zda mezi předpoklady hypotézy a zjištěnou empirií je nějaká spojitost, a zda tedy existuje shoda (kongruence) mezi chováním fenoménů podle teoretického předpokladu a empirických manifestací.

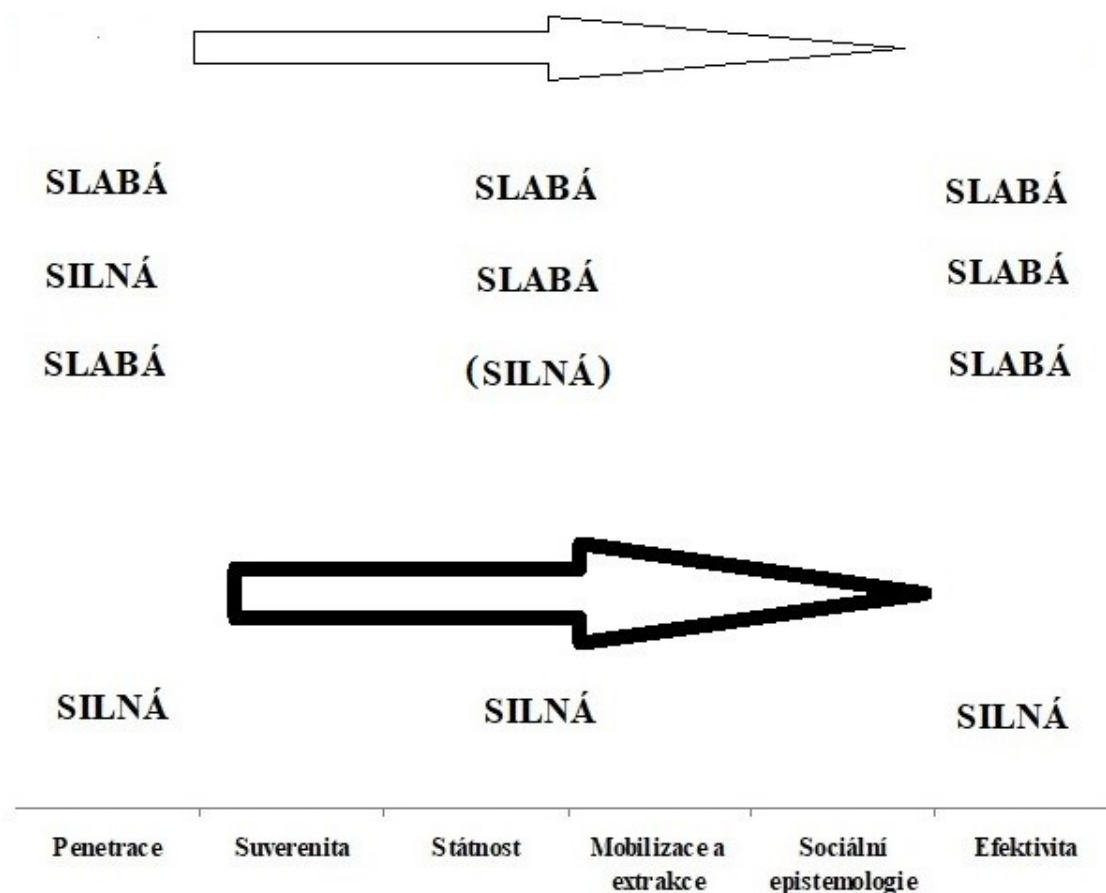
Účelem druhého kroku, rozboru procesu, je definovat v každém ze čtyř případů kauzální mechanismus, a) ve kterém se řetěží ty fenomény a jejich kritéria, jejichž variace hodnot byla detekována jako kongruentní s předpoklady hypotézy; b) do kterého zasahují případně jiné další faktory, se kterými výchozí teoretizace nepracuje a které ale byly v rámci této druhé analytické fáze zjištěny jako kontextuálně se vyskytující a na zkoumané fenomény působící;⁶⁰⁰ c) jenž je celkově zodpovědný za konkrétní následek způsobený konkrétními příčinami. Ozřejnění kauzálního mechanismu má přinést odpověď na otázku, 1) proč existuje v některých případech a u některých fenoménů kongruence s predikcí hypotézy a u jiných případů a jiných fenoménů naopak kongruenci nenalzáme; 2) jakou sekvencí fenoménů a jejich kritérií je propojena u každého z případů příčina s následkem a eventuálně také, existují-li nějaké typické rysy v této sekvenci společné všem případům.

A za třetí mezipřípadové srovnání Millovou metodou tzv. sdružených změn, jenž souvztažně sleduje přítomnost/nepřítomnost kovariace hodnot kritérií fenoménů napříč všemi čtyřmi případy, usiluje o potvrzení zjištění dosažených v předchozí fázi – evidence kauzality bude potvrzena, bude-li detekována situace, při níž se změnou hodnoty V_1 kritéria a fenoménu X na hodnotu V_2 dojde ke změně hodnoty V_1 kritérií B, C fenoménů Y, z také rovněž na hodnotu V_2 . Metoda sdružených změn může navíc přinést odpověď a naznačit, zda zjištění z jednotlivých případů mají (přece jen) nějaký společný fundament. Tím celkové zjištění z tohoto výzkumu stvrzené metodou sdružených změn může být startovacím bodem pro budoucí potenciální posun výsledného teoretického konceptu (zpřesněné hypotézy) prostřednictvím vedení dalších zkoumání k postulování konkrétní teorie.

⁶⁰⁰ Takové faktory jsou hojně patrné při analýze případu: jsou detekovatelné jako jeho zřetelně patrné charakteristiky ve vazbě na variaci/stagnaci hodnot zkoumaných fenoménů (Van Evera 1997: 82–83).

5. 1. Kongruence

Hypotéza na základě užití teoretizace tvrdí, že k úspěšnému splnění mezinárodně-politických cílů aktéra – státu i VNŠA, který se jako stát může chovat – je třeba, aby takový aktér držel území, v němž musí dostát předpokladům, jež mu umožní v tomto území vládnout; tj. obecně řečeno, musí získat politickou kontrolu a autoritu nad procesy odehrávajícími se v tomto teritoriu – musí fyzicky ovládat území a fyzicky/psychologicky ovládat populaci, která na tomto území žije. Tedy v souladu s níže uvedených schématem:

Hypotéza – graf

Silná teritoriální penetrace je nutnou, nikoli však postačující podmínkou pro dosažení silné efektivity; k silné efektivitě je také třeba silných kapacit v tomto teritoriu vládnout. Až souběh silné

teritoriální penetrace a silné kapacity vládnout tvoří jako celek postačující podmínku⁶⁰¹ k silné efektivitě. Jiné kombinace podle zde užívané hypotézy k silné efektivitě nevedou: slabá teritoriální penetrace společně se slabým vládnutím povede jen ke slabé efektivitě; silná teritoriální penetrace, avšak bez rozvinutí silného vládnutí také nevyústí v silnou efektivitu; bez silné teritoriální penetrace si lze vůbec jen obtížně představit silnou kapacitu vládnutí, tudíž ani v této prakticky nereálné konfiguraci efektivita nemůže být dost silná.

Jak si tedy stojí tento teoreticko-hypotetický předpoklad tváří tvář empirickým zjištěním?⁶⁰² Východiskem budou poznatky z předchozí empirické kapitoly a závěrů, které se ve zmíněné kapitole dominantně věnovaly kovariančním vztahům kritériím v rámci každého z fenoménů. V této kapitole bude tedy empirická látka dále rozvinuta.

5. 1. 1. AQMI

Pokud se jedná o teritoriální penetraci, z údajů plyne, že území, které AQMI penetrovala, bylo dlouhodobě geomorfologicky chudé a počet jejích bojovníků v něm byl trvale nízký. Na druhou stranu po všechna období dokázala plnohodnotně operovat dnem i nocí. Důležité bylo ale rozhodně druhé období, kdy všechna ostatní kritéria kulminují v relevantních hodnotách (kromě ukazatele velikosti teritoria – území AQMI bylo menší než území sahelského státu). Nejmarkantnější je počet jejích bojovníků oproti malijským (či jiným zahraničním) vojákům,⁶⁰³ ačkoli nominálně byl počet bojovníků AQMI nízký (viz výše). Pro dosažený vysoký stupeň penetrace se tedy ukazuje jako důležitá, navzdory nízkým početním stavům, schopnost vytěsnit regulérního držitele moci a dostatečně se po daném území rozprostrít: přerušit logistické toky, obsadit lidská sídla a klíčové strategické body. Jinak řečeno, být rozmístěn v dostatečné hustotě v důležitých lokalitách.

⁶⁰¹ Není explicitním úkolem tohoto výzkumu zjistit, zda tento souběh tvoří také podmínku nutnou, tedy zda k dosažení stejně silné efektivitě nevedou jiné – ekvifinální – cesty (tj. založené na souběhu zcela jiných fenoménů než těch zde zkoumaných).

⁶⁰² Jak již bylo zmíněno výše, za příčinně relevantní kulminační hladinu v rámci variace budou považovány hodnoty čtyři a pět (silná, resp. velmi silná); hodnoty nižší nebudou jako příčinně nerelevantní sledovány, byť budou dosaženy v rámci variace. Na hodnoty sice příčinně relevantní, které ale nebyly dosaženy kulminací v rámci variace, jelikož jejich hodnoty jsou přese všechna sledovaná období statické (jsou tedy bez variace), bude pohlíženo jako na nekongruentní s tím, že jejich trvale vysoké hodnoty však mohou vykazovat potenciální příčinný účinek.

⁶⁰³ Ti byli vytěsněni a armádní jednotky zde vůbec nebyly přítomny.

Podobně důležité je druhé období i u suverenity *sui generis*. Kromě mezinárodně-právního uznání (či akceptance mezinárodním společenstvím obecně) AQMI v tomto období dosahuje relevantních hodnot u kritérií mocenského monopolu, kontroly přeshraničního pohybu i ovládnutí rozhodovacího procesu. Rozsah její svrchovanosti v penetrovaném teritoriu je vysoký.

Naopak u fenoménu státnosti AQMI nebyla schopna relevantním způsobem jednotlivá kritéria splnit. U kritéria redistribuce statků dosáhla nízké hodnoty, u ostatních byly dosažené hodnoty zcela irelevantní, navíc setrvale bez variace. AQMI nedemonstrovala svoji schopnost vládnout v penetrovaném teritoriu.

U fenoménu mobilizace a extrakce dosáhlo relevantní hodnoty pouze kritérium ideologie, a to také ve druhém období. Ostatní kritéria zůstala na nízkých nebo irelevantních hodnotách. AQMI tedy trpěl zdrojovým deficitem, nedokázal generovat potřebné objemy zdrojů k tomu, aby mohl emulovat chování státu. Uplatňovaná ideologie tak byla spíše součástí doktríny koerce než identitárním stimulem (viz níže). To znamená, že AQMI z fenoménu mobilizace a extrakce celkově neprofitovala, dílčí vliv měla tedy jen ideologie.

Fenomén sociální epistemologie se charakteristicky podobá fenoménu předchozímu. Je to pouze kritérium koercivně přijatých pravidel populací, které ve druhém období relevantně kulminovalo. Všechna ostatní zůstala v hodnotách nízkých nebo rovnou zcela irelevantních a navíc bez variace. AQMI tedy nedokázala využít potenciálu tohoto fenoménu a vytěžit potřebné výnosy, aby se identitárně přiblížila populaci. Než o autoritě je spíše nutno hovořit o kontrole, kterou AQMI nad obyvatelstvem vykonávala, a to způsobem ryze násilným.

Ze všech deklarovaných cílů se AQMI podařilo efektivně naplnit jediný – zavést právo šaría v teritoriu pod jeho přímým vlivem. Efektivita tohoto cíle kulminovala v relevantní hodnotě také ve druhém období. V realizaci veškerých dalších cílů AQMI prakticky selhala. Cíl vybudovat islámský stát zůstal na nízké míře efektivity; cíl participace na organizovaném zločinu byl bez variace, i když byl po všechna sledovaná období na relevantní hodnotě. Vazbu na variující hodnoty penetrace a suverenity tedy neměl. Všechny ostatní cíle se vůbec realizaci nepřiblížily.

Co tedy v případě AQMI tyto skutečnosti znamenají pro vztah mezi hypotézou a empirií? To, že empirická zjištění potvrdila předpoklad hypotézy jen částečně. Jsou zde ale dvě hlediska. Za prvé, rostoucí hodnoty stupně penetrace byly sice následovány rostoucím rozsahem hodnot suverenity,⁶⁰⁴ ostatní tři fenomény však jako celek nerostly. V tomto ohledu se nenaplnil předpoklad, že s rostoucími hodnotami penetrace porostou i hodnoty ostatních fenoménů. Za druhé, irelevantní

⁶⁰⁴ A třeba dodat, že tento vztah platil i v opačném gardu: s klesajícími hodnotami penetrace klesaly i hodnoty suverenity.

hodnoty státnosti, mobilizace a extrakce a sociální epistemologie v souladu s predikcí hypotézy vedly k obecně nízké efektivitě cílů. Jak již uvedeno, AQMI se podařilo prosadit pouze a jen právo šaría v jí kontrolovaném teritoriu díky hodnotám penetrace a suverenity, a tudíž možnosti užívat systematicky koerci; ostatní cíle byly na irelevantních hladinách efektivit.

Lze tedy shrnout obecně, že pouhé vysoké hodnoty penetrace a suverenity bez dalších vysokých hodnot hypotézou předpokládaných fenoménů k vysoké efektivitě nevedly. Pokud se ale zaměříme na jediný splněný cíl AQMI, konstatujeme, že konkrétně k prosazení šaría stačilo obsadit jen s malým počtem bojovníků dostatečně hustě lidská sídla, nepřipustit vliv jiných aktérů v nich a nepřipustit názorovou pluralitu u obyvatelstva. Za těchto okolností AQMI dokázala koercivní kontrolou populace vnucovat svá pravidla a vynucovat jejich dodržování. Avšak další cíle, které ale a) přesahovaly svým dopadem území, které AQMI kontrolovala, a(nebo) b) na ně měli/mají vliv politiky i jiného aktéra/jiných aktérů, zůstaly mimo realizační horizont AQMI.

5. 1. 2. Hizballáh

Tento případ je významný ve třech ohledech. Za prvé, že na rozdíl od ostatních zkoumaných VNŠA Hizballáh dokázal splnit naprostou většinu sledovaných kritérií zkoumaných fenoménů; za druhé, že v průběhu celého zkoumaného časového horizontu měla variace hodnot kritérií vzestupnou dynamiku; a za třetí, že v porovnání s ostatními VNŠA byl také relativně úspěšný v realizaci svých cílů.

Co se teritoriální penetrace týče, Hizballáh zaznamenal nízkou hodnotu pouze u kritéria ‚počet příslušníků vs. počty místního obyvatelstva‘, u všech ostatních byly jeho hodnoty na vysoké a velmi vysoké hladině. Z nich nevariovaly hodnoty pouze u schopnosti operativnosti ve dne i v noci, byly totiž po všechna sledovaná období na nejvyšší hladině. Hodnoty všech ostatních kritérií (tj. osmi) variovaly a dostoupily vrcholu mezi 3. a 5. obdobím. Hizballáh byl markantně silný v počtu svých příslušníků, a to absolutním i relativním (vůči bojovníkům nepřátelským) a v rovnoměrném rozmístění napříč svým ovládaným teritoriem. Tím, že se mu podařilo finálně naplnit prakticky všechna penetrační kritéria (krom výše uvedeného poměru bojovníků k civilní populaci), byl stupeň jím dosažené penetrace skutečně velmi vysoký. Hizballáh území penetroval vysokým počtem svých příslušníků, jimiž zcela zásadně převýšil počet potenciálních soupeřů, s dostatečnou hustotou se rozmístil po celé ploše území, což mu umožnilo ovládnout lidská sídla i strategické body. Přerušením logistických toků potenciálních soupeřů vytvořil předpoklad pro monopolizaci výnosu geomorfologické hodnoty území.

Ve třetím až pátém období Hizballáh ve sto procentech dosáhl vysokých a velmi vysokých hodnot také u kritérií suverenity *sui generis*, a to včetně kritéria mezinárodní akceptance. A po-

dobně tomu bylo i u státnosti a mobilizace a extrakce. Hizballáh tedy demonstroval silnou schopnost nejen teritorium penetrovat, ale rovněž je kontrolovat. A to díky a) svému jednoznačně svrchovanému postavení v dimenzi de facto suverenity a přiblížením se k možnosti úvah o suverenitě de iure; b) schopnosti vytvářet podmínky pro dlouhodobou udržitelnost sociálních vztahů, a tudíž rozvoje lokální společnosti; c) systematickému a legitimnímu způsobu získávání zdrojů z teritoria i z populace.

Důležitou roli sehrál také fenomén sociální epistemologie. Hodnoty u všech kritérií (až na jedinou výjimku) dosáhly také vysokých a velmi vysokých hodnot. Z toho plyne, že Hizballáh byl i v identitárních otázkách velmi blízko populaci, což mu dovolilo získávat si její autoritu nikoli koercivně, ale mentální shodou o povaze nastoleného politického režimu. Tento fakt dobře ilustruje a dokládá i výše zmíněná výjimka. Tou jsou totiž „populací přijatá pravidla pod koercivním vlivem VNŠA“. Z vývoje hodnot kritéria je patrné, že v čase klesaly, tzn. v kulminačním 3.–5. období bylo jejich množství nejnižší (oproti prvním dvěma), protože je Hizballáh dokázal svým identitárním sepětím s populací prosazovat nenásilně. Tedy vedle úspěšné penetrace teritoria a jeho kontroly dokázal Hizballáh rovněž profitovat z autority nad obyvatelstvem. V tomto ohledu tedy vlastně naplnil trojdimenzionální obsah vládnutí – poskytoval veřejné statky bezpečnostní i sociální a vytvářel předpoklady pro společenské uplatnění jedince.

Tyto prakticky maximalistické výsledky Hizballáhu jsou ale s efektivitou cílů kongruentní jen do určité míry, tj. zdaleka ne všechny své cíle efektivně realizoval – nezanedbatelnou část cílů se Hizballáhu vůbec nezdařilo naplnit, eventuálně tyto cíle skončily na nízké hladině efektivity. Přesto je zde sedm cílů, které Hizballáh úspěšně realizoval:⁶⁰⁵ podařilo se mu velmi významně snížit rozsah teritoriálního rozmístění izraelské armády na území Libanonu, snížit počet příslušníků Falangy a zahájit s nimi soudní řízení; Hizballáh vytvořil geopolitický útvar se shodnou politickou organizací společnosti jako v Íránu, tj. s reprezentací komunity šíitů v Libanonu; podařilo se mu splnit cíle, jako byla pravidelná konání svobodných voleb a absence diskriminace obyvatelstva. Hizballáhu se také podařilo posilovat mocenské kapacity syrského režimu.

Jak jsou tato empirická zjištění kongruentní s předpoklady hypotézy? v souladu s ní rostly s hodnotami penetrace i hodnoty suverenity, státnosti, mobilizace a extrakce i sociální epistemolo-

⁶⁰⁵ Jedná se o cíle, jejichž průběh realizace proběhl v kovarianci s vývojem hodnot kritérií vstupního a zprostředkujících fenoménů. Lze tedy mluvit o spojitosti penetrace a realizace cílů. Vedle toho nicméně Hizballáh dokázal (alespoň částečně) realizovat i jiné cíle (např. propuštění Izraelem vězněných Libanonců a protiizraelské ozbrojené odpovědi), avšak tyto cíle byly dosahovány mimo tuto kovarianci, a tudíž bez efektů penetrace.

gie. Tato část hypotézy se v případě Hizballáhu naplnila prakticky stoprocentně. V druhé části hypotézy, tj. směrem k efektivitě cílů, se její předpoklady naplnily jen zčásti. Nápadné na výše uvedených realizovaných cílech (s výjimkou cíle jmenovaného v pořadí jako poslední) je jejich lokalizování. Většina z nich se vztahuje k územím, které Hizballáh kontroluje, eventuálně částečně se vztahují na celý Libanon. Hizballáhem vytyčené cíle, které se lokalizují do širšího regionu (příp. mají mít dokonce dopad překračující hranice regionu), se mezi realizovanými neobjevují.

Případ Hizballáhu tedy ukazuje, že ani naplnění prakticky všech kritérií hypotézou predikovaných fenoménů vysokou efektivitu všech (sic!) cílů automaticky negarantuje. Další šetření v rámci rozboru procesu tak musí vést pokud možno ke zjištění, a) jak probíhala realizace u těch cílů, které se Hizballáhu splnit podařilo; b) proč se mu ale neopominutelné množství cílů naplnit nepodařilo, i když předpoklady hypotézy byly splněny – zda tomu tak mohlo být proto, že 1) některá kritéria z fenoménů hypotézou předpokládaných nedosáhla relevantní kulminační úrovně (byť se jednalo o zcela marginální počty takových kritérií), 2) řada kritérií z fenoménů hypotézou předpokládaných sice dosáhla relevantní kulminační úrovně, ale „pouze“ na hodnotě 4 (silná) a nikoli 5 (velmi silná), 3) vedle působení hypotézou předpokládaných fenoménů se uplatnily i jiné v lokálně-časovém kontextu se vyskytující fenomény, které měly na studovanou problematiku také určitou měrou kauzální vliv; c) proč mezi cíle nerealizované patřily i ty, jejichž lokalizace mířila mimo území Hizballáhem ovládaná, resp. mimo území Libanonu jako celku; d) proč jsou realizované cíle Hizballáhu zařaditelné spíše mezi komplexní/sofistikované (na rozdíl např. od realizovaného cíle AQMI)?

5. 1. 3. Daeš

Daeš se svým jednáním do značné míry přiblížil predikcím hypotézy, lze hovořit o silné kongruenci, nicméně jsou zde některé důležité odlišnosti. V první řadě je jimi fenomén sociální epistemologie, jehož kritéria vlastně nedoznala relevantní variace, a potom otázka efektivit cílů, kdy zhruba polovina z nich sice byla dosažena, zdaleka tedy nebyly dosaženy všechny.

Začněme u teritoriální penetrace. Téměř všechna kritéria tohoto fenoménu zaznamenala relevantní variaci; rozhodujícím obdobím, podobně jako i u relevantních variacích kritérií ostatních fenoménů, bylo období třetí. Nevariovaly pouze hodnoty u kritéria denní i noční operability (setrvaly na nejvyšší úrovni hodnoty) a dále hodnoty kritéria ‚počet příslušníků vs. počty místního obyvatelstva‘ sice variovaly, avšak dosáhly nejvýše pouze hodnoty tři. Daeš byl tedy v teritoriu penetračně co do počtu bojovníků ve smyslu absolutním i relativním (poměr vůči nepřátelským bojovníkům) velmi silný, byl intenzivně plošně rozmístěn a ovládal strategické lokace i body, ať

už významu vojenského, ekonomického nebo demografického. Daeš si tedy ke plnění svých zá-
měrů teritoriálně vytvořil velmi solidní výchozí předpoklady. V tomto smyslu velice profitoval i ze
značně vysoké geomorfologické hodnoty jím obsazeného území.

Další tři fenomény demonstrují skoro ukázkovou variaci hodnot svých kritérií. Zcela stopro-
centně kongruentní s předpoklady hypotézy jsou kritéria fenoménu mobilizace a extrakce, jejichž
všechny hodnoty relevantně variovaly; u fenoménů suverenity a státnosti byly bez variace hodnoty
kritérií akceptance mezinárodním společenstvím, resp. podmínek pro občanskou participaci. Po-
hled celého světa na Daeš jako na aktéra zasluhujícího si naprosté zničení a naprostá nepřítel pod-
mínek nutných pro fungování občanské společnosti na územích Daeše předznamenává fiasko
v identitární rovině a vztahů na ní založených a z ní vycházejících.

U fenoménu sociální epistemologie Daeš naprosto selhal a s predikcí hypotézy nebyly kon-
gruentní žádné hodnoty kritérií. Přesněji řečeno, relevantní variaci zaznamenaly hodnoty pouze
u kritéria „pravidla přijatá populací pod vlivem VNŠA“. Daeš se se svými behaviorálními nor-
mami, pravidly a praktikami nedokázal protnout se sebepojetím většinové populace ani s jejím pře-
svědčením o spravedlivém uspořádání vlastní společnosti nebo i mezinárodně-politického
aranžmá. Daeš tedy vládnout dokázal – silně penetroval teritorium, získal v něm výsadní postavení,
dokázal materiálně stabilizovat dlouhá léta velmi krutě sužovanou sunnitskou populaci západního
a severního Iráku a severovýchodní Sýrie. Mimořádně silně se dokázal sebeorganizovat v centrálně
řízenou a na místní poměry i výkonnou organizaci, která dokázala maximalizovat výnosy díky
zdrojům, jež teritorium poskytovalo. Zároveň byl však celý tento model dominantně postaven na
koercivních opatřeních, což bylo nejvíce patrné v doméně sociální epistemologie – vládnutí zalo-
žené na plné kontrole politických i společenských procesů bez autority získané od obyvatelstva
jeho přijetím jako dostatečně legitimního aktéra, který vládne v souladu s představami společnosti
jako celku.⁶⁰⁶

Predikce hypotézy jsou s empirickým fakty u efektivit cílů kongruentní jen zčásti. I když
Daeš, jak již zaznělo, nedokázal úspěšně splnit všechny cíle, podařilo se mu s vysokou až velmi
vysokou mírou efektivit vytvořit chalífát, eliminovat na tomto území moc států a odstranit vyty-
čení hranic podle Sykesovy–Picotovy dohody, zajistit klíčové postavení sunnitů na území chalífátu;
marginalizovat konkurenční radikálně-islamistická hnutí, alternovat mezi konvenčním, guerillo-

⁶⁰⁶ Daeš byl v některých obdobích na některých místech a některými minoritními civilními skupinami (kmeny)
vnímán jako legitimní aktér na základě poskytování bezpečnosti především před (vládními) šíitými. Z hlediska
makroperspektivy, v níž tento výzkum operuje, se jedná o dílčí aspekt; navíc i proto, že tato podpora Daeši
byla krátkodobá.

vým a teroristickým způsobem boje, zvyšovat počet příchozích osob do chalífátu, vytvářet a provozovat ekonomická centra a výrobní podniky v chalífátu, organizovat prodej uměleckých artefaktů a unášet a zotročovat nevěřící.

I v případě Daeše jsme tak svědky zpočátku silné kongruence mezi hypotézou a empirií – Daeš velmi úspěšně penetroval a byl také úspěšný v dimenzích definovaných fenomény suverenity, státnosti a mobilizace a extrakce. Zde však tato silná kongruence končí. U fenoménu sociální epistemologie je nulová a u efektivit cílů o ní můžeme hovořit jen u výše uváděných cílů; v případě zbývajících cílů kongruenci nedetekujeme. Realizované cíle spadají především do místní lokalizace, cíle s regionální nebo i globální lokalizací jsou vskutku v marginálním počtu.

Z těchto poznatků lze usuzovat, že dílčí naplnění předpokladů vedlo k dílčí efektivitě cílů. Nejzásadnějšími ‚defekty‘ nesoucími zodpovědnost za pouhé dílčí splnění předpokladů se v případě Daeše jeví dimenze sociální epistemologie, tj. obecně absentující identitární prolnutí s populací, a také skutečnost absolutního odmítnutí Daeše ze strany mezinárodního společenství. Bude tedy namísto, podobně jako u Hizballáhu, si položit v další části této kapitoly především tyto otázky, na něž se pokusíme odpovědět: a) do jaké míry byly tyto defekty rozhodující pro nerealizování zbývajících cílů; b) jak to, že navzdory těmto defektům ty kategorie fenoménů, které byly splněny ve velké míře, byly samy o sobě postačující pro efektivitu těch cílů, které realizovány byly; c) jak se stalo, že některé cíle se podařilo úspěšně realizovat, byť jsou lokalizovány jinam než na místní úrovni?

5. 1. 4. Aš-Šabáb

Případ aš-Šabábu je do určité míry podobný případu Daeše; hlavně v tom ohledu, že ani on nedokázal dosáhnout relevantních hodnot ani jejich variací u kritérií sociální epistemologie. Co ho naopak předně od případu Daeše odlišuje, je nízká efektivita realizovaných cílů, či možná výstižněji řečeno, obecně nízký počet vůbec dosažených cílů. V tomto ohledu se blíží svou (ne)efektivitou spíše AQMI. Empiricky detekované výstupy jednání aš-Šabábu jsou tedy s předpoklady hypotézy kongruentní jen v omezené míře.

Většina kritérií teritoriální penetrace relevantně variovala (na hodnotě čtyři nebo pět), přičemž obdobím kulminace bylo období třetí, což platí i pro hodnoty kritérií dalších fenoménů z tohoto případu; kritéria „počet příslušníků vs. počty místního obyvatelstva“ a „ozbrojená aktivita“ zaznamenala podobný vývoj hodnot jako v předchozích třech případech, tj. hodnoty relevantně nevariovaly, resp. byly zcela bez variace, avšak po všechna sledovaná období na nejvyšší hladině pět. Je zde ale jeden zásadní rozdíl – kritérium ‚počet příslušníků vs. počty vojenských sil států‘ také relevantně nevariovalo a dosáhlo nejvýše hodnoty tři. Aš-Šabáb tedy v kulminačním období teritorium penetroval stejně silně, jako tomu bylo u řady předchozích VNŠA, avšak nízký

poměr jeho a nepřátelských bojovníků by se mohl vyjevit jako faktor, který impakt jinak silné teritoriální dimenze mohl tlumit.

Hodnoty kritérií u fenoménů suverenity, státnosti a mobilizace a extrakce byly na hladinách ve prospěch aš-Šabábu a byly značně kongruentní s předpoklady hypotézy, byť nalezneme dílčí odchylky. V případě suverenity to bylo odmítnutí aš-Šabábu jako legitimního aktéra mezinárodním společenstvím (i když v počátku své existence určité sympatie/naděje vyvolával); v případě státnosti trvale zcela nevyhovující podmínky pro občanskou participaci; v případě mobilizace a extrakce nedostatečné zdroje k zajištění fungování teritoriální politické formace. Aš-Šabáb tedy dokázal na penetrovaném území ustavit organizační formu, která mu v něm umožnila vládnout – teritorium kontrolovat a zajišťovat redistribuci statků.

Celé vládnutí aš-Šabábu však bylo dominantně založeno na koerci. To dokládají hodnoty kritérií fenoménu sociální epistemologie – vidíme relevantní variaci s kulminací ve třetím období jen u kritéria „pravidla, která populace přijala pod (koercivním) vlivem VNŠA“.⁶⁰⁷ v identitární dimenzi vztahu k obyvatelstvu měl tedy aš-Šabáb zásadní defekty a nedokázal si na svou stranu získat autoritu obyvatelstva založenou na ztotožnění s jeho hodnotovými postoji. U sociální epistemologie tedy není možné detekovat kongruenci mezi predikcí hypotézy a empirickými poznatky.

Pokud jde o cíle, protnutí empiricky zjištěných hodnot jejich efektivity s hypotézou predikovanými hodnotami je slabé, a to nejen proto, že se aš-Šabábu podařilo efektivně splnit jen čtyři vytčené cíle – „vedení útoků proti státům podporujícím somálskou vládu a proti státům vysílajícím jednotky do mise AMISOM“; „odstranění somálské vlády a platného právního řádu“; „rekrutace nových příslušníků a kooperace s klanovými milicemi“; „účast na organizovaném zločinu a nelegálních hospodářských aktivitách“ –, ale hlavně z toho důvodu, že cíle dosáhly své kulminace atypicky, tj. jinak či v jiných obdobích, než bylo možné v souladu s hypotézou očekávat.

Za prvé, o dosažení cíle „odstranění somálské vlády a platného právního řádu“ začal aš-Šabáb usilovat až ve třetím (tj. obecně většinovém kulminačním) období. Hodnota efektivity dosáhla relevantní čtvrté úrovně, ve čtvrtém období poklesla; hodnota tedy i variovala. Vzhledem k nemož-

⁶⁰⁷ Všechny ostatní hodnoty kritéria sociální epistemologie byly u aš-Šabábu vůbec značně atypické. Ve dvou případech byly zcela bez variace a v pěti dalších měla variace inverzní průběh – místo aby ve třetím období kulminovala, tak z kulminačních hodnot v prvním období sestupovala do zóny marginality ve třetím a čtvrtém období. To vlastně dokládá skutečnosti již zmíněné v samotné případové studii – totiž, že aš-Šabáb na samém prahu své existence (první a do určité míry i druhé období) byl populací vnímán jako možná budoucí perspektivní síla, která by dokázala stabilizovat poměry v rozvráceném Somálsku, a současně jeho tehdejší ideologie byla primárně nacionalistická, a nikoli radikálně-salafistická. A právě postupným příklonem k této ideologii započatým ve třetím období si postupně obyvatelstvo odcizil.

nosti sledovat hodnoty efektivity cíle v prvních dvou obdobích, jelikož v nich tento cíl nebyl vytyčen, je otázkou, zda tento vývoj lze považovat za kongruentní s predikcí hypotézy. Za druhé, efektivita cíle „rekrutace nových příslušníků“ kulminovala již ve druhém období, a za třetí, efektivita cílů „kooperace s klanovými milicemi“ a „účast na organizovaném zločinu a nelegálních hospodářských aktivitách“ kulminovala až v období čtvrtém. Ani u těchto dvou cílů tedy není kongruence s predikcí hypotézy jednoznačně jasná. A za čtvrté, hodnota efektivity u cíle „vedení útoků proti státům podporujícím somálskou vládu a proti státům vysílajícím jednotky do mise AMISOM“ sice dosáhla relevantní míry efektivity (úroveň čtyři), avšak kulminace proběhla až v období čtvrtém (na úrovni pět). V tomto případě se empirie jeví s hypotézou jako spíše kongruentní, i když atypičnost zde zůstává.

Shrnuto, aš-Šabábem dosažené hodnoty kritérií byly do značné míry kongruentní s hypotézou u fenoménů penetrace, suverenity, státnosti a mobilizace a extrakce. Zcela zásadně nekongruentní byl vztah u fenoménu sociální epistemologie. U efektivity sledujeme jen částečnou kongruenci, přičemž ty cíle, které byly realizovány, byly především lokalizovány místně.

Dílčí splnění předpokladů hypotézy znamenalo dílčí splnění cílů. V další části analýzy bude třeba, v zásadě podobně jako u Daeše, zodpovědět otázky, a) zda kompletní neúspěch u fenoménu sociální epistemologie mohl způsobit slabou míru realizace většiny cílů, zvláště těch lokalizovaných jinak než místně; b) proč tento neúspěch nebránil dosažení těch cílů, které realizovány byly; c) zda detekované dílčí defekty u suverenity, státnosti a extrakce a mobilizace nebyly natolik významné, že měly na počet realizovaných cílů a míru efektivity negativní vliv.

Dále vzhledem k tomu, že realizované cíle vykazovaly tak či onak anomální okolnosti kulminace, bude v případě aš-Šabábu specificky důležité ozřejmit, zda tyto anomálie byly vyvolány atypickým vlivem penetrace, či zda naopak to byla právě absence vlivu penetrace, která za těmito anomáliemi stojí a či zda nebyly tato anomálie způsobeny konfiguracemi zprostředkujících fenoménů nebo jinými relevantními fenomény působícími v kontextech zkoumaných procesů. Pokud by se ukázalo, že se uplatňovala spíše druhá varianta vysvětlení daných anomálií, pak by to znamenalo, že pro efektivitu cílů teritorium hrálo v případě aš-Šabábu jen značně omezenou roli a kongruence mezi hypotézou a empirií byla mizivá.

V obecné rovině shrnuje celkový stav kongruence mezi hypotézou a empirií u všech čtyř případů tato tabulka:

	AQMI	Hizballáh	Daeš	Aš-Šabáb
Stupeň penetrace	+	+	+	+
Rozsah suverenity	+	+	+	+
Rozsah státnosti	–	+	+	+
Rozsah mobilizace a extrakce	–	+	+	+
Spektrum sociální epistemologie	–	+	–	–
Míra efektivity cílů	–	+–	+–	+– / –

Kongruence – hypotéza vs. empirie

5. 2. Rozbor procesu

Předchozí text ukázal, že hypotéza při konfrontaci s empirickými zjištěními obstála jen do určité míry. Nejlépe si vedla v případě Hizballáhu, kdy zůstala oproti predikci nenaplněna jen část jeho cílů. Platnost prokázala i v případě AQMI, byť v opačné polarizaci: AQMI nedosáhla prakticky žádných cílů, protože nenaplnila patřičná kritéria, jež hypotéza předpokládala. A pak je zde částečná platnost hypotézy: Daeš dosáhl řady cílů, přičemž ale nenaplnil fenomén sociální epistemologie, a aš-Šabáb při podobné konstelaci naopak dosáhl mnohem méně cílů a navíc v atypické variaci. Nyní je tedy třeba tyto skutečnosti blíže prozkoumat, a bude-li to proveditelné, i vysvětlit pomocí identifikace kauzálního souběhu/řetězce, který propojuje vliv teritoriální penetrace na efektivitu cíle. Jinými slovy ozřejmit, jaké všechny relevantní děje probíhaly poté, co VNSA penetroval teritorium, a než realizoval svůj vytčený cíl.

5. 2. 1. 5.2.1. AQMI

Nejprostší se jeví situace u AQMI. K tomu, aby AQMI dosáhla svého jediného cíle, jí stačovalo jediné: penetrovat území a kontrolovat ho. K transformaci sekulárního práva na šariú v teritoriu pod jejím přímým vlivem opravdu víc nepotřebovala. Stačilo dostatečně intenzivně teritorium penetrovat, koercivně z něj vytěsnit nepřátelské aktéry a koercivně si na populaci nebo jiných ozbrojených aktérech vynutit monopol na užití násilí a rozhodovací proces. Vše amplifikováno ideologií radikálního salafismu usnadňující mobilizaci/extrakci zdrojů od obyvatelstva a zavedením norem závazných pro populaci a jejich neúprosným a drastickým vynucováním. Stručně řečeno, AQMI pronikla do teritoria a násilně zavedla normy šarií a od ní odvozená behaviorální

pravidla. Cíl byl efektivně dosažen. Význam penetrace a koerce je v tomto případě flagrantní – v první a třetím období, kdy AQMI území dostatečně nepenetrovala a nevynutila si mocenský monopol, nedokázala své právní normy a behaviorální pravidla ani zavádět, ani vynucovat. Jedině ve druhém období se jí tento záměr zdařil právě následně poté, co významně penetrovala území a disponovala významným mocenským monopolem.

Pokusme se tedy rekonstruovat proces, který v průběhu roku 2012 vedl k realizaci cíle AQMI. Prvním krokem v procesu byl nárůst stupně teritoriální penetrace.⁶⁰⁸ AQMI společně s MNLA, MUJAO a Ansar Dinem v období leden – březen 2012 pobila spoře přítomné malijské vojáky a další reprezentanty státu (správní úředníky atd.) a obsadila obydlené lokality v severním Mali. Území tedy penetrovala a ovládla násilnou cestou (RFI Afrique 2013). V dalším kroku vytvořila velice volnou a fluidní koalici se skupinami MUJAO a Ancar Dine, přičemž si ale uchovala vysokou autonomii strategického rozhodování a zbavila se konkurence MNLA (Respondent č. III 2017; Respondent č. XI 2017b; Respondent č. XXXI 2017e; Cocodia 2017: 50; Notin 2014: 148; Welsh 2013; Lacher 2012: 15). Po provedené penetraci tedy následovalo naplnění dimenze suverenity bez mezinárodně-právní složky. Toto počínání AQMI odpovídá prvním dvěma krokům (z celkových čtyř), jakými postupuje aktér při vytváření územního panství a které popisuje Charles Tilly (1999: 181): eliminace vnějších nepřátel, tedy malijského státu, a následně eliminace nepřátel vnitřních, tedy již nepotřebné a ideologicky i identitárně nesouznějící sekulární MNLA.⁶⁰⁹ Navázání koalice AQMI s oběma ostatními radikálně-salafijskými skupinami mělo za účel maximalizovat pravděpodobnost eliminace malijského státu a poté MNLA a také maximalizovat rozsah politické kontroly nad dobytým územím.⁶¹⁰ Současně si ale AQMI udržovala pozici, která byla v koalici výsadní; v tomto smyslu vytvářela tzv. minimální vítěznou koalici (viz Christia 2012: 32–35).⁶¹¹

⁶⁰⁸ Tento první krok platí i pro ostatní tři případy. Vliv veškerých fenoménů, ať hypotézou předpokládaných či nikoli, může nastat/začít působit až poté, co VNSA území penetruje a obsadí. Tato empirická skutečnost je v souladu s teoretickým závěrem Any Arjonové o prekondicích vládnutí VNSA (nedatováno).

⁶⁰⁹ K ochraně populace a (systémové, nekriminální) k extrakci zdrojů AQMI nepřistoupila (třetí a čtvrtý krok).

⁶¹⁰ To lze vysvětlit tak, že kvůli nízkému počtu příslušníků AQMI a velké rozloze dobytého teritoria byla tato koalice lépe schopna toto teritorium a populaci v něm kontrolovat.

⁶¹¹ Podobný koaliční model uvidíme i u aš-Šabábu a naopak prakticky vůbec ne u Daeše, který byl natolik silný, že vytvářet minimální vítěznou koalici. Ani Hizballáh zpočátku koalice nevytvářel, v závěrečných obdobích již jako etablovaný aktér libanonské politické scény koaloval v rámci vládních uskupení s jinými politickými hráči/stranami; nejednalo se tedy vůbec o koalice s jinými VNSA.

AQMI však poté, co získala nad teritoriem kontrolu, kvalitativně netransformovala způsob svého jednání a chovala se nadále do značné míry spíše jako *roving* než *stationary bandit* – neprojevovala systémový zájem o péči o obyvatelstvo ani o poskytování služeb a ani nestanovila žádný model pro svou sofistikovanou organizační existenci (Respondent č. XLIV 2017). Následující, třetí krok AQMI byl tak odlišný. AQMI začala využívat sociálních fragilit a štěpných linií, které byly v severním Mali dlouhodobě přítomné a deformovaly společenské vztahy. Tento třetí krok v procesu je tak možno považovat za vliv kontextu, ve kterém se AQMI dovedně zorientovala a využila ho ve svůj prospěch. Základním defektem je mimořádná slabost a zkorumpovanost malijského státu a jeho neschopnost/nezájem vykonávat na severu země aktivity spojené s vládnutím (Thurston – Lebovich 2013: 3; Dufka 2017). Standardem je proto tribální správa území, poněvadž místní populace je silně kmenově (a v rámci každého kmene i klanově) strukturována. Kmeny však nejsou etnicky homogenní, ale představují rozličné etnické skupiny (Respondent č. XXXIV 2017). Spojuje je nicméně většinové zakotvení v súfíjské verzi islámu (Respondent č. XI 2017b; Respondent č. XXXIV 2017). Tento specifický kontext a priori otevírá v dlouhodobé perspektivě prostor pro aktivity VNSA.

Poté, co si AQMI podmanila území, ve třetím kroku tedy postupovala tak, aby dokázala využít rasových etnických a ekonomických tenzí, které byly v Azavadu všudypřítomné (McCants 2015: 67; Pellerin 2017: 30). Jestliže dosavadní kroky představovaly část kauzálního řetězce, tento samotný třetí krok představuje působení kauzálního souběhu. Ten se dá celkově označit jako schopnost adaptace na diferentní vnější prostředí jakožto vnoření do lokálních sociálních vztahů (Respondent č. XVIII 2017). AQMI začala obratně využívat existující mezikmenové a vnitrokmenové štěpné linie pomocí jednak sňatkové politiky (Respondent č. VIII 2017; Respondent č. XVIII 2017), jednak skrze „*partnerství s různorodými etnickými skupinami v regionu*“ (Cocodia 2017: 56). AQMI se v rámci kmenů zaměřovala buď obecně na marginalizované skupiny, nebo naopak na osoby s vyšším hierarchickým postavením (a tudíž i s větším objemem vlivu).

V prvním případě se bojovníci AQMI přičeňovali do chudých rodin s perspektivou narušit zažitou lokální kmenovou hierarchii. Překreslením sociálních vztahů chtěla ovládnout a získat si podporu široké části severomalijské populace (Bøås – Torheim 2013a: 419; Respondent č. XVIII 2017).⁶¹² v případě druhém směřoval zájem AQMI na místní kmenovou aristokracii (tj. kmenové elity) a místní *marabuty* (lokální muslimské náboženské vůdce a učitele). Ve vztahu ke kmenové aristokracii AQMI postupovala tak, že zajistila jejím stádům dobytka zónu volného pohybu, která je v Sahelu pro přežití zvířat i lidí klíčová a kterou bamacká vláda často obstruovala a blokovala.

⁶¹² Konkrétní příklady tohoto postupu u konkrétních kmenů uvádí Pellerin (2017: 20–21).

A dále také umožnila těmto elitám zapojení (participaci) do nelegálního komoditního obchodu napříč celým Sahelem (Respondent č. VIII 2017; Respondent č. XVIII 2017). Jinak řečeno, náboženské vůdce protežovala a materiálně korumpovala, aby je získala na svou stranu. „*AQMI kooptovala tradiční kulturní komponentu pro svůj vlastní záměr*“ (Bøås – Torheim 2013a: 420).

AQMI se tedy chtěla stylizovat do role aktéra, který bude pro obyvatelstvo legitimnější a kredibilnější než vláda v Bamaku (srovnej Bøås 2014: 1). Kalkulovala s tím, že jak azavadské kmeny, tak i příslušníci AQMI (a eventuálně i ostatních radikálně-salafijských organizací) nejsou na rozdíl od malijských vládních elit černošské, a tudíž že by mohla dokázat s podporou nečernošského obyvatelstva vybudovat islamistický emirát (Respondent č. XI 2017b). Tento ambiciózní plán ale AQMI nedokázala uskutečnit v plné šíři, protože populace ji nepřijala jako legitimního aktéra (viz fáze kongruence).⁶¹³ Ačkoliv tedy u populace jako celku nepochodila, důležité vazby s partikulárními skupinami, které se jí jevily jako strategicky významné pro vlastní zakořenění v oblasti, jak jsme demonstrovali, navázala.

Na tento třetí krok navazuje krok čtvrtý. Vazby vybudované v předchozím kroku umožnily realizaci ve fázi kongruence detekovaného procesu – populace byla od AQMI i od části svých elit nucena (koercivně) přijímat nová behaviorální pravidla (Bøås – Torheim 2013a: 420; Respondent č. III 2017; Respondent č. XI 2017b). Částečná integrace členů AQMI s lokálními komunitami a vtažení elit do nelegálního obchodu byly sice nápomocny mobilizaci zdrojů (druhý detekovaný proces ve fázi kongruence – ideologie jako usnadňující faktor pro mobilizaci/extrakci zdrojů od obyvatelstva),⁶¹⁴ jejich význam v řetězci ale především spočíval v sociálním tlaku právě na přijetí pravidel AQMI.

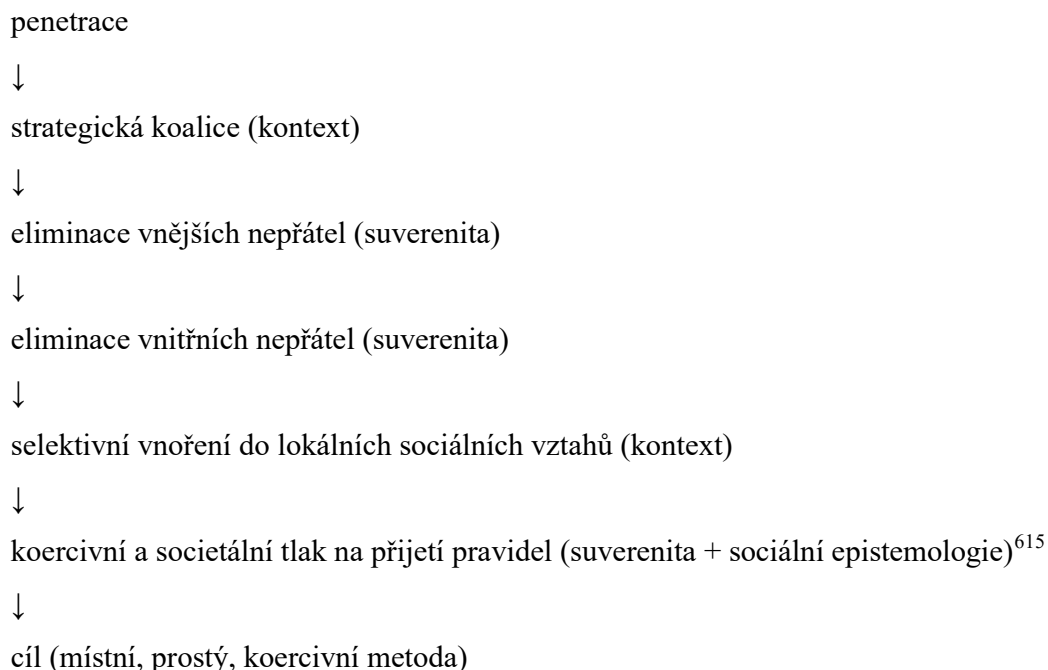
Toto přijetí, byť prakticky zcela koercivní cestou, bylo posledním krokem, po kterém následovalo již jen vysoce efektivní dosažení (jediného) cíle – AQMI na územích pod svou kontrolou úspěšně transformoval dosavadní sekulární právní řády na sadu norem založených na právu šaría.

⁶¹³ Důvod odmítnutí vysvětluje jeden z respondentů, který uvádí, že populace Azavadu v momentě, kdy AQMI byla spojena s MNLA, byla ochotna ji akceptovat jako legitimního aktéra, neboť vytvářela potenciálně účinnou alianci proti Bamaku. Avšak poté, co AQMI MNLA eliminovala, stala se pro populaci nepřijatelnou – potenciálně slibná aliance se rozpadla a zůstalo jen u násilného vynucování norem šaría. V ten okamžik dávají Azavaďané hromadně přednost Západu (Francii), aby se s jeho pomocí AQMI a jeho norem neslučitelných se svou identitou zbavili (Respondent č. XI 2017b).

⁶¹⁴ ‚Ideologie jako usnadňující faktor pro mobilizaci/extrakci zdrojů od obyvatelstva‘ tedy v kauzálním řetězci nefiguruje, i když je kongruentní s hypotézou. Tj. pro dosažení tohoto druhu cíle nebyl tento faktor nutnou podmínkou, avšak je možné, že k dosažení cílů jiných (které však dosaženy nebyly) by v souladu s hypotézou takovou podmínkou mohl být (kontrafaktuální projekce).

To znamená, že vysoká efektivita cíle představuje nejen „formální vyhlášení nových behaviorálních pravidel“, ale také skutečnou transformaci života společnosti, který se již odehrává výlučně v souladu „s novým právním řádem“. Šaría se stala monopolní normou pro chování jedince i společnosti jako celku.

Celý řetězec lze tedy schematizovat takto:

Shrnutí: strategická koalice mezi islamisty umožní eliminovat nepřátele a navazující strategická koalice s partikulárními elementy společnosti vytváří tlak na celou populaci. Následuje dosažení cíle. Zbývá osvětlit, proč byl kauzální řetězec fenomenálně tak poměrně chudý? a proč byl dosažen jen jeden jediný cíl?

Je třeba zdůraznit, že AQMI původně nikdy v oblasti Mali neplánovala působit. Byl to neúspěch v Alžírsku, který ji donutil sestoupit na jih do Sahelu (Respondent č. XXXI 2017e). Dále, i když tedy byla okolnostmi přinucena tak učinit, vůbec nepočítala s tím, že by se jí mohlo podařit Azavad obsadit. Teritoriální penetrace Azavadu nebyl její plán, ale souhra okolností daná tuarežským povstáním, která ji do takové situace přivedla. Z toho plyne, že nebyla připravena vládnout (Respondent č. XVI 2017). A nakonec je zde systémový faktor: „*vše, co spadá pod al-Káidu Central, se řídí strategickou volbou stát neutvářet*“ (Respondent č. XXXI 2017e). AQMI tedy sice hovoří o emirátu nahrazujícím dosavadní státy, reálně ale uvažuje hlavně o uplatňování šaría.

⁶¹⁵ Z metodologického hlediska prolínání dopadů suverenity, sociální epistemologie a kontextu představuje onu zmiňovanou nelinearitu kauzality.

Teritorium pro AQMI tedy především představuje *safe haven*, ovládnání cest pro pašování, a tím i zdroj peněz (Respondent č. XL 2017; Respondent č. XLIV 2017).

Z těchto pozic je možno vysvětlit chudou efektivitu dosahování cílů – nepřipravenost a neztotožněnost s předpoklady k dosažení jejich významnějšího počtu. V důsledku toho AQMI nepřistoupila k vytvoření příslušné infrastruktury, resp. nedokázala ji vytvořit, nepřistoupila k poskytování veřejných statků. Mentalita AQMI tak spočívala především v lokální expanzi strategických podporovatelů (viz výše), a nikoli v rozvíjení kompetencí vládnutí a institucionalizaci (Respondent č. III 2017; Respondent č. XVI 2017). Veřejné statky neposkytovala i z dalších důvodů. Jednak AQMI „*si nemusí kupovat podporu veřejnosti, jelikož situace v Azavadu je natolik chaotická a poskytování statků ze strany státu tak nízké, že VNSA může mít mocenský vliv, aniž by musel investovat do poskytování služeb*“ (Respondent č. VI 2017). Slabost malijského státu sice na jednu stranu umožnila vcelku neproblematickou možnost penetrace VNSA na území Azavadu, na stranu druhou absence byrokratické správy a tím i jakékoliv infrastruktury byly defekty, které fungovaly jako komplikace pro případnou transformaci jednání VNSA – bez predefinované vládní struktury je pro VNSA bez patřičného know-how a odborné personální výbavy prakticky nemožné učinit obrat ze stavu guerilly ke stavu konsolidované *governance* (Respondent č. XVI 2017; Respondent č. XX 2017). Jinak řečeno, umění vládnout představuje formu strategické kultury, jejíž osvojení je dlouhodobý proces, během něhož se aktér musí naučit praktickým aspektům místní správy (Lia 2015: 37). AQMI byla vystavena takové výzvě vzápětí po ovládnutí území a neuspěla, či lépe řečeno se o to ani příliš nesnažila. Nízká efektivita cílů je navíc umocněna i tím, že AQMI nemá skutečné podporovatele, patrony, ze strany států. Má jen nepřátele. A al-Káida Central poskytuje AQMI pouze ideologickou, a nikoli dostatečně vysokou materiální podporu (Respondent č. XVI 2017; Respondent č. XXXI 2017e).

Jestliže tedy skutečnými pohnutkami AQMI k přítomnosti v teritoriu je záměr „*udržovat sociální zmatek a triumfovat tím, že vytvářím chaos*“ (Respondent č. XLIV 2017) a z tohoto chaosu trvale profitovat (Respondent č. XI 2017b),⁶¹⁶ pak AQMI primárně usiluje spíše o narušování státní moci/využívání její absence, než aby vlastní moc, toliko koerci, přetvářela ve schopnost vládnout a organizovat společenský život (Respondent č. VI 2017). Její teritoriální působení představuje

⁶¹⁶ Profitovat v tom smyslu, že AQMI sice nemá vůli vládnout, ale nechce ani, aby někdo vládl jí. Jeden z respondentů uvádí dokonce velmi zajímavou hypotézu pravého poslání AQMI v Sahelu: vytvořit satelitní nové území pro al-Káidu Central namísto afghánsko-pákistánského pomezí v analogickém aranžmá, tj. v prostředí rozsáhlých a dlouhodobě státy neovládaných území, se slabou *governance*, korumpovatelnými bezpečnostními složkami, vhodnými cestami pro pašování výnosných komodit, jako je v západní Africe kokain apod. (Respondent č. III 2017).

proto formu aliokracie, tj. takovou konfiguraci vztahů mezi VNŠA a populací, kdy VNŠA interveňuje do společenských vztahů jen do té míry, aby si udržel/vynutil svůj mocenský monopol (Arjona 2014: 1375). Aliokracii odpovídá i taktický modus využití teritoria – kontrola území AQMI posloužila jen jako utilitární instrument k naplnění parciálního religiózního a kriminálního zájmu.⁶¹⁷

Jak vidno, pouhý souběh penetrace a mocenského monopolu neumožňuje dosáhnout jiných cílů, než jaké jsou spojeny s těmito dvěma faktory. Cíle lokalizované mimo území penetrace a kontroly, tj. cíle vyžadující sofistikovanější management než pouhou koerci, zůstávají mimo horizont realizovatelnosti. To tedy znamená, že „*nejsou-li položeny základy společenské stability, které by umožnily budovat stát, lze očekávat pouze nízkou efektivitu cílů*“ (Respondent č. XI 2017b) a „*globálně orientované cíle se stávají cíli virtuálními*“ (Respondent č. XL 2017).

5. 2. 2. Hizballáh

Naopak u Hizballáhu je situace nejkomplexnější. Jeho případ dokládá, že při dostatečně významné teritoriální penetraci, průvodních hypotézou předpokládaných fenoménech a také vlivu příznivého kontextu lze efektivně dosáhnout značné řady vytyčených cílů. Tyto cíle navíc nespádají do té nejtriviálnější kategorie (jako tomu bylo u AQMI), ale vyznačují se určitým stupněm komplexity a pokročilosti realizačního managementu. A i když nejsou lokalizovatelné transregionálně, vedle místní lokalizace působí i regionálně (přesněji řečeno, do sousedství území, která Hizballáh kontroluje).

Hizballáh nejenže území silně penetroval, ale vykazoval vysoké hladiny také u všech zprostředkujících fenoménů. Disponoval mocenským monopolem a navíc se i těšil respektu jiných aktérů (pochopitelně kromě Izraele).⁶¹⁸ a dále se ukázal jako velmi obratný v dovednostech správy území, péče o obyvatelstvo, zkrátka dokázal úspěšně vládnout. Jako velmi důležitá se jeví kategorie

⁶¹⁷ Teritoriální kontrola explicitně neovlivnila v pozitivním smyslu kriminální úspěšnost AQMI; výnosy AQMI z narkobiznisu a z pašování všeho druhu byly setrvale poměrně vysoké. Vysvětlení, proč s nárůstem stupně teritoriální penetrace nijak prudce nenarostl dosavadní podíl AQMI na organizovaném zločinu v Sahelu, spočívá v tom, že AQMI sama kriminální aktivity neorganizovala, ale jen se na nich spolupodílela a profitovala z nich (kriminalita v Sahelu je primárně organizována ve spolupráci zkorumpovaných státních struktur s latinskoamerickou narkomafií) (Respondent č. VIII 2017). Držba území Azavadu AQMI tak byla spíše stabilizátorem sahelské kriminality jako celku, jelikož se pro zločinné sítě vytvořily nově využitelné zajištěné prostory/cesty, a žádný výrazný faktor pro růst efektivitu AQMI samotné v tomto segmentu aktivity nepředstavovala.

⁶¹⁸ Hizballáh dosáhl takového postavení jako jediný ze sledované čtveřice.

sociální epistemologie, která u jednotlivých kategorií dosahuje velmi výrazných hodnot. Celý koercivně-represivní aparát ztrácí na významu,⁶¹⁹ společenské procesy jsou moderovány skrze identitární soulad a skrze soulad zájmů obyvatelstva a Hizballáhu.⁶²⁰ Hizballáh tedy dokázal uskutečnit celý Tillyho proces budování státu: nejenže dokázal eliminovat vnější i vnitřní nepřátele (tj. Izrael, resp. křesťanské milice), ale dokázal zabezpečit své klienty (tj. šíitskou populaci) statky bezpečnostními i sociálními a získávat adekvátní zdroje (systematicky z teritoria i z populace a rovněž od svého státního patrona – Íránu) k vykonávání tří výše uvedených aktivit (viz Tilly 1999: 181). To tedy znamená, že chování Hizballáhu silně rezonovalo s predikcí hypotézy ohledně vstupního fenoménu a fenoménů zprostředkujících. Jak již bylo konstatováno, u cílů jako výstupních fenoménů nebyla situace tak jednoznačná a právě tomu se bude bezprostředně následující text věnovat. Začneme tedy opět rekonstrukcí celého procesu od úvodní penetrace až po realizaci cílů.

Proces vedoucí k efektivitě je tedy u Hizballáhu charakterizován nejen vysokou komplexitou hypotézou predikovaných faktorů, ale dalších kontextuálních fenoménů, které podobu celého kauzálního procesu spoluutvářely. Klíčovými dvěma z nich jsou čas a patronáž (Respondent č. XXXV 2017). Trpělivost, uměřenost taktických kroků, neustálé budování strategické kultury vládnutí a zahraniční vedení vč. materiální podpory vytvářejí podmínky, v nichž Hizballáh operuje.

Hizballáh začal teritorium relevantně penetrovat již na počátku devadesátých let minulého století a celý tento proces ukončil o minimálně deset let později. Nárůst stupně penetrace tedy byla dlouhodobá záležitost, která stála na počátku celého řetězce. To, že se Hizballáh dokázal v tillyovské logice tak úspěšně vypořádat s vnějším i vnitřním nepřítelem, tj. dosáhnout velmi vysokých hodnot kritérií fenoménu suverenity, umožnily důležité faktory, které tomu předcházely.

Naprosto klíčový byl faktor již zmíněné íránské patronáže, která vytvářela bezprecedentní materiální, ideové a instruktážní zázemí pro působení Hizballáhu. Z Hizballáhu, který „*byl a je od svých nejranějších začátků politicky, ekonomicky a vojensky závislý na Islámské republice*“ (Lucic 2009: 79) Írán učinil kapacitního aktéra, Írán jej předurčil stát se státním hnutím, Írán ho natolik vybavil, že se mohl začít přibližovat standardu státu (Respondent č. XXXI 2017e). Patronáž má ale dále i ten důsledek, že Hizballáh je mezinárodně akceptován. „*Kdyby Hizballáh neměl za sebou Írán, ,counterinsurgency‘ operace proti němu by se ho jistě dotkly*“ (Respondent č. XXVIII 2017).

⁶¹⁹ Koerce funguje primárně v dimenzi symbolu odstrašení a v případě gradací konfliktů s Izraelem jako účinný nástroj obrany území a obyvatelstva.

⁶²⁰ Do značné míry lze říci, že Hizballáhu se podařilo získat si i akceptanci hnutí, když ne přímo sympatie a identitární spřízněnost, v rámci části celé libanonské populace, tedy i osob nešíitského původu a nežijících přímo na územích pod jeho kontrolou.

Mezinárodní akceptance tak představuje po patronáži následný krok v kauzálním řetězci. S výjimkou Izraele se k Hizballáhu ostatní státy a mezinárodní společenství jako celek totiž chovají způsobem pragmatické tolerance. To je dáno tím, že Hizballáh je vnímán nikoliv jako džihádistická skupina, ale jako legitimní hnutí odporu. Státy s Hizballáhem nijak nespolupracují, na druhou stranu se proti němu ani zcela rozhodně nevymezují – „*ani Izrael, ani Spojené státy, ani arabské země nejsou skutečně připraveni Hizballáh vojensky zničit*“ (Respondent č. XL 2017); „*je zde sice ,válka s Izraelem jednou za pět let‘, ale jinak Hizballáh má prostor pro expanzi a není rozhodně v existenciálním ohrožení*“ (Respondent č. XX 2017). Tento postoj okolí má pro Hizballáh klíčový dopad – nečelí žádným systematickým a kolektivním silovým operacím a nemusí vydávat svou energii na to, aby čelil koalici vnějších nepřátel.

A konečně vazba na svého „zřizovatele“, šíitský Írán, má ještě druhý důležitý dopad. Hizballáh se může deklarovat jako libanonský výhonek íránské revoluce, která má upevnit postavení minoritní sektářské komunity šiitů v Libanonu (Respondent č. XII 2017, Respondent č. XXVII 2017). V tomto duchu diskurzivně kapitalizoval sektářsko-etnické diference a podařilo se mu se sebestylizovat do role jediného ochránce zájmu šiitů (Respondent č. VI 2017). Tím se otevřely dveře k identitárnímu prolnutí Hizballáhu a šíitské populace; Hizballáh si vytvořil podmínky ke společenskému přijetí a ochotě šiitů ho podporovat (Respondent č. XX 2017).

Tyto tři zmíněné kroky dodaly Hizballáhu materiální superioritu a sociální legitimitu a tím ho zmocnily k tomu, aby se ve svých libanonských državách dokázal v průběhu 10–15 let díky celošíitskému (a do určité míry i celolibanonskému) konsenzu a zapojení vypořádat jak s vnitřními oponenty (Amal, Falanga), tak i díky íránskému vyzbrojování i s vnějšími (Izrael). Tím si vybudoval velmi silný mocenský monopol. To znamená, že Hizballáh si na svých teritoriích vytvořil takové předpoklady, že se mohl začít chovat jako kapacitní aktér nadaný de facto suverenitou. Jednotlivé další kroky nadešly simultánně, a fungovaly tedy v kauzálním souběhu: Hizballáh se stal reálným poskytovatelem bezpečnosti obyvatelstvu v dimenzi vnitřní i vnější, začal systematicky redistribuovat veřejné statky (poskytování služeb) a systematicky mobilizovat zdroje od obyvatelstva (daně, rekrutace). Hizballáh tedy v tomto kroku garantoval bezpečí obyvatelstvu, vládl obyvatelstvu a mobilizoval obyvatelstvo (Respondent č. XIV 2017).

K realizaci cílů ale v případě Hizballáhu schází přece jen ještě jeden krok, který u tří ostatních nepozorujeme. Je jím „strategický obrat“, jinak řečeno reflexe nutnosti změny chápání své

role. Hizballáh, který pochopil, že chce-li se prosadit, nemůže v multikonfesijní libanonské společnosti uspět pouze s muslimskou/šíitskou profilací,⁶²¹ přehodnocuje své aktérství – od VNŠA se posouvá do role nenásilného politického aktéra, který jedná podle konsenzuálních pravidel libanonského politického systému a jehož cílem je tento systém dále stabilizovat (Respondent č. VI 2017; Respondent č. X 2017; Wiegand 2009: 674). Hizballáh svým postupem již od devadesátých let minulého století ukazoval nejen šíitům, ale všem Libanoncům, že ať si má, kdo chce, na něj jakýkoliv ideologický názor, je aktérem silným, mocným a schopným. Hizballáh při svém strategickém obratu tuto svoji reputaci beze zbytku využil: poté, co předvedl, že dokáže vládnout šíitům a získat si u nich silnou autoritu, obrátil se k celé libanonské společnosti. Nabídka byla jasná: tak jako umíme prospět vlastní šíitské komunitě, dokážeme prospět celému Libanonu. Akceptací takového návrhu se strategický obrat naplnil a umožnil Hizballáhu ovlivňovat Libanon z vládních/parlamentních pozic.⁶²²

V rámci tohoto strategického obratu se Hizballáh otevřel kooperaci s ostatními religiózně-etnickými skupinami v Libanonu (Respondent č. XXVII 2017) a získal jako politický aktér celonárodní legitimitu (Respondent č. XLV 2017). Stal se aktérem, který se vydal cestou odstraňování společenských křivd, které byly zabudovány do struktury libanonské společnosti ještě Francouzi, a stal se v jistém smyslu budovatelem skutečné libanonské státnosti a důvěryhodným garantem míru v Libanonu (Respondent č. XXI 2017c; Respondent č. XXVII 2017). Strategický obrat sehrál v kauzálním řetězci tu klíčovou úlohu, že kooptací do konsociačního libanonského systému a zapojením do neoliberální ekonomické doktríny mohl Hizballáh rázem operovat v rámci státních a podnikatelských struktur, což mu umožnilo realizovat více cílů než jiným VNŠA (Respondent č. VI 2017; Respondent č. VIII 2017). Důvod spočívá obecně v tom, že Hizballáh dokáže své záměry, včetně záměrů překračujících jeho moc v kontrolovaném teritoriu, prosazovat prostřednictvím libanonské vlády, kterou částečně ovládá, a prezidenta, který s ním kooperuje (Respondent č. XX 2017). Hizballáh současně postupuje selektivně a velmi strategicky promyšleně v tom smyslu, že na sebe nepřebírá povinnosti libanonského státu a nesnaží se v plné míře stát nahradit, ale v některých pro něj výhodných a zajímavých segmentech se jej snaží doplňovat. Jde tedy v zásadě o dělbu funkcí (moci) mezi Hizballáhem a libanonskými státy. Zodpovědnost zůstává na Libanonu a Hizballáh si za něj může připisovat jeho úspěchy, což mu významně pomáhá upevňovat jeho postavení (Respondent č. XIV 2017; Respondent č. XX 2017).

⁶²¹ „Libanon není Jemen, šaría platí jen pro muslimy, není možné ji vnucovat křesťanům“ (Respondent č. XXI 2017c). „Šíitů je 35 % a to je málo, aby získali v Libanonu výlučnou moc“ (Respondent č. XL 2017).

⁶²² Proces legitimizace proběhl formou zvolení kandidátů Hizballáhu v komunálních a parlamentních volbách.

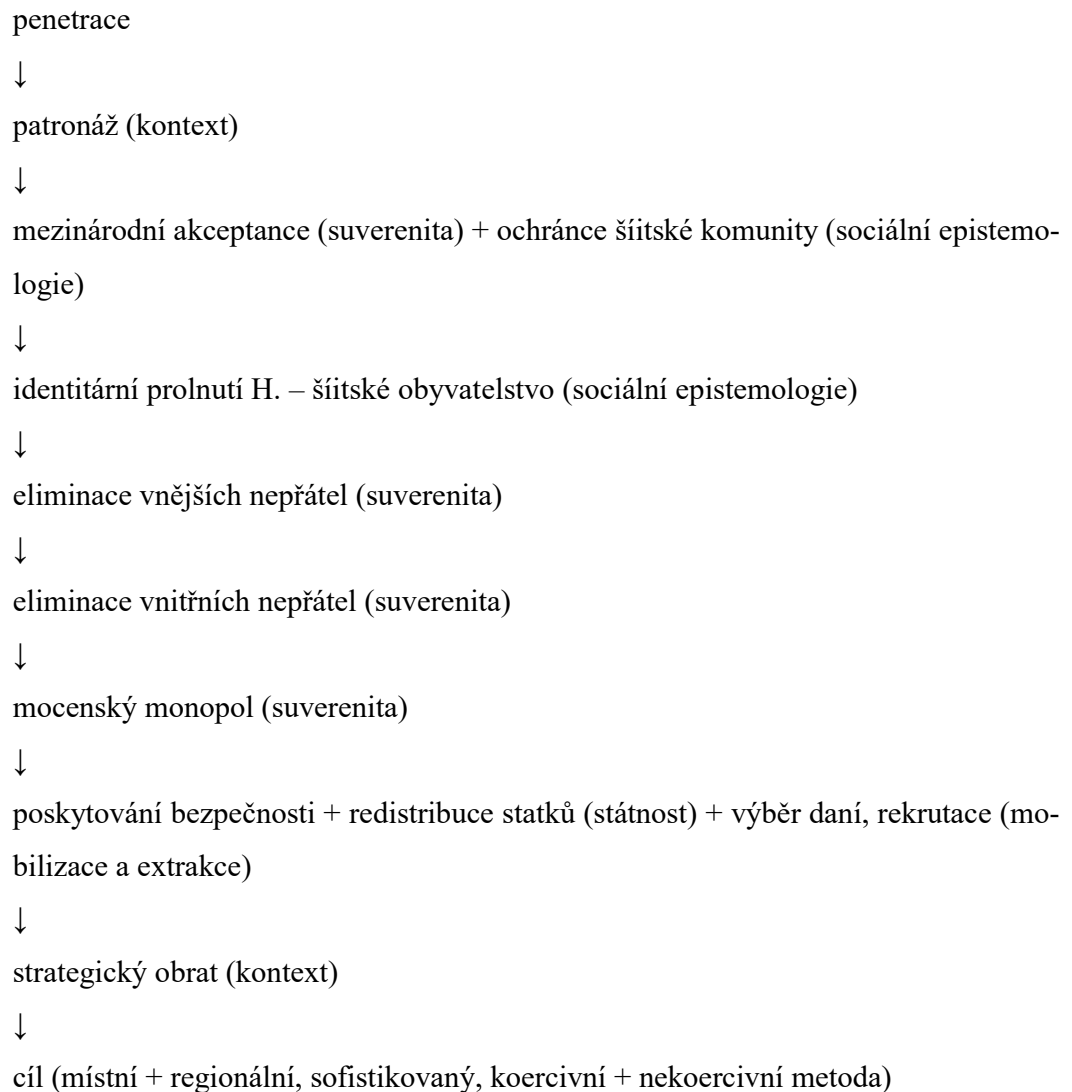
Strategický obrat umožnil Hizballáhu získat si autoritu u Libanonců, současně ale také vedl k moderaci a sebelimitaci Hizballáhu a tím i zvěrohodnění směřování hnutí samotného (Respondent č. XX 2017).⁶²³ Hizballáh se stává mocným aktérem, který si je ale vědom toho, že moc s sebou nese také zodpovědnost za ty, nad kým moc vykonává. Strategický obrat zkrátka vytvořil Hizballáhu podmínky pro realizaci jeho záměrů, kdy dalším a závěrečným krokem v řetězci je pak již dosažení (části) cílů.⁶²⁴

Vypuzení Izraele z jižního Libanonu proběhlo se souhlasem libanonské společnosti (tedy nejen s podporou šíitské komunity, ale i křesťanů), která Hizballáh v tomto úsilí podporovala. Libanonci nabyli přesvědčení, že jedině Hizballáh (a nikoliv slabá pravidelná libanonská armáda) dokáže ochránit jejich zemi před Izraelem (Putz 2006). Tento stav jen podtrhuje vyjádření libanonského prezidenta Michela Aúna k významu Hizballáhu pro bezpečnost země: „*Dokud nebude libanonská armáda dostatečně silná k boji s Izraelem [...] cítíme potřebu jeho existence*“ (Times of Israel 2017; srovnej Wiegand 2009: 675). Zapojení do politického života Hizballáh dále legitimizovalo nejen jako ochránce Libanonu před agresí vnějšího světa, ale také jako aktéra Libanonci „*uznávaného jako reprezentanta zájmů většiny obyvatelstva*“ (Harb 2010a: 167). Tato legitimita, moderace rétoriky a rezignace na transformaci Libanonu v islámský stát (Wiegand 2009: 674–675), jež byly obsahem strategického obratu, vytvořily „*jedinečné prostředí, ve kterém skupina měla vliv na jiné strany ve vládě. Tyto podmínky umožnily Hizballáhu projít velmi odlišnou trajektorií, než kterou prodělávají jiné teroristické skupiny, jež se rozhodly stát se součástí politických systémů*“ (Wiegand 2009: 678). Autorita, které se Hizballáh v šíitské komunitě těší, jej legitimizovala k prosazování vlivu Íránu i k vyslání expedičního sboru do Sýrie, autorita od libanonské společnosti Hizballáh legitimizovala ke krokům vztahujícím se k vnitrolibanonskému politickému životu (vypořádání s Falangou, absence diskriminace atd.). Důležité je, že Hizballáh se při realizaci tohoto typu cílů řídil libanonským právem a nepřekračoval autoritu lidu, kterou disponoval. Hizballáh tak respektoval regule právního státu; například vyhlásil, že proti Jiholibanonské armádě nebude postupovat na základě msty oko za oko, zub za zub, ale deklaroval úmysl dát průchod spravedlnosti skrze soudní systém (Respondent č. XLIV 2017).

⁶²³ Strategický obrat přinesl Hizballáhu i tu výhodu, že dále posílil bezpečnost jeho samotného i klientelistické skupiny – šíitské komunity. A to tím, že nemusí používat koerci na obranu před nepřáteli, ale díky svým nekonfrontačním interakcím dekonstruuje nepřátele na spolupracující aktéry; nepřátelé přestávají být nepřáteli, a tudíž se před nimi Hizballáh nemusí silově bránit a spotřebovávat na takou aktivitu nemalou část zdrojů.

⁶²⁴ Jedná se o tyto cíle: rozsah teritoriálního rozmístění izraelské armády na území Libanonu, počet soudních řízení s příslušníky Falangy, počet příslušníků Falangy, pravidelné konání svobodných voleb, absence diskriminace obyvatelstva, vytvoření státního útvaru shodného s politickou organizací společnosti v Íránu, podíl Hizballáhu na posilování kapacit syrského režimu.

Schéma řetězce vypadá tedy v případě Hizballáhu takto:

Kauzální řetězec je tedy v případě Hizballáhu relativně dlouhý a komplexní; zahrnuje nejen hypotézou predikované fenomény, ale také další kontextuální faktory. Flagrantní je také značná nelinearita nástupu jednotlivých kauzálních kroků v řetězci. Kombinací síly, jíž Hizballáh vytěsnil nepřátele a k níž mu pomohla externí patronáž, mezinárodní tolerancí, která konsolidovala jeho postavení, identitárním průnikem s šíitskou populací, jímž byl autorizován, a včleněním do politického statu quo v rámci strategického obratu, kterým byl legitimizován, Hizballáh dospěl k realizaci cílů, které vyžadovaly užití propracovanějších nástrojů, než byla pouhá koerce. Tato komplexita umožnila dosáhnout i těch cílů, které byly lokalizovány i vně bezprostředně ovládaného území a které jsou klasifikovatelné jako sofistikované.

Jak vysvětlit, že navzdory takto silnému postavení (plná empirická suverenita, nakročení k právní suverenitě), kdy Hizballáh vyhověl předpokladům hypotézy a i kontextuální vlivy hrály

v jeho prospěch, tak přesto řady cílů nedosáhl? Lze to vysvětlit tak, že hodnoty dvou kritérií nedosáhly relevantní kulminační úrovně?⁶²⁵ To je obtížně představitelné. Úspěchy Hizballáhu spočívají v odmítnutí násilí vůči obyvatelstvu a v odmítnutí „militarizovat“ společnost. Kdyby tak Hizballáh postupoval, tj. užíval více síly a radikalizoval populaci, některé z nerealizovaných cílů by možná splnil. Rozpadl by se mu ale nepochybně systém, v jehož rámci realizoval cíle splněné. Z toho lze vyvodit, že kombinace koercivní a nekoercivní metody pro dosažení cílů je pro praktické užití vzájemně kompatibilní jen omezeně.

Anebo potíží spočívá v tom, že řada hodnot kritérií dosáhla relevantní kulminační úrovně ‚silná‘ ale ne ‚velmi silná‘? Případně se vyskytly další kontextuální fenomény, které působily proti dosažení těchto nerealizovaných cílů? Na první otázku lze odpovědět záporně proto, že i když hodnoty části kritérií dosáhly ‚pouze‘ úrovně ‚silná‘, charakteristicky variovaly, tzn. ze zóny marginality dostoupily relevantních hladin; oproti tomu efektivita nedosažených cílů byla bez variace a setrvale zůstávala v zóně marginality. Vysvětlení tedy musí vést v nějakém velmi významném důvodu, který bránil jakékoliv variaci efektivit těchto nerealizovaných cílů (srovnej Van Evera 1997: 62–63). Odpovíme tedy pozitivně na druhou otázku: ano, existuje jedna kontextuální konstelace, která dokáže nerealizování části cílů vysvětlit. Je jí moc, či přesněji mocenské vztahy mezi Hizballáhem a aktéry, jejichž vůle je v rozporu s jeho úmysly. Nerealizované cíle se totiž lokalizují proti zájmům vzdálených a velmi silných aktérů – Izraele a západních států.⁶²⁶

Stejně jako u států, tak i u VNSA představuje moc klíčový faktor úspěchu (Christia 2012: 51). Agregovaná suma moci, kterou aktér disponuje, představuje souhrn materiálních i ideových faktorů; jejich jednotlivé objemy a vzájemné vztahy tuto mocenskou sumu ve výsledku stanovují.⁶²⁷ Empiricky vzato, v sumě moci se Hizballáh těmto aktérům nemůže rovnat. A dále, existují tři způsoby, jak aktér může svoji moc uplatnit nad aktérem jiným: způsobem koercivním, autoritativním a persvazivním (Lake 2010: 3–4). Koercivně se Hizballáh na území Izraele ani Západu prosadit nedokáže, autoritu těchto aktérů si také nezískal⁶²⁸ a transformace identitárně-ideového zakotvení Izraele a Západu skrze Hizballáhem prováděné socializační praktiky je utopická. Hizballáh tedy nemá prostředky, jak by mohl dokázat zvrátit vůli/zájmy aktérů, kteří disponují vyšším penzem

⁶²⁵ Nízký poměr počet příslušníků vs. počty místního obyvatelstva a nízký počet pravidel přijatých populací pod koercivním vlivem Hizballáhu.

⁶²⁶ Izrael sice není vzdálený aktér, ale velmi silný rozhodně ano.

⁶²⁷ Cline za tyto faktory určuje kritickou masu (C) složenou z velikosti populace a teritoria, ekonomickou výkonnost (E), vojenskou výkonnost (M), strategický úmysl nakládání s mocí (S) a vůli moc uplatňovat. Celkovou moc (P) pak vyjadřuje vzorcem $P = (C+E+M)*(S+W)$ (1977: 34).

⁶²⁸ Jde z jejich strany nejvýše o zmíněnou toleranci, nikoliv respekt.

agregované moci, než má on sám. Tím lze vysvětlit neúspěch v podobě nerealizovaných cílů, neboť jak se k tomuto tématu vyjadřuje zmíněný David A. Lake: „*Schopnost dálkové projekce moci a vytváření společenského řádu daleko od domova je nezbytná pro relační autoritu, a proto typicky omezuje mezinárodní autoritu na ‚mocnosti‘*“ (tamtéž: 8).

Konstatujeme, že k dosažení cílů, které se vztahují k teritoriu působení VNSA a mají dílčí přesah do regionu a zároveň vykazují míru sofistikovanosti a komplexity vyžadující i nekoercivní metody přístupu, je nezbytné naplnění všech fenoménu predikovaných hypotézou. Navíc je mimořádně důležité být alespoň tolerován ze strany důležitých globálních a regionálních aktérů, mít významného státního patrona a vystupovat v souladu s identitou a zájmy nejen vlastní etno-religiózní skupiny, ale také širší politické pospolitosti. Ačkoliv vládnutí VNSA bez dominantního využívání koercivních nástrojů není teoreticky (v literatuře) příliš předpokládáno a ani v empirické realitě není častým jevem, případ Hizballáhu potvrzuje slova Andrese Uribeho:⁶²⁹ „*vládnutí rebelů bez donucování skrze násilí může existovat a také existuje [...] povstalecké skupiny se mohou rozhodnout vytvořit instituce pro poskytování služeb nebo politickou organizaci a současně se vůbec nezabývat nástroji koerce*“ (2017: 24).

Třebaže tedy takový VNSA dokáže naplnit nutné předpoklady a i kontextuální okolnosti hrají v jeho prospěch, přesto cíle transregionálně lokalizované (globální) realizovat nedokáže z důvodu horší pozice ve vztahu vlastní moci vůči cizím vzdáleným mocím. K úspěchu v transregionální dimenzi potřebuje VNSA masivně překonat/změnit vůli silných vzdálených aktérů. A k tomu se mu (zatím) síly nedostává.

5. 2. 3. Daeš

Případ Daeše vykazuje určité znaky komplexity, na druhou stranu jeho dosažené cíle jsou charakterizovatelné jako z naprosté většiny čistě koercivně realizované, místně lokalizované a nepříliš sofistikované. Nedokonalost této komplexity spočívá v několika vážných defektech, které ji významně degradují. Daeši se sice podařilo teritorium velmi silně penetrovat, dosáhnout i vysokých hodnot kritérií suverenity, státnosti a mobilizace a extrakce, avšak s řadou důležitých výjimek. Daeš nebyl mezinárodním společenstvím nejen tolerován, ale byl považován za organizaci, kterou je třeba zlikvidovat; Daeš nevytvořil absolutně žádné podmínky pro občanskou participaci na řízení a směřování společnosti. Naprosto se mu nepodařilo naplnit parametry sociální epistemologie – jeho identita byla nekompatibilní s identitou místního obyvatelstva a osvojování norem Daeše populací probíhalo čistě koercivně. Tillyho výstavba státu byla u Daeše naplněna jen z části.

⁶²⁹ Andres Uribe je jedním z mála teoretiků, který rozpracoval koncept nekoercivního vládnutí VNSA.

Vytěsnil své vnější i vnitřní nepřátele, avšak své klienty zabezpečil neúplně – zbavil je hrozeb ze strany šíitů, avšak sám se pro ně stal hrozbou.⁶³⁰ Generované zdroje pak byly určeny především pro vlastní potřeby organizace a až sekundárně pro potřeby obyvatelstva. Postup Daeše tak silně souzní s predikcí hypotézy u vstupního fenoménu, z větší části u zprostředkujících fenoménů a z části u efektivity cílů. Jak se tedy odehrával v případě Daeše proces vedoucí k realizaci části jeho cílů?

Na samém počátku stála penetrace území. Vojenské dobytí teritoria bylo pro Daeš klíčovým krokem k založení jeho moci a realizaci jeho cílů (Caris – Reynolds 2014: 14; Lister 2014a: 94; Barrett 2014: 35). Toto dobytí probíhalo ve specifickém kontextu situace na Blízkém východě – sektářská linie dělící sunnity a šíity a z ní pramenící nízká legitimita lokálních vlád (Barrett 2014: 6). Tato sektářská linie ale není příčinou střetů sama o sobě; náboženství představuje spíše jen záminku mocenského střetu mezi saúdskou královskou rodinou a iránskými molláhy: Daeš tak vystupuje uprostřed tohoto mocenského střetu, který formuje politické prostředí v oblasti. Saúdská Arábie ho měla za nástroj boje proti Íránu (šíitům) (Respondent č. XXXI 2017e).⁶³¹

Na tuto skutečnost navazuje druhá důležitá okolnost. Daeši se podařilo vtáhnout do svých řad bývalé členy vládní irácké strany Baas, kteří byli šíity zbaveni svého sociálního statusu a měli zkušenost s budováním moderního státu.⁶³² Tato bývalá sunnitská vládní elita se znalostí *war makingu*⁶³³ i *state makingu* Daeši pomohla k inkorporaci do dosavadních iráckých státních struktur, což znamená, že Daeš nikdy nemusel rámec svého *governance* budovat „na zelené louce“ ani ho případně složitě transformovat ze struktury původní. Navíc Daeš penetroval oblasti, které byly industrializovány, a mohl pokračovat v ekonomických aktivitách, které iráčtí i syrští baasisté vykonávali už před ním. Proto mohla Daešem budovaná geopolitická formace představovat více než pouhou platformu pro rozsuzování sporů à la Tálíbán – mohla představovat strukturu, v jejímž rámci je možno vykonávat administraci teritoria a populace à la *governance* v pojetí aktivit státu

⁶³⁰ Daeš se postupně transformoval z role poskytovatele bezpečnosti ve zdroj sociální nejistoty (*insecurity*) (viz Yeşiltaş – Kardaş 2018a: 264) jednak kvůli vynucováním svých norem a behaviorálních pravidel, které byly nekompatibilní s identitou většinové společnosti, a jednak kvůli bezpečnostní nejistotě, do které obyvatelstvo zabředlo jako oběť válečného konfliktu, který počínaje rokem 2015 v oblasti vypukl.

⁶³¹ Za Daešem stojí vedle Saúdské Arábie také Katar a Turecko. Nelze ale hovořit o tom, že by tyto státy podpořovaly Daeš stejným způsobem, jako byl/je Hizballáh podporován Íránem. Patrony Daeše, kteří mu asistovali poté, co penetroval území Íráku a Sýrie, byly privátní entity z výše zmiňovaných států (Respondent č. XXVIII 2017).

⁶³² U zrodu Daeše, který ve formě III. a IV. období představoval multinacionální konglomerát, stáli „dva baasisté, jeden sunnita a jeden Čečenec“ (Hybášková 2014).

⁶³³ Významnou část válečného know-how přinesli Daeši také Čečenci (Respondent č. VII 2017).

20. a 21. století (Respondent č. VIII 2017; Respondent č. XVII 2017; Respondent č. XX 2017; Respondent č. XXXVIII 2017b; Respondent č. XXXIX 2017; Shafqat 2014: 10).

V této konfiguraci a s touto výbavou přistoupil Daeš k budování státu (McCants 2015: 19). Nejdříve byla na pořadu eliminace vnějších nepřátel, poté vnitřních. Ty první porazil vojensky, eventuálně je vnitřně rozložil;⁶³⁴ druhé pobil/vypudil a ti, kdož se Daeši podřídili, odzbrojil (Weiss – Hassan 2015: 234).⁶³⁵ v dalším kroku Daeš ustavil svůj mocenský monopol (Zelin 2016: 18).⁶³⁶ v tento okamžik mohlo začít vládnutí Daeše nad lokální populací v dobytém teritoriu. To se skládalo z řady aktivit působících v kauzálním souběhu (Respondent č. XIV 2017; Respondent č. XVII 2017; Respondent č. XXXVIII 2017b). Patří k nim policejní dohled, mechanismus řešení sporů a poskytování služeb (Mampilly 2011: 63–64) a také ale, jak uvidíme, schopnost mobilizace zdrojů a využívání ideologie pro upevňování mocenské pozice.

Jakmile byl Daeš v teritoriu pevně zakořeněn, hnacím mechanismem a společným jmenovatelem jeho dalšího konání se stalo právo šaría a jeho inkorporování do společnosti jakožto jediného normativního systému (Al-Tamimi 2014: 10; Zelin 2016: 3). Proto se Daeš v první řadě „*snaží rozvinout svou vládu ustavením islámské spravedlnosti – tribunály šaríi*“ (Respondent č. XXVI 2017; srovnej Balanche 2015: 45) a také zřizováním mediačních institutů pro rozsuzování tribálních sporů, jako je např. funkce emíra pro kmenové záležitosti (Weiss – Hassan 2015: 215–216). V rámci vytváření islámských soudů došlo také k ustavení tzv. náměstí hudúd, která sloužila k vykonávání šariátské spravedlnosti, tj. k provádění vynesených tělesných trestů (Weiss – Hassan 2015: 239; Al-Tamimi 2014: 10). S tímto krokem je úzce spojeno vytváření policejních složek *hizba*. Ačkoli tyto útvary obecně bděly nad dodržováním daešské zákonitosti vč. veřejného pořádku a náležitostmi obchodních vztahů, jejich dominantním zájmem byl dohled nad respektováním šaríi místním obyvatelstvem (Lister 2014b: 27; Al-Tamimi 2014: 11; Weiss – Hassan 2015: 239; Zelin 2016: 3).

⁶³⁴ Státní aktéry porazil vojensky; nestátní aktéry se snažil nejdříve přetáhnout do vlastních řad atraktivními nabídkami a až v případě neúspěchu proti nim použil fyzické násilí (Respondent č. XXXVIII 2017b).

⁶³⁵ Skupiny, které byly s ideologií Daeše v existenciálním rozporu, přehly (šíité, později i křesťané), byly genocidně zmasakrovány (Jezidové), kmeny byly částečně odzbrojeny a částečně vykonávaly Daešem svěřené bezpečnostní úkoly, avšak pouze s lehkou výzbrojí, neboť těžké zbraně jim Daeš zabavil (Respondent č. XXXVIII 2017b; Weiss – Hassan 2015: 234). Eliminaci vlivu šíitů na sunnitské obyvatelstvo lze chápat jako poskytování bezpečnosti lokální populaci Daešem.

⁶³⁶ Jak vyplývá z hodnot kritérií, tento monopol nebyl absolutní. Důvodem je mírná autonomie spřízněných kmenů. Na celkové směřování Daeše však byly bez vlivu.

Za další se Daeš paralelně zaměřil na poskytování služeb strádajícímu obyvatelstvu. Daeš jako první po ustavení svého mocenského monopolu přebral dohled nad managementem municipálního majetku, průmyslovými zařízeními a obecními službami;⁶³⁷ šlo především o zajištění (obnovení) dodávek elektřiny, vody, plynu a místní produkce potravin, zvl. pekáren (Lister 2014b: 27–28; Revkin 2015; Zelin 2016: 3; Respondent č. XVII 2017), což umožnilo arbitrárně nastavit ceny chleba a provádět jeho distribuci potřebným (Al-Tamimi 2014: 11; Revkin – McCants 2015).

Současně s poskytováním služeb, probíhala organizační transformace – Daeš svou moc uplatňoval skrze institucionální strukturu, což mu umožnilo úspěšně realizovat extrakční politiky (Revkin 2016a: 27–28). Extrakce byla navíc podepřena ideologicky (Lister 2014b: 28), přičemž ideologický tlak Daeš vykonával skrze proselytické mítinky *dawa* s obyvatelstvem (Zelin 2016: 2–3), které pro Daeš představovaly „*příležitosti k budování vazeb s muslimským obyvatelstvem s cílem prosazovat jeho ideologický světónázor a posílit jeho politickou moc*“ (Al-Tamimi 2014: 10). To znamená, že koercivní ideologická indoktrinace⁶³⁸ Daeši významně ulehčila ovládnutí populace, která se stala dostatečně poddajnou a nerezistentní, a tudíž i extrahovatelnou.

Jednotlivé elementy výše diskutovaného souběhu vedou v dalším kroku ke stavu ve společnosti, který lze definovat jako ‚sociální kontrakt‘ mezi Daešem a obyvatelstvem. Ze strany populace byl založen na výhradní loajalitě⁶³⁹ vůči Daeši jako držiteli veškeré moci ve společnosti a na akceptanci materiální podpory tohoto držitele moci zdaněním a rekrutací;⁶⁴⁰ ze strany Daeše byl založen na poskytování bezpečnosti (ochrana před šíitými), spravedlnosti (řešení místních sporů), a služeb (zajišťování základních lidských potřeb) (Revkin 2016c; Zelin 2016: 3). Obsahem sociálního kontraktu byla tedy vojenská, sociální a ideologická ochrana obyvatelstva Daešem, kterou lapidárně charakterizoval jeden respondent: „*vznikla smlouva mezi občanem a ideologií na základě ‚protection‘ – budeme vás chránit před zlem, a proto ženy zavřeme doma a chlapy naženeme do mešity; zároveň vás nakrmíme a vojensky ochráníme*“ (Respondent č. VII 2017).

⁶³⁷ Tato politika v praxi znamenala, že Daeš do daných zařízení vyslal svého zástupce, který na provoz zařízení dohlížel. Zařízení jinak fungovala jako předtím včetně zaměstnanců, kteří nadále vykonávali svou práci jako dopsud.

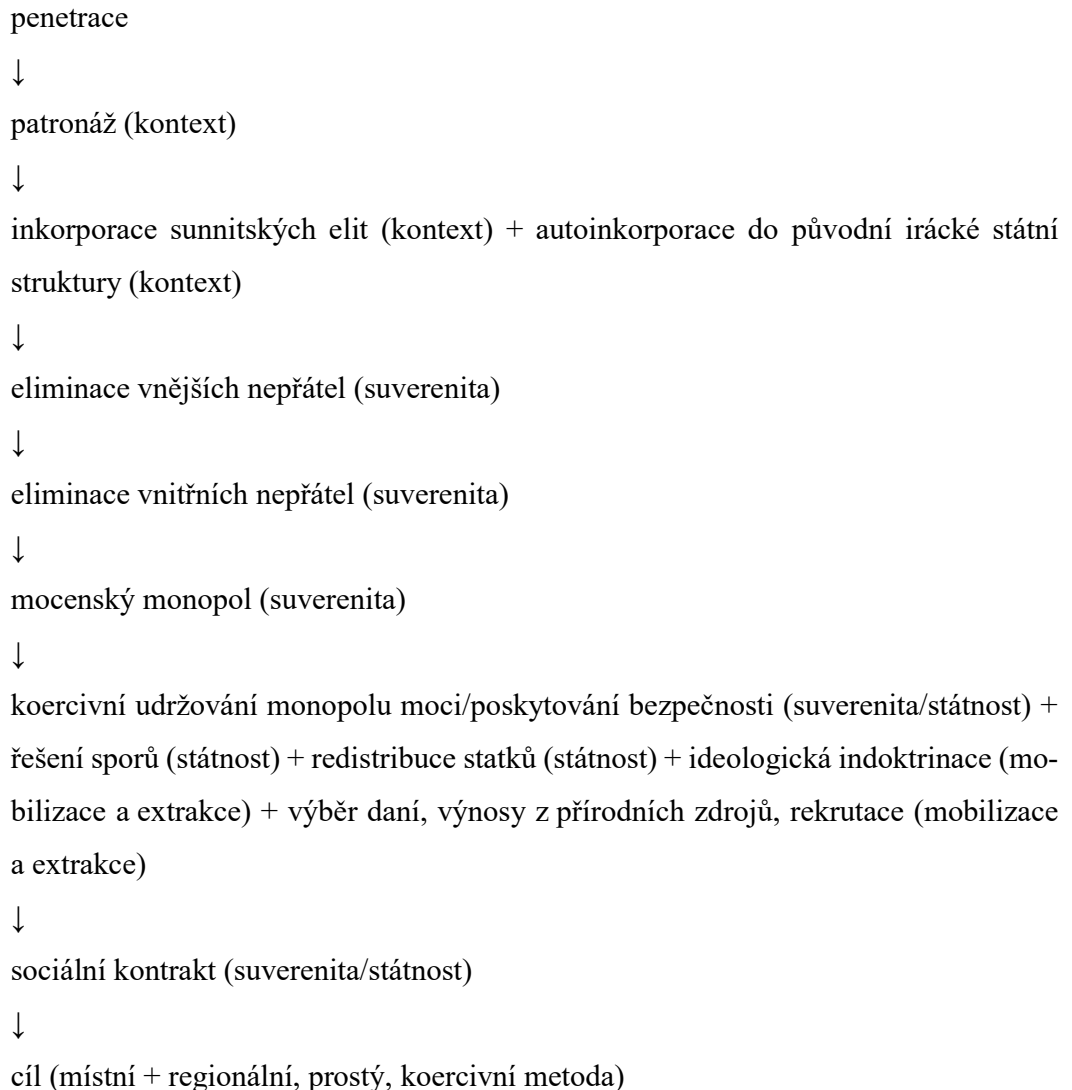
⁶³⁸ Ideologická indoktrinace probíhala silově – v případech neposlechnutí výzvy k účasti na ‚ideových školeních‘ *dawa* nebo i na modlitbách v mešitách, kde k indoktrinaci také docházelo, byli k ní lidé nuceni násilím.

⁶³⁹ Loajalitu a účast v sociálním kontraktu je nezbytné z pohledu populace nahlížet jako jedinou možnou alternativu (kromě útěku, který ale nebyl pro každého a vždy proveditelný), jak v daešském režimu přežít.

⁶⁴⁰ Rekrutování do silových i nesilových složek Daeše – tedy obyvatelstvo se zapojovalo jednak jako ozbrojení bojovníci, jednak jako pracovníci struktur poskytujících služby („státní zaměstnanci“).

Tento sociální kontrakt a jeho podoba byly klíčové pro realizaci cílů Daeše (tamtéž), jež jsou navazujícím a závěrečným krokem v kauzálním řetězci. Sociální kontrakt zajistil loajalitu obyvatelstva v pozitivním i negativním pojetí: umožnil úspěšnou rekrutaci a možnost nerezistentní extrakce a zároveň garantoval neohrožení mocenského monopolu držitele moci, tj. absenci vnitřních vyzyvatelů a potenciálních mocenských pretendentů. V takové situaci se Daeš mohl plně koncentrovat na plnění svých záměrů.⁶⁴¹

Sled kauzálního řetězce tedy v případě Daeše vypadá takto:

⁶⁴¹ Realizovanými cíli Daeše byly: vytvoření teritoriálně definovatelného protostátního útvaru – chalífátu; vytěsnění a zánik moci států na území chalífátu, klíčové postavení sunnitů na území chalífátu, odstranění hranic podle Sykesovy–Picotovy dohody, organizovaný prodej uměleckých artefaktů, alternace mezi konvenčním, guerillovým a teroristickým způsobem boje, ekonomická centra a výrobní podniky v chalífátu, únosy a zotročování lidí, počet příchozích osob do chalífátu, marginalizace konkurenčních radikálně-islamistických hnutí.

Vidíme, že i v případě Daeše je kauzální řetězec relativně dlouhý a také i komplexní. Daeši se podařilo území silně penetrovat, s pomocí domácích i zahraničních sunnitských elit vytěsnit vnitřní i vnější nepřátele a v kombinaci s poskytováním bezpečnosti, elementárních veřejných služeb a ideologickou indoktrinací nastolit stav konsenzu mezi ním a populací prostřednictvím společenské smlouvy. Bez akutního vnitřního a vnějšího ohrožení Daeš dokázal konsolidovat maximum zdrojů, které se mu v teritoriu nabízely (zvl. příjmy z těžby ropy a zdanění), koncentrovat veškeré své úsilí s pomocí kumulované moci na realizaci cílů.

Podoba řetězce na jednu stranu vyústila ve vyšší počet realizovaných cílů co do kvantity, avšak se jedná o cíle prosté, lokalizované místně, maximálně regionálně, a dosaženy byly především koercivně, tj. s užitím síly. Řetězec se také vyznačuje značnou nelinearitou a vlivem kontextuálních prvků. Oproti predikci hypotézy zde silně absentuje fenomén sociální epistemologie. A právě tato skutečnost společně s absencí mezinárodně-politické akceptace Daeše může vysvětlit fakt, proč se mu s výjimkou cíle „počet příchozích osob do chalífátu“⁶⁴² nepodařilo realizovat cíle s transregionálním přesahem, které by vykazovaly určitou míru sofistikovanosti a žádaly by si ke své realizaci i nekoercivní nástroje.

Daeš používal sílu excesivním a demonstrativním způsobem. Užití síly mělo zastrašit a paralyzovat nepřátele a ohromit a zlákat stoupence a sympatizanty. Užití síly mělo Daeši zjednat respekt a zároveň zvýšit důležitost jeho postavení na domácí i mezinárodně-politické scéně (viz Gaub

⁶⁴² Tento cíl je jediný, který byl dosažen nekoercivně a má prakticky globální dosah. Jedná se o výjimku, která představuje nadstavbu nad předloženým kauzálním řetězcem, přesněji řečeno nad dosaženým cílem – vytvoření chalífátu. Po dosažení tohoto cíle následně skrze ideologické působení prostřednictvím sociálních sítí a mediální internetové propagandy (Gaub 2016: 117; Mahood – Rane 2017: 20–28) se Daeš zaměřuje na senzitivní publikum. Tím jsou jednak „profesionální džihádisté“, kteří se připojují do značné míry spontánně bez vyvíjení přílišného úsilí rekrutující stranou, ale hlavně se jedná o frustrované jedince žijící na Západě. Daeš se v těchto osobách, na Západě žijících muslimech, snaží vyvolávat pocity viktimizace a izolace, které zažívají v sekulární západní společnosti, která nenávidí islám. Daeš je povzbuzuje, aby odmítli západní hodnoty a s nimi spojenou historickou nespravedlnost, které se na muslimech dopustilo křesťanství, a přichýlili se k autoritě islámu (Mahood – Rane 2017: 31). A tu lze hned teď plně prožívat v chalífátu, který Daeš vybojoval. Jedná se o úspěšnou projekci moci, na kterou senzitivní publikum reaguje pozitivně a do chalífátu skutečně odcestovává (Respondent č. XXXV 2017). (Projekce moci Daeše představuje ale limitní *soft power*, neboť dokáže měnit vůli velmi omezeného počtu jedinců. Měnit vůli státních aktérů nedokáže.) Dosažením cíle „ustavení chalífátu“ Daeš jako jediný aktér pojem „chalífát“ v myslích senzitivního publika rekonstituoval jako „nový chalífát“, tedy jako skutečně existující politickou entitu (Respondent č. VI 2017), a to až do té míry, že se stal „vábničkou na bojovníky jako příslib luxusu na zemi, který v Londonistánu nemají“ (Respondent č. XII 2017). Chalífát se stal ideovým kánonem a mediální atraktivitou uskutečnil Daeš svůj étos boje pravých věřících bojujících proti zlým křižákům. Tento narativ vyústil v konečném důsledku v přilákání a příchod bojovníků do řad Daeše (Respondent č. XXXVIII 2017b), a vedl tedy k dosažení tohoto cíle.

2016). Jinými slovy, násilí posloužilo jako spolehlivý realizační nástroj u těch cílů, kdy Daeš stál proti sociálním skupinám s nižší mírou moci, než kterou disponoval on sám. K vytěsnění iráckých a syrských vojsk a poté k vybudování zárodku chalífátu stačila koerce, k marginalizaci/eliminaci konkurenčních VNŠA stačila koerce, k etablování sunnitů jako rozhodující společenské třídy v chalífátu stačila koerce atd. Jednalo se tedy o mocnou koercivní sílu, která byla vytvořena kumulací moci; tato kumulace stála na výnosech, které Daeši přinesla teritoriální penetrace a následná míra limitovaného vládnutí finalizovaného sociálním kontraktem. Koercí lze vysvětlit i regionální přesah dopadů vlivu Daeše (např. realizace cíle ‚odstranění hranic podle Sykesovy–Picotovy dohody‘), jelikož se v celé oblasti regionu ve vrcholném třetím období nevyskytovala mocnější protiváha, která by proti Daeši systematicky a aktivně se vši rozhodností vystupovala.⁶⁴³ Daeš tak ve svém vrcholném období naplnil znaky rebelokracie, využití teritoria ale zůstalo jen na operační hladině v modu propojení lokálně situovaných teritoriálních kontrol do širšího strukturálního rámce a konsolidace do institucionální formy vládnutí bez realizace dlouhodobých společensko-politických cílů.

Síla byla rozhodujícím stavebním prvkem úspěchů Daeše. Jsou zde ale okolnosti, které tyto úspěchy značně limitují. Jednak tím, že, jak bylo konstatováno výše, se týkají cílů, k jejichž dosažení postačuje pouze koerce, jednak krátkodobostí udržení výsledků těchto dosažených cílů. Skutečnosti, že a) Daeš nejenže nebyl mezinárodním společenstvím tolerován, ale byl navíc přímo považován za organizaci, kterou je třeba zlikvidovat; b) Daeš nevytvořil absolutně žádné podmínky pro občanskou participaci na řízení a směřování společnosti; c) identita Daeše byla nekompatibilní s identitou místního obyvatelstva a osvojování norem Daeše populací probíhalo čistě koercivně, tvoří sumu příčin odpovědných za oba výše uvedené defekty. Společným jmenovatelem problémů Daeše byla ideologie, kterou Daeš reprezentoval. Radikální salafismus působí zhoubně, a to ani ne tolik vůči nepřítelům Daeše, tj. jinak věřícím či nevěřícím osobám, jako vůči Daeši samotnému. Rigidní ideologie neumožňuje dospět k ústupkům a kompromisům, což Daeš brzdilo v realizaci cílů, které vyžadují nekoercivní nástroje realizace (Respondent č. X 2017). Jakmile Daeš populaci „vnutil svoji ideologii a verzi šaríi [...] byl odmítnut obyčejnými muslimy [kteří se] rozhodně obrátili proti němu a odmítli jeho vizi budoucnosti své země“ (INSITE on Terrorism and Extremism,

⁶⁴³ Rodící se protipovstalecká operace, která vedla ve čtvrtém období k zániku teritoriálně definovatelné moci Daeše, ještě takovou silou nebyla. Proti Daeši se v kulminačním období neodehrávaly žádné pozemní operace; byla proti němu vedena pouze nárazová vzdušná kampaň, která mu příliš škod nezpůsobila. Daeš nemusel investovat část svého mocenského potenciálu do aktivní obrany před vnějším nepřítelem. Na druhou stranu se na střet připravoval a na budování silového obranného potenciálu vydával podstatnou část svých disponibilních prostředků.

nedatováno). Je to proto, že většinová sunnitská populace byla vůči salafíjskému Daeši diferentní; její loajalitu si získával jedině koercí a nikoli identitární homogenitou. „*Mezi Daešem a populací panuje silná identitární heterogenita, která je dána nekompatibilním pohledem jak na ortodoxii náboženství, tak i na jeho ortopraxi. Devadesát sedm procent muslimů nevyznává wahhábismus salafíů, který má za herezi z 18. století. Tento stav tvoří strukturální překážku dosažení vysoké efektivity cílů Daeše*“ (Respondent č. XXI 2017c). Jinak řečeno, pod vlivem své ideologie Daeš ztrácí na domácím hřišti legitimitu, dlouhodobou udržitelnost vývoje i efektivitu (Gartenstein-Ross – Magen 2014). V okamžiku, kdy Daeš ztrácí loajalitu obyvatelstva, jelikož nedodržuje/extenduje podmínky sociálního kontraktu,⁶⁴⁴ ztrácí s tím nadstavbový prvek své úspěšné teritoriální penetrace. S prchajícím/dezertujícím obyvatelstvem nedokáže čelit externímu tlaku.⁶⁴⁵

Ten totiž daešská nepřátelská ideologie vůči vnějšímu světu vyvolává. Tento tlak ve čtvrtém období reálně vedl k zhroucení vlády Daeše a ke krachu cílů již realizovaných a k definitivní neschopnosti realizovat cíle dosud neuskutečněné. Nelze totiž s úspěchem paralelně kombinovat *war-making* a *state-making*; tyto fáze mají svoji posloupnost a mezinárodní tlak přinutil Daeš obě složky vykonávat současně. Důsledek byl zřejmý: Daeši se nepodařilo současně bojovat s vnějším nepřítelem a současně vládnout vnitřku, a proto se jeho moc rozpadla (Respondent č. X 2017; Respondent č. XII 2017).

Celkem vzato, radikálně salafíjská ideologie vyvolala vnitřní i vnější odmítnutí Daeše, a je tak zodpovědná za nenaplnění řady jeho cílů. Jeho efektivita byla zasažena vojenskými operacemi státních aktérů a zásadně poznamenala jeho plány (Respondent č. XXXV 2017; Respondent č. XL 2017),⁶⁴⁶ vůči kterým se se svým (nižším) silovým potenciálem nedokázal prosadit; ať už jde o projekci moci (po všechna období), či o přímou konfrontaci (zvl. čtvrté období). Lze tedy konstatovat, že to byl „*mezinárodní kontext, který Daeši zabránil vyvíjet se tak, jak si původně představoval*“ (Respondent č. X 2017).

5. 2. 4. Aš-Šabáb

Případ aš-Šabábu je do značné míry atypický. Organizace ve vrcholném období vcelku silně penetrovala teritorium, avšak je zde jeden markantní defekt: nedokázala významně přecísliť počty

⁶⁴⁴ Ztráta schopnosti poskytovat veřejné statky obyvatelstvu a neakceptovatelná progresse náboženské morálky a šariátských behaviorálních požadavků na obyvatelstvo.

⁶⁴⁵ Daeš ani v této krizové situaci nedokáže překonat imperativy své ideologie a vytvářet s jinými VNSA koalice, které by dokázaly postup protipovstaleckých sil zastavit/zpomalit (srovnej Fromson – Simon 2015: 33).

⁶⁴⁶ Detailněji k protipovstaleckým operacím mezinárodního společenství proti Daeši viz Fellous (2015: 125 a násl.).

nepřátelských sil. Přiblížila se k ustavení poměrně silného mocenského monopolu, na jeho absolutní podobu ale nedosáhla. Aš-Šabáb se snažil působit v dimenzi veřejných služeb, vůbec ale nevytvořil podmínky pro občanskou participaci. Vybudoval i relativně silnou hierarchickou organizaci a strukturu, přesto však generoval příliš málo zdrojů, aby mohl být státem. A zcela se míjel s identitou většiny Somálců – veškerá pravidla aš-Šabábu přijali pod koercivním tlakem. Aš-Šabáb tedy naplnil predikce hypotézy jen zčásti – s výše uvedenými defekty u penetrace, suverenity, státnosti a mobilizace a extrakce. Oproti hypotéze absolutně nenaplnil kritéria sociální epistemologie. A pak je zde ještě jeden systémový typ defektu – aš-Šabáb prakticky vůbec nedosáhl v hodnotách kritérií na úroveň „velmi silná“.

A také zde byl silný vliv kontextu: silný odpor blízkého i vzdálenějšího okolí vůči aš-Šabábu, který vyústil ve vedení permanentní vojenské kampaně proti organizaci. Forma moci a vládnutí aš-Šabábu se tudíž ideální podobě pouze přiblížila. Z tillyovské perspektivy nebyly všechny čtyři komponenty budování státu dotaženy na nejvyšší možnou úroveň. Nemůže pak překvapit, že jen omezené naplnění předpokladů hypotézy koreluje jen s omezenou efektivitou cílů. Aš-Šabáb realizoval čtyři cíle, přičemž ale míry efektivit žádného z nich nevykazují čistou kovarianci s kritérii vstupního a zprostředkujících fenoménů! To ukazuje na to, že aš-Šabáb své cíle realizoval bez přímé vazby na skutečnost, jak hodně nebo jak málo pronikal na území, jak hodně nebo jak málo v nich ustavoval svůj mocenský monopol a jak hodně nebo jak málo v nich vládl. Sestavení kauzálního řetězce se tedy bude v prvé řadě týkat vstupního a intervenujících fenoménů a otázek kontextuálních vlivů. Vysvětlení (alternativního) dosažení realizovaných cílů bude druhým úkolem této části textu.

V prvním kroku tedy aš-Šabáb teritorium penetroval. Jeho působení v teritoriu ale bylo ovlivňováno kontextuálním faktorem, který měl pro další vývoj závažné důsledky. Jednalo se o situaci, kdy v Somálsku, které se dlouhodobě nacházelo ve stavu naprostého vnitřního chaosu, působily zahraniční intervenční síly. Tyto síly vytrvale a systematicky vystupovaly proti zájmům aš-Šabábu – představovaly vojenskou opozici a nedovolily mu se plně mocensky etablovat a rozvinout svůj potenciál (Respondent č. I 2017; Respondent č. XL 2017). Etiopská a keňská invaze, ataky Spojených států a AMISOMu (Respondent č. I 2017) „byly přímo spojeny se schopností a ochotou hnutí aš-Šabáb kontrolovat území“ (Doboš 2016: 938). Za takových podmínek tudíž aš-Šabáb neměl patrony, byl jen obklopen nepřáteli (Respondent č. XVI 2017).

To ho vedlo k nezbytnosti vytvářet strategické aliance (Regens et al. 2016: 105), v nichž koexistoval s klanovými milicemi (Tar – Mustapha 2017: 286; Aynte Ali 2010: 44).⁶⁴⁷ s pomocí strategických aliancí pacifikoval (případně i eliminoval) vnitřní nepřátele (eventuálně navodil stav, kdy mu vnitřní nepřátelé nevznikali) a s pomocí strategických aliancí mohl přece jen lépe čelit nepřítelům vnějším. Aš-Šabáb si tak v teritoriích vytvořil limitovaný mocenský monopol.⁶⁴⁸ Mocenský monopol vytvořil aš-Šabábu příležitost, aby se mohl chopit aktivit, které spadají pod „vládnutí“. Takovou formu protostátní struktury jako Hizballáh nebo Daeš ale aš-Šabáb nikdy nevytvořil (Respondent č. XIII 2017) – jednalo se o „*minimální governance*“, kdy pro aš-Šabáb tato struktura představovala především „*soud a nikoliv moderní aktivity státu 20. století*“ (Respondent č. XX 2017). Jinak řečeno, aš-Šabáb nechtěl „*vybudovat řádnou správu, ale ovládat obyvatelstvo, které se dříve nebo později musí připojit k džihádu*“ (Marchal 2011: 70). To vysvětluje onu *minimální governance*, tedy především rozsuzování sporů nastolením aš-šabábské spravedlnosti (Respondent č. XVIII 2017), ochranu před obecnou kriminalitou (Respondent č. XXI 2017f), poskytování základních sociálních služeb (Marchal 2011: 75; Doboš 2016: 950), zdaňování a extrakci prostřednictvím své organizační struktury podpořené nacionální ideologií (Fanusie – Entz 2017a; Wise 2011: 5).

Ale bezprostředně následuje další kontextuální událost: část aš-Šabábu se odvrací od nacionalistické ideologie a oportunisticky přijímá globální radikální salafismus al-Káidy včetně uplatňování práva šaría (Respondent č. XVIII 2017; Marchal 2011: 71).⁶⁴⁹ Tato nová ideologická složka „vládnutí“ aš-Šabábu se ukázala jako klíčová v negativním slova smyslu a finálně pro aš-Šabáb kontraproduktivní, neboť způsobila odcizení somálské společnosti, která o globální zaměření organizace nestála. A nestála ani o koercivně vynucované uplatňování šarii. Definitivním bodem obratu v tomto směru byl okamžik, kdy „*aš-Šabáb začal ničit súfijské hroby, čímž si fatálně Somálce*

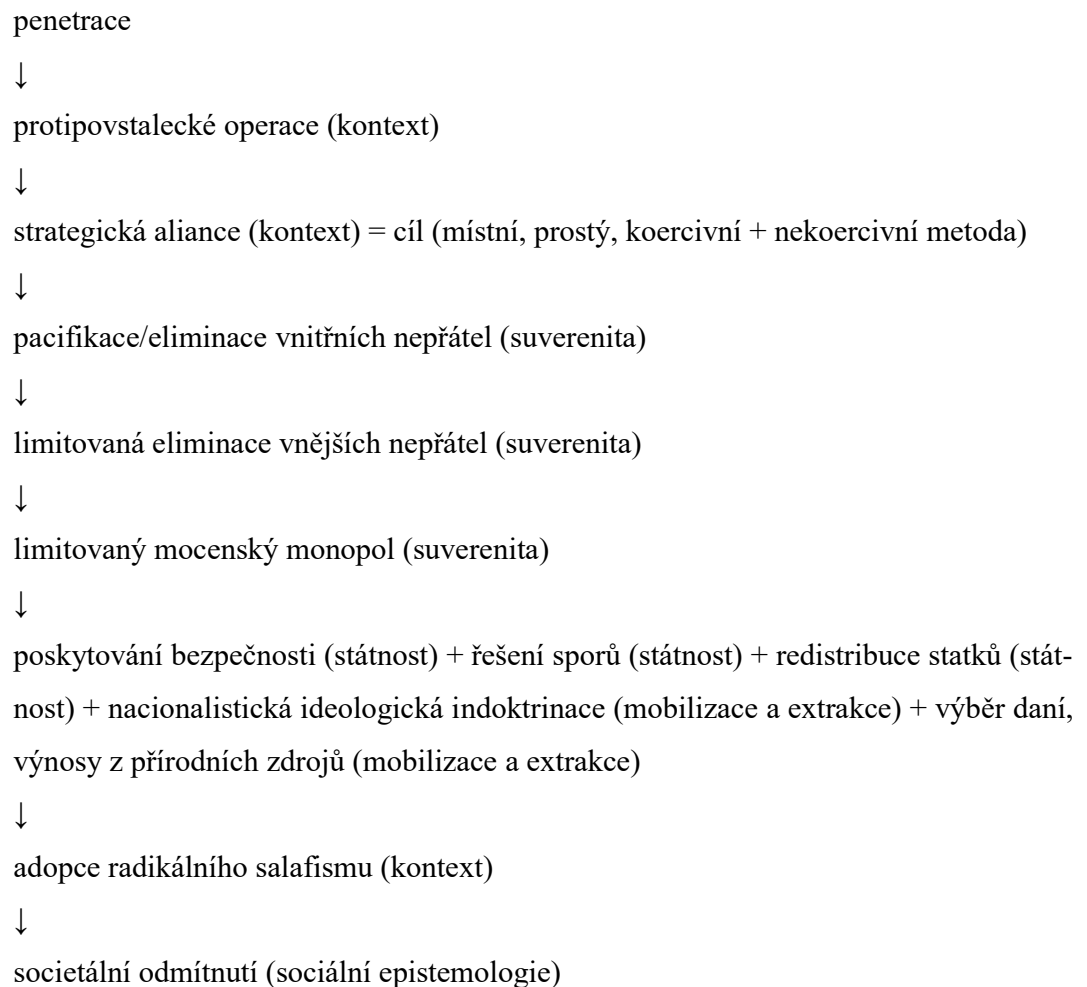
⁶⁴⁷ Nalézáme se ve druhém sledovaném období, kdy aš-Šabáb hlásal ideologii somálského nacionalismu a diskurzivně vykresloval vnější nepřátele ne jako své nepřátele, ale jako nepřátele Somálska, které (aš-Šabáb) brání (viz hodnoty kritérií „slučitelnost politického přesvědčení VNSA a lokálního obyvatelstva“, „slučitelnost představ o světě – VNSA vs. obyvatelstvo“ a „množství společných identitárních rysů – VNSA vs. obyvatelstvo“ ve druhém období). Aš-Šabáb jako skupina oddělená od Svazu islámských soudů byla zpočátku nahlížena jako skupina, která nastolí politický řád, spravedlnost a mír (Respondent č. XVI 2017; Respondent č. XXIII 2017). Vytváření strategických aliancí zároveň znamená, že aš-Šabáb efektivně dosáhl cíle „úspěšná rekrutace nových příslušníků a úspěšná kooperace s klanovými milicemi“. K realizaci cíle tedy postačovala penetrace a následný vnější tlak. Jelikož ten byl v Somálsku přítomen dlouhodobě (viz výše), lze tak vysvětlit, že spolčení bylo existenciální podmínkou přežití aš-Šabábu, a proto byl cíl dosažen již ve druhém období bez vazby na korelaci sledovaných fenoménů.

⁶⁴⁸ Zde se ocitáme již ve třetím období.

⁶⁴⁹ Vnitřní konflikt, rozvrat a eliminace nacionalistického křídla aš-Šabábu proběhne plně ve čtvrtém období.

z nepřátelil, protože Somálci jsou Kádíríja⁶⁵⁰ a pro jejich víru je stěžejní vyvolávání duchů přírody“ (Respondent č. XXI 2017f).

Kauzální sled můžeme tedy schematizovat takto:

Tento řetězec je zdánlivě neúplný, když na jeho konci scházejí efektivně realizované cíle: ty cíle, kterých aš-Šabáb přece jen dosáhl a o nichž bylo/bude pojednáno výše/níže, avšak, jak už bylo zmíněno, nemají vazbu na hypotézou předpokládaný vývoj a s hodnotami fenoménů, s nimiž hypotéza pracuje, nekorelují. Stručně řečeno, aš-Šabáb svou teritoriální kontrolou a „vládnutím“ pouze naplňoval vlastní existenciální dimenzi jako takovou – teritorialita a institucionalizace moci mu vytvářela příznivější podmínky k přežití, neboť „jeho každodenním úkolem je totiž právě přežít v nepřátelském prostředí“ (Respondent č. I 2017). Na realizaci dalších cílů ale nestačila.

V okamžiku, kdy aš-Šabáb mohl začít využívat výhod plynoucích z rostoucího stoupajícího stupně penetrace a z růstu míry jeho moci, pohřbil všechny své naděje příklonem k salafismu, který

⁶⁵⁰ Jeden ze súfijských řádů.

se ukázal jako naprosto nekompatibilní s identitou většinové somálské společnosti. Nedokázal fungovat jinak než aliokracie a teritorium nedokázal využít lépe než takticky. Aš-Šabábu tak nakonec zůstala jako jediný nástroj k zásahům do společnosti koercivní manipulace (Marchal 2011: 75). Aš-Šabáb nedokázal využít potenciál, který mu penetrace nabízela: jako guerilla začínal a jako guerilla končí (Respondent č. XX 2017). Kontrola teritoria představuje sice obrovskou výhodu – od zdroje financí až po možnost vybudovat stát –, tato výhoda je však podmíněna schopností dostatečně úspěšně v teritoriu vládnout a také schopností ubránit se nepřátelské reakci vnějšího okolí (Respondent č. XXXVI 2017). To aš-Šabáb nedokázal, a proto neuspěl.

Nyní je třeba se zaměřit na některé dílčí otázky vztahující se k cílům vykazujícím anomální okolnosti kulminace. Jaké okolnosti stály, za prvé, za realizaci dosažených cílů? o těch, které byly spjaty s cílem „úspěšná rekrutace nových příslušníků a úspěšná kooperace s klanovými milicemi“ bylo již pojednáno výše. Dále je zde dosažený cíl „vedení útoků proti státům podporujícím somálskou vládu a AMISOM“. K tomuto cíli je třeba říci, že z dostupných dat (Mueller 2016: 5–6) lze odvodit, že jeho dosažení nemělo vazbu na penetraci teritoria a celý kauzální řetězec. V prvních dvou obdobích byla míra kontroly teritoria aš-Šabábem velmi slabá, taktéž i počet útoků. Ve třetím období byla teritoriální kontrola velmi silná, taktéž počet útoků. Ve čtvrtém období byla teritoriální kontrola opět slabá, a naopak realizace útoků dále graduje. To je první nesrovnalost. Za druhé, typ všech těchto útoků vychází z taktiky terorismu⁶⁵¹ a nikoli disymetrického/symetrického konfliktu. Útoky na vládní struktury jsou jen jedním z mnoha terčů, v atacích dominují bombové exploze a únosy, nikoliv silová konfrontace v teritoriích etablovaných ozbrojených jednotek. A za třetí, počet útoků spadající do této minoritní složky přímé konfrontace ozbrojených jednotek narůstá i ve čtvrtém období,⁶⁵² kdy ale klesá stupeň penetrace a míra mocenského monopolu aš-Šabábu. Tyto skutečnosti tedy nejspíše poukazují na *spurious correlation* vyvolanou jinými příčinami než teritoriální penetrací a návaznými intervenujícími fenomény a kontextuálními faktory.⁶⁵³ Teritorium tedy jako inhibitor pohnutek a prostředků dosažení cíle nepůsobilo.

⁶⁵¹ Inherentním rysem teroristické strategie je neprovázanost původců útoků s kontrolou teritoria. Terorismus jako taktika je naopak často spojen s teritoriálními VNŠA v defenzívě. Ve třetím období ale aš-Šabáb v defenzívě rozhodně nebyl, a přesto teroristickou taktiku používal. To také poukazuje na absentující vazbu mezi realizací cíle a penetrací teritoria.

⁶⁵² V řádu dvou desítek ročně ve třetím období a v řádu bezmála jedné stovky ročně ve čtvrtém období.

⁶⁵³ Tento text se zabývá cíli, které byly realizovány jako vyvrcholení příčinného sledu, na jehož počátku stála teritoriální penetrace. Není zde proto úkolem zjistit, jaké podněty vedly k dosažení tohoto konkrétního cíle. Lze nicméně odhadovat, že příčiny se budou nalézat v ideacionální rovině, kdy nenávisť proti „nepřátelům Somálska/ummy“ působila jako dostatečně silný podnět k páchání násilí bez ohledu na penetraci či jiné další faktory.

Další cíl ‚odstranění somálské vlády a platného právního řádu‘, který byl dosažen ve třetím období, bude spadat do shodné kategorie *spurious correlation*. V tomto období skutečně somálská vláda stála nad existenční propastí a bez vnější podpory by padla. Avšak tato situace nebyla zdaleka vyvolána jen tlakem aš-Šabábu, ale také mnoha dalších organizací, jako byly Hizbul Islam, Aliance pro znovuosvobození Somálska, Somálská islámská fronta (Džabhat al-Islámíja), Muaskar Anole, Brigády Ras Kamboni, Islámské reformní hnutí (Harakat al-Islah al-Islámíja) (Bruton 2010: 36–37; Browne – Fisher 2013: 13). Nutno tedy zdůraznit, že podíl aš-Šabábu na realizaci tohoto cíle byl omezený a není možno mu ho výlučně atribuovat jako efektivně realizovaný cíl.

A potom zde zůstává cíl ‚participace na organizovaném zločinu‘, který kulminuje až ve čtvrtém období, když se předtím pohyboval v marginálních hodnotách. Zde je vysvětlení prosté – aš-Šabáb se začal angažovat v čistě kriminálních aktivitách až tehdy, kdy ztratil výnosy, které mu poskytovalo teritorium, o které přišel, tj. zdroje od obyvatelstva (tj. hlavně daně a obchod s dřevěným uhlím). Teritorium zde tedy funguje v opačné polarizaci: pokud ho aš-Šabáb kontroluje, nemusí se k participaci na organizovaném zločinu uchýlovat; když ho naopak ztrácí, k organizovanému zločinu se uchyluje.⁶⁵⁴

Nabízejí se nyní dvě varianty výkladu výše uvedeného. Jednak je možno konstatovat, že anomálie dosažených cílů byly způsobeny konfiguracemi stojícími mimo hypotézu, což z tohoto pohledu implikuje, že teritorium pro efektivitu cílů hrálo v případě aš-Šabábu skutečně jen značně omezenou roli a kongruence mezi hypotézou a empirií je mizivá. Tedy ani zjištěné a výše probírané defekty ve vstupním a intervenujících fenoménech nebrzdily realizaci dosažených cílů, jelikož cesty k nim byly odlišné.

Podíváme-li se ale na celou záležitost opačným prizmatem, tedy že realizované cíle vlastně realizovány nebyly, protože místo aby aš-Šabáb na státy podporující somálskou vládu vojensky útočil, dopouštěl se násilí teroristického typu a zatlačení somálské vlády do defenzívy za něj zařídili jiní islamisté, pak kongruence mezi hypotézou a empirií je v tomto světle najednou docela zřejmá. Stručně řečeno, aš-Šabáb byl natolik slabý, že dostatečně nenaplnil požadovaná kritéria (připomeňme: nedokázal významně přecíslnit počty nepřátelských sil, nevytvořil absolutní mocenský monopol a musel postupovat ve strategických aliancích – byť ty mu pomohly realizovat cíl vůči somálské vládě –, generoval příliš málo zdrojů, aby mohl být státem; vedle toho se zcela mýl s identitou většiny Somálců, nevytvořil podmínky pro občanskou participaci a nenaplnil kritéria

⁶⁵⁴ To, že v prvních dvou obdobích aš-Šabáb území dostatečně nekontroloval, ale ani nebyl zapojen do organizovaného zločinu, lze vysvětlit jeho naprostým nováčkovským statutem a koncentrací na „národně-osvobozecký boj“.

sociální epistemologie; prakticky vůbec nedosáhl v hodnotách kritérií na úroveň ‚velmi silná‘ a navíc zakoušel silný odpor blízkého i vzdálenějšího nepřátelského okolí), a tak také proto cílů (skrze teritoriální kontrolu a hypotézou předpokládaný sled fenoménů) nemohl dosáhnout.

Tento druhý výklad podporují i fakta, která souvisejí s nerealizovanými cíli.⁶⁵⁵ Příliš málo bojovníků aš-Šabábu (a to včetně dalších spojeneckých bojovníků v rámci strategických koalic s jinými VNŠA) nedokázalo čelit vnějšímu tlaku států, a proto nebyl eliminován AMISOM. Málo bojovníků, vnější tlak a vnitřní štěpení (nejednota) způsobilo, že aš-Šabáb nedokázal expandovat navenek, aby vytvořil Velké Somálsko. A strategické aliance fungovaly v některých situacích i jako brzda (vedle případných pozitiv) aš-Šabábu – neumožnily mu vytvořit chalífát, protože tyto aliance neutvářel jen s islamisty, ale také s lokálními klany, které zájem aš-Šabábu vytvářet chalífát rozhodně nepodporovaly (na druhou stranu ale díky tomu dokázal aš-Šabáb rekrutovat – viz výše). A nekompatibilní ideologie radikálního salafismu se ukázala jako problematická nejen v samotném Somálsku, kde si díky ní aš-Šabáb zneprátelil původně přátelsky nakloněnou somálskou populaci, ale i v sousedních státech: aš-Šabábu se tak nepodařilo přelévat a šířit svoji ideologii dále do Afriky.

Zkrátka, vnější tlak nedal aš-Šabábu čas ani příležitost rozvíjet jeho *state makingové* úsilí a ve *war makingu* se ukázal vůči svým soupeřům jako tou slabší stranou. Vše podtrhlo přijetí radikální ideologie, která znemožnila naplnit kritéria sociální epistemologie. Bez podpory obyvatelstva se aš-Šabáb stal ještě slabším,⁶⁵⁶ než byl předtím, a realizaci cílů (vlastní silou) se ještě více vzdálil.

5. 3. Sdružené změny

Principem Millových sdružených změn je kontrolované srovnání mezi případy, tj. souvztažné sledování hodnot kritérií fenoménů a jejich variací. Předchozí fáze analýzy, tj. rozbor procesu, ukázala na (hypotézou předvídanou) nelinearitu nástupu vlivu intervenujících fenoménů v každém z případů a také současně rozdílné kontextuální elementy, které do každého z případů specificky vstupovaly. Výchozí bodem pro srovnání hodnot budou detekované kovariance mezi sledovanými kritérii zkoumaných fenoménů, avšak za situace, kdy se každý z případů odvíjí ve svém

⁶⁵⁵ Jakkoliv, jak již bylo zmíněno, není účelem této práce věnovat se nerealizovaným cílům, pro dokreslení celé situace okolo aš-Šabábu je to však podle autora užitečný pohled.

⁶⁵⁶ Pokles loajality populace kvůli ideologii znamenal snížení ochoty populace mobilizovat zdroje; nemožnost občansky participovat podvazovala možnost běžného fungování společnosti, a tudíž byl i podvazován produktivnější výkon ekonomiky, který by aš-Šabábu poskytoval více zdrojů (což je důležité hlavně při skutečnosti, že mu scházeli státní patroni).

vlastním modelu kauzálního řetězce s momenty kauzálního souběhu, a kdy tudíž neexistuje společné jednotné schéma spojitosti mezi teritoriální penetrací a efektivitou cílů, bude nutno vedle hypotézou předpokládaných fenoménů vzít v potaz i kontextuální okolnosti detekované v rozboru procesu. Za této situace nemůže být účelem zjištění prostřednictvím sdružených změn potvrdit postavení relevantních fenoménů v kauzálním sledu/souběhu, ale relevance těchto fenoménů obecně, tj. jejich kauzální síla bez ohledu na zmíněné postavení v kauzálním sledu/souběhu.

Zároveň vedle kovariancí hypotézou predikovaných fenoménů bude nutné sledovat kontext jednotlivých případů, přesněji řečeno vlivy tohoto kontextu na zkoumané fenomény ve všech sledovaných obdobích.⁶⁵⁷ Otázkou tedy bude, zda vývoj hodnot mezi případy sledovaných fenoménů kovarioval nejen u sledovaných fenoménů, ale zda se nějakým analogickým způsobem proměňoval i kontext jednotlivých případů. Eventuální proměňování podoby kontextu, které by se současně odehrávalo s variací sledovaných fenoménů, by potvrzovalo kauzální dopad takového měnění se kontextu a celkovou složitost vztahu mezi penetrací a efektivitou. Je však třeba mít na paměti, že kauzální vliv kontextu může existovat i bez nutnosti jeho dynamických proměn. Kontext může vykazovat značnou staticitost (setrvalost) a jeho kauzální vliv může posílit/oslabit vztah mezi sledovanými fenomény a efektivitou v kulminačním období tak, že efektivita se vlivem kontextu maximalizuje/minimalizuje.⁶⁵⁸

Jaké tedy jsou, existují-li vůbec, společné charakteristiky případů? Jaké byly jednotlivým případům společné konfigurace kovariancí, za nichž byly dosažené cíle početnější a případně co do typu komplikovanější, a za jakých naopak byl počet dosažených cílů mizivý a případně co do typu spíše jednodušší? v první řadě je třeba říci, že vezmeme-li nejdříve v úvahu pouze vstupní a výstupní fenomén, o vzájemném přímém kauzálním vztahu nelze hovořit, jelikož případ aš-Šabábu a do značné míry i AQMI takovou přímou vazbu vylučuje. Je tomu tak proto, že u Hizballáhu a Daeše vidíme, že v jejich kulminačních obdobích rostl jak stupeň teritoriální penetrace, tak míra efektivity cílů (alespoň co do počtu), kdežto u aš-Šabábu a AQMI se stupněm teritoriální penetrace míra efektivity cílů souběžně nerostla, resp. rostla zanedbatelně.

To poukazuje na scénář, na němž se zakládají tři důležitá zjištění ve fázi rozboru procesu. A to za prvé, že vztah teritorium–efektivita, jak tvrdila hypotéza, opravdu není přímý, ale obsahuje,

⁶⁵⁷ V rámci rozboru procesu byl sledován vliv kontextu především v kulminačním období hodnot, nyní sdružené změny zohlední vliv kontextu napříč obdobími.

⁶⁵⁸ Podle závěrů z rozboru procesu by nejspíše bylo korektnější říci, že v kulminačním období vliv kontextu umocnil sílu sledovaných fenoménů, a celkově tak kontext i fenomény vedly k maximalizaci efektivity. A totéž platí i v opačné polarizaci: vliv kontextu výrazně umenšil sílu sledovaných fenoménů a celkově tak kontext i fenomény vedly k minimalizaci efektivity.

za druhé, celou řadu mezivrvek. Rozbor procesu ukázal, že rozdílné hodnoty těchto mezivrvek (hodnoty zjištěny už ve fázi kongruence) mají významný dopad na míru efektivity. A za třetí, jak jsme opět demonstrovali ve fázi rozboru procesu, je zde klíčový význam kontextu (tj. faktor bezprostředně navazující na penetraci a případně se uplatňující i dále v průběhu sekvence);⁶⁵⁹ u Hizballáhu a Daeše tento kontext znamená pozitivní ovlivnění jejich mocenských postavení, u AQMI smíšené ovlivnění a u aš-Šabábu pak vysloveně negativní ovlivnění. Tudíž vytyčili-li bychom si ideální kategorie 100% pozitivního a 100% negativního vlivu,⁶⁶⁰ pak nějaká hodnota společná pro všechny čtyři případy neexistuje. To znamená, že ani u vlivu kontextu žádnou mezipřípadovou kovariaci nenalzáme.⁶⁶¹

Mají tedy vůbec zjištění z jednoho konkrétního případu a zjištění z ostatních případů (přece jen) něco společného, když mezi penetrací a efektivitou neexistuje přímá kauzální vazba? Zkusme detekovat ty fenomény/kritéria, kde mezipřípadovou variaci skutečně nalzáme, a současně zmiňme ty, které kovarianci unikají.

Relativně silnou kovarianci nalzáme u dvou fenoménů – penetrace a suverenity. Začneme-li penetrací, tak ačkoliv penetrace sama nemá přímou kauzální sílu, její jednotlivá kritéria významně mezipřípadově kovariují. Nicméně je zde několik nepřehlédnutelných výjimek. Za prvé, ve všech čtyřech případech nedospělo do relevantní hodnoty kritérium „počet příslušníků vs. počty místního obyvatelstva“. To může znamenat dvě věci. Buď je to kritérium nevýznamné, protože jeho nízká hodnota nemá vliv na efektivitu, nebo naopak významné, protože mohlo být jednou příčin, že i „nejúspěšnější“ Hizballáh dosáhl jen na část svých vytyčených cílů. Za druhé jsou zde defekty u AQMI („velikost teritoria pod mocenskou kontrolou“, „počet příslušníků“, „ekonomicko-geomorfologická hodnota teritoria“) a u aš-Šabábu („počet příslušníků vs. počty vojenských sil států“). V případě obou VNSA byla dosažena prakticky jen velmi slabá nebo jen velmi sporá efektivita, což by mohlo ukazovat na význam těchto kritérií, tím spíše, když Daeš a Hizballáh těmito defekty netrpěly a jejich efektivita byla nesrovnatelně vyšší. Lze z toho vyvodit, že má-li VNSA dospět k vyššímu počtu efektivně dosažených cílů, pak kritéria penetrace se jeví (až na výše uvedené kritérium „počet příslušníků vs. počty místního obyvatelstva“) jako značně důležitá a je třeba, aby dosáhla pokud možno všechna vysokých hladin hodnot.

⁶⁵⁹ Tím, že VNSA území penetroval, začal na něho tento kontext působit.

⁶⁶⁰ Existenci patrona můžeme jistě mít za pozitivní vliv na VNSA, oproti tomu vliv protipovstalecké operace za jistě negativní.

⁶⁶¹ Z rozboru procesu ale plyne, že kontext představuje kauzální sílu, jelikož jeho „pozitivní hodnoty“ se týkají případů s vyšší efektivitou, kdežto jeho „neutrální“ či „negativní hodnoty“ se týkají případů s nižší nebo žádnou efektivitou.

Silnou kovarianci nalezneme také ve všech čtyřech případech u kritérií suverenity, avšak s jednou důležitou výjimkou: mezinárodního respektu či tolerance VNSA. Kovariance kritérií hodnot suverenity se tak také jeví jako důležitý aspekt, protože všichni čtyři VNSA dosáhli na relativně silný rozsah suverenity a zároveň nějakou měrou realizovali své cíle (ať už opravdu naprosto chabě nebo poměrně silně). Suverenita a k ní se vztahující mocenský monopol tak představují vedle penetrace další nezbytné minimum, aby VNSA dokázal prosadit alespoň minimum cílů. Přidruží-li se k tomu navíc vnější uznání jako u Hizballáhu, je celý fenomén suverenity důležitě amplifikován a otevírá se tak vstupní brána pro realizaci kvalitativně pokročilejších cílů.

V případě státnosti, mobilizace a extrakce a zvláště pak sociální epistemologie už silné mezipřípadové kovariance nenalzáme. U státnosti mezipřípadová kovariance neexistuje. Nejvýznamnějším důvodem pro tuto skutečnost je případ AQMI, kde nebyla dosažena ani u jediného kritéria relevantní hodnota. Avšak ani když omezíme pohled pouze na tři případy, nebude mezipřípadová kovariance zcela dokonalá. A to proto, že nekovariuje kritérium „podmínky pro občanskou participaci“ (relevantní hodnota dosažena pouze v případě Hizballáhu). Ostatní tři kritéria kovariují. Co z toho plyne pro kauzální sílu tohoto fenoménu? Na jednu stranu můžeme kauzální význam tohoto fenoménu usuzovat z toho, že u Hizballáhu plnicího všechna kritéria státnosti máme vyšší realizaci cílů než v případě ostatních tří VNSA. To současně ukazuje na důležitost schopnosti aktéra vytvořit podmínky pro společenskou participaci: Daeš tak neučinil a míra realizace jeho cílů byla nižší; aš-Šabáb také ne a jeho schopnost realizovat cíle byla zcela výrazně nižší. AQMI nenařplnil žádné kritérium a jeho schopnost realizovat cíle byla také velmi špatná. To poukazuje na význam realizovat na relevantní hladině hodnot pokud možno všechna kritéria státnosti. Na druhou stranu, porovnáme-li AQMI a aš-Šabáb, pak vidíme, že aš-Šabáb plnil kritéria státnosti rozhodně lépe než AQMI, a přesto jeho schopnost realizovat cíle nebyla dobrá. Lze z toho vyvodit, že fenomén státnosti hraje důležitou kauzální roli a aš-Šabáb nejspíše v případě tohoto fenoménu představuje vymykající se případ, kdy vliv kontextu (protipovstalecké operace) převážil vliv státnosti.

U fenoménu extrakce a mobilizace vidíme pouze jediné ideálně mezipřípadově kovariující kritérium, a to kritérium „ideologie VNSA jako usnadnění mobilizace/extrakce zdrojů“. U AQMI je to zároveň i jediné relevantně dosažené kritérium. Srovnáme-li pouze tři zbývající případy, vidíme vcelku silnou kovarianci. Všechna kritéria mobilizace a extrakce kovariují s jedinou výjimkou kritéria „zdroje k zajištění funkčnosti silových složek a lokálního obyvatelstva“ u aš-Šabábu. Co tyto skutečnosti znamenají pro kauzální sílu tohoto fenoménu? Ideologie VNSA svou kovariancí poukazuje na kauzální sílu pro úspěšnou realizaci cílů; podobně jako fenomén penetrace a suverenity patří do množiny minim nutných k dosažení alespoň nějakého cíle (a eventuálně pochopitelně delší řady cílů). Nepřímo se tu rýsuje důležitost kritéria „zdrojů k zajištění funkčnosti“, který svědčí o svém kauzálním impaktu: Hizballáh a Daeš ho relevantně naplnily a skupina

jejich realizovaných cílů byla významně rozsáhlejší než u aš-Šabábu, který ho relevantně nenaplnil.⁶⁶² v případě ostatních čtyř kritérií spadajících do tohoto fenoménu je zde určitá ambivalentnost: Hizballáh, Daeš i aš-Šabáb ho naplnily relevantním způsobem, přesto jsou mezi Hizballáhem a Daešem vs. aš-Šabábem zásadní disparity při dosahování cílů. Jako u předchozího fenoménu lze poukázat na to, že aš-Šabáb opět představuje vymykající se případ z důvodu, který byl probírán výše.

A konečně fenomén sociální epistemologie, který je obzvláště specifický a u něhož je mezi-případová kovariance nulová: Hizballáh relevantně naplnil všechna kritéria kromě kritéria „pravidla přijatá populací“ a ostatní tři VNSA je „naplnily“ právě naopak, tj. relevantně naplnily pouze toto kritérium a už žádná jiná.⁶⁶³ To by poukazovalo na kauzální sílu sociální epistemologie „ve dvojím provedení“. Nejdříve v konfiguraci, které dosáhl Hizballáh, tedy s minimem koerce a s maximalizovaným identitárním průnikem a identitární shodou: metoda realizovaných cílů je také nekoercivní, navíc se jedná o cíle spíše sofistikované povahy, lokalizované i regionálně. A naproti tomu konfigurace, které vytvořily AQMI, Daeš a aš-Šabáb, tj. s maximem koerce a s minimalizovaným identitárním průnikem a identitární shodou: metoda realizovaných cílů je také koercivní, navíc se jedná o cíle pouze nesofistikované povahy, lokalizované jen místně.⁶⁶⁴ Případ Hizballáhu naznačuje, že silné naplnění fenoménu sociální epistemologie je kauzálně důležité pro vyšší kvalitu realizovaného cíle.

Ani povaha realizovaných cílů nepřináší nějakou zřetelnou kovarianci. Realizované cíle AQMI jsou chudé kvantitativně i kvalitativně; realizované cíle Hizballáhu jsou poměrně bohatší kvantitativně i kvalitativně; realizované cíle Daeše jsou kvantitativně poměrně bohaté, avšak kvalitativně spíše chudší; realizované cíle aš-Šabábu jsou kvantitativně i kvalitativně spíše chudší, s realizací ležící mimo sekvenci kauzálního řetězce/souběhu. Situace se tedy jeví tak, že za každou specifickou konfiguraci dosažených cílů konkrétního VNSA odpovídá specifická konfigurace předcházejících fenoménů a kontextů (podmínek). Tento závěr je do značné míry koherentní se závěry plynoucími z rozboru procesu.

⁶⁶² Podobně je tento vztah i u AQMI.

⁶⁶³ Určitou výjimkou je aš-Šabáb, který tři kritéria relevantně naplnil, ale v prvním a druhém (tj. nekulminačním) období a ve třetím období (tj. kulminačním, kdy vrcholily hodnoty penetrace a suverenity) již hodnoty nedosahovaly relevantní úrovně.

⁶⁶⁴ Výjimku představuje již zmiňované ideologické působení Daeše „na dálku“ při realizaci jednoho jediného cíle (počet osob přicestovavších do chalífátu).

Co celkově plyne ze zjištění, které ukázaly sdružené změny? Lze z nich usuzovat na 1) partiální a 2) implicitní platnost hypotézy, protože zcela jednoznačná mezipřípadová kovariance, která by jasně potvrzovala kauzální sílu hypotézou predikovaných fenoménů, neexistuje.

1) Platnost hypotézy se částečně potvrdila na jednom případě – u Hizballáhu, který relevantně naplnil prakticky všechna kritéria hypotézou predikovaných fenoménů. O částečném naplnění je nutno hovořit proto, že a) Hizballáh i při naplnění těchto kritérií nerealizoval efektivně všechny cíle, ale jen jejich část, byť nikterak malou; b) významnou roli sehrál u Hizballáhu kontext mimořádně silné externí patronáže a následného strategického obratu.

2) Případy AQMI, Daeše i aš-Šabábu nabízejí inference o platnosti hypotézy v jakési „negativní polarizaci“, tj. proto, že tito VNŠA nedosáhli relevantních hodnot u všech hypotézou predikovaných fenoménů a zároveň také nedokonale nerealizovali své cíle. Rozdíly v počtu dosažených cílů se u těchto tří VNŠA dají vysvětlit jednak přece jen rozdílnými konfiguracemi hodnot hypotézou predikovaných fenoménů, jednak také rozdílnými vlivy kontextů.

Hizballáh představuje „maximálně ideální případ“ – „vnitropřípadově“ naplnil kritéria předpokládaná hypotézou a dosáhl kvalitativně nejhodnotnějších cílů ze všech VNŠA, přičemž ani kvantitativně tak úplně nezaostal. Byl navíc pozitivně ovlivňován kontextem. O kauzálním vlivu hypotézou predikovaných fenoménů můžeme v případě Hizballáhu hovořit, protože v kulminacím období se změnami hodnot na vstupním fenoménu se měnily hodnoty na intervenujících fenoménech a také na výstupních fenoménech, resp. jejich značné části. Takto popisovaná situace ale nenastala u ostatních případů (a tedy ani napříč případy). Těžko proto nyní na závěr analýzy plynoucí ze sdružených změn postulovat obecně platný kauzální řetězec, pokud se kauzalita fenoménů potvrdila jen na jednom případě a byť ho zbývající tři případy do značné míry potvrzují implicitně (negativně).

Závěr

Co všechno tedy lze z demonstrovaných zjištění vyvodit pro vztah teritoria a realizace cílů VNŠA? Zásadně dvě věci. Za prvé, že penetrace teritoria není sama o sobě postačující podmínkou k úspěšnému dosažení cíle, ale je podmínkou nutnou. Teprve totiž až když je území penetrováno, mohou nastoupit další předpoklady umožňující v součtu příklon k efektivitě. Těmito předpoklady jsou schopnost VNŠA rozvinout státotvorné kapacity a nalézat se v prostředí příznivých okolních vlivů. A za druhé, že mezi penetrací a efektivitou neexistuje přímo úměrný vztah. Čtyři zkoumané případy přinesly čtyři různé konfigurace fenoménů rámcově charakterizovatelné implikacemi ‚silná penetrace → slabé/silné vládnutí + nepříznivý/příznivý kontext → velmi slabá/částečná efektivita‘. To znamená, že ačkoli všichni VNŠA vykazovali poměrně velmi silný stupeň penetrace (vč. poměrně silného mocenského monopolu), míra jejich efektivity se přesto značně odlišovala.

Je-li tedy možno napříč případy vyvodit nějaký závěr, je zřejmé, že bez schopnosti VNŠA v kontrolovaném teritoriu úspěšně vládnout – přičemž zvenčí nesmí být tato aktivita daného VNŠA podkopávána, ale naopak podporována – se nelze k vyšší (kvalitativní i kvantitativní) efektivitě cílů propracovat. Jinak řečeno, po fázi *war makingu* musí následovat fáze *state makingu* – pokud k tomuto vývojovému posunu nedojde a VNŠA vykonává jen *war making*,⁶⁶⁵ k realizaci svých cílů takový VNŠA nedokáže přikročit (viz nejtypičtěji aš-Šabáb). „*Je-li příliš war makingu, pak je málo state makingu*“ (Respondent č. X 2017). VNŠA tedy musí disponovat nepřerušným časovým kontinuem (Respondent č. XXXV 2017), v němž dokáže úspěšně přejít z první fáze do druhé a ve druhé pracovat na rozvoji svých kapacit k vládnutí.⁶⁶⁶ a současně má-li být VNŠA úspěšný stejně jako stát, musí mít srovnatelný přístup ke zdrojům, jako má stát. Jen tak se může VNŠA chovat tak, jak se chová stát (Respondent č. XIII 2017; Respondent č. XXXV 2017).⁶⁶⁷

A dále, i když se schopností vládnout efektivita roste, přesto ale existuje hranice, nad kterou růst efektivity nepokračuje. Markantní je tento fakt u všech čtyř případů, ponejvíce však u Hizballáhu. I když Hizballáh dosáhl téměř maximální hodnoty u všech sledovaných kritérií a těšil se příznivému vlivu kontextu, realizace cílů lokalizovaných transregionálně byla nad jeho síly. Samotnou příčinou, jak již bylo probráno výše, je limitovaný objem moci a limitovaná schopnost její

⁶⁶⁵ Ať už z důvodu neschopnosti/nezájmu v teritoriu vládnout nebo z důvodu vnějšího koercivního tlaku.

⁶⁶⁶ V tomto ohledu hraje roli také „stáří“ VNŠA. Hizballáh je vyzrálá organizace, naopak zbývající tři VNŠA jsou relativně „mladé organizace“, což může mít také dopad na realizované cíle (Respondent č. XLVIII 2017).

⁶⁶⁷ Vzhledem k tomu, že státy dnes získávají podstatnou část zdrojů ze zapojení do multilaterální obchodní směny (Eriksen 2005: 398), což je případ u VNŠA jen velmi omezený, zůstává pro ně klíčová geomorfologická hodnota území a zdroje z externí patronáže (Respondent č. XVI 2017; Respondent č. XXXI 2017e).

projekce. „*Jediným politickým nástrojem VNSA je násilí a geografické omezení v uplatňování tohoto násilí omezuje jejich schopnost ovlivňovat chování státních aktérů*“ (Respondent č. XLVIII 2017). Tyto limity vysvětlují, proč jsou VNSA úspěšní při realizaci cílů jen z části.⁶⁶⁸ Ani Hizballáh nedisponuje takovým potenciálem moci, aby mohl realizovat cíle, které jsou lokalizovány geograficky vzdáleně a vyžadují velmi pokročilou schopnost projekce síly⁶⁶⁹ (Daeš se snaží tento defekt nahradit ideologickým působením na internetu a specificky na sociálních sítích, kdy dokáže zacílit a zasáhnout i geograficky vzdálené senzitivní publikum).⁶⁷⁰

Výše uvedené limitace mají strukturální důvod. Je jím státocentrický mezinárodní systém, který představuje zásadní překážku pro státotvornou roli VNSA. „*VNSA nejsou schopni překonat bariéru v podobě mezinárodní struktury uplatňující autoritu ve formě struktury států*“ (Respondent č. VI 2017). I když se VNSA pohybují v prostředí slabých států, i když kontrolují území, i když poskytují veřejné statky, jejich moc je stále jen neformalizovaná a mezinárodní společenství se ji snaží oslabovat. Zásadní důvod, proč VNSA nedosahují vyšší míry efektivity cílů, je tedy právě tato na vestfálském principu vytvořená struktura států, která v podobě státocentrického mezinárodního systému tlumí ambice nestátních aktérů obecně, tj. tedy i VNSA (tamtéž). VNSA tak mají nadále etiketu *latecomer actors*, kteří se snaží připojit ke klubu států až poté, co ten byl již dávno ustanoven, a tento klub nevidí (až na výjimky v řádu jednotek) důvody, proč akceptovat nově příchozí (Lustick 1997: 657, 660, 675; srovnej Gourevitch 1978: 885), neboť je vnímají jako nelegitimní entity (Gartenstein-Ross – Magen 2014). Zkrátka „*vytvořit nový stát s novými hranicemi je dokonce v realitě 21. století stále těžké, protože žijeme v současné struktuře států již stovky let*“ (Respondent č. VI 2017).

Dále všechny čtyři případy poukázaly i na předpokládanou nelinearitu intervenujících fenoménů. V každém z případů nastupují v individuální sekvenci a individuální síle. I tato skutečnost

⁶⁶⁸ Tato „část“ se dominantně týká cílů lokalizovaných místně, tj. lokalizovaných na územích, která kontrolují. To proto, že na těchto územích se již nevyskytuje původní držitel moci (vytěsněný stát) a VNSA již nemusí spotřebovávat energii na vypořádávání se s nepřítelem. Oproti tomu v teritoriích vnějších, ke kterým se vztahují regionální a transregionální cíle, držitel moci vytěsněn není. Chtěl-li by VNSA realizovat cíle vztažené i k těmto územím ve stejné míře jako cíle vztažené k jím kontrolovaným územím, musel by rovněž vytěsnit tamní držitele moci (Respondent č. XLVIII 2017).

⁶⁶⁹ Jeden respondent k tomu uvádí, že VNSA jsou obecně „*méně efektivní při dosahování svých cílů, protože nejsou dostatečně silní na to, aby překonali ozbrojené kapacity států*“ (Respondent č. XLVIII 2017).

⁶⁷⁰ Salafijský džihádismus představuje revoluční ideologii s ohromným potenciálem šíření. Jedná se o *soft power* pronikající skrze bariéry států. Radikální salafismus je ideologie úspěšnější než ideologie leccjakého státu. „*Protože kdo ve světě řekne, že chce být Čechem? Prakticky nikdo. Ale spousta lidí řekne, že chce žít v chalífátu*“ (Respondent č. XXXV 2017). Daeši se podařilo marketingově zatraktivnit salafijskou ideologii (Respondent č. XVII 2017).

přispívá k tomu, že není možné tvrdit naprosto obecně, že když jakýkoli VNSA naplní přesně dané předpoklady penetrace a návazných fenoménů, tak také uvidíme přesně daný průběh efektivity dosahování jeho cílů. Heterogenita všech čtyř zkoumaných případů nás nutí konstatovat, že když jeden konkrétní VNSA naplní určité konkrétní předpoklady (specifický kauzální mechanismus a specifický kontext), uvidíme u něho určitý konkrétní vývoj efektivity, přičemž u jiného VNSA, který naplní jiné konkrétní předpoklady (jiný specifický kauzální mechanismus a jiný specifický kontext), uvidíme jiný konkrétní vývoj efektivity. Z toho tedy vyplývá, že nedokážeme generalizovat poznatky výzkumu na „univerzálního“ VNSA, ale spíš dokážeme říci, že podle zcela konkrétních a specifických naplňovaných předpokladů (zcela konkrétní a specifický kauzální mechanismus a zcela konkrétní a specifický kontext), uvidíme zcela konkrétní a specifický vývoj. Stupeň teritoriální penetrace u každého jednoho konkrétního VNSA hraje tudíž nanejvýš významnou roli kvůli rozličně silné míře působení rozličných intervenujících fenoménů a kvůli rozličně silné míře působení rozličných kontextů.

I když tedy generalizovat závěry není možné (což ale ani nebylo účelem této práce a na což kvůli „*mase různých proměnných napříč případy*“ [Respondent č. XXXVII 2017], „*kauzálním řetězcům lišícím se aktér od aktéra, místo od místa*“ [Respondent č. XXXIX 2017] a „*kauzálním sekvencím záviselým na kontextu, v němž sekvence probíhá*“ [Respondent č. XXXVI 2017] upozorňovali i interviewovaní akademici), samu hypotézu nelze zcela zavrhnout jako chybnou. Případ Hizballáhu ji z větší části potvrdil (viz výše) a konfigurace variací fenoménů/kritérií (tj. nízké hodnoty některých kritérií u případů s nulovou/slabou efektivitou) dokáže vysvětlit rozdíly ve výstupním fenoménu ve všech čtyřech případech. Síla kontextu je ale natolik významná, že každému případu propůjčila individuální charakteristiku a jednotlivé defekty při nedokonalém naplnění všech předpokladů hypotézy amplifikovala tak, že vysoké efektivity nemohlo být dosaženo. Jeví se tedy jako nanejvýš důležitá skutečnost, že v každém z případů je na počátku řetězce nějaká kritická kontextuální okolnost (např. strategická aliance u AQMI) a na konci řetězce (těsně před dosažením cílů) je přítomen určitý strategický krok VNSA (např. strategický obrat u Hizballáhu). Tyto okolnosti silnou měrou formují kvalitu i kvantitu efektivně dosažených cílů. Potenciální ideální případ by tedy musel kromě ideálních hodnot hypotézou predikovaných obsahovat také ideální konfigurace kontextu.

Pozitivní vliv kontextu a zvl. pak specificky zahraniční patronáž (Record 2005: 22) tak společně se sociální epistemologií představují zásadní přínos pro úspěšnou „*implementaci projektů teritoriálního vládnutí VNSA na lokální úrovni*“ (Respondent č. XLV 2017). Ať to byla kombinace (alespoň) suverenity, státnosti a mobilizace a extrakce u Daeše s jeho sociálním kontraktem nebo (pokročilá) kombinace suverenity, státnosti, mobilizace a extrakce a sociální epistemologie u Hizballáhu s jeho strategickým obratem, výsledkem byla forma teritoriálního vládnutí, která umožnila

oběma VNSA masivně zúročit výnosy teritoriální penetrace a kontroly území a posunout se (oproti AQMI a aš-Šabábu) k realizaci značné části cílů. Hizballáh a do menší míry i Daeš se tak posunuli „*k silnému aktérství, když dokázali vykonávat tři základní funkce státu: garantovali populaci bezpečnost, usilovali o hospodářský blahobyt a umožňovali politickou reprezentaci*“ (tamtéž).⁶⁷¹ Toto konstatování je v podstatě koherentní s názorem Craiga Jenkinse, který tvrdí, že jsou to právě silné společné identity (VNSA – populace), které umožňují aktéru snadněji mobilizovat sociální potenciál a přiblížit ho k zamýšlenému cíli, než společné identity slabé, které naopak mobilizaci znesnadňují a komplikují, a proto naopak aktéra od zamýšleného cíle spíše vzdalují (1983: 538).

Určitá míra koerce je tedy pro VNSA nezbytná, aby dokázali ve fázi *war makingu* uplatnit *hard skills*, eliminovat vnitřní i vnější nepřátele (Kasfir 2015: 27–28) a mohli přejít do fáze *state makingu* (Arjona 2014: 1375). Avšak právě pro fázi *state makingu* potřebují *soft skills*, které mohou rozvíjet jen v režimu nekoercivního vládnutí; jen nekoercivně dokážou získat maximum z potenciálu, které jim teritorium nabízí ve svůj prospěch, jen nekoercivně dokážou maximalizovat svůj mocenský potenciál nutný pro realizaci cílů (viz Uribe 2017: 24; Mampilly 2011: 17; Metelits: 2010: 26–28).⁶⁷² Jestliže však VNSA navzdory teritoriální kontrole neprojevuje či nedokáže naplnit zájem o institucionalizaci své moci v teritoriu vedoucí k vládnutí (viz AQMI), vědomě se situuje do stavu suboptima, v němž jsou snahy VNSA o efektivní realizaci jeho cílů systémově podrývány (viz Kasfir 2015: 26).⁶⁷³ Tento stav suboptima představuje překážku na cestě k vyšší společenské organizační formě, která je předpokladem vyšší politické efektivity: VNSA nesmí zůstat „na půli cesty“ – chtějí-li být úspěšní, musí se umět transformovat z původní teroristické/guerillové organizační formy do formy protostátní (viz Fishman 2016: 185). Jinými slovy, kontrola území je *conditio*

⁶⁷¹ Daeš ale umožňoval politickou reprezentaci pouze výlučně loajálními sunnitům. Navíc jeho silné aktérství trvalo velmi krátce.

⁶⁷² Logiku tohoto tillyovského modu v empirické realitě dokládají slova jednoho nejmenovaného příslušníka VNSA, který přijal radikálně-salafijskou ideologii: „*nejdříve vyženeme nepřátele [a] potom vytvoříme Stát islámu*“ (McCants 2015).

⁶⁷³ Možné příčiny takového chování VNSA rozebírá ve svém textu Brynjar Lia. Dochází k závěru, že skupiny, které stmeluje pouze radikální ideologie (a snaha přežít v nepřátelském prostředí), nemají žádnou zkušenost s „managementem“ a i po penetraci teritoria setrvávají v původní, tj. neinstitucionalizované, organizační formě (2015: 36–37). Takovíto VNSA se proto spokojují jen s takovým způsobem kontroly území, která jim umožní aplikaci jen těch pro ně nejzásadnějších (nejčastěji z religiozity vycházejících) behaviorálních norem a poskytne jim nezbytné ekonomické zázemí (jedná se o tzv. *satisfactory territorial minimum*). Dále je pro takové VNSA také typický tzv. *strategic wait* – po koercivním zatlačení protipovstaleckými jednotkami se VNSA stáhne do periferních oblastí, avšak jakmile tlak ustane, vrací se do původních jádrových oblastí a ve svých předchozích aktivitách znovu pokračuje (viz AQMI a zčásti i aš-Šabáb) (srovnej Regens et al. 2016: 104).

sine qua non vládnutí a vládnutí je *conditio sine qua non* realizace cílů. Neboť jak říkají Gartenstein-Ross s Magenem: „[VNSA] *nemohou dosáhnout svých cílů, pokud nevládnou*“ (2014). Podobně vidí dopad kontroly teritoria a vládnutí na efektivitu cílů i Niemann: „[i]ntegrita území není *smysluplná, pokud není vyřešena otázka politické komunity*“ (2007: 36).

Na rozdíl od Hizballáhu, který svoji už tak silnou pozici dále upevnil skrze strategický obrat, v němž identitárně i ideově stmelil libanonskou společnost (viz Acharya – Johnston 2007: 18), u Daeše vidíme následky, které mohou v dlouhodobé perspektivě obsah sociálního kontraktu derogovat, pokud absentuje identitární sounáležitost mezi VNSA a populací umožňující tyto *soft skills*.⁶⁷⁴ Na rozdíl od plné identitární shody, která činila, jak ukazuje případ Hizballáhu, pravděpodobnost teritoriálního vládnutí VNSA vyšší a delší, osud vládnutí VNSA založeného na sociálním kontraktu bez identitární shody (viz případ Daeše) byl v dlouhodobé perspektivě neudržitelný v okamžiku, kdy koercivně indoktrinovaná ideologie přestoupila práh snesitelnosti ze strany populace. Sociální kontrakt Daeše navíc ztroskotal i proto, že pod zevním koercivním tlakem svých nepřátel nedokázal udržet hladinu poskytování statků – nedokázal nadále v potřebné míře poskytovat populaci bezpečnost ani sociální služby. Případ Hizballáhu tak naznačuje, že výnosy teritoriální penetrace se v dlouhodobě udržitelném teritoriálním vládnutí s úspěšně implementovanými třemi základními státními funkcemi zesilují; naopak případ Daeše naznačuje, že výnosy teritoriální penetrace se bez dlouhodobě udržitelného teritoriálního vládnutí s jen limitovanou implementací tří základních státních funkcí negují. Schopnost a udržitelnost dlouhodobého vládnutí na daném území je tudíž naprosto klíčová, neboť z tohoto území činí rebelokracii nadanou teritoriální suverenitou vyznačující se vysokou mírou akumulace a koncentrace moci – silové, ekonomické a organizační (Tilly 2003: 44, 56). V opačném případě území představuje aliokracii se segmentovanou teritorialitou, kde míra akumulace a koncentrace moci je slabá (tamtéž). A tak čím vyšší míra nakumulované a zkoncentrované moci aktérem, tím vyšší schopnost aktéra realizovat jeho vytyčené záměry (tamtéž: 49–50).

Máme-li tedy učinit nějaké závěrečné a shrnující tvrzení o vlivu teritoria pro agendu VNSA, musíme říci, že území je zkrátka pro efektivitu cílů zásadním předpokladem. „*Kontrola území je conditio sine qua non, abyste byl efektivní a dosáhl úspěchu*“ (Respondent č. XVII 2017). U některých cílů je spojitost kontroly teritoria bezprostředně očividná. Například Hizballáh mohl ze svého území útočit na Izrael, Daeš mohl začít být globálně ideologicky atraktivní a přitáhnout bojovníky i obyvatelstvo z celého světa do svého chalífátu (tamtéž). U jiných cílů takto markantní

⁶⁷⁴ „*Rigidní chápání islámského práva ze strany džihádistů a brutální metody koerce obyvatelstva vedou k tomu, že čelí problémům s vládnutím: problémům legitimacy, efektivitu a dlouhodobé udržitelnosti*“ (Gartenstein-Ross – Magen 2014).

spojitost není, jako např. v otázce vedení soudních přelíčení s Falangou. V rozboru procesu jsme poukázali na to, že taková vazba ale přesto existuje, byť je nepřímá skrze řadu intervenujících fenoménů a kontextuálních vlivů. Tedy kdyby byl Hizballáh slabým aktérem, soudy by se vůbec nekonaly, protože by libanonská společnost Hizballáh nebrala za dostatečně relevantního aktéra, aby zohledňovala jeho zájmy. Soudy se ale konaly, protože si je Hizballáh dokázal prosadit, protože byl silným aktérem, tzn. že Libanonci Hizballáh chápali jako významného a neopominutelného aktéra, jehož zájmy mají/musí zohledňovat. A celý tento pochod (vyvolaný strategickým obratem) byl důsledkem předchozího vývoje, v němž se Hizballáh vskutku stal silným a relevantním aktérem. A takovým aktérem se stal proto, že zcela na počátku penetroval a kontroloval teritorium a dokázal v něm (ku prospěchu většiny) vládnout.

Význam teritoria lze doložit i negativně na příkladu teroristů. Tito aktéři o kontrolu teritoria a vládnutí v něm neusilují. Nejsou v zásadě příliš hierarchizováni a jejich organizační struktura je spíše volná v podobě volatilních sítí tvořenými významně independentními buňkami často vzájemně nepropojených jedinců/skupinek. Jejich jedinou strategií (pomineme-li tendenci k hybriditě jednání) je provádění násilných ataků na civilní populaci, které slouží jako nástroj politického tlaku vůči držiteli moci. Jedinou perspektivou úspěchu dosažení cíle teroristů jsou chyby, kterých se v atmosféře vyvolaného společenského strachu a napětí dopustí sám držitel moci. Jinak řečeno, teroristé nemohou soupeře přemoci silově tak jako guerilla, povstalci či zde prezentovaní teritoriálně zakotvení VNSA, kteří dokážou (v určité konstelaci) přemoci i státního aktéra díky (momentálně) vyšší akumulované a koncentrované mocenské kapacitě. Toho teritoriálně nezakotvení teroristé nejsou schopni a tato silová disparita se nekompromisně odráží v objemu cílů, které jsou teroristé schopni realizovat. Jejich počet je zanedbatelný a s úspěšností teritoriálně zakotvených VNSA se nemohou vůbec poměřovat (viz Abrahms 2006: 54–56).^{675 676} Tuto skutečnost přílehavě vystihuje axiomatické tvrzení jednoho respondenta: „*Myšlenka je bránitelná jedině tehdy, jestliže je územní*“ (Respondent č. VII 2017). Tedy bez kontroly teritoria a jeho systematické správy nelze realizovat vážné politické cíle.

⁶⁷⁵ Problematice neefektivní strategie teroristů se ve své stati široce věnuje Virginia P. Fortnaová (2015).

⁶⁷⁶ Je dobré zmínit, že i když ani řada teritoriálně zakotvených VNSA zdaleka nedokáže realizovat všechny své vytyčené cíle, už to, že kontrolují území a nastolují tu více tu méně sofistikovanou správu tohoto území, znamená, že stabilizují svoje relativně překerní existenciální postavení (určitě ekonomicky a pokud se nedopouštějí strategických chyb povětšinou vyvolaných pohnutkami pramenícími z osvojené ideologie, tak i vojensky) a mohou se, chtějí-li, začít přibližovat behaviorálním a statusovým standardům států.

Po analýze všech čtyř případů dokážeme tento obecný postulát dále specifikovat, či jinak řečeno, můžeme zpřesnit výchozí teoretický koncept teritoriality VNSA a korigovat výchozí hypotézu o vztahu penetrace–efektivita. Pokud chce VNSA dosáhnout jen zcela prostých, místně lokalizovaných a na koerci založených cílů, stačí mu po vytěsnění státního aktéra penetrovat území jen s několika tisícovkami mužů a v teritoriu ustavit mocenský monopol (klidně i ve strategické alianci s jinými VNSA). Tak tomu bylo v případě AQMI, který ukazuje, že poměrně silná penetrace území umožňuje poměrně značný výkon koerce. Důležitou podmínkou ale je, aby VNSA nečelil silnějším soupeři uvnitř ani vně svého teritoria. Pokud jde o prahové hodnoty, k realizaci takových cílů postačuje, jak bylo řečeno, docela nízký počet bojovníků (pouze několik tisíc),⁶⁷⁷ ať už v absolutním vyjádření nebo relativně ve vztahu k populaci. Současně je ale nezbytné, aby počty VNSA byly podstatně vyšší než počty mužů nepřátelských sil (AQMI vykazoval poměr 100/1). Dále je nutné, aby byl VNSA plošně rozmístěn, bez čehož není možná kontrola klíčových strategických bodů i přerušování logistických toků států (a konkurenčních VNSA).

Aby cíle mohly být vůbec dosažitelné, nesmí být proti VNSA vedeny protipovstalecké operace a VNSA potřebuje mít dobré patrony. Jsou-li proti VNSA tyto operace vedeny a pokud VNSA nemá dostatečně silné patrony, kteří ho mohou podpořit přinejmenším dodávkami zbraní a munice, pak efekt samotné penetrace přijde nazmar, poněvadž takový VNSA nedokáže na svém území založit dostatečně účinnou vládu nad tímto územím. To je případ aš-Šabábu, který sice teritorium penetroval, ale nedokázal si vytvořit dostatečně silný mocenský monopol, aby se mohl plnohodnotně posunout do fáze *state makingu*. Kruciólním defektem se jeví nízký počet jeho bojovníků (několik tisícovek). S omezenou lidskou silou, s nepříznivým poměrem svých ozbrojených sil 1/2 až 1/4 vůči silám nepřátelských stran, kontextem permanentního nepřátelského vnějšku a bez důležitého státního patrona nedokázal založit udržitelnou legitimní vládu a veškeré potenciální výnosy teritoriální penetrace neuměl zúročit. Případ aš-Šabábu je dokladem, že samotná penetrace teritoria, i když ne zcela dokonalá, nepostačuje k realizaci cíle (buť místně lokalizovaného, prostého a skrze koercivní metodu realizovaného) – bez adekvátního chování aktéra v penetrovaném území nelze cílů dosáhnout.

⁶⁷⁷ AQMI se potýká s nedostatečnou rekrutací, jelikož příslušnost k ní je extrémně riskantním podnikem (Respondent č. XX 2017). V literatuře označuje tento stav Jeremy Weinstein jako problém aktivistických rebelií, které přitáhnou pouze „nejoddanější investory“ (2007: 9). Povaha aktivistických rebelií má závažné důsledky, protože „když disponujete jen pár tisíci bojovníky, můžete si podmanit nějaké území, ale nemáte vůbec žádný potenciál s tak bídnou výbavou vládnout; kdyby AQMI bývala měla, řekněme, padesát tisíc bojovníků, její aspirace by se značně transformovaly a počet dosažených cílů by významně vzrostl“ (Respondent č. XI 2017b).

Pokud má VNSA dosáhnout cílů prostých, založených na koerci, ale ty mají být lokalizované i regionálně či dokonce alespoň zčásti transregionálně, potřebuje dosáhnout silné penetrace, disponovat desetitisíci muži, velmi silným monopolem moci a musí dokázat rozvinout kapacitu vládnutí. To ukazuje případ Daeše. Daeš byl velmi silně zakořeněn v teritoriu, disponoval desetitisíci bojovníky, kteří přecíslili nepřátelské síly (uvnitř teritoria naprostý mocenský monopol, z vnějšku 1/1), byli rovnoměrně rozmístěni po území a kontrolovali všechny strategické body. Navíc ekonomická hodnota území byla velmi vysoká.

Pokud ovšem chce VNSA dosáhnout i cílů sofistikovaných, a ne pouze vynutitelných koercivně, a mají-li být tyto cíle lokalizované i regionálně, je třeba důkladnosti, s jakou se VNSA musí v teritoriu etablovat. Potřebuje dosáhnout velmi vysokých hodnot stupně teritoriální penetrace, disponovat desetitisíci ozbrojenci rovnoměrně rozmístěnými napříč územím a kontrolujícími všechna lidská sídla, strategické body a infrastrukturu na tomto území. V ideálním případě musí dosahovat i optimálního poměru vůči jednotkám soupeřů/konkurentů (10/1). Dále musí vykazovat velmi silný mocenský monopol a musí rozvinout schopnost vládnout. K tomu je důležitá i vysoká ekonomická hodnota kontrolovaného teritoria. Navíc je však naprosto zásadní sebeidentifikace s populací a vzájemné identitární prolnutí s ní. Jinak řečeno, na příkladu Hizballáhu je patrné, že VNSA nesmí vystupovat proti její přirozenosti. Absence protipovstaleckých operací a naopak silná externí patronáž toto celé aranžmá jen potvrzují.

Níže uvedený přehled tuto diskusi shrnuje do schematizace parametrických vztahů mezi chováním zkoumaných VNSA a povahou jimi realizovaných cílů.

	Cíle AQMI						
	Lokalizace			Komplexita		Metoda	
	místní	regionální	trans-re-gionální	prostá	sofistiko- vaná	koercivní	nekoercivní
Penetrace + Monopol	X			X		X	
Vládnutí							
Společenská identitární shoda							
Mezinárodní akceptance							
Strategická koalice	X			X		X	
Externí ,patronáž							
Vedení protipovstaleckých operací							

AQMI – schematizace parametrických vztahů: chování VNSA vs. povaha realizovaných cílů

	Cíle Hizballáh						
	Lokalizace			Komplexita		Metoda	
	místní	regionální	trans-regionální	prostá	sofistickovaná	koercivní	nekoercivní
Penetrace + Monopol	X	X			X		X
Vládnutí	X	X			X		X
Společenská identitární shoda	X	X			X		X
Mezinárodní akceptance	X	X			X		X
Strategická koalice							
Externí patronáž	X	X			X		X
Vedení protipovstaleckých operací							

Hizballáh – schematizace parametrických vztahů: chování VNSA vs. povaha realizovaných cílů

	Cíle Daeš						
	Lokalizace			Komplexita		Metoda	
	místní	regionální	trans-regionální	prostá	sofistickovaná	koercivní	nekoercivní
Penetrace + Monopol	X			X		X	
Vládnutí	X			X		X	
Společenská identitární shoda							
Mezinárodní akceptance							
Strategická koalice							
Externí patronáž	X			X		X	
Vedení protipovstaleckých operací							

Daeš – schematizace parametrických vztahů: chování VNSA vs. povaha realizovaných cílů

	Cíle aš-Šabáb						
	Lokalizace			Komplexita		Metoda	
	místní	regionální	trans-re-gionální	prostá	sofisti-kovaná	koercivní	nekoercivní
Penetrace + Monopol	X			X		X	
Vládnutí	X			X		X	
Společenská identi-tární shoda							
Mezinárodní ak-ceptance							
Strategická koalice	X			X		X	
Externí patronáž							
Vedení protipovsta-leckých operací	X			X		X	

Aš-Šabáb – schematizace parametrických vztahů: chování VNSA vs. povaha realizovaných cílů

Z tabulek je patrné, že skutečně samotná teritoriální penetrace, není-li prolongována do dalších relativně pokročilých dovedností aktéra, není příliš významná; a naopak, je-li do takových pokročilých dovedností skutečně prolongována, představuje opravdu silný nástroj, jak se VNSA může v konglomerátu mezinárodních (transnacionálních) vztahů prosadit. Klíčovou přitom sehrává ideologie organizace, resp. její ochota/kalkul ideologii přizpůsobit a užívat tak, aby nebyla brzdou realizace cílů, ale naopak jejich akcelerátorem.

Pro Hizballáh tak byla ideologie, poté co ji deradikalizoval zřeknutím se globálních religi-ózních aspirací a implementací narativů o obraně země před Izraelem a o budování libanonské demokracie a „normalizoval“ ji tím i pro obyčejné Libanonce, jistým akcelerátorem, poněvadž mu v rámci strategického obratu přinesla v rámci sociální epistemologie identitární blízkost s šíitskou i nešíitskou populací. Naopak pro VNSA, kteří přijali ideologii radikálního salafismu, je brzdou, neboť od nich populaci vzdaluje.

Navíc se ukazuje, že radikální salafismus v podání analyzovaných VNSA ve skutečnosti nepředstavuje ani tak formu bezmezné víry v transcendenci zasazené do originální islámské ortodoxie a prožívané v originální islámské ortopraxi, jako spíše utilitární nástroj legitimizující kroky těchto VNSA, které mají jediný skutečný účel – maximalizaci politické moci. Z vyjádření interviewovaných odborníků lze sestavit obraz, který je značně odlišný od sebestylizace těchto VNSA do rolí jediných spravedlivých zastánců a bojovníků za pravou a jedinečnou správnou víru – „*racionálně*

motivovaných aktérů vidících v sobě samých vykonavatele šlechetných, morálních, etických skutků“ (Respondent č. XXXV 2017). Bylo by chybou (a také se tak na Západě často děje) vnímat násilí těchto VNŠA jako neracionální. Západ v něm vidí erupci emocionální patologie zbavenou jakéhokoli smyslu, které normální člověk nemůže být schopen. Ve skutečnosti toto násilí představuje racionalitu, jejíž pohnutkou však není náboženství, ale politika (Beevor 2015), která pro džihádistické VNŠA zosobňuje fragmentaci lidstva do dvou vzájemně nekompatibilních entit – ‚my a oni‘ (Jabareen 2015: 54–55).⁶⁷⁸ Zastávání takové pozice podvazuje možnosti dobrého vládnutí VNŠA (*good governance*) ve prospěch většiny, jelikož toto vládnutí vylučuje tím, že prosazení respektu k behaviorálním normám vyvozeným z takového radikalismu probíhá koercivně právě vůči většině obyvatelstva. Neschopnost činit ústupky většinovým identitám vede nutně k vytvoření

⁶⁷⁸ K podobným závěrům dochází ve svém díle i Robert Pape, když tvrdí, že skutečnou pohnutkou islámského fundamentalismu není náboženství, ale reakce na zahraniční okupaci (2005: 237). Podobně i Stig J. Hansen tvrdí, že islamisté používají náboženství instrumentálně jako nástroj k dosažení osobních nebo politických zisků (2016: 4–5). Ještě vyhraněněji se k problému staví jeden z respondentů. Podle jeho názoru *„jednání zkoumaných VNŠA nemá s náboženstvím nic společného, neboť se jedná o politické a mocenské motivace, které jsou náboženstvím pouze maskovány. Kdyby měli po ruce něco jiného než náboženství, tak by použili ‚to‘ něco jiného. Kdyby se narodili v Evropě, byli by to nacionalisté. Ale oni používají islám, protože má pro ně dobrý mobilizační potenciál*“ (Respondent č. XXI 2017c). A upřesňuje, že skutečných mužů víry je mezi jednotlivými VNŠA v řádu jednotek a drtivá většina příslušníků těchto organizací nemá o muslimské víře vůbec korektní představu (tamtéž). *„Mám věřit jejich diskurzu? Já jim nevěřím. Vždyť neustále řeší džihád, ale v hlubokých otázkách víry se naprosto nevyznají. Dědické a rodinné právo jako velmi důležitá součást šari‘ je prakticky nezajímá. Tito VNŠA účelově selektují islám*“ (tamtéž). Tento postoj potvrzují slova jiného respondenta, který říká, že i když existuje jasný identitární rozpor mezi pojetím islámu u těchto VNŠA a u většinové populace, *„chcete-li získat moc, musíte prodávat ideologii, která je lidem nějakým způsobem nejbližší. Muslimům musíte prodávat islám, nemůžete jim prodávat komunismus*“ (Respondent č. XII 2017). V lehké odlišném duchu nahlíží problematiku Ivo Budil, když mluví o vlivu *„nespoutané a nevyočitatelné megalomachie v podobě politické imaginace radikálního islámu, která nebyla přinucena k realismu, pokoře a soudnosti starostmi o praktické nároky reality a každodenního života v demokratickém politickém systému*“ (2007: 163–164). Radikálně salafijští VNŠA tak svým instrumentalismem abuzivně devalvují samotnou podstatu muslimské víry. Podle české teoložky sr. Denisy Červenkové totiž *„[h]lavní funkcí náboženství přitom není nastolit řád ve společnosti, nýbrž kultivovat vztah k transcendenci. [...] Redukujeme-li náboženství pouze na jeho sociální a politickou funkci, na jeho společensky použitelné a vhodné složky, zbavujeme ho jeho jádra. Politizace náboženství vede v dlouhodobém horizontu nikoli k většímu pochopení tradičních náboženských hodnot ze strany většinové společnosti (ať už je sekulární, či nikoliv), nýbrž naopak k odklonu od náboženství. Pokud se náboženství stane nástrojem sociálních a politických her, riskuje se dlouhodobá traumatizace náboženství, což povede k ještě hlubší sekularizaci a odnáboženštění společnosti*“ (2016: 7).

autoritářské společnosti⁶⁷⁹ představující překážku pro usnadnění dosáhnout cílů (Respondent č. X 2017).

Vrátíme-li se explicitně ještě zpět k otázce teritoria, lze tedy stanovit určité prahové hodnoty, při jejichž překročení začíná hrát podstatnou roli v celém kauzálním řetězci? Na základě zkoumaných případů není možno jednoznačně odpovědět, protože teritoriální penetrace byla jedním z mála fenoménů, u kterých všichni čtyři VNSA dosáhli do značné míry blízkých hodnot kritérií. Tím se možnost stanovení prahových hodnot významně zužuje, jelikož naprostá většina hodnot se pohybovala na relevantních hladinách hodnot. Lze tedy implicitně předpokládat, že při dosažení nižších hladin než relevantních by se kauzální efekt penetrace nedostavil. VNSA by v nedostatečně penetrovaném teritoriu nejspíše nedokázal ustanovit mocenský monopol a celý řetězec směřující k efektivitě cílů by se nerozběhl. Zároveň nicméně lze z několika mála disparit učinit přece jen exaktnější závěry.

Za prvé, důležitou úlohu mohou hrát počty bojovníků, avšak jen pokud je v teritoriu vysoký počet lokací, které je třeba kontrolovat (lidská sídla, geostrategické body atd.). Případ AQMI ukazuje, že i s dosti nízkým počtem bojovníků lze docílit dostatečně vysoké hustoty rozmístění a kontroly strategických lokací. Pokud by se ale jednalo o území s industrializovanými a urbanizovanými oblastmi (viz Hizballáh, Daeš) bylo by množství bojovníků nedostatečné. Tudíž pro periferní, zaostalé a řídké osídlené oblasti může prahovou hodnotu představovat řádově několik tisíc mužů, pro oblasti s hustým osídlením a rozvinutou infrastrukturou bude prahová hodnota činit desetitisíce mužů. Odtud také tedy plyne relativní irelevance nominální rozlohy kontrolovaného teritoria. Rozloha tak má svůj význam v kvalitativní, a nikoli čistě kvantitativní rovině. Jinými slovy, relevanci v daném teritoriu vykazuje hustota rozmístění VNSA a schopnost kontroly strategických bodů, nikoliv absolutní velikost takového teritoria.

Za druhé, svůj význam sehrává také poměr mezi počtem sil VNSA a sil nepřátelských. Z dosažených poměrů v kulminačním období napříč všemi čtyřmi případy plyne, že prahovou hodnotu bude představovat poměr, který klesne pod paritu sil. Daeš dokázal ještě při vyrovnaných silách uhájít své teritorium a mohl se věnovat *state makingu*, aš-Šabáb s poměrem 1/2 již většinu potenciálu musel věnovat *war makingu* a s uhájením svého teritoria měl vážné potíže.

⁶⁷⁹ Společnost, kterou uplatňováním šaría tito VNSA vytvářejí, nese znaky spojované s atributy totalitního státu. Moc, kterou VNSA disponují, zasahuje do všech oblastí společenského života a unifikuje tak veřejnou a soukromou oblast do monistické sféry, v níž je mravní i názorová pluralita nahrazena univerzálně platnou etikou, která je držitelem vyhlášena za jedinou správnou a která slouží jako báze pro veškeré normy, jimiž se daná společnost řídí (viz Příbání 2017).

Za třetí, bez významu není ani geomorfologický aspekt teritoria. Všichni VNSA kromě AQMI dokázali z přírodních zdrojů, které se na jimi kontrolovaných teritoriích nalézaly, čerpat a budovat svůj potenciál. Platí, že „*čím máte více zdrojů, tím víc toho můžete dosáhnout*“ (Respondent č. XXXV 2017); ať už tyto zdroje VNSA získává přímo těžbou minerálů/sklizní zemědělské úrody anebo nepřímo zdaněním populace, která i díky vysoké geomorfologické hodnotě teritoria dokáže být ekonomicky aktivní. AQMI nemohl provozovat ani jedno, ani druhé. Těžko stanovit exaktní cifry nezbytně vytěžených tun surovin nebo sklizených agrárních plodin, které by představovaly prahovou hodnotu, nicméně je jí bod mezi stavem, kdy VNSA je existenčně autarktní VNSA, a stavem, kdy autarktní není.⁶⁸⁰

Z výše probíraných hledisek se jako nejdůležitější jeví nejspíše otázka početních stavů, jak dosvědčují případy AQMI a do značné míry i aš-Šabábu. „*Čím víc lidí máte, tím můžete být úspěšnější. Kdyby AQMI mělo víc lidí, mohlo odolat francouzské invazi; aš-Šabáb nemá dost lidí, aby mohl proniknout do východní Afriky ani aby odolal Etiopii i Keni*“ (Respondent č. XXXV 2017). Limitace efektivnosti cílů, jakkoliv jde o strukturální problém, tak může být vyvolávána také suboptimálními počty příslušníků VNSA, jelikož „*nedostatečné počty neumožňují dosáhnout potřebných kapacit*“ (Respondent č. XL 2017) k vytvoření „*dostatečně funkční organizační struktury nezbytné pro vládnutí*“ (Respondent č. XI 2017b). Salafijští radikálové se ale ocitají v pasti, kterou si sami vytvořili. Chtějí-li totiž posílit své postavení, nutně musí početně rozšířit své řady. „*Pro takový případ by potřebovali podporu elity společnosti, to by však museli provádět mainstreamovou politiku*“ (Respondent č. XXXIX 2017). V té je ale brzdí přijatá ideologie, která takovou politiku nepřipustí. Jedná se tedy o začarovaný kruh, který je však z pohledu Západu či mezinárodní bezpečnosti pozitivní zprávou.

Podíváme-li se na teritorialitu VNSA právě z perspektivy mezinárodní bezpečnosti, můžeme si s využitím čtyř analyzovaných případů demonstrovat její dopady. Pokud moc VNSA zůstane limitována jen na územní penetraci a územní kontrolu, jak tomu bylo v případě AQMI, nepředstavuje takový VNSA pro mezinárodní společenství významnější hrozbu, a to jednak proto, že v absolutním poměru je jeho silový potenciál vůči potenciálům (*strong*) států zcela zanedbatelný,

⁶⁸⁰ Autarktností se má v tomto ohledu situace, v níž si VNSA dokáže vyprodukovat nezbytné prostředky k přežití vlastními silami ze zdrojů, které pocházejí z území, které kontroluje, a tyto zdroje jsou výsledkem aktivit, které VNSA sám iniciuje a řídí.

jednak proto, že tento svůj jakkoliv slabý potenciál nedokáže dálkově (transregionálně) projektovat.⁶⁸¹ Na druhou stranu ale rozhodně představuje hrozbu místního významu pro daný stát (v dimenzi *strategic security*) a pro dané obyvatelstvo (v dimenzi *human security*). A může představovat potenciální hrozbu v obou dimenzích i pro region,⁶⁸² kde působí, kdyby se z něho začal rozpínat.⁶⁸³ Aby se regionální expanzi předešlo, musí mezinárodní společenství koercivně limitovat teritoriální rozsah VNŠA zadržováním (viz Walt 2015) či asymetrickým vyvažováním (viz Paul 2004: 3), anebo ho přímo vypudit z držení území (à la Francií vedená mise Serval proti AQMI).

Smysl koerce je patrný i na případě aš-Šabábu. V zárodku a s vytrvalostí podniknutá protipovstalecká operace znamená významný přínos pro zadržování VNŠA a relevantní limitaci jeho regionální projekce moci. VNŠA má obtíže dosáhnout ustavení mocenského monopolu a založení dostatečně účinné vlády. Na druhou stranu je aš-Šabáb i dokladem toho, že protipovstalecká operace k totální eliminaci VNŠA nevede, jelikož ten transformuje (část) své strategie do neteritoriálních existenčních forem a díky neexistenci/miniaturizaci svého gravitačního centra vojenským silám státu úspěšně uniká. Každopádně ale platí, že ve formách, do kterých je přinucen se pod tlakem transformovat, je pak takový VNŠA schopný působit rozhodně méně škod,⁶⁸⁴ než kdyby vojensky zadržován nebyl.

Případ Daeše ukazuje, že VNŠA, který dokáže území silně penetrovat, institucionalizovat v něm svoji vládu a systematicky čerpat potřebné zdroje z území i z populace, představuje nejen lokální, ale jasně již i regionální hrozbu státům i obyvatelstvu. Je-li navíc teritoriální existence VNŠA doprovázena a umocňována agresivní a vůči okolnímu světu nepřátelskou ideologií, která odmítá akceptovat mezinárodní normy a pravidla a na kterou lze jen obtížně působit racionálními ústupky nebo socializačními technikami, a funguje-li současně tato ideologie jako atraktivní narativ, který má potenciál zvyšovat rekrutační schopnosti VNŠA a také destruktivně působit na formu společenského zřízení ve vzdálených státech, zbývají tak prakticky k dispozici pouze silová opatření k vojenské eliminaci VNŠA (viz Ludvík 2015; Ludvík 2017: 84). Ty dokážou zastavit teritoriální růst takového VNŠA (Yeşiltaş – Kardaş 2018c: 13), aby se jeho moc nešířila transregionálně a aby VNŠA zůstal lokálně/regionálně zapouzdřen (srovnej Zelin 2016: 18). Tato opatření však nedokážou bohužel vymýtit užívanou ideologii VNŠA. Atraktivitu radikálně-salafíjské ideologie

⁶⁸¹ VNŠA může pochopitelně páchat teroristické činy v různých zemích světa, avšak k takové strategii se uchylují hlavně VNŠA teritorium nekontrolující. O vlivu území na takovouto „projekci moci“ se tak dá těžko mluvit.

⁶⁸² Je-li ten tvořen státy spadajícími do kategorií *failed* a *collapsed*, eventuálně i *weak states*.

⁶⁸³ K akademickým konceptům rozpínání VNŠA formou eskalace a difúze/nákazy viz Shaw (2013).

⁶⁸⁴ Myšleno kvalitativně, nikoli kvantitativně.

nezbývá než znevěrohodnit protinarativem o poselství života, tolerance, svobody a štěstí (Ali 2015); nikoli ale v očích samotného VNSA, ale v očích jeho potenciálních stoupenců a rekrutů.

A nakonec případ Hizballáhu svědčí o tom, že VNSA, který dokáže penetrovat území, založí v něm funkční správu, získá si autoritu populace a navíc disponuje mocnými externími patrony, nepředstavuje sice stále globální hrozbu (jeho transregionální schopnost projekce moci je stále ještě hodně omezená), ale jeho schopnost projekce moci v rámci regionu znamená reálné ohrožení takových aktérů, kteří nemají s takovým VNSA kooperační vztah a jejichž mocenský potenciál nedosahuje potenciálu tohoto VNSA. Explicitní protipovstalecká operace proti takovému VNSA je prakticky vyloučena a mezinárodnímu společenství k udržování regionální bezpečnosti tak nezůstávají k dispozici jiné než diplomatické a socializační nástroje. Hlavním úkolem bezpečnostních politik by měla být snaha nedopustit, aby došlo k nárůstu radikality identity/ideologie tohoto VNSA a tím i k jeho posunu k větší belligerenci než doposud.

Celkem vzato, VNSA, kteří nemají teritoriální ukotvení (typicky teroristé), nepředstavují pro stát existenciální hrozbu (Gray 2007: 247). Případné ústupky, které stát ve prospěch teroristů učiní, pramení z jeho chyb v reakci na teroristickou hrozbu, a nikoli ze síly teroristů jako takových (viz Souleimanov 2006: 48–50; Eichler 2009: 43). U teritoriálně ukotvených VNSA je ale hrozba státu již zásadně odlišná. Už i jen guerilla, která nedokáže ovládat teritorium, v němž operuje, trvale, ale pouze v tzv. zónách zpochybnění (viz Kalyvas 2006: 224), představuje smrtelné nebezpečí pro existenci státu (Gray 2007: 247). Teritoriální ukotvení VNSA, kteří navodili stav tzv. plné kontroly (viz tamtéž: 222) a založili vládu *sui generis* v kontrolovaném teritoriu (Ludvík 2014: 32–33), jsou naplněním této hrozby – stát vytěsnili a eventuálně i přímo nahradili.⁶⁸⁵ Takovíto VNSA představují kvalitativně nejpokročilejší a nejpropracovanější organizační formu existence. Při rozvinutí svých kapacit vládnutí představují vyšší formu empirické suverenity než *failed* státy, o *collapsed* státech ani nemluvě. Bez teritoriální penetrace a teritoriální kontroly by tito VNSA nikdy nemohli takové pozice vůči takovýmto státům, jejichž počet není rozhodně zanedbatelný,⁶⁸⁶ dosáhnout.

⁶⁸⁵ VNSA s nižším objemem operační kapacity a zdrojů zaměřují své aktivity na destabilizaci existujících vládních struktur. VNSA s vyšším objemem operační kapacity a zdrojů zaměřují své aktivity na likvidaci existujících vládních struktur (Respondent č. XLVIII 2017).

⁶⁸⁶ Nemusí se nutně jednat o celé území státu, které naplňuje parametry *failed* nebo *collapsed state*, ale klidně jen o jeho části.

Teritoriálně ukotvení VNSA tedy explicitní hrozbu pro západní svět nepředstavují.⁶⁸⁷ Operují relativně ve velké vzdálenosti od něho a nedokážou svoji moc do něj přímo promítat.⁶⁸⁸ Nicméně lokálně a regionálně může VNSA představovat neopominutelné hrozby: „*jejich násilné a destruktivní schopnosti, predátorské a o kořistění usilující chování*“ je schopno způsobit vážné újmy v oblasti „*lidských práv, veřejné bezpečnosti, právního státu a [...] sociálního a hospodářského rozvoje*“ (Krause – Milliken 2009: 202).

Ačkoliv se tedy nemůže jednat obecný model bezpečnostního monitoringu teritoriálních VNSA, zde analyzované čtyři případy nicméně naznačují, kdy by mělo mezinárodní společenství „zpozornět“ a věnovat konkrétním VNSA pozornost. Toto „kdy“ nastává v okamžiku, když se ocitají v konjunkci tyto faktory:

1) při ohrožení bezpečnosti lokálně:

- VNSA dosahuje relevantních hladin hodnot kritérií teritoriální penetrace;
- VNSA vytváří v penetrovaném teritoriu mocenský monopol (relevantní hladiny hodnot kritérií suverenity *sui generis*).
- VNSA přijímá ideologii nepřátelskou vůči lokální populaci (a vnějšímu okolí);
- (eventuálně navíc externí patronáž).

2) při ohrožení bezpečnosti regionálně:

- VNSA dosahuje relevantních hladin hodnot kritérií teritoriální penetrace;
- VNSA vytváří v penetrovaném teritoriu mocenský monopol (relevantní hladiny hodnot kritérií suverenity *sui generis*);
- VNSA zakládá v penetrovaném teritoriu funkční *governance* území i obyvatelstva (relevantní hladiny hodnot kritérií státnosti a mobilizace a extrakce);
- VNSA přijímá ideologii nepřátelskou vůči lokální populaci a vnějšímu okolí;
- (eventuálně navíc externí patronáž).

⁶⁸⁷ V této věci se jeden respondent vyjadřuje, že „*nebýt médií, tak o těch VNSA vůbec nevíme, protože způsobují Západu marginální škody a dopady vlivu VNSA jsou neuvěřitelně přeceňované*“ (Respondent č. XXI 2017f).

⁶⁸⁸ VNSA ale mohou dokázat ovlivnit politiky států nepřímým způsobem. A to tak, že se jim je podaří vtáhnout do konfliktu, který v daném regionu vyvolali, nebo se do něho zapojili. Může být jen divokou konstrukcí úvaha, že Daeš spáchal genocidu na Jezídech s vidinou zapojení Spojených států a následných reakcích na americkou přítomnost ze strany Turecka, Íránu a nakonec i Ruska? VNSA sám o sobě nedokáže změnit geopolitické aranžmá a mocenské vztahy mezi státy. Vtažením regionálních, a dokonce globálních mocností do konfliktu se mu to může podařit, i když s předem nejasným a těžko odhadnutelným výsledkem.

Co ke zkoumanému vlivu teritoria na efektivitu politických cílů VNŠA říci na úplný závěr? Tento výzkum chce být příspěvkem do diskuse o vládnutí VNŠA. Použitá makroperspektiva umožnila nahlédnout zkoumané případy tak, aby mohla být uplatněna výchozí teoretizace. Stať, která na základě tohoto výzkumu vznikla, se co nejvíce snažila nebýt pouhým suše deskriptivním textem, ale naopak stát se intelektuálně originálním podnětem pro akademicko-teoretické i bezpečnostně-praktické pole. V tomto duchu jednak nabídla teoretický testovatelný koncept o vztahu teritoria a efektivity v případě VNŠA, jednak představila model pro vyhodnocování hrozeb přicházejících od VNŠA. Aplikujeme-li tedy na tyto skutečnosti Van Everovu klasifikační typologii disertačních prací (1997: 89–95), můžeme konstatovat, že tím, že tato disertační práce především hodnotí konkrétní politiku konkrétního aktéra a posuzuje validitu teoretických předpokladů pro úspěšnost této politiky (tamtéž: 91) a dále že navrhuje nové hypotézy a demonstruje jejich věrohodnost, aniž by je ale podrobovala silnému empirickému testu (tamtéž: 89), představuje text splňující kritéria pro zařazení do kategorie *policy evaluative/prescriptive* a *theory proposing*.

Je možné, že určité fenomény a procesy mohly být ve výzkumu nedoceny, jiné zas naopak přeceněny, lokálně/regionálně mohlo dojít k rozličným disparitám. Sepsaný text ale neaspiroval a neaspiruje na to, být textem komplexně vyčerpávajícím, ale textem dále a více otevírajícím dveře k diskusi o teritoriu a VNŠA. Bude třeba v budoucnu tyto dveře otevřít dokořán, jak to jen bude možné.

Další výzkum by měl proto pokračovat v těchto směrech:

- jestliže typicky lze z případu Hizballáhu usuzovat na kauzální vliv hypotézou predikovaných fenoménů (parametry tohoto případu z něho pro budoucí výzkum činí prototyp nejpravděpodobnějšího případu), bylo by dobré v budoucím výzkumu testovat výstupy z tohoto současného výzkumu naopak na nejméně pravděpodobných případech;
- zvolit v budoucím výzkumu i případy (nej)pravděpodobnější pro slabší formu testu;⁶⁸⁹
- pro další zpřesnění konceptu teritoriální penetrace definovat v budoucím výzkumu podmínky ekvifinality (tj. situací, kdy je politického cíle VNŠA dosaženo i bez explicitního vlivu penetrovaného území);

⁶⁸⁹ Pro další testování (kromě již zmíněného Boko Haram, viz výše) se nabízejí také s islámem nespojené skupiny – např. kurdské (PKK, Pešmerga, YGP) – a také historické případy – např. Všesvazová komunistická strana VKS(b).

- aplikovat v budoucím výzkumu kvantitativní metodu pro zjištění kauzální síly detekovaných fenoménů a elementů kontextu na efektivitu cílů;
- aplikovat v budoucím výzkumu kvalitativní mikrostudie pro odhalení eventuálních lokálních disparit v kauzálních řetězcích;
- pro detailnější stanovení prahových hodnot zvolit také v budoucím výzkumu případy s nedokonalou penetrací (tj. takové, u nichž zdaleka ne všechna kritéria teritoriální penetrace dosahují relevantních úrovní hodnot).

Nuže, ať už další zkoumání VNSA přinese detailnější a úplnější poznatky o teritorialitě VNSA, můžeme nyní uzavřít dosavadní debatu konstatováním, že držení teritoria a jeho kontrola je pro VNSA formou existence, v níž mohou dosáhnout podstatně větších úspěchů než jako pouzí teroristé. K tomu ale potřebují prostředí států, které nedokážou/nechtějí vynutit mocenský monopol na celém svém území. VNSA toho dokážou využít a území penetrovat. Pokud takovému příhodné prostředí nenajdou,⁶⁹⁰ zůstávají (nadále) jen „*ve formě islámského nájezdního mechanismu, který v islámu byl vždycky*“ (Respondent č. VII 2017). A i když už nějaké příhodné prostředí naleznou a stát vytěsňují, neznamená to ale, že se jim hned začne dařit jejich cíle realizovat. Aby se tak stalo, potřebují eliminovat vnitřní a vnější nepřátele (existují-li kromě vytěsněného státu ještě takoví) a založit funkční správu penetrovaného území, tj. reorganizovat se do institucionalizované formy, která umožní systematicky získávat zdroje a ty používat pro posilování vlastní moci (vojenské, ekonomické) a pro péči o obyvatelstvo. Jinak řečeno, VNSA musí ustavit formu vlády, která bude prospěšná (tj. hlavně nediskriminační) pro většinovou populaci. Toto je klíčové. Pokud VNSA nedosáhne dostatečné úrovně vládnutí, byť území silně penetroval, celý řetězec směřující k vyšší efektivitě cílů se zastaví. Tedy jen pokud je teritoriální penetrace a teritoriální kontrola doprovázena teritoriálním vládnutím, může VNSA uvažovat o lepším naplnění svých záměrů, než jakých by dosáhl, kdyby zůstal nadále jen oním pouhým nájezdním mechanismem.

⁶⁹⁰ „[Schopnost] územní penetrace závisí také na relativní síle nebo slabosti daného státu a jeho armády“ (Respondent č. XLVIII 2017).

Seznam zdrojů a literatury

- 1st Battalion, 20th Infantry (2017): *Task Force 5-20 Infantry Regiment Operation Iraqi Freedom 06-07: "To the Limit"*, <<http://www.1-20infantry.org/5-20pages/oif06-07.htm>>.
- 20 Minutes (2006): *Qu'est-ce que la Finul?*, <<http://www.20minutes.fr/monde/98411-20060717-qu-est-ce-que-la-finul>>.
- Abbas, Ahmed (2016): Arab League designate Hezbollah as terror group amid Iraqi and Lebanese rebuttal. *Daily News Egypt*, <<http://www.dailynewsegypt.com/2016/03/12/408727>>.
- ABC News (2005): *Syria to move troops in Lebanon*, <<http://www.abc.net.au/news/2005-03-06/syria-to-move-troops-in-lebanon/1530176>>.
- Abderrahmane, Abdelkader (2012): Terrorisme et trafic de drogues au Sahel. *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/idees/article/2012/07/19/terrorisme-et-traffic-de-drogues-au-sahel_1735046_3232.html>.
- Abdul-Hussain, Hussain (2009): Hezbollah: a State within a State. *Current Trends in Islamist Ideology*, Vol. 8, s. 68–81.
- Abiad, Nisrine (2008): *Sharia, Muslim States and International Human Rights Treaty Obligations: a Comparative Study*. London: British Institute of International and Comparative Law.
- Abrahms, Max (2006): Why Terrorism Does Not Work. *International Security*, Vol. 31, No. 2, s. 42–78.
- Abu Haniyeh, Hassan (2014): Daesh's Organisational Structure. *Al Jazeera*, <<http://studies.aljazeera.net/en/dossiers/decipheringdaeshoriginsimpactandfuture/2014/12/201412395930929444.html>>.
- Acemoglu, Daron – Robinson, James A. (2012): *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. New York: Crown Publishing Group.
- Adam, Bernard (2013): *De l'intervention militaire française à la reconstruction de l'Etat*. Les rapports du GRIP. Bruxelles: Groupe de recherche et d'information sur la paix et la sécurité, s. 1–31.
- African Development Bank Group (2016): *Somalia Infrastructure Fund (SIF): Project Pipeline*, <https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Project-and-Operations/SIF_Pipeline_Report_-_Final_Consolidated_May_2017.pdf>.
- Ahram, Ariel I. (2017): Territory, Sovereignty, and New Statehood in the Middle East and North Africa. *Middle East Journal*, Vol. 71, No. 3, s. 345–362.
- Acharya, Amitav – Johnston, Alastair I. (2007): Comparing Regional Institutions: An Introduction. In: Acharya, Amitav – Johnston, Alastair I. (eds.): *Crafting Cooperation: Regional International Institutions in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 1–31.

- Aktuálně.cz (2016): *Irácká armáda vytlačila Islámský stát z křesťanského města Hamdáníja nedaleko Mosulu*. <<http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/iracka-armada-vytlacila-islamsky-stat-z-krestanskeho-mesta-h/r~0cabd2fe984611e6a222002590604f2e>>.
- Al Hayat Media Center (nedatováno): *This Is the Promise of Allah*, <<https://azelin.files.wordpress.com/2014/06/shaykh-abc5ab-mue1b8a5ammad-al-e28098adnc481nc4ab-al-shc481mc4ab-22this-is-the-promise-of-god22-en.pdf>>.
- Al-Masri, Abdulrahman (2017): Analysis: The Fifth Corps and the State of the Syrian Army. *Atlantic Council*, <<http://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/analysis-the-fifth-corps-and-the-state-of-the-syrian-army>>.
- Al-Salhy, Suadad (2014): Insight: Fuelled by Syria war, al Qaeda bursts back to life in Iraq. *Reuters*, <<https://www.reuters.com/article/us-iraq-syria-qaeda/insight-fuelled-by-syria-war-al-qaeda-bursts-back-to-life-in-iraq-idUSBREA050PM20140106?irpc=932>>.
- Al-Tamimi, Aymenn J. (2013): The Islamic State of Iraq and Al-Sham. *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 17, No. 3, s. 19–44.
- Al-Tamimi, Aymenn J. (2014): The Dawn of the Islamic State of Iraq and Ash-Sham. *Current Trends in Islamist Ideology*, Vol. 16, No. neuvvedeno, s. 5–15.
- Al-Tamimi, Aymenn J. (2015a): Leaked Documents May Reveal the Inner Workings of the Islamic State — But What if They Are Fake? *The Washington Post*, interviewed by Adam Taylor, <<https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/12/30/leaked-documents-may-reveal-the-inner-workings-of-the-islamic-state-but-what-if-they-are-fake>>.
- Al-Tamimi, Aymenn J. (2015b): The Archivist: Unseen Islamic State Financial Accounts for Deir az-Zor Province. *Jihadology*, <<http://jihadology.net/2015/10/05/the-archivist-unseen-islamic-state-financial-accounts-for-deir-az-zor-province>>.
- Al-Tamimi, Aymenn J. – McCants, William (2016): Experts weigh in (part 2): Is ISIS good at governing? *Brookings*, <<https://www.brookings.edu/blog/markaz/2016/02/03/experts-weigh-in-part-2-is-isis-good-at-governing>>.
- Alagha, Joseph (2006): *The Shifts in Hizbullah's Ideology: Religious Ideology, Political Ideology, and Political Program*. Leiden: Amsterdam University Press.
- Alagha, Joseph (2011): *Hizbullah's Documents: From the 1985 Open Letter to the 2009 Manifesto*. Amsterdam: Pallas Publications.
- Alda, Erik – Sala, Joseph L. (2014): Links Between Terrorism, Organized Crime and Crime: The Case of the Sahel Region. *Stability: International Journal of Security and Development*. Vol. 3, No. 1, s. 1–9.
- Aldeeb Abu-Sahlieh, Sami A. (2008): *Religion et droit dans les pays arabes: Domaines influencés par la religion*. Bordeaux: Presses Universitaires de Bordeaux.
- Alexander, Yonah – Alexander, Dean (2015): *The Islamic State: Combating The Caliphate Without Borders*. Lanham: Lexington Books.

- Ali, Abdisaid M. (2008): *The Al-Shabaab Al-Mujahidiin: a Profile of the First Somali Terrorist Organisation*. Berlin: Institut für Strategie Politik Sicherheits und Wirtschaftsberatung, s. 1–10.
- Ali, Ayaan H. (2015): Islam Is a Religion of Violence. *Foreign Policy*, <<https://foreignpolicy.com/2015/11/09/islam-is-a-religion-of-violence-ayaan-hirsi-ali-debate-islamic-state>>.
- Allam, Hannah (2014): Records Show How Iraqi Extremists Withstood U.S. Anti-Terror Efforts. *McClatchy Washington Bureau*, <http://www.mcclatchydc.com/2014/06/23/231223_records-show-how-iraqi-extremists.html?rh=1>.
- Almukhtar, Sarah (et al.) (2017): The Islamic State: From Insurgency to Rogue State and Back. *The New York Times*, <<https://www.nytimes.com/interactive/2017/10/22/world/middleeast/isis-the-islamic-state-from-insurgency-to-rogue-state-and-back.html>>.
- Alozieuwa, Simeon H. O. (2013): The March 22, 2012 Coup in Mali: Lessons and Implications for Democracy in the West Africa Subregion in the Wave of Transnational Terrorism. *Democracy and Security*, Vol. 9, No. 4, s. 383–397.
- Amborst, Andreas (2015): The Islamic State in Iraq and its Predecessor Organizations. *Frankfurter Forschungszentrum Globaler Islam*, <http://www.ffgi.net/en/files/dossier/dossier-iraq-amborst_en.pdf>, s. 1–6.
- Amiot, Hervé (2013a): Chronologie illustrée du conflit libanais [1975-1990]. *Les clés du Moyen-Orient*, <<http://www.lesclesdumoyenorient.com/chronologie-illustree-du-conflit.html>>.
- Amiot, Hervé (2013b): La guerre du Liban [1975-1990]: entre fragmentation interne et interventions extérieures. *Les clés du Moyen-Orient*, <<http://www.lesclesdumoyenorient.com/La-guerre-du-Liban-1975-1990-entre.html>>.
- Amnesty International (2014): *Ethnic Cleansing on an Historic Scale: Islamic State's Systematic Targeting of Minorities in Northern Iraq*, <https://www.es.amnesty.org/uploads/media/Iraq_ethnic_cleansing_final_formatted.pdf>, s. 4–28.
- Ancel, Jacques (1936): *Géopolitique*. Paris: Delagrave.
- Ancel, Jacques (1938): *Géographie des frontières*. Paris: Gallimard.
- Anderson, David M. – McKnight, Jacob (2014): Kenya at War. Al-Shabaab And Its Enemies in Eastern Africa. *African Affairs*, Vol. 114, No. 454, s. 1–27.
- Anjarini, Suhaib (2014): The War in Syria: ISIS's Most Successful Investment yet. *Al-Akhbar*, <<http://english.al-akhbar.com/node/20133>>.
- Antil, Alain (2014): Le boom minier au Sahel. Un développement durable? *Note de l'Institut français des relations internationales*, Février 2014, s. 1–34.

- Anyadike, Obi (2016): La nouvelle stratégie djihadiste dans le Sahel. *IRIN*, <<http://www.irinnews.org/fr/report/102416/briefing-la-nouvelle-strat%C3%A9gie-djihadiste-dans-le-sahel>>.
- Anzalone, Christopher (2016a): *Continuity and Change: The Evolution and Resilience of Al-Shabab's Media Insurgency, 2006–2016*. Oslo: Hate Speech International, Report November 2016, s. 1–38.
- Anzalone, Christopher (2016b): The Resilience of al-Shabaab. *CTC Sentinel*, Vol. 9, No. 4, s. 13–20.
- Arango, Tim (2015): ISIS Transforming Into Functioning State That Uses Terror as Tool. *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/2015/07/22/world/middleeast/isis-transforming-into-functioning-state-that-uses-terror-as-tool.html?ref=world&_r=0>.
- Arieff, Alexis (2013): Crisis in Mali. *Congressional Research Service*, <<https://www.fas.org/sgp/crs/row/R42664.pdf>>, s. 1–18.
- Arjona, Ana (2014): Wartime Institutions: a Research Agenda. *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 58, No. 8, s. 1360–1389.
- Arjona, Ana (nedatováno): *Armed Groups' Governance in Civil War: a Synthesis*. The City University of New York, Ralph Bunche Institute for International Studies, Program on States and Security, nestránkováno.
- Arjona, Ana – Kasfir, Nelson – Mampilly, Zachariah (2015): Conclusion. In: Arjona, Ana – Kasfir, Nelson – Mampilly, Zachariah (eds.): *Rebel Governance in Civil War*. New York: Cambridge University Press, s. 286–300.
- Armed Conflict Location and Event Data Project (2017): *ACLED Version 7 (1997–2016)*, <<http://www.acleddata.com/data/acled-version-7-1997-2016>>.
- Avon, Dominique – Khatchadourian, Anaïs-Trissa (2012): *Hezbollah: a History of the “Party of God”*. Cambridge, London: Harvard University Press.
- Augé, Benjamin (2012): Au Mali, «le pétrole est pour le moment un mirage». *Le Monde*, interviewed by Jean-Philippe Rémy, <http://www.lemonde.fr/international/article/2012/04/04/pour-le-moment-le-petrole-est-un-mirage_1680201_3210.html>.
- Autesserre, Séverine (2010): *The Trouble with the Congo: Local Violence and the Failure of International Peacebuilding*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Ayad, Christophe (2006): Le Hezbollah veut récolter les fruits de sa «victoire divine». *Libération*, <http://www.liberation.fr/planete/2006/09/23/le-hezbollah-veut-recolter-les-fruits-de-sa-victoire-divine_52256>.
- Aynte Ali, Abdirahman (2010): The Anatomy of al-Shabab. *Scribd*, <<http://de.scribd.com/doc/34053611/The-Anatomy-of-Al-Shabaab-by-Abdi-Aynte>, s. 1–54>.

- Ayubi, Nazih N. (2006): *Over-stating the Arab State: Politics and Society in the Middle East*. London, New York: I. B. Tauris.
- Azab, Aseel Y. (2016): Les Phalanges Libanaises: Identity Construction and Perception of Self and Other. *The Undergraduate Research Journal*, Vol. neuvedeno, No. 4, s. 1–57.
- Azani, Eitan (2011): *Hezbollah: The Story of the Party of God From Revolution to Institutionalization*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
- Azerbaijan (2010): *The Constitution of the Republic of Azerbaijan*. Article 48: Freedom of Conscience, <http://azerbaijan.az/portal/General/Constitution/doc/constitution_e.pdf>.
- Bacon, Tricia (2017): This Is Why Al-Shabab Won't Be Going Away Anytime Soon. *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2017/07/06/this-is-why-al-shabaab-wont-be-going-away-any-time-soon/?utm_term=.90a858c7fd72>.
- Bahney, Benjamin (et al.) (2010): *An Economic Analysis of the Financial Records of al-Qa'ida in Iraq*. Santa Monica: Rand Corporation.
- Bach, Daniel (2005): The Global Politics of Regionalism: Africa. In: Farrell, Mary – Hettne, Bjorn – Langenhove, Luk Van (eds.): *Global Politics of Regionalism: Theory and Practice*. London, Ann Arbor: Pluto Press, s. 171–186.
- Baken, Denise N. – Mantzikos, Ioannis (2015): *Al Qaeda: The Transformation of Terrorism in the Middle East and North Africa*. Santa Barbara: Praeger.
- Balanche, Fabrice (2014): Insurrection et Contre-Insurrection en Syrie. *Geostrategic Maritime Review*, Vol. Neuvedeno, No. 2, s. 36–57.
- Balanche, Fabrice (2015): Daesh in Syria: Major Potential for Expansion. In: Hauser, Karim (ed.): *Iraq at a Crossroads*. Madrid: Friedrich-Ebert-Stiftung, Casa Árabe, s. 43–50.
- Balanche, Fabrice (2016): Syrie: de la révolution laïque et démocratique à Daech. *Hérodote*, Vol. neuvedeno, No. 160–161, s. 123–141.
- Baldwin, David A. (1979): Power Analysis and World Politics: New Trends Versus Old Tendencies. *World Politics*, Vol. 31, No. 2, s. 161–194.
- Banerji, Robin (2012): Life in Timbuktu under Islamist rule. *BBC News*, <<http://www.bbc.com/news/world-africa-18104236>>.
- Bannelier, Karine – Christakis, Theodore (2013): Under the UN Security Council's Watchful Eyes: Military Intervention by Invitation in the Malian Conflict. *Leiden Journal of International Law*, Vol. 26, No. 4, s. 855–874.
- Barak, Michael (2016): *Signs of a Change in Strategy for AQIM: The Sahel and West Africa as a New Arena of Operation*. ICT Jihadi Monitoring Group. Herzliya: International Institute for Counter-Terrorism, s. 1–9.

- Barak, Oren – Cohen, Chanan (2014): The “Modern Sherwood Forest”: Theoretical and Practical Challenges. In: Miodownik, Dan – Barak, Oren (eds.): *Nonstate Actors in Intrastate Conflicts*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, s. 12–33.
- Barrett, Richard (2014): *The Islamic State*. New York: The Soufan Group.
- Barnes, Cedric (2016): Somalia’s Al-Shabaab Down but Far from Out. *International Crisis Group*, <<https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/somalia/somalia-s-al-shabaab-down-far-out>>.
- Barnett, Michael N. – Finnemore, Martha (1999): The Politics, Power, and Pathologies of International Organizations. *International Organization*, Vol. 53, No. 4, s. 699–732.
- Baronnet, Marc (2008): *Les Relations Franco-Libanaises*. Nancy: Lulu Press.
- Barša, Pavel (2009): Pět dilemat společenské vědy. In: Barša, Pavel (ed.): *Dialog teorií*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 13–29.
- Barthe, Benjamin (2015): L’EI se retire partiellement de la région d’Alep. *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2015/02/13/l-ei-se-retire-partiellement-de-la-region-d-alep_4575880_3218.html>.
- Barthe, Benjamin (et al.) (2015): Finances de l’EI. La guerre secrète. *Le Monde*, <<http://search.proquest.com.ezproxy.is.cuni.cz/docview/1736894555/CC3D2EBE42074FFFPQ/64?accountid=15618>>.
- Baud, Jacques (2014): Hezbollah. *Global Terror Watch*, <<http://www.globalterrorwatch.ch/index.php/hezbollah>>.
- Baumgarder, Paul (2012): How Non-State Actors Evolve: Clausewitzian Lessons from Northern Ireland and Lebanon. *Penn State University Journal of International Affairs*, Vol. 2, No. 1, s. 54–65.
- Bayart, Jean-François (2009): *The State in Africa: The Politics of the Belly*. Cambridge, Malden: Polity Press.
- Baynes, Chris (2017): Isis Driven Out of Final City Stronghold in Syria. *Independent*, <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/isis-syria-war-defeat-final-stronghold-deir-ezzor-assad-army-latest-a8035606.html>
- BBC News (2009): *Who are the Mid-East prisoners?*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/5211930.stm>.
- BBC News (2013): *Guide to the Syrian Rebels*, <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-24403003>>.
- BBC News (2015a): *Golan Heights Profile*, <<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14724842>>.
- BBC News (2015b): *Inside the Islamic State Kidnap Machine*, <<http://www.bbc.com/news/magazine-34312450>>.

- Beach, Derek – Pedersen, Rasmus B. (2013): *Process-Tracing Methods: Foundations and Guidelines*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Beaumont, Peter (2006): Iraqi tribes launch battle to drive al-Qaida out of troubled province. *The Guardian*, <<https://www.theguardian.com/world/2006/oct/03/alqaida.iraq>>.
- Beavor, Eleanor (2015): Why Cults Work: The Power Games of the Islamic State and the Lord's Resistance Army. *War On The Rocks*, <<https://warontherocks.com/2015/03/why-cults-work-the-power-games-of-the-islamic-state-and-the-lords-resistance-army>>.
- Bell, James (et al.) (2013): *The World's Muslims: Religion, Politics and Society*. Washington: Pew Research Center.
- Bennett, Andrew (2004): Case Study Methods: Design, Use, and Comparative Advantages. In: Sprinz, Detlef – Wolinsky, Yael (eds.): *Cases, Numbers, Models: International Relations Research Methods*. Ann Arbor: University of Michigan Press, s. 27–64.
- Bennett, Andrew (2013): Causal Mechanisms and Typological Theories in the Study of Civil Conflict. In: Checkel, Jeffrey T. (ed.): *Transnational Dynamics of Civil War*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 205–230.
- Bennet, Andrew – Checkel, Jeffrey T. (2015): Process Tracing: From Philosophical Roots to Best Practices. In: Bennet, Andrew – Checkel, Jeffrey T. (eds.): *Process Tracing: From Metaphor to Analytic Tool*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 3–37.
- Bergamaschi, Isaline (2013): French Military Intervention in Mali: Inevitable, Consensual yet Insufficient. *Stability: International Journal of Security & Development*, Vol. 2, No. 2, nestránkováno.
- Berthemet, Tanguy (2013): Au Mali, une sécurité retrouvée mais toujours fragile. *Le Figaro*, <<http://www.lefigaro.fr/international/2013/07/26/01003-20130726ARTFIG00480-au-mali-une-securite-retrouvee-mais-toujours-fragile.php>>.
- Bezaf, Jean-Michel (2015): Que sait-on de la production de pétrole contrôlée par l'EI et de ses destinations? *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2015/12/03/que-sait-on-de-la-production-de-petrole-controlee-par-l-ei-et-de-ses-destinations_4823291_3218.html>.
- Bhaskar, Roy (1998): *The Possibility of Naturalism. A Philosophical Critique of the Contemporary Human Sciences*. London, New York: Routledge.
- Bhaskar, Roy (2008): *a realist theory of science*. London, New York: Routledge.
- Bherer, Marc-Olivier (2015): Daech est bien un Etat, et il faut le combattre comme tel. *Le Monde*, <<http://search.proquest.com.ezproxy.is.cuni.cz/docview/1734623482/fulltext/5C485DFB5F264283PQ/1?accountid=15618>>.
- Biddle, Stephen D. (1991): *Defense at Low Force Levels: The Effect of Force to Space Ratios on Conventional Combat Dynamics*. Alexandria: Institute for Defense Analyses.

- Biersteker, Thomas J. – Weber, Cynthia (1996): The Social Construction of State Sovereignty. In: Biersteker, Thomas J. – Weber, Cynthia (eds.): *State Sovereignty as Social Construct*. Cambridge, Oakleigh: Cambridge University Press, s. 1–21.
- Bindner, Laurence – Poirot, Gabriel (2016): *ISIS Financing: 2015*. Paris: Center for the Analysis of Terrorism.
- Bitter, Jean-Nicolas – Frazee, Owen (2016): Promouvoir la participation politique salafiste. *Policy Perspectives*, Vol. 4/5, No. neuvedeno, s. 1–4.
- Blanford, Nicholas (2011): *Warriors of God: Inside Hezbollah's Thirty-Year Struggle Against Israel*. New York: Random House.
- Blanchard, Christopher M. (2007): Al Qaeda: Statements and Evolving Ideology. *Congressional Research Service*, <<https://fas.org/sgp/crs/terror/RL32759.pdf>>, s. 2–18.
- Blatter, Joachim – Haverland, Markus (2012): *Designing Case Studie: Explanatory Approaches in Small-N Research*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Bloom, Catherine (2008): The Classification of Hezbollah in Both International and Non-International Armed Conflicts. *Annual Survey of International and Comparative Law*, Vol. 14, No. 1, s. 61–97.
- Bøås, Morten (2014): Guns, Money and Prayers: AQIM's Blueprint for Securing Control of Northern Mali. *CTC Sentinel*, Vol. 7, No. 4, s. 1–6.
- Bøås, Morten – Torheim, Liv E. (2013a): The International Intervention in Mali: “Desert Blues” or a New Beginning? *International Journal*, Vol. 68, No. 3, s. 417–423.
- Bøås, Morten – Torheim, Liv E. (2013b): The Trouble in Mali – Corruption, Collusion, Resistance. *Third World Quarterly*, Vol. 34, No. 7, s. 1279–1292.
- Bøås, Morten – Utas, Mats (2013): Introduction: Post-Gaddafi Repercussions in the Sahel and West Africa. *Strategic Review for Southern Africa*, Vol. 35, No. 2, s. 3–15.
- Boeke, Sergei (2016): Al Qaeda in the Islamic Maghreb: Terrorism, Insurgency, or Organized Crime? *Small Wars and Insurgencies*. Vol. 27, No. 5, s. 914–936.
- Boeke, Sergei – Tisseron, Antonin (2014): Mali's Long Road Ahead. *The RUSI Journal*, Vol. 159, No. 5, s. 32–40.
- Boli, John (2001): Sovereignty from a World Polity Perspective. In: Krasner, Stephen D. (ed.): *Problematic Sovereignty: Contested Rules and Political Possibilities*. New York: Columbia University Press, s. 53–82
- Booth, William (2014): a Highway Through Hell for the Truckers Who Haul Vital Goods into Islamic State Territory. *The Washington Post*, <http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/highway-through-hell-the-truckers-who-haul-vital-goods-into-islamic-state-territory/2014/11/29/426a71f2-6f4e-11e4-893f-86bd390a3340_story.html>.

- Boukhars, Anouar (2012): *The Paranoid Neighbor: Algeria and the Conflict in Mali*. Washington: The Carnegie Endowment for International Peace, s. 1–31.
- Boulanin, Vincent (2014): France. In: Ismail, Olawale – Sköns, Elisabeth (eds.): *Security Activities of External Actors in Africa*. Oxford: Oxford University Press, s. 38–58.
- Bourgeot, André (2011): Sahara de tous les enjeux. *Hérodote*, Vol. 142, No. 3, s. 42–77.
- Bradol, Jean-Hervé (2015): Comment les humanitaires travaillent face à Al-Qaïda et l'Etat islamique. *Médecins Sans Frontières Crash*, Janvier 2015, s. 1–13.
- Bregman, Ahron (2005): *Elusive Peace: How the Holy Land Defeated America*. London: Penguin Books.
- Breteau, Pierre – Zerrouky, Madjid (2017): Comment l'Etat islamique a reculé en Irak et en Syrie depuis 2014. *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/les-decodeurs/visuel/2017/03/13/comment-l-etat-islamique-a-recule-en-irak-et-en-syrie-depuis-2014_5093896_4355770.html>.
- Brisard, Jean-Charles (2015): Terrorism Financing in North Africa. In: Tomolya, János – White, Larry D. (eds.): *Terrorist Threats in North Africa from a NATO Perspective*. Amsterdam, Fairfax: IOS Press.
- Brisard, Jean-Charles – Martinez, Damien (2014): Islamic State: The Economy-Based Terrorist Funding. *Thomas Reuters Accelus*, <http://cat-int.org/wp-content/uploads/2016/06/White-Paper-IS-Funding_Final.pdf>, s. 2–11.
- Brisard, Jean-Charles – Martinez, Damien (2016): *ISIS Financing in 2015*. Paris: Center for the Analysis of Terrorism.
- Brooker, Paul (2010): *Modern Stateless Warfare*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
- Brown, M. Anne (et al.) (2010): Challenging Statebuilding as Peacebuilding – Working with Hybrid Political Orders to Build Peace. In: Richmond, Oliver P. (ed.): *Peacebuilding: Critical Developments and Approaches*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan, s. 99–115.
- Browne, Evie – Fisher, Jonathan (2013): *Key Actors Mapping: Somalia*. Birmingham: University of Birmingham.
- Bruton, Bronwyn E. (2010): *Somalia: a New Approach*. New York, Washington: Council on Foreign Relations.
- Bruton, Bronwyn – Pham, Peter (2012): The Splintering of Al Shabaab. *Atlantic Council*, <<http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-splintering-of-al-shabaab>>.
- Bruton, Bronwyn E. – Williams, Paul D. (2014): *Counterinsurgency in Somalia: Lessons Learned from the African Union Mission in Somalia, 2007-2013*. Tampa: Joint Special Operations University Press.
- Bryden, Matt (2014): *The Reinvention of Al-Shabaab: a Strategy of Choice or Necessity*. Washington: Center for Strategic and International Studies.

- Brynen, Rex – El-Rifai, Roula (2007): Introduction: Refugee Repatriation, Development, and the Challenges of Palestinian State-Building. In: Brynen, Rex – El-Rifai, Roula (eds.): *Palestinian Refugees: Challenges of Repatriation and Development*. London, New York: I. B. Tauris, s. 1–13.
- Budil, Ivo (2007): *Zakladatelé Západu a poslední člověk: esej o zrodu a zániku západní civilizace*. Ústí nad Labem: Dryada.
- Bureš, Oldřich – Nedvědická, Vendula (2011): *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Aleš Čenek.
- Bunzel, Cole (2015): From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State. *The Brookings Institution*. The Brookings Project on U. S. Relations with the Islamic World, Analysis Paper No. 19, March 2015, s. 1–45.
- Bunzel, Cole (2016): *The Kingdom and the Caliphate: Duel of the Islamic States*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace.
- Burke, Jason (2017): Al-Shabaab militants ban starving Somalis from accessing aid. *The Guardian*, <<https://www.theguardian.com/world/2017/jul/27/al-shabaab-militants-ban-starving-somalis-from-accessing-aid>>.
- BusinessInfo.cz (2017): *Teritoriální informace – země*, <<http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme.html>>.
- Byman, Daniel L. (2015a): *Al Qaeda, the Islamic State, and the Global Jihadist Movement: What Everyone Needs to Know*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Byman, Daniel L. (2015b): Comparing Al Qaeda and ISIS: Different Goals, Different Targets. *The Brookings Institution*, <<http://www.brookings.edu/research/testimony/2015/04/29-terrorism-in-africa-byman>>.
- Byman, Daniel L. – Pollack, Kenneth M. (2001): Let Us Now Praise Great Men: Bringing the Statesman Back In. *International Security*, Vol. 25, No. 4, s. 107–146.
- Calame, Pierre (2008). Les acteurs non étatiques et la gouvernance mondiale. *Forum pour une nouvelle gouvernance mondiale*, <http://www.world-governance.org/IMG/rtf_acteurs_non_etatiques_FR.rtf>.
- Callimachi, Rukmini (2014): Paying Ransoms, Europe Bankrolls Qaeda. Terror. *The New York Times*, <<https://www.nytimes.com/2014/07/30/world/africa/ransoming-citizens-europe-becomes-alqaedas-patron.html?mcubz=0>>.
- Callimachi, Rukmini (2017): *Twitter*, <<https://twitter.com/rcallimachi/status/920451475624677377>>.
- Call, Charles T. (2011): Beyond the Failed State: Toward Conceptual Alternatives. *European Journal of International Relations*, Vol. 17, No. 303, s. 303–326.
- Calzoni, Davide (2015a): Archeological sites in war-torn Syria and Iraq. *Geopolitical Atlas*, <<https://web.archive.org/web/20170418183852/http://www.geopoliticalatlas.org:80/367>>.

- Calzoni, Davide (2015b): Oil and Gas Fields In Syria and Iraq Controlled by ISIS. *Geopolitical Atlas*, <https://web.archive.org/web/20170716144040/http://www.geopoliticalatlas.org/wp-content/uploads/2015/02/oil_and_gas_fields_in_syria_and_iraq_controlled_by_ISIS1.png>.
- Calzoni, Davide – Goldkorn, Giacomo (2015): ISIS main sources of income. *Geopolitical Atlas*, <https://web.archive.org/web/20150401180218/http://www.geopoliticalatlas.org/wp-content/uploads/2015/03/ISIS_main_sources_of_income.png>.
- Cameron, Kim (1980): Critical questions in assessing organizational effectiveness. *Organizational Dynamics*, Vol. 9, No. 2, s. 66–80.
- Cameron, Kim (1984): The Effectiveness of Ineffectiveness: a New Approach to Assessing Patterns of Organizational Effectiveness. In: Staw, Barry M. – Cummings, Larry L. (eds.): *Research in Organizational Behavior*, Volume 6. Greenwich: JAI Press, s. 235–285.
- Cameron, Kim (1986): Effectiveness As Paradox: Consensus and Conflict in Conceptions of Organizational Effectiveness. *Management Science*, Vol. 32, No. 5, s. 539–553.
- Cameron, Kim – Whetten, David (1983): Organizational Effectiveness: One Model or Several? In: Cameron, Kim – Whetten, David (eds): *Organizational Effectiveness: a Comparison of Multiple Models*. New York, London: Academic Press, s. 1–24.
- Caporaso, James A. (2000): Changes in the Westphalian Order: Territory, Public Authority, and Sovereignty. *International Studies Review*, Vol. 2, No. 2, s. 1–28.
- Caris, Charles C. – Reynolds, Samuel (2014): ISIS governance in Syria. *Middle East Security Report*, No. 22. Washington: Washington Institute for the Study of War, s. 4–41.
- Carter, David B. (2014): *Territoriality, Non-State Actors, and Military Strategy*. Paper presented at Terrorism and Policy: Fourth Conference. Dallas: The University of Texas, s. 1–34.
- Casey L. Addis (2011): Lebanon: Background and U.S. Relations. *Analyst in Middle Eastern Affairs*, February 2011. Washington: Congressional Research Service.
- Castillo, Jasen J. (2014): *Endurance and War. The National Sources of Military Cohesion*. Stanford: Stanford University Press.
- Cave, Damien (2007): Iraq Insurgent Group Claims It Killed Missing U.S. Soldiers. *The New York Times*, <<http://www.nytimes.com/2007/06/05/world/middleeast/05iraq.html>>.
- Center for Strategic and International Studies (2017): *Russia's Intervention in Syria: Lessons Learned*, <<https://www.csis.org/events/russias-intervention-syria-lessons-learned>>.
- Central Intelligence Agency (2017): *The World Factbook*, <<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook>>.
- Centre des Projets et des Etudes sur le Secteur Public (2006): *Annuaire statistique 2006*. République Libanaise: Le bureau du ministre d'Etat pour la Réforme administrative, s. 1–216.
- Ciment, James (2015): *World Terrorism: An Encyclopedia of Political Violence from Ancient Times to the Post-9/11 Era*. London, New York: Routledge.

- City Population (2017): *City Population*, <<http://citypopulation.de>>.
- Clapham, Christopher (1998): Degrees of Statehood. *Review of International Studies*, Vol. 24, No. 2, s. 143–157.
- Clarke, Colin P. (2017): *Financial Futures of the Islamic State of Iraq and the Levant: Findings from a RAND Corporation Workshop*. Santa Monica: Rand Corporation.
- Clarke, Sathianathan (2017): *Competing Fundamentalisms: Violent Extremism in Christianity, Islam, and Hinduism*. Luisville: Westminster John Knox Press.
- Cline, Lawrence E. (2013): Nomads, Islamists, and Soldiers: The Struggles for Northern Mali. *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol. 36, No. 8, s. 617–634.
- Cline, Ray S. (1977): *World Power Assessment: a Calculus of Strategic Drift*. Boulder: Westview Press.
- Clunan, Anne L. – Trinkunas, Harold A. (eds.) (2010a): *Ungoverned Spaces: Alternatives to State Authority in an Era of Softened Sovereignty*. Stanford: Stanford University Press.
- Clunan, Anne L. – Trinkunas, Harold A. (2010b): Conceptualizing Ungoverned Spaces: Territorial Statehood, Contested Authority, and Softened Sovereignty. In: Clunan, Anne L. – Trinkunas, Harold A. (eds.): *Ungoverned Spaces: Alternatives to State Authority in an Era of Softened Sovereignty*. Stanford: Stanford University Press, s. 17–33.
- Clunan, Anne L. – Trinkunas, Harold A. (2010c): Alternative Governance and Security. In: Clunan, Anne L. – Trinkunas, Harold A. (eds.): *Ungoverned Spaces: Alternatives to State Authority in an Era of Softened Sovereignty*. Stanford: Stanford University Press, s. 275–293.
- Cockburn, Patrick (2014): *The Jihadis Return: Isis and the New Sunni Uprising*. New York, London: OR Books.
- Cocodia, Jude (2017): Nationalist Sentiment, Terrorist Incursions and the Survival of the Malian State. In: Varin, Caroline – Abubakar, Dauda (eds.): *Violent Non-State Actors in Africa: Terrorists, Rebels and Warlords*. Cham: Palgrave Macmillan/Springer, s. 49–74.
- Cohen, Saul B. (1963): *Geography and Politics in a World Divided*. New York: Random House.
- Cohen-Almagor, Raphael (2012): The Failed Palestinian–Israeli Peace Process 1993–2011: An Israeli Perspective. *Israel Affairs*, Vol. 18, No. 4, s. 563–576.
- Coker, Margaret – Schmitt, Eric – Callimachi, Rukmini (2017): With Loss of Its Caliphate, ISIS May Return to Guerrilla Roots. *The New York Times*, <<https://www.nytimes.com/2017/10/18/world/middleeast/islamic-state-territory-attacks.html?rref=collection%2Fsectioncollection%2Fworld>>.
- Collier, David. (2011): Understanding Process Tracing. *Political Science and Politics*, Vol. 44, No. 4, s. 823–830.

- Collier, David – Brady, Henry E. – Seawright, Jason (2010): Causal Inference: Old Dilemmas, New Tools. In: Brady, Henry E. – Collier, David (eds.): *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards*. Lanham, Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, s. 201–204.
- Collins, Randall (1981): On the Microfoundations of Macrosociology. *American Journal of Sociology*, Vol. 86, No. 5, 984–1014.
- Committee for Accuracy in Middle East Reporting in America (2006): *Timeline of Hezbollah Violence*,
<http://www.camera.org/index.asp?x_context=2&x_outlet=118&x_article=1148>.
- Cooley, Alexander – Spruyt, Hendrik (2009): *Contracting states: Sovereign Transfers in International Relations*. Princeton, Woodstock: Princeton University Press.
- Cooper, Helene (2017a): ISIS Is on Its Heels, but Fighting to the Death. *The New York Times*,
<<https://www.nytimes.com/2017/09/02/world/middleeast/isis-iraq-fight.html?rref=collection%2Fsectioncollection%2Fmiddleeast>>.
- Cooper, Helene (2017b): Revived After Mosul, Iraqi Forces Prepare to Battle ISIS in Tal Afar. *The New York Times*, <<https://www.nytimes.com/2017/08/18/world/middleeast/iraq-tal-afar-isis-battle.html?rref=collection%2Fsectioncollection%2Fmiddleeast>>.
- Corentin, Denis (2016): 2016: Vers un reflux de l'État islamique? Cartographie du conflit en Irak et en Syrie. *Les clés du Moyen-Orient*, <<http://www.lesclesdumoyenorient.com/2016-vers-un-reflux-de-l-Etat-islamique-Cartographie-du-conflit-en-Irak-et-en.html>>.
- Coulibaly, Abdoulaye F. (2012): Exploitation minière: Part de l'Etat: 20%, part des sociétés étrangères: 80%. *Maliweb.net*, <<http://www.maliweb.net/economie/mines-dor-societes/exploitation-miniere-part-de-letat-20-part-des-societes-etrangeres-80-2-91508.html>>.
- Council of the European Union (2002): *Euro-Mediterranean Agreement Establishing an Association between the European Community and its Member States, of the One Part, and the Republic of Lebanon, of the Other Part – Final Act*, <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/aa_final_act_en.pdf>.
- Country Studies (2017): *Phalange Party*, <<http://countrystudies.us/lebanon/85.htm>>.
- Cristiani, Dario – Fabiani, Riccardo (2013): The Malian Crisis and its Actors. *Italian Journal of International Affairs*, Vol. 48, No. 3, s. 78–97.
- Cronin, Audrey K. (2010): The Evolution of Counterterrorism: Will Tactics Trump Strategy? *International Affairs*, Vol. 86, No. 4, s. 1–20.
- Cronin, Audrey K. (2015): ISIS Is Not a Terrorist Group: Why Counterterrorism Won't Stop the Latest Jihadist Threat. *Foreign Affairs*, Vol. 94, No. 2, s. 87–98.
- Červenková, Denisa (2016): Koncil a jiná náboženství: dialog není výraz slabosti, nýbrž zdravého sebevědomí obce věřících. *Katolický týdeník*, Vol. 27, No. 2, s. 7.

- Český rozhlas (2016): *Irácká armáda dál postupuje k Mosulu. Ovládla Karakúš, džihádisté udeřili v Kirkúku*. <http://www.rozhlas.cz/zpravy/svet/_zprava/iracka-armada-dal-postupuje-k-mosulu-ovladla-karakus-dzihadiste-uderili-v-kirkuku--1662114>.
- Daher, Aurélie (2011): Le Hezbollah libanais et la résistance islamique au Liban: des stratégies complémentaires. *Confluences Méditerranée*, No. 76, s. 101–111.
- Daher, Aurélie (2014): *Le Hezbollah, mobilisation et pouvoir*. Paris: Presses universitaires de France.
- Daher, Joseph (2016): *Hezbollah: The Political Economy of Lebanon's Party of God*. London: Pluto Press.
- Dalacoura, Katerina (2011): *Islamist Terrorism and Democracy in the Middle East*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Damgé, Mathilde (2015): Esclavage, rançons, pétrole, pillage... comment se finance l'Etat islamique. *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2015/11/19/esclavage-rancons-petrole-pillage-comment-se-finance-l-etat-islamique_4812961_4355770.html>.
- Daniel, Jan (2012): *Teritoriální vládnutí nestátních ozbrojených aktérů*. Master Thesis. Brno: Masarykova Univerzita.
- Daniel, Jan (2014): Vládnutí nestátních ozbrojených aktérů v selhávajících státech: Příklad Hizballáhu. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 49, No. 2, s. 32–51.
- Dany, Charlotte (2013): Between Big Deals and Small Steps: Measuring the Effectiveness of International Non-Governmental Organizations. In: Hegemann, Hendrik – Heller, Regina – Kahl, Martin (eds.): *Studying 'Effectiveness' in International Relations: A Guide for Students and Scholars*. Opladen: Barbara Budrich Publishers, s. 81–99.
- Dawoody, Ahmed (2015): ISIS and its Brutality Under Islamic Law. *Kansai University Review of Law and Politics*, Vol. neuvědno, No. 36, s. 101–117.
- de Castelli, Laurent (2014): Mali: From Sanctuary to Islamic State. *Rusi Journal*, Vol. 159, No. 3, s. 62–68.
- De La Calle, Luis – Sanchez-Cuenca, Ignacio (2012): Rebels without a Territory: An Analysis of Nonterritorial Conflicts in the World, 1970–1997. *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 56, No. 4, s. 580–603.
- De La Calle, Luis – Sánchez-Cuenca, Ignacio (2015): How Armed Groups Fight: Territorial Control and Violent Tactics. *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol. 38, No. 1, s. 795–813.
- de Maupeou, Félicité (2013): Le Hezbollah, partie 1, origines et fondements du «Parti du Dieu», à partir de l'ouvrage de Walid Charara et Frédéric Domont, Le Hezbollah, un mouvement islamo-nationaliste. *Les clés du Moyen-Orient*, <<http://www.lesclesdumoyenorient.com/Le-Hezbollah-Partie-1-Origines-et.html>>.

- De Silguy, Stéphanie (2012): Hollande appelle à une résolution rapide de l'ONU sur le Mali. *France 24*, <<http://www.france24.com/fr/20120926-onu-france-francois-hollande-plaide-resolution-rapide-mali-intervention-conseil-securite>>.
- Dearden, Lizzie (2017): Almost 10,000 Yazidis 'Killed or Kidnapped in Isis Genocide but True Scale of Horror May Never Be Known'. *Independent*, <<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-islamic-state-yazidi-sex-slaves-genocide-sinjar-death-toll-number-kidnapped-study-un-lse-a7726991.html>>.
- Deeb, Lara (2006): *An Enchanted Modern: Gender and Public Piety in Shi'i Lebanon*. Princeton, Oxford: Princeton University Press.
- Deeb, Lara – Harb, Mona (2013): *Leisurely Islam: Negotiating Geography and Morality in Shi'ite South Beirut*. Princeton, Oxford: Princeton University Press.
- Del Sarto, Raffaella A. (2017): *Israel Under Siege: The Politics of Insecurity and the Rise of the Israeli Neo-Revisionist Right*. Washington: Georgetown University Press.
- Della Porta, Donatella (2008): Comparative Analysis: Case-Oriented Versus Variable-Oriented Research. In: Della Porta, Donatella – Keating, Michael (eds.): *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: a Pluralist Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 198–222.
- Denécé, Eric – Rodier, Alain (2012): The security challenges of West Africa. In: *Global Security Risks and West Africa: Development Challenges*. Paris: OECD Publishing, s. 35–52.
- Desch, Michael C. (1996): War and Strong States, Peace and Weak States? *International Organization*, Vol. 50, No. 2, s. 237–268.
- DeVore, Marc R. – Stähli, Armin B. (2015): Explaining Hezbollah's Effectiveness: Internal and External Determinants of the Rise of Violent Non-State Actors. *Terrorism and Political Violence*, Vol. 27, No. 2, s. 331–357.
- Dinçer, Osman B. – Topal, Ömer F. (2014): *Increasing Violence and Deepening Divisions: Rise of Radical Groups and Iraq's Uncertain Future*. Ankara: International Strategic Research Organization.
- Di Ricco, Massimo (2010): Km² vs km de soberanía en el espacio público libanés. La comunidad chií, hezbollah y las formas de disidencia dentro del territorio comunitario. *Afers internacionals*, No. 91, p. 221–242.
- Directives Générales relatives au projet islamique Jihadistes de l'Azawad (2013): *Bamako.com*, <<http://news.abamako.com/h/29602.html>>.
- Document de l'entente national – Accord de Taef (nedatováno): *La Présidence de la République Libanaise*, <<http://www.presidency.gov.lb/Arabic/LebaneseSystem/Documents/TaefAgreementFr.pdf>>.
- Doboš, Bohumil (2016): Shapeshifter of Somalia: Evolution of the Political Territoriality of Al-Shabaab. *Small Wars and Insurgencies*, Vol. 27, No. 5, s. 937–957.

- Dorman, Nick (2014): Islamic State Fanatics Kidnap More Than 3,000 Women and Girls in 2 Week Rampage. *Mirror*, <<http://www.mirror.co.uk/news/world-news/islamic-state-fanatics-kidnap-more-4062810>>.
- Driessen, Michael D. (2018): Sources of Muslim Democracy: The Supply and Demand of Religious Policies in the Muslim World. *Democratization*, Vol. 25, No. 1, s. 115–135.
- Druetz, Thomas (2009): *La contractualisation de compagnies militaires privées dans la guerre*. Québec: Institut québécois des Hautes études internationales Université Laval Québec.
- Dubuc, Bérénice (2013): Opération Serval au Mali: Vos questions, nos réponses. *20 minutes*, <<http://www.20minutes.fr/monde/1081267-20130116-operation-serval-mali-questions-reponses>>.
- Dufka, Corinne (2016): Mali: Tribune: Faire face à la nouvelle menace jihadiste au Mali. *Maliactu*, <<http://maliactu.net/mali-tribune-faire-face-a-la-nouvelle-menace-jihadiste-au-mali>>.
- Dufka, Corinne (2017): Il n'y a pas d'issue militaire au borbier malien. *Jeune Afrique*, <<http://www.jeuneafrique.com/440007/politique/ny-a-dissue-militaire-borbier-malien>>.
- Edmaps.com (2017): *Overview of Syria situation*, October 26, 2013, <https://www.edmaps.com/html/islamic_state_in_maps.html>.
- Eichler, Jan (2006): *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky.
- Eichler, Jan (2009): *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál.
- El Deeb, Sarah (2017): 'Isis Is Finished': Syria Declares End of Terror Group's 'Project' as Last Town Held by Jihadis Falls to Army. *Independent*, <<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syria-isis-fall-albu-kamal-islamic-state-end-islamists-army-assad-a8045466.html>>.
- El Khazen, Farid (2003): Political Parties in Postwar Lebanon: Parties in Search of Partisans. *The Middle East Journal*, Vol. 57, No. 4, s. 605–624.
- El Ouali, Abdelhamid (2006): Territorial Integrity: Rethinking the Territorial Sovereign Right of the Existence of the States. *Geopolitics*, Vol. 11, No. 4, s. 630–650.
- Elden, Stuart (2009): *Terror and Territory: The Spatial Extent of Sovereignty*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Elden, Stuart (2013): *The Birth of Territory*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- El-Khoury, Bachir (2017): Gaz offshore: le prochain catalyseur d'une guerre entre Israël et le Hezbollah? *Middle East Eye*, <<http://www.middleeasteye.net/fr/analyses/gaz-offshore-le-prochain-catalyseur-d-une-guerre-entre-isra-el-et-le-hezbollah-78794344>>.
- Enderlin, Charles (2003): *Shattered Dreams: The Failure of the Peace Process in the Middle East, 1995-2002*. New York: Other Press.
- Engelkes, Simon (2014): *The Effects of Hezbollah's Involvement in Syria*. American University of Beirut, Research Paper, nestránkováno.

- English, Charlie (2014): Mali's displaced fearful of returning home a year on from crisis. *The Guardian*, <<http://www.theguardian.com/world/2014/jan/10/mali-displaced-fearful-return>>.
- Erickson, Amanda (2017): What the Islamic State Is Saying about Its Loss of Mosul. *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/07/12/what-the-islamic-state-is-saying-about-the-fall-of-mosul/?utm_term=.cf647ce07c0e>.
- Eriksen, Stein S. (2005): The Politics of State Formation: Contradictions and Conditions of Possibility. *The European Journal of Development Research*, Vol. 17, No. 3, s. 396–410.
- Erlich, Reuven (2006): *Hezbollah's Use of Lebanese Civilians as Human Shields: The Extensive Military Infrastructure Positioned and Hidden in Populated Areas. From within the Lebanese Towns and Villages Deliberate Rocket Attacks Were Directed against Civilian Targets in Israel*. Tel-Aviv: Intelligence and Terrorism Information Center at the Center for Special Studies.
- Ethiopian News (2016): *Two Million Dollars Worth of Weapons Seized on En Route To Al-Shabab Somalia*, <<http://www.tigraionline.com/articles/alshabab-weapons-seized.html>>.
- Etzioni, Amitai (1964): *Modern Organizations*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- European Union Training Mission (2017): À propos, *EUTM Mali Structure*, <<http://eutmmali.eu/a-propos>>.
- European Asylum Support Office (2015): *Somalie centrale et méridionale: Aperçu du pays. Rapport d'information sur les pays d'origine*, Luxembourg: Office des publications de l'Union européenne.
- Fall, Mohamed B. (2010): AQMI: jeu d'échecs au-dessus d'un nid d'espions. *Les Afriques*, <<http://www.lesafriques.com/politique/aqmi-jeu-d-echecs-au-dessus-d-un-nid-d-espions.html?Itemid=308?articleid=26239>>.
- Fanusie, Yaya J. – Entz, Alex (2017a): *Al-Shabaab: Financial Assessment*. Terror Finance Briefing Book, June 2017. Washington: Foundation for Defense of Democracies, Center on Sanctions and Illicit Finance.
- Fanusie, Yaya J. – Entz, Alex (2017b): *Hezbollah: Financial Assessment*. Terror Finance Briefing Book, September 2017. Washington: Foundation for Defense of Democracies, Center on Sanctions and Illicit Finance.
- Farida, Mariam (2015): a Casuistic Explanation to Hizbullah's Realpolitik: Interpreting the Re-Interpreted. *International Review of Social Research*, Vol. 5, No. 3, s. 167–178.
- Fattouh, Bassam – El-Katiri, Laura (2015): Lebanon: The Next Eastern Mediterranean Gas Producer? *Foreign and Security Policy Paper Series*. Washington: The German Marshall Fund of the United States.
- Fellous, Gérard (2015): *Daech – "État islamique": Cancer d'un monde arabo-musulman en recomposition*. Paris: L'Harmattan.

- Felter, Joseph – Fishman, Brian (2007): *Al-Qa'ida's Foreign Fighters in Iraq: a First Look at the Sinjar Records*. West Point: Combating Terrorism Center.
- Fergusson, James (2013): *The World's Most Dangerous Place: Inside the Outlaw State of Somalia*. Boston: Da Capo Press.
- Filiu, Jean-Pierre (2014a): *Gaza: a History*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Filiu, Jean-Pierre (2014b): The Fractured Jihadi Movement in the Sahara. *Current Trends in Islamist Ideology*, <http://www.hudson.org/content/researchattachments/attachment/1393/ct_16_posting.pdf>, s. 86–98.
- Financial Times (2013): *Israel to Bolster Its Forces on Golan Heights*, <<https://www.ft.com/content/bc0afce4-ea01-11e2-913c-00144feabdc0>>.
- Finnemore, Martha (1996): Norms, Culture, and World Politics: Insights from Sociology's Institutionalism. *International Organization*, Vol. 50, No. 2, s. 325–347.
- Fishman, Ben (2016): Defining ISIS. *Survival*, Vol. 58, No. 1, s. 179–188.
- Fishman, Brian (2011): Redefining the Islamic State. *New America*, <<https://www.newamerica.org/international-security/policy-papers/redefining-the-islamic-state>>.
- Fishman, Brian (2014): *The Islamic State: a Persistent Threat*. Prepared Testimony to the House Armed Services Committee, United States Congress, 29 July 2014, nestránkováno.
- Fjelde, Hanne – Nilsson, Desirée (2012): Rebels against Rebels: Explaining Violence between Rebel Groups. *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 56, No. 4, s. 604–628.
- Flanigan, Shawn T. – Abdel-Samad, Mounah (2009): Hezbollah's Social Jihad: Nonprofits as Resistance Organizations. *Middle East Policy*, Vol. 16, No. 2, s. 122–137.
- Flick, Uwe (2009): *An Introduction to Qualitative Research*. London, Thousand Oaks: Sage.
- Flint, Colin (2017): *Introduction to Geopolitics*. London, New York: Routledge.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (2016): *AQUASTAT*, <<http://www.fao.org/nr/water/aquastat/main/index.stm>>.
- Forestier, Patrick (2015): Général Barrera, libérateur du Mali: "Mourir, un risque du métier". *Paris Match*, <<http://www.parismatch.com/Actu/International/General-Barrera-liberateur-du-Mali-Mourir-un-risque-du-metier-756858#>>.
- Fortna, Virginia P. (2015): Do Terrorists Win? Rebels' Use of Terrorism and Civil War Outcomes. *International Organization*, Vol. 69, No. 3, s. 519–556.
- Frachon, Alain (2013): "Opération Serval" au Mali ou le choix du moindre mal. *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/idees/article/2013/01/14/serval-ou-le-choix-du-moindre-mal_1816600_3232.html>.
- France-États arabes (2017): *Accords bilatéraux franco-arabes*, <<http://fothman.free.fr/index/indexacclb.html>>.

- Frayer, Lauren (2007): Islamic Group Says It Kidnapped 18 Iraqi Government Workers; 14 Bodies Later Found. *Deseret News*, <<https://www.deseretnews.com/article/660200057/Islamic-group-says-it-kidnapped-18-Iraqi-government-workers-14-bodies-later-found.html>>.
- Freilich, Charles D. (2012): Israel in Lebanon – Getting It Wrong: The 1982 Invasion, 2000 Withdrawal, and 2006 War. *Israel Journal of Foreign Affairs*, Vol. 6, No.3, s. 41–75.
- Friedman, Thomas L. (1985): Israelis Free 100 More Detainees from Lebanon. *The New York Times*, <<http://www.nytimes.com/1985/07/25/world/israelis-free-100-more-detainees-from-lebanon.html>>.
- Fromson, James – Simon, Steven (2015): ISIS: The Dubious Paradise of Apocalypse Now. *Survival*, Vol. 57, No. 3, s. 7–56.
- Furlong, Paul – Marsh, David (2010): a Skin Not a Sweater: Ontology and Epistemology in Political Science. In: Marsh, David – Stoker Gerry (eds.): *Theory and Methods in Political Science*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 184–211.
- Fürtig, Henner (2002): *Iran's Rivalry with Saudi Arabia Between the Gulf Wars*. Reading: Ithaca Press.
- Gaasholt, Ole M. (2013): Northern Mali 2012: The Short-Lived Triumph of Irredentism. *Strategic Review for Southern Africa*, Vol. 35, No. 2, s. 69–91.
- Galbreath, David J. – McEvoy, Joanne (2012): *The European Minority Rights Regime: Towards a Theory of Regime Effectiveness*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
- Galka, Max (2015): Support for ISIS in the Muslim World – Perceptions vs Reality. *Metrocosm*, <<http://metrocosm.com/support-isis-muslim-world-perceptions-vs-reality>>.
- Galy, Michel (2013): Pourquoi la France est-elle intervenue au Mali? In: Galy, Michel (ed.): *La guerre au Mali. Comprendre la crise au Sahel et au Sahara: enjeux et zones d'ombre*. Paris: La Découverte, s. 76–90.
- García-Arenal, Mercedes (2000): Introduction. In: García-Arenal, Mercedes (ed.): *Mahdisme et millénarisme en Islam*. Aix-en-Provence: Édisud, s. 7–16.
- Gartenstein-Ross, Daveed – Magen, Amichai (2014): The jihadist governance dilemma. *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/07/18/the-jihadistgovernance-dilemma/?utm_term=.f319ca658c3c>.
- Gaub, Florence (2013): The Role of Hezbollah in Post-Conflict Lebanon. *European Parliament, Directorate General for External Policies*, s. 2–9.
- Gaub, Florence (2016): The Cult of ISIS. *Survival*, Vol. 58, No. 1, s. 113–130.
- Gauron, Roland (2015): Abou Moussab al-Souri, l'inspirateur des attentats de Paris. *Le Figaro*, <<http://www.lefigaro.fr/international/2015/11/23/01003-20151123ARTFIG00224-abou-moussab-al-souril-inspirateur-des-attentats-de-paris.php>>.

- Gebrewold, Belachew (2009): *Anatomy of Violence: Understanding the Systems of Conflict and Violence in Africa*. Farnham, Burlington: Ashgate.
- George, Alexander L. – Bennett, Andrew (2005): *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, London: MIT Press.
- George, Alexander L. – McKeown, Timothy J. (1985): Case Studies and Theories of Organizational Decision Making. *Advances in Information Processing in Organizations*, Vol. 2, No. neuvédeno, s. 21–58.
- Gerges, Fawaz A. (2016): *ISIS: a History*. Princeton, Oxford: Princeton University Press.
- Gerring, John (2001): *Social Science Methodology: a Criterial Framework*. New York: Cambridge University Press.
- Gerring, John (2007): *Case Study Research: Principles and Practices*. New York: Cambridge University Press.
- Gettleman, Jeffrey – Kulish, Nicholas (2013): Somali Militants Mixing Business and Terror. *The New York Times*, <<http://www.nytimes.com/2013/10/01/world/africa/officials-struggle-with-tangled-web-of-financing-for-somali-militants.html?pagewanted=all>>.
- Gèze, François (2013): Le jeu trouble du régime algérien au Sahara. In: Galy, Michel (ed.): *La guerre au Mali: Comprendre la crise au Sahel et au Sahara: enjeux et zones d'ombre*. Paris: La Découverte, s. 148–168.
- Ghani, Ashraf – Lockhart, Clare (2008): *Fixing Failed States: a Framework for Rebuilding a Fractured World*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Gheciu, Alexandra (2005): *NATO in the "New Europe": The Politics of International Socialization after the Cold War*. Stanford: Stanford University Press.
- Gilmour, J. G. (2012): The Terrorist Threat in North-West Africa: Part One. *Journal of Military and Strategic Studies*, Vol. 14, No. 2, s. 1–6.
- Gilpin, Robert – Gilpin, Jean M. (2001): *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order*. Princeton, Woodstock: Princeton University Press.
- Glazzard, Andrew – Jespersen, Sasha – Winterbotham, Emily (2016): *Conflict and Countering Violent Extremism: Literature Review*. London: RUSI.
- Gleis, Joshua L. – Berti, Benedetta (2012): *Hezbollah and Hamas: a Comparative Study*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Global Security (2014): *Lebanese Ground Forces*, <<https://www.globalsecurity.org/military/world/lebanon/army.htm>>.
- Global Security (2016): *Al-Shabaab*, <<http://www.globalsecurity.org/military/world/para/al-shabaab.htm>>.
- Glunk, Ursula – Wilderom, Celeste P. M. (1996): *Organizational Effectiveness = Corporate Performance? Why and How Two Research Traditions Need to be Merged*. Research Memorandum, Vol. 715. Tilburg: Tilburg University, s. 1–29.

- Goenaga, Amaia – Sánchez Mateos, Elvira (2012): Elites, Power and Political Change in Post-War Lebanon. In: Brichs, Ferran I. (ed.): *Political Regimes in the Arab World: Society and the Exercise of Power*. London, New York: Routledge, s. 220–245.
- Goertz, Gary – Diehl, Paul F. (2002): *Territorial Changes and International Conflict*. London, New York: Routledge.
- Goïta, Modibo (2014): *French Intervention, EU and UN: African Solution for African Problems?* Documento de Opinion, No. 56, Madrid: Instituto Español de Estudios Estratégicos, s. 1–15.
- Goldstein, Judith – Keohane, Robert O. (1993): Ideas and Foreign Policy: An Analytical Framework. In: Goldstein, Judith – Keohane, Robert O. (eds.): *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change*. Ithaca, London: Cornell University Press, s. 3–30.
- Gordon, Michael R. (2015): U.S. Warplanes Strike ISIS Oil Trucks in Syria. *The Guardian*, <<http://www.nytimes.com/2015/11/17/world/middleeast/us-strikes-syria-oil.html?ref=world>>.
- Gottmann, Jean (1973): *The Significance of Territory*. Charlottesville: The University Press of Virginia.
- Gottmann, Jean (2007): *La politique des États et leur géographie*. Paris: Éditions du CTHS.
- Götz, Norbert (2011): Civil Society and NGO: Far from Unproblematic Concept. In: Reinalda, Bob (ed.). *The Ashgate Research Companion to Non-State Actors*. Farnham: Ashgate, s. 185–196.
- Gourdin Patrice (2012): Al Qaida au Sahara et au Sahel. Contribution à la compréhension d'une menace complexe. *Diploweb*, <<https://www.diploweb.com/Al-Qaida-au-Sahara-et-au-Sahel.html>>.
- Gourevitch, Peter (1978): The Second Image Reversed: The International Sources of Domestic Politics. *International Organization*, Vol. 32, No. 4, s. 881–912.
- Goya, Michel (2013): La guerre de trois mois: l'intervention française au Mali en perspectives. *Politique étrangère*, No. 2, s. 157–168.
- Graham, Kennedy (2008): Regionalisation and Responses to Armed Conflict, with Special Focus on Conflict Prevention and Peacekeeping. In: Cooper, Andrew F. – Hughes, Christopher W. – De Lombaerde, Philippe (eds.): *Regionalisation and Global Governance: The Taming of Globalisation?* London, New York: Routledge, s. 159–186.
- Gray, Colin S. (2007): *War, Peace and International Relations: An Introduction to Strategic History*. Abingdon, New York: Routledge.
- Gray, David E. (2004): *Doing Research in the Real World*. London, Thousand Oaks: Sage.
- Grégoire, Emmanuel (2013): Islamistes et rebelles touaregs maliens: alliances, rivalités et ruptures. *EchoGéo*, <<http://echogeo.revues.org/13466>>, s. 2–14.

- Griffiths, Martin – O’Callaghan, Terry (2002): *International Relations: The Key Concepts*. New York: Routledge.
- Grim, Brian J. – Karim, Mehtab S. (2011): *The Future of the Global Muslim Population: Projections for 2010–2030*. Washington: Pew Research Center.
- Guidère, Mathieu (2011): Al-Qaïda au Maghreb Islamique: le tournant des revolutions arabes. *Maghreb-Machrek*, No. 208, s. 59–73.
- Guidère, Mathieu (2013): L'intervention française au Mali a déplacé la menace djihadiste vers le sud. *Le Figaro*, interviewed by Arielle Thedrel, <<http://www.lefigaro.fr/international/2013/11/18/01003-20131118ARTFIG00218-l-intervention-francaise-au-mali-a-deplace-la-menace-djihadiste-vers-le-sud.php>>.
- Guidère, Mathieu (2014): The Timbuktu Letters: New Insights about AQIM. *Res Militaris*. Vol. 4, No. 1, s. 1–16.
- Guilloteau, Christophe – Nauche, Philippe (2013): *Sur l’opération Serval au Mali*. Assemblée nationale, Rapport d’information N° 1288, s. 3–128.
- Gulmohamad, Zana K. (2014): The Rise and Fall of the Islamic State of Iraq and Al-Sham (Levant) ISIS. *Global Security Studies*, Vol. 5, No. 2, s. 1–11.
- Guzzini, Stefano (2012): The Ambivalent ‘Diffusion of Power’ in Global Governance. In: Guzzini, Stefan – Neumann, Iver B. (eds.): *The Diffusion of Power in Global Governance: International Political Economy Meets Foucault*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 1–37.
- Haddad, Simon (2006): The Origins of Popular Support for Lebanon’s Hezbollah. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 29, No. 1, s. 21–34.
- Hadra, Dana (2015): *ISIS: Past, Present and Future?: Pro-ISIS Media and State Formation*. Dissertation Thesis. Chestnut Hill: Boston College.
- Hagmann, Tobias – Hoehne, Markus V. (2009): Failures of the State Failure Debate: Evidence from the Somali Territories. *Journal of International Development*, Vol. 21, No. 1, s. 42–57.
- Hall, Rodney B. – Biersteker, Thomas J. (2002): The Emergence of Private Authority in the International System. In: Hall, Rodney B. – Biersteker, Thomas J. (eds.): *The Emergence of Private Authority in Global Governance*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, s. 3–22.
- Halliday, Fred (2005): *The Middle East in International Relations: Power, Politics and Ideology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hameed, Saif (2016): Islamic State Loses Control of Last Oil Wells in Iraq: Oil Ministry. *Reuters*, <<https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-oil/islamic-state-loses-control-of-last-oil-wells-in-iraq-oil-ministry-idUSKCN11Y1UA>>.
- Hammel, Eric (2005): *The Root: The Marines in Beirut, August 1982-February 1984*. St. Paul: Zenith Press.
- Hamzeh, Ahmad N. (2004): *In The Path Of Hizbullah*. Syracuse: Syracuse University Press.

- Hannan, Michael T. – Freeman, John H. (1977): Obstacles to the Comparative Study of Organizational Effectiveness. In: Goodman, Paul S. – Pennings, Johannes M. (eds.): *New Perspectives on Organizational Effectiveness*. San Francisco: Jossey-Bass, s. 106–131.
- Hannan, Michael T. – Freeman, John H. (1984): Structural Inertia and Organizational Change. *American Sociological Review*, Vol. 49, No. 2, s. 149–164.
- Hanne, Olivier (2016): Barkhane: succès, atouts et limites d'une opération originale dans la Bande sahélo-saharienne. *Res Militaris*, <<https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01425745/document>>, s. 1–18.
- Hansen, Stig J. (2014): An In-Depth Look at Al-Shabab's Internal Divisions. *CTC Sentinel*, Vol. 7, No. 2, s. 9–12.
- Hansen, Stig J. (2016): *Al-Shabaab in Somalia: The History and Ideology of a Militant Islamist Group*. London: Hurst and Company.
- Harb, Mona (2010a): Le Hezbollah à Beyrouth (1985-2005): De la banlieue à la ville. Beyrouth: Karthala.
- Harb, Mona (2010b): On Religiosity and Spatiality: Lessons from Hezbollah in Beirut. In: Al-Sayyad, Nezar – Massoumi, Mejgan (eds.): *The Fundamentalist City?: Religiosity and the Remaking of Urban Space*. London: Routledge, s. 125–155.
- Harel, Amos – Issacharoff, Avi (2008): *34 Days: Israel, Hezbollah, and the War in Lebanon*. New York, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Harik, Judith (2004): *Hezbollah: The Changing Face of Terrorism*. London, New York: I.B. Tauris.
- Harik, Judith (2010): Force of Arms and Hizbullah's Staying Power in Precarious Lebanon. Mulaj, Klejda (ed.): *Violent Non-State Actors in World Politics*. London: Hurst, s. 137–155.
- Harmon, Stephen A. (2014): *Terror and Insurgency in the Sahara-Sahel Region: Corruption, Contraband, Jihad and the Mali War of 2012–2013*. Farnham, Burlington: Ashgate.
- Hart, Jeffrey (1976): Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations. *International Organization*, Vol. 30, No. 2, s. 289–305.
- Hassan, Hassan (2017): ISIL 2.0: a Terror Group in Full Insurgency Mode. *The National*, <<https://www.thenational.ae/opinion/comment/isil-2-0-a-terror-group-in-full-insurgency-mode-1.675881>>.
- Hassan, Hassan – McCants, William (2016): Experts Weigh in (part 7): Is ISIS Good at Governing? *Brookings*, <<https://www.brookings.edu/blog/markaz/2016/04/18/experts-weigh-in-part-7-is-isis-good-at-governing>>.
- Hashim, Ahmed S. (2014a): *From Al-Qaida Affiliate to the Rise of the Islamic Caliphate: The Evolution of the Islamic State of Iraq And Syria (ISIS)*. Singapore: S. Rajaratnam School of International Studies, Policy Report, December 2014, s. 2–16.
- Hashim, Ahmed S. (2014b): The Islamic State: From al-Qaeda Affiliate to Caliphate. *Middle East Policy*, Vol. 21, No. 4, s. 69–83.

- Hashim, Ahmed S. (2018): *The Caliphate at War: Operational Realities and Innovations of the Islamic State*. New York: Oxford University Press.
- Haushofer, Karl (et al.) (1928): *Bausteine zur Geopolitik*. Berlin: Kurt Vowinckel.
- Hawramy, Fazel – Harding, Luke (2014): Inside Islamic State's Oil Empire: How Captured Oilfields Fuel Isis Insurgency. *The Guardian*, <<https://www.theguardian.com/world/2014/nov/19/-sp-islamic-state-oil-empire-iraq-isis>>.
- Hawramy, Fazel – Graham-Harrison, Emma (2016a): Islamic State Using Hostages as Human Shields in Mosul – UN. *The Guardian*, <<https://www.theguardian.com/world/2016/oct/28/islamic-state-uses-hostages-as-human-shields-mosul-says-un>>.
- Hawramy, Fazel – Graham-Harrison, Emma (2016b): Isis Forces 1,500 Iraqi Families to March to Mosul. *The Guardian*, <<https://www.theguardian.com/world/2016/nov/08/isis-forces-1500-iraqi-families-to-march-to-mosul>>.
- Hegemann, Hendrik – Heller, Regina – Kahl, Martin (2013): Introduction: Studying Effectiveness in International Relations. In: Hegemann, Hendrik – Heller, Regina – Kahl, Martin (eds.): *Studying 'Effectiveness' in International Relations: A Guide for Students and Scholars*. Opladen: Barbara Budrich Publishers, s. 15–32.
- Heisbourg, Francois (2013): a Surprising Little War: First Lessons of Mali. *Survival: Global Politics and Strategy*, Vol. 55, No. 2, s. 7–18.
- Helm, Carsten – Sprinz, Detlef (2000): Measuring the Effectiveness of International Environmental Regimes. *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 44, No. 5, s. 630–652.
- Henne, Peter (et al.) (2016): *Trends in Global: Restrictions on Religion*. Washington: Pew Research Center.
- Henri, Jean-François (2004): Performance Measurement and Organizational Effectiveness: Bridging the Gap. *Managerial Finance*, Vol. 30, No. 6, s. 93–123.
- Hensel, Paul R. (2001): Contentious Issues and World Politics: The Management of Territorial Claims in the Americas, 1816-1992. *International Studies Quarterly*, Vol. 45, No. 1, s. 81–109.
- Hensel, Paul R. (2012): Territory: Geography, Contentious Issues, and World Politics. In: Vasquez, John A. (ed.): *What Do We Know about War?* Lanham, Plymouth: Rowman & Littlefield, s. 3–26.
- Herbst, Jeffrey (1989): Responding to State Failure in Africa. *International Organization*, Vol. 43, No. 4, s. 673–692.
- Herbst, Jeffrey (2000): *States and Power in Africa: Comparative Lessons in Authority and Control*. Princeton: Princeton University Press.
- Herbst, Jeffrey (2009): *State and Power in Africa: Comparative Lessons in Authority and Control*. Cambridge, Malden: Polity Press.

- Hinsley, F. H. (1986): *Sovereignty*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hobson, John M. (2003): *The State and International Relations*. Cambridge, New York, Port Melbourne: Cambridge University Press.
- Hocking, Brian – Smith, Michael (2014): *World Politics: An Introduction to International Relations*. London, New York: Routledge.
- Hoffman, Bruce (2006): *Inside Terrorism*. New York: Columbia University Press.
- Hoffner, Anne-Bénédicte (2013): L'islam dans les Constitutions des pays du monde musulman. *La Croix*, <https://www.la-croix.com/Religion/Spiritualite/L-islam-dans-les-Constitutions-des-pays-du-monde-musulman-_NG_-2013-02-01-906436>.
- Hochstetler, Kathryn – Laituri, Melinda (2014): Methods in International Environmental Politics. In: Betsill, Michele M. – Hochstetler, Kathryn – Stevis Dimitris (eds.): *Advances in International Environmental Politics*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan, s. 78–104.
- Hoppe, Robert (2002): *Rethinking the Puzzles of the Science-Policy Nexus: Boundary Traffic, Boundary Work and the Mutual Transgression Between STS and Policy Studies*. Paper prepared for the EASST 2002 Conference, 'Responsibility under Uncertainty', York, 31 July– 3 August.
- Hoppe, Robert (2009): Scientific Advice and Public Policy: Expert Advisers' and Policymakers' Discourses on Boundary Work. *Poiesis & Praxis*, Vol. 6, No. 3, s. 235–263.
- Horton, Michael (2017): Reclaiming Lost Ground in Somalia: The Enduring Threat of al-Shabaab. *Terrorism Monitor*, Vol. 15, No. 15, <<https://jamestown.org/wp-content/uploads/2017/07/Terrorism-Monitor-July-28-2017.pdf>>, s. 8–11.
- Hroch, Jaroslav (2016): Suroviny z Turecka a průmyslová výroba. I tak získávali islamisté zbraně. *Idnes*, <https://zpravy.idnes.cz/islamsky-stat-mosul-turecko-zbrane-d6r-/zahranicni.aspx?c=A161215_113132_zahranicni_och>.
- Hubac, Olivier (ed.) (2005): *Mercenaires et polices privées. La privatisation de la violence armée*. Paris: Universalis.
- Hubbard, Ben – Schmitt, Eric (2017): ISIS, Battered but Still Potent, Returns to Its Insurgent Roots. *The New York Times*, <<https://www.nytimes.com/2017/07/08/world/middleeast/isis-syria-iraq.html>>.
- Huckabey, Jessica M. (2013): Al Qaeda in Mali: The Defection Connections. *Orbis*, Vol. 57, No. 3, s. 467–484.
- Hudema, Marek (2016): Islámský stát chce vyvolat v Evropě občanskou válku. „Antimuslimské bojůvky“ jsou jeho spojenci, říká expert. *Hospodářské noviny*, <<http://zahranicni.ihned.cz/blizky-vychod/c1-65241090-islamsky-stat-chce-vyvolat-v-evrope-obcanskou-valku-antimuslimske-bojovky-jsou-jeho-spojenci-rika-expert>>.

- Human Rights Watch (2014): *Iraq: ISIS Abducting, Killing, Expelling Minorities*, <<https://www.hrw.org/news/2014/07/19/iraq-isis-abducting-killing-expelling-minorities>>.
- Human Rights Watch (2017): *Le conflit armé au Mali et ses conséquences: Recueil de documents publiés par Human Rights Watch 2012-2017*. Février 2017, s. 1–203.
- Hugon, Philippe (2012): La reconquête du Nord Mali suppose trois conditions. *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/idees/article/2012/10/16/la-reconquete-du-nord-mali-suppose-trois-conditions_1776279_3232.html>.
- Huth, Paul K. (1998): *Standing Your Ground: Territorial Disputes and International Conflict*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Hybášková, Jana (2014): Velvyslankyně Evropské unie v Iráku: Islámský stát buduje ropný emirát. *Ihned*, interviewed by Marek Hudema, <<http://zahranicni.ihned.cz/c1-62989640-hybaskova-za-teroristickymi-videi-je-boj-o-ropu>>.
- Hybášková, Jana (2015): Islámský stát potřebuje další expanzi. Do ropných polí. *Česká pozice*, interviewed by Milan Rokos, <http://ceskapozice.lidovky.cz/islamsky-stat-potrebuje-dalsi-expanzi-do-ropnych-poli-p1f-/tema.aspx?c=A150703_115605_pozice-tema_kasa>.
- Charbonneau, Bruno – Sears, Jonathan M. (2014): Faire la guerre pour un Mali démocratique: l'intervention militaire française et la gestion des possibilités politiques contestées. *Revue canadienne de science politique*, Vol. 47, No. 3, s. 597–619.
- Chauprade, Aymeric – Thual, François (1998): *Dictionnaire de géopolitique: états, concepts, auteurs*. Paris: Ellipses.
- Chauzal, Grégory – Van Damme, Thibault (2015): *The Roots of Mali's Conflict: Moving Beyond the 2012 Crisis*. Conflict Research Unit Report. The Hague: Netherlands Institute of International Relations, s. 1–62.
- Checkel, Jeffrey T. (2001): Why Comply? Social Learning and European Identity Change. *International Organization*, Vol. 55, No. 3, s. 553–588.
- Checkel, Jeffrey T. (2005): It's the Process Stupid! Process Tracing in the Study of European and International Politics. *Arena Working Paper Series*, No. 26, s. 3–29.
- Checkel, Jeffrey T. (2013): Transnational Dynamics of Civil War. In: Checkel, Jeffrey T. (ed.): *Transnational Dynamics of Civil War*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 3–27.
- Chesson, Grace (et al.) (2017): Somalia's Organized Crime Networks: a New Framework to Degrade al-Shabaab. *International Affairs Review*, Vol. 25, No. 1, s. 1–16.
- Chojnacki, Sven – Branovic, Zeljko (2011): New Modes of Security: The Violent Making and Unmaking of Governance in War-Torn Areas of Limited Statehood. In: Risse, Thomas (ed.): *Governance Without a State: Policies and Politics in Areas of Limited Statehood*. New York: Columbia University Press.
- Chomel de Jarnieu, Renaud (2014): *Terrorismes islamistes et prises de contrôle territorial*. Master Thesis. Paris: Université Paris II Panthéon-Assas.

- Christia, Fotini (2012): *Alliance Formation in Civil Wars*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Christopher, Warren (1996): *Fighting Terrorism: Challenges for the Peacemakers*. Washington Institute for Near East Policy, Soref Symposium, May 1996, <<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/fighting-terrorism-challenges-for-the-peacemakers>>.
- Chulov, Martin (2014): Iran Sends Troops into Iraq to Aid Fight against Isis Militants. *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2014/jun/14/iran-iraq-isis-fight-militants-nouri-maliki?CMP=fb_gu>.
- Ibrahim, Saad E. (1996): Future Visions of the Arab Middle East. *Security Dialogue*, Vol. 27, No. 4, s. 425–436.
- Idler, Annette – Forest, James J. F. (2015): Behavioral Patterns among (Violent) Non-State Actors: a Study of Complementary Governance. *Stability: International Journal of Security & Development*. Vol. 4, No. 1, 5. 1–19.
- Idnes: (2015): *Islámský stát se učí úřadovat, tiskne jízdni řády a umravňuje rybáře*, <http://zpravy.idnes.cz/zivot-pod-islamskym-statem-dfn-zahranicni.aspx?c=A150422_160728_zahranicni_bse#utm_source=sph.idnes&utm_medium=richtext&utm_content=top6>.
- Ihned (2015): *OSN: Islamisté prodávají zajaté děti do otroctví*, <<http://zahranicni.ihned.cz/c1-63485760-osn-islamiste-prodavaji-zajate-deti-do-otroctvi>>.
- Imbert, Louis (2015): Le territoire de l'organisation Etat islamique a-t-il vraiment «rétréci de 14 %»? *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2015/12/23/le-territoire-de-l-organisation-etat-islamique-a-t-il-vraiment-retréci-de-14_4837146_4355770.html>.
- Intergovernmental Authority on Development (2016): *Al-Shabaab as a Transnational Security Threat*. Djibouti: IGAD Security Sector Program and Sahar Foundation, s. 1–53.
- INSITE on Terrorism and Extremism (nedatováno): *ISIS Declares the Caliphate: An Analysis*, <<http://news.siteintelgroup.com/blog/index.php/about-us/21-jihad/4397-isis-declares-the-caliphate-an-analysis>>.
- Institute for the Study of War (2016): *ISIS Sanctuary*, <<http://www.understandingwar.org/sites/default/files/1ISIS%20Sanctuary%20Maps%20June14-Dec16.pdf>>.
- International Crisis Group (2006): *In Their Own Words: Reading the Iraqi Insurgency*. Amman, Brussels: *Middle East Report*, No. 50, February 2006, s. i–ii, 1–27.
- International Crisis Group (2010): *Somalia's Divided Islamists*. Nairobi, Brussels: *Africa Briefing*, No. 74, May 2010, s. 1–19.
- International Crisis Group (2014): *Somalia: Al-Shabaab – It Will Be a Long War*. Nairobi, Brussels: *Africa Briefing*, No. 99, June 2014, s. 1–21.

- International Crisis Group (2017): *Islam et politique au Mali: entre réalité et fiction*. Bruxelles: *Rapport Afrique*, No. 249, Juillet 2017, s. i–ii, 1–27.
- International Institute for Strategic Studies (2012): *The Military Balance*. London: Routledge.
- IRIN (2012): *Pourquoi l'Irak est-il toujours aussi dangereux?*, <<http://www.irinnews.org/fr/analyses/2012/08/01/pourquoi-l-irak-est-il-toujours-aussi-dangereux>>.
- Ismail, Olawale – Sköns, Elisabeth (2014): Conclusions. In: Ismail, Olawale – Sköns, Elisabeth (eds.): *Security Activities of External Actors in Africa*. Oxford: Oxford University Press, s. 174–191.
- Israeli Missions Around The World (nedatováno): *Israel in Maps*, <<http://embassies.gov.il/MFA/AboutIsrael/Maps/Pages/Israel%20in%20Maps.aspx>>.
- Jabareen, Yosef (2015): The Emerging Islamic State: Terror, Territoriality, and the Agenda of Social Transformation. *Geoforum*, Vol. neuvedeno, No. 58, s. 51–55.
- Jackson, Ashley – Aynte, Abdi (2013): *Talking to the Other Side: Humanitarian Negotiations with Al-Shabaab in Somalia*. London: Overseas Development Institute.
- Jackson, Patrick T. (2011): *The Conduct of Inquiry in International Relations: Philosophy of Science and its Implications for the Study of World Politics*. London, New York: Routledge.
- Jackson, Robert H. (1986): Negative Sovereignty in Sub-Saharan Africa. *Review of International Studies*, Vol. 12, No. 4, s. 247–264.
- Jackson, Robert H. (1992): Juridical Statehood in Sub-Saharan Africa. *Journal of International Affairs*, Vol. 46, No. 1, s. 1–16.
- Jackson, Robert H. – Rosberg, Carl G. (1982): Why Africa's Weak States Persist: The Empirical and the Juridical in Statehood. *World Politics*, Vol. 35, No. 1, s. 1–24.
- Jégo, Marie (2015): Syrie: les Kurdes repoussent l'EI de Kobané. *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2015/01/27/syrie-les-kurdes-repoussent-l-ei-de-kobane_4564210_3218.html>.
- Jenkins, J. Craig (1983): Resource Mobilization Theory and the Study of Social Movements. *Annual Review of Sociology*, Vol. 9, s. 527–553.
- Jervis, Robert (1997): *System Effects: Complexity in Political and Social Life*. Princeton: Princeton University Press.
- Jessop, Bob (2016): *The State: Past, Present, Future*. Cambridge, Malden: Polity Press.
- Jeune Afrique (2013): *Les habitants de Bamako saluent l'intervention de la France*, <<http://www.jeuneafrique.com/depeches/42037/politique/les-habitants-de-bamako-saluent-l-intervention-de-la-france>>.
- Jewish Virtual Library (2017): *Terrorism: Hezbollah*, <<http://www.jewishvirtuallibrary.org/hezbollah>>.

- Jones, Seth G. – Liepman, Andrew M. – Chandler, Nathan (2016): *Counterterrorism and Counterinsurgency in Somalia: Assessing the Campaign Against Al Shabaab*. Santa Monica: Rand Corporation.
- Jones, Seth G. (et al.) (2017): *Rolling Back the Islamic State*. Santa Monica: Rand Corporation.
- Journal du Mali (2013): *Mali: les secrets d'une guerre éclair*, <<http://www.journaldumali.com/article.php?aid=6515>>.
- Kadercan, Burak (2016): What the ISIS Crisis Means for the Future of the Middle East. *Insight Turkey*, Vol. 18, No. 2, s. 63–84.
- Kagan, Kimberly (2007): Iraq Report: The Battle for Diyala. *Weekly Standard*, Institute for the Study of War, February–April 2007, s. 1–18.
- Kahl, Martin (2013): Causes, Effects and Effectiveness – Conceptual, Epistemological and Methodological Considerations. In: Hegemann, Hendrik – Heller, Regina – Kahl, Martin (eds.): *Studying 'Effectiveness' in International Relations: A Guide for Students and Scholars*. Opladen: Barbara Budrich Publishers, s. 35–60.
- Kaldor, Mary (2013): In defence of new wars. *Stability: International Journal of Security and Development*. Vol. 2, No. 1, s. 1–16.
- Kalyvas, Stathis N. (2006): *The Logic of Violence in Civil War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kalyvas, Stathis – Kocher, Matthew A. (2007): How "Free" Is Free Riding in Civil Wars? Violence, Insurgency, and the Collective Action Problem. *World Politics*, Vol. 59, No. 2, s. 177–216.
- Kambere, Geoffrey (2012): Financing Al-Shabaab: The Vital Port of Kismayo. *CTX*, Vol. 2, No. 3, <<https://globalecco.org/financing-al-shabaab-the-vital-port-of-kismayo>>.
- Kamrava, Mehran – Hassan-Yari, Houchang (2004): Suspended Equilibrium in Iran's Political System. *The Muslim World*, Vol. 94, No. 4, s. 495–524.
- Karlas, Jan (2008): Komparativní případová studie. In: Drulák, Petr (ed.): *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portal, s. 62–91.
- Kärholm, Mattias (2012): *Retailising Space: Architecture, Retail and the Territorialisation of Public Space*. Farnham: Ashgate.
- Kasfir, Nelson (2015): Rebel Governance – Constructing a Field of Inquiry: Scope, Patterns, Order, Causes. In: Arjona, Ana – Kasfir, Nelson – Mampilly, Zachariah (eds.): *Rebel Governance in Civil War*. New York: Cambridge University Press, s. 21–46.
- Kasfir, Nelson – Mampilly, Zachariah – McCants, William (2016): Experts Weigh in (part 6): Is ISIS Good at Governing? *Brookings*, <<https://www.brookings.edu/blog/markaz/2016/03/22/experts-weigh-in-part-6-is-isis-good-at-governing>>.

- Katzman, Kenneth (et al.) (2014): *The "Islamic State" Crisis and U.S. Policy*. Congressional Research Service Report, Prepared for Members and Committees of Congress, December 8, 2014, s. 1–39.
- Kaufman, Alexander (1999): *Welfare in the Kantian State*. Oxford: Oxford University Press.
- Keatinge, Tom (2014): *The Role of Finance in Defeating Al-Shabaab*. London: RUSI.
- Keck, Margaret E. – Sikkink, Kathryn (1998): *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. Ithaca: Cornell University Press.
- Keene, Gregory L. – von Winterfeldt, Detlof (2010): Identifying and Structuring the Objectives of Terrorists. *Risk Analysis*, Vol. 30, No. 12, s. 1803–1816.
- Kelly, Phil (2016): *Classical Geopolitics: a New Analytical Model*. Stanford: Stanford University Press.
- Kelman, Herbert C. (2007): The Israeli-Palestinian Peace Process and Its Vicissitudes: Insights From Attitude Theory. *American Psychologist*, Vol. 62, No.4., s. 287–303.
- Kelsen, Hans (1949): *General Theory of Law and State*. Cambridge: Harvard University Press.
- Khong, Yuen Foong (1992): *Analogies at War: Korea, Munich, Dien Bien Phu, and the Vietnam Decisions of 1965*. Princeton: Princeton University Press.
- Khoury, Rami G. (2017): Early Warning Signs in the Arab World That We Ignored – And Still Ignore. In: Kamel, Lorenzo (ed.): *The Frailty of Authority: Borders, Non-State Actors and Power Vacuums in a Changing Middle East*. Roma: Edizioni Nuova Cultura, s. 19–34.
- Kilcullen, David (2010): *Counterinsurgency*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Kindt, Michael T. (2009): Hezbollah: a State within a State. In: Kindt, Michael T. – Post, Jerrold M. – Schneider, Barry R. (eds.): *The World's Most Threatening Terrorist Networks and Criminal Gangs*. New York: Palgrave Macmillan, s. 123–144.
- Kingston, Paul – Spears, Ian (eds.) (2004): *States-within-States: Incipient Political Entities in the Post-Cold War Era*. New York: Palgrave.
- Kipnis, Yigal (2013): *The Golan Heights: Political History, Settlement and Geography since 1949*. Abingdon: Routledge.
- Kiras, James D. (2013): Terrorism and Irregular Warfare. In: Baylis, John (et al.): *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*. Oxford: Oxford University Press, s. 163–191.
- Kizilkaya, Zafer (2017): Hizbullah's Moral Justification of Its Military Intervention in the Syrian Civil War. *Middle East Journal*, Vol. 71, No. 2, s. 211–228.
- Kjellén, Rudolf (1916): *Staten som Lifsförm*. Leipzig: Gebers.
- Kleknerová, Zuzana (et al.) (2015): Islámský stát, *Aktuálně*,
<<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/infografika-islamsky-stat-uzemi-penize-bojovnici-vlada/r~b3f2bc58921611e58dc0002590604f2e?redirected=1512765920>>.
- Kober, Avi (2013): Can the IDF Afford a Small Army? *BESA Center Perspectives*, paper No. 209.

- Kofman, Daniel (2007): The Normative Limits to the Dispersal of Territorial Sovereignty. *The Monist*, Vol. 90, No. 1, s. 65–85.
- Kofroň, Jan (2014): *Případové studie pro tvoření teorie*. Praha, přednáškový seminář na IPS FSV UK, 17.12. 2014.
- Koch, Martin (2011): Non-State and State Actors in Global Governance. In: Reinalda, Bob (ed.): *The Ashgate Research Companion to Non-State Actors*. Farnham: Ashgate, s. 196–208.
- Koita, Amadou (2013): Tout malien est un soldat de réserve: L'heure est au soutien à notre vaillante Armée et aux troupes Françaises. *MaliJet*, interviewed by Bally S. Sissoko, <http://www.malijet.com/les_faits_divers_au_mali/lettres_ouvertes_mali/61318-tout-malien-est-un-soldat-de-r%C3%A9serve-%3A-l%E2%80%99heure-est-au-soutien-%C3%A0-.html?print>.
- Konaté, Dialla (2012): La situation au Nord-Mali: Une tentative de compréhension – des pistes de solution. *Société Malienne des Sciences Appliquées*, Cahier spécial, s. 7–22.
- Kořan, Michal (2008): *Člověk, poznání a mezinárodní politika*. Praha: ÚMV.
- Kotia, Emmanuel W. – Edu-Afful, Fiifi (2014): The Lebanon-Israel War of 2006: Global Effects and its Aftermath. *Small Wars Journal*, <<http://www.smallwarsjournal.com/printpdf/15800>>, nestránkováno.
- Krasner, Stephen D. (1999): *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton: Princeton University Press.
- Krasner, Stephen D. (ed.) (2001): *Problematic Sovereignty: Contested Rules and Political Possibilities*. New York: Columbia University Press.
- Krause, Keith – Milliken, Jennifer (2009): Introduction: The Challenge of Non-State Armed Groups. *Contemporary Security Policy*, Vol. 30, No. 2, s. 202–220.
- Krause, Peter (2007): Troop Levels in Stability Operations: What We Don't Know. *MIT Center for International Studies*. Audit of the Conventional Wisdom, February 2007, s. 1–3.
- Krech, Hans (2011): The Growing Influence of Al-Qaeda on the African Continent. *Africa Spectrum*, Vol. 46, No. 2, s. 125-137.
- Kropáček, Luboš (1996): *Islámský fundamentalismus*. Praha: Vyšehrad.
- Kubota, Yuichi (2013): *Armed Groups in Cambodian Civil War: Territorial Control, Rivalry, and Recruitment*. New York: Palgrave Macmillan.
- Kumaraswamy, S. R. (2009): *The a to z of the Arab–Israeli Conflict*. Lanham, Toronto, Plymouth: The Scarecrow Press.
- Kuperman, Alan J. (2011): Mass Atrocity Response Operations: Doctrine in Search of Strategy. *Genocide Studies and Prevention: An International Journal*, Vol. 6, No. 1, s. 59–65.
- Kupka, Martin (2001): Moderní geopolitické teorie v USA. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 36, No. 2, s. 83–97.

- Kurki, Milja (2008): *Causation in International Relations: Reclaiming Causal Analysis*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Kurzman, Charles – Naqvi, Ijlal (2009): *Islamic Political Parties and Parliamentary Elections*. Chapel Hill: University of North Carolina, United States Institute of Peace, Working Paper, January 2009, s. 1–42.
- Lacher, Wolfram (2012): *Organized Crime and Conflict in the Sahel-Sahara Region*. Washington: The Carnegie Endowment for International Peace, s. 1–25.
- Lacher, Wolfram (2013): Challenging the Myth of the Drug-Terror Nexus in the Sahel. *West Africa Commission on the Impact of Drug Trafficking on Security, Governance and Development in West Africa*, paper No. 4, s. 1–16.
- Lake, David A. (2008): The New American Empire? *International Studies Perspectives*, Vol. 9, No. 3, s. 281–289.
- Lake, David A. (2010): *Authority, Coercion, and Power in International Relations*. Washington: Annual Meeting of the American Political Science Association, September 2010. Annual Meeting Paper, s. 2–30.
- Lansford, Tom (2014): *Political Handbook of the World 2014*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Lansford, Tom (2017): *Political Handbook of the World 2016-2017*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Larémont, Ricardo R. (2011): Al Qaeda in the Islamic Maghreb: Terrorism and Counterterrorism in the Sahel. *African Security*, Vol. 4, No. 4, s. 242–268.
- Larousse (2017): *Le Sahara*, <http://www.larousse.fr/encyclopedie/autre-region/le_Sahara/142022>.
- Latham, Robert (2000): Social Sovereignty. *Theory, Culture and Society*, Vol. 17, No 4, s. 1–18.
- Le Haut Commissariat des Nations unies pour les réfugiés (2012): *Position du HCR sur les retours au Mali*. <<http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4fb3b77a2>>.
- Le Heriss, Nicolas (2016): AQMI derrière l'attaque en Côte d'Ivoire. *IEJ NEWS*, <<http://iejnews.com/aqmi-derriere-lattaque-en-cote-divoire>>.
- Le Monde (2012a): *Bamako annonce des concertations pour un gouvernement d'union*. <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2012/07/17/bamako-annonce-des-concertations-pour-un-gouvernement-d-union_1734502_3212.html>.
- Le Monde (2012b): *Le Mali demande formellement une intervention de la Cédéao*, <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2012/09/05/le-mali-demande-formellement-une-intervention-de-la-cedeao_1755611_3212.html>.
- Le Monde (2012c): *Les voisins du Mali veulent en finir avec l'impuissance du pouvoir à Bamako*, <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2012/07/03/la-mediation-africaine-denonce-les-destructions-a-tombouctou_1728240_3212.html>.

- Le Monde (2012d): *La France apportera un soutien logistique à une éventuelle intervention au Mali*, <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2012/09/20/la-france-sera-en-soutien-logistique-d-une-eventuelle-intervention-au-mali_1763446_3212.html>.
- Le Monde (2013a): *Mali: des frappes aériennes ont eu lieu au nord de Kidal*, <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2013/01/31/mali-des-frappes-aeriennes-ont-eu-lieu-au-nord-de-kidal_1825653_3212.html>.
- Le Monde (2013b): *Mali: les forces françaises et maliennes sont entrées dans Tombouctou*, <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2013/01/28/les-forces-francaises-et-maliennes-atteignent-tombouctou_1823303_3212.html>.
- Le Monde (2013c): *François Hollande à Bamako: "nous serons à vos côtés"*, <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2013/02/01/francois-hollande-attendu-au-mali_1825891_3212.html>.
- Le Monde (2013d): *François Hollande, héros de Tombouctou "libérée"*, <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2013/02/02/francois-hollande-heros-de-tombouctou-liberee_1826392_3212.html>.
- Le Monde (2013e): *Qui participe à l'opération Serval au Mali?*, <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2013/01/29/qui-participe-a-l-operation-serval-au-mali_1824111_3212.html>.
- Le Monde (2013f): *Fabius parle d'"intervention aérienne" et ne confirme pas la présence de forces africaines*, <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2013/01/11/tension-accrue-au-mali_1815471_3212.html>.
- Le Monde (2015a): *En Irak, l'armée annonce la reprise d'une province aux mains de l'EI*. <http://www.lemonde.fr/international/article/2015/01/26/en-irak-l-armee-annonce-la-reprise-d-une-province-aux-mains-de-l-ei_4563692_3210.html>.
- Le Monde (2015b): *Irak: les combattants kurdes font reculer l'Etat islamique près de Mossoul*. <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2015/02/09/irak-les-combattant-kurdes-font-reculer-l-etat-islamique-pres-de-mossoul_4573124_3218.html>.
- Le Monde (2015c): *L'Etat islamique a pris le contrôle de la ville irakienne d'Al-Baghdadi*. <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2015/02/13/irak-l-armee-repousse-une-attaque-de-l-ei-contre-une-base-abritant-des-soldats-americains_4576345_3218.html>.
- Le Monde (2015d): *Bagdad annonce la «libération» de Tikrit, la coalition internationale nuance*. <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2015/03/31/les-forces-irakiennes-progressent-dans-tikrit_4606674_3218.html>.
- Le Monde (2015e): *L'EI s'empare de l'essentiel du camp de Yarmouk aux portes de Damas*. <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2015/04/04/l-ei-s-empare-de-l-essentiel-du-camp-de-yarmouk-aux-portes-de-damas_4609788_3218.html>.

- Le Monde (2015f): *L'Etat islamique s'empare de la ville stratégique de Ramadi en Irak*. <http://www.lemonde.fr/international/article/2015/05/17/l-etat-islamique-en-passe-de-s-emparer-de-la-ville-strategique-de-ramadi-en-irak_4634947_3210.html>.
- Le Monde (2015g): *L'Etat islamique défait par les Kurdes à Tal Abyad en Syrie*. <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2015/06/16/l-ei-perd-la-ville-de-tal-abyad-en-syrie_4654872_3218.html>.
- Le Monde (2015h): *Des combattants kurdes coupent une route vitale pour l'Etat islamique*. <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2015/06/15/des-combattants-kurdes-coupent-une-route-vitale-pour-l-etat-islamique_4654562_3218.html>.
- Le Monde (2015i): *Syrie: l'Etat islamique chassé de la ville d'Hassaké*. <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2015/07/28/syrie-l-etat-islamique-chasse-de-la-ville-d-hassake_4702254_3218.html>.
- Le Monde (2015j): *Syrie: l'EI a pris le contrôle d'une ville stratégique dans la province de Homs*. <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2015/08/06/syrie-l-ei-a-pris-le-contrôle-d-une-ville-strategique-dans-la-province-de-homs_4713453_3218.html>.
- Le Monde (2015k): *Les forces irakiennes progressent dans la reprise de Ramadi*. <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2015/12/22/les-forces-irakiennes-progressent-dans-la-reprise-de-ramadi_4836558_3218.html>.
- Le Monde (2016a): *Syrie: l'organisation Etat islamique a repris le contrôle de Palmyre*. <http://www.lemonde.fr/syrie/article/2016/12/11/intenses-bombardements-russes-a-palmyre-apres-une-offensive-de-l-organisation-etat-islamique_5047075_1618247.html>.
- Lebanon Country Study Guide (2013): *Strategic Information and Developments: Volume 1*. Washington: International Business Publications.
- Leboeuf, Aline (2014): The Sahel States: Part of the Problem, Part of the Solution. In: Barrios, Cristina – Koepf, Tobias (eds.): *Re-mapping the Sahel: Transnational Security Challenges and International Responses*. Paris: EU Institute for Security Studies, ISS Report No. 19, s. 45–50.
- Lebow, Richard N. (2010): *Why Nations Fight: Past and Future Motives for War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Leduc, Benoît (2011): Somalie. MSF en Somalie. [Entretien réalisé par Michaël Neuman]. In: Magone, Claire – Neuman, Michaël – Weissman, Fabrice (eds.): *Agir à tout prix? Négociations humanitaires: l'expérience de Médecins Sans Frontières*. Paris: La Découverte, s. 101–123.
- Legro, Jeffrey W. (2013): *Cooperation Under Fire: Anglo-German Restraint During World War II*. Ithaca: Cornell University Press.
- Lecocq, Baz (2010): *Disputed Desert: Decolonisation, Competing Nationalisms and Tuareg Rebellions in Northern Mali*. Leiden; Boston: Brill.

- Lecocq, Baz (et al.) (2013): One Hippopotamus and Eight Blind Analysts: a Multivocal Analysis of the 2012 Political Crisis in the Divided Republic of Mali. *Review of African Political Economy*, Vol. 40, No. 137, s. 343–357.
- Leroy, Didier (2015): *Le Hezbollah libanais. De la révolution iranienne à la guerre syrienne*. Paris: L'Harmattan.
- Leser, Eric (2017): Terrorisme: le mythe du loup solitaire. *Slate*, <<http://www.slate.fr/story/146202/terrorisme-mythe-loup-solitaire>>.
- Lesch, David W. (2012): Syria: Playing With Fire. In: Roger Louis, William – Shlaim, Avi (eds.): *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, s. 79–98.
- LeVine, Mark (2009): *Impossible Peace: Israel/Palestine since 1989*. Halifax, Winnipeg: Fernwood Publishing; Zed Books: London, New York.
- Levin, Henry M. – McEwan, Patrick J. (2000): *Cost-Effectiveness Analysis: Methods and Applications*. Thousand Oaks: Sage.
- Levitt, Matthew (2007): Hizballah Finances: Funding the Party of God. In: Giraldo, Jeanne K. – Trinkunas, Harold A. (eds.): *Terrorism Financing and State Responses: a Comparative Perspective*. Stanford: Stanford University Press, s. 134–151.
- Levitt, Matthew (2014a): Declaring an Islamic State, Running a Criminal Enterprise. *The Hill*, <<http://thehill.com/blogs/pundits-blog/211298-declaring-an-islamic-state-running-a-criminal-enterprise>>.
- Levitt, Matthew (2014b): Terrorist Financing And The Islamic State. *The Washington Institute For Near East Policy*, Testimony submitted to the House Committee on Financial Services, November 2014, <<http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/testimony/LevittTestimony20141113.pdf>>, nestránkováno.
- Levy, Jack S. (2008): Case Studies: Types, Designs, and Logics of Inference. *Conflict Management and Peace Science*, Vol. 25, No. 1, s. 1–18.
- Lewis, Jessica D. (2013): Al-Qaeda in Iraq Resurgent: The Breaking the Walls Campaign, Part I. *Middle East Security Report*, No. 14. Washington: Washington Institute for the Study of War, s. 7–41.
- Lewis, Jessica D. (2014): The Islamic State: a Counter-Strategy for a Counter-State. *Middle East Security Report*, No. 21. Washington: Washington Institute for the Study of War, s. 4–33.
- Lia, Brynjar (2007): *Architect of Global Jihad*. London: Hurst Publishers.
- Lia, Brynjar (2015): Understanding Jihadi Proto-States. *Perspectives on Terrorism*. Vol. 9, No. 4, s. 31–41.
- Limbert, John W. (2009): *Negotiating with Iran: Wrestling the Ghosts of History*. Washington: United States Institute of Peace Press.

- Lister, Charles (2014a): Assessing Syria's Jihad. *Survival*, Vol. 56, No. 6, s. 87–112.
- Lister, Charles (2014b): *Profiling the Islamic State*. Doha: Brookings Doha Center, Analysis Paper, No. 13, November 2014, s. 1–50.
- Lister, Charles (2015): *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Lister, Tim (et al.) (2017): ISIS Goes Global: 143 Attacks in 29 Countries Have Killed 2,043. *CNN*, <<http://edition.cnn.com/2015/12/17/world/mapping-isis-attacks-around-the-world/index.html>>.
- Livermore, Douglas (2013): The case for Azawad. *African Security Review*, Vol. 22, No. 4, s. 282–293.
- Lobell, Steven E. (2009): Threat Assessment, the State, and Foreign Policy: a Neoclassical Realist Model. In: Lobell, Steven E. – Ripsman, Norrin M. – Taliaferro, Jeffrey W. (eds.): *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 42–74.
- Lohmann, Annette L. (2013): *Who Owns the Sahara? Old Conflicts, New Menaces. Mali and the Central Sahara between the Tuareg, Al Qaida and Organized Crime*. Abuja, Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Love, James B. (2008): *Hezbollah: a Charitable Revolution*. Fort Leavenworth: School of Advanced Military Studies.
- Lucic, Ante (2009): Hezbollah: An Iranian Project? *National Security and the Future*, Vol. 10, No. 1, s. 77–88.
- Ludvík, Zdeněk (2011): *Geopolitika. Vznik, etapy, tradice. Historický exkurz*. Bakalářská diplomová práce. Praha: Metropolitní univerzita Praha.
- Ludvík, Zdeněk (2013): *Francouzská geopolitická tradice od vzniku k meziválečnému období: přínos francouzské školy pro geopolitickou metodu*. Magisterská diplomová práce. Praha: Metropolitní univerzita Praha.
- Ludvík, Zdeněk (2014): Příklad Severního Mali (Azawadu) 2012–13: Stát a jeho vytěsnění alternativní autoritou. *Obrana a strategie*, Vol. 14, No. 2, s. 17–34.
- Ludvík, Zdeněk (2015): Teritoriálně ukotvený islamistický nestátní aktér využívající násilí a otázka regulace systémové anarchie. *Vojenské rozhledy*, Vol. 24, No. 3, s. 62–81.
- Ludvík, Zdeněk (2016): Kompetence, ochota a zmocnění protipovstaleckých sil v severním Mali v letech 2012–2013. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 51, No. 2, s. 5–29.
- Ludvík, Zdeněk (2017): Teoretické školy mezinárodních vztahů a jejich odraz v typologiích strategických přístupů proti násilným nestátním aktérům. *Bezpečnostní teorie a praxe*, Vol. 21, No. 3, s. 75–96.
- Luft, Gal (2000): Israel's Security Zone in Lebanon – a Tragedy? *Middle East Quarterly*, Vol. 7, No. 3, s. 13–20.

- Luizard, Pierre-Jean (2015): *Le piège Daech: L'État islamique ou le retour de l'Histoire*. Paris: La Découverte.
- Lustick, Ian S. (1997): The Absence of Middle Eastern Great Powers: Political “Backwardness” in Historical Perspective. *International Organization*, Vol. 51, No. 4, s. 653–683.
- Lutz, Fanny (2014): *Armée libanaise et Hezbollah: complémentarité, collusion ou subordination?* Bruxelles: Note d'Analyse du GRIP – 10 novembre 2014, s. 2–20.
- Lyall, Jason (2015): Process Tracing, Causal Inference, and Civil War. In: Bennet, Andrew – Checkel, Jeffrey T. (eds.): *Process Tracing: From Metaphor to Analytic Tool*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 186–207.
- Lynn, John A. (2005): Patterns of Insurgency and Counterinsurgency. *Military Review*, Vol. 85, No. 4, s. 22–27.
- Maasen, Sabine – Weingart, Peter (2005): What's New in Scientific Advice to Politics? Introductory Essay. In: Maasen, Sabine – Weingart, Peter (eds.): *Democratization of Expertise? Exploring Novel Forms of Scientific Advice in Political Decision-Making*. Dordrecht: Springer, s. 1–19.
- Mack, Andrew (1975): Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict. *World Politics*, Vol. 27, No. 2, s. 175–200.
- Mackey, Sandra (2008): *Mirror of the Arab World: Lebanon in Conflict*. New York, London: W. W. Norton and Company.
- Mackinder, Halford J. (1904): The Geographical Pivot or History. *Geographical Journal*, Vol. 23, No. 4, s. 421–444.
- Mackinder, Halford J. (1919): *a Study in the Politics or Reconstruction*. London: Constable and company.
- Mackinder, Halford J. (1943): The Round World and the Winning or the Peace, *Foreign Affairs*, Vol. 21, No. 4, s. 595–605.
- Mahan, Alfred T. (1890): *The Influence of Sea Power upon History, 1660–1783*. New York: Little, Brown.
- Mahoney, James (1999): Nominal, Ordinal, and Narrative Appraisal in Macrocausal Analysis. *American Journal of Sociology*, Vol. 104, No. 4, s. 1154–1196.
- Mahoney, James (2000): Strategies of Causal Inference in Small-N Analysis. *Sociological Methods Research*, Vol. 28, No. 4, s. 387–424.
- Mahoney, James (2010): After KKV: The New Methodology of Qualitative Research. *World Politics*, Vol. 62, No. 1, s. 120–147.
- Mahoney, James – Goertz, Gary (2006): a Tale of Two Cultures: Contrasting Quantitative and Qualitative Research. *Political Analysis*, Vol. 14, No. 3, s. 227–249.
- Mahood, Samantha – Rane, Halim (2017): Islamist Narratives in ISIS Recruitment Propaganda. *The Journal of International Communication*, Vol. 23, No. 1, s. 15–35.

- Macháček, Štěpán (2017): Živě z Mosulu: tržiště opět ožívají, rajčata a cibule jsou tu vítány luxus. *Český rozhlas*, <https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/zive-z-mosulu-trziste-opet-ozivaji-rajcata-a-cibule-jsou-tu-vitany-luxus_201702011108_emospanova>.
- Maïga, Soumeïlou B. (2011): Risques et enjeux sécuritaires dans l'espace sahélo-saharien. *Sécurité globale*, No. 15, s. 9–17.
- Mair, Stefan (2003): The New World of Privatized Violence. *International Politics and Society*, No. 2, s. 11–28.
- Makariusová, Radana – Ludvík, Zdeněk (2013): Působení soukromých aktérů: Případová studie libyjského povstání 2011. In: Bureš, Oldřich (ed.): *Privatizace bezpečnosti: České a zahraniční zkušenosti*. Praha: Grada, s. 77–101.
- Makdisi, Samir – Sadaka, Richard (2005): The Lebanese Civil War, 1975-1990. In: Collier, Paul – Sambanis, Nicholas (eds.): *Understanding Civil War: Europe, Central Asia, and Other Regions*. Washington: The World Bank Publications, s. 59–85.
- Malik, Shiv (2015): The Isis Papers: Behind 'Death Cult' Image Lies a Methodical Bureaucracy. *The Guardian*, <<http://www.theguardian.com/world/2015/dec/07/isis-papers-guardian-syria-iraq-bureaucracy>>.
- Mampilly, Zachariah C. (2011): *Rebel Rulers: Insurgent Governance and Civilian Life during War*. Ithaca: Cornell University Press.
- Mann, Michael (1988): *States, War, and Capitalism: Studies in Political Sociology*. Oxford, Cambridge: Blackwell.
- Mann, Michael (2003): The Autonomous Power of the State: Its Origins, Mechanisms and Results. In: Brenner, Neil, (ed.): *State/Space: a Reader*. Malden: Blackwell, s. 53–64.
- Mandaville, Peter (2014): *Islam and Politics*. London: Routledge.
- Mandel, Robert (2013): *Global Security Upheaval: Armed Nonstate Groups Usurping State Stability Functions*. Stanford: Stanford University Press.
- Mansour, Renad (2016): *The Sunni Predicament in Iraq*. Washington, Beirut: Carnegie Middle East Center.
- Mareš, Miroslav (2002): Bezpečnost. In: Zeman, Petr (ed.): *Česká bezpečnostní terminologie: výklad základních pojmů*. Brno: Masarykova Univerzita, s. 11–13.
- March, James G. – Olsen, Johan P. (1998): The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International Organization*, Vol. 52, No. 4, s. 943–969.
- March, Andrew F. – Revkin, Mara (2015): Caliphate of Law: ISIS' Ground Rules. *Foreign Affairs*, <<https://www.foreignaffairs.com/articles/syria/2015-04-15/caliphate-law>>.
- Marchal, Roland (2009): a Tentative Assessment of the Somali Harakat Al-Shabaab. *Journal of Eastern African Studies*, Vol. 3, No. 3, s. 381–404.

- Marchal, Roland (2011): The Rise of a Jihadi Movement in a Country at War: Harakat al-Shabaab al Mujaheddin in Somalia. *Sciences Po – Centre de recherches internationales*, <[http://www.sciencespo.fr/cefi/sites/sciencespo.fr/cefi/files/art_RM2.pdf](http://www.sciencespo.fr/ceri/sites/sciencespo.fr/cefi/files/art_RM2.pdf)>, s. 2–75.
- Marchal, Roland (2013): Briefing Military (Mis)Adventures in Mali. *African Affairs*, Vol. 112, No. 448, s. 486–497.
- Marchal, Roland (2016): En Somalie, les Chabab sont détestés mais reconnus «plus efficaces» que le gouvernement. *Le Monde*, entretien réalisé par Bruno Meyerfeld, <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2016/10/14/en-somalie-les-chabab-sont-un-acteur-politique-qu-on-ne-peut-plus-limiter-au-terrorisme_5013899_3212.html>.
- Marchal, Roland (2017): Qui sont les Chabab, soupçonnés d'être à l'origine de l'attentat de Mogadiscio? *Le Monde*, entretien réalisé par Anna Villechenon, <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2017/10/17/qui-sont-les-chabab-soupconnes-d-etre-a-l-origine-de-l-attentat-de-mogadiscio_5202078_3212.html>.
- Masi, Alessandria (2014): ISIS Recrutement: CIA Reports Said ISIS Could Have Up To 31,500 Fighters in Iraq and Syria. *International Business Times*, <<http://www.ibtimes.com/isis-recrutement-cia-reports-said-isis-could-have-31500-fighters-iraq-syria-1686504>>.
- Masters, Jonathan – Sergie, Mohammed A. (2015): Al-Shabab. *Council on Foreign Relations*, <<http://www.cfr.org/somalia/al-shabab/p18650>>.
- Matthews, Matt M. (2008): *We Were Caught Unprepared: The 2006. Hezbollah-Israeli War*. The Long War Series, Occasional Paper 26. Fort Leavenworth: Combat Studies Institute Press.
- Maxwell, Daniel (et al.) (2014): *Lessons Learned from the Somalia Famine and the Greater Horn of Africa Crisis 2011–2012: Desk Review of Literature*. Somerville: Tufts University, Feinstein International Center.
- Mazrui, Ali A. (1994): The Bondage of Boundaries. *Boundary and Security Bulletin*, Vol. 2, s. 60–63.
- McCants, William (2015): *The ISIS Apocalypse: The History, Strategy, and Doomsday Vision of the Islamic State*. New York: St. Martin's Press, nestránkováno.
- McCants, William – Mecham, Quinn (2016): Experts Weigh in (part 5): Is ISIS Good at Governing? *Brookings*, <<https://www.brookings.edu/blog/markaz/2016/03/07/experts-weigh-in-part-5-is-isis-good-at-governing>>.
- McCants, William – Zelin, Aaron (2016): Experts Weigh in (part 3): Is ISIS Good at Governing? *Brookings*, <<https://www.brookings.edu/blog/markaz/2016/02/09/experts-weigh-in-part-3-is-isis-good-at-governing>>.
- McCarthy, Niall (2016): Support for Isis in Muslim countries. *Statista*, <<https://www.statista.com/chart/4227/support-for-isis-in-muslim-countries>>.
- McColl, Robert W. (1969): The Insurgent State: Territorial Bases of Revolution. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 59, No. 4, s. 613–631.

- McNamara, Carter (neuveveno): General Guidelines for Conducting Research Interviews. *Free Management Library*, <<http://managementhelp.org/businessresearch/interviews.htm#anchor1695410>>.
- Meier, Daniel (2013): The South Border: Drawing the Line in Shifting (Political) Sands. *Mediterranean Politics*, Vol. 18, No. 3, s. 358–375.
- Mémier, Marc (2013): *Que reste-t-il d'AQMI au Nord-Mali? Évaluation des conséquences de l'Opération Serval*. Bruxelles: Note d'Analyse du GRIP - 12 décembre 2013, s. 1–20.
- Mémier, Marc (2017): AQMI et al-Mourabitoun. Le djihad sahélien réunié? *Études de l'Institut français des relations internationales*, Janvier 2017, s. 11–54.
- Menkhaus, Ken (2006): Seven Questions: War in Somalia. *Foreign Policy*, <<http://foreignpolicy.com/2006/12/20/seven-questions-war-in-somalia>>.
- Menkhaus, Ken (2007): The Crisis in Somalia: Tragedy in Five Acts. *African Affairs*, Vol. 106, No. 204, s. 357–390.
- Menkhaus, Ken (2011): *Conflict analysis: Somalia*. Nairobi: UN Political Office for Somalia.
- Menkhaus, Ken (2014): Al-Shabab's Capabilities Post-Westgate. *CTC Sentinel*, Vol. 7, No. 2, s. 4–9.
- Metelits, Claire (2010): *Inside Insurgency: Violence, Civilians, and Revolutionary Group Behavior*. New York: New York University Press.
- Meyer, John W. (et al.) (1997): World Society and the Nation-State. *American Journal of Sociology*, Vol. 103, No. 1, s. 144–181.
- Middle East Countries Mineral Industry Handbook (2015): *Strategic Information and Regulations: Volume 1*. Washington: International Business Publications.
- Migdal, Joel S. (2004): *State in Society: Studying How States and Societies Constitute and Transform One Another*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Michaels, Jim (2016): How the U.S.-Led Coalition Transformed Iraq's Army into a Fighting Force. *USA Today*, <<https://www.usatoday.com/story/news/world/2016/10/19/united-states-led-coalition-iraq-military-islamic-state/92415314>>.
- Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères (2017): *Dossiers pays*. <<http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/dossiers-pays>>.
- Miodownik, Dan (et al.) (2014): Introduction. In: Miodownik, Dan – Barak, Oren (eds.): *Nonstate Actors in Intrastate Conflicts*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, s. 1–11.
- Mir-Hosseini, Ziba – Tapper, Richard (2006): *Islam and Democracy in Iran: Eshkevari and the Quest for Reform*. London, New York: I.B. Tauris.
- Moniquet, Claude – Dombret, Dimitri (2009): L'expansionnisme chiite iranien: une menace pour les pays arabes? *European Strategic Intelligence and Security Center*, Note d'analyse, Juillet 2009, s. 1–40.

- Moore, Riley M. (2013): Counterinsurgency Force Ratio: Strategic Utility or Nominal Necessity. *Small Wars and Insurgencies*, Vol. 24, No. 5, s. 857–878.
- Moravcsik, Andrew (2000): The Origins of Human Rights Regimes: Democratic Delegation in Postwar Europe. *International Organization*, Vol. 54, No. 2, s. 217–252.
- Morgenthau, Hans J. (1948): *Politics among Nation: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf.
- Morris, Loveday (2016): Islamic State Militants Are Kidnapping Thousands of People to Use as Human Shields. *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/world/islamic-state-militants-are-kidnapping-thousands-of-people-to-use-as-human-shields/2016/10/27/797c6ee0-9c4a-11e6-b552-b1f85e484086_story.html?utm_term=.be85b10accfe>.
- Morris, Loveday – Salim, Mustafa (2016): Iraqi forces retake Rutbah from ISIS and eye Fallujah for next battle. *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/world/iraqi-forces-retake-rutba-from-isis-and-eye-fallujah-for-next-battle/2016/05/19/3cb32fad-33fe-43df-acba-0edb27865c91_story.html>.
- Moussaoui, Rima (2010): *L'attribution au Liban du comportement du Hezbollah selon le droit international de la responsabilité de l'État*. Master Thesis. Montréal: Université de Montréal.
- Mueller, J. C. (2016). The Evolution of Political Violence: The Case of Somalia's al-Shabaab. *Terrorism and Political Violence*, s. 1–26.
- Mulaj, Klejda (2010): Introduction: Violent Non-State Actors: Exploring their State Relations, Legitimation, and Operationality. In: Mulaj, Klejda (ed.): *Violent Non-State Actors in World Politics*. London: Hurst, s. 1–25.
- Mulhern, Stephen K. (2012): *An Analysis of Hezbollah's Use of Irregular Warfare*. Master Thesis. El Paso: The University of Texas.
- Mumford, Andrew (2013): *Proxy Warfare*. Cambridge, Malden: Polity Press.
- Mwangi, Oscar G. (2012): State Collapse, Al-Shabaab, Islamism, and Legitimacy in Somalia. *Politics, Religion and Ideology*, Vol. 13. No. 4, s. 513–527.
- Myre, Greg – Erlanger, Steven (2006): Israelis Enter Lebanon After Attacks. *The New York Times*, <<http://www.nytimes.com/2006/07/13/world/middleeast/13mideast.html>>.
- Nail, Goha's⁶⁹¹ (2014): Manbij and the Islamic State's Public Administration. *Jihadology*, <<http://jihadology.net/2014/08/27/guest-post-manbij-and-the-islamic-states-public-administration>>.

⁶⁹¹ Jedná se o pseudonym očitého svědka události.

- Naji, Abu B. (2006): Management of Savagery: The Most Critical Stage Through Which the Islamic Nation Will Pass. *Jihadology*, <<https://azelin.files.wordpress.com/2010/08/abu-bakr-naji-the-management-of-savagery-the-most-critical-stage-through-which-the-umma-will-pass.pdf>>.
- Nance, Malcolm W. (2015): *The Terrorists of Iraq. Inside the Strategy and Tactics of the Iraq Insurgency 2003-2014*. Boca Raton: CRC Press.
- Napoleoni, Loretta (2015): *L'état islamique: Multinationale de la violence*. Paris: Calmann – Lévy.
- Nations Unies – Conseil de sécurité (2012): *Résolution 2085 (2012)*, <http://www.un.org/fr/documents/view_doc.asp?symbol=S/RES/2085%282012%29>.
- NATO Strategic Communications Centre of Excellence (2016): *Daesh Information Campaign and Its Influence*, <<https://www.stratcomcoe.org/download/file/fid/2910>>, s. 2–51.
- Neer, Thomas – O'Toole, Mary E. (2014): The Violence of the Islamic State of Syria (ISIS): a Behavioral Perspective. *Violence and Gender*, Vol. 1, No. 4, s. 145–156.
- Nerguizian, Aram (2009): The Lebanese Armed Forces: Challenges and Opportunities in Post-Syria Lebanon. *Centre for Strategic and International Studies*, <http://carnegieendowment.org/files/090210_lafsecurity3.pdf>, s. 1–106.
- Nessel, Richard A. (2012): *Why Failing Terrorist Groups Persist: The Case of Al-Qaeda in the Islamic Maghreb*. Dissertation Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey.
- Neumann, Peter R. (2015): Foreign Fighter Total in Syria/Iraq Now Exceeds 20,000; Surpasses Afghanistan Conflict in the 1980s. *International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence*, <<http://icsr.info/2015/01/foreign-fighter-total-syriairaq-now-exceeds-20000-surpasses-afghanistan-conflict-1980s>>.
- New Jersey Office of Homeland Security and Preparedness (2017): *Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)*, <<https://www.njhomelandsecurity.gov/analysis/islamic-state-of-iraq-and-syria>>.
- Niemann, Michael (2007): War Making and State Making in Central Africa. *Africa Today*, vol. 53, No. 3, s. 21–39.
- Nisan, Mordechai (2000): The Syrian Occupation of Lebanon. *Nativ*, Vol. 13, No. 3, s. 51–110.
- Norton, Augustus R. (2000): Hizballah and the Israeli Withdrawal from Southern Lebanon. *Journal of Palestine Studies*, Vol. 30, No. 1, s. 22–35.
- Norton, Augustus R. (2006): *Lebanon: Securing a Lasting Cease-Fire*. Opening statement (updated) of testimony for a hearing of The Senate Foreign Relations Committee, September 2006, <https://www.globalsecurity.org/military/library/congress/2006_hr/060913-norton.pdf>, s. 1–5.
- Norton, Augustus R. (2007): The Role of Hezbollah in Lebanese Domestic Politics. *The International Spectator*, Vol. 42, No. 4, s. 475-491.
- Norton, Augustus R. (2014): *Hezbollah: a short history*. Princeton, Oxford: Princeton University Press.

- Notes de lecture (2008): *Confluences Méditerranée*, No. 67, s. 192–208.
- Notin, Jean-Christophe (2014): *La guerre de la France au Mali*. Paris: Tallandier.
- Novinky (2014): *Islámský stát shání manažera pro svá ropná pole*, <<http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/352444-islamsky-stat-shani-manazera-pro-sva-ropna-pole.html>>.
- Novinky (2015a): *Islámský stát mužům vydává občanky. Ženy mají smůlu*, <<http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/367355-islamsky-stat-muzum-vydava-obcanky-zeny-maji-smulu.html>>.
- Novinky (2015b): *s problém s penězi rozhodně nemá, vydělává na daních a vydírání víc než na ropě*, <<http://www.novinky.cz/ekonomika/369915-is-problem-s-penezi-rozhodne-nema-vydelava-na-danich-a-vydirani-vic-nez-na-ropi.html>>.
- Novinky (2016a): *Syrská kurdská koalice vstoupila do města Manbidž*. <<https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/407361-syrska-kurdska-koalice-vstoupila-do-mesta-manbidz.html>>.
- Novinky (2016b): *Irácké jednotky osvobodily třetinu východního Mosulu*. <<https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/420795-iracke-jednotky-osvobodily-tretinu-vychodniho-mosulu.html>>.
- Novinky (2016c): *Panika a vzpoura. Islámský stát má v Mosulu stále větší problémy*. <<https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/415439-panika-a-vzpoura-islamsky-stat-ma-v-mosulu-stale-vetsi-problemy.html>>.
- Novinky (2016d): *Islámský stát rozdrtil spiknutí v Mosulu*. <<https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/417551-islamsky-stat-rozdrtil-spiknuti-v-mosulu.html>>.
- O’Hanlon, Michael E. – Livingston, Ian (2012): *Iraq Index: Tracking Variables of Reconstruction & Security in Post-Saddam Iraq*. *Brookings*, <<https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/index20120131.pdf>>, s. 1–34.
- O’Sullivan, Domhnall (2013): *Road to Proscription: The EU and Hezbollah since the Arab Spring*. *EU Diplomacy Paper*, No. 7. Bruges: College of Europe, s. 2–34.
- Okumu, Wafula – Ikelegbe, Augustine (2010): *Confronting the threats of armed non-state groups to human security and the state in Africa*. In: Okumu, Wafula – Ikelegbe, Augustine (eds.): *Militias, Rebels and Islamist Militants: Human Insecurity and State Crises in Africa*. Pretoria: Institute for Security Studies, s. 437–468.
- Olson, Mancur (1993): *Dictatorship, Democracy, and Development*. *The American Political Science Review*, Vol. 87, No. 3, s. 567–576.
- Onuf, Nicholas G. (1991): *Sovereignty: Outline of a Conceptual History*. *Alternatives: Global, Local, Political*, Vol. 16, No. 4, s. 425–446.

- Operation Inherent Resolve (2017): *One Mission, Many Nations*, <<http://www.inherentresolve.mil>>.
- Organisation des Nations unies pour l'alimentation et l'agriculture (2017a): *Iraq*, <<http://www.fao.org/countryprofiles/index/fr/?iso3=IRQ>>.
- Organisation des Nations unies pour l'alimentation et l'agriculture (2017b): *République arabe syrienne*, <<http://www.fao.org/countryprofiles/index/fr/?iso3=SYR>>.
- Organisation internationale pour les migrations (2017): *La migration dans le monde*, <<http://www.iom.int/fr/la-migration-dans-le-monde>>.
- Organski, A.F.K. – Kugler, Jacek (1981): *The War Ledger*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ould Mohamedou, Mohammad-Mahmoud (2013): Le nouveau “grand jeu” des puissances occidentales au Sahel. In: Galy, Michel (ed.): *La guerre au Mali: Comprendre la crise au Sahel et au Sahara: enjeux et zones d'ombre*. Paris: La Découverte, s. 58–75.
- Owen, Roger (2006): *State, Power and Politics in the Making of the Modern Middle East*. London, New York: Routledge.
- Pankhurst, Reza (2013): *The Inevitable Caliphate: a History of the Struggle for Global Islamic Union, 1924 to the Present*. Oxford: Oxford University Press.
- Pape, Robert A. (2005): *Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism*. New York: Random House.
- Pape, Robert A. – Feldman, James K. (2010): *Cutting the Fuse: The Explosion of Global Suicide Terrorism and How to Stop It*. Chicago, London: University of Chicago Press.
- Paraszczuk, Joanna (2015): The Price of Freedom: Syrians Smuggle Yazidis from IS, at a Cost. *Radio Free Europe/Radio Liberty*, <<https://www.rferl.org/a/islamic-state-syrians-smuggle-yazidis-at-a-price/27011837.html>>.
- Paris, Gilles – Barthe, Benjamin (2015): L'Etat islamique progresse en Irak. *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2015/05/18/l-etat-islamique-progresse-en-irak_4635331_3218.html>.
- Paul, T.V. (2004): Introduction: The Enduring Axioms of Balance of Power Theory and Their Contemporary Relevance. In: Paul, T.V. – Wirtz, James J. – Fortmann, Michel (eds.): *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century*. Stanford: Stanford University Press, s. 1–25.
- Pawson, Ray – Tilley, Nick (2000): *Realistic evaluation*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Pedahzur, Ami (2005): *Suicide Terrorism*. Cambridge, Malden: Polity.
- Pelikán, Petr (2015): (Ne)zákonnost Islámského státu. *Dingir*, Vol. 18, No. 2, s. 57–59.
- Pellerin, Mathieu (2014a): Narcoterrorism: Beyond the Myth. In: Barrios, Cristina – Koepf, Tobias (eds.): *Re-Mapping the Sahel: Transnational Security Challenges and International Responses*. Paris: European Union Institute of Security Studies, s. 25–31.

- Pellerin, Mathieu (2014b): Geopolitical Disruptions in the Sahel: An Opportunity for Global Cooperation? In: Alcaro, Riccardo – Pirozzi, Nicoletta (eds.): *Transatlantic Security from the Sahel to the Horn of Africa*. Rome: Istituto Affari Internazionali, s. 71–85.
- Pellerin, Mathieu (2017): *Les trajectoires de radicalisation religieuse au Sahel*. Paris: Notes de l'IFRI, Février 2017, s. 4–30.
- People's Mojahedin Organization of Iran (2017): Hit Hezbollah in the Wallet, <<https://www.mojahedin.org/newsen/58729/Hit-Hezbollah-in-the-Wallet>>.
- Pezard, Stephanie – Shurkin, Michael (2015): *Achieving Peace in Northern Mali: Past Agreements, Local Conflicts, and the Prospects for a Durable Settlement*. Santa Monica: Rand Corporation.
- Pham, J. Peter (2011): The Dangerous “Pragmatism” of Al-Qaeda in the Islamic Maghreb. *Journal of the Middle East and Africa*, Vol. 2, No. 1, s. 15–29.
- Philips, Abu A. B. (2012): *Základy Tauhídu (jedinečnosti Alláha): islámský koncept Boha*. Praha: Muslimská obec v Praze.
- Phillips, Vaughan (2017): The Islamic State’s Strategy: Bureaucratising the Apocalypse through Strategic Communications. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 40, No. 9, s. 1–59 (k publikování přijatý manuskript).
- Pike, John (2016): Al-Shabaab (Al-Shabab) The Supreme Islamic Courts Union (ICU). *GlobalSecurity.org*, <<http://www.globalsecurity.org/military/world/para/al-shabaab.htm>>.
- Pintak, Lawrence (2003): *Seeds of Hate: How America’s Flawed Middle East Policy Ignited the Jihad*. London, Sterling: Pluto Press.
- Plagnol, Henri – Loncle, François (2012): *La situation sécuritaire dans les pays de la zone sahélienne*. Assemblée nationale, Rapport d’information N° 4431, s. 3–121.
- Podder, Sukanya (2012): From Spoilers to Statebuilders: Constructive Approaches to Engagement with Non-State Armed Groups in Fragile States. *OECD Development Co-Operation Working Papers*, No. 5, s. 2–39.
- Poulin, Thomas (2013): Historique de l’opération MISMA. *Réseau de recherche sur les opérations de paix*, <<http://www.operationspaix.net/167-historique-misma.html>>.
- Porter, Geoff D. (2011): AQIM’s Objectives in North Africa. *CTC Sentinel*, Vol. 4, No. 2, s. 5–8.
- Practical Academic Center Research (2017): *Šestá vlna globalizace*, <http://pracres.eu/?page_id=299>.
- Price, James L. (1972): The Study of Organizational Effectiveness. *The Sociological Quarterly*, Vol. 13, No. 1, s. 3–15.
- Przeworski, Adam – Teune, Henry (1982): *The Logic of Comparative Social Inquiry*. Malabar: Robert E. Krieger Publishing Company.

- Příbáň, Jiří (2017): Totalita nezestátí jen ekonomiku, ale hlavně myšlenky a mravy. *Aktuálně*, interviewed by Karel Hvižd'ala, <<https://nazory.aktualne.cz/rozhovory/totalita-nezestatni-jen-ekonomiku-ale-hlavne-myslenky/r~5ed3220ee0dd11e7be860cc47ab5f122>>.
- Putz, Ulrike (2006): Fears of Increasing Hezbollah's Popularity. *Spiegel online*, <<http://www.spiegel.de/international/spiegel/lebanese-support-fears-of-increasing-hezbollah-s-popularity-a-427754.html>>.
- Qassem, Naim (2005): *Hizbullah: The Story from Within*. London: Saqi.
- Quinlivan, James T. (1995): Force Requirements in Stability Operations. *Parameters*, Vol. 24, No. 4, s. 59–69.
- Rabasa, Angel – Peters, John E. (2007): Understanding Lack of Governance. In: Rabasa, Angel (et al.): *Ungoverned Territories: Understanding and Reducing Terrorism Risks*. Santa Monica: Rand Corporation, s. 1–6.
- Rabinovich, Itamar (1985): *The War for Lebanon, 1970-1985*. Ithaca, London: Cornell University Press.
- Raghavan, Sudarsan (2012): In northern Mali, Islamists' attacks against civilians grow more brutal. *The Washington Post*, <http://www.washingtonpost.com/world/in-northern-mali-islamists-attacks-against-civilians-grow-more-brutal/2012/12/11/5b74a734-3e46-11e2-8a5c-473797be602c_story.html>.
- Rajan, V. G. Julie (2015): *Al Qaeda's Global Crisis: The Islamic State, Takfir and the Genocide of Muslims*. London, New, York: Routledge.
- Ranstorp, Magnus (1997): *Hizb'allah in Lebanon: The Politics of the Western Hostage Crisis*. Basingstoke, London: Palgrave Macmillan.
- Rapoport, David C. (2001): The Fourth Wave: September 11 in the History of Terrorism. *Current History*, Vol. 100, No. 650, s. 419–424.
- Rasheed, Adil (2015): *ISIS: Race to Armageddon*. Delhi: Vij Books India.
- Ratzel, Friedrich (1897): *Politische Geographie*. München: H.C. Beck, 1897.
- Record, Jeffrey (2005): Why the Strong Lose. *Parameters*, Vol. 35, No. 4, s. 16–31.
- Regens, James L. (et al.) (2016): Effect of Foreign Military Intervention and Controlled Territory on the Operational Tempo of Al-Shabaab Attacks. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, Vol. 9, No. 1–3, s. 95–107.
- Rej, Abhijnan (2016): The Strategist: How Abu Mus'ab al-Suri Inspired ISIS. *Observer Research Foundation*, Occasional Paper, No. 96, August 2016, s. 1–18.
- Rémy, Jean-Philippe (2013a): Dans Gao libérée, désolation et règlements de comptes. *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/international/article/2013/01/30/desolation-et-vengeance-dans-gao-liberee_1824366_3210.html>.

- Rémy, Jean-Philippe (2013b): La traque des djihadistes continue autour de Gao, entre le fleuve et le désert. *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/international/article/2013/02/18/la-traque-des-djihadistes-continue-autour-de-gao-entre-le-fleuve-et-le-desert_1834113_3210.html>.
- Renard, Thomas – Taillat, Stéphane (2008): Between Clausewitz and Mao: Dynamic Evolutions of the Insurgency and Counterinsurgency in Iraq (2003–2008). *Small Wars Journal*, <<http://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/111-renard.pdf?q=mag/docs-temp/111-renard.pdf>>, nestránkováno.
- Reno, William (2001): How Sovereignty Matters: International Markets and the Political Economy of Local Politics in Weak States. In: Callaghy, Thomas – Kassimir, Ronald – Latham, Robert (eds.): *Intervention and Transnationalism in Africa: Global Networks of Power*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 197–215.
- Réseau de recherche sur les opérations de paix (2017): Minusma. *Université de Montréal*, <<http://www.operationspaix.net/182-operation-minusma.html>>.
- Rescher, Nicholas (1972): *Welfare: The Social Issues in Philosophical Perspective*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Respondent č. I (2017): Rozhovor. Praha, 18. 5. 2017.
- Respondent č. II (2017): Dotazník. 3. 5. 2017.
- Respondent č. III (2017): Rozhovor. Washington, 26. 6. 2017.
- Respondent č. IV (2017): Rozhovor. Washington, 28. 6. 2017.
- Respondent č. V (2017): Dotazník. 5. 3. 2017.
- Respondent č. VI (2017): Rozhovor. Londýn, 6. 6. 2017.
- Respondent č. VII (2017): Rozhovor. Praha, 20. 5. 2017.
- Respondent č. VIII (2017): Rozhovor. Paříž, 8. 6. 2017.
- Respondent č. IX (2017): Dotazník. 5. 4. 2017.
- Respondent č. X (2017): Rozhovor. Paříž, 31. 5. 2017.
- Respondent č. XI (2017a): Dotazník. 8. 3. 2017.
- Respondent č. XI (2017b): Rozhovor. Praha, 9. 5. 2017.
- Respondent č. XII (2017): Rozhovor. Brusel, 7. 6. 2017.
- Respondent č. XIII (2017): Rozhovor. Ženeva, 24. 5. 2017.
- Respondent č. XIV (2017): Rozhovor. Washington, 28. 6. 2017.
- Respondent č. XV (2017a): Dotazník. 12. 4. 2017.
- Respondent č. XV (2017b): Dotazník. 12. 4. 2017.
- Respondent č. XVI (2017): Rozhovor. Paříž, 31. 5. 2017.
- Respondent č. XVII (2017): Rozhovor. Praha, 29. 8. 2017.
- Respondent č. XVIII (2017): Rozhovor. Paříž, 2. 6. 2017.
- Respondent č. XIX (2017): Dotazník. 28. 4. 2017.
- Respondent č. XX (2017): Rozhovor. Paříž, 8. 6. 2017.

- Respondent č. XXI (2017a): Dotazník. 29. 4. 2017.
- Respondent č. XXI (2017b): Dotazník. 29. 4. 2017.
- Respondent č. XXI (2017c): Rozhovor. Kladno, 12. 5. 2017.
- Respondent č. XXI (2017d): Dotazník. 1. 5. 2017.
- Respondent č. XXI (2017e): Dotazník. 14. 5. 2017.
- Respondent č. XXI (2017f): Rozhovor. Kladno, 19. 5. 2017.
- Respondent č. XXII (2017): Rozhovor. Londýn, 6. 6. 2017.
- Respondent č. XXIII (2017): Rozhovor. Brusel, 7. 6. 2017.
- Respondent č. XXIV (2017): Dotazník. 16. 3. 2017.
- Respondent č. XXV (2017): Dotazník. 16. 3. 2017.
- Respondent č. XXVI (2017): Rozhovor. Paříž, 9. 6. 2017.
- Respondent č. XXVII (2017): Rozhovor. Washington, 27. 6. 2017.
- Respondent č. XXVIII (2017): Rozhovor. Plzeň, 13. 6. 2017.
- Respondent č. XXIX (2017): Rozhovor. Brusel, 7. 6. 2017.
- Respondent č. XXX (2017): Rozhovor. Washington, 26. 6. 2017.
- Respondent č. XXXI (2017a): Dotazník. 12. 3. 2017.
- Respondent č. XXXI (2017b): Dotazník. 13. 3. 2017.
- Respondent č. XXXI (2017c): Dotazník. 8. 3. 2017.
- Respondent č. XXXI (2017d): Dotazník. 8. 3. 2017.
- Respondent č. XXXI (2017e): Rozhovor. Paříž, 1. 6. 2017.
- Respondent č. XXXII (2017): Rozhovor. Washington, 29. 6. 2017.
- Respondent č. XXXIII (2017): Dotazník. 27. 3. 2017.
- Respondent č. XXXIV (2017): Rozhovor. Washington, 26. 6. 2017.
- Respondent č. XXXV (2017): Rozhovor. Washington, 26.6. 2017.
- Respondent č. XXXVI (2017): Rozhovor. Washington, 29. 6. 2017.
- Respondent č. XXXVII (2017): Rozhovor. Plzeň, 13. 6. 2017.
- Respondent č. XXXVIII (2017a): Dotazník. 29. 4. 2017.
- Respondent č. XXXVIII (2017b): Rozhovor. Praha, 12. 5. 2017.
- Respondent č. XXXIX (2017): Rozhovor. Washington, 27. 6. 2017.
- Respondent č. XL (2017): Rozhovor. Paříž, 29. 5. 2017.
- Respondent č. XLI (2017): Rozhovor. Washington, 27. 6. 2017.
- Respondent č. XLII (2017): Dotazník. 3. 5. 2017.
- Respondent č. XLIII (2017): Rozhovor. Washington, 29. 6. 2017.
- Respondent č. XLIV (2017): Rozhovor. Washington, 28. 6. 2017.
- Respondent č. XLV (2017): Rozhovor. Ženeva, 24. 5. 2017.
- Respondent č. XLVI (2017): Emailová komunikace. 9. 6. 2017.
- Respondent č. XLVII (2017): Rozhovor. Praha, 17. 8. 2017.

- Respondent č. XLVIII (2017): Emailová komunikace. 25. 6. 2017.
- Respondent č. XLIX (2017): Rozhovor. New York, 6. 7. 2017.
- Respondent č. L (2017): Skypová komunikace, 18. 5. 2017.
- Respondent č. LI (2017): Rozhovor. Paříž, 2. 6. 2017.
- Risse, Thomas (ed.) (2011): *Governance Without a State: Policies and Politics in Areas of Limited Statehood*. New York: Columbia University Press.
- Revkin, Mara (2015): Experts Weigh in (part 1): Is ISIS Good at Governing? *Mara Revkin*, <<https://mararevkin.wordpress.com/2015/11/20/brookings-experts-weigh-in-is-isis-good-at-governing>>.
- Revkin, Mara (2016a): Does the Islamic State Have a “Social Contract”? Evidence from Iraq and Syria. *Working Paper No. 9*, Program on Governance and Local Development. Yale University, University of Gothenburg, s. 1–36.
- Revkin, Mara (2016b): The legal foundations of the Islamic State. *The Brookings Institution*. The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World, Analysis Paper No. 23, July 2016, s. 1–41.
- Revkin, Mara (2016c): Foreign Affairs: “ISIS’ Social Contract”. *Mara Revkin*, <<https://mararevkin.wordpress.com/2016/01/12/foreign-affairs-isis-social-contract>>.
- Revkin, Mara – McCants, William (2015): Experts Weigh in: Is ISIS Good at Governing? *The Brookings Institution*. <<https://www.brookings.edu/blog/markaz/2015/11/20/experts-weigh-in-is-isis-good-at-governing>>.
- Rey, Matthieu (2015): Aux origines de l'État islamique. *La vie des idées*, <<http://www.laviedesidees.fr/Aux-origines-de-l-Etat-islamique.html>>, s. 1–11.
- RFI Afrique (2013): *Les grandes dates de l'occupation jihadiste du nord du Mali*, <<http://www.rfi.fr/afrique/20131006-chronologie-aqmi>>.
- Ridolfo, Kathleen (2007): Killing of Journalists on the Rise in Iraq. *Radio Free Europe/Radio Liberty*, <<https://www.rferl.org/a/1347579.html>>.
- Rivolta, Dario (2007): Europe and Peacekeeping Missions in the Middle East. *Assembly of the Western European Union: The Interparliamentary European Security and Defence Assembly*. Document A/1985, s. 1–30.
- Robinson, Eric (et al.) (2017): *When the Islamic State Comes to Town: The Economic Impact of Islamic State Governance in Iraq and Syria*. Santa Monica: Rand Corporation.
- Rodier, Alain (2017): *Proche-Orient: Coups de projecteur pour comprendre*. Paris: Balland.
- Roggio, Bill (2015): Debunking the Myth that Al Qaeda Doesn't Seek to Control Territory like the Islamic State. *Threat Matrix – a blog of the Long War Journal*, <<http://www.longwarjournal.org/archives/2015/09/debunking-the-myth-that-al-qaeda-doesnt-seek-to-control-territory-like-the-islamic-state.php>>.

- Rohlfing, Ingo (2012): *Case Studies and Causal Inference: An Integrative Framework*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
- Rokkan, Stein (1975): Dimensions of State Formation and Nation Building: a Possible Paradigm for Research On Variations Within Europe. In: Tilly, Charles (ed.): *The Formation of National States in Western Europe*. Princeton, London: Princeton University Press, s. 562–600.
- Romagnoli, Alessandro – Mengoni, Luisa (2013): *The Economic Development Process in the Middle East and North Africa*. Abingdon: Routledge.
- Romancov, Michael (2007): Politická geografie a geopolitika. In: Cabada, Ladislav – Kubát, Michal (et al.): *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 407–454.
- Romancov, Michael (2012): *Politická geografie a geopolitika*. Vysokoškolská přednáška, Metropolitní univerzita Praha, duben 2012.
- Ronen, Yehudit (2013): Libya, the Tuareg and Mali on the Eve of the ‘Arab Spring’ and in Its Aftermath: An Anatomy of Changed Relations. *The Journal of North African Studies*, Vol. 18, No. 4, s. 544–559.
- Roque, Paula C. (2009): Somalia: Understanding Al-Shabaab. *Institute for Security Studies*, Situation Report, June 2009, <<https://www.files.ethz.ch/isn/101556/SABAAB040609.pdf>>, s. 1–5.
- Rose, Gideon (1998): Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy. *World Politics*, Vol. 51, No. 1, s. 144–172.
- Rosenberg, Matthew – Kulish, Nicholas – Myers, Steven L. (2015): Predatory Islamic State Wrings Money From Those It Rules. *The New York Times*, <<https://www.nytimes.com/2015/11/30/world/middleeast/predatory-islamic-state-wrings-money-from-those-it-rules.html>>.
- Rosiny, Stephan (2015): The Rise and Demise of the IS Caliphate. *Middle East Policy*, Vol. 32, No. 2, s. 94–107.
- Ross, Dennis (2005): *The Missing Peace: The Inside Story of the Fight for Middle East Peace*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Rotberg, Robert I. (2003): Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators. In: Rotberg, Robert I. (ed.). *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*. Washington: Brookings Institution Press, s. 1–25.
- Rotberg, Robert I. (ed.) (2004): *When States Fail. Causes and Consequences*. Princeton: Princeton University Press.
- Rotberg, Robert I. (nedatováno): Nation-State Failure: a Recurring Phenomenon. *The Air University*, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/cia/nic2020/panel2_nov6.pdf>.
- Rothenberger, Liane – Kotarac, Mihailo (2015): The Discursive Construction of a Religious Terrorist Group Identity. *Cultur*, No. 11, s. 91–102.

- Rowe, Paul S. (2015): Middle East: Christian in the Middle East. In: Rudolph, Joseph R. Jr. (ed.): *Encyclopedia of Modern Ethnic Conflicts*. Santa Barbara: ABC-CLIO, s. 457–476.
- Roy, Olivier (2013a): The Intervention Trap. *New Statesman*, <<http://www.newstatesman.com/politics/politics/2013/02/intervention-trap>>.
- Roy, Olivier (2013b): Vaine stratégie française au Mali. *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/idees/article/2013/02/04/vaine-strategie-francaise-au-mali_1826781_3232.html>.
- Ruggie, John G. (1993): Territoriality and Beyond: Problematizing Modernity in International Relations. *International Organization*, Vol. 47, No. 1., s. 139–174.
- Ryan, Luke (2017): The Ivory Trade and Terrorism: Al-Shabaab's Potential Diversionary Source of Income. *Sofrep News*, <<https://sofrep.com/92591/ivory-trade-terrorism-al-shabaabs-potential-diversionary-source-income>>.
- Saab, Bilal Y. (2008): Rethinking Hezbollah's Disarmament. *Middle East Policy*, Vol. 15, No. 3, s. 93–106.
- Saad, Hwaida – Fahim, Kareem (2016): Syrian Troops Said to Recapture Historic Palmyra From ISIS. *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/2016/03/28/world/middleeast/syria-palmyra.html?ref=world&_r=0>.
- Saad-Ghorayeb, Amal (2012): Hezbollah's Iran Money Trail: It's Complicated. *Al-Akhbar*, <<http://english.al-akhbar.com/node/10553>>.
- Saad-Ghorayeb, Amal – Sueur, Emilie (2007): Le Hezbollah: résistance, idéologie et politique. *Confluences Méditerranée*, Vol. neuvedeno, No. 61, s. 41–47.
- Sack, Robert D. (1986): *Human Territoriality: Its Theory and History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sagan, Scott D. (1996): Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb. *International Security*, Vol. 21, No. 3, s. 54–86.
- Salama, Basma (2016): *The Resilience of the Islamic State*. Wien: Bundesministerium für Landesverteidigung und Sport.
- Salamey, Imad (2013): *The Government and Politics of Lebanon*. London, New York: Routledge.
- Salehyan, Idean (2009): *Rebels without Borders: Transnational Insurgencies in World Politics*. Ithaca, London: Cornell University Press.
- Salem, Paul (2008): The After-Effects of the 2006 Israel–Hezbollah War. *Contemporary Arab Affairs*, Vol. 1, No. 1, s. 15–24.
- Salim, Mustafa – El-Ghobashy, Tamer (2017): Iraqi Forces Retake Last Town Under Islamic State Control. *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/iraqi-forces-retake-last-town-under-isis-control/2017/11/17/f78af80a-cb84-11e7-8321-481fd63f174d_story.html?utm_term=.03892817fe33>.

- Salmons, Janet (2012): *Cases in Online Interview Research*. Thousand Oaks: Sage.
- Sallon, Hélène (2013a): La prise de Tombouctou, un “symbole” pour l'opération au Mali. *Le Monde*. <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2013/01/29/la-prise-de-tombouctou-un-symbole-pour-l-operation-au-mali_1824041_3212.html>.
- Sallon, Hélène (2013b): Comment l'armée française traque les djihadistes. *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2013/01/15/mali-cette-guerre-est-un-engagement-de-long-terme_1817161_3212.html>.
- Sallon, Hélène (2015): Sur la piste du fief de l'Etat islamique. *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2015/09/15/sur-la-piste-de-l-emir-autoproclame-de-l-etat-islamique_4758179_3218.html>.
- Sallon, Hélène (2017): a Mossoul, dans les fabriques d'armes de l'EI. *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2017/02/08/a-mossoul-dans-les-fabriques-d-armes-de-l-ei_5076235_3218.html>.
- Saltman, Erin M. – Winter, Charlie (2014): *Islamic State: The Changing Face of Modern Jihadism*. London: Quilliam.
- Sambe, Bakary (2013): Radicalisation islamique et enjeux sécuritaires au Sahel. De l'influence wahhabite au terrorisme. *European Foundation for Democracy*, s. 2–16.
- Samii, Abbas W. (2006): Shiites in Lebanon: The Key to Democracy. *Middle East Policy*, Vol. 13, No. 2, s. 30–37.
- Samuels, Lennox (2008): Al Qaeda in Iraq Ramps Up Its Racketeering. *Newsweek*, <<http://www.newsweek.com/al-qaeda-iraq-ramps-its-racketeering-89733>>.
- Sanín, Francisco G. – Wood, Elisabeth J. (2014): Ideology in Civil War: Instrumental Adoption and Beyond. *Journal of Peace Research*, Vol. 51, No. 2, s. 213–226.
- Sankey, Howard (2008): *Scientific Realism and the Rationality of Science*. Aldershot, Burlington: Ashgate.
- Sawye, Julie (2005): *Assessing Israel's Release of Jordanian Prisoners*. Washington Institute for Near East Policy, Policy Watch No. 984, April 2005, <<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/assessing-israels-release-of-jordanian-prisoners>>.
- Sayareh, Jafar (2009): *a Model for Organisational Effectiveness (OE) Assessment in Seaport Organisations*. Paper presented at the International Association of Maritime Economists (IAME) Annual Conference, Copenhagen, January 2009, s. 1–18.
- Sayer, Andrew (2000): *Realism and Social Science*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Sayer, Andrew (2010): *Method in Social Science: a realist approach*. London, New York: Routledge.

- Sayigh, Yezid (2015): *The War Over Syria's Gas Fields*. Carnegie Middle East Center, <<http://carnegie-mec.org/diwan/60316>>.
- Sénat (2013): *Rapport d'information No. 720*, <<http://www.senat.fr/rap/r12-720/r12-7201.pdf>>.
- Serle, Jack – Purkiss, Jessica (2017): Afghan Air War Hits Seven Year High. *The Bureau of Investigative Journalism*, <<https://www.thebureauinvestigates.com/stories/2017-10-06/afghan-air-war-hits-seven-year-high>>.
- Service canadien du renseignement de sécurité (2016): Le terrorisme en Afrique du Nord et au Sahel: la menace régionale se répand-elle? *Regards sur le monde: avis d'experts*, No. 2016-12-05, s. 1–70.
- Shaw, Scott (2013): Fallout in the Sahel: The Geographic Spread of Conflict from Libya to Mali. *Canadian Foreign Policy Journal*, Vol. 19, No. 2, s. 199–210.
- Shields, Vanessa E. (2008): Political Reform in Lebanon: Has the Cedar Revolution Failed? *The Journal of Legislative Studies*, Vol. 14, No. 4, s. 474–487.
- Shindler, Colin (2013): *a History of Modern Israel*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Shinn, David (2011): Al Shabaab's Foreign Threat to Somalia. *Orbis*, Vol. 55, No. 2, s. 203–215.
- Shterin, Marat – Yarlykapov, Akhmet (2015): Caliphate in the Minds and Practices of Young Muslims in the Northern Caucasus. In: Al-Rasheed, Madawi – Kersten, Carool – Shterin, Marat (eds.): *Demystifying the Caliphate: Historical Memory and Contemporary Contexts*. Oxford: Oxford University Press, s. 247–271.
- Shuriye, Abdi O. (2012): Al-Shabaab's Leadership Hierarchy and Its Ideology. *Academic Research International*, Vol. 2, No. 1, s. 274–285.
- Shurkin, Michael (2014): *France's War in Mali: Lessons for an Expeditionary Army*. Santa Monica: RAND Corporation, s. 1–51.
- Schiesz, Sarah (2014): *Hezbollah: Before and After the Syrian War*. Master Thesis. San Jose: Henley-Putnam University.
- Schmitt, Carl (2007): *The Concept of the Political*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Schmitt, Eric (2016): As ISIS Loses Land, It Gains Ground in Overseas Terror. *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/2016/07/04/world/middleeast/isis-terrorism.html?ref=world&_r=0>.
- Schmitt, Eric (2017): *IS Reverts to Insurgent Roots to Pose Long-Term Threat, Study Says*. *The New York Times*, <<https://www.nytimes.com/2017/06/29/world/middleeast/isis-attacks-syria-iraq-study.html?rref=collection%2Fsectioncollection%2Fmiddleeast>>.
- Schneckener, Ulrich (2006): Fragile Statehood, Armed Non-State Actors and Security Governance. In: Bryden, Alan – Caparini, Marina (eds.): *Private Actors and Security Governance*. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, s. 23–40.

- Schneckener, Ulrich (2007): *Armed Non-State Actors and the Monopoly of Force*. In: Bailes, Alyson – Schneckener, Ulrich – Wulf, Herbert: *Revisiting the State Monopoly on the Legitimate Use of Force*. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, s. 10–18.
- Schneckener, Ulrich (2009): *Spoilers or Governance Actors? Engaging Armed Non-State Groups in Areas of Limited Statehood*. *SFB-Governance Working Paper Series*, No. 21, s. 3–31.
- Schneider, Carsten Q. – Wagemann, Claudius (2012): *Set-Theoretic Methods for the Social Sciences: A Guide to Qualitative Comparative Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schubiger, Livia I. – Zelina, Matthew (2017): *Ideology in Armed Groups*. *London School of Economics and Political Science*,
<http://eprints.lse.ac.uk/77691/1/Schubiger_Ideology%20in%20armed%20groups_2017.pdf>, s. 1–8.
- Schuppe, Jon (2015): *How Somalia's Al Shabab Grew Into a Global Terror Threat*. *NBC News*, <<https://www.nbcnews.com/news/world/how-somalias-al-shabab-grew-global-terror-threat-n334856>>.
- Schweller, Randall L. (2002): *Missed Opportunities and Unanswered Threats: Domestic Constraints on the Balance of Power*. American Political Science Association.
- Schweller, Randall L. (2003): *The Progressiveness of Neoclassical Realism*. In: Elman, Colin – Elman, Miriam F. (eds.): *Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*. Cambridge: MIT Press, s. 311–348.
- Schweller, Randall L. (2009): *Neoclassical Realism and State Mobilization: Expansionist Ideology in the Age of Mass Politics*. In: Lobell, Steven E. – Ripsman, Norrin M. – Taliaferro, Jeffrey W. (eds.): *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 227–250.
- Siebert, Johannes – von Winterfeldt, Detlof – John, Richard S. (2015): *Identifying and Structuring the Objectives of the Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL) and Its Followers*. *University of Southern California*,
<http://teamcore.usc.edu/projects/security/Muri_publications/ISIL%20Paper%20Revision%20-%20Main%20Body%208-22-15.pdf>, s. 1–48.
- SITE Intelligence Group (2014): *Islamic State Leader Abu Bakr al-Baghdadi Encourages Emigration, Worldwide Action*. *Jihadist News*, <<https://news.siteintelgroup.com/Jihadist-News/islamic-state-leader-abu-bakr-al-baghdadi-encourages-emigration-worldwide-action.html>>.

- Shafqat, Hasan (2014): Examining the Causes of the Islamic State's Resurgence in Iraq. *Tahrir Sourī*,
 <<https://www.dropbox.com/s/jn8l0g2sk4b365u/ISIS%20Report%20Final%20PDF.pdf>>, s. 2–20.
- Skocpol, Theda (1984): *Vision and Method in Historical Sociology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SlateAfrique (2013a): *Des bus gratuits pour les déplacés maliens*,
 <<http://www.slateafrique.com/105534/mali-gao-des-cars-bondes-ramenant-les-deplaces-ayant-fui-les-jihadistes>>.
- SlateAfrique (2013b): *Nord du Mali: les islamistes tirent*,
 <<http://www.slateafrique.com/396990/nord-du-mali-les-islamistes-tirent-%3F-larme-lourde-sur-gao>>.
- SlateAfrique (2013c): *Le Mali ne doit pas baisser la garde face aux djihadistes (qui ne dorment jamais)*,
 <<http://www.slateafrique.com/402686/mali-necessaire-vigilance-face-aux-djihadistes>>.
- SlateAfrique (2013d): *Guerre au Mali: Aqmi appelle à attaquer les intérêts français*,
 <<http://www.slateafrique.com/204895/aqmi-appelle-attaquer-les-interets-francais-partout-dans-le-monde>>.
- Slateafrique (2016): *Les shebab restent la principale menace en Somalie*,
 <<http://www.slateafrique.com/698183/les-shebab-restent-la-principale-menace-en-somalie>>.
- Slayton, Caleb (2015): Underselling Islamist Extremism in Sub-Saharan Africa. *Defense and Security Analysis*. Vol. 31, No. 2, s. 123–136.
- Sly, Liz (2014): The Islamic State Is Failing at Being a State. *The Washington Post*,
 <https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/the-islamic-state-is-failing-at-being-a-state/2014/12/24/bfbf8962-8092-11e4-b936-f3afab0155a7_story.html?utm_term=.1cf794129f4e>.
- Soder, Kirsten (2010): Multilateral Peace Operations: Africa, 2009. *SIPRI Fact Sheet*, July 2010, s. 1–4.
- Soja, Edward W. (1971): *The Political Organization of Space*. Washington: Association of American Geographers.
- Solomon, Hussein (2013): Mali: West Africa's Afghanistan. *The RUSI Journal*, Vol. 158, No. 1, s. 12–19.
- Solomon, Hussein (2014): Somalia's Al Shabaab: Clans vs Islamist nationalism. *South African Journal of International Affairs*, vol. 21, No. 3, s. 351–366.
- Solomon, Hussein (2015): *Terrorism and Counter-Terrorism in Africa: Fighting Insurgency from Al Shabaab, Ansar Dine and Boko Haram*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.

- Sorenson, David S. (2014): Priming Strategic Communications: Countering the Appeal of ISIS. *Parameters*, Vol. 44, No, 3, s. 25–36.
- Soukupová, Jana (2007): Užitek spotřebitele a odvození poptávky. In: Macáková, Libuše (ed.): *Mikroekonomie*. Praha: Melandrium, s. 47–62.
- Souleimanov, Emil (2006): Terorismus ve světle geneze ideologie a technologie asymetrických konfliktů. In: Souleimanov, Emil (ed.): *Terorismus: válka proti státu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 13–63.
- Souri, Tahrir – Shafqat, Hasan (2014): Examining the Causes of the Islamic State's Resurgence in Iraq. @TahrirSy, <<https://www.dropbox.com/s/jn8l0g2sk4b365u/ISIS%20Report%20Final%20PDF.pdf>>, s. 2–20.
- Spears, Ian (2004): States-Within-States: An Introduction to Their Empirical Attributes. In: Kingston, Paul – Spears, Ian (eds.): *States-within-States: Incipient Political Entities in the Post-Cold War Era*. New York: Palgrave, s. 15–34.
- Sprinz, Detlef (2004): Quantitative Analysis of International Environmental Policy. In: Sprinz, Detlef – Wolinsky, Yael (eds.): *Cases, Numbers, Models: International Relations Research Methods*. Ann Arbor: University of Michigan Press, s. 190–206.
- Spruyt, Hendrik (1994): Institutional Selection in International Relations: State Anarchy as Order. *International Organizations*, Vol. 48, No. 4, s. 527–557.
- Spruyt, Hendrik (1996): *The Sovereign State and Its Competitors: An Analysis of Systems Change*. Princeton: Princeton University Press.
- Spykman, Nicholas J. (1944): *The Geography of the Peace*. Brace, New York: Harcourt.
- Stanford University (2016): *Mapping Militant Organizations: The Islamic State*. <<http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/1>>.
- Staniland, Paul (2012): States, Insurgents, and Wartime Political Orders. *Perspectives on Politics*, Vol. 10, No. 2, s. 243–264.
- Stern, Jessica – Berger, J. M. (2015): *ISIS: The State of Terror*. New York: Harper Collins.
- Stewart, Dona J. (2013): *The Middle East Today: Political, Geographical and Cultural Perspectives*. London, New York: Routledge.
- Strange, Susan (1998): *The Retreat of the State: the Diffusion of Power in the World Economy*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Stewart, Frances (2012): Religion versus Ethnicity as a Source of Mobilization: Are There Differences? In: Guichaoua, Yvan (ed.): *Understanding Collective Political Violence*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan, s. 196–221.
- Storey, David (2001): *Territory: The Claiming of Space*. Harlow: Pearson Education Limited.

- Storey, David (2011): David Storey: Territories, Landscapes, Spaces, Places, States, Borderless World. *Exploring Geopolitics*, interviewed by Leonhardt van Efferink, <http://www.exploringgeopolitics.org/interview_storey_david_territories_landscapes_spaces_places_states_borderless_world_territorialisation_territoriality_claims_independence_legitimate_government_transnistria>.
- Stork, Joe – Paul, James (1982): The War in Lebanon. *MERIP Reports*, Vol. 12, No. 108–109, s. 3–7.
- Stratfor (2016): *Securing Somalia, Whatever the Cost*, <<https://worldview.stratfor.com/article/securing-somalia-whatever-cost>>.
- Štrátecký, Vít (2009). Geopolitika. In: Kratochvíl, Petr – Drulák, Petr (eds.): *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, s. 80–83.
- Sullivan, Marisa (2014): Hezbollah in Syria. *Middle East Security Report*, No. 19. Washington: Institute for the Study of War, s. 4–41.
- Sullivan, Kevin (2015a): Spoils for the Rulers, Terror for the Ruled. *The Washington Post*, <<http://www.washingtonpost.com/sf/life-in-the-islamic-state/2015/10/01/overview>>.
- Sullivan, Kevin (2015b): Where the Poor Starve and the Tax Man Carries a Whip. *The Washington Post*, <<http://www.washingtonpost.com/sf/life-in-the-islamic-state/2015/10/01/economy>>.
- Sullivan, Kevin (2015c): a climate of fear and violence. *The Washington Post*, <<http://www.washingtonpost.com/sf/life-in-the-islamic-state/2015/10/01/justice>>.
- Sullivan, Kevin – Adam, Karla (2014): Hoping to Create a New Society, the Islamic State Recruits Entire Families. *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/world/national-security/hoping-to-create-a-new-homeland-the-islamic-state-recruits-entire-families/2014/12/24/dbffceec-8917-11e4-8ff4-fb93129c9c8b_story.html>.
- Szekely, Ora (2012): Hezbollah's Survival: Resources and Relationships. *Middle East Policy*, Vol. 14, No. 4, s. 110–126.
- Švamberk, Alex – Reiner, Tomáš (2016): Islámský stát. *Novinky*, <<https://special.novinky.cz/islamsky-stat/index.html>>.
- Taliaferro, Jeffrey W. (2004): *Balancing Risks: Great Power Intervention in the Periphery*. Ithaca: Cornell University Press.
- Taliaferro, Jeffrey W. (2006): State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State. *Security Studies*, Vol. 15, No. 3, s. 464–495.
- Taliaferro, Jeffrey W. – Lobell, Steven E. – Ripsman, Norrin M. (2009): Introduction: Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy. In: Lobell, Steven E. – Ripsman, Norrin M. – Taliaferro, Jeffrey W. (eds.): *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 1–41.

- Tannenwald, Nina (2005): Ideas and Explanation: Advancing the Theoretical Agenda. *Journal of Cold War Studies*, Vol. 7, No. 2, s. 13–42.
- Tansey, Oisín (2007): Process Tracing and Elite Interviewing: a Case for Non-probability Sampling. *PS: Political Science and Politics*, Vol. 40, No. 4, s. 765–772.
- Tao, Ran (et al.) (2016): a Hybrid Approach to Modeling Territorial Control in Violent Armed Conflicts. *Transactions in GIS*, Vol. 20, No. 3, s. 413–425.
- Tar, Usman A. – Mustapha, Mala (2017): Al-Shabaab: State Collapse, Warlords and Islamist Insurgency in Somalia. In: Varin, Caroline – Abubakar, Dauda (eds.): *Violent Non-State Actors in Africa: Terrorists, Rebels and Warlords*. Cham: Palgrave Macmillan/Springer, s. 277–299.
- Taylor, Peter (2015): ‘It’s God’s Gift.’ Islamic State Fills Coffers with Iraqi Government Cash. *The Guardian*, <<https://www.theguardian.com/world/2015/apr/22/isis-fills-coffers-with-iraqi-government-cash>>.
- Tembely, Dieudonné (2013): Groupes terroristes au nord du Mali: Les rescapés campent ... à côté. *Maliweb*, <<http://www.maliweb.net/la-situation-politique-et-securitaire-au-nord/groupes-terroristes-au-nord-du-mali-les-rescapes-campent-a-cote-141017.html>>.
- Terrill, W. Andrew (2014): Understanding the Strengths and Vulnerabilities of ISIS. *Parameters*, Vol. 44, No. 3, s. 13–23.
- Tertrais, Bruno (2016): Operation Barkhane. Sahel Region, Africa, 1 August 2014 – Present-day. In: *Our Military Forces’ Struggle Against Lawless, Media Savvy Terrorist Adversaries. A Comparative Study*. High Level Military Group, February 2016, s. 77–83.
- Tessler, Mark (2009): *a History of the Israeli-Palestinian Conflict*. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.
- The Economist (2012): *Can the jihadists be stopped?* <<http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21566011-hectic-diplomacy-and-preparations-un-backed-war-against-branch-al-qaeda>>.
- The Guardian (2013a): *Islamist insurgency in Mali casts long shadow over Timbuktu*, <<http://www.theguardian.com/global-development/2013/jul/01/islamist-insurgency-mali-timbuktu>>.
- The Guardian (2013b): *Northern Mali still unstable despite French intervention*, <<http://www.guardian.co.uk/world/2013/apr/28/northern-mali-unstable>>.
- The Guardian (2013c): *Triumphant François Hollande to visit Mali to thank troops*, <<http://www.guardian.co.uk/world/2013/feb/01/mali-francois-hollande>>.
- The Guardian (2014): *Somali Presidential Palace Attacked by Al-Shabaab Militants*, <<https://www.theguardian.com/world/2014/feb/21/somali-presidential-palace-attacked-mogadishu-bomb>>.

- The Guardian (2015a): *The Isis Papers: a Masterplan for Consolidating Power*, <<http://www.theguardian.com/world/2015/dec/07/islamic-state-document-masterplan-for-power>>.
- The Guardian (2015b): *Female Jihadis Publish Guide to Life under Islamic State*, <<http://www.theguardian.com/world/2015/feb/05/jihadist-girl-marry-liberation-failed-islamic-state>>.
- The Guardian (2016): *Isis Has Been Financially Weakened, Claim UK and US Military Figures*, <<http://www.theguardian.com/world/2016/apr/28/isis-financially-weakened-coalition-airstrikes-us-uk-military>>.
- The Henry Jackson Society (2012): *Timeline of Terror: a Concise History of Hezbollah Atrocities*, <http://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2012/09/Timeline-of-Terror_Membership-version_low-res.pdf>, s. 4–22.
- The Japan Times (2016): *Homes burned, looted in Iraqi city as Islamic State driven out*, <<https://www.japantimes.co.jp/news/2016/06/28/world/homes-burned-looted-iraqi-city-islamic-state-driven/#.WinJyTeDPIU>>.
- The Mackenzie Institute (2015): *Al Shabaab*, <<http://mackenzieinstitute.com/al-shabaab-2>>.
- The Middle East Media Research Institute (2007): *Islamist Websites Monitor*, No. 96-99, <<https://www.memri.org/reports/islamist-websites-monitor-no-96-99>>.
- The New York Times (1984): *Text of President Reagan's Report to Congress on the Marines in Lebanon*, <<http://www.nytimes.com/1984/02/16/world/text-of-president-reagan-s-report-to-congress-on-the-marines-in-lebanon.html?pagewanted=all>>.
- The New York Times (2005a): *Syrian Troops Leave Lebanon After 29-Year Occupation*, <<http://www.nytimes.com/2005/04/26/international/middleeast/syrian-troops-leave-lebanon-after-29year-occupation.html>>.
- The Religion of Peace (2018): *Islamic Terror on Christians*, <<https://www.thereligionofpeace.com/attacks/christian-attacks.aspx>>.
- The Telegraph (2014): *Iraqi forces by numbers: who has the biggest army?*, <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/10894811/Iraqi-forces-by-numbers-who-has-the-biggest-army.html>>.
- The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (2017): *Palestine Refugees*, <<https://www.unrwa.org/palestine-refugees>>.
- The Washington Post (2012): *In northern Mali, Islamists' attacks against civilians grow more brutal*, <http://www.washingtonpost.com/world/in-northern-mali-islamists-attacks-against-civilians-grow-more-brutal/2012/12/11/5b74a734-3e46-11e2-8a5c-473797be602c_story.html>.

- The Washington Post (2016): *Report: Islamic State Manufacturing Arms on Industrial Scale*, <https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/report-islamic-state-manufacturing-arms-on-industrial-scale/2016/12/14/039e3df6-c1bc-11e6-92e8-c07f4f671da4_story.html>.
- Theodorou, Angelina E. (2016): Which Countries Still Outlaw Apostasy and Blasphemy? *Pew Research Center*, <<http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/07/29/which-countries-still-outlaw-apostasy-and-blasphemy>>.
- Thienot, Dorothee (2012): Mali: en attendant la guerre. *Le Monde*, <http://www.lemonde.fr/afrique/article/2012/10/06/mali-en-attendant-la-guerre_1771222_3212.html>.
- Thies, Cameron G. (2009): National Design and State Building in Sub-Saharan Africa. *World Politics*, Vol. 61, No. 4, s. 623–669.
- Thomas, Matthew J. (2013): Exposing and Exploiting Weaknesses in the Merger of Al-Qaeda and Al-Shabaab. *Small Wars and Insurgencies*, Vol. 24, No. 3, s. 413–435.
- Thomas, Troy S. – Kiser; Stephen D. – Casebeer, William D. (2005): *Warlords Rising: Confronting Violent Non-State Actors*. New York: Lexington Books.
- Thomson, Janice E. (1994): *Mercenaries, Pirates, and Sovereigns: State Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe*. Princeton: Princeton University Press.
- Thurston, Alex (2012): *Mauritania's Islamists*. Washington: The Carnegie Endowment for International Peace, s. 1–23.
- Thurston, Alexander – Lebovich, Andrew (2013): a Handbook on Mali's 2012-2013 Crisis. Institute for the Study of Islamic Thought in Africa. Working Paper No. 13, *Institute for the Study of Islamic Thought in Africa*, September 2013, s. 1–55.
- Tibi, Bassam (1990): The Simultaneity of the Unsimultaneous: Old Tribes and Imposed Nation-States in the Modern Middle East. In: Khoury, Philip S. – Kostiner, Joseph (eds.): *Tribes and State Formation in the Middle East*. Berkeley: University of California Press, s. 127–152.
- Tichý, Lukáš (2016a): Energetika jako nástroj teroristické strategie Islámského státu. *natoactual.cz*, <http://www.natoaktual.cz/energetika-jako-nastroj-teroristicke-strategie-islamskeho-statu-p9r-/na_analyzy.aspx?c=A161121_154204_na_analyzy_m02>.
- Tichý, Lukáš (2016b): Islámský stát a jeho postoj k teroristickým útokům na energetický sektor. *Obrana a strategie*, Vol. 16, No. 1, s. 29–58.
- Tichý, Lukáš (2017a): Energetika jako strategický nástroj hnutí Hizballáh v konfrontaci s Izraelem. *Vojenské rozhledy*, Vol. 26, No. 3, s. 14–30.
- Tichý, Lukáš (2017b): Legitimizace Islámského státu v Iráku a Sýrii a jeho budoucí vývoj. *natoactual.cz*, <http://www.natoaktual.cz/legitimizace-islamskeho-statu-v-iraku-a-syrii-a-jeho-budouci-vyvoj-1dd-/na_analyzy.aspx?c=A170403_100144_na_analyzy_m02>.
- Tichý, Lukáš – Odintsov, Nikita (2016): *Energetika jako nástroj teroristických organizací v oblasti MENA, dopady pro EU a ČR. Ústav mezinárodních vztahů*, Policy Paper, s. 2–11.

- Tichý, Lukáš – Eichler, Jan (2018): Terrorist Attacks on the Energy Sector: The Case of Al Qaeda and the Islamic State. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 41, No. 6, s. 450–473.
- Tilly, Charles (1975): Reflections on the History of European State-Making. In: Tilly, Charles (ed.): *The Formation of National States in Western Europe*. Princeton, London: Princeton University Press, s. 3–83.
- Tilly, Charles (1990): *Coercion, Capital, and European States, AD 990-1990*. Cambridge, Oxford: Basil Blackwell.
- Tilly, Charles (1999): War Making and State Making as Organized Crime. In: Evans, Peter B. – Rueschemeyer, Dietrich – Skocpol, Theda (eds.): *Bringing the State Back In*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, s. 169–191.
- Tilly, Charles (2003): Armed Force, Regimes, and Contention in Europe since 1650. In: Davis, Diane E. – Pereira, Anthony W. (eds.): *Irregular Armed Forces and their Role in Politics and State Formation*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 37–81.
- Times of Israel (2017): *Lebanese President: Hezbollah Needed to Counter Israel*, <<https://www.timesofisrael.com/lebanon-needs-hezbollah-to-counter-israel-aoun>>.
- Tincq, Henri (2016): Depuis 2005, la fulgurante percée du «djihadisme de proximité» français. *Slate*, <<http://www.slate.fr/story/112465/djihad-francais>>.
- Tir, Jaroslav (2006): *Redrawing the Map to Promote Peace: Territorial Dispute Management Via Territorial Changes*. Lanham, Boulder: Lexington Books.
- Tomolya, János (2015): Terrorist Attack on Tiguentourine Gas Plant in Algeria. *Scientific Periodical of the Military National Security Service*, No. 1, s. 41–59.
- Traboulsi, Fawwaz (2007): *a History of Modern Lebanon*. London, Ann Arbor: Pluto Press.
- Tramond, Olivier – Seigneur, Philippe (2014): Operation Serval: Another Beau Geste of France in Sub-Saharan Africa? *Military Review*, Vol. 94, No. 6, s. 76–86.
- Tulloch, John – Blood, Richard W. (2012): *Icons of War and Terror: Media Images in an Age of International Risk*. London, New York: Routledge.
- Twomey, Christopher P. (2010): *The Military Lens: Doctrinal Difference and Deterrence Failure in Sino-American Relations*. Ithaca: Cornell University Press.
- U.S. Department of State (2017): *Under Secretary for Civilian Security, Democracy, and Human Rights*, <<https://www.state.gov/j/index.htm>>.
- U.S. Department of the Treasury (2014): *Remarks of Under Secretary for Terrorism and Financial Intelligence David Cohen before the Center for a New American Security on “Confronting New Threats in Terrorist Financing”*, <<https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/jl2308.aspx>>.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs (2017): *World Population Prospects 2017*, <<https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Population>>.

- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (2011): *West Bank: Area C Map*,
<https://www.ochaopt.org/sites/default/files/ocha_opt_area_c_map_2011_02_22.pdf>.
- United Nations Office on Drugs and Crime (2013): *Transnational Organized Crime in West Africa: a Threat Assessment*, s. 1–62.
- United Nations Peacekeeping (2017): *Troop and Police Contributors Archive*,
<http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/contributors_archive.shtml>.
- United Nations Population Division (2017): *World Population Prospects: The 2017 Revision*,
<[https://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/Files/1_Indicators%20\(Standard\)/EXCEL_FILES/1_Population/WPP2017_POP_F01_1_TOTAL_POPULATION_BOTH_SEXES.xlsx](https://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/Files/1_Indicators%20(Standard)/EXCEL_FILES/1_Population/WPP2017_POP_F01_1_TOTAL_POPULATION_BOTH_SEXES.xlsx)>.
- United Nations Security Council (2008): *Letter dated 10 December 2008 from the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to resolution 751 (1992) concerning Somalia addressed to the President of the Security Council*,
<<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Somalia%20S2008%20769.pdf>>.
- United Nations Security Council (2013a): *Resolution 2100*.
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minusma/documents/mali%20_2100_E_.pdf>.
- United Nations Security Council (2013b): *Report of the Secretary-General on the situation in Mali*.
<http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2013/189>.
- United States Air Forces Central Command (2017): *Airpower Effects*,
<http://www.afcent.af.mil/Portals/82/Documents/Airpower%20summary/Airpower%20Summary%20-%20May%202017_Final.pdf?ver=2017-06-08-084015-140>.
- United States Geological Survey (2017): *Minerals Information*,
<<https://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/country/africa.html#ml>>.
- University of Maryland (2017): *The Global Terrorism Database*,
<<https://www.start.umd.edu/gtd>>.
- Uribe, Andres (2017): *Governance Without Control: Insurgent Institutions and Rebel-Civilian Interaction in Contested Zones*. The University of Chicago, Comparative Politics Workshop – Midwest Political Science Association, February 2017, s. 1–28.
- Valensi, Carmit (2015): Non-State Actors: a Theoretical Limitation in a Changing Middle East. *Military and Strategic Affairs*, Vol. 7, No. 1, s. 59–78.
- Van Engeland, Anisseh (2008): Hezbollah: From a Terrorist Group to a Political Party – Social Work as a Key to Politics. In: Van Engeland, Anisseh – Rudolph, Rachael M.: *From Terrorism to Politics*. Aldershot, Burlington: Ashgate, s. 29–49.
- Van Evera, Stephen (1997): *Guide to Methods for Students of Political Science*. Ithaca, London: Cornell University Press.

- Van Leeuwen, Neil (2016): Beyond Fakers and Fanatics: a Reply. *Philosophical Psychology*, Vol. 29, No. 4, s. 616–621.
- Van Nieuwkerk, Anthoni (2001): Regionalism into Globalism? War into Peace? *African Security Review*, Vol. 10, No. 2, s. 6–18.
- Varin, Caroline (2017): Introduction. In: Varin, Caroline – Abubakar, Dauda (eds.): *Violent Non-State Actors in Africa: Terrorists, Rebels and Warlords*. Cham: Palgrave Macmillan/Springer, s. 1–13.
- Vennesson, Pascal (2007): Europe's Grand Strategy: The Search for a Postmodern Realism. In: Casarini, Nicola – Musu, Costanza (eds.): *European Foreign Policy in an Evolving International System: The Road Towards Convergence*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan, s. 12–26.
- Vennesson, Pascal (2008): Case Studies and Process Tracing: Theories and Practices. In: Della Porta, Donatella – Keating, Michael (eds.): *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: a Pluralist Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 223–239.
- Verdeil, Eric – Faour, Ghaleb – Velut, Sébastien (2007): Atlas du Liban: Territoires et société. *Open Edition Books*, <<http://books.openedition.org/ifpo/402>>.
- Vidal de la Blache, Paul (1889): *Etats et nations de l'Europe autour de la France*. Paris: Delagrave.
- Vidal de la Blache, Paul (1994): *Tableau de la géographie de la France*. Paris: La table ronde.
- Vinci, Anthony (2008): Anarchy, Failed States, and Armed Groups: Reconsidering Conventional Analysis. *International Studies Quarterly*, Vol. 52, No. 2, s. 295–314.
- Vinci, Anthony (2009): *Armed Groups and the Balance of Power: The international relations of terrorists, warlords and insurgents*. Abingdon, New York: Routledge.
- Vítková, Kateřina (2015): Islámský stát zabíjí vzdělané ženy, političky i právničky. *Aktuálně*, <<http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/islamsky-stat-cili-na-vzdelane-zeny-politicky-a-pravnicky/r~c0850068a22811e486b9002590604f2e>>.
- Volk, Lucia (2010): *Memorials and Martyrs in Modern Lebanon*. Bloomington: Indiana University Press.
- Vollaard, Hans (2009): The Logic of Political Territoriality. *Geopolitics*, Vol. 14, No. 4, s. 687–706.
- Volner, Štefan (2004): *Geopolitika pre 21. storočie? Stret morskej a pozemnej sily jako varovanie pre 21. storočie*. Hlohovec: Efekt Copy.
- Wagner, Robert H. (1993): The Causes of Peace. In: Licklider, Roy (ed.): *Stopping the Killing: How Civil Wars End*. New York: New York University Press, s. 235–268.
- Walker, Lee J. (2011): Sunni Islamists Slit the Throat of a Christian Mother in Somalia, *Islamic Terrorism and Religious Persecution*, <<https://islamicpersecution.wordpress.com/tag/al-shabaab-and-islamic-sharia-law>>.

- Walt, Stephen M. (2015): What Should We Do if the Islamic State Wins? *Foreign Policy*, <<http://foreignpolicy.com/2015/06/10/what-should-we-do-if-isis-islamic-state-wins-containment>>.
- Walther, Olivier J. – Leuprecht, Christian – Skillicorn, David (2016): Wars Without Beginning or End: Violent Political Organizations and Irregular Warfare in the Sahel-Sahara. *Cornell University Library*, <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1606/1606.02705.pdf>, s. 1–31.
- Waltz, Kenneth N. (1979): *Theory of international politics*. Reading: Addison-Wesley Publishing Company.
- Warshavsky, Eyal (2000): Israel release Lebanese prisoners. *The Independent*, <<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/israel-release-lebanese-prisoners-279818.html>>.
- Weber, Annette (2015): Al-Shabaab: Youth without God. In: Steinberg, Guido – Weber, Annette (eds.): *Jihadism in Africa: Local Causes, Regional Expansion, International Alliances*. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, s. 13–29.
- Weber, Cynthia – Biersteker, Thomas J. (1996): Reconstructing the Analysis of Sovereignty: Concluding Reflections and Directions for Future Research. In: Biersteker, Thomas J. – Weber, Cynthia (eds.): *State Sovereignty as Social Construct*. Cambridge, Oakleigh: Cambridge University Press, s. 278–286.
- Weber, Max (1978): *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Wehbe, Mouhamad (2013): Dahiyeh: Engine of the Lebanese Economy. *Al-Akhbar*, <<http://english.al-akhbar.com/node/16767>>.
- Weinstein, Jeremy (2007): *Inside Rebellion: The Politics of Insurgent Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Weiss, Michael – Hassan, Hassan (2015): *Islámský stát: Uvnitř armády teroru*. Brno: CPress.
- Weiss, Thomas G. – Welz, Martin (2014): The UN and the African Union in Mali and beyond: a Shotgun Wedding? *International Affairs*, Vol. 90, No. 4, s. 889–905.
- Welsh, May Y. (2013): Making Sense of Mali's Armed Groups. *Al Jazeera*, <<https://www.aljazeera.com/indepth/features/2013/01/20131139522812326.html>>.
- Wendt, Alexander (1987): The Agent-Structure Problem in International Relations Theory. *International Organization*, Vol. 41, No. 3, s. 335–370.
- Wendt, Alexander (1999): *Social Theory of International Politics*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- White, Jeffrey (2010): *If War Comes: Israel vs. Hizballah and Its Allies*. Washington: Washington Institute for Near East Policy. Policy Focus, No. 106, s. v–xii, 1–44.
- Whitehouse, Bruce – Strazzari, Francesco (2015): Introduction: Rethinking Challenges to State Sovereignty in Mali and Northwest Africa. *African Security*, Vol. 8, No. 4, s. 213–226.

- Wiegand, Krista E. (2009): Reformation of a Terrorist Group: Hezbollah as a Lebanese Political Party. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 32, No. 8, s. 669–680.
- Wiegand, Krista E. (2011): *Enduring Territorial Disputes: Strategies of Bargaining, Coercive Diplomacy, and Settlement*. Athens and London: University of Georgia Press.
- Wight, Colin (2006): *Agents, Structures and International Relations: Politics as Ontology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Williams, Paul D. (2011): *War and Conflict in Africa*. Cambridge, Malden: Polity Press.
- Williams, Paul D. (2014): After Westgate: Opportunities and Challenges in the War against Al-Shabaab. *International Affairs*, Vol. 90, No. 4, s. 907–923.
- Williams, Phil (2008): *Violent Non-state Actors and National and International Security*. Zürich: Eidgenössische Technische Hochschule.
- Wing, Susanna D. (2013): Briefing Mali: Politics of a Crisis. *African Affairs*. Vol. 112, No. 448, s. 476–485.
- Winter, Charlie (2016): *Special Report: An Integrated Approach to Islamic State Recruitment*. Barton: The Australian Strategic Policy Institute.
- Wintour, Patrick (2016): Falluja fully liberated from Islamic State. *The Guardian*, <<https://www.theguardian.com/world/2016/jun/26/falluja-iraq-fully-liberated-from-isis>>.
- Wise, Rob (2011): *Al Shabaab*. AQAM Futures Project Case Study Series, Center for Strategic and International Studies, Case Study No. 2, s. 1–13.
- Woertz, Eckart (2014): How Long Will ISIS Last Economically? *Barcelona Centre for International Affairs*, Notes Internacionals, No. 98, October 2014, <https://www.files.ethz.ch/isn/184998/NOTES%2098_WORTZ_ANG.pdf>, s. 1–5.
- Wood, Elisabeth J. (2003): *Insurgent Collective Action and Civil War in El Salvador*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wood, Elisabeth J. (2013): Transnational Dynamics of Civil War: Where Do We Go from Here? In: Checkel, Jeffrey T. (ed.): *Transnational Dynamics of Civil War*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 231–258.
- Wood, Graeme (2015): What ISIS Really Wants. *The Atlantic*, <<http://www.theatlantic.com/features/archive/2015/02/what-isis-reallywants/384980>>.
- Worldometers (nedatováno): *Somalia Population*, <<http://www.worldometers.info/world-population/somalia-population>>.
- Worrall, James – Mabon, Simon – Clubb, Gordon (2015): *Hezbollah: From Islamic Resistance to Government: From Islamic Resistance to Government*. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Yahmed, Marwane B. (2012): Calvaires maliens. *Jeune Afrique*, <<http://www.jeuneafrique.com/Article/JA2685p006-007.xml0>>.

- Yeşiltaş, Murat – Kardaş, Tuncay (2018a): Conclusion: The State of the Non-state Armed Actors in the Middle East. In: Yeşiltaş, Murat – Kardaş, Tuncay (eds.): *Non-State Armed Actors in the Middle East: Geopolitics, Ideology, and Strategy*. Cham: Palgrave Macmillan/Springer, s. 261–267.
- Yeşiltaş, Murat – Kardaş, Tuncay (2018b): The New Middle East, ISIL and the 6th Revolt Against the West. In: Yeşiltaş, Murat – Kardaş, Tuncay (eds.): *Non-State Armed Actors in the Middle East: Geopolitics, Ideology, and Strategy*. Cham: Palgrave Macmillan/Springer, s. 147–167.
- Yeşiltaş, Murat – Kardaş, Tuncay (2018c): Introduction: The Phenomenon of Non-state Armed Actors and Patterns of Violent Geopolitics in the Middle East. In: Yeşiltaş, Murat – Kardaş, Tuncay (eds.): *Non-State Armed Actors in the Middle East: Geopolitics, Ideology, and Strategy*. Cham: Palgrave Macmillan/Springer, s. 3–20.
- Young, Oran R. (2001): Inferences and Indices: Evaluating the Effectiveness of International Environmental Regimes. *Global Environmental Politics*, Vol. 1, No. 1, s. 99–121.
- Young, Oran R. (2014): The Effectiveness of International Environmental Regimes: Existing Knowledge, Cutting-edge Themes, and Research Strategies. In: Betsill, Michele M. – Hochstetler, Kathryn – Stevis Dimitris (eds.): *Advances in International Environmental Politics*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan, s. 273–299.
- Young, Oran R. – Levy Marc A. (1999): The Effectiveness of International Environmental Regimes. In: Young, Oran R. (ed.): *The Effectiveness of International Environmental Regimes: Causal Connections and Behavioral Mechanisms*. Cambridge, London: Massachusetts Institute of Technology Press, s. 1–32.
- YouTube (2009): *Al-Shabab Al-Mujahideen of Somalia*,
<<https://www.youtube.com/watch?v=MQEwwfee0-Y>>.
- YouTube (2011): *Somalie: les shebab appellent le Kenya à retirer ses troupes*,
<<https://www.youtube.com/watch?v=xeE-wC9Kh6E>>.
- YouTube (2012a): *Aqmi Menace La CEDEAO Et Se Sent Prêt a Poser Des Bombes Partout*, <<https://www.youtube.com/watch?v=D34GeAu7wss>>.
- YouTube (2012b): *Oumar_Timbaktu.mov*,
<https://www.youtube.com/watch?v=_Yy2C2K0R4k>.
- YouTube (2012c): *Julian Assange Interview With Hezbollah Leader Hassan Nasrallah*,
<<https://www.youtube.com/watch?v=uBighizAPE8>>.
- YouTube (2012d): *Comment AQMI (Al-Qaida au Maghreb islamique) et le MNLA dirigent le Nord-Mali?*, <<https://www.youtube.com/watch?v=fpO7BZqOFUw>>.
- YouTube (2013a): *L'invasion du Mali... Une guerre française par procuration*,
<<https://www.youtube.com/watch?v=AWZexa8CBjE>>.
- YouTube (2013b): *Hezbollah is ready to war against al-Nusra and Israel*,
<<https://www.youtube.com/watch?v=o0asTOQ9OEq>>.

- YouTube (2013c): *Al-Shabaab: interview with Sheikh Ali Dhere – video*,
 <https://www.youtube.com/watch?v=TIhHxlm_WZE>.
- YouTube (2013d): *Inside an Al-Shabaab training camp*,
 <<https://www.youtube.com/watch?v=enRVsBDz1oo>>.
- YouTube (2014a): *Iraq: On the frontline with Islamic State – BBC News*,
 <<https://www.youtube.com/watch?v=zFJb6HuaDKA>>.
- YouTube (2014b): *Somalia's al-Shabab group vows comeback*,
 <https://www.youtube.com/watch?v=t_vYyLshYDg>.
- YouTube (2014c): *Bulldozing the Border Between Iraq and Syria: The Islamic State (Part 5)*,
 <https://www.youtube.com/watch?v=TxX_THjtXOw>.
- YouTube (2015a): *Documentaire sur le Hezbollah*,
 <<https://www.youtube.com/watch?v=vCXPW5EzW4s>>.
- YouTube (2015b): *Q&A: What is Orthodox Islam? Dr. Shabir*,
 <<https://www.youtube.com/watch?v=imgTbIWobnk>>.
- Yow, Valerie R. (2005): *Recording Oral History: A Guide for the Humanities and Social Sciences*.
 Walnut Creek: Altamira Press.
- Zbavitelová, Gita (2015): Jak islámský je Islámský stát? *Český rozhlas*,
 <http://www.rozhlas.cz/plus/svet/_zprava/jak-islamsky-je-islamsky-stat--1464778>.
- Zeid, Mario A. (2014): ISIS: Terrorism Upgraded. *The National Interest*,
 <<http://nationalinterest.org/feature/isis-terrorism-upgraded-10825?page=show>>.
- Zelin, Aaron Y. (2014): *The War Between ISIS and al-Qaeda for Supremacy of the Global Jihadist Movement*. Washington: The Washington Institute for Near East Policy, Research Notes, No. 20, June 2014, s. 1–11.
- Zelin, Aaron Y. (2016): *The Islamic State's Territorial Methodology*. Washington: The Washington Institute for Near East Policy, Research Notes, No. 29, January 2016, s. 1–23.
- Zerrouky, Madjid (2016): L'Etat islamique rattrapé par l'austérité. *Le Monde*,
 <http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2016/01/22/l-etat-islamique-rattrape-par-l-austerite_4851575_3218.html>.
- Zimmerman, Katherine (2010): Somalia Conflict Maps: Islamist and Political. *Critical Threats*,
 <<https://www.criticalthreats.org/analysis/somalia-conflict-maps-islamist-and-political>>.
- Zimmerman, Katherine (2011): Al Shabaab and the Challenges of Providing Humanitarian Assistance in Somalia. *Critical Threats*, <<https://www.criticalthreats.org/analysis/al-shabaab-and-the-challenges-of-providing-humanitarian-assistance-in-somalia>>.
- Zohar, Eran (2016): a New Typology of Contemporary Armed Non-State-Actors: Interpreting The Diversity. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 39, No. 5, s. 423–450.
- Zoubir, Yahia H. (2009): The United States and Maghreb–Sahel Security. *International Affairs*. Vol. 85, No. 5, s. 977–995.

- Zoubir, Yahia H. (2012): The Sahara-Sahel Quagmire: *Regional and International Ramifications*. Mediterranean Politics, Vol. 17, No. 3, s. 452–458.
- Zounmenou, David (2013): The National Movement for the Liberation of Azawad factor in the Mali crisis. *African Security Review*, Vol. 22, No. 3, s. 167–174.
- Ženka, Jan – Kofroň, Jan (2012): *Metodologie výzkumu v sociální geografii – případové studie*. Ostrava: Ostravská univerzita.